

موسم القرآن الكريم

تفسير

الحشر الحکام

پیشگو

للشیخ ابن زین محمد بن اسماعیل بن سفيان

از سورة روم تا سورة جاثية

جامعہ اسلامیہ اسلامیہ العلوم و السنۃ
بہارہ بنہار پاکستان

(حقوق طبع و مصنف و پارہ محفوظ دی)

وَقَالُوا لَسْنَا بِالْمُؤْمِنِينَ
تَفْسِيرُ

حسن الکلام

بَلُغَةُ الْبَشَرِ

لِلشَّيْخِ أَبِي زَكَرِيَّا عَبْدُ السَّلَامِ الرَّسْتَمِي

الجزء السابع

(اثر جسنہ)

از سورة روم تا سورة جاثیه

الناشر

جَامِعَةُ عَرَبِيَّةٍ لِشَاعَرِ الْوَحِيدِ السَّنَّةِ

بده بیر-پشاور

علامہ یونس کے علوم کا احسان
دینی و ملی کتابوں کا تنظیم مرکز علیگڑھ

حقی کتب خانہ محمد معاذ خان

درس نکالی کیلئے ایک مفید تحریک
علیگڑھ

فهرس مضامین تفسیر احسن الکلام جلد دوم [۷]

نمبر شمار	مضمون	صفحہ	نمبر شمار	مضمون	نمبر شمار
۳	تعمیق پہ بارہ دملک الموت کیں	۲۷		سورة دوم	
۶۸	تعمیق دلاتعلم نفس	۲۸	۱	دسورة ربط، دعوی او خلاصہ	۱
۷۰	پہ مقابلہ دادنی کیں اکبر ذکر کول	۲۹	۲	واقعہ دجنک فارس او روم	۲
۷۰	توجیہات پہ بارہ دلقاتہ کیں	۳۰	۳	شیر فواند پہ دے واقعہ کیں	۳
	سورة الاحزاب	۳۱	۳	تحقیق دلفظ "بضع"	۴
۷۴	ربط، دعوی او خلاصہ دسورة	۳۱	۴	مسئلہ دقمار پہ شرط کیں	۵
۷۵	فائدہ: سبب نزول	۳۲	۶	فائدہ پہ بارہ داکثر او کثیر کیں	۶
۷۶	تحقیق پہ خلوم ایت کیں	۳۳	۹	فواند پہ ایت ۱۸۰	۷
۷۸	تفسیر دادعوہم لابانہم	۳۴	۱۱	فائدہ پہ لفظ دایاقہ کیں	۸
۷۹	تفسیر دالنہی اولی بالمومنین	۳۵	۱۳	پہ بارہ داختلف دفواصلو کیں	۹
۸۱	واقعہ دغزوہ خندق	۳۶	۱۳	دوہ تفسیری فائدی	۱۰
۸۴	یثرب او مدینہ	۳۷	۱۵	فائدہ	۱۱
۸۸	لس تاکیدات پہ اتباع رسول کیں	۳۸	۱۶	فائدہ پہ بارہ دذین کیں	۱۲
۹۲	غزوہ بنی قریظہ	۳۹	۱۹	فائدہ پہ بارہ دیستمتعوا او تمتعوا کیں	۱۳
۹۴	تخییر دازواج مطہرات	۴۰	۲۸	فرق پہ بارہ دریاہ اوربح کیں	۱۴
۹۸	دجاهلیت اولی تبرج	۴۱	۲۹	مسئلہ دنفی دسماع موتی	۱۵
۹۹	مصدق ذاهل بیت	۴۲		سورت لقمان	
۱۰۳	فائدہ تفسیریہ	۴۳	۳۸	دسورة لقمان ربط، دعوی او خلاصہ	۱۶
۱۰۴	حال دزیدین حارثہ رضی اللہ عنہ	۴۳	۴۰	تفسیر دلہوا الحدیث	۱۷
۱۰۶	رد پہ قول دبعض مفسرینو	۴۵	۴۳	ذکر دلقمان بن باعورا	۱۸
۱۰۹	مسئلہ دختم نبوت	۴۶	۴۶	ابطال دتقلید او ترغیب تحقیق تہ	۱۹
۱۱۳	عدد ذ نومونو ذ نبی ﷺ	۴۷	۴۶	فرق پہ الاتشکرک اولتشکرک کیں	۲۰
۱۱۴	مسئلہ دطلاق قبل النکاح	۴۸	۵۴	فرق دفعل ماضی او مستقبل	۲۱
۱۱۷	قوت ذنبی ﷺ	۴۹	۵۸	تفسیر او فواند پہ ایت: ۳۳	۲۲
۱۲۰	آداب ددعوة طعام	۵۰		سورة سجدة	

نمبر شمار	مضمون	صفحہ	نمبر شمار	مضمون	صفحہ
۲۳	دسورہ سجده ربط ، دعویٰ او خلاصہ	۵۹	۵۱	تفسیر ذآیت ۵۵	۱۲۳
۲۴	فائدہ دلویستلو ددی سورت پہ صلاۃ فجر کیں دجمنی پہ ورخ	۶۰	۵۲	صلوۃ ذاللہ تعالیٰ ذملائکو او ذ مومنانو	۱۲۳
۲۵	تحقیق دالف سنۃ او خمیس الف سنۃ	۶۲	۵۳	ردیہ بدعاتو ذ درود باندے	۱۲۳
۲۶	فائدہ پہ بارہ دخلق آدم کیں	۶۳	۵۴	طریقہ ذ حجاب ذ زبانو	۱۲۶
۵۵	مطلب ذ حدیث ذ بخاری پہ بارہ ذ غسل دموسی علیہ السلام کیں	۶۴	۸۱	بحث ذ قطمیر	۲۰۷
۵۶	ذ تفسیر ذ امانت	۱۳۲	۸۲	ذکر ذ رسولانو ذ اللہ تعالیٰ ذ عیسیٰ علیہ السلام رسولانو تہ وو	۲۱۱
	سورۃ صبا				
۵۷	ربط ، دعویٰ او خلاصہ ذ سورۃ	۱۳۳	۸۳	تفسیر ذ "یا حسرة علی العباد"	۲۱۲
۵۸	فائدہ پہ بارہ ذ الحمد لله کیں	۱۳۵	۸۴	مطلب ذ سجده ذمر ذ عرش لاندے	۲۱۵
۵۹	تفسیر غدوھا شہرا و رواحھا شہرا	۱۳۶	۸۵	احتمالات پہ "انطعم" کیں	۲۱۹
۶۰	تفسیر ذ تمائیل	۱۳۷	۸۶	تحقیق ذ "مرفد"	۲۲۱
۶۱	واقعہ ذ مرگ ذ سلیمان علیہ السلام	۱۳۸	۸۷	فوائد تفسیریہ	۲۲۵
۶۲	ذکر ذ سبا والو	۱۳۹	۸۸	فائدہ پہ بارہ ذ شعرونو کیں	۲۲۷
۶۳	ذلیل عصمت الانبیاء علیہم السلام	۱۴۰		سورۃ الصفۃ	
۶۴	تفسیر ذ "کافۃ"	۱۴۱	۸۹	ربط ، دعویٰ او خلاصہ	۲۳۳
۶۵	فائدہ تفسیریہ	۱۴۲	۹۰	ذ "مشارق" جمع راورلو مقصد	۲۳۵
۶۶	تفسیر ذ معشار	۱۴۳	۹۱	مطلب ذویشتلو ذ شیطانانو	۲۳۶
۶۷	فائدہ پہ بارہ ذ قرب الساعۃ کیں	۱۴۴	۹۲	تفسیر ذ "رؤس الشیطین"	۲۳۶
	سورۃ فاطر		۹۳	اولاد ذ نوح علیہ السلام	۲۳۹
۶۸	ربط ، دعویٰ او خلاصہ ذ سورۃ	۱۴۵	۹۴	تفسیر ذ "انی سقیم"	۲۵۲
۶۹	ذ فاطر تشریح	۱۴۶	۹۵	مسئلہ ذ خلق افعال العباد	۲۵۳
۷۰	آیت ۸ کیں بذعتیان داخل دی	۱۴۷	۹۶	تحقیق پہ بارہ ذ ذبیح کیں	۲۵۶
۷۱	لوچت والے ذ عمل صالح اللہ تہ	۱۴۸	۹۷	استنباط ذ ابن عباس رضی اللہ عنہ	۲۵۹
۷۲	تفسیر ذ "لا یسمعوا دعائکم"	۱۴۹	۹۸	رد پہ بارہ ذ بقا ذ الیاس علیہ السلام کیں	۲۶۲

نمبر	مضمون	نمبر	صفحہ	مضمون	صفحہ
۷۲	فائدہ پہ "مایستوی" کہیں	۱۸۳	۹۹	تفسیری فائدہ	۲۶۳
۷۳	تفسیر ذہ "ما انت بسمع من فی القبور"	۱۸۵	۱۰۰	فائدہ پہ حکم ذکر عہ کہیں	۲۶۶
۷۵	خشیت دعلماء او دہفوی درے	۱۸۷	۱۰۱	سوال جواب پہ بارہ ذقتل ذانبیاء علیہم السلام کہیں	۲۷۲
۷۶	لفظ ذخليفة اللہ مکروہ دے	۱۹۳	۱۰۲	سوال جواب پہ بارہ ذصفت ذعزت ذ	۲۷۳
۷۷	فرق ذتحويل او تبدیل	۱۹۷		اللہ تعالیٰ کہیں	
	سورة یس			سورة من	
۷۸	ربط، دعویٰ او خلاصہ سورة	۱۹۹	۱۰۳	ربط، دعویٰ او خلاصہ سورة	۲۷۶
۷۹	مطلب دقسم او پہ قرآن باندے قسم کول	۲۰۰	۱۰۴	ذکر ذاقوال او حالت ذمکذینو	۲۸۱
۸۰	تفسیر ذآثارو	۲۰۳	۱۰۵	اقسام ذابتلاء اتو	۲۸۳
۸۱	فتنہ ذعجبت پہ فیصلہ کہیں	۲۸۸		سورة مؤمن	
۸۲	فتنہ ذتقسیم پہ ورخو کہیں	۲۸۹	۱۳۰	ربط، دعویٰ او خلاصہ سورة	۳۶۸
۸۳	تفصیل ذخصمانو او پہ ہجے کہیں	۲۸۹	۱۳۱	فضیلت ذحوامیم	۳۶۸
۸۴	خلور احوال او ذہجے ابطال				
۸۵	درے صحیح احوال	۲۹۳	۱۳۲	واقعہ ذعمر	۳۷۰
۸۶	اختلاف پہ لفظ ذ"خليفة اللہ" کہیں	۲۹۳	۱۳۳	حال دیو ملک ذحملة العرش نہ	۳۷۲
۸۷	صحیح او ضعیف تفسیرونہ پہ آیت	۲۹۸	۱۳۴	قول ذمطرف او خلف بن هشام	۳۷۳
	۳۲ او ۳۳ کہیں				
۸۸	ذ"فتنا" صحیح او ضعیف تفسیر	۲۹۹	۱۳۵	فائدہ پہ بارہ ذ"امتنا اثنتین" کہیں	۳۷۵
۸۹	سوال جواب پہ بارہ ذدعاء دسلیم	۳۰۰	۱۳۶	س: ج پہ بارہ ذقول دقارون کہیں	۳۸۳
	علیہ السلام کہیں				
۹۰	فائدہ پہ بارہ ذمخرج ذایوب علیہ	۳۰۵	۱۳۷	پہ تفسیر ذ"ذرونی" کہیں وجوہ	۳۸۴
	السلام کہیں او اقسام ذحیلو				
۹۱	پہ واقعہ ذایوب علیہ السلام کہیں		۱۳۸	تفسیر ذ"یکتم ایمانہ"	۳۸۶
	شیطان ذنسبت کول او پہ ہجے کہیں				
	غلط واقعات		۱۳۹	س: ج پہ بارہ ذقول درجل مؤمن کہیں	۳۹۳
۹۲	روایت ذابن عائش او پہ ہجے	۳۱۳	۳۰۰	دلیل ذاثبات ذعذاب قبر	۳۹۷

نمبر شمار	مضمون	صفحہ	نمبر شمار	مضمون	صفحہ
	باندے کلام	۳۱	۳۰۸	س، ج، ہ بارہ دخلق افسان کتب	۳۰۸
	سورة زمر	۳۲	۳۱۱	فرق دفع او مرع	۳۱۱
۱۱۷	ربط، دعویٰ او خلاصہ سورة	۳۲۰	۳۱۵	پہ دنیوی علم باندے خوشحالی کول	۳۱۵
۱۱۸	تفسیر د "یقربونا الی اللہ زلفی"	۳۲۳		سورة سجدہ	
۱۱۹	سوال جواب پہ بارہ "ظلل" کتب	۳۲۲	۳۱۷	سورة ربط دعویٰ او خلاصہ	۳۱۷
۱۲۰	بحث پہ بارہ درفع الیدین کتب	۳۲۳	۳۲۳	تفسیر د "سواء للسائلین"	۳۲۳
۱۲۱	رد کول دمفسرینو پہ صوقیاؤ باندے	۳۲۸	۳۲۸	شہادت داندامونو	۳۲۸
۱۲۲	تفصیل د مثال پہ: ۲۸ کتب	۳۳۰	۳۲۹	اقسام دظن	۳۲۹
۱۲۳	فائدہ پہ لفظ د "میت" او اثبات	۳۳۲	۳۳۵	تفسیر د استقامت	۳۳۵
	وفات د نبی ﷺ		۳۳۳	تفسیر د "لا یأتیہ الباطل"	۳۳۳
۱۲۴	واقعہ دخالد دعزی سرہ	۳۳۴		سورة شورى	
۱۲۵	تحقیق د نفس او ذروح او ذہن اقسام	۳۳۸	۳۵۱	سورة ربط دعویٰ او خلاصہ	۳۵۱
۱۲۶	بحث پہ اعادہ ذروح کتب بدن تہ	۳۳۹	۳۵۱	تفسیر د "لیس کمثلہ شی"	۳۵۱
۱۲۷	س، ج، ہ بارہ دیغفر الذنوب جمیعاً کتب	۳۵۵	۳۵۲	رد د شرک فی التشریع	۳۵۲
۱۲۸	تفسیری فائدہ	۳۵۶	۳۵۳	تفسیر د "المودة فی القری"	۳۵۳
۱۲۹	مصادق د "الا ماشاء اللہ"	۳۶۲	۳۵۴	س، ج، ہ پہ تفسیر د وسعت رزق کتب	۳۵۴
				مضمون	صفحہ
۱۵۵	س، ج، ہ پہ منافات ددے صفاتو کتب	۳۷۷		سورة دخان	
۱۵۶	تفسیری فائدے	۳۸۱	۴۰	ربط، دعویٰ او خلاصہ سورة	۴۰
۱۵۷	فوائد پہ: ۵۰، ۴۹ کتب	۳۸۲	۴۱	تفسیر د "لیلة مبارکة"	۴۱
۱۵۸	روحی اقسام	۳۸۳	۴۲	تفسیر د قحط د دخان	۴۲
	سورة زخرف		۴۳	تفسیری فائدہ	۴۳
۱۵۹	ربط دعویٰ او خلاصہ سورة	۳۸۷	۴۴	تفسیر د "الا موتنا الاولی"	۴۴
۱۶۰	س، ج، ہ بارہ دخلق قرآن کتب	۳۸۸	۴۵	ذکر د تبع جمیری	۴۵
۱۶۱	فائدہ پہ بارہ دسوشل ازم کتب	۵۰۱		سورة جاثیہ	
۱۶۲	تفسیر دایت: ۳۳، ۳۴	۵۰۲	۴۶	ربط، دعویٰ او خلاصہ سورة	۴۶

نمبر شمار	مضمون	صفحہ	نمبر شمار	مضمون	صفحہ
۱۶۳	س، ج، پہ بارہ دوسانلو کتب	۵۰۷	۱۷۷	تفسیری فائدہ	۵۴۹
۱۶۴	س، ج، پہ بارہ د" اکبر من اختها، کتب	۵۰۹	۱۷۸	تفسیری فائدہ	۵۵۱
۱۶۵	نہرو نہ دمصر	۵۱۱	۱۷۹	آیت مہکاة العابدین	۵۵۲
۱۶۶	فرق دسلف او مثل	۵۱۳	۱۸۰	تفسیر د" الہد ہواہ	۵۵۷
۱۶۷	تفسیر د" اء لہتاخیر ام ہو	۵۱۴	۱۸۱	س، ج، پہ بارہ د" نموت ونحیا، کتب	۵۵۸
۱۶۸	تفسیری فائدہ	۵۱۸	۱۸۲	س، ج، پہ بارہ د" ان نظن الاظنا، کتب	۵۶۱
۱۶۹	تفسیر د" ان کان للرحمن ولد	۵۲۶		☆☆☆☆☆	

سُورَةُ الرَّوْمِ ۝ مَكِّيَّةٌ ۝ ۸۵
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
آيَاتُهَا ۴
رُكُوعَاتُهَا ۲

الْمَدَن غَلَبَتِ الرَّوْمَ ۝ فِي أَذَى الْأَرْضِ
اللہ تعالیٰ یوسفی دے دے مراد باتنا کمزوری کرے شول رومیان

زمنہ کنیں

لزدے

پہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة روم

رَبِّط دے سورت دے مخکین سورت سرہ پہ یوٹو وجو سرہ دے .
اولہ وجہ دادہ چہ مخکین سورت کنیں دے صبح جہاد ذکر اوٹو نو پہ دے کنیں دے
نتیجہ ذکر کوی چہ ہفہ انقلاب دے . دویمہ وجہ دادہ چہ زیر شوی سورت
کنیں ترغیب دے جہاد تہ نو پہ دے سورت کنیں بشارت دے پہ نصرت دے اللہ تعالیٰ
سرہ . دریمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفہ سورت کنیں مسئلہ دے جہاد وہ دے پارہ دے توحید
نو پہ دے سورت کنیں اثبات دے توحید دے پہ دیرو عقلی دلیل نو سرہ .
دعویٰ دے سورت وعدہ دے دے امداد دے اللہ تعالیٰ دے توحید والو سرہ پہ
انقلاب راوستو سرہ . او اثبات دے دے دعوے پہ مثال دے رومیانو سرہ دے او پہ
دلیل نو دے قدرت دے اللہ تعالیٰ پہ انقلاب دے حال تو پاتندے . او دارنگ اثبات دے توحید
دے پہ عقلی دلیل نو سرہ او پہ ذکر دے یو مثال سرہ او پہ رد دے اقسامو دے شرک
سرہ ، شرک پہ تصرف کنیں او پہ دعاء کنیں اورد پہ شفاعت قہریہ پاتندے .
خلاصہ دے سورت دے سورت تقسیم دے درے بابو تہ . اول باب ترسہ
پورے دے پہ دے کنیں اول مثال ذکر کوی پہ غلبہ دے رومیانو پہ فارس والو
پاتندے روستو دے مغلوب کیدالو تہ بیا دعویٰ دے سورت دے ترسہ پورے بیا خلو
زجر و تہ دی اول پہ بے علم دے دوی پہ سک کنیں دویم پہ غفلت سرہ دے آخر تہ
پہ سک کنیں دریم پہ انکار دے بحث بعد الموت سرہ پہ سک کنیں سرہ دے دلیل عقلی تہ
خلو پہ ظلم سرہ پہ خیلو خانو نو پاتندے پہ سک کنیں سرہ دے تخویف دے نبوی تہ
او تخویف آخری دے پہ سک سک سک سک سک کنیں او دلیل عقلی پہ سک کنیں
او بشارت آخری دے پہ سک کنیں بیا ذکر دے تسبیح او دے حمد دے رچہ دا
توحید دے) دے پارہ دے حاصلو دے نصرت دے اللہ تعالیٰ چہ دعویٰ دے سورت دے پہ سک کنیں

وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّئَاتُكَ ۝۳۰ فِي

او دوی بہ دوستو کے موزوںے کیدلو کے دوی تہ زردہ چہ غالب تھی پہ

تفسیر

۱۔ دا کے مقطعاتو تہ دے دلیل دے پہ اعجاز کے قرآن باتدے۔
 ۲۔ دامثال دے دپارہ کے دعوے کے سورت دپارہ کے تسلی کے مؤمنانو، او دقارس
 او دروم جنگ تہ اشارہ دہ۔ تفصیل یے دا دے چہ پہ زمانہ کے نزول قرآن کیں پہ
 دنیا کیں دادوہ بادشاہے وے چہ دیرلوے مملکتونہ وو۔ یوفارس وو دہغوی
 بادشاہ تہ پہ کسری ویلے کیدلو او ہقہ وخت ایران، افغانستان او اکثر مشرقی ملکونو
 باتدے ددوی بادشاہی وہ او دوی یوسیان وو، او یوسیان کتابیان تہ دی بلکہ
 داور اورتیا او دھر، سپوگئے، ستورو وغیرہ عبادتو تہ کوی او امیین دی
 دوی پشان کے مشرکین عرب وو۔ دویم روم وو چہ دہغوی بادشاہ تہ پہ
 ہرقل ویلے کیدلو اکثر مغربی ملکونہ ترشام پورے ددوی کے بادشاہی کے لاتدے
 وو او دوی نصاری اہل کتاب وو دے دوارو پہ میخ کیں پہ اکثر وخت
 جنگونہ وو لیکن یو وخت کے قارس بادشاہ چہ نوم یے سآیور وو دجنگ کے رومیانو
 دپارہ لوے لیکر اولیرلو او لوے جنگ او کرے شو چہ پہ ہق کیں رومیان
 لمزوری شول او قارس والو دہغوی تہ دشام علاقہ اذرفات بصری او بلاد
 جزیرہ باتدے غلبہ او کپلہ رومیان صرق روم او قسطنطنیہ علاقے تہ
 غونہ شول۔ داخبر چہ مشرکان مکہ داؤریدلو نو ہغوی دیر خوشحال شول
 او دے مکہ کے مؤمنانو خلاق یے پراپیگنڈے شور دکرے، او ویل یے چہ زمونو
 رونہ ستاسو پہ روترو باتدے غالب شول نو نودے دہ چہ مونہ بہ ہم پہ
 تاسو باتدے غالب شو او ستاسو دین بہ ختم کرو او مؤمنان پیدے باتدے
 دیر خقہ شول نو ددوی کے تسلی دپارہ دا ایاتو تہ نازل شول۔ حاصل دا وو
 چہ رومیان اگرچہ اوس مغلوب شول لیکن یو وخت روستو بہ غالب تھی
 او دغے او شوہ حکمہ او وہ کالہ روستو بیا لوے جنگ او کرے شو او رومیان
 غالب شول پہ فارس والو باتدے او ددوی کے غلبے ورخ ہقہ وہ چہ مؤمنان
 پہ غزوہ کے بدر کیں پہ مشرکین مکہ باتدے غالب شول نو پہ مشرکانو باتدے
 دودہ خفکانو تہ راغلل او پہ مؤمنانو باتدے دودہ خوشحالے راغلے۔
 قاعدہ عل دا بکارہ دلیل دے چہ قرآن رشتے کتاب داللہ تعالی دے حکمہ
 دا دغینو خیر یے ور کرے وو۔ او ہقہ رشتیا واقع شو۔

بِضْعِ سِنِينَ ۝ اللَّهُ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ

بو گو کاونو کنن خاص الله تعالی لره پوره اختیار دے مفکین

وَمِنْ بَعْدُ ۝ وَيَوْمَئِذٍ يَفْقَرُ

او دوستو او په دغه ورځ په خوشحاله شی

الْمُؤْمِنُونَ ۝ يَنْصُرُ اللَّهُ يَنْصُرُ

مؤمنان په امداد د الله تعالی سره امداد کوی

فایده ۱ داریک دادلیل شو په صداقت د رسول الله صلی الله علیه وسلم باتدای. **ع** معلومه شوه چه الله تعالی په دنیا کنن دکافرانو سره امداد کوی دپاره د امتحان **ع** او الله تعالی د بادشاهو انقلابات راوی. **ع** او معلومه شوه چه تاریخ د قومونو او جغرافیا رچه هغه ته حاضر العالم ویل کیری (د علمونو د قرآن د فهم سره تعلق لری **ع** او معلومه شو چه نصرانی کافر چه د الله تعالی د وجود او د توحید اقرار کوی اگر چه نور و جوه د کفر په هغه کنن شته خو هغه په دشمنی کنن کم دے د هغه کافرتنه چه غیر کتابی دے او د الله تعالی د وجود نه منکرویی یاد توحید د لفظ نه هم منکروی او سخت عنادی او متعصب وی لکه د هریان کمیونسټ او یهودیان وغیره.

تشریح روم بن عیص بن اسحاق بن ابراهیم علیه السلام سره مشهور دی نومطومه شوه چه دوی د اولاد د یعقوب بن اسحاق علیهما السلام رچه هغوی ته بی اسرائیل ویل کیری (تریوران دی. **ف** اَذَى الْأَرْضِ یعنی د رومیانو هغه زمکه (ملک) چه عربو ته نزد دے وه په تسیت د قارس چه هغه شام اویبصری وغیره ده. **عَلَيْهِمْ** دا مصدر مبنی للمفعول دے یعنی مَغْلُوبٌ لَهُمْ یا عبارت کنن تقدیر دے غلبه قارس علیهم.

ب یَضَعُ د عربی په محاوره کنن د دریو نه تر نهه یا لسو پورے عدد ته ویل کیری. د دے وج ته مفسرینو د ابوبکر رضی الله عنه د اُبی بن خلف الجمعی سره کومه واقعه چه ذکر کړی ده نو په هغه ابوبکر رضی الله عنه اول درې کاله پورے شرط لگولے وو نور رسول الله صلی الله علیه وسلم او فرما ئیل چه د یضَعُ اطلاق د دریو نه تر نهه پورے دے نو د او د کالو شرط لے اولگو د چنانچه غلبه د روم د دے ایت د نزول ته اووه کاله روستو حاصل شوه (پاته په بل مخ)

مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝

مَنْ چا سره چه او غواری او خاص هغه زوراور او رحم والا دے

وَعَدَا اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ

وعدا کړې ده الله تعالى وعده خلاف نه کوي الله تعالى د وعده خپله نه

وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝

او لیکن ډیر خلق نه پوهیږي

قائده: په یو شبه کړې شویده چه ایو پکړ چه په کومه طریق شرط لگولې وؤ دا خو قمار (جواړی) وؤ. جواب دادې چه دا په هغه وخت کښ جائز وؤ، بیا منسوخ شویږي دارنگی د قتاده ته روایت دے او چاچه ویلې دی چه دا عقد په دار حرب کښ د کافرانو سره وؤ او داسې عقود قاسده او رلیو وغیره د امام ابوحنیفه رحمه الله تعالى په مذهب کښ په دار حرب کښ د کافرانو سره جائز دی دا قول صحیح نه دے. **لِلَّهِ الْاَمْرُ** دلته مراد اختیار د غلبه او د مغلوبیت دے او دا کلمه د توحید ده چه اختیار متد واکدار صرف یو الله تعالى دے. **مَنْ قَبْلُ** مخکښ د غلبه د رومیانو نه. **وَمِنْ بَعْدُ** روستو د غلبه د رومیانو نه. **وَيَوْمَ يُنْفَخُ الْيَوْمُؤْتُونَ**، دا بشارت دے مؤمنانو (صحابه کرامو) ته او په رښکښ بله معجزه ده چه الله تعالى د نبی صلی الله علیه وسلم په واسطه سره اووه کاله ردانده د بیدار په ورځ د مؤمنانو د خوشحالی خبر ورکړې وؤ او هغه صحیح بشکاره شو.

ه: دا یې جدا ایت کښ ذکر کړو اشاره ده چه دلته اوله خوشحالی د رومیانو په غالب کیدلو سره ده اگر چه هغه ته مدد د الله تعالى نه ویل کیدي ددے وچ نه هغه د پاره صرف **لِلَّهِ الْاَمْرُ** ذکر کړې وؤ او **يُنْفَخُ** الله سره خوشحالی د ورځ د بیدر مراد ده او هغه په نصرت د الله تعالى سره وؤ. او په دے ایت کښ دعوی د سورت ده.

س: دا تاکید د مخکښ بشارت دے **وَعَدَا اللَّهُ** نه ردانده فعل پټ دے وعد هم الله وعدا. **لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ** د اصفت سلیبه د الله تعالى دے. **لَا يَعْلَمُونَ** مراد ددے نه منکرین د مدد د الله تعالى دی چه هغوی دا انقلابات الله تعالى ته نسبت هم نه کوي. او په دے کښ زجر دے په عدم، د علم سره.

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْخَلْقِ وَالْغَيْبِ ۝

پہ پیری دوی شکارہ یہ ژوند د دنیا

وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ ۝

اد دوی د آخرت نہ دوی بے پرواہ دی .

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ ۚ

ایا دوی سوچ نہ کوی یہ خپلو خاتونو کین .

مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ

نہ دی پیدا کوی الله تعالی اسمانو نہ او زمکه

وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ

اد هغه چه په مینج د دوی کین دی مگر په حق سره او په نییته

مُسَمًّى ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ

مقرر سره اد یقیناً دیر د خلقو نہ

بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكُفْرُونَ ۝

د ملاقات د رب خپل نہ ضرور منکران دی . ایا او دوی نه کفری

ک . : دادریم زجر دے په علمونو او تجرباتو د دنیا سره یعنی د کسبونو او تجارتونو او او د زمیندارۍ او د آبادۍ وغیره د دنیا په کارونو کین دیره تجربه لری او دارنگ د دنیا په غلط سیاستونو کین ښه پوهه دی . د حسن بصری نه تفسیر سراج السیر کین نقل کړی دی چه بعض انسان یوروپے په لاس کین اونیسی نو د هغه صحیح وزن معلوم کړی لیکن موخ ورله نه ورځی . وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ دادریم زجر دے په غفلت د آخرت نه .

ث . : دا څلورم زجر دے په انکار د توحید او د یعت بعد الموت نه په سبب د بے فکره کیدلو سره . فی أَنفُسِهِمْ ددے دوه مخه دی اوله معنی داچه انفس نه مراد زړو ته دی او محل د فکر کولو زړه دے ، او متفکرفیه مَخْلَقَ اللَّهِ ده دے . دویمه معنی داده چه متفکرفیه أَنفُسِهِمْ دے یعنی په احوالو د خپلو خاتونو کین فکر نه کوی لکه چه سورة ذاریات کین ذکر دی (پاتے په بل مخ)

فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

یا زمکہ کنس نو چہ اوکوری چہ خہ رنگی دؤ انجام

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ

دھقہ کسانو چہ ددوی تہ مخکن وو مخوی ہیر کلک

مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا

ددوی تہ طاقت والا وو او زمکہ کئے اہولے دہ او آبادہ کرے وہ زمکہ

أَكْثَرِمِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ

زیاتہ دھقہ تہ چہ دوی آبادہ کرے دہ او راقطے دو دوی تہ رسوہن

بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ

پہ ہکارہ دلیونو سرہ نو نو اللہ تعالیٰ چہ پہ دوی پاندے ظلم کرے وے

وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ٩

او لیکن دوی پہ خپلو خاتونو پاندے ظلم کوؤ

نو ماخلق اللہ اہ دا نتیجہ د فکر دہ۔ اَلَّذِي الْحَقُّ يَعْنِي دحق ہکارہ کولو دپارہ، او مراد تریبہ توحید دے۔ وَأَجَلٌ مُسَمًّى مراد ددے نہ فنا ددے عالم دہ چہ پہ ہق پسے موت بعد الموت دے او دارنگ پہ لحقاق مکنس ہم دی۔ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ لَيَكُنَّ يَنْفَعُ زَجْرَدے پہ انکار د قیامت سرہ۔

قَائِدَاهُ بِرِیَہ مکنس یے اَلَّذِي النَّاسُ ذکر کرے او پہ دے ایت کنس یے کثیراً ذکر کرو، یو وجہ دادہ چہ بے علمہ او دنیا پرست دیر زیات خلق دی لیکن د قیامت منکران دھقوی پہ نسبت سرہ لوددی دویمہ وجہ دادہ چہ رواندے د دلیل ذکر کولو تہ اکثر خلق منکروی او د دلیل ذکر کولو نہ روستو بیا منکرین د مخکنس پہ نسبت سرہ لور کم شی۔

۹۔ دا شپیم زجر دے او تخویف دنیوی دے پہ ذکر د عذابونو د تیر شوؤ قومونو سرہ۔ او دارنگ پہ ظم مؤمن سلا سلا کنس ہم دی۔ فَيَنْظُرُوا اَنہ معلومہ شوہ چہ سیل کول پہ ملکونو کنس دپارہ د عبرت اخستلو عبادت دے۔ بیا د تیر شوؤ قومونو پنچہ حالتو تہ یے ذکر کرے دی اول کَانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ یعنی بداتونہ او قدا و قامت کنس مضبوط وو دویم وَاَثَارُوا الْأَرْضَ یعنی پہ فصلونو کولو

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ اسَاءُوا السُّوْاۤى

بیا ۔ شی ۔ انجام ۔ دھفہ چاچہ ۔ بدے گئے کہے دے ناکارہ

اَنْ كَذَّبُوْا بِآيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوْا يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۱۰

(رہگہ چہ) دروغزن گئے گنہے دو آیاتونہ د اللہ تعالیٰ اودوی دوچہ یہ ہفہ یورے ۔ توتے کولے ۔

اللّٰهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ

اللہ تعالیٰ اول ۔ پیدائش کی ۔ بیا یہ ۔ دوبارہ ہم کی بیا یہ خاص ہفہ بتہ

تَرْجَعُوْنَ ۝۱۱ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ

اوگرگولے شے تاسو ۔ او یہ ہفہ ورخ چہ قیامت بہ قائم شی ۔ نا امیدہ بہ شی

الْمُجْرِمُوْنَ ۝۱۲ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ

مجرمان ۔ او تہ بہ وی ۔ دوی لہہ ۔ د

او دزمکے نہ معدنیات راویستلوکین دیر مشغول دگ دریم و عمرؤفہ پہ اباد و کولو
کبن دیر مصروف دو یعنی دنیا پرست دو او دنیا وی کارونو کبن ترقی کول گئے کمال
گنہے غلورم و جاء نفهم یعنی اللہ تعالیٰ ددوی د خبر و کولو دپارہ دیر رسولان لیبلے و و
دپارہ ددے چہ دین الہی تہ ہے توجہ پیدا شی ۔ بقم و لکن کاؤا انفسهم یظلمون
یعنی کفر او شرک او بدعات او نور گناہونہ ہے کول اودا یہ خان یا تدے ظلم کول دی حکمہ
دے پہ وجہ پاندے د دنیا دغہ نعمتوتہ ہے پر باد شول اودوی ہلک شول ۔
سلا ۔ دا تخویف اخروی دے ہرکلمہ چہ عاقبہ خیر د کان شی او السوای اسم دکان
شی یعنی العقوبۃ الی اسوم السیئات ، یا نوم دجہم دے ۔ او آن کذبوا ، کبن بآیت وی
یعنی پان کذبوا ۔ او کہ چرے السوای مقول مطلق شی د آساؤا دپارہ او آن کذبوا اسم
شی دکان دپارہ یعنی تکذیب او استہزاء نتیجہ شوہ د نورو سیئاتو دپارہ نوبنا پہ د احتمال
سرہ دا لیت تفسیر دے د انفسهم یظلمون دپارہ ۔

سلا ۔ دا مختصر دلیل عقلی دے اودا متعلق دے دے سرہ او اثبات د دوبارہ
ژوندا دے ۔

سلا ۔ دا تخویف اخروی دے ہرکلمہ چہ اعادہ ذکر شوہ بواوس پہ دے
ایا نو نو کبن تفصیل د قیامت ذکر کیوی او د سلا پورے د مجرمانو ہکلمہ حالت
ذکر کیوی ۔ ایلاس ویلے کیوی چپ کیدل او حیرتیدل (پاتے پہ یل مخ)

۱۰

شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ ۱۴ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ

شریکانو ددوی نه سفارشمان او شی به دوی د شریکانو نه

كَافِرِينَ ۱۵ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ ۱۶

منکران او هغه ورځ چه قیامت قایم شی

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ۱۷ فَأَمَّا الَّذِينَ

په دغه ورځ به دوی جدا جدا شی نو هغه کسان چه

آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي

ایمان لږ رادیر دے او عمل لږ کړے په طریقہ د نبي نو دوی به

رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ۱۸ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

باغجو کین وی خوشحالو په شی او هغه کسان چه کفر لږ کړے دے

د وچ د بے دلیل کیدلو نه او مراد د دے نه نا امید کیدل دی د هر څیر نه یا نا امید کیدل د خپلو شرکاؤ د مدد کولو نه.

۱۴. دا هم تخویف کین داخل دے او رد د شفاعت قهریه شرکیه دے او جواب د سوال دے، که اولی شی چه دوی به چپ شی خو ددوی معبودان به د دوی د بچ کولو د پاره خبره کوی او شفاعت به کوی نو د هغه رد لږ او کړو. وگائو دا نتیجه د انکار د معبودانو ددوی ده د شفاعت کولو ته یعنی هر کله چه هغوی ددوی د شفاعت نه عاجز شی نو دا مشرکان به د هغوی د محبودیت ته منکر شی. دویمه معنی داده چه وگائو د دنیا حال دے یعنی دوی په دتیا کین د شرکاؤ د عبادت په سبب سره کافر شویو.

۱۵. دا هم داخل دے په تخویف کین یعنی روستو د نا امید کیدلو ته په تفرق د یو بل نه او کړی.

۱۶. دا بیان د تفرق او جدای لږ دے او په دے ایت کین بشارت دے مؤمنانو ته. روضه په عرف د عرب کین هغه زمکه وه چه دیره قراخه وی او دیر لږ اوبه او تازه شنه بوټی پکین وی یحبرون، در لږ معاف دی عزت به ورکیده شی. د نعمتونه به ورکیده شی، د خوشحالی به ورکیده شی، په دے کین د جنت ټول نعمتونه داخل دی.

وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَائِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ

او دروغزن گنہری آیاتونہ زمونہ او ملاقات دے آخرت نو دہنہ کسان پہ

فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿۱۳﴾ قَسْبُحَانَ اللَّهِ

پہ عذاب کتب حاضر کرے شی۔ نو پاک دایے دے اللہ تعالیٰ

جِئْنَ تَسْبُحُونَ وَجِئْنَ تَصْبِحُونَ ﴿۱۴﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ

کوم دخت چہ بیگاہ کوئے او کوم دخت چہ صبا کوئے۔ او خامن ہنہ لہرہ ستائندہ

فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعِشْيَا وَجِئْنَ

رخدایے دے پہ اسمانونہ او زمکہ کتب او پہ ملائکہ کتب او کوم دخت چہ

سک۔ دا تخویف دے منکرینو دے او پہ دے کتب دے دوی درے جرمونہ دے ذکر کربدی۔
علا کفر تمام شرکیانہ تہ شامل دے، علا تکذیب انکار دے تلو دلیونو شرعبونہ عام دے
علا وَلِقَائِ الْآخِرَةِ انکار دے آخرت مراد دے۔

سک۔ دا تقریح دے پہ دعویٰ دے سورت باتنا دے او دا دعویٰ دے توحید دے یعنی ہر
کلہ چہ اللہ تعالیٰ ستا سو نصرت کوی نو تسبیح وایے لکھ چہ سورۃ نصر کتب ہم
دے کردی یا دا بیان دے سبب دے دے پارہ دے حصول دے دعویٰ دے سورت یعنی پہ توحید
دے اللہ تعالیٰ سورۃ نصرت او ملائکہ الہی حاصل کی۔ پہ دے آیاتونو کتب تسبیح او حمد تہ
مراد سورۃ دے قول تہ عمل دے دے پہ طریقہ دے موعظ کو لو سورۃ حکمہ موعظ کتب
تسبیح او حمد قولہ او عمل دی او دے ابن عباس رضی اللہ عنہما پہ زوایت سورۃ پہ دے
آیاتونو کتب دے موعظ وختونو دے موعظ دے کردے۔ تَسْبُحُونَ کتب مائنام او ماسخون داخل
دے او تَصْبِحُونَ کتب موعظ دے صبا داخل دے۔ عِشْيَا کتب دے مازیکر موعظ داخل دے
او تَطْهِرُونَ کتب موعظ دے ماسخین داخل دے۔ قَائِلَے ہر کلہ چہ اذکار مستونہ
کتب تسبیح مخکن دے حمد تہ بدلتہ دے ہم تسبیح مقدم کریدہ پہ حمد باتنا دے
او ہر کلہ چہ توحید پہ لفظ دے تسبیح سورۃ تہ کامل کیری نو دے دے وچ حمد دے
ورسورہ ذکر کرو۔

قَائِلَے عل۔ ہر کلہ چہ بیگاہی اوصیائی دخت کتب تیارہ دی او تیارہ کتب نقصان وی

نو دے سورۃ تسبیح مناسب دے یعق اللہ تعالیٰ دے ہر نقصان تہ پاک دے او مازیکر او
ماسخین کتب رہا وی اور نہ کمال دے نو دے سورۃ حمد مناسب دے۔

قَائِلَے عل۔ ہر کلہ چہ بیگاہ اوصیا او ماسخین کتب بشکار پاتے پہ بل مخ

تُظْهِرُونَ ۱۸ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ

ما پھین کوئے تاسو . را او یاسی اللہ تعالیٰ ژوندی لره د مر نه

وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ

او را او یاسی مر لره د ژوندی نه او فانه کوی زمکه

بَعْدَ مَوْتِهَا ۱۹ وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ

روستو د او چیدالو نه . او د غمسه به راویستل کیدلے شه تاسو .

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ

او بعض د دلیلو د توحید او قدرت د الله تعالیٰ نه داچه پیدائش یے شور و کریم دے ستاسو د خدایه نه

ثُمَّ إِذَا آنَسْتُمْ بِبَشَرٍ تَنْتَشِرُونَ ۲۰

بیا شوئے تاسو بشر دیر خواړه واره شوئے .

۱۹

اختلاف دے دینو حال نه بل ته نه نقل کیدل دتو د حالت پیداکیدی ددے ونجه ته مسمون
تُظْهِرُونَ، تُظْهِرُونَ یے په صیغه د فعل سره ذکر کروچه دپاره دتجداد (نوے والی پراخی)
او دظهور او دعشی (مازیگر) په مینغ کین زیات فرق نیشته د وخت په لحاظ سره نو ددے
دج ته هغه یے عشی سره اسم ذکر کرو (والله اعلم) .

۱۹ د دے آیت نه دویم باب دے تر سله پورے په دے کین یوولس عقلی دلیلو ته
ذکر کوی دپاره د اثبات د توحید او د اشواهد دی دپاره ددعوے د سورت . او په دے کین
مثال دے دپاره د رد د شرک . بیایے اصول ذکر کړی دی دپاره د حصول د دعوبه د
سورت او په مینغ د اصولو کین د مشرکاتو اوده قیام یے ذکر کړی دی او دهغوی تحذیر
ذکر کوی او فرق ذکر کوی د ربو او د زکوٰۃ . او تحویف د نبوی او دهغه اسباب یے ذکر کړیدی .
دا سله دلیل عقلی دے دپاره د اثبات د توحید چه په تیر شوی آیا تو تو کین ذکر شو
په دے کین او ددے ته روستو دلیلو کین انقلاب د حال تو ذکر کوی اشاره ده اثبات
ددعوے د سورت ته . په دے آیت کین یے درے احوال انقلابیه ذکر کړیدی او خاورم
انقلاب کین ذکر د قیامت دے .

سوله د ایل دلیل عقلی دے ددواړو مقصودونو دپاره : مِنْ تُرَابٍ مراد ددے ته
پیدائش د آدم علیه السلام دے د خاورو نه او معنی د خَلَقْكُمْ ، خلق اهلکم . یا مراد
ددے نه هر انسان دے حکه چه هر انسان د تطفی نه پیدا دے او نطقه د خوراک نه

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ

او بعض دلیلو نو توحید او قدرت دھقہ نہ دا چہ پیدا کړیدی تاسو لره ستاسو د

أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا

جنس نه بیبیان د پلوه د دے چہ آرام حاصل کړئ هغوی ته

وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ

او پیدا کړے ده ستاسو په مینځ کین مینه او ترس کول یقیناً

فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۳۱﴾

په دے کین ډیر دلیلو ته دی دھقہ قوم دپاره چہ سوچ کوی -

پیدا کړی او خوراکونه د زمکې ته پیدا کړی او دا به په سورۃ حج ش کین هم تیر شوی دی. شکر ادا دا ادا د مقاجات دپاره دے او دا اکثر د قاع سره مستعملیږی لیکن دلته یې شکر راوړید. ځکه چہ د تراب نه روستو تورو احوالو او اطوارو ته اشاره ده چہ هغه نذره علقه مضغه وغیر دی لکه چہ سورۃ حج ش او مومتون ش کین تیر شوی دی. بشار په دے کین معنی د ظهور (بشکاره کیدل وده) یعنی خاورو کین پټ وئ نو الله تعالی بشکاره کړئ.

فایده :- په دے سورۃ کین د او ایاتو نو په اول کین وَمِنْ آيَاتِهِ ذکر کړیدے د بے یو وجه داده چہ دغه دلیلو ته په مدعا ثابتولو کین شبه وضع دی. دویمه وجه داده چہ هر یو د هغه نه په حقیقت کین په ډیر دلیلو نو باندے مشتمل دے او هر کله چہ اکثر په دغه ایاتو نو کین د سورت دواړه مقصود ته بشکاره وو تو د دے وجه ته په اول د آیت او په اخر د هغه کین لفظ د آیت یې دوه کرته ذکر کړیدے.

۳۱- د ایل دلیل عقلی دے. هر کله چہ تیر شوی آیت کین ماده د پیدائش اصلی ذکر شوه نو په دے آیت کین ماده د پیدائش ظاهری ذکر کوی او دارنگه اول آیت دلیل د ایجاد د بشر دے نو دا آیت دلیل دے د بقا ربوئی سلسله د بشر د قیامت پورے ده) - او أَنْفُسِكُمْ په معنی د هم جنس سره دے -

لِتَسْكُنُوا دا به حکمت یې په سورۃ اعراف کین هم ذکر کړے او دا دلیل د چہ د بشر نکاح د جن سره نه کړی. مودّة د ذریعہ میلان او محبت ته وائی د رَحْمَةٍ د مینه د وجه نه ډیو بل په مصیبت باندے حقه کیدل او خوشحاله باندے خوشحاله کیدل. دے ته شفقت هم وائی.

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او بعض دے دلیلوں دھتہ نہ پیدا ایش دے آسمانوں او دے زمکے دے

وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوَايَكُمُ إِنَّ فِي

او جدا والے دے ڈبر ستاسو او دے رنگوں ستاسو دے یقیناً یہ

ذَلِكَ لَا يَتْلُو الْعَلَمِينَ ۝۲۲ وَمِنْ آيَاتِهِ

دے کہیں دیر دلیلوں دی پوہ لرونکو لہ۔ او بعض دے دلیلوں دھتہ نہ

مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاءُكُمْ

خوب کول ستاسو دی دے شے او دے ورکے او لہول ستاسو دی

مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَا يَتْلُو

دے فضل دھتہ نہ، یقیناً یہ دے کہیں دیر دلیلوں دی

۲۲۔ دا ہم دلیل عقلی دے دپارہ دے دوارو مقصدوں۔ تیر نشوی دلیلوں نہ

انفسی وو او دا افاق دلیل دے۔ خالق السموات نہ مراد دے ہتھ اوچت والے،

مضبوط والے، بے ستوا اور بدل، نہ چودل او نہ راغور خیدل وغیرہ دی۔

وَالْأَرْضِ دے دے نہ مراد دے ہتھ وسعت دے یعنی مختلف رنگوں مختلف صفتوں

چہ یہ ہتھ باندے غرونہ، تھرونہ، جنگلات وغیرہ دی۔

وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ، عربی او عجمی او یہ ہتھ کہیں دیر قسموںہ او مختلف آوازوںہ

لہجے، فصاحت بلاغت او یہ ہتھ کہیں مختلف مرتبے، تردے پورے چہ دوہ

تنہ بہ داسے او تہ موے چہ یہ دے ہولو اوصاف کہیں یو شان دی۔

وَالْوَايَكُمُ سپین، سور، تور وغیرہ او مختلف مگوںہ او سترگے پوزہ وغیرہ

ہیچ دوہ کسان بہ داسے ملاؤ تھی چہ یہ صورت کہیں پورہ پورہ برابر دی۔

او دے دوارو اختلافوں یو حکمت دادے چہ انسان یہ دے سرہ دے اشخاصو

تمیز او کپی دخیل پردی او دے دوست دشمن نوچہ لہے وی یا غائب وی

نوجدا ئی کیدے شے یہ آواز سرہ اوچہ مخامخ شے نوجدا ئی کیدے شے یہ

شکل او صورت سرہ۔

لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿۳۳﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمْ

مٹھ قوم لورہ چہ غور بدی۔ او بعض ددلیونو دھفہ داچہ بنائی تاسوتہ

الْبَرْقِ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ

بدیبننا ددیرے او طمع تہ او وروی دطرف د آسمان تہ

مَاءً فَيَنْبِيْ بِهٖ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

باران نو تازہ کوی پہ ہفہ سرہ زمکہ دوستو داوچیدالو د ہفہ تہ،

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُوْنَ ﴿۳۴﴾

یقیناً پہ دے کنیں دیر دلیونہ دی دپارہ دھفہ قوم چہ عقل لری۔

مٹھ دابل دلیل عقلی دے، انفسی دے چہ متعلق دے دزمانیاتو سرہ چہ شپہ اورخ دہ او ہرکلا چہ د شپہ خوب زیات وی پہ خوب دورے باندے دے وجہ تہ اللیلے ممکن ککرو پہ النهار باتدے۔ او ہرکلا چہ کسب او طلب د فضل (دروڑے او د علم) پہ شپہ اورخ دوارو کنیں کیری نو ہفہ دے عام ذکر کپے دے۔

۳۳۔ دابل دلیل عقلی دے ہرکلا چہ ممکن ہے عوارض انفسیہ ذکر کرل نو پہ دے دلیل کنیں عوارض افاقہ ذکر کوی چہ ہفہ برق او باران دے۔ ہرکلا چہ لیدال د برق د باران تہ اکثر رواندے وی ددے دپارہ چہ بعض خلق د باران تہ د بچ کیدالو انتظام او کیری د ویرے د وجہ تہ او دلہ خلق دیروی او بعض خلق (زمینداران) او بود باران تہ زمکہ او درخونہ برابر کیری د طمع د وجہ تہ۔ ددے وجہ تہ برق ہے پہ باران باندے او خوق ہے پہ طمع باندے ممکن ککرو۔

فائدہ ۱۔ دے خلورو ایاتونو پہ حواصلو کنیں تنزل دے د اعلیٰ صفت تہ ادنیٰ تہ حکمہ اول درجہ تفکر دے بیا لاتدے د ہفہ تہ علم دے بیا کوز د ہفہ تہ دبل چاند اوریدال او قبول دی بیا خکمتہ د ہفہ تہ عقل لرل دی۔ متفکرین دیروی بیا ورپے علم والا بیا ورپے غور کیتودونکی دپارہ د قبولیت بیا عقل والا رصرتیب دادے ہرکلا چہ اول ایت کنیں نکاح او د ہفہ فائدے ذکر کپے چہ دا امور پت باطنی دی نو د ہفہ سرہ ہے فکر د ککرو بیا احوال د اسمانونو او زمکہ او مختلف لغات او ژبے او فرق د صورتونو، پہ ر پاتے پہ پل مخ

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ

اویہ جن دلیوتہ دتوحید او قدرت د اللہ تعالیٰ تہ داجہ ولاد دی اسمانونہ او زمکہ

يَا مُرَّةً ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ

پہ حکم د ہفہ سرہ بیا چہ کوم وقت اواز در کری تاسو تہ یو اواز د زمکہ تہ ردرا دتلو دیارہ

إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مَن فِي السَّمَوَاتِ

دقہ وقت یہ تاسو بتل را اوئے او خاص پہ اختیار د اللہ تعالیٰ کین دی ہفہ شوک چہ پہ اسمانونہ

وَالْأَرْضِ كُلِّ لَهَا قَنَاطِيرٌ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِي

اوی زمکہ کین دی بتل ہفہ لہہ تابع دی او خاص اللہ تعالیٰ ہفہ ذات دے

علم سرہ معلومیہی نو د ہفہ سرہ یے علم ذکر کرو بیا د خوب د حال تو تہ انسان پہ چیلہ نہ خبریگی بلکہ ذیل چاتہ پہ اوریدلو سرہ معلومیہی نو ہفہ سرہ یے سمع ذکر کرہ بیا برق او باران تو تہ ادبوتی د دے پہ حال تو باندے ہر عقل والو پوہیری چہ د عقل تہ کار واخلی نو د ہفہ سرہ یے عقل ذکر کرو۔

۲۵۔ دایل دلیل عقلی دے د خلق د اسمان اوی زمکہ تہ روستو د ہفہ قیام رتینگیل ذکر کوی۔ او د دے بتلو خیزو توفنا تہ اشارہ کوی پہ اثبات د خروج روتل د زمکہ تہ۔

قَائِلًا عَلَىٰ هَرَكَةٍ لِّبَدَلِ دَبْرِ لَبْرُوخت وی اوقیام د اسمان اوی زمکہ ہر وقت دے نو د اول سرہ یے آن تہ دے ذکر کرے او د دویم سرہ یے آن ذکر کرو حکمہ آن د مابعد سرہ پہ تاویل د مصدر سرہ اسم جو ریگی او اسم دلالت کوی پہ استمرار باندے او بغیر د آن تہ نفس فعل دے چہ دلالت کوی پہ تجدید (نویے والی) باندے۔

قَائِلًا عَلَىٰ مِنَ الْأَرْضِ متعلق دے پہ إِذَا دَعَاكُمْ پورے تہ پہ دُعْوَةً پورے حکمہ چہ فعل قوی وی پہ عمل کین د مصدر تہ او ہر کلا چہ د شیبلی وھلو سرہ راتل د زمکہ تہ متصل او ناسایہ دی د دے وچ تہ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ یے بغیر د شکر تہ ذکر کرے دے۔

۲۶۔ دایل دلیل عقلی دے روستو د ذکر اسمان او د زمکہ او د اھل د ہفہ تہ۔ کُلِّ لَهَا قَنَاطِيرٌ د دے تہ قنوت تسخیری مراد دے یعنی پہ ژوندا او مرک او صحت او مرض وغیرہ کین د اللہ تعالیٰ د حکم دلالت دے دی یا مراد د دے تہ قنوت اختیاری دے او مراد د دے تہ صالحین

يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ط

چہ اول پیدا کرے کوی بیایہ دوبارہ ہم کوی او داریتول (ہفتہ تہ اسان دی

وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

او خاص اللہ تعالیٰ لہ صفت اوچت دے یہ اسمانوتو کیں او زمکہ کیں ،

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ط

او خاص حقہ زور اور او حکمت والا دے بیان کریدے ستاسو دے پلارہ مثال

مِّنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ

د جس ستاسو تہ آیا شتہ تاسو لہ دے چاہہ چاہہ مالکان دی

أَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَآرِزِقْنَكُمْ فَاَنْتُمْ

نبی لاسو تہ ستاسو دے حوی شوک حصہ داران یہ ہفتہ مال کیں چہ موتی تاسو تہ درکریہ تاسو

فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ ط

یہ ہفتہ کیں برابر اختیار مندے چہ ویریگ دے دری نہ پشان دے ستاسو دے رو تہ ستاسو تہ

۲۷۔ دابل دلیل عقلی دے دے توحید سرے د اثبات دے بعد الموت نہ وہو آھون علیہ ضمیر دے دوارو ذکر کرے شوے حالتوتو تہ یہ تاویل دے متاکور سرہ تو ہیخ اشکال نیستہ او کہ ضمیر دے هو اعادے تہ راجع شی نو آھون کیں تفضیل یہ اعتبار دے عقیدے دے بشر دے یعنی دے دوی پہ نیز باندا دے دوبارہ کار دے اول حل نہ زیات اسان وی یا آھون پہ معنی دے ہیں سرہ دے او تفضیلی معنی یکیں مراد تہ دے ۔

الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ یعنی عام قدرت او علم او حکمتوتہ او قتادہ ویلے دی چہ کہ الہ

الہ اللہ مراد تربتہ وصف دے توحید دے ۔

فایداہ یہ دے روستنودوہ ایاتونو کیں اخبار دے تصرف دے اللہ تعالیٰ عمومًا او یہ ایداء او اعادہ کیں خصوصًا مقصد دے استبدال مقصد تہ دے دے دے دے دے نہ پہ ون ایاتہ سرہ یے مصداق تہ کرو ۔

كَذٰلِكَ نَقُصِّلُ الْاٰیٰتِ لِقَوْمٍ یَّعْقِلُوْنَ

دغه شان جدا جدا بیانور مونو ایاتونہ دپاہ دھقہ قوم چہ عقل لری ۔

بَلِ اتَّبَعَ الْاٰزِیْنَ ظَلَمُوْا اَهْوَاَءَهُمْ

بلکہ روان دی ہقہ خوک چہ ظلم یے کریدے پہ خواہشاتو خپو

یَغْیْرِ عَلِمٌ فَمَنْ یَّهْدِیْ مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ

بغیر ذ دلیل نہ نوخوک پہ ہدایت ورکری ہقہ چاتہ چہ اللہ تعالیٰ بے لارے کرے وی

۲۸۔ روستو د اثبات د توحید نہ پہ دلیلونو سرہ اوس وضاحت کوی پہ مثال سرہ۔ **مِنْ اَنْفُسِكُمْ** ستاسو د جس نہ حکمہ چہ **مَرِیَان** ہم انسانان دی۔ یا مراد دے نہ نزدے د خیزونو نہ تاسو نہ۔ **فَاَنْتُمْ فِیْہِ سَوَآءٌ** ہر کلاہ چہ شرکت کس برابر نہ وی ددے وچ نہ دلتہ یے مقید ککو پہ مساوات سرہ پہ اختیار او تصرف کس بیایے بیان د مساوات او ککو پہ دے قول سرہ چہ **تَخَافُوْنَہُمْ** یعنی ہر کلاہ چہ دودہ تہ پہ شرکت او تصرف کس برابر وی نیوتن تصرف بغیر د اجازت د بل نہ نشی کولے بلکہ د ہقہ د خفگان یا د غضب نہ ویرہ کوی۔ حاصل د مثال دادے چہ اللہ تعالیٰ مولیٰ دے او تول انسانان د ہقہ **مَرِیَان** او وینچے دی (مملوک دی) نو ہر کلاہ چہ تاسو خپلو مملوکانو لہ خوراک شکاک وغیرہ ورکوئے لیکن پہ خپل مال کس داسے تصرف نہ ورکوئے چہ تاسو سرہ برابرشی بلکہ پہ داسے شرکت سرہ تاسو دیر حقہ کیڑی نوخہ رنگہ وائیے او عقیدہ لرے چہ اللہ تعالیٰ بزرگانو اولیاد وغیرہ تہ پہ خپل بعض مملوکاتو او مخلوقاتو کس داسے تصرف ورکے د چہ ہقوی د اللہ تعالیٰ پشان پہ قدرت مستقلہ سرہ پہ ہقہ کس تصرف کوی چہ کلاہ او غواری نوخوک مریض کری نوچالہ شفا ورکری خوک غریب کری خوک ملدار کری نو ہر کلاہ چہ پہ خیلہ پہ داسے حالت باندے خقہ کیڑی۔ نو اللہ تعالیٰ **خَوْرَ اَعْقِلِ الشَّرْکَاءِ عَنِ الشَّرْکِ دے** (نو ہقہ خو خا خا پہ دے سرہ خقہ کیڑی **قَائِلًا**:- پہ دے کس اول **مِنْ اِبْتَدَآئِیْہ** دے او دویم **مِنْ تَبْعِیْیَہ** دے او دریم د تاکید د استفہام دپارہ دے او استفہام انکاری دے۔

نُقِصِّلُ الْاٰیٰتِ ہر کلاہ چہ پہ مثال سرہ وضاحت د دیرو معانیو او حکمتونو کیڑی نو حکمہ یے دے تہ ایات اویل۔

وَمَا لَهُمْ مِنْ لَّصِيرِينَ ۝ فَأَقِمْ وَجْهَكَ

او نیشتہ دوی لره هیت مددکاران - نو بیدکره خیل مخ

لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ فُطِرَتِ اللَّهُ الَّتِي

دین ته کلک په توحید یاندے (لازم اونیسہ) دین د الله تعالی هغه چه

فُطِرَ النَّاسُ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ

پیدا کړی دی خلق لره په هغه باندے؛ نیشتہ بیدیدل د پیداوخت د الله تعالی

ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيُّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ

دغه دے دین پوخ او لیکن ډیر خلق

لَا يَعْلَمُونَ ۝ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ

ته په هیږی درگړیدونکے هغه ته او بیره کوئے د هغه نه

۲۹. د ازجر دے چه سره د دے دلیلونو او مثالونو نه د دے منکرینو د انکار سبب اتباع د هوی ده او په داسے حال کښ چه د اتباع د خواهش د وچ د دلیلونو او مثالونو نه انکار کوی نو دوی ته هدايت نه نصیب کیدی. یعنیر علم قید دپاره د تاکید د جهل د دوی دے یعنی که چرے د اتباع د هوی سره علم وی نو د دے علم په سبب سره کله کله واپس شی تابعدار ئے د خواهش نه ست. هر کله چه تیر شوی ایت لجر ذکر کړو په اتباع د خواهشاو سره نو پدیکښ توجه ورکوی تابعدار ئے د دین حق ته چه دین فطری دے یعنی توحید مخلص او د دے ایت نه اصول ذکر کوی دپاره د حصول د نصرت الھی چه دعوی د سورت ده او قاء سره ئے ذکر کړو ځکه چه دا تفریع ده په تیر شوو دلیلونو او مثال باندے. وَجْهَکَ مراد د دے نه ذات دے یا قصد دے. او اقامت د مخ دا د چه بل طرق ته توجه مه اړوه ټول قصد او توجه او ټول بدان او قوتونه دین د توحید ته او گرځوه. فُطِرَتِ اللَّهُ د دے نه مخکښ قفل پټ دے یعنی الزم والتبع. فُطِرَتِ وَزَنَ د فعلت دے د کفر نه یعنی حال د پیدائش چه الله تعالی په دغه حل باندے ټول خلق پیدا کړیدی او هغه د انسان طبیعت دے او هغه توحید دے په دلیل د حدیث صحیح سره (کل مولود یولد علی الفطرت فابواه یهوداته اویتصراته اویمجسانه) هر بچ پیدا کیدے شی په دین (پاتے په بل مخ)

وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾

او د مونغ پابندای کوئے او مه کیږی د ډله د مشرکانو ته

مِنَ الْذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا

۱۰ شول

يَشِيعَا كُلُّ جَزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٢٤﴾

مختار ہل ہر پلہ دلہ پلہ ہتھ طریقہ یا ندائے چہ کدوی سرہ دہ خوشحالہ دہ۔

دے توحید باندے تو روستومور او پلار (دہ لہرہ ک فطرت نہ واروی) یہودی
 کبری یا نصرانی یا مجوسی۔ یعنی کہ چرے انسان دپارہ خہ نور عوارض موانع نہ
 وے تودے بہ ہمیشہ دتوحید پہ عقیدہ باندے وے۔ لَا تَكْبَرُ اِنَّ لِخَلْقِ اللّٰهِ دَ
 خَلْقِ اللّٰهِ نہ مراد فطرت دے نومعنی داشوہ چہ ہیخ انسان دتوحید نہ بقدر یہ بدلہ
 عقیدہ باندے نہ پیدا کیری۔ یا دخلق اللہ نہ تقدیر مراد دے یعنی چہ اللہ متعلی
 چہ دچا دپارہ سعادت یا شقاوت مقدر کرے وی توفیق تقدیر نشی بد لیدے۔ یا
 دخلق نہ مراد دین داللہ تعالیٰ دے بنا پہ دے معنی باندے چہ نفی پہ معنی دتھی
 دے یعنی مہ بدل وے دین دتوحید داللہ تعالیٰ لہرہ پہ شرک سرہ۔ ذٰلِكَ الدِّیْنُ
 الْقَیْمُ اقامت یے کرے شوے دے پہ دلیلو تو سرہ یا دا چہ دتولو پیغمبرانو
 پہ اتفاق سرہ کلک شوے دے۔ وَلَکِنْ سَرَّ دوق دوهم دہ یعنی کہ خوک و هم
 او کبری چہ دین توحید دا سے صحیح دین وے تودا دیر خلق ترینہ وے مخالفت
 کوی نوجواب او شو چہ دا مخالفت ددوی دے علم دوجہ نہ دے۔ پہ دے
 ایت کیں فاقم حکم دے او دھ دپارہ درے دلیلو نہ دی پہ درے جملو
 روستنو کیں۔

۳۱۔ دانور خُلو اصول دی دَیارہ دَ تکمیل دَ اقامت للہ دین اذابت ، تقویٰ ، اقامۃ الصلوٰۃ ، قطع تعلق دَ مشرکانو سرہ ۔ مراد دَ اذابت نہ حق پرستی دہ چہ دَ صدا و تعصب نہ بیج دی ۔ وَلَدَ تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ یعنی دَ ہقوی سرہ دوستلہ او شرکت پہ غم نہادے کہیں او مشابہت پہ ہیغ عمل کتیں مہ کوئے ۔

۳۲۔ دے دے جائے نہ دشمن کا تو اٹھ صفاتِ قبیحہ ذکر کی وجہ سے اسباب
دی دپارہ نہ نکو و نوا من المشرکین۔ یہ دے دے ایت کس درے صفاتِ بے ذکر
کپے دی اول تفریق ددین دویم تحزب او دلہ بازی۔ دریم یہ غلط دین

وَإِذَا مَنَّ النَّاسُ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ

او هرگاه چه اورسی (یعنی) خلقت ته تکلیف را بلی خیل رب لره

مُتَبِّئِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ مِنْهُ

اخلاص کو دینکی وی هغه ته بیا هرکله چه او شکوی دوی ته

رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ

دخیل طرف ته آرام دته وخت یوه دله د دوی ته د رب خیل سره

يُشْرِكُونَ ۝ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ

شریکان جوړوی (عاقبت دا) چه ناشکری او کړی د هغه نعمت چه موږ دوی ته ورکړې وی

فَتَسْعَوْا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝ أَمْ أَنْزَلْنَاهُ

نومړی او کړې (د دنیا) زرده چه پوهه به شی . ایا نازل کړې دے موږ

باندے خوشحالی کول د تفريق د دين دامعنی ده چه هر يو خیل دين جدا جدا جوړ کړے دے يعنی عقيدے او عملونه يې د خیل ځان نه جوړ کړيدي او هغه ته يې د دين نوم ایښه دے . وَكَانُوا أَشْيَكَاءَ تَشْيِيعٍ نه مراد دي ويل سره منگرتيا او دله بازی کول وی او دا تعصب دے . او خوشحالی په دين خیل دا ده چه هغه حق گنړی او ثواب يې گنړی او په هغه باندے مالی چاق قربانی کوی .

۳۳. د زجر دے او په دے کين د مشرکانو يو صفت ذکر کړے دے يعنی روستو د دُعَا د الله تعالی نه هغه سره شریک جوړول او داسے په سورة محل ۳۸ کين تیر شوی دی . مُتَبِّئِينَ نه مراد اخلاص او اقرار د حق پرستی دے .

۳۴. په دے کين بل صفت د دوی ذکر دے چه هغه کفر (ناشکری) د نعمت د الله دے لَام د عاقبت دے . يعنی شرک کول ناشکری ده د نعمت د الله تعالی . فَاتَّبَعُوا په سورة عنکبوت ۱۷ کين يې لِيَتَّبَعُوا ذکر کړے وؤ چکه چه هلته تکلیف د سمندر ذکر کړے دے او هغه سخت تکلیف دے او د هغه

ته د مشرک بچ کول په دے مقصد دی چه په دنیا کين څه مزه حاصله کړی چکه چه مقصد د مشرک مرق د دُنیا ژوند دے او په دے ایت کين د عام ضرر تکلیف ذکر دے چه د هغه نه نجات سبب دے د دُنیا د مزو حاصلولو د پالاهه نوقا سببیه يې ذکر کړيدے .

عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِآ

پہ دوی باندے دلیل نوحہ ثابتوی (بندگی) دھتکہ چاہے دوی نے دالہ تعالیٰ سرہ

يُشْرِكُونَ ۳۵ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً

شریکوی . او هرگاه چہ او شکو و موتد انسانو ته خوشحالی د دنیا

فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا

لوثی کوی پہ هغه سرہ او کہ چرے اوری دوی ته بد حالی پہ وچہ د هغه عملونو

قَدَّامَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ۳۶

چہ ممکن لیرے دی لاسونو د دوی دغه دخت دوی نا امیدی کوی .

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ

ایا او دوی نه کوری چہ یقیناً اللہ تعالیٰ فراخی روزی

لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

چالوہ چہ او غواری او تنکوی یقیناً پہ دے کیں پیر دلیلو ته دی

۳۵. یہ دے کیں ہم زجر دے او ذکر د بل وصف د مشرک دے یعنی د مشرکینو سرہ یہ شرک باندے ہیچ دلیل منزلہ نیشہ معلومہ شوہ چہ شرک صرق پہ تقلید سرہ کوی۔ اَمْ اَنْتُمْ لَنَا اسْتِفْهَامِ اتکاری دے او اشارہ دہ چہ د اثبات د عقیدے د پارہ نازل کرے شوے دلیل ضروری وی۔

۳۶. دا ہم زجر دے او پہ دے کیں د وہ صفات د مشرکانو ذکر کوی او دا قسم مشرک کافر د ممکنہ نہ سخت دے پہ کفر کیں حکم چہ دے پہ ہیچ حال کیں اللہ تعالیٰ نہ یادوی بلکہ یہ حالت د نعمت کیں تکرر او لوثی کوی او یہ حالت د مصیبت کیں نا امیدی داسے کوی چہ پہ ژبہ او اندامو تو سرہ د هغه اظہاروی او دے ته قنوط ویلے کیوی۔

لِقَوْمٍ يَوْمَتُونَ ﴿٣٤﴾ قَالَتْ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقُّهُ

ہفہ قوم لہرہ چہ ایمان لری - نو ورکوہ رشتہ دار تہ حق ذہفہ

وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ذَلِكْ خَيْرٌ

او مسکین تہ او مسافرتہ داہیر قایدہ مند دے

لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ نَؤُا وَلِيكِ

ہفہ چالہ چہ غواری مخ ذاللہ تعالیٰ او دغہ کسان

هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا أَتَيْتُمْ مِنْ رَبًّا

دوی پورہ کامیاب دی - اوہفہ چہ ورکوئے تاسو غہ مال پہ نیت ذ زیاتی

لَيَرْبُوا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا

چہ زیات شی پہ مالوہ ذ خلقو کیں نو تہ زیاستیری

عِنْدَ اللَّهِ وَمَا أَتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ

ذ اللہ تعالیٰ پہ نیت او ہفہ چہ ورکوئے تاسو غہ زکوۃ

۳۴۔۔ دادلیل عقلی ذ توحید دے اور دے پہ ہفہ انسان باندے چہ ذہفہ خال پہ مخکیں ایت کیں ذکر کرے شویعی فراخی او تنگسیا ذ اللہ تعالیٰ ذ طرق تہ وی تو دے تکبر او ناامیدی کوئے کہایت دلیلو تہ دی پہ قدرت کاملہ ذ اللہ تعالیٰ او قسم قسم حکمتو نو باندے او ہفہ بخوونکی ذ ایمان دی۔

۳۵۔۔ داہم ذہفہ اصولو سرہ تعلق لری چہ ذ ست نہ شورو شوی دی۔ تیر شوے اصول ذ اصلاح ذ نفس سرہ تعلق لری او پہ دے کیں احسان ذ خلقو سرہ کیاہ دے چہ دعوت ذ حق تہ لار اسانہ شی۔

او دے ایت ربط ذ نزد دے ایت سرہ دادے چہ فراخی ذ رزق حاصلیکی پہ صلہ رحمی او احسان ذ محتاجو سرہ۔ او دا خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او مراد تربتہ امت دے او دا حکم پہ احتیاج ذ ذوالقربی او پہ وخت ذ استطاعت ذ ورکوونکی کیں واجب دے حکم چہ حقہ پئے ذکر کئے ذ یُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ ارادے تہ مراد نیت کول دی نو اشارہ دہ چہ ثواب پہ نیت سرہ حاصلیکی۔

تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْغِفُونَ ﴿۳۹﴾

چہ غوارے پہ ہفت سرہ مخ ڈاٹھہ تعالیٰ نو دغہ کسان دوی دیروڑنکی دی (ماونو او اجر و نونو لورہ)۔

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمْسِكُكُمْ

اللہ تعالیٰ مخہ ذات دے چہ تاسویئے پیدا کرے بیا رونی درکری تاسوتہ بیا بہ

يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ

مرہ کوی تاسو بیا بہ ژوندی کوی تاسو ایا شتہ ستاسو ڈ شریکانونہ داے کس

مَنْ يَفْعَلْ مِنْ ذَلِكَ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَنَهُ

چہ اوکری ڈ دے کارونو تہ خفہ کار۔ پاک دے اللہ تعالیٰ

وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۴۰﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ

او برہ دے ڈھفہ نہ چہ دوی یے شریکان جو روی۔ نیکارہ شویدی عذابونہ

۳۹۔ دامنہ کول دی دمقابل د احسان نہ چہ ربو اوریا دہ۔ او پہ دے ایت کتب تقایل دے ڈ ربو او ڈ زکوٰۃ پہ خلاق ڈ کمان ڈ خلقو سرہ۔ تا پوہ خلق کمان کوی چہ پہ ربو سرہ مال زیاتیری نو او قرمائل فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ اڈ کمان کوی چہ پہ زکوٰۃ سرہ مال کمیگی نو او یے قرمائل فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْغِفُونَ۔ ربو پہ مکہ کتب حرام شوے تہ وہ لیکن بدی او قباحونہ ڈھفہ بیانیدال دپارہ ڈ دے چہ خلق تربہ خان یے کپری یا ڈ ربو تہ مراد (سپک خوئی دے) چہ چالرہ ہدیہ پہ دے ارادہ ورکوی چہ دے بہ ڈ دے پہ وجہ مالہ زیات را کپری لکہ مدارک کتب لیکل دی۔ زکوٰۃ ڈ دے تہ مراد قرضی زکوٰۃ دے پنا پہ قول ڈ ہفہ مفسریتو چہ حقوی ویلے دی چہ پہ مکہ کتب زکوٰۃ قرض شو یو لیکن مقدارونہ یے نوؤ مقرر کرے شوی۔ یا مراد تربہ ہرہ صدقہ او ہدیہ دہ پہ دے نیت سرہ چہ پاک ولے او زیات ثواب پہ ہفہ سرہ حاصلوی یعنی ڈ زکوٰۃ تہ معنی لغوی مراد دہ۔ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ ڈ کرکرو دپارہ ڈ امر ڈ نیت او ارادے یعنی قرض تغل ہر عبادت پہ نیت یا تدے پنا دے۔ الْمُضْغِفُونَ پہ دُنیا کتب مال یے زیاتیری ظاہر او برکات یے دیروگی او پہ آخرت کتب ثواب دیو حاصلیگی۔ ۴۰۔ دامنہ دلیل عقل دے او ترغیب دے چہ پہ ہر عبادت کتب ارادہ ڈ وجہ اللہ کوئے حکم ہفہ پہ تاسو یا تدے انعام ڈ خلق او ڈ رزق کریدے

فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ

په اوچه او لوندۍ کس په وجه دهغه گناهونو چه کړي دي لاسونو د خلقو

لِيَذِبَ عَنْهُمْ بِبَعْضِ أَلْدَىٰ عَمَلُوا

دپاره ددې چه او سکري دوی ته بعض سزا دهغه عملونو چه دوی کړي دي

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ قُلْ يَسِيرُوا

دپاره ددې چه دوی اړکړي طاعت د الله تعالی ته - ته اویه اوگرځ

فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

په ملک کس نو اوگرځي چه څنگه وړ انجام

الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ

د هغه کسانو چه دوی ته مخکین وو ډیر د هغوی نه

اولاد وکړ او احياء دپاره د تخويف ذکر کړيدي او بيا په دې باتدای رد د شرک صراحة پنا کړيدې او مسئله د توحيدای ذکر کړې ده. سُبْحَانَهُ کس اشاره ده چه د الوهيت حقه او د شرک په مينځ کس عقلی متافات دې او تعالی کس اشاره ده چه الله تعالی اوچت دې او یر دې. او شرک گناه چه ټول مخلوق کور دی دوی الله تعالی ته نشي رسيدلې -

ملا به په دې ایت کس تخويف دنیوی دې سره د ذکر کولو د سبب د عذاب نه ، الفساد ته مراد نقصان په هره قايده کس . فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ، هغه طوفانونه چه په هغه سره جهازونه کشتی خرق شي - ډیر مرجونه چه جهازونه نشي چلیدلې ، دواب د سمندر هلکيدل د ښکار کميدل . د باران نه کيدلو د وجه نه ملغلرې په صداقونو کس ته جوړيدل وغيره دا عنايوت په سمندر کس راسي . بِمَا كَسَبَتْ ، دارنگ په سورة شوری مت کس هم دی او د سزا د بعض عملونو ده نو که مؤمنان وی نو د بعض ته ورته الله تعالی معافي اوکړي او که کافران وی یا مؤمنان کته کاران چه توبه او نه یاسي نو تور عذاب ورله بدرخ کس او اخير کس ورکوي . يَرْجِعُونَ مراد ددې ته توبه کول په زړه کس او په ژبه سېره د پریخودولو د گناه نه -

مُشْرِكِينَ ۴۳ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَدِيمِ

مشرکان دو ۔ نو برا بر کړه مخ خپل دین پوځ ته

مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ

مخکس د دے نه چه راتې دېځ چه ته به دی واپسې دهغه د الله د طرفه

يَوْمَئِذٍ يَصْدَّ عَنْ مَنَ كَفَرَ فَعَلَيْهِ

په دغه ورځ په تکرې شې خلق ۔ چاچه کفر کړې دے نو په هغه حالتا به سزا

۴۲ د تاکید دے د تیر شوی ایت په ذکر د عذابونو د تیر شوے منکرینو سره ،
کَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ یعنی لوی سبب د عذابونو شرک وو او په بعض قومونو
باندے د نورو گناهونو د وج ته هم عذابونه راغله دی ۔

۴۳ د دے ایت ته تر اخر د سورت پورے اخری باب دے په دے کس امر دے
په تینگی د لو سره په توحید باندے او تخویف اخروی او بشارت مختصر ذکر کوی
په درے ایاتونو کس ۔ بیا عقلی دلیلونه په ذکر کوی ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰
او دعوی د سورت په سکه کس او زجر منکرینو ته په سکه کس او تسلی نبی صلی الله علیه
وسلم ته په ۵۱ ۵۲ کس بیا تخویف اخروی په ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ او زجر په انکار د قرآن سره
په ۵۷ ۵۸ کس او اختتام ذکر کوی په تسلی سره چه متعلق دے د اول د سورت
سوره په ۵۹ کس ۔ په دے (۴۳) کس حکم کوی په اقامت د دین د پاره د دفع کولو
د عذاب چه مخکس ایاتونو کس ذکر کړے شو ۔ او اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَدِيمِ
ته مراد تینگی د دی توحید باندے سرکه د مخالفت د اعمالو د مشرکانو ته ۔ هر
کله چه دلیلونه یے په توحید باندے یر بیان کړل او د مشرکانو قبالح یے هم
ذکر کړل اولوے سبب د عذاب یے ذکر کړ چه شرک دے نو د دهغه ته
مطلوبه شوه چه دین د توحید قَدِيم (کلک) دین دے ۔ د دے وج نه په دے
ایت کس د دین سببه یے قَدِيم راوړو ۔ لَمْ يَكُنْ دَامِصْدَارِ مَعِي دے ۔ مِنْ اللَّهِ دَا
متعلق دے یَاتِی پورے یعنی راتې به دا ورځ د طرف د الله تعالی ته یا متعلق به
محدوق پورے چه مَرَدَّ په هغه باندے دلالت کوی یعنی رتشی واپس کول هغه لره
هیڅوک د الله تعالی نه یا متعلق دے په مصدر پورے یعنی رنښته واپسې دهغه د
طرف د الله تعالی نه (يَصْدَّ عَنْ مَنَ كَفَرَ) د لوجدا کیدل مراد دی صدع دلالت کوی په
شق باندے اشاره ده چه یو بل ته پوره جدا شې ۔

كَفَرُوا وَمَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلَا نَفْسِهِمْ

ذکر دھو دی او چاہے عمل کرے وی موافق دسنت سرہ نو دوی خیلو خانو سرہ۔

يَمْهَدُونَ ﴿۴۷﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا

نہہ خائے تیار دی دپارہ ددے چہ بدالہ ورکپی حقہ چاہے چہ ایمان ہے راویہ کے

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ

او عملونہ ہے کرے دی دسنت موافق د فضل خیل تہ یقینا اللہ تعالیٰ

لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿۴۸﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ

تہ خو نبوی کافرانو لہہ - اوبعض ددلیونو دتوسید او دقدرت دانلہ تعالیٰ

أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَّاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ

دا چہ رالیپی هواکانے زبے درکوونکی او دپارہ ددے چہ اوسکوی تاسو تہ

مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْزِيَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ

خہ حصہ رحمت خیل تہ او دپارہ ددے چہ روانے وی کشتے پہ حکم د اللہ تعالیٰ سرہ

وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۴۹﴾

اودے تہارہ چہ اولونے د فضل د اللہ تعالیٰ تہ اودے دپارہ چہ شکر اوکرتے تاسو -

۴۷۔ پہ دے کنیں ددوارو دلو ذکر دے پہ تخویف اوبشارت سرہ۔ يَمْهَدُونَ۔

خائے دارام تیار دی دخان دپارہ پہ قبر کنیں اوحشر کنیں۔ مَنْ عَمِلْ صَالِحًا

دلہہ عمل عام دے عقیدے (ایمان) او اعمالو تہ شامل دے۔

۴۸۔ داہم متعلق دے پہ تیرشوی آیت پورے پہ لف نشر غیر مرتب سرہ۔

لِيَجْزِيَ متعلق دے پہ یمهدون پورے۔ مِنْ فَضْلِهِ اشارہ دہ چہ جزاء بعض فضل

د اللہ تعالیٰ دے، پہ اللہ تعالیٰ باندے واجب تہ دہ۔ إِنَّ لَآ يُحِبُّ متعلق دے

فَعَلَيْهِمْ كُفْرُهُ پورے۔

۴۹۔ دابل دلیل عقلی دے او پہ دے کنیں وجہ د لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ دہ یعنی کافر

دیشکارہ آیات تہ متکرر دے او د هواکانو د رالیپو ہے پتہ فایندے ذکر کریدی

اول بشارت پہ باران سرہ دریم رحمت او مواد تربیتہ او پہ او نے بوتی او پہ ہفتے

سرہ خوراک خاک و غیرہ دی دریم چیلیدل د کشتوپہ هواکانو (پاتے پہ یل مخ)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى

رسولان

رہانداے

لہر لے دی موتو ستانہ

او بیٹا

قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَاَنْتَقَمْنَا

قَوْمُو دھوی تہ نو رادرل یے دوی تہ ینکارہ احکام نو بدلہ واغستلہ موتو

مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا

متروری

دے

او

مجرمانو تہ

د

عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۲۷﴾ اللَّهُ الَّذِي

پھوتو باندے مدد کول د مؤمنانو سرہ - اللہ تعالیٰ خاص حقہ ذات دے

يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيُبْسِطُ

چہ رالیری ہوا کالے نولا اوچے کری دریخے نوخورت کری حق لہ اللہ تعالیٰ

فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُ كِسْفًا

پہ برہ طوف کیں غہ رنگہ چہ اوغوری اوکھوی اللہ تعالیٰ دادرے پکری ملائکہ باندے

فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۚ فَإِذَا

نو دپتے تہ کلاخی دباران چہ راؤقی دمیٹ دھف تہ نو کم وقت

سرہ لیکن پہ امر د اللہ تعالیٰ سرہ خلورم طلب د لذق پہ بھری سفر سرہ پتھم
شکر پہ دغہ انعاماتو باندے۔

۱۔ ہر گلہ چہ ظاہری انعامات یے ذکر کرل نو اوس باطنی انعام ذکر
کوی او مقصد پکتن تائید د دعوت د سورت دے۔

حَقًّا عَلَيْنَا دَاحِقُ اللّٰهُ تَعَالٰی پَہ کَانَ بَاندَے لَازِم کَریے دے پَہ سَبَب د وَعَدَے
خَیلَ سرہ او دِیَمَہ حق تَقْضٰی ویلَ کِیری دَاحِق وَاَجِبٰی تَہ دے پِشَان دَوِجِب

پَہ بَندَ کَانو بَاندَے او دَے نَصْرَت یو مِثَال پَہ حَداِیث د تَرمِذٰی کِیں دَکَریے
(تَرجِمَہ) نِیشتَہ یو مِسلَمٰن شَخْص چَہ حَفاظَت اوکَری د عِزّت د یو مِسلَمٰن رَوس

مَکْرُح دے پَہ اللّٰهُ تَعَالٰی یَاندَے چَہ لَہے کَوی پَہ دَہْغَہ نَہ اُور دَجَہَم پَہ
وَرَح دَقیامَت۔ بیایے اولوستلو د ایت وَ کَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ۔

أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادَةٍ إِذَا هُمْ

چه اورسوی هغه لره هغه چاته چه او غواری الله تعالی د بندگانو خپلو نه دغه وخت دوی

يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٢٨﴾ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ

دیر خوشحاله شي . اگر چه دږ دوی مخکې

أَنْ يَنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لِمُبْلِسِينَ ﴿٢٩﴾

د راوړولو د باران نه په دوی باندې مخکې د دې وخت ته ناامیدی کوونکي .

فَانْظُرْ إِلَى الثَّرَاحِمَاتِ اللَّهُ كَيْفَ يُحْيِي

نو اذکوره نینو د رحمت د الله تعالی ته چه هغه ښکته تله کوی الله تعالی

الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ أَمْرٍ

زمکه روستو د اوچېدلو د هغه ته یقیناً دغه ذات ضرورتونډای کونکې د مرد دے

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٠﴾ وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا

او هغه په هر څیز باندې قدرت والا دے . او که چرې اولیو موټو

۲۸. د ابل دلیل عقلی دے او مثال د نصرت الیه دے لکه چه روستو د ناامیدۍ د خلقو نه الله تعالی باران او کړی او خلق خوشحاله شي نو دا رنگ روستو د کمزوروالي د مؤمنانو ته الله تعالی په هغوی له نصرت او فتح ورکوی. او په دے ایت کښ د ورځو مختلف حالات یې د ذکر کړې دی د هغه راپورته کیدل د هغه خوریدل د هغه تله کیدل د هغه نه باران راوتل. اشاره ده چه دا ټول تصوف د الله تعالی دے او داسه حال اکثر د سپړلی په موسم کښ پیدا کیږی.

۲۹. د اتمه د مخکې ایت ده. د من قبله خمیر وریځ ته راجع دے او یا د وخت ته راجع دے او یا قرآن ته راجع دے یعنی د قرآن د هدایت ته وړاندې دا خلق د جهل د وچ د سوکړې په وخت به دیر ناامیده کیدل د رحمت د الله تعالی ته. ۳۰. د ابل دلیل عقلی دے او د تیر شوی ایت سره تطبیق لری یعنې اشار د باران ذکر کوی ځکه چه دلته د رحمة الله ته مراد باران دے او د آثار ته مراد یوې وڼې فصلونه وغیره دی. کيف یعنی دا د آثار تفسیر دے. اِنْ ذَلِكَ لَمِنْ أَمْرٍ د اثبات د قیامت دے په حیات د زمکې سره روستو د موت د هغه نه په طریق د قیاس سره.

يُخَافُ رَأْوَهُ مُصَفِّرًا الظُّلُومِ مِنْ بَعْدِهِ

سیلے نو اویجی دوی فصل لره زیر نو شور و به شی دوستو د هغه ته چه

يَكْفُرُونَ ۝ فَإِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا

کفر به کوی - پس یقیناً ته اورول نشی کولے مړو ته او

تَسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذْ وَلَوْ أَمَدُ بِرَيْنَ ۝

اورول نشی کولے کنړو ته بلنه هر کله چه دوی اوگرچی شا کوونکی -

وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعَبْيَ عَنْ صَلَاتِهِمْ

او نه یی ته هدايت کوونکے رتدو ته چه را اوپاس د کمرای د هغوی ته

۵۵. دا زجر دے یعق سره د نعت د یاران او د فصلونو نه که چرته د دوی د پندو عملونو په وچ سره په دغه فصلونو باندے سیلے د عذاب راشی او مړاوے او زیر شی نو دوی توبه نه او یاسی بلکه کفر کوی.

فایده ۱ - د فائدے هواکله اکثر په صیغه جمع سره ذکر کیږی رنج لکه چه مخکې دوه ایاتو وکړی. یی ذکر کړو. او د عذاب هوا مفرد ذکر کیږی او د دے وجه داده چه د رحمت او فائده هواکله دیرے وی او د عذاب سیلے کله کله وی.

۵۶. هر کله چه د دلیلونو ته د مخالفینو انکار یی (په تیر شوی ایت کېن) ذکر کړو نو اوس یو اعتراض دفع کوی یعق که څوک اعتراض اوکړی په دا انکار د دوی د وچ د نقصان د دلیلونو نه دے نو جواب او شو چه دلیلونو نه خو پوره مؤثر دی ځکه چه مؤمنان تربیه فائده اخلی لیکن په منکرانو کېن موانع د دوی د طرف ته موجود دوی هغه دا چه دوی ټول حواس ځان له بے کاره کړے دی د مړو پشان یا بعض حواس یی بے کاره کړے دی لکه کونړ یا هوند. سورة نمل کېن د املی لا تسمع نه رواندے ایاتو ته په ائ سره مصدر تیر شوے وو نو ځکه په هغه سورت کېن یی په ائ سره راوړے وو او دا رنگ هغه علت وو د پاره د ماقبل او په دے سورت کېن دا تقریح ده په ماقبل باندے او په تقریح باندے قاء داخلیری. او په دے سورت کېن قاء په سکا ۳۸ ۳۹ کېن هم ذکر کړے ده.

فایده ۲ - هر چه د مړو افهام (پوهه کول) ممکن نه دے نو هغه یی اول

إِنْ تَشِبَّهِ إِلَّا مَنْ يَوْمٍ مِنْ بَايْتِنَا فَهُمْ

الاردول نہ ہے کولے تہ مگر مقاماتہ چہ یقین لری پہ ایاتونو لعونو نو دوی

مُسْلِمُونَ ۝ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ

حکوتہ منی - خاص اللہ تعالیٰ مقام ذات دے چہ پیدا کرے یے تاسو د

ضَعِيفٌ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعِيفٍ

کمزورے تہ بیا یے کرخولے دے روستو د کمزورے تہ

قُوَّةٌ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعِيفًا

طاقت بیا یے کرخولے دے روستو د طاقت تہ کمزوری

ذکر کرو بیا ذکر ترا قہام دیر سخت دے نو ہقہ یے ورپے ذکر کرو بیا دروند
لر سخت دے نو ہقہ یے روستو ذکر کرو نو پہ دے تشبیہاتو کیں تزلزل
دے د اعلیٰ تہ ادنیٰ تہ اشارہ دہ چہ د قران تہ ہقہ شوک فائدہ اٹھتے شی چہ یہ تولو
حواسو سرہ ور تہ توجہ اوکری۔ او دارنگ پہ دے درے تشبیہاتو کیں د کافرانو
ہقہ دے حالاتو تہ اشارہ دہ کوم چہ پہ رَحْمَتُ اللَّهِ عَلَى الْوُفَّاءِ وَعَلَى سَائِرِهِمْ
دَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ کیں ذکر دی۔

مسئلہ د سماع موقی ۱۔ (چہ مری د دنیا والو خبرے اوری اوکہ تہ اوری)
مقام دے مسئلے (دہ مرو تہ اوری دال خبرو د ژوتدو لری) دا اتفاق مسئلہ وہ۔ قول د
امام شافعی رحمہ اللہ او دامام احمد رحمہ اللہ تعالیٰ پہ مقفی د ابن قدامہ مہ ۱۱۱۱
تکملہ د شرح مہذب للنووی مہ ۱۱۱۱ کیں ذکر کریدی او دہقوی دلیل یے ایہ
د سورة فاطر و ما انت یسبح من فی القیور ذکر کرے او دامام ابو حنیفہ رحمہ اللہ
پہ الکوکب الدری شرح الترمذی مہ ۱۱۱۱ کیں او پہ تفسیر مواہب الرحمن مہ ۱۱۱۱ او
تفہیم المسائل مہ ۱۱۱۱ کیں ذکر کرے دے او دارنگ پہ تفسیر دایت انملہ استجیب
الذین یسمعون والموقی یبعثہم اللہ (سورة انعام) تفسیر خازن مہ ۱۱۱۱ تفسیر
نیشاپوری مہ ۱۱۱۱ تفسیر ابن جریر مہ ۱۱۱۱ کیں لیکلی دی چہ مری تہ اوری۔

او دارنگ قہم القدیر مہ ۱۱۱۱ کتاب الغنائز کیں ویلے دی چہ د اکثر و علما و احناف قول د
دے۔ دارنگ عینی پہ عمدة القاری مہ ۱۱۱۱ کیں لیکلی دی چہ مری تہ اوری۔
شیخ رشید احمد انکوفی لیکلی دی چہ دا قول د عائشہ رضی اللہ عنہا او ابن عباس
رضی اللہ عنہما دے او دا قول د ملا علی قاری دے پہ (پاتے پہ بل مخ)

شرح فقہ اکبر ص ۱۵۱ اودا قول دے تقنا زانی دے شرح مقاصد ص ۳۳۳ اودے
نہ علاوہ نور ہم دے فقہاء محدثین دا قول دے کہ ٹھوک اعتراض اوکری چہ
عبد اللہ ابن عمر رضی اللہ عنہ رد حدیث قلیب بدر) یہ وجہ دے قائل دے
نو معلومہ شوہ چہ مسئلہ کیں دے صحابہ کرامو اختلاف وڈ، اول جواب دا دے
ہر کلام عایتہ رضی اللہ عنہا دے حدیث مقصد بیان کرو تو ابن عمر رضی اللہ
عنہ دے جواب نہ دے کرے نو اختلاف ختم شو، دویم جواب دا دے چہ دایہ
منصومی موضع کیں ابن عمر رضی اللہ عنہ قائل دے۔

ہاں اختلاف دے اہل علمو یہ دے کیں شتہ چہ مواضع منصومہ کیں سماع ثابت دہ
اولہ نہ دہ۔ اکثر احناف وغیرہ مواضع منصومہ کیں ہم دے سماع قول تہ دے
کرے بلکہ دے تاویلو تہ بے کریدی لکے چہ روستو یہ ذکر کریشی
او بعض اہل علم صرف یہ مواضع منصومہ کیں دے سماع قائل دی لکے امام بخاری او
صاحب دے فتح القدیر یہ سماع دے قرع النعل قائل دی او شیخ الاسلام ابن تیمیہ او ابن
قیم رحمہما اللہ ہم یہ مواضع منصومہ کیں قائل دی او دارنگ علامہ الوسی سفر
دے روح المعانی او شاہ انور شاہ کشمیری مصنف دے فیض الباری شرح بخاری ہم یہ مواضع
منصومہ کیں دے سماع قائل دی۔ او مواضع منصومہ صرف درے دی یوسماع دے قرع
النعل دویم حدیث بدر دا دواوہ صحیح احادیث دی او دریم حدیث دے سلام دے چہ
یہ دے کیں ذکر دے اوریدلو دے سلام او جواب ورکول دی لیکن ہقہ حدیث
صحیح نہ دے لکے چہ روستو یہ ذکر کرے شی او ٹھوک چہ دے مری دے ہر وخت
دے اوریدلو عقیدہ لری نو دے ہقوی ہق صحیح دلیل تیشہ نو دا عقیدہ دے بدعت دہ او کلام
چہ دے عقیدہ دے دے مری تہ شفاعت غواری نو دا شرک تہ ذریعہ دہ او کلام
چہ دے مری تہ حاجت پورہ کیدل غواری نو دا خو بلکل شرک حقیقی دے۔ دلیل دے
مرو دے اوریدلو انک لا تسمع الموتی (سورۃ نمل) فانک لا تسمع الموتی (سورۃ روم)
وما انت بسمع من فی القبور (سورۃ فاطر) ایا توتہ دی۔ طریقہ دے استدلال بے دا
دہ چہ اللہ تعالیٰ پہ دے ایا توتو کیں تشبیہ دے کافرانو (عنادیانو) دے مرو سورہ ورکریہ
پہ تہ اوریدلو کیں لکے چہ یہ دے یا تداے تفسیر ابن جریر دے دے ایت دے
لانداے تصریح کرے دہ او تور مفسرینو ہم او صاحب دے فتح القدیر ہم) او
وجہ شبہہ یہ مشیہ بہ کیں زیاتہ وی یا مشہور وی نو معلومہ شوہ چہ مری نہ اوی
پہ دے کیں استدلال دے یہ اشارۃ النص سورہ او ہقہ ہم یقینی دے اکر چہ
عبارة النص دے ایا توتو بیاب دے تہ اوریدلو دے عنادیانو دے بیاب دے استدلال

باندے خوا اعتراضوتہ دی دھتے جوابوتہ لیکے کیدلے شی۔ اول اعتراض پہ دے
ایا تو کین نفی د اسماع دہ نفی د سماع خونہ دہ؟ اول جواب دادے چہ عائشہ رضی اللہ
عنہا پہ دے سرہ دلیل نیولے دے دپارہ دتہ اوریدلو دمر و اوھقہ اھل لغت
عربیہ دہ نوکہ دا استدلال صحیح تہ وے توھتے پرے وے استدلال کوؤ۔
دویم جواب سماع مطاوع او تابع راثر دے دپارہ د اسماع او پہ نفی د مطاوع
سرہ نفی د مطاوع ضرور راجی۔ دویم اعتراض اسماع پہ معنی د پیدا کو لو د سماع
او د توفیق در کو لو دہ لکے چہ انک لا تھدی من احببت کین را غلے دی؟
جواب اول خو ذلیل نیول د عائشہ رضی اللہ عنہا دے۔ دویم جواب الزامی دادے چہ
دریسے فرمائیلے دی ان تسمع ان من یؤمن نوالا دللہ دا معنی صحیح کیوی؟
چہ تہ سماع نشے پیدا کو لے مگر (ھقہ چالوہ پیدا کو لے شے) چہ ایمان لری
دا معنی خوباطلہ دہ نی صلی اللہ علیہ وسلم خوھچالہ تہ سماع پیدا کو لے شی
او تہ توفیق ور کو لے شی۔ دریم اعتراض دا تشبیہ صحیح تہ وہ حککہ چہ مری
اور ی او کافران اور ی خو قایدے تربتہ نشی اغستلے نو معلومہ شوہ چہ مری اور ی
خو قایدہ نشی اغستلے؟ اول جواب استدلال د عائشہ رضی اللہ عنہا دے۔ دویم
جواب الزامی دے چہ ہر کلمہ مرے اور ی خو قایدہ نشی اغستلے نو دھقوی سرہ
خبرے کول عبث کار شو او عبث کار کول ناجائز دی۔ دریم جواب دادے چہ
تشبیہ صحیح دہ حککہ وجہ شبہہ جنس تہ اوریدل دی او دھتے دوہ نوے دی یوتہ
اوریدل مطلقاً او دویمہ نوے تہ اوریدل پہ طریقہ د عدم انتفاع سرہ نو جانب د
مشبہہ پہ (یعنی مری) کین تہ اوریدل دی او پہ جانب د مشبہہ (کافرانو) کین تہ
اوریدل پہ طریقہ د نفع اغستلو لکے زید کالاسد کین وجہ شبہہ شجاعت دے لیکن
پہ اسد کین شجاعت د افتراس (خلق شلول او خوئل) دی او پہ زید کین صرف
شجاعت دے او تشبیہ صحیح دہ۔ خاورم جواب الزامی دے چہ دا اشکال خو ورپے
جملہ کین ہم لا زمیگی ولا تسمع الصم یعنی کو تر ھقہ وی چہ ھیچ تہ اور ی او حال
دا چہ تشبیہ د کافرانو یے در سرہ کرے دہ نو دے چہ جواب دے؟ توھقہ جواب
بہ پہ اولہ جملہ کین ہم کیدلے شی۔

خاورم اعتراض بعض مفسرینو د ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ روایت کریدلے چہ مراد
د موتی تہ موتی القلوب دی یعنی چہ زروتہ یے مرہ وی اوھقہ خو کافران دی؟
جواب دادے چہ یو اشارۃ النص دے (چہ ھقہ د عبارت دروند نش نہ معلومیگی)
او یل عبارت النص دے (ھقہ چہ مقصد د عبارت د چلیدلو وی) (پاتے پہ بل مخ)

اور مراد چہ چا ذکر کرے دے نو ذی عبارت النص پہ لحاظ سرہ او استدلال ذی نہ
 اوریدلو پہ لحاظ ذی اشارۃ النص سرہ دے بعضو خلقوا اعتراض کرے دے چہ فقہاؤ
 دے مروذ نہ اوریدلو مسئلہ پہ باب ذی قسم کیں ذکر کریدہ او ہر کلمہ پہ بنا ذی قسمون پہ
 عرف ہاندے وی نو ذی نہ تہ معلومیگی چہ مرے بلکل تہ اوری۔ اول جواب
 دادے چہ فقہاؤ دامسلہ پہ باب ذی تلقین ذی مری کیں او ذی سلام ذی جتارہ کیں ہم
 ذکر کریدہ لکہ فتح القدیر او بحر الرائق کیں۔ دویم جواب چہ ہر کلمہ پہ عرف کیں
 تہ اوری، نو معلومہ شوہ چہ شرکاً ہم تہ اوری، حکم چہ عرف خلاف ذی شرع نہ
 معتبر نہ وی خاص طور پہ شرعی مسائلو کیں، دریم جواب دادے چہ پہ معنی د
 ابن قدامہ او پہ تکملہ ذی شرح مہذب کیں دے مسئلے دلیل ہے دا ایت ذکر
 کرے دے وما انت بسمع من فی القبور عرف ہے نہ دے ذکر کرے فقہاء اطریق
 چہ ذی ہے تہ دلیل نیو لے کیدیتی دہارہ ذی اثبات ذی سماع مرقی او ذی ہے جوابونہ!
 حدیث اول، سماع المیت قرع النعال یعنی مرے چہ دفن کرے شی او خلق تربیہ
 واپس باروان شی نو دے کشار ذی پزار اوری چہ دغہ وقت ورتہ ملائک ذی سوال
 و جواب راشی (ا) اول جواب دادے چہ دا خاص دے پہ وقت ذی دفن پورے
 کوم وقت چہ کفودے شی پہ قبر کیں لکہ چہ دا قول ذی ابن ہمام دے اودا قول
 دامام بخاری رحمۃ اللہ ہم دے۔ دویم جواب دادے چہ دا جملہ تفسیریہ دہ ظاہراً او
 تعلیقیہ دہ معنی دا شوہ یعنی لوکان حیاً پہ کیں پتہ دے کہ دا شخص ژوندے وے
 نو اوریدل بہ ہے کرے وے۔ اودا تعلیق دے وے وچہ تہ دے چہ ملائک کو تراوسہ
 پورے دہ تہ روح نہ دے راوپے نو دے خہ رنگہ اوری اودا قول ذی ملائک قاری
 پہ مرقات شرح مشکوٰۃ ص ۱۹۸ کیں نقل کرے دے۔
 دریم جواب دا تمثیل دے ذی راثللو ذی ملائک وے مری تہ دہارہ ذی سوال و جواب
 یعنی دا ملائک دا سے زر راشی کہ دے ژوندے وے نو دے خلقو ذی پزار کشار
 پہ ہے اوریدلے وے ذی وچہ ذی نزدے والی ذی ہے تہ دارنک پہ الکوکب الدری
 ص ۱۹۸ کیں ذکر کرے دی۔ غلورم جواب۔ عبارت دے حدیث راۓ یسمع قرع تہ اللہ
 دے یعنی یسمع صیف۔ ذی مجہول دہ او قرع مرفوع دے ثابت قائل دے۔
 پنجم جواب دادے چہ اوریدل کشار ذی پزار مستلزم نہ دے اوریدلو ذی خبر و لہ
 حکم چہ یو شخص ذی کوئے کچت دپاسہ چرخی او دروازے بندے وی نو لاندے
 شخص دے تہ نو ذی خبر و لو کشار اوری لیکن خبر ہے تہ اوری اودا نیکارہ
 خبرہ دہ۔ شپروم جواب دادے چہ دے حدیث پہ ستاد کیں یورادی

عبدالاعلیٰ بن عبدالاعلیٰ دے او پہ دے کہیں کلام دے لکھ چہ لسان المیزان
منقول کیں نقل دی۔

حدیث دوم۔ حدیث ذقلیب بدر دے ربیع خوارس مشران دے قریشو کا قرانو
لہرہ پہ کوئی کیں او غور جو لے شو او بیا ورسرہ دے ورے روستو رسول اللہ صلی
اللہ علیہ وسلم خیرے او کہے، (اے) اول جواب دادے چہ عائشہ رضی اللہ عنہا
دے مراد پہ علم سرہ بیان کرے دے یعنی دامری پہ ہفتہ عذاب باندے
پوہیری کوم چہ مادوی تہ خبر ور کہے وؤ اوسم پہ معنی دے علم سرہ رلے شی
او عائشہ رضی اللہ عنہا دلیل نیولے دے پہ الیت دے قرآن سرہ۔ او امام بخاری پہ
میں کیں ذکر کرے دی۔ دوم جواب دادے چہ دامجزہ دے او خاص دے پہ
نبی صلی اللہ علیہ وسلم پورے او دلیل پہ دے باندے قول دے قتادہ دے چہ
امام بخاری پہ میں کیں نقل کرے دے چہ اللہ تعالیٰ دے دخت دوی لہرہ ژوندی
کرل دے دے دپارہ چہ قول دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم ورتہ وڈروی۔ دریم جواب
دامختص دے صرف پہ دے کسانو پورے کوم چہ قلیب بدر تہ یے غور جو لے وؤ پہ
دلیل دے الفاظ دے تخصیص سرہ چہ راقے دی پہ دے حدیث کیں ما اتم باسم لہا قول
منہم یعنی دے خیل قول تخصیص یے کریدے۔

حدیث دریم۔ حدیث دے سلام پہ قبر دو باندے پہ صیغہ دے خطاب او حرق تدا اسرہ
اول جواب دادے چہ صرف خطاب مستلزم دے اوریدالو تہ دے او دے دپارہ پہ
عربے کیں دیر شواہد موجود دی قرآن کریم سورہ صافات ص ۱۱۱ میں کیں خطاب
شتہ او اوریدال نیشہ او دارنگ حرق دے تدا اوریدالو لہرہ مستلزم تہ دے۔ عرب
دیر کرتے تدا دے نور مقصد و نو دپارہ مستعلوی او مری تہ تدا پہ تیر دے عربو او جو یا نو
دے (ویر کولو) دپارہ وی پہ ہفتے کیں اورول مقصد تہ وی۔ دوم جواب دادے
چہ دے سلام دے تحیہ تہ دے اوریدال او جواب تہ غواری بلکہ سلام پہ مری باندے
دے سلامتیا وی دارنگ بحوالہ ائق م او ططاوی ص ۱۱۱ میں کیں لیکلے دی۔

حدیث خورم۔ حدیث دے سلام پہ قبر باندے چہ قبر والا یے پیڑنی او جواب دے سلام
ورکوی؟ جواب دادے چہ دا حدیث ضعیف دے پہ دے کیں ابن سمان راوی
دے، میزان الاعتدال او تہذیب التہذیب کیں یے دے تہ کذاب او ضاع ویلے
دی او بل راوی یٰ بن یمان دے او ہفتہ تہ ہم میزان اعتدال لیس بالقوی
ویلے دی او دارنگ آلوسی پہ تفسیر روح المعانی کیں دے الیت پہ تشریح کیں
او الصارم المتکی ص ۱۱۱ میں کیں دے حدیث تہ ضعیف ویلے دی۔ رپاتے پہ بل (خ)

وَتَشِيبَةُ ۖ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ

او بونا والے پیدا کوی خہ چہ او خوارے او خاص اللہ تعالیٰ پہ ہر خہ پوہ

الْقَدِيرُ ۝ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ

او قدرت والے ۔ او پہ کومہ ورخ چہ قیامت قائم شی قسمو تہ پہ کوی

الْمُجْرِمُونَ ۖ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ ۖ كَذَلِكَ

مجرمان تہ دو ایسا شوی دوی زیات د ساعت تہ دفعہ نشان

تنبیہ تفسیر ابن کثیر کنیں دیر احادیث ذکر کپے دی چہ دلالت کوی پہ اور بدلو د مہر
باندے ؟ اول جواب دادے چہ پہ ہخ کنیں ہیخ حدیث صحیح متصل نیشہ پہ بعضو
د ہخ باندے تفسیر ابن کثیر روح المعانی کنیں حکم د ضعف کپے دے او دھریو
پہ سند باندے کلام کولو سرہ دیر او گد والے راعی محکمہ موثر اختصار او کرو۔ دویم جواب
دادے الشیخ محمد تسبیب الرقاعی پہ مختصر د ابن کثیر ^{رحمہ اللہ} کنیں ویلے دی چہ پہ نسخہ د
ابن کثیر طبع بیرونی دارالاندلس کنیں زیاتے راعی دے رد دفعہ احادیثو وافیو) پہ
بلہ نسخہ د ابن کثیر کنیں دس رد خان نہ داخل) کپے شویدے شان د ابن کثیر
د دے نہ اوچت دے۔

قَائِدًا ۖ جَرَفَ الْيَاسِيْنَ ۖ عَالِيَةً رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَجُوعَ ذِكْرِ يَدِ ۖ
اول جواب دادے چہ ابن جردا پہ شک سرہ ذکر کریدے (رفان کانت محفوظہ)
دویم جواب دادے چہ پہ دیکن یوزاوی یونس بن بکیر دے او ہخ تہ پہ
تہذیب التہذیب ^{رحمہ اللہ} کنیں بے ضعیف او بے حجتہ ویلے دی۔

دریم جواب د دے پہ سند کنیں محمد بن اسحاق دے او ہخ تہ امام مالک او ہیشام
او سلیمان تیمی وغیرہ کتاب ویلے دی۔ تو معلومہ شوہ چہ اثبات د سماع موثق د پانہ
بغیر حدیث قرع النعال او حدیث قلبی ہدار نہ بل ہیخ صحیح حدیث نیشہ او د
ہخ دواو جواب د تخصیص یا تاویل ذکر کپے شوے دے تو پس د دے
تہ صرف د رجالو او د اشخاصو پہ اقوالو (بے دلیلہ) سرہ دھوکہ کیدل تہ دی پکار۔
۵۷۰ دابل دلیل عقلی دے او پہ دیکن انقلاب د حالہ تو د انسانانو ذکر کوی۔ او تیر شوی
ایت سرہ ربط دادے چہ اسماع او ہدایت د دے وچ نہ د اللہ تعالیٰ پہ اختیار او
قدرت کنیں دے چہ دا انقلاب د حالہ توجہ پہ دے ایت کنیں ذکر دے د اہم
د اللہ تعالیٰ پہ اختیار کنیں دے۔ من ضعیف مراد تربیہ لطفہ دہ چہ کمزور او بہ دی

كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿۵۵﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أَوتُوا الْعِلْمَ

دوی اور پیدلے کیدلے دحق نہ ۔ او اوپہ وائی ہقہ کسان چہ ورکے شویہ علم

وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ

او ایمان یقیناً وخت تیرکے دے ناسو پہ لیکل شویہ دتقدیر داللہ تعالیٰ کیں

إِلَى يَوْمِ الْبُعْثِ ۚ فَهَذَا يَوْمُ الْبُعْثِ

تورخ د دوبارہ ژوند پورے نو دا درخ د دوبارہ ژوندادہ

وَالَّذِينَ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۵۶﴾

لیکن تاسو وئے چہ پوہہ ہم نہ لرلے۔

لکہ چہ سورۃ مرسلات سلاکیں (ماوہین) ویلے دی یا مراد تربیتہ حالت ضعیفہ دے یہ ابتداء د ولادت کیں من پہ معنی دے۔ من بحدی ضعیف اسم ظاہری ذکر کروپہ دے کیں کمزورے د طفولیت تہ اشارہ دہ چہ ہقہ ضعیف د اندامونودے اوقوت تہ مراد طاقت د خوانے دے۔ من بحدی قوۃ پہ دے کیں طاقت د عقل او پوہ تہ اشارہ دہ۔ ضعیفاً دے تہ مراد ضعیف د تولد تو تودے وشیئہ دے نہ مراد ہکارہ آثار د بودا والی دی چہ سین ولے دویستہ دے۔

۵۵۔ پہ دے کیں تحویف اخروی دے یعنی دتبدیر شوی ایت تہ معلومہ شوہ چہ دے انسان پہ دنیا کیں تربودا والی پورے عمر او ژوند تیرکے دے لیکن ذہنیت او دعب د قیامت دوج تہ یا دضدا و عناد دوج تہ یہ دوی انکار کوی او قسمونہ بہ کوی او دارنگ حال دوی پہ سورۃ احقاف ۵۴ او پہ سورۃ نازعات ۵۳ او پہ سورۃ طہ ۵۲ او پہ سورۃ مؤمنون ۱۲ کیں ذکر دے۔ کذلک کانوا یؤفکون یعنی پہ دنیا کیں دوی دحق د خیرے نہ اور پیدلے وڈ پہ جہل او ضد کولوسرہ دقہ شان پہ ورخ د قیامت کیں ہم دی۔

۵۶۔ دارد دے دوی پہ دغہ انکار بات دے۔ اوتوا العلم وایمان ہرکله چہ ایمان تفصیلی بغیر د علم قرآن او سنت نہ نہ حاصل کیگی ددے وجہ تہ علم نے پہ ایمان پاندے ممکن کپرو۔ فی کتاب اللہ کتاب تہ مراد تقدیر دے یعنی پہ ہقہ عمر او رزق وغیرہ کیں چہ اللہ تعالیٰ ستاسو دپارہ مقرر کپے وو یا مراد د کتاب تہ علم داللہ تعالیٰ دے اوپہ دے کیں احوال دقدیر او برزخ ہم داخل دی۔

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْتَابَرُشَهُمْ

تو پہ دنقہ دریغ نفع پہ نہ ورکوی ظالما تو تہ بھانے د معنی

وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا

او تہ بہ د دوی توبہ قبلولے شی . او یقیناً بیان کپیدی مونسر

لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ

خلقو تہ پہ دے قرآن کیں د مر قہم بیان تہ

وَلَكِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولُنَّ الَّذِينَ

او کہ چہرے تہ رادہے دوی تہ یواہیت تو یقیناً دانی . ہنہ جوں

كَفَرُوا وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥١﴾

چہ کفریے کرے دے چہ تاسوتہ یے مگر یاہل پرست یے .

كَذَلِكَ يَطْبَحُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ

دخسے مہذ دوی اللہ تعالیٰ پہ زہونو د ہفہ چاچہ

۵۰۔ داہم تخویف کیں داخل دے یعنی روستو د شہادت کرلو د اہل علمونہ د دوی
ہجہ بھانہ منظورہ نہ دہ۔ وَلَہُمْ يُسْتَعْتَبُونَ دا دعتبی تہ ماخوذ دے پہ معنی د
رجوع کرلو سرہ او مراد د رجوع تہ توبہ کول دی یعنی د دوی تہ پہ توبہ نہ طلب
کپیدی یا د عتاب تہ دے او استفعال د پارہ د سلب دے یعنی ازالہ د عتاب (خفگان)
او مراد ترینہ رضا کول دی یعنی د دوی تہ پہ رضا کیدال نشی کیدے۔
۵۱۔ پہ دے کیں اول ترغیب دے قرآن تہ او آخری زجر دے متکریوتہ یعنی
عذار ورتہ کہہ نفع تہ ورکوی چہ اللہ تعالیٰ د قرآن پہ ذریعہ د دوی عذارا اہل
کرے دے او بیا ہم دوی انکار کوؤ۔ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ مراد دے تہ مختلف قسمونہ د
بیان دی۔ دلیلو تہ، مثالو تہ، زجرونہ، بشارتو تہ، تخویفات وغیرہ۔

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ہرکلا چہ معجزہ رادرل صرف د پیغمبر کار دے پہ اذن د
اللہ تعالیٰ سرہ او بیا ورسرہ مؤمنان ملکری شی نو د دے وجہ نہ چشتہم کیں
مخاطب یے مفرد ذکر کرو اور اِنْ أَنْتُمْ کیں جمع ذکر کرہ۔

لَا يَعْلَمُونَ ۝ قَاصِرَاتٍ وََعَدَ اللَّهُ حَقًّا

تہ پوہیدی پس صبر کوہ یقیناً وعدہ دَ اللہ تعالیٰ حقہ دہ

وَلَا يَسْتَخْفِنَكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ۝

او بے ہمتہ نہ کری تالوہ مخہ کسان چہ یقین نہ لری ۔

سنہ ۱۔ داتسلی دہ نہی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او تفریح دہ پہ پول سورت پاندے
یعنی ہر گلہ چہ سورت کیں دلیلو نہ تفصیلی او مثال او زجرو تہ وغیرہ بیان شول
او بیہم دا متکربین ضد او عناد کوی نو صبر کوہ ددوی پہ انکار یاتدے ۔ اودا
ایت متعلق دے دابتداء د سورت سرہ یعنی وَعَدَ اللہ تہ مراد نصرت دے د مؤمنانو
سرہ د طرف د اللہ تعالیٰ تہ ۔ وَلَا يَسْتَخْفِنَكَ مراد د دے نہ تہ صبر دے دوجہ تہ
مذاب غوہیتل دی پہ تلوار سرہ او دعوت او تبلیغ پر بخودل دی ۔
تم تفسیر سورۃ روم والحمد للہ واستغفر اللہ تعالیٰ

سُورَةُ
لُقْمَنِالْاَنْعَامِ
۳۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ
لُقْمَنِ
۳۱ مَكِّيَّةٌ

الْمَرَّةُ ۱ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ۵

اللہ تعالیٰ دے دے یہ مراد باندے بنے ہوئے دے۔ دایا تو نہ دے کتاب دی چہ حکمتوں نہ دے

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ لُقْمَانَ

ربط دے سورۃ لقمٰن سرہ پہ دیر و وجوہ سرہ دے۔ اولہ وجہ داچہ سورۃ عنکبوت کیں ترغیب دے جہاد او دعوت تہ نو سورۃ روم کیں دے نتیجہ ئے بیان کرہ یہ نصرت او انقلاب سرہ۔ نو اوس پہ دے سورۃ کیں دے جہاد طریقہ بیاتوی پہ واقعہ دے لقمان سرہ چہ پہ دے طریقہ جہاد او کرمے شی نو نصرت الہی پہ ہلہ حاصل کی یعنی لقمان دعوت شور و کرمے دے دے دے شرک نہ دارنگ ہفتہ دعوت دے عقیدے او دے اعمال او دے اخلاق کو کرمے دے او دے دین کامل دے او دارنگ ہفتہ شور و کرمے وہ دے قریب نہ چہ کرمے دے۔ دویمہ وجہ دادہ سورۃ روم کیں دے ہفتہ بادشاہانو ذکر کرمے کرمے و وچہ دے ہفتہ مجاہدہ صرق دے دنیا دے پارہ وہ او دے ہفتہ دینی امراضو بندے ئے رد او کرمے نو پہ دے سورۃ کیں دے یو غلام حبشی مسکین مجاہدہ دینی ذکر کرمے او دے ہفتہ مدحہ سکوی چہ دے خاوند حکمت و و۔ دریمہ وجہ دادہ چہ حکمت اثبات دے توحید ئے صرق پہ عقلی دلیلوں سرہ کرمے و و نو پہ دے سورۃ کیں دے دلیل نقلی دے اشارہ دے چہ توحید صرق دے پیغمبر او مسئلہ نہ دے بلکہ دے حکمت عقلیہ سرہ ہم موافق دے۔

دعویٰ دے سورۃ۔ اثبات دے توحید دے پہ دلیل نقلی سرہ دے عقلی دلیلوں تفصیلونہ او مأخذ دے دعویٰ کیں دے اور دے پہ دے قسمو نو دے شرک باندے شرک فی التصرف او شرک فی العلم او شرک فی الدعا۔

خلاصہ دے سورۃ۔ دا سورۃ تقسیم دے دوہ بایونو تہ۔ اول باب دے ترسلہ پورے پہ دے کیں اولہ ترغیب دے قرآن تہ پہ ذکر دے خلوص و صفات و قرآن او خالصات دے اہل قرآن سرہ ترغیب الیت پورے بیا اجر دے متکرمین و قرآن تہ پہ شہید کیا تونو دے ہفتی سرہ، سرہ دے تحریف او بشارت تہ دے سلا تہ ترسلہ پورے

هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿۳﴾ الَّذِينَ

ہدایت اور رحمت دے دیا رہے دُعا کسٹہ کار کو ویکو ہخہ کسان دی

يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ

چہ پابندی کوئی دے موخہ او درکوی زکوۃ او دوی

بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿۴﴾ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ

پہ آخرت پابندی یقین لری دغہ صفتوں والہ یہ

هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۵﴾

ہدایت پابندی دی دے طرف دے رب دوی نہ او دغہ کسان خاص دوی کامیاب دی ۔

یہ دلیل عقلی تفصیلی دے یہ سہ سلاکتیں یہاں دلیل نقلی دے دلچسپانہ دے ہخہ
فائدہ دیا رہے کوم چہ ممکن بیان کرے شوے ترسہ پورے ۔

تفسیر

۱۔ دے دے مقطعات تہ دے دیا رہے دے اظہار دے اعجاز دے قرآن ۔

۲۔ یہ دے دے آیات نو کیں ترغیب دے قرآن تہ یہ ذکر دے خلو و صفتوں دے
قرآن چہ کتاب ، حکیم ، ہدی ، رحمت دے او خلو و صفتوں دے قرآن واو دی او دغہ
صفتوں تہ اثار دی دے صداقت دے قرآن لفظ الحکم کیں اشارہ دے چہ قرآن کریم حکمتوں تہ دے
دے دے دے وجہ تہ دے مقصد سرہ حکمتوں تہ موافقت کرے دے ۔ الْمُحْسِنِينَ
ہخہ چاہے وائی چہ دے حقوی عقیدہ او عمل مشتمل وی یہ حسن شرعی سرہ یعنی
توحید او اخلاص او اتباع دے سنت پکین موجود وی ۔ يُؤْتُونَ ، تفسیر سراج المتبر
کیں ویلے دی چہ داہخہ کسان دی چہ تہ کوی دا سے کار چہ منافی دی دے ایمان سرہ او تہ
نقل کیوی دے آخرت دے یادداشت تہ رپ دے سترگے یہ قدر ہم ۔

۳۔ دے بشارت دے یہ سبب دے دغہ خلو و صفتوں سرہ او دا سے سورۃ بقرہ سہ
کیں ہم تیر شوے دے او یہ دے کیں دے تاکیدات دی اول لفظ دے علی چہ دلالت
کری یہ اوچت والی او تمکین (کلیدوں) پابندی ۔ هُدًى نکرہ دیا رہے دے تعظیم دے ۔
مِّن رَّبِّهِمْ یعنی ہدایت یہ دعوی دے درخو سرہ تہ دے ۔ الْمُفْلِحُونَ فلاح یہ قرآن
کیں یہ بارہ دے مؤمنان کیں دے تہ وائی چہ دے مہم جوئی او تکلیف تہ ہیج وی او ہر
مقصد یے حاصل شی او دے حالت بغیر دے جنت تہ تہ حاصلگی او یہ دے دخول او گہ
دے جنت سرہ ملاو پری دے دے وجہ تہ دے فلاح نہ مراد اول دے لیلیدال دی جنت تہ
چہ دے اور دے جہنم نہ ۔ یلکل ہیج وی ۔

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ

او بعض د خلقونہ داسے دی چہ اقلی بے فائدے خبرے

لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ

دہانہ د دے چہ واری حتی دلار د اللہ تعالیٰ نہ بغیر د دلیل نہ

وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ

او گریہی ہن لہ توئے دغہ گسان ددی لہ عذاب

مُهِينٌ ۝ وَإِذَا تَنَالَىٰ عَلَيْهِ الْإِتْنَا

ذیل کوئے دے او کوم وخت چہ اولو سٹے شی پہ دغا ہاندے الیائونہ زمونہ

وَلِي مُسْتَكْبِرًا كَان لَمْ يَسْمَعْهَا كَان

او گریہی لوئی کوئے کوہا کے دغا نہ دی اوریدی (دالیتونہ) کوہا کے

سلا۔ پہ دے الیت کہیں زجر او تعویف دے مخالفینو د قرآن تہ او دھغوی درے
حالات ذکر دی او اشتراء د لہو الحدیث۔ مراد د اشتراء لغو خول او غورہ کول دی
او اشتراء یے ذکر کرہ اشارہ دہ چہ پہ دے یاندے خیل مال ہم قریانوی۔
او لہو الحدیث کہیں اضافت پہ معنی دمن پت سرہ دے یا اضافت بیانہ دے
او حسن بصری تہ روایت دے چہ مراد د دے نہ ہر حقہ شے دے چہ غافل
کوی انسان لہ د قرآن کریم نہ او د بند کئے د اللہ تعالیٰ تہ نو داخل دی پہ دے
کہیں، د شرکیاتو او بدعاتو قیٹے او د فسق و فجور کپ شپ او ہفہ عملونہ د نیوی چہ انسان
لہ د قرآن تہ غافل کپی او داخل دہ پہ دے کہیں غنا، مراد د غنا نہ غزلے او
اولو بے ویل دی کہ دھرے ژبے وی او اسباب دہ متوب اوقی وی وغیرہ۔ لوخطیب
شربینی ویلے دی چہ غنا مال لہ ختموی اورب تعالیٰ لہ حقہ کوی او زہ لہ
بربادوی۔ لیضلل کہیں اشارہ دہ لکہ چہ دے گمراہ دے نو نور خلق ہم گمراہ کوی۔
سبیل اللہ تہ مراد قرآن دے۔ بغیر علم کہیں اشارہ دہ چہ ہر ضال مضل جاہل دے
ہر د دے تہ مراد دادے چہ سیک او بے مقصدہ کنزی قرآن لہ او داسبب
او گریہی دپارہ د مسخر و کولو نو د دے وچ نہ ہر دوا ہوقوتہ ہم وائی۔

فِي آذَانِهِ وَقَرَأَ قُبُورَهُ يَعَذَابُ الْإِيمِ ⑤

پہ محکومو ددہ کنیں دروندوالے دے نوزیرے وکرہ دہ لڑہ پہ عذاب دردناک سرہ .

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

یقیناً مخلصان چہ ایمان یے راہیے دے او عملونہ یے کری دی موافق د سلت سرہ

لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ⑧ خَالِدِينَ فِيهَا

دوی لڑہ جنتونہ د نعتونو دی ہیشہ پہ وی دوی پہ عذاب کنیں

وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑨

وعدہ کرے دہ اللہ تعالیٰ یقینی دہ او خاص اللہ تعالیٰ وعدہ اور ار حکمتو والہ دے .

س۔ ۸۔ پہ دے کنیں نور دے قبائے د منکرینو د قرآن ذکر کوی سرہ د تخویف تہ او پہ دے کنیں ترقی د انکار دہ یعنی پھیلہ خو دے د قرآن تہ غافل دے لیکن کہ ٹوک دہ لڑہ د غفلت تہ بیدار وی پہ بیان د قرآن سرہ نو بینہ لوئی کوی . حاصل داچہ د قرآن د پوہیدلو کوشش تہ کوی اوہل تہ یے ہم تہ اوری .

قائدان :- تیرشوی ایت عذاب مہین ذکر کرو او پہ دے کنیں یے عذاب الیم ذکر کرو ، وجہ دادہ چہ اول ایت کنیں کوم عملونہ یے ذکر کریدی پہ ہفت کنیں اہانت د کتاب اللہ دے د طرف دے کافر تہ نو سترائے پہ عذاب مہین سرہ مناسب دہ ، او پہ دویم ایت کنیں دل سے صفات یے ذکر کرے دی چہ زبہ د مؤمن لڑہ درد در کوی نو مناسب ددہ سرہ عذاب الیم دے .

س۔ ۹۔ پہ دے ایاتونو کنیں بشارت ذکر کوی د پارہ د اول جماعت جنتی النعیم د القظونہ دوارہ جمع دی او اضافت بیانہ دے او پہ دے کنیں قائدانہ دادہ چہ جنتونہ بقول نعتونہ دی بے نعمتہ وخت او کائے پکنیں نیشستہ او کہ برعکس یے ویلے وے یعنی نعيم الجنات نو وہم ترینہ پیدا کیدلو چہ بعض حالات د جنتونو نعتونہ تہ دی . وعد اللہ ہر کلا چہ تیرشوی ایت پہ منزل د وعدے کولو دے نو دا مصدر مؤکدہ یے ذکر کرلو یعنی وعد اللہ وعدا . حقاً د زیادت تاکید د پارہ یے دابلہ جملہ ذکر کریدہ چہ پہ اصل کنیں احقہ حق دے .

خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَالْأَرْضَ

پیدا کردی ای آسمان و زمین و تنه و غیر آن ستون و این تاسو هفتاد و یک روز

پیدا کریں اسمانوتہ ۶ غیر دستوں

فِي الْأَرْضِ زَوَاجِي أَرْبٍ تَمِيزُكُمْ وَبَت

پہ زمکہ کیں پاخہ غرونہ دے دیار جہ او نہ خوشی کی یہ تاسو ہائے او خورہ کریں

فِيهَا مِنْ كُلِّ ذَاتٍ عَالِيَةٍ ۖ وَانْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ

یہ دے کیں ہر قسم زناہ سر او را دروے دی و نود طرف د آسمان رہ

مَاءً فَانْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ تَرِيٍّ ۝ (۱۰)

اویہ نوزدغون ککرے دی موتوبہ مخ فکس : هر قم بوئی فایندو والا نه .

هَذَا خَلَقَ اللَّهُ فَأَرْوْنِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ

دا پیدائش : اللہ تعالیٰ دے ناواخلے مانہ چہ قہ دی ہونہ چہ پیداکریدی ہونہ کسانو

مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ

چه بسواد الله تعالی نه دی بلکه ظالمان به گمراه

مَيِّين ۝ وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ

بنکارہ کنیں دی۔ اور یقیناً درکریے وڈ موئید لقمان تہ پوخ عالم (ورتہم ویلے وو)

سنا، دا اول دلیل عقلی دے دہارہ دتوحید او پہ دے کیں شہید تھمتوتہ عظیمہ ہے
 ذکر کریدی چہ ہفتہ دلالت کوی چہ اللہ تعالیٰ العزیز الحکیم دے۔ دا اول جملہ
 تائید پہ سورۃ رعد س کیں او ددویم پہ سورۃ نحل سٹ او از براء س کیں تیرشویکا
 او دریمہ جملہ پہ سورۃ بقرہ سٹ او غلورمہ پتئمہ جملہ ہے خودیر کرتہ ذکر کریدہ۔
 رُوحِ قہمونہ دیوتو او اوتوتہ، او هرکله چہ اکثر یوتی دیوبل سرہ مشابہت لری
 دے وچ نہ زوج ہے اویل۔ گریہ کرامت دے فائدے دی ذخوراک
 پوشاک وغیرہ۔

۱۱۔ ہا تقرب دہ پہ مخکین دلیل پاندے اور دے پہ مشرکاتو پاندے
یعنی چہ ستاسو معبودان خلق زہیدائیں (شی کے وے نوخہ وریگہ حقدار
دعبادت یے گئے۔

اِنْ اَشْكُرْ لِلّٰهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَاِنَّ مَا يَشْكُرُ

چہ شکر کوہ ذ اللہ تعالیٰ او چاہہ شکر اوجرو یو یقیناً شکر کوی

لِنَفْسِهٖ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفِيْرٌ حَمِيْدٌ ۝۱۲

خپل فائده لری او چاہہ ناشکری اوجرہ یو یقیناً اللہ تعالیٰ لے حاجتہ ستائشے شویدے .

وَ اِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يُعْطِيْهَا يٰ بُنَيَّ

او کوم وخت چہ اوئل لقمن خپل خوئی ته او وعظ ئے ورته کاؤ اے زما خوہ

۱۲. دادلیل نقلی دے په توحید باتدے او اشاره ده چہ عقیدہ او طریقہ د دے
مشرکانو لکھ چہ انبیاء د طریقہ نه خلاف ده نو دارنگ د حکماؤ د طریقہ نه هم
خلاف ده. دارنگ حکمت مقابل د ظلم دے حکم چہ ظلم استعمال دے دے په پے متلبه
خائے کین او حکمت استعمال دے په مناسب خائے کین نو د دے وچ نه د ظالمانو
د رد نه بعد د حکمت امور ذکر کوی نو حکم ئے په عطف سره ذکر کړیدے.
لقمان بن باعورا، د دے په یاره کین اختلاف دے چہ پیغمبر وؤ او که ولی وؤ صحیح
داده چہ ولی الله وؤ او د عکرمه نه په کوم روایت کین چہ نقل ده چہ دے نبی
وؤ نو د هغه په سند کین جابر جعفی ضعیف راوی دے اکثر مفسرینو لیکلے دی چہ
دے غلام حبشی تجار (ترکان) وؤ اولقمان د ایوب علیه السلام خور ئے وویاد ترور
خو ئے وؤ او د داؤد علیه السلام ته ئے بعض علما نه حاصل کړلے وؤ او د یر
حکمتونه الله تعالی د دے ته په طریقہ د الهام سره خود لے دی. الحکمة هغه علم
دے چہ پوښ وی په عمل سره او هر شے په خپل مناسب خائے کین استعمالول
او د خیر و تو په فائده یانده یو هغه لړل دا حکمت دے.

او د لقمان د حکمت د یر واقعات او اقوال ابن کثیر په تفسیر کین ذکر کړلے دی.
او حکمت دوه قسمه دے حکمت دنیویه او حکمت دینییه. قابل تعریف دا دویم
قسم دے د دے وچ نه تفسیر د الحکمة ئے ذکر کړو په اِنْ اَشْكُرْ لِلّٰهِ سره
یعنی احسانات د الله تعالی منل او د هغه په رضا سره استعمالول دا لوی حکمت
دے او علم بیاتول او دعوت کول دا شکر د علم دے. اِنْ اَشْكُرْ لِلّٰهِ یا تفسیر
دے د حکمة یا د دے سره لفظ د قلناله په مراد دے. او روستوا یا توتو کین د
حکمت او د شکر ئے تفصیل کړلے دے.

لَا تَشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿۱۳۰﴾

شُرک مٹ کوہ کہ اللہ تعالیٰ سرہ یقیناً شرک لوئے ظلم دے

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ

او پوچ حکم ورکرو موبد انسان تہ مور او پلار سرہ ردا احسان کولوں پورتہ کرے وڈ دہ لہرہ

أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصْلُكُمُ فِي عَمَمِينَ

موردہ پہ کمزوری حال پہ بل کمزوری حال باتا اوچدا کول بے دیور کولونہ پدوہ کالہ کیں دی ریم داک

إِن أَشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَى الْبَصِيرِ ﴿۱۳۱﴾

چہ شکر کوہ زما اوڈ مور او پلار ستا خاص ماتہ ستاسو راگرچیدال دی

۱۳۰۔ دا اول قسم شکر دے یعنی عالم دے شرک تردید اوکری او اول دے خیلوانو اصلاح

اوکری او خصوصاً دے خیل اولاد اصلاح کول پہ عقیدہ صحیحہ سرہ دالوے حکمت

دے کہ خویئے کدہ مشرک وڈ نو دا وعظ دے ہقہ تہ دپارہ دے پریخود لوڈ شرک

اوکہ مشرک نہ وڈ نو وعظ دے دپارہ دے تاکید او تشبیت پہ عقیدہ دے توحید باتا دے

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ دے وچ نہ چظم خواستعمال دے دے بے خایہ نو پہ شرک

کیں دے اتعامانہ دے اللہ تعالیٰ نسبت وی بل چاتہ لکہ پہ شرک فی التصرف کیں او عبادت

او حقوق دے اللہ تعالیٰ ادا کول دی بے خایہ لکہ پہ شرک فی العبادۃ والدعاء کیں

او صفوتہ دے اللہ تعالیٰ بل لہرہ ثابتول او یا دھقہ صفوتہ دے مخلوق سرہ مشابہ کول

یا دھقہ دے اسماء و صفات تہ انکار کول دا شرک فی الاسماء والصفات دے دارنگ دے

اللہ تعالیٰ علم خاص (یعنی علم غیب) بل چالوہ ثابتول لکہ پہ شرک فی العلم کیں

دے وچ نہ شرک لوئے ظلم دے

۱۳۱۔ ہر کالہ چہ ذکر شوچہ اصلاح دے پلار خوی لہرہ دا حکمت دے نو ذکر کوی چہ

دارنگ احسان او خدمت او عزت کول دے اولاد خیل مور او پلار لہرہ دا ہم حکمت

دے او دا دہ ایات تہ جملہ معترضہ دے دے اللہ تعالیٰ دے طرف نہ پہ میفخ و نصیحتونو

دے لقمان کیں او مقصدیئے دے شرک قباحت ذکر کول دی ہقہ داچہ مور او پلار

سرہ احسان کول خو فرض دی لیکن پہ شرک کیں بہ دھقوی خبرہ نشی منے

کیدیے و وصیئنا وصیت پوچ حکم تہ ویلے کیڑی چہ تہ منسوخ کیڑی

حَمَلَتْهُ دا ذکر سبب دے وصیت دے سرہ دے تقدیر دے عبارت تہ یعنی رخصتاً

بوالد تہ لہنہا حملتہا یعنی دے مور حق زیات دے دے وچ دے دیر محنت او مشقت دے

وَإِنْ جَاهِدْكَ عَلَىٰ أَنْ تَشْرِكَ بِرَبِّي مَا لَيْسَ

او کہ دوی نور کوی پہ تا باندے چہ شریک جو رکھے ماسوہ ذہن کو کہ بے لیتہ

لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهَا

فلا پہنہ باندے دلیل نو دوی خبرہ او نہ ہے او ملگرتیا دوی حکوہ

فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَآتِ بِهٖ سَبِيلَ مَنْ

د دنیا پہ کار کیں نیکہ ملگرتیا او دوان ہے پہ لار د حقہ

أَنَابَ إِلَىٰ سِرِّهِمْ إِلَىٰ مَرْجِعِهِمْ فَأَنبِئْهُمْ

چلے را گرتی ماتہ بیا ما طرف تہ ستاسو را گرتیدل دی نو خبر پہ دکرہم

بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ يٰبَنِي إِسْرَٰءِيلَ تَكُ

پہ حقہ عملونو چہ تاسو ہے کوئے اے (وما خوبہ یقیناً خصلت رد نیکہ بابت) کہ چوری

ہے نہ۔ وَهَٰذَا عَلَىٰ ذٰہِن، اشارہ دہ ۱۲۳۳ کنز ذکر دی او اشارہ دہ چہ د پیو ورکولودات دوا کالہ دے
تکلیف د وضع د حمل لکہ سورۃ احقاف نہا کیں۔ وَفِصْلٌ پہ دے کیں اشارہ دہ
تکلیف د تربیت او پے ورکول پچی تہ او تکلیف د پیو نہ پریکول۔ فِی غَامِیْن لکہ
چہ سورۃ بقرہ ۱۲۳۳ کنز ذکر دی او اشارہ دہ چہ د پیو ورکولودات دوا کالہ دے
او داصریح او صحیح قول دے۔ اِنْ اَشْكُرْ لِيْ دَا مُتَعَلِّق دے د وصینا سرہ ہرکلا
چہ اللہ تعالیٰ حقیقی متعم دے او بل دا چہ د حق د والدینو حفاظت اللہ تعالیٰ
کپے دے او بل دا چہ د شکر د والدینو ثواب موقوف دے پہ شکر د
اللہ تعالیٰ باتدے د دے وجہ تہ ہے ان اشکری اول ذکر کرد۔ ہرکلا چہ
لقمان تہ حکم د شکر و نو د ہے د مناسبت د وجہ تہ دلتہ ہم شکر ذکر کرد
او پہ سورۃ عنکیوت سہ کیں مخکین شکر تہ و ذکر کردے نو د دے وجہ حسنا
یے رواندے ذکر کردے و۔

۱۵۔ داقبات د شرک دے روستو د بیان د حقوق د والدینو تہ یعنی اگر چہ د
والدینو حق قرض دے لیکن د شرک پہ مقام کیں د حقو د اطاعت حق ساقط دے
او حدیث کیں عام راغلے دی چہ لاطاعۃ لمخلوق فی معصیۃ الخالق یعنی پہ ہیچ گناہ
کیں د ہیچ مخلوق طاعت نشی کیدلے۔ وَإِنْ جَاهِدْكَ کیں اشارہ دہ دیر تکیدتہ یعنی
کہ دواہہ مور او پلار متفق دی پہ دعوت د شرک باندے او (پاتے پہ بل مخ)

مَنْ قَالَ حَبَابًا مِنْ خُرْدٍ فَتَكُنْ فِي صَحْرَةٍ

یہ قدر داناے د اوری نوکرو پت پہ کتہ کنس

أَوْ فِي السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَا أَيُّهَا اللَّهُ

یا وی (پہلے گا) د اسمائوتین یا یہ زمکہ کیں راوی بہ فخرہ اللہ تعالیٰ

إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٤﴾ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَقِمُوا الصَّلَاةَ

يَقِينًا اللّٰهَ تَعَالٰی وَبِعِیْ یٰرَبِّکِ خَیْرَتَہٗ خَیْرَدَارے دے۔ اے زماغویہ پابندی کوہ د موع

صرف امر نہ کوئی بلکہ کوشش کوئی اور زور لگائی لیکن بیاہم ذہنی طاعت کو حرام دی۔ فی الدنیا یعنی امور دنیائیں کو دوی تعاون کوں پکار دی یہ دے شرط چہ معزوف وی یعنی دشرع نہ خلاف نہ وی او مصاحبت یہ معروف سرہ دادے چہ نیک اخلاق اور فی ورسہ ضروری دہ او یہ دے کیں دعوت الی الحق ہم داخل دے وَالَّذِينَ ورپے ددے وجہ نہ ذکر کرو چہ یہ کار ددین کیں مباحثت او نکرے شی۔ مَنْ آناب الی ، مراد تربتہ مخلص مؤحد او متبع سنت دے ۔

فائدہ :- خطیب شریعی ویلے دی چہ پہ دے کین تنبیہ دہ قریشو مشرکانو تہ پہ غلطی دھغوی باندے پہ تقلید د'ایاؤ کنس او پر بخود دھغوی اتباع د'نبی صلی اللہ علیہ وسلم لہ۔ او بلہ فائدہ یے دا ذکر کرے دہ چہ پہ دے کنس تیزی و رکول دی پہ پیڑندا لو د'رجالو پہ حق سرہ او (امر بحک المثلث و غیرہ علی حک الکتاب والسنۃ فمن کان عملہ موافقاً لہما اتبع ومن کان عملہ مخالفاً لہما اجتنب) ترجمہ۔ حکم دے پہ معلومولو د'علماء و غیرہ پہ کسوٹے د'کتاب اللہ او د'سنت سرہ پس د'چا عمل چہ دے دواو سرہ موافق وی تابعاری بہ یے کیدایشی او د'چا عمل چہ دے دواو تہ مخالف وی نو دہ بہ تربیہ کیدایشی۔

(تنبیہ) ہر کلمہ چاہے دے مقام کہیں مقصد زیات قیامت بیاتوں دے شرک دی پہ
تائید دے قول دے لفظان چاہے شرک لوے ظلم دے دے وجہ نہ دلتے تھے پہ علی ان
تشرک سرہ ذکر کرو اوسورۃ عنکبوت کہیں صرف چاہدہ (کوشش کول) دے مور او پلاد
تھے ذکر کرے دہ دہارہ دے شرک کولود اولاد، نو ہلتہ کہیں پہ لے سرہ ذکر کرے وؤ۔

پہ دے الیت کیں دفع د وہم دہ کہ شوک خیال او کری چہ سچو مونہ کناہ د
شوک یا د مور او پلار ناشکری یا د حقوی طاعت پہ شرک کیں رد اگناہونہ پتی
وکر و نوجائہ یہ د حق علم وی ؟ نو حاصل د جواب دادے چہ ہیخ خیزا و ہیخ کناہ

وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ وَإِنَّمَا عَنْ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ

او حکم کوہ ذنیقہ او منع کوہ دے بدئے نہ او صبر کوہ

عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ۝

پہ ہذا مصیبتوں بانسجہ ناتہ درسیگی یقیناً دا دے ضروری کارونو نہ دی ۔

وَلَا تُصْعِرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ

او مہ کردہ وہ انگہ خیل رہ وقت د خبرد د خلقو سرہ او مہ گر خہ

وَاللَّهُ تَعَالَىٰ تَه پت کیدے نشی۔ اَللّٰهُ ضَمِيرٌ خَطِيئَةٌ (گناہ تہ راجع دے) او ہر
کلا چہ پت کیدال دیو خیز کلا د ورو کوالی دوج نہ اوکلا د پردے دوج نہ
وی اوکلا د لری والی دوج نہ وی اوکلا د ظلمت (تیرد) دوج نہ وی نو دے
خلوروتہ یے اشارہ اوکلا پہ ترتیب سرہ۔ حَبَابَةُ قَمَرٍ خَزَزِلْ اَوَّلُ تَه اشارہ
مَصْرُورٌ دَویم تہ اشارہ دہ فی السَّمَوَاتِ دریم حالت تہ اشارہ دہ او فی الْأَرْضِ خلور
تہ اشارہ دہ۔ کہ خوک سوال اوکری چہ صخرۃ یے د اسمانوتو اوزمکے پہ مقابلہ
کین ذکر کرے دے نو ای صخرۃ ددوی تہ بھر دہ؟ جواب دادے چہ دا تعیم
بعد التخصیص دے تقدیر د عبارت داسے دے، فی صخرۃ (من السموات والارض)
اوی موضع اخر متہما، اودا قول غلط دے چہ خوک وائی چہ داکتہ دہ د
زمکو دلا ندے دہ او پہ ہفے باتدے غویے ولاردے وغیرہ وغیرہ۔
سکا۔ روستو د بیان د عقیدے (یعنی درد د شرک تہ) بیان د اعمالو او اخلاقو
دے۔ پہ دے الیت کین خلور اعمال ذکر کوی۔

اَوَّلُ اِقَامَةِ الصَّلَاةِ، اشارہ دہ چہ داعیات پہ تولو دینوتو کین دے اودا اہم
دے پہ تولو عباداتو کین۔

دَویم امر یا المعروف او دریم نہی عن المنکر، یعنی د خیل کمال تہ روستو
د نور و خلقو د تکمیل کوشش کول قرض دی۔ خلور صبر دے پہ مصیبتونو

بدنیہ یا مالیہ یا تکیذیہ لکہ مرضوتہ او حوادث یا تشریعیہ یعنی احکام شرعیہ
وی نپہ ہفے صبر کار دے۔ عَزْمُ الْأُمُورِ۔ عزم پہ معنی د معزوم دے یعنی ہفہ کارونہ
چہ قرض کرے شوے وی د طرف د اللہ تعالیٰ تہ او د ہفے ادا کوونکو تہ
اولو العزم ویلے کیڑی۔

فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ

پہ زمکہ کہیں پہ لوئے او ناز سرہ یقیناً اللہ تعالیٰ نہ خو خوی ہر لوئی کوؤ نک

مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۱۸) وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ

خپلہ ستائینہ کوؤ نک او میانہ روی کوہ بہ رفتار خپل کہیں

وَأَعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ

او بنگہ کرہ بعض اواز خپل یقیناً ہیر ناکارہ د اوازونو نہ

لَصَوْتُ الْحَبِيرِ ۱۹) أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ

خواہواہ اواز، د خر دے . ایا نہ کوئے تاسو چہ یقیناً اللہ تعالیٰ

۱۸۔ روستو د بیان د احساو نہ اد او ابرو نہ ذکر د اخلاقو منہیو دے چہ پہ ہفہ سرہ نفرت د خلقو پیدا کیوی۔ او دا اخلاق (منہیہ) د متکبرینو دی۔ وَلَمْ تَشْكُرْ مَعْرُوفٍ پہ اصل کہیں یو مرض، دے چہ پہ اوہانو پاندے راخی او پہ ہفہ سرہ یے ست کوہ شی او مخ یے واوری۔ نو پہ دے کہیں اشارہ دہ تذلیل د داسے انسان تہ چہ پہ دے خوئی سرہ د مرضی اوہن پشان شی او مراد ترینہ دادے چہ تہ چا سرہ خیرے کوے یا تاسرہ شوک خیرے کوئی نو تہ مخ برابر کرہ لکہ چہ داسنت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم دی اوچہ خیرے دیوکس سرہ وی او مخ یے ترینہ بل طرفہ گر جو لے وی دا د متکبر صفت دے۔ لِلنَّاسِ دَالِمٌ دِياره د علت دے یعنی دوجہ د توہین (سپک گنہ لو د خلقو نہ۔ ہاں کہہ د اللہ تعالیٰ حکم وی چہ مخ ترینہ واروہ ر اعرض عنہم) نو ہفہ تہ دانہ دے شامل۔ وَلَمْ تَشْكُرْ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا، داسے سورہ اسراء ۳۱ کہیں تیر شویدی ہر ہفہ تلل او گر خیدل چہ د سنت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ خلاف وی ہفہ پہ دے نہی کہیں داخل دی۔ کہہ رقص (کہا) وی یا پہ ناز و نزاکت سرہ گر خیدل وی۔ مُخْتَالٍ فَخُورٍ، داسے سورہ نساء ۳۱ کہیں تیر شویدی مُخْتَالٍ ہفہ دے چہ نور خلق سپک کتری د خپل خان پہ مقابلہ کہیں او فُخُورٍ ہفہ دے چہ خپل صفتو تہ پچیلہ کوئی د پارہ دگان لوے گنہ لو پہ نور خلقو پاندے۔

۱۹۔ تیر شوی ایت کہیں منع وہ د ہفہ کارو نو تہ چہ دلالت کوئی پہ ناکارہ صفا تو باطنیو پاندے چہ ہفہ تکبر دے نو پہ دے ایت کہیں ذکر د صفا تو ظاہریو دے، اول صفت اقتصاد د مشی، میانہ روی کول یعنی چہ ہیر تیز نہ شی او ہیر پہ دمہ پاندے ہم نہ شی او ہیر نیچ نہ کر شی او کوہ ہم نہ کر شی او ہر کل چہ انسان

سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ

پہ خدمت ستاسو کیں لگوے دی حقہ خہ چہ پہ اسماؤ تو کیں دی، او حقہ خہ چہ پہ زمکہ کیں دی

وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً

او پورہ کپے دی پہ تاسو باندے نعمتو نہ خہل بیکارہ او بہت

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِي الدِّينِ يَغِيرُ

او بعض د خلقو نہ حقہ دی چہ چگپے کوی پہ توحید د الله تعالیٰ کیں بغیر

عِلْمِهِ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿۲۰﴾

د دلیل نہ او د ہدایت نہ او د کتاب رنڈا کوڈنکی نہ

پہ رفتار کیں د سنت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تابعداری کوی نو معلومہ شوہ چہ پہ ہر کار کیں د سنت تابع دے۔ دویم صفت اواز بنکتہ کول۔ مَنْ مَّوَدَّكَ لَفْظًا مَنْ دَلِيلٌ دے چہ کلہ اواز او چنول ثواب دے لکہ اذان او تبلیہ۔ إِنْ أَفْكَرَ الْأَهْوَايَ اشارہ دہ چہ پہ دے کار کیں نور و خلقو نہ تکلیف ور کول دی۔ تَصَوُّتِ الْهَوَايَ دے تخصیص وجہ دادہ چہ نور حیوانات اواز د ضرورت پہ وخت کیں او چتوی چہ بوج پر راشی یا سترے شی، او خر بغیر د ضرورت نہ اواز را اوباسی او کلہ چہ بوج پرے دروند شی یا نور تکلیف وی تو بیا اواز نہ را اوباسی۔ او دا دلیل دے چہ خَوَكْ ذکر د الله تعالیٰ پہ اوچت اواز سرہ کوی پہ غیر د شرعی دلیل نہ نو حقہ مشاہدہ دے د خر سرہ۔

۲۰۔ دے تہ تر آخرہ پورے دویم باب دے پہ دے کیں باقی الله عقلی دلیلوتہ دی ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰

پہ دے رستہ کیں دویم دلیل عقلی دے یعنی دا تول خیزوتہ ستاسو د فائیدے دپارہ الله تعالیٰ لگوے دی او دفعہ فائیدے دا سے حکمتوتہ دی چہ لقمان حکیم پہ حق بات دے پوہید لوچہ دا د الله تعالیٰ د طرق تہ دی وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ یعنی دفعہ فائیدے نعمتوتہ د الله تعالیٰ دی۔ ظاہرہ مراد تریتہ حقہ دی چہ عام خلق حقہ پیڑنی لکہ ظاہری بدن او مال و اولاد او شکل و صورت وغیرہ۔

وَبَاطِنَةً حقہ مراد دی چہ اہل علم پہ حق بات دے پوہہ دی۔ لکہ اسلام، قرآن، حقیقت د الله تعالیٰ او د رسول اوریرہ، عقل فہم وغیرہ۔ (پاتے پہ بل مخ)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا

او کوہ وخت چہ اویں شی دوی ته تاج شے دھقہ چہ نازل کپے دے اللہ تعالیٰ دوی وائی

بَلْ تَتَّبِعْ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَكَ

بلکہ موثر تابعداری کو دھخہ طریقے چاہیے موند لے دی موثر پہ ہفتے باندھے مشران خیل

أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدُ عَوْهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ

ایا اگرچہ وہ شیطان بللے ہفتوی عذاب د اور

السَّعِيرُ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يَسْلَمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ

لمیو والدہ - او حاجہ تاجہ کروخیل میو اللہ تعالیٰ تہ

وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ

او دم وؤ اخلاص کوؤنکے نویقنئاً کلکھ اونملہ دہ کھ

وَمِنَ النَّاسِ زَجْرٌ دَلِيلٌ تَهْ أَوْ يَهْ دَلِيلٌ كُنْ عَنَادِيَانِ مَكْرُوبِينَ مُرَادُ دِي چَه
حَقِّ وَرْتِه بِنكَارِه شوے دے اویا هم جگرے کوی۔ بِخَيْرٍ عَلْمٍ یعنی داسے پوهه ورسره
نیشته کوم چه ددلیل یقینی ته حاصل شوے وی یعنی دلیل عقلی۔ وَلَا هُدًى مُرَادُ
تَرینَه هغه هدایت دے چه د رسول ته نقل وی یعنی دلیل نقلی ورسره نیشته۔
وَلَا كِتَابٍ مُرَادُ تَرینَه کتاب د الله تعالی دے یعنی دلیل وحی ورسره نیشته۔

۳۔ دایں تجردے یعنی دیلوئے ورسوہ نیشته لیکن تقلید د پلارانو ورسوہ شتہ اودایے د یغیر علم پہ مقابلہ کیں ذکر کرے دے معلومہ شوہ چہ تقلید چہ علم تہ دے۔ "اباءنا مراد تربتہ مشران علماء دی صرف نسبی پلاران تربتہ مراد تہ دی لکہ امام راغب پہ مقدرات کیں ویلے دی۔ یعق دوی وائی چہ حقہ مشران زمونہ تہ بتہ پوہیدال تو د دے وج تہ مونہ د فغوی تابعداری کوو۔

۱۷۰ مائیدہ سطر زحرف ۲۳۳ کتب ہم تیر شوی دی۔

الْوُشْقَىٰ وَالْإِلَىٰ اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ۝ وَمَنْ

مضبوطه او خاص الله تعالى ته آخری انجام دے تو لو کار تو دے۔ او چاہے

كُفِّرَ فَلَا يَحْزُنُكَ كُفْرُهُ ۖ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ

کفر او کفر تو خفه نہ کری تالره کفر دے خفه خاص مونوتہ واپسی دے دوی دے

فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ

تو خبر به ورکړد دوی ته په هغه عملونوچه دوی کړے دی یقیناً الله تعالى پوهه دے

بِنَاتِ الصُّدُورِ ۝ نَبِّئُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ

په هغه خبرونوچه په سینو کین دی۔ مزے ورکړد مونوتو دوی ته لکه موده بیا به

نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ۝ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ

مجبوراً اولیکو دوی لره عذاب سخت ته۔ اولکه چرے تیوس لکړد ددوی

۳۲۔ هر کله چه ذکر شوال د مشرک او د کمزوری دلیل د هغه، نو په دے ایت کین ذکر کوی حال د مؤحد او د یو خ والی د دلیل د هغه۔ وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ مراد د دے ته تابعداری په ظاهر سره ده د الله تعالى د تو لو حکمونو۔ وَهُوَ خَيْرٌ مراد د دے ته اخلاص د باطن دے یا مراد د اول نه اسلام او توحید دے او مراد د احسان ته تابعداری د سنت ده الْعُرْوَةُ الْوُشْقَىٰ دا په طریقه د تشبیه سره دے څه رنگ چه یو انسان د طوفان او سیلاب ته په دے طریقه سره بچ کیږی "چه کړی وی او مضبوطه وی" او دے هم ورپورے کلک او تخیل تو دا رنگ د الله تعالى د عذاب ته بچ کیدل او د تمام قتنو او کسرا هو نه بچ کیدل په داسے طریقه سره کیږی چه انسان هغه توحید او قرآن چه مضبوط دے په سنت او حدیث سره، په هغه باند دے پوره عمل او کړی او په هغه باند د دلیل او نیسی هم دارنگ په سورة بقره ۱۱۲ کین تیر شویدی۔

۳۳۔ روستو د بیان د حال د فریقینو ته تسلی ده رسول الله صلی الله علیه وسلم ته او تخو یق دے منکرینو ته۔ فَلَا يَحْزُنُكَ مَرَاد د دے چه په تاباند دے د کفر کوونکو دنیوی او اخروی تاوان او ذمه واری نیشته تو غم مه کوه یا مراد د حزن نه د نه منلو د وچه نه دومره خفکان کول چه دعوت پر پړدی دا منع دے او نفسی حزن خو غیر اختیاری دے د هغه ته نهی نشی کیدل (پاسه په بل مخ)

مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ

چه چا پیدا کریدی آسمان و زمین که خداوندی وای چه الله تعالی

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

ته اولیه ستائنه که خدایتوب که الله تعالی ده بلکه اکثر دوی نه نه پوهیبری .

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ

خاص که الله تعالی به اختیار کنی دی معطی چه به آسمان و زمین او نمک کنی دی یقینا الله تعالی

هُوَ الْغَفِيُّ الْخَمِيدُ ۝ وَلَوْ أَنَّمَا فِي

خاص معطی به حاجته ستائنه شویدا . او که چرے نی معطی چه به

الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْيَحْرُ

زمکه کنی دی اولی قلمونه او دا سمند

لَمْ يَكُنْ لَكُمْ دَالِيٌّ حَالٌ دے چه کافرانو لره په دنیا کنی مالونه، اولاد، مرتبے ملاویری لیکن دامتاع قلیل دے او قلیل ته مراد بول ژوند او مالونه د دنیا دی .

۲۵ . دایل دلیل عقلی اعترافی دے او سبب د عذاب غلیظ دے چه سره د اقرار ته په خالقیت که الله تعالی سره بیا هم دوی شرک کوی .

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ داتفریح ده په اقرار د مشرکانو پ خالقیت که الله تعالی یعنی هرکله چه خالق دے نو بول صفتونه د الوهیت د هغه د یاره خاص دی . یا دا کلمه د شکوده په دے خبره باندے چه منکریتو اقرار او کړو په خالقیت که الله باندے . اَکْثَرُهُمْ د دے نه هغه خلق مراد دی چه سره د دے اقرار نه شرک او کفر کوی او هغه خلق ډیر دی .

۲۶ . دایل دلیل عقلی دے . مخکنی ایت کنی ذکر د خالقیت که الله تعالی دے نو په دے ایت کنی ذکر د تصرف او د تدبیر د هغه دے .

الْعَاقِبَةُ په دے کنی اشاره ده چه الله تعالی په دے تصرفاتو کنی هیچ شریک یا ولدا یا مدد کار ته محتاج نه دے .

يَمْدُدُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةَ أَمْحُورٍ مَا تَفِدَاتُ

لیات کوی دہ لہہ روستو دھم کیداونہ ادوہ سمندریہ نو خلدھے بہ نشی

كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۷۶

کلمہ د اللہ تعالیٰ یقیناً اللہ تعالیٰ زور اور حکمت والا دے۔

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كُنْفِيسٌ وَاحِدَةٌ

د دے پیدائش ستاسو او نہ دوبارہ اوتدستاسو مگر پشان د یون دے

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ۷۷ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ

یقیناً اللہ تعالیٰ ہر جہہ اوری ہر جہہ ویسی۔ ایا تہ تہ کوریہ چہ یقیناً اللہ تعالیٰ

مظاہر۔ دابل دلیل عقلی دے۔ ہر کلمہ چہ محکمیں او فرمائیل چہ ما فی السموات او ما فی الارض د اللہ تعالیٰ دی نو وہم پیداشو چہ داخر محدود خیزونہ دی نو ایسا د اللہ تعالیٰ کلمات بہ ہم محدود دی نو پہ دے ایت کیں د دے وہم جواب کوی حاصل دا چہ کلمات د اللہ تعالیٰ لے انتہا دی دا سے سورۃ کہف مکتبیں تیر شویدی لیکن پہ دے ایت کیں دیر تاکید دے وجہ دا دہ چہ دلہہ دلہان حکمت ذکر شو نو اشارہ شوہ چہ حکمتو تہ د حکیمانو د اللہ تعالیٰ د کلماتو احاطہ نشی کولے۔ مِنْ شَجَرَةٍ، مِنْ دِیَارِہ د استغراق دے دیر عموم پیداکوی۔ وَالْبَحْرِ دنیا کیں مسلی دے پہ۔ بحر نو ہفہ صرف یو دے لیکن پہ مختلف علاقو کیں تقسیم دے او مختلف رنگوتہ دی نو د دے وجہ نہ پہ جدا جدا نوموتو سرہ مشہور دے۔ سَبْعَةَ، د دے تہ مراد دیر والے دے۔ او مراد کلماتو تہ عام دے وجی د اللہ تعالیٰ ملائکتو تہ او انبیاءو تہ او علمونہ د ہفہ او مقتونہ د ہفہ رخکہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرمائیلے دی لہ احصای ثناء علیک انت کما انتیت علی نفسك) او عجائبات او حکمتونہ د ہفہ، دے بتولو تہ شامل دے۔

مظاہر۔ دا ہم دلیل عقلی دے د اثبات د عظیم قدرت د ہفہ روستو د ذکر د محیط د علم د ہفہ نہ یعنی اللہ تعالیٰ یو دے او بتول پہ اول پیدائش او دوبارہ پیدائش کیں یونہ دے۔

يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ

ورنہ پاسی شبہ پہ دیر کیں او ورنہ پاسی ورخ پہ شبہ کیں

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلًّا يَجْرِى

اوپہ خدمت کیں لگوئے دی تہر او سپورئی دا تہل چلیگی

إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ

تر نینتہ مقدرے پورے او یقیناً اللہ تعالیٰ ستا سو پہ عملونے باندے

خَيْرٌ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ

خیر دارے دے۔ دا بیان دے دپارہ دے چہ یقین او کہئے چہ اللہ تعالیٰ حق دے او یقیناً

مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ

ہوہ کسان چہ دویئے بل سوا ذ اللہ تعالیٰ نہ باطل (بندگی دھغوی) او یقیناً اللہ تعالیٰ

هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ۚ أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلُوكَ

پورتنہ دے لوئے ذات دے۔ آیا تہ تہ کورے چہ کشتی

تَجْرِى فِي الْبَحْرِ يَنْعَمَتِ اللَّهُ لِيُرِيَكُمْ

چلیگی پہ سمندر کیں پہ نعمت ذ اللہ تعالیٰ سورہ دے دپارہ چہ او خانی تاسو

۲۹۔ دا بل دلیل عقلی دے پہ ذکر دے تصرف ذ اللہ تعالیٰ پہ زمانہ کیں او

پہ اسبابو د شبہ او ورخ کیں او اِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى کیں اشارہ دہ فتاکید لو دے نظام تہ

او تَعْمَلُونَ کیں اشارہ دہ ہفہ اعمالو تہ چہ پہ دے شبہ او ورخ کیں موجودیگی۔

قَائِدًا ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّ سِرَّهُ يُؤَلِّجُ فَعَلَ مَضَارِعَ ذَكَرَ كَرِهَ دے او د

شمس و قمر سرہ۔ سطر فعل ماضی ذکر کرے دے وجہ دادہ چہ انقلاب د

شبہ او ورخ متعبد رہے (توے توے) کیری او د تہر سپورے حالت خو مستمر رہیہ

یوشان) دے تر قنایورے۔

۳۰۔ دا نتیجہ دہ ذکر شوو دلیلو تو۔ بِأَنَّ فَعَلَ بِت دے ذِٰلِكَ لِيَسْتَيْقِنُوْا بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ

یعنی وجود او الوہیت ہے یقینی دے یا پہ معنی ذ باقی دے۔ الْبَاطِلُ پہ معنی ذ فانی

دے یا دُعا دھغوی تہ۔ او عبادت گول دھغوی باطل دی۔ اَلْعَلِيُّ صریح دے پہ علو

(راوچت والی) ذ اللہ تعالیٰ کیں۔

مِنْ آيَاتِهِ أَنْ فِي ذَلِكَ لَا يَتَّخِذُ صَبَارًا

دلیونہ خیل یقیناً پہ دے کنیں دیدلیونہ دتوحیددی ہو دیر صبرناک

شُكُورٌ ۳۱) وَإِذَا غَشِيَهمْ مَوَاجٌ كَالظُّلُمِ

دیرشکرگزار لڑے او ہرکلا چہ راگیر کوی دوی لڑے چپے پشان د غتو درغٹو

دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا

بلی دوی اللہ تعالیٰ لڑے خالص کوی ہڈے لڑے بلتہ نو ہرکلا

نَجَّهمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ ۚ

چہ بچ کوی دوی لڑے اوچے تہ نو بعض ددوی تہ حق پرست وی،

وَمَا يَحْجَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٌ ۳۲)

او انکار نہ کوی د آیاتو زبونہ مگر ہر بے لوطہ ناشکرہ

۳۱۔ د اہم دلیل عقلی ارضی (د زمکے) دے روستو د دلیل وسطی نہ۔
 بِنِعْمَةِ اللَّهِ مراد دے نہ تعلیم د اللہ تعالیٰ دے بتدکانو تہ طریقہ د جوہرولو د
 کشتے او دچولو د ہڈے او دپیدایش د اجزاؤ د ہڈے چہ لڑکی او اوسپنہ دہ۔ یا مراد د
 دے نہ معتدالہ ہوادہ چہ بغیر د ہڈے نہ کشتے نشی چلید لے۔ مِنْ آيَاتِهِ دلیونہ
 د توحید چہ پہ او بوکین او پہ کشتو چلید بوکین معلومیگی بے انتہا او بے، پہ ہڈے کنیں
 قسم قسم حیوانات غیب او درانہ جہازو تہ او کشتے پہ سطح د او بو باندے لڑکھول او تہ
 غرقیدل وغیرہ۔ صَبَارٌ شُكُورٌ د سفر پہ مشکلاتو باندے د صبر کولو نہ بغیر د آیات
 ردلیونہ نہ معلومیگی او دارنگ ٹوک ددے نعمتو نو او قدارتو نو نسبت اللہ تعالیٰ
 لہ نہ منی نو ہڈے تہ ہم آیات د توحید نہ معلومیگی ددے وجہ تہ یے دا دوارہ
 صفتو تہ ذکر کپل او پہ مبالغہ سرہ یے ددے وجہ تہ ذکر کپل چہ پہ بعض
 مشکلاتو کنیں صبر کول او بعض نعمتو نو د اللہ تعالیٰ باندے شکر خو د کا قرانو او
 مشرکانو ہم عادت دے خوپہ ہر مشکل کنیں صبر کول او د ہر نعمت د اللہ تعالیٰ شکر ادا کول
 داد مؤمن صفت دے۔

۳۲۔ پہ دے آیت کنیں زجر دے پہ ناشکرے کولو د تیرشوی نعمت یعنی د خوف او
 ہیبت د چپو د دریاب دوجے تہ اللہ تعالیٰ تہ عاجزی کوی اوچے وہی چہ یا اللہ مدد
 لیکن حال یے معلومیگی روستو د نجات نہ۔ ددے نہ معلومہ شوہ رپاتے پہ بل مخ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَاحْشُوا يَوْمًا

اے خنقو اوپرے دے رب پہل نہ او پرہ کوئے دھنہ ورخ نہ

لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ

چہ نہ بہ شی دفع کوئے پلار دے اولاد نہ او نہ اولاد بہ

هُوَ جَارٌ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ

دفع کوئے دی دے پلار خیر نہ شیخیز یقیناً وعده دے اللہ تعالیٰ

حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

حقہ دہ نو دھوکہ دے نہ کبری تاسولرہ ڈوندا دنیوی

وَلَا يَغُرَّنَّكُمُ بِاللَّهِ الْغُرُورُ إِنَّ اللَّهَ

او دھوکہ دے نہ کبری تاسولرہ بہ اللہ تدقی باندے دھوکہ درکوئی یقیناً اللہ تعالیٰ

چہ جبری ایمان معتبر نہ دے۔ اودا ہم معلومہ شوہ چہ عاجزی او تضرع دے مشرک
ہم دے اللہ تعالیٰ پہ نیز سبب دے قبولیت دے دعا کا نو دے۔ مَقْتَدِرٌ دے قصد نہ ماخوذ
دے او قصد استقامت او اعتدال تہ ویلے کبری اودا سے سورۃ مائدہ سلا او
سورۃ فاطر سے کہیں ہم دی نو دل تہ مقتصد مؤحد دے چہ نہ افراط کوی چہ دے
وجود دے اللہ تعالیٰ نہ انکار او کبری او تہ تفریط کوی چہ دے اللہ تعالیٰ تہ سوا
نور ہم الہہ کنزی۔ خُتَّار، ختر غدر تہ ویلے کبری او داوی دے وجہ دے صبر
تہ نو دے دے صبار پہ مقابلہ کہیں ذکر کرد او کفر دے پہ مقابلہ دے شکور کہیں ذکر
کرلو۔ یعنی سوا دے مؤحدینو تہ دودہ قسمہ خلق دی یو حقہ چہ دے اللہ او کھقہ دے نعمتو
تہ مطلقاً منکروی لکہ دھریان نو خداز کہیں حقہ مراد دی او دویم قسم مشرک چہ اللہ تعالیٰ
مقی او نعمتو تہ ہے ہم مقی لیکن ورسرہ شریک جو روی کھور کہیں حقہ تہ انکار دہ۔
مکتا۔ روستو دے تفصیلی دلیلو نو دے توحید او زجرو نو دے منکرینو تہ دعوت عامہ و رکوی
توحید او تقویٰ تہ او کخوف و رکوی دے عذاب اخروی تہ۔ وَاحْشُوا، مراد دے دے
نہ صرف خوف دے دے عذاب تہ۔ لَا يَجْزِي وَالِدٌ، ہر گلہ چہ پہ دے سورۃ کہیں
دے والد او ولد معاملہ ذکر شوہ رچہ لقمان او کوئے ہے دے دے دے وجہ نہ
دے والد او ولد تخصیص ہے او کرلو۔ او دا پشان دے سورۃ بقرہ ۲۸۱ دے
خو حقہ عام و دھرفض تہ اودا خاص دے پہ اعلیٰ افرادو چہ

عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ

خاص ذفقہ سرہ دے علم دے قیامت ، او نادری باران

وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ

او عالم دے پ تفصیلات ذفقہ صیغہ یہ رحمہ نور پچہ دانی کیں دی او تہ پوہیری ہیج خوک

مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ

چہ خہ کوی صبا او تہ پوہیری ہیج نفس چہ پ کوہ

اَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿۳۱﴾

زمکہ کیں بہ مرکیری یقیناً اللہ تعالیٰ پوہہ دے او خبردارے دے پ پتو خبر و بات

ذیوبل مصیبت پانڈے دیر خفہ کیری۔ او ذالید پہ معنی دے ذوولد دے نومور تہ ہم شام دے۔ لایجری پہ معنی دے قادیہ ور کولو دے او پہ معنی دے دفع کولو دے ضرر او تکلیف دے۔ وَ عَدَا اللّٰہ دے تہ مراد ورخ دے قیامت او دے ہج احوال دی، حساب، میزان وغیرہ۔ او لایجری و الذی اہ حالت دے۔ فَلَا تَحْزَنْ لِمَا أَهْلَتْكَ، داترہید فی الدنیا دے۔ یعنی دے دنیا ژوند ہمیشہ او تہ کترے او دے دنیا دے مالو نو واجہ او مرتبہ پہ وچ سرہ دے اخرت تہ غافل نشے او داخو متاع دے غرور دے لکے پہ سورۃ العمرن ۷۵ کترے پ اللہ، مراد دادے چہ درتہ او ای چہ اللہ تعالیٰ نیستہ یا او ای چہ شفاء او شرکاء دے اللہ تعالیٰ شتہ ہغوی بہ نجات درکوی یا او ای چہ اللہ تعالیٰ غفور رحیم دے لکناہ کوہ ہیج پرواہ مکوہ یا او ای چہ اللہ تعالیٰ تہ ضرور وسیلہ پکار دے نو پہ وسیلہ شریکے کیں داختہ کوی یا او ای چہ اللہ تعالیٰ پو دے او پو خوصرق یو کار کولے شی نو دے وچ نور معبودان او خالقان او حاجت روا سوا دے اللہ تعالیٰ ہم شتہ دے۔

۳۱: دادیل عقلی علمی دے او پہ تیر شوی الیت کیں یو مَّا لَا یَجْزِیْ اہ، سرہ تعلق لری۔ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ، لفظ دے عِنْدَهُ دلیل دے پہ تخصیص دے علم دے سَاعَةِ پہ اللہ پو کر ہر کلہ چہ علم دے علم مائو دے اللہ تعالیٰ انبیاء علیہم السلام تہ خود دے دے نو من وجہ علم غیر و تہ حاصل شو دے وچ تہ تدری یے دے سرہ نہ دے و یلے۔ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ، دلہ یے فعل (انزال) ذکر کو چہ ہر کلہ دا انزال دے اللہ تعالیٰ فعل دے نو معلوم شوہ چہ ہقہ پیرے ضرور عالم دے یا دا چہ دا عطف دے پہ معنی دے علم الساعۃ پانڈا یعنی عتدہ علم انزال الغیث او یعلم ما فی الارحام، پند دواہ و کیں اول علامات بیکارہ کیری نو من وجہ علم بتدکا نو تہ حاصل دے نو دے وچ تہ صیقہ دے رپا تے پہ بل مخ

الْعَالَمِينَ ۝ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ

د مخلوقاتو ته دے . ایا دوی وائی چه دارقران) بے دځان نه چور کړې دے بلکه دا

الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُمْ

حق دے ستا د رب د طرفي ته دے دپاره چه ویره ورکړې هغه قوم ته چه نه دے راتل

مِنْ نَّذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ۝

هغوی ته ویره ورکوونکي ستا ته مخکي ددے دپاره چه هدايت اوموی .

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ

خاص الله تعالى هغه ذات دے چه پيدا کړيدی اسمانونه او زمکه

فایده :- هرکله چه په دے سورت کي د انسان ټول حالات ذکر دی اویا ذکر د فرق دے او د افرق په معلومیری په قبر کي اویا په قیامت کي راو هغه ټي مسی کړې ده په یوم الفصل او یوم الفتح سره) ددے وچه نه د جحیم دور ټي د فجر په موع کي په لول رکعت کي دا سورت لوستل سټ دی او دارنگ هره شپه په بستره بانده ددے ویل استجاب لری او په دے دواړو بانده صحیح احادیث وارد دی .

خلاصه د سورت داده :- په دے کي دوه بایوته دی اول یاب ترسلا پورے دے . اول ترغیب الی القرآن سټ کي بیا زجر متکرینو ته په سټ کي بیا درے عقلی دلیلونه په سټ سټ کي بیا زجر په انکار د آخرت بانده بیا تحریف اخروی درے ایاتونو کي او بشارت په درے ایاتونو کي .

تفسیر

۱ :- دا تنبییه ده په اعجاز د قران بانده .
۲ :- دا صداقت د قران دے دپاره د ترغیب . لَدَرْيَبٍ قِيَّةٍ دا جمله معترضه ده په مینځ د مبتدا او خبر کي یا دا خبر اول دے او مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ خبر دویم دے او په دے کي اشاره ده چه مرتابین اگر چه ډیر دی لیکن د هغوی په اړتیا سره په قران کي هینج ریب نه دے پیدا شولې .

۳ :- دا زجر دے متکرینو د قران ته . بَلْ هُوَ الْحَقُّ دا اضراب دے ددے قول ته . افترابه اودا اضراب ابطالی دے او ددے وچه نه ویلے شولے دی چه قران کي بَلْ هر مقام کي دپاره د اضراب انتقالی دے یوا ددے مقام ته چه دا ابطالی دے مِنْ رَبِّكَ دلته انزل پټ دے او لتنذر هم په هغه پورے تعلق لری .

وَمَا يَنْتَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ

[او ہفہ چہ میخ ددے کیں دی پہ اندازہ دشیو درخو کیں بیا برابر شویدے دعرش د پاسہ]

مَا لَكُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا

[نشہ تاسو لہہ سوا د اللہ تعالیٰ نہ میخ بچ ککو دینک او نہ سفارش ابا پس وے]

تَتَذَكَّرُونَ ﴿٧﴾ يُدِيرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى

[نصحت نہ قبولے . استقام کوی اللہ تعالیٰ د کار د آسمان تہ لالہی]

الْأَرْضِ ثُمَّ يُعْرِجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ

[زمک تہ بیا درخیزی ہفہ تہ پہ یو درخ کیں چہ]

مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٨﴾

[اندازہ د ہفہ زر کالہ دہ د ہفہ تہ چہ تاسو لے شمارہ کوئے .]

مَا أَظْهَرُ مِنْ ثَبَاتٍ اِشَارَةُ دہ چہ ددوی اندازہ دیر سخت دے دوی د جہل ددوی تہ او دارنگ اشارہ دہ چہ دا قوم وے نبی تہ دیر محتاج دے پہ ہدایت کیں .

سک . دا تفصیل د اندازہ دے پہ ذکر د توحید سرہ د دلیل عقلی تہ . مَا لَكُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ ، امداد کوؤنک دہہ قہمہ وی یو ہفہ چہ بچلہ تصرف کوئے شی حاجت پورہ کوئے شی مصیبت لرے کوئے شی او ہفہ تہ ولی ویلے کیڑی . دویم ہفہ چہ بچلہ کارشی کوئے لیکن مالک او اختیار مند تہ پہ کلکہ وینا کوئے شی چہ ددے شخص حاجت پورہ کرہ نو دہ تہ شفیق ویلے کیڑی نو د توحید د اثبات دپلہ ددے دواور تقی او کرے شوہ .

سہ . دابل دلیل عقلی دے . یعنی ہر کالہ چہ ثابتہ شوہ چہ اللہ تعالیٰ خالق دے دعرش د پاسہ مستوی دے او پورہ اختیار مند دے نو اوس ذکر کوی چہ ددے عالم نظام چلوؤنک ہم ہفہ دے . دا نظام لے چا تہ نہ دے سپارے نو معلومہ شوہ چہ قطبان غوثان تیشہ چہ مغوی د دنیا تدبیر کوئے شی . پہ دے ایت کیں دہہ تفسیر و تہ دی اول دادے چہ اَلْأَمْرُ تہ مراد ہر کار د کارو نو ددے عالم تہ او مِنَ السَّمَاءِ دپارہ متعلق پت دے قینزلہ من السماء یعنی را کوئی ہفہ کار د آسمان تہ زمک تہ اشارہ دہ چہ دے ایت کیں ہفہ امور او کارو تہ مراد دی چہ پہ عالم اسفل کیں انسانا تو تہ بنکارہ کیڑی او پہ دے رپا تہ پہ بل مخ

ذٰلِكَ عَلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

وہ ذات دے عالم پہ ہر بات اور ہنگامہ زور اور او رحم کوڑکے دے

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ

مخلوقہ ذات چہ خائستہ ہے جو رکھے دے ہر چیز چہ پیدا کرے دے اور شروع کرے دے پیدائش

الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ۚ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ

کے انسان دے خستہ . بیا ہے جو رکھے نسل دھتھہ

زمکہ کس چلیری . او یخروج پہ معنی دیرج دے او ضمیر دغا امرتہ راجع دے اور جوع
روستو د فناء د عالم نہ مراد دہ . رقی یوم متعلق دے پہ یہ عرج پورے او مراد دے نہ ورخ
د قیامت دہ . دویم تفسیر دادے چہ الامر نہ مراد دہی دہ چہ پہ واسطہ د جبریل سرہ
الربوبی کیوری د من السماء سرہ فیزل پت دے او یخروج ضمیر جبریل تہ راجع د
او یوم نہ مراد ورخ دہ د دنیا د ورخو نہ او ہر کلہ چہ حدایت سرہ ثابت دہ چہ پہ
میخ د اسمان او زمکہ کس پتہ سوہ کلونہ مسافت دے نوتہ اور اتلہ دواہہ طرفہ زر کلونہ
شول . او یوم متعلق دے پہ دوارو فعلو نو پورے (فیازل او یخرج) او مقصود پیداے
ایت کس تدبیر دہی شو او اشارہ دہ صداقت د قرآن تہ .

فائیل : پہ اول تفسیر باندے سوال دادے چہ سورۃ معارج سہ کس معلومیہ چہ
مقدار دے ورخ پتوس زرہ کلونہ دے اول جواب دادے چہ د قیامت مواقع او
ہیبوتہ بے حدادہ دی نو د یولو موقوفو نو د ہیبتو نو پہ لحاظ سرہ پتوس زرہ کلونہ دی
او د یو یو موقوف د ہیبت پہ پنا باندے زر کلونہ دی . د دویم تفسیر پہ پنا ہم دا سوال
دے چہ د ایت د سورۃ معارج تہ معلومیہ چہ دا ورخ دختلو پتوس زرہ کلونہ دہ .
جواب دادے چہ تر سدرۃ المنتہی پورے حساب شی تو پتوس زرہ کلونہ دہ اوچہ
تراول اسمانہ پورے حساب شی نو زر کالہ دی .

سہ : دا ہم دلیل عقلی دے او تائید د ماقبل دے یعنی اللہ تعالیٰ تدبیر دے دے وج
نہ کو لے شی چہ ہونہ د دے عالم تفصیلی علم لری بغیر د دے علم تہ تدبیر
نشی کیدے .

سہ : دابل دلیل عقلی دے مخکس دلیل افاقی وواو دا دلیل انفسی دے . احسن
یعنی مضبوط کرے دے ہر شے چہ پیدا کرے دے . مراد داچہ ہر مخلوق ہے
پہ مناسب شکل و صورت او اندامو نو سرہ پیدا کرے دے . و بَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ

مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ۝ شَرَّ سُلَالَةٍ

د ریشکے شولے اولو سہونہ بیانیے براہ کرم حق

وَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُّوحِنَا وَجَعَلْنَا لَكُمُ السَّمْعَ

او اوپوٹوئے پہ نفخے کیں د روح خول نہ او جوہ کر پیدی تاسو لڑہ غور و نہ

وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ۝

اد سترگے او زہونہ دیرنگہ شکریہ کوئے تاسو ۔

ہر کچھ عام خلق نے ذکر کرو تو دے جملے نہ انسان د پیدا ایش ترتیب
د کرکوی ۔

فایداں :- داصرین دے چہ اول انسان نے د ختہ تہ پیدا کرے دے او د سورۃ
تحر او من نہ معلومہ دہ چہ آدم علیہ السلام نے د ختہ تہ پیدا کرے و گو منطق
تیجہ لا اوتلہ چہ اول انسان آدم علیہ السلام و د نو دانظریہ بلکل غلطہ دہ چہ حق
وای چہ آدم اول انسان نہ دے بلکہ فقط اول پیغمبر دے دارنگی شوک چہ د
ارتقاء قائل دی نو دا بول د قرآن کریم تہ منکر دی ۔

س :- د سئلہ نہ معلومہ شولہ چہ مخکس ایت کیں آدم علیہ السلام مراد دے ۔ سئلہ
پہ زور راویستے شولے تہ ویلے کیدی اشارہ دہ چہ کومہ نطقہ چہ د شہوت پر زور
سرہ د ملا او د سینے تہ راویستے شولے تو دھے تہ ولدا پیدا کیدی دھے نطقہ تہ
انسان تہ پیدا کیدی ۔

س :- یہ دے کیں تہ د خلق د انسان دہ ۔ سوال دے نہ مراد ہفہ انقلابات دی
تر پرورہ کولو د اعضا پرے کوم چہ سورۃ مؤمنون سلا سلا کیں ذکر شولے دی ۔
روح دے اضافت اللہ تعالیٰ تہ یہ دے وجہ کرے شولے دے چہ د روح
د پیدا ایش د پارہ ہیخ ظاہری مادہ نیشتہ قل الروح من امر ربی او د غے نطقہ اللہ
ہم دہ ۔ اوسم ، ہصر ، زہہ ، نے خاص ذکر کرل حکمہ چہ د اقول تہ ہم پیدی پشان
د روح اگرچہ اعضاء دے ہیکارہ دی ، اوپلہ وجہ د تخصیص دادہ چہ دا د پوہ
او د علم اسباب دی ۔ اوہر کچھ پوہہ د غور و نہ صرف او اوزونہ دی چہ ہفہ یوہ
نوعہ دہ او پوہہ د سترگو او د لہو نو دیر انواع دی دے دے وجہ تہ سمج نے مفرد
د کرکرو او ابصار او افئدہ نے جمیع ذکر کرو ۔ او دا انعام نے پہ سورۃ
نحل سہ ملک سہ مؤمنون سہ کیں ہم ذکر کرے دے (پاتے پہ بل مخ)

وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي

او دوی دانی "ایا کلمہ چہ موت و روک شو پہ خاور و کین "ایا شو پہ موت و روک شو پہ

خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكِرُونَ ﴿۱۰﴾

پیدا ایکن نوی کین بلکہ دوی د ملاقات ذرب خیل نہ انکار کوی۔

قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي

تہ اویہ سہ پہ اخی ستاسو نہ ملک ذ مرگ ہفہ چہ

وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿۱۱﴾

مقرر کرے شوے دے پہ تاسو باندے بیابہ ستاسو رب تہ تاسو پیش کیدے شے۔

۱۱

قُلْتُ یعنی لو کسان شکر گزار دی او ما دیارہ د تاکید کلت دے یا مراد دا چہ لڑہ شکر یہ کوئے یعنی پہ وخت د دیرے سغے صرف اللہ تعالیٰ یادوئے۔ یا مراد د قلت نہ عدم دے۔

ست۔ دا زجر دے پہ انکار د بعث بعد الموت سرہ۔ او هر کله چہ مخکن صداقت د رسول او بیا بیان د توحید پہ دلیلونو سرہ او شو تو اوس خورم مقصد ذکر کوی (یعنی اثبات د الآخرت) او هر کله چہ تیر شوے دلیلونہ د اثبات د قیامت دیارہ ہم کافی دے۔ دے وچ نہ دے دیارہ یے نور دلیلونہ ذکر تہ کرل۔ بَلْ هُمْ دَا بَلْ دیارہ د ترقی دے یعنی صرف تعجب او انکار د بعث نہ تہ کوی بلکہ د قیامت د توبہ حال تو تہ انکار کوی او خاص طور یا تہ رب تہ د پیش کید لو تہ متکدی۔

سک۔ دا جواب د انکار د دوی دے چہ مخکن ایت کین ذکر شو۔ حاصل دا چہ ستاسو روح د اللہ تعالیٰ پہ اختیار کین دے چہ د هفہ پہ قبض کولو باندے ملکی الموت مقرر کرے دے نو داسے قادر ذات د شان نہ لرے تہ دہ چہ تاسو دوبار پیدا کری۔ قَائِلًا اِذَا اشْكَالُ دَادے چہ دلتہ ملک الموت یے مفرد ذکر کرے دے او پہ سورۃ انعام سلا سورۃ نساء سلا کین جمع ذکر شویدا دے دے خہ تطبیق دے؟

اول جواب دادے چہ ملک الموت یو دے چہ د هفہ نوم عزرائیل مشهور دے راگر چہ پہ هفہ نص معجم مرقوع کین دا نوم زما پہ علم کین نیستہ خو د هفہ سرہ نور ملگری تابعدار ملائک دی نو د بعض د روح قبض کولو دیارہ پخبلہ لہ رشی او بعض دیارہ نور ملائک اولیری۔ دویم جواب دادے چہ دلتہ مراد واحد جنسی دے یعنی جنس ملک الموت، او هفہ جمع سرہ هفہ منافات نہ لری۔ او کوم روایت نہ چہ

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ تَاكُسُوا رُءُوسَهُمْ

لو کہ چہیے اویسے تہ ہقہ دخت چہ مجرمانو بہ شکستہ کرے دی سرورہ خیل

عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا

یہ نیز درپ ددوی (روائی بہ) اے رہہ زمونہ اولیدل مونہ او واوریدل مونہ نو واپس اوگر کوئے مونہ

نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿۱۷﴾ وَلَوْ شِئْنَا

چہ عمل ادکرو نیک عمل یقیناً مونہ یقین کوڈنکی یو۔ او کہ غوختلے دے مونہ

لَا تَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَٰكِنْ

ضرور ورکے بہ دے مونہ ہر تن تہ ہدایت دہقہ او لیکن پورہ شوے دہ

حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلِكَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ

فیصلہ د عذاب زما دطرف نہ چہ ضرور بہ کہ ووم جہنم لہہ د پیریا نو

د عزرائیل د تصرف عامہ او علم عامہ د پیارہ مفسرینو ذکر کرے دی یہ ہقہ کس
ہیخ روایت مرفوع صحیح نیستہ (رواۃ العلم)۔

۱۷۔ داتخویف اخروی دے منکرینو لہہ او ذکر د احوال ددوی دے روستو د
رالیہ (ترجعون) رجوع الی اللہ تہ۔ الْمُجْرِمُونَ تہ مراد ہقہ دی چہ دقرآن اورسول
او توحید او قیامت تہ رچہ تیر شوی ایاتونو کیں ذکر شول) انکار کوی۔

تَاكُسُوا رُءُوسَهُمْ د اعلامت د ملامتیا او د شرمندگی او د ذلت دے۔ رَبَّنَا اَبْصَرْنَا
وَسَمِعْنَا، مراد د دے تہ علم دہقہ خبر و دے چہ دوی یہ دنیا کیں دہقہ انکار کرے و
اکثر دوی انکار کوڈ دہقہ خہ تہ چہ دوی یہ سترگو باندے نہ لیدلور چہ ہقہ یہ
یؤمنون بالغیب کیں مراد دی) او دارنگ دوی وحی د اللہ تعالیٰ او قرآن وحدیث تہ
تہ یہ دنیا کیں غور کیخو دلو اوس ہقہ دواہہ حالتونہ ورتہ حاصل شول مجبوراً۔

يُوقِنُونَ یقین حاصلیری روستو د استحمال د اسبابو د علم تہ د دے وچ نہ یے
د بصر اوسمع تہ روستو یقین حاصلول ذکر کرل۔ او طلب د واسطے دنیا
تہ یہ سورۃ انعام ۸۶ اعراف ۸۷ سورۃ یؤمنون ۸۸ کیں ہم ذکر شوے و
سورۃ د جواب تہ۔

وَالثَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿۱۳﴾ قَدْ وَقُولِمَا نَسِيتُمْ

اوانسانانو ته په یوځای . (ادب و طاعت) نو اوڅکته په سبب د هیرنو ستاسو

لِقَاءِ يَوْمِكُمْ هَذَا اِنَّا نَسِينُكُمْ وَذُوقُوا

ملقات ستاسو د دے ورځ یقیناً مونږ په تاسو هیر کړو او اوڅکته

عَذَابِ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۴﴾ اِنَّمَا

عذاب د هیش والی په سبب د هغه عملونو چه تاسو کول یقیناً

يَوْمٍ مِّنْ بَآئِتِنَا الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا

ایمان لری په ایاونو زمونږ هغه کسان چه کله ایمان شی دوی ته ایاونه پریوځی

سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ

سجده کوونکی او تسبیح وای سره د حمدا د رب خپل ته او دوی

لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿۱۵﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ

لوی ته کوی . لرے کیږی اړخونه د دوی د بسترونه

۱۳. د احم تخویف کس داخل دے اودامتعلق دے په اَبَصْرُنَا وَ سَمِعْنَا پورے یعنی په دنیا کس دوی هدایت د دے وچ ته حاصل کړے نه وو چه هغه د الله تعالیٰ په اختیار کس دے اودامذهب د اهل سنت دے چه الله تعالیٰ د کافر ایمان و هدایت اراده ته فکر په او هج کار د الله تعالیٰ د اراده ته بغیر نشی کیدلے . وَلَکِنْ دَادِق د و هم د پاره ده یعنی څه سبب دے چه الله تعالیٰ د دوی د هدایت اراده ته ده کړے ، جواب داد دے چه فیصله ده د عذاب په وعده د ذکر کولو د جهنم سره د دے مجرمانو نه . اوان الله تعالیٰ د خپله وعده خلاف نه کوی لکه سورة من هه کس ذکر کړے ده .

۱۴. د احم تخویف کس داخل دے . سبب د عذاب یے نسیان د قیامت ذکر کړیدے ځکه چه انکار د قیامت سبب دے د نورو کفریاتو د پاره . اِنَّا نَسِينُكُمْ مراد په دنیا کس دے یعنی محروم کول د دوی د هدایت نه یا مراد په اخرت کس یعنی په عذاب کس پریځودل پشان د نسیا منسیا . په دواړو لفظونو (نسیتم نسیناکم) کس معنی د پریځودلو قصداً مراد ده . او ذُوقُوا یے دوه کرته ذکر کړو اشاره ده د پریوځونو د عذاب نه هغه د ذکر د حال د مؤمنانو دے روستو د ذکر کولو د حال د متکربینو ته د پاره د فرق او د اشارت دے . په دے ایت کس د دوی درے احوال ذکر کړیدی اول عمل د

يَا حُورٌ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا

بلی خہل رب لہ بڑھ کوونکی او طبع لہونکی او دھتہ تہ

رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿۱۹﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مِّمَّا

چہ مونہہ مرکبیدی خرچ کوی ۔ پس نہ پوہیدی ہیغ نفس بہ حقیقت دھتہ چہ

أَخْفَى لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءُ مِّمَّا

پہتا ساتے شویدے دوی دپارہ بچ والے د سترگو بدالہ دہ دھتہ

اندامونو چہ سجدہ دے دویم عمل دژبے چہ تسبیح او حمد دے دریم عمل دژبہ دے
چہ تکبر نہ کول دی او دا عدا مات دی د مؤمن بالقرآن . اِذَا دُكِرُوا بِهَا خُذُوا سُبْحًا ،
دا خاص حالت دے یعنی ہر کلا چہ ایاتونہ د سجدے اولو ستے شی تو سجدہ کوی ،
او دیرہ عاجزی او تضرع نہ تعبیر یے او کپرو پہ خُذُوا سِرَہ او دا ماحول موتہ ہم اشارہ
دہ او بیاد سجدے نہ مراد اتقیاد او تابعداری کول د قرآن دی ۔

مک ۔ مخکنیں ایت کنیں د ورے حال یے ذکر کرو پہ دے ایت کنیں د هغوی
د شپے حال ذکر کوی او دا ہم درے دی اول خپلو بسترونہ دہہ لریے ساتل

مخارج کنیں اشارہ دہ چہ بولہ شپہ عبادت تہ کوی ٹککہ بسترے د آرام کولو دپام شتہ
دے لیکن بولہ شپہ پہ هغے باندے آرام ہم تہ کوی ۔ او ہر کلا چہ پہ او دہ کیدلو
کنیں سنت طریقہ دادہ چہ پہ شی ایخ پاندے خملی ددے وچ تہ جنوب یے
ذکر کرے دے او دویم حال يٰ حُورٌ رَبَّهُمْ دے دایے پہ طریقہ د جملہ حالیہ
ذکر کرے دے اشارہ دہ چہ د بسترے لریے کیدال د تور قساو فجارو پشان تہ دی
بلکہ دعیادت دپارہ دی ۔ دعا مغز د عبادت دے او اصل عبادت دے (لکھ چہ حدیث
کنیں ثابت دی) ددے وچ نہ دے دے ذکر کرے او بول عبادت بدنیہ پہ کنیں داخل
دی ۔ خوف یے ٹککہ مخکنیں کرو چہ اسباب د ویرے یعنی گناہونہ او کوتلہ دیر
دی او طمعا یے ذکر کرو رجائی تہ دہ ذکر کرے اشارہ دہ چہ پہ عملونو
هیغ اعتبار تہ کوی صرف د الله تعالی د رحم امید لری او قرق د طمع او درجا دادے
چہ اسباب یے تیار کرے نو دے تہ رجاء ویلے کیری او چہ اسباب یے نہ وی تیار
کرے یا اسباب یے تیار کرے وی خو پہ هغے باندے نظر نہ ساتی نو دے تہ طبع ویلے کیری
او دریم حال وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ یعنی سرے دعیادت بدنیہ تہ عیادت مالیہ ہم کوی او خپل مالونہ
د الله تعالی پہ دین او دھتہ پہ دعوت و تبلیغ باندے قربان کوی ۔

كَانُوا يَعْمَلُونَ ١٥ أَفَكُنْ كَانَ مُؤْمِنًا كُنْ

عملونو چہ دوی کول . ایا ہفہ خوک چہ مؤمن وی پشان د

كَانَ قَاسِقًا لَا يَسْتَوْنَ ١٦ أَمَّا الَّذِينَ

ہفہ چا دے چہ ناقربان وی برابر تھی کیدے ہرچہ ہفہ کسان دی

أَمْتُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ

ایمان لے را اورے دے او عملونہ لے کریدی دست سرہ برابر نو دوی لہ باخونہ د اوسیدلو دی

سکا . دا بشارت اخرویہ دے بناء دے پہ تیر شوی اسبابو بانداے . فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ بِه
دے کیں دیر تا کید او مبالغہ دہ د عظمت د نعمتونو د جنت ، او حدیث کیں وارد دی
چہ رَمَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ " نہ د چاسترگو لیدے دی
او نہ د چا غویرونو اوریدے دی او نہ د چا پہ زرہ باندے تیر شویدی " حکمہ چہ ادرک
د دے اندامونو (حواسو) متناهی دے او نعمتونہ د جنت بے انتہا دی .

فَإِنَّمَا : کہ اویلے شے چہ اللہ تعالیٰ پہ قرآن کیں د ہفہ نہ د بعضو نعمتونو ذکر
پہ دیرو ایاتونو (د بشارت اخرویہ) کیں کرے دے نو علم د ہفہ خو حاصل
شویدے نو خہ رنگ لے او فرمائیں چہ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ جواب دادے چہ قرآن کریم
کیں صرف د ہفہ تعبیران د پو د مخلوق د پارہ ذکر کریدی او ہر کلمہ چہ حقیقت د ہفہ د دنیا
د نعمتونو نہ جدا دے نو د دے وجہ نہ حقیقت لے ہیج نفس تہ معلوم تہ دے .
قُرْآنُ الْعِزِّ د سترگو بخوالے پہ عرف کیں کنایہ دہ د پورہ خوشحالے تہ لکھ چہ سورۃ
فرقان سکے کیں د القظ تیر شویدے .

سط : د دے ایت تہ دویم باب دے تراخہ پورے پہ دے کیں ذکر د تقابل د اہل
ایمان او اہل کفر دے پہ درے ایاتونو کیں بیا منکرینو تہ تخویف د نیوی او زجر
دے پہ دوہ ایاتونو کیں بیا ذکر د حال د موسیٰ او د ہفہ د تابعدارانو دے پہ طریقہ
د دلیل نقلی سرہ پہ دیے ایاتونو کیں ، بیا تخویف او زجر دے پہ درے ایاتونو
کیں ، او تسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ آخری ایت کیں .

پہ دے (سط) کیں دعویٰ د سورت ذکر دہ . قَاسِقًا د دے تہ مراد قاسق دے
پہ عقیدہ کیں یعنی کافر او مشرک . لَا يَسْتَوْنَ صیغہ د جمع لے د دے وجہ تہ
ذکر کرے دہ چہ د مؤمن او قاسق تہ ہر فرد د دوی مراد دے نو ہفہ جمع
دہ . د کتادہ تہ روایت دے چہ دوی تہ دی پر ایدر پہ دنیا کیں او تہ پہ وخت د مرگ او
تہ پہ آخرت کیں .

فَرَزْنَا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ

تیارہ میلستیا دہ پہ وجہ دھوہ عملو نو سرہ چہ دوی کول۔ او ہرچہ ہفہ کسان دی

فَسَقُوا فَمَا لَهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا

چہ نافرمانی تے کرے دہ تو خائے دود تللو ددوی اوردے ہر وخت چہ او خواہی

أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ

چہ او چی دھف تہ واپس بہ او کرحوے شی پہ ہف کین او ادبہ دپلے شی

لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِينَ كُنْتُمْ

دوی تہ او خکے عذاب د ادر ہفہ چہ تاسو

بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَنذِيْقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ

د ہف تکذیب کوڈ او ضرور او بہ خکوو مونو دوی تہ د عذاب

الَّذِينَ دُونِ الْعَذَابِ الْكَبِيرِ لَعَلَّهُمْ

تزدے تہ محکس د عذاب لوے تہ دپانہ ددے

۱۹۔ دا تفصیل د عدم مساوات دے۔ نو پہ دے ایت کین ذکر د حال د مؤمنانو دے او بشارت دے دوی تہ۔

الْمَآذِي مراد ددے تہ خائے د ہمیشہ دیرہ کیدلو دے نو دا مقابل د دنیا شو چہ ہفہ خائے د ارتحال دے۔

نَزَّلْنَا یعنی ددوی دپارہ نعمتو تہ بہ ہر وخت د میلنو پشان وی داسے تہ دہ (د دنیا پشان) چہ صرف درے ورخے بہ میلہ وی بیا بہ د کور بہ پہ شان شی۔

۲۰۔ دا ذکر د حال د دویم فریق دے او د ہغوی دپارہ تخویف دے۔ کُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا پہ دے جملہ کین اشارہ دہ ہمیشہ پاتے کیدلو تہ پہ جہنم کین او ددوی امانت او بے عزتے تہ اشارہ دہ نو دا د نَزَّلْنَا پہ مقابلہ کین دے۔

يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِالْآيَاتِ

چہ اذکرئی (دکناہونہ)۔ او شوک زیات ظالم دے دھقہ چاتہچہ بیان کرکے شی ہف تہ الہاتونہ

رَبِّهِ ثُمَّ اعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ

د رب دھقہ بیا مخ وادی دھقہ تہ یقیئاً مونڈ د مجرمانو تہ

مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ

یدالہ اختونکے یو۔ او یقیئاً وکرکے وڈ مونڈ موسیٰ علیہ السلام تہ کتاب

فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ

نومہ کیوہ پہ شک کیں د ملاویدلو دھقہ تہ او جو کرکے وڈ مونڈ کتاب

هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ

ہدایت دپارہ د بنی اسرائیلو۔ او جو کرکے وڈ مونڈ د دوی تہ

۲۱۔ داہم بیان د حال د دویم فریق دے او تخویف د نیوی دے۔ او العذاب الازلی تہ مراد عذاب د دنیا دے جکہ چہ ادنیٰ پہ معفی د نزدے یا پہ معفی د کم درجہ والدے۔ دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ دے تہ مراد عذاب د آخرت دے یا مراد دے تہ عذاب د قبر دے۔

فَاعِلٌ: د ادنیٰ پہ مقابلہ کیں اقصیٰ رائجی تو دلہیے اکبرولے ذکر کردے دے وجہ دادہ چہ د دنیا پہ عذاب کیں د وہ صفت تہ دی یو نزدیکت او دویم کمولے۔ او د آخرت پہ عذاب کیں ہم د وہ صفت تہ دی یو لرے ولے دویم غت والے نو د دنیا پہ عذاب کیں تخویف د پارہ مؤ ترصفت نزدے والے دے او د آخرت پہ عذاب کیں د تخویف د پارہ مؤ ترصفت غت والے دے۔

۲۲۔ داہم بیان د حال د دویم فریق دے پہ طریقہ د تجر سرہ او بیان د سبب د ماقبل عذاب دے۔ مُنْتَقِمُونَ عذاب د دنیا او آخرت د وارو تہ اشارہ دے۔

۲۳۔ دا ذکر د مؤمنانو سابقینو دے او تعلق لری د سورت د آیت ۲۲ سرہ یعنی تائید دے د صداقت د قرآن او د رسول۔ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ: پہ معفی د لقاء او پہ ضمیر دھقہ کیں او پہ اصافت کیں دیر اقوال دی ع لقاء پہ معفی د ملاقات عا تعلق یعنی قبول عا غسل۔ عا او اصافت مفعول تہ دے۔ عا یا اضافت قاعل تہ دے او ضمیر راجع دے موسیٰ علیہ السلام تہ یا راجع دے کتاب تہ یا رب تہ۔

۲۱

أَيُّهَا يَسْهَدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا

امان چہ بیان ہے کوڈ یہ حکم زموئو سرہ ہرکے چہ دوی صبر کوڈ وڈ اووو دوی

بِأَلَّتِنَا يَوْمَ قَتَلْنَا ۖ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ

چہ یہ ایتہ زموئو ہے یقین کوڈ یقیناً ستاد بہ فیصلہ اوکری .

بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ

دوی یہ مینہ کیں بہ دج د قیامت یہ ہفہ خیر کیں چہ دوی پکین

يَخْتَلِفُونَ ۖ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمَا أَهْلَكْنَا

مختلّف دد ای او نہ دہ شکارہ شوے دوی تہ چہ خومرہ ہلک کریدی موند

مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ

مخکین د دوی تہ د پیرو تہ چہ گری دوی

تفصیل د معافی دادے ع پس مہ کیبرہ پہ شک کیں د قبولو د موسیٰ علیہ السلام تہ
دعہ کتاب لورہ ع پس مہ کیبرہ تہ پہ شک کیں د اغستلو ستانہ مثل د دغہ کتاب
لورہ ع پس مہ کیبرہ پہ شک کیں د مخاخ کیدلو ستانہ پشان د موسیٰ علیہ السلام د
مصیبتونو سرہ . ع پس مہ کیبرہ تہ پہ شک کیں د ملاقات کولو ستانہ موسیٰ علیہ
السلام سرہ پہ شپہ د معراج کیں . یعنی ہفہ لیدل بالکل حق دی او دغہ ملاقات د
ارواح د هغوی سرہ وڈ چہ پہ شکل د یدانونو د هغوی سرہ جوڑ کرے شوے و د ماسوا
د عیسیٰ علیہ السلام تہ او دا تفصیل سورۃ بنی اسرائیل کیں تیر شوے دے . ع پس
مہ کیبرہ پہ شک کیں د ملاقات ستاد خیل رب سرہ .

۲۱۔ پہ دے کیں امت د موسیٰ علیہ السلام ذکر کو چہ پہ هغوی کیں دعویٰ
او تبیخ جاری وڈ نو اشارہ دہ امت د آخری نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ چہ ددہ پہ
امت کیں بہ ہم دعوت جاری وی او پہ دے ایت کیں آپمہ عام دے انبیاء د
بنی اسرائیل تہ او علماؤ د هغوی تہ لکہ سورۃ انبیاء مے کیں . او پہ دے ایت
کیں دلیل دے چہ پہ صبر او یقین سرہ امامت د دین حاصلیدی (لکہ چہ ابن کثیر
ویطے دی) پہ صبر سرہ دفع د شہواتو راجی او پہ یقین سرہ زوال د شبہاتو
حاصلیدی .

۲۵۔ ایت کیں ذکر دی چہ پہ امت د موسیٰ علیہ السلام کیں (پاتے پہ یل مخ)

فِي مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا

پہ کورونو د مگوی کنس یقیناً پہ دے کنس دیر دلیونہ دی ایانو دوی تہ

يَسْمَعُونَ ۝ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ السَّمَاءَ

اوری ایانو دوی تہ گوری چہ مونہ چلوو اوبہ ر باران

إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَخَرَجُوا مِنْهَا تَائِبُونَ

زمک شارے تہ نو را اوباسو پہ هف سرة فصل چہ خوری

مِنْهُمْ أَنْتَعَمْتُمْ بِهِمْ وَأَنْتُمْ أَنْفُسُكُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ۝

د هف تہ بخاری دوی او کانونہ د دوی ایانو دوی تہ دینی

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ

او دوی وائی چہ کله په وی دا فیصله کہ تاسو

اختلاف پیدا شو یو نو اشاره ده چہ په دے اُمت کنس به هم اختلافات پیدا کیږی لکه په حدیث د (ستفترق امتی علی ثلاث سببین قرقة) کنس دا ذکر شوی دی.

۱۱- دا جر دے دویم فریق ته چہ منکرین دی چہ دوی د تیر شوو منکرینو د عنا یونو د دنیا ته هج عبرت نه اخلی. یقیناً دایه معنی د هدايت عقلیه سرة دے یعنی ایانو ته ده بشاره شوی د دوی عقونو ته. أَفَلَا يَسْمَعُونَ هرکله چہ واقعات د تیر شوو قومونو د اوریدلو سرة تعلق لری د دے وچ ته زجر ی په نه اوریدلو سرة ذکر کړو.

۱۲- دابل زجر دے چہ دامنکرین د عقلی دلیلونو ته هم عبرت نه اخلی. نَسُوقُ السَّمَاءَ په دے کنس اشاره ده یارانو ته. الْجُرُزِ هغه زمکه ده چہ یو ته د هف ته اوچ شوو او پریکړی شوو دی نو شاره پرتو وی - خوره ناکه زمکه ته جُرُز ته ویل کیږی ځکه چہ ورپسې فَخَرَجُوا مِنْهَا تَائِبُونَ ذکر کړی دے یعنی فصل په کنس ټوکیدلے شی. أَنْتُمْ أَنْفُسُكُمْ یې ځکه مخکین ذکر کړی دے چہ په فصلونو او یونو کنس د خاورو خوراک زیات وی په نسبت د خوراک د انسان. او هرکله چہ دا آیات د دلیلونو ته د لیدلو سرة تعلق لری د دے وچ ته د دے په اخر کنس أَفَلَا يُبْصِرُونَ ذکر کړو.

طٰیْقٰیۡنَ ﴿۷۸﴾ قُلْ یَوْمَ الْقِتْمٰنِ لَا یَنْفَعُ

رشتہ جی ادا یہ ورخ د فیصلہ لفتح تہ درکوی

الَّذِیۡنَ کَفَرُوۡا اٰیْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ

کافرانو تہ ایمان راویل د غوی او تہ یہ دوی لہ

یُنْتَظَرُوۡنَ ﴿۷۹﴾ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَاَنْتَظِرْ

مہلت درکیدے شی۔ نو مخ وارہ د دوی تہ او انتظار کوہ

اِنَّهُمْ مُّنتَظَرُوۡنَ ﴿۸۰﴾

یقیناً دوی ہم انتظار کوی۔

۲۸۔۔ دہم زجر دے یہ انکار د قیامت سرہ اودا متعلق دے د ۲۵ سرہ چہ یہ ہفت کنس د فصل (فیصلہ د قیامت) ذکر اود کرو دوی انکار شور و کړو۔ الفتح داما خود دے د فتاحہ تہ یہ معنی د فیصلہ سرہ دے حکم چہ فتح بشارہ کیدال او کول ویدالو تہ وائی او فیصلہ سرہ ہم بشارہ کیدال کیری۔

۲۹۔۔ داجواب دے۔ یعنی د دوی مقصد دادے کہ چرے بالفرض د فیصلہ ورخ راشی نو بیا یہ ہفتہ وخت ایمان راورد نو جواب او شو چہ یہ ہفتہ ورخ ایمان نہ قبلہ پری حکم چہ دغہ ایمان جبری دے۔ یَوْمَ الْقِتْمٰنِ داطرف دے دپارہ د لا ینفع۔

۳۰۔۔ داتفریح دہ یہ ماقبل زجرو نو یا تدے او تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ، او اعراض تہ مراد د دوی نہ بے پرواہ کیدال او د دوی تہ براءت کول دی مُنْتَظَرُوۡنَ یعنی دوی ستا د مرگ یا قتل انتظار کوی یا منکرین د عذاب انتظار کوی د مؤمنانو دپارہ یا دامنکرین د خیل عاقبت ہم انتظار کوی۔

”تہ تفسیر سورۃ تنزیل السجدۃ بقضله تعالیٰ“

۹
ایاتھا
۷۳
ذکوۃ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سُورَةُ
الْحَزْبِ
۳۳ مَکَرَنِيَّةٌ ۹۰

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ

اے نبی ہمیشہ دیر گواہ اللہ تعالیٰ سے اور خیرہ ماہ منہ د کافرانشو

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سُورَةُ الْحَزْبِ مَدَانِيَّةٌ

رہط دے دے مخکین سورت سرہ پہ خو طریقہ سرہ دے۔ اولہ طریقہ تیرشوی
سورت کین مسئلہ دے توحید وہ نو پہ دے سورت کین دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
تابعہاری ذکر کوی۔ دومہ طریقہ مخکین سورت تو کین رد دے شرک و نو پہ دے
سورت کین رد دے پہ بدعاتو شرکیو باندے۔ دریمہ طریقہ تیرشوی سورت تو
کین اثبات دے توحید و نو پہ دے سورت تیزی و رکوی پہ دعوت او تبلیغ دے
مسئلے باندے۔ خنورمہ طریقہ دھقہ سورت اختتام و نو پہ امر دے انتظار سرہ نو پہ
دے سورت کین او امر ذکر کوی دے بارہ دے عمل کولو پہ زمانہ دے انتظار کین۔

دعویٰ دے سورت۔ تیزی و رکوی رسول صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ
دعوت او پہ رد دے بدعاتو باندے پہ دوس خطباتو کین او تیزی و رکوی امت تہ
عموماً او خصوصاً پہ اطلعت کونو او پہ توقیر کونو دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
سرہ پہ شہار س خطباتو کین او اثبات دے توحید پہ ذکر دے درے مثالو سورت او پہ نہہ
ایا تو کین۔

خلاصہ دے سورت۔ دا سورت تقسیم دے خلورو بابو تہ اول باب
ترس پورے دے۔ پہ دے کین دعویٰ دے سورت دہ پہ ذکر دے خلورو خطباتو دے رسول
صلی اللہ علیہ وسلم ترس پورے بیارد دے پہ درے اقوال دے اہل رسومو او اشارہ
دے مثالو تہ پہ سک کین۔ او خطاب دے مؤمنانو تہ پہ سک کین او پنجم خطاب
دے نبی دے پہ سک کین۔

وَالْمُفْقِينَ ۖ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝

او د منافقانو یقیناً اللہ تعالیٰ دے پورہ حکمت و ولایت

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۚ إِنَّ اللَّهَ

او تابع اوسہ د بھیج چہ وحی کیدے شی تاتہ د طرف د رب ستانہ یقیناً اللہ تعالیٰ

كَانَ يَمَّا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۖ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

دستاسو پہ عملونو باندے خبیردار او خان اوسارہ پہ اللہ تعالیٰ باندے

وَتَقَىٰ بِاللَّهِ وَكَيْلًا ۝ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ

اد پورہ دے اللہ تعالیٰ ذمہ وار تہ دی جو رکری اللہ تعالیٰ بھیج سہی لہ

تفسیر

۱۔ پہ دے ایاتونو کس طور خطابات دی نی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے او امر او یونہی دہ دے تو لو حاصل تیزی و رکول دی پہ دعوت او تبلیغ باندے او حق اول سبب روحانی باطنی دے (تقویٰ) دویم دفع دے مواعودہ و لا یطیع الکافرین و المنافقین او دریم طریقہ او ملحد دعوت دے و اتبع ما یوحی الیک او خلوم دفع د خوف او وجود داخلہ (و تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ)۔

۲۔ دے سورت پہ ابتداء کس خازن او خطیب شریعتی او نور و مفسرینو لیکل دی چہ د اُحد واقع تہ روستو د مشرکان مکہ و قدرارے او د منافقان مدینہ سرہ ئے مشورہ او کمرہ او رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ راغلل او فخر سرہ د اتحاد او د مصلحت خبرہ پہ دے طریقہ او کمرہ چہ تہ لڑت منات وغیرہ تہ بدامہ وایہ بلکہ دوی شفاعت قہریہ او منہ بلکہ چہ زمونہ عقیدہ دہ او مونہ بہ ہم تاتہ پہ نور و خبر کس رکاوٹ نہ اچو و خیل نور دعوت کوہ او منافقانو ہم دھغوی تائید او کمرہ چہ دا اختلاف پریردہ او د جنگو نہ یہ ہم خلاص تہ او دوی پہ پہ تا باندے حملے تہ کوی (دے دے) تو لو خبر و مقصد ترغیب د مداهنت و رکول و رسول صلی اللہ علیہ وسلم تہ (نو دے سورت ابتداء دھغوی پہ جواب کس نازل شوہ - یَا أَيُّهَا النَّبِيُّ د ایداء د پارہ د عظمت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم دہ شکہ ئے محمد تہ دی ویلے او پہ دے کس اشارہ دہ چہ تہ لوے شان والہ ئے او خبر و رکول دے دے د اللہ تعالیٰ د حکمونو د دے وچہ تہ پہ دے روستو خطابات ضرور عمل او کمرہ - اَللّٰهُ مَرَاد دے تہ پہ تقویٰ باندے تین کیدل او ہمیش ولے دے و لا یطیع الکافرین پہ شرک رپا تے پہ بل مخ)

مَنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ أَرْوَاجَكُمْ

دوہ لہدو بہ خبتہ کہ حقہ کین او تہ دی جور کپی بیبیانے ستاسو

الَّتِي تُظْهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ

حقہ چہ تاسو در سرہ ظہار کوئے مائیدے ستاسو اونہ دی جور کپی

أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ذَلِكُمْ قَوْلُكُمْ

یہ خوئے بلے شوی رمیتی (مائن ستاسو دا دینا ستاسو دہ

يَا فَوَاهِكُمْ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقُّ وَهُوَ يَهْدِي

یہ خولو ستاسو (بے دلیلہ) او اللہ تعالیٰ دای حق او حقہ روا تول کوی

السَّبِيلَ ۝ اَدْعُوهُمْ لَابَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ

لاری د حق تہ . نوموہ اقلہ ددوی نسبت کوونی پدرا نو ددوی تہ داپیر اتصاف دے

منلو کین د کافرانو تابعداری مہ کوہ۔ وَالْمُتَافِقِينَ پہ مداہنت کولو او د حق بیان پہ
پرخود لو کین د منافقانو طاعت مہ کوہ۔ مَا يُؤْتِي إِلَيْكَ قرآن پاک او حدیث دے۔
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ مراد دے نہ نفی د خوف دہ د غیر اللہ تہ۔ وَكَيِّنَ اللَّهُ تَعَالَى پہ
صفت کین مراد دے نہ حقہ ذات چہ د بولو کارو نو ذمہ وار او ند بیر جور وونکے
وی او پہ دے صفت کین د اللہ تعالیٰ شریک نیشہ دے وچ نہ و تلی یے
ذکر کرے دے۔

سک۔ مقصود پہ دے ایت کین تردید د مشرکانو دے پہ درے اقوالو بانداے۔
اول قول ددوی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ یے ویلے ووجہ تہ زمونہو محبوبان
شفعاء (قہریہ) او منہ او مونہ پہ تاسرہ عظمت او کبریاء د اللہ تعالیٰ تسلیم کپرو نو
دے دے او کپرو چہ د عقیدے محل زہر دے او شرک او توحید دوہ متضاد
عقیدے دی پہ یو زہر کین دوارہ نشی جمع کید لے حکمہ چہ اجتماع د ضدینو پہ یو
محل کین عقلاً محال دہ او دوہ زہر تہ خو د یوکس د پارہ کیدے نشی نو معلومہ شوہ
چہ یوکس مؤحد او مشرک پہ یو وخت نشی کیدے نو د دے ایت تعلق دے د
اتق اللہ سرہ)۔ دویم قول ددوی چہ زوجہ رنجی تہ پہ یے اویل چہ دا پہ ما
پاندے پہ د مور پشان وی نو حقہ پہ یے حقیقتاً مورگ نزلہ او ہمیشہ د پارہ پہ
یے پہ خان پاندے حرامہ کرخولہ چہ د حق تفصیل او تردید پہ پہ سورہ

عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا أَلْبَاءَهُمْ وَأَخْوَانَهُمْ

یہ نبی دے اللہ تعالیٰ کہ نہ بیٹے بہلان دے دی نوروتہ ستاسودی

فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ

یہ دین کیں او مریان (الادشوی) ستاسودی او نیشته یہ تاسو ہاندے گناہ

فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَا كُنْ مَا تَعْمَدُونَ

یہ ہفے کیں چہ خطائے تاسو یہ ہفے سرہ اولیکن (گناہ دے) یہ ہفے کیں چہ قصد او کبری

قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

نوروتہ ستاسو او دے اللہ تعالیٰ بخشتہ کوڑینکے رحم کوڑینکے ۔

جہادہ کیں راقی ۔ مراد دادے چہ یہ یوہ بیٹے کیں دادواہ صفتوتہ متضاد نشی جمع
کیدے چہ ہم دے موری او ہم دے روجہ دی او یہ دے کیں اشارہ دہ یہ طور دے مثال
سرہ چہ عبد معبود نشی کیدے ۔ دریم قول دے دی چہ دے بل چا خوئی تہ یہ ہے
اول چہ تہ یہ زما خوئی ہے او ہفہ تہ متبی ویلے کیدی نویا یہ ہے ویل چہ
دا خوئی دے دے خوئی احکام یہ ہے پرے چول او دہفہ بیٹہ یہ ہے دے لگور پشان
یہ خان باننا ہمیشہ حرامہ کنرلہ ۔ تو مراد دادے چہ یہ یوولدا کیں داصفتوتہ متضاد
نشی جمع کیدے چہ ہم دے یو مور او پلار تہ پیداوی او ہم دے بل مور او پلار تہ پیدا
وی او یہ دے کیں ہم اشارہ دہ چہ کہ مشرکان دعویٰ اوزعم کوی دیو بندہ یہ ہا کیں
چہ دے ولدا دے اللہ تعالیٰ دے او قریادرے او معبود دے نو دا اجتماع دے ضدیتو دہ
او محال دہ عقلا او شرکا ۔ یہ روستنودواہ جملو کیں رد دے دے مشرکانو یہ شرک فی
التعلیل والتحریم باندے چہ حلال شرعی لہ یہ خان باندے حرام کنری بغیر دے دلیل
شرعی تہ ۔ او دا درے اوہام دے مشرکانو اعتراضوتہ وڈ یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
باندے چہ دے ہفے یہ سبب سرہ دی ہفہ لہ دے دعوت او تبلیغ دے حق تہ منع کول
غوبتل نو دے ہفے جوابوتہ او شول نو دے دے تعلق دے دے (لَا تَنْطَعُ الْكَافِرِينَ وَالْمُتَافِقِينَ)
سرہ ۔ قَوْلُكُمْ يَا قَوْمِ احْكُمُوا دے آکنا یہ دہ چہ داوینا بے دلیلہ دہ لکے چہ یو قول یہ خوے
سرہ وی او یہ زہ کیں تہ وی نو ہفہ باطل وی ۔ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ
یہ دے کیں اشارہ دہ چہ دا درے واہ خیرے عقلا ہم یقینی دی او یہ شرع دے اللہ تعالیٰ
سرہ ہم صحیح ثابت دی ۔

سہر دا اول خطاب دے مؤمنانوتہ دے پارہ درد دے رسم دے مشرکانو ۔ (پاتے یہ بل مخ)

الَّذِينَ آوَىٰ إِلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأُولَٰئِكَ

نبی دیر مہربان دے یہ مؤمنانو یا نندے دے خانو تو دھوی نہ او بیسی غنہ

أَمْ لَهُمْ وَأُولَٰئِكَ أَرْحَامُ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ

ہلکے دھوی دی او رشتہ داران بعض ددی حق نردی رہ میرش د بعضو سر

او ذکر د ادب دے یہ بارہ د متبی کیں او هر که چہ دے سورت کیں واقعہ د زید بن حارثہ تہ اشارہ وہ چہ دھو تہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم متبی جو کچہ دے وؤ او خلقویہ ورتہ زید بن محمد وایل او بیا چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د زید طلایہ کرے شوے نیچے (زینب) سرہ یہ حکم دے تہ تعاقب سرہ نکاح و پرونو مشرکین او منافقانو اعتراضونہ کول شور و کبر چہ د اٹکے پیغمبر دے چہ رنگور (دھوی نیچے) سرہ نیچے نکاح او کچہ نو د دے وچ نہ یہ دے سورت کیں دھوی تردید او کچہ وایت خلورم کیں او فرمائیل چہ زید د نبی صلی اللہ علیہ وسلم خوی نشی کیدے نو یہ دے ایت کیں منع کوی چہ زید د خوی یہ طریقہ سرہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم مہ منسوب کوئے اذ عَوْفُهُمْ لَآ تَأْتِيهِمْ مَرَاد د دُعَاة ذِکْر کول د نوم د متبی دی اودا رنگ ہو تہ اواز و کول یعنی ولیئے زید بن حارثہ او اواز کوئے یا زید بن حارثہ او د دے حکم د وچ نہ د عربو عادت ہم دا دے چہ اکثر اسم کنیت نیچے یہ ابن قلان سرہ وی لکہ ابن عباس ابن عمر ابن مسعود رضی اللہ عنہم او دارنگ روستو عاماء لکہ ابن تیمیہ ابن قیم وغیرہما او هر چہ ابو فلان دے نو ہو تہ کلاہ اسم کنیت وی کلاہ چہ فلان خوی موجود وی لکہ ابو العباس حکم چہ عباس خوی (د ابن عباس) موجود وؤ او کلاہ د صفت یہ طور سرہ استعمالیدی لکہ "ابو القاسم د نبی صلی اللہ علیہ وسلم یہ صفت کیں" حکم چہ مراد تربتہ وصف د قاسمیت دے دا تہ دہ چہ قاسم نیچے خوی وؤ دارنگ ویلے شوے دی یہ بارہ د ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ کیں .

فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ یعنی چہ د پلار نوم نیچے نوی معلوم نو داسے وائی یا اخ یا داسے وائی یا مولی فلان او د مَوَالِيكُمْ دہ معنی دی اول معنی دوست یعنی ستاسو دینی دوستان دی دویمہ معنی غلام ازاد کرے شوے لکہ زید لہر چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ازاد کرے وؤ نو دایئے مولی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و لیس علیکم جناح دا عام قانون الہی دے کہ یہ مسئلہ د متبی کیں دی او کہ یہ نوم اقوالو کیں وی خو خطا یہ نولو کیں معاف دہ او هر کلاہ چہ خطا معاف دہ نو نسیان یہ طریق اولی سرہ معاف دے حکم یہ خطا کیں حکم یا دوی خو خلاق تربتہ بے ارادے او تھی اوپ نسیان کیں حکم ہیر وی ۔

فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ

یہ حکم دے اللہ تعالیٰ کہیں دے مؤمنانہ او مهاجرینو ته

إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَٰكُمْ مَّعْرُوفًا كَانَ

مگر دیکھ کول پکار دی دے دوستانو ستاسو سرہ نیکی دے

ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝۴ وَإِذْ أَخَذْنَا

دارحکم دے اللہ تعالیٰ یہ کتاب کہیں لیکے شوے ۔ او کوم وقت چہ داغستو موتو

۱۔ دادویم خطاب دے مؤمنانو ته یہ بارہ دے عظمت شان دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 او دبیبیانو ته ہفتہ کہیں۔ اولیٰ اولہ معنی دادہ چہ زیات شفقت کوڈنکے او مہربان دے
 یہ مؤمنانہ ہاند دے دے نفسونو دے دوی تہ کککہ چہ نفس ہے اکثر خواہشا تو تہ ہلنہ کوی
 او ہفتہ سبب دے ہلاکت دے او پیغمبر یہ ہر حال کہیں ہدایت او نجات تہ ہلنہ کوی۔ تو
 معلومہ شوہ چہ شفقت دے دے دے نفسونو ہلکے دے پلارانو تہ ہم زیات دے۔ دویمہ
 معنی دادہ چہ تابعداری کول دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پیر غورہ او مخکین دے دے
 تابعداری دے نفسونو تہ او لحاظ کول دے نبی غورہ دی دے لحاظ کولو دے نفسونو تہ لکچہ
 سورۃ توبہ سن۱۲ کہیں دی۔ لیکن دلتہ اولہ معنی غورہ دہ او یہ ہفتہ کہیں اشارہ دہ
 چہ پیغمبر ستاسو دے پلار پشان دے دے وچے تہ یہ قراوت دے ابی بن کعب
 رضی اللہ عنہ کہیں "وہو ابوہم" راغلے دے نو پلار پسے دے عیب خیرے کول
 ناجائز دی۔ دے اولیٰ ائمہ انہم مراد دے تہ تشبیہ دہ دے مائیدو سرہ یہ واجب
 کیدلو دے تعظیم دے ہغوی کہیں او یہ ہمیشہ حراموالی دے نکاح دے ہغوی کہیں یعنی دے ہفتہ
 یہ دبیبیانو پسے ہم دے عیب خیرے مکوئے پشان دے مائیدو یے او کینرے۔
 دے اولیٰ ائمہ رحام یہ دے جملے سرہ یو وہم دفع کوی ہفتہ دادے چہ ہر کلا
 نبی صلی اللہ علیہ وسلم پشان دے پلار دے امت دے او دبیبیانے دے ہفتہ مائیدو ستاسونو دے
 ہغوی میراث ہم دے امت حق یہ وی؟ جواب او شو چہ دے میراث تعلق دے نسب سرہ
 دے او مراد دے اولوالرحام تہ قرابت دے نسب دے۔ فی کتاب اللہ مراد دے دے تہ
 حکم دے میراث دے۔ من المؤمنین دے متعلق دے دے اولیٰ سرہ یعنی نسب دے میراث یہ
 بارہ کہیں مخکین دے دے ایمان او دے ہجرت تہ یا متعلق دے دے دے بخصہم سرہ یعنی من
 بیانیہ دے۔ او دا دوارہ صفتو تہ دے وچے تہ خاص ذکر کول چہ ایمان سبب دے
 دوستانے او دے محبت کاو ہجرت سبب دے حاجت دے یعنی اگرچہ (پاتے یہ بل مخ)

مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ

دے تلو پیغمبرانو نہ لوظ دھوی او خامں ستانہ او دے

نُوحٍ وَابْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ

نوح او ابراہیم او موسی او عیسی خلی

مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ۝

دے مریم علیہ السلام نہ او اغسٹے وڈ مونہ ددوی نہ لوظ یوح

لِيَسْأَلَ الطَّرِيقِينَ عَنْ صَدَقَتِهِمْ وَأَخَذَ

دے دپارہ چہ تپوس بہکوی درشتینو نہ درشتیا وینا دھوی او تیار کپے دے

لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

کافرانو لره عذاب دردناک اے ایمان والو

دا دوارہ اسباب شتہ لیکن دا دمیراث دپارہ اسباب نشی کیدے۔ او دے وچ نہ نصیر
یے نہ دی ذکر کری بلکہ ہغہ یہ المؤمنین کنں داخل دی۔ اِنَّ اَنْ تَفْعَلُوْا
اِلٰى اَوْلِيَّائِكُمْ مَّعْرُوفًا مراد د اولیاء نہ دوستان یہ سبب دایمان او د شجرت سرہ
دی او د معروف نہ مراد وصیت کول ہدیہ ورکول او احسان کول دی او دا
استثناء منقطع دہ یعنی اِلَّا یہ معنی دلکن دے وان تَفْعَلُوْا یہ تو ویل د مصدر سرہ
مبتدا دہ او خیر یے حذاف لکہ جائز لفظ دے۔ اَلْكِتٰبِ دے نہ مراد لوح محفوظ
دے یا مخکینی کتابوتہ دی چہ یہ ہغہ کنں دا حکم د احسان کولو دیویل سرہ ذکر
کپے شوے دے۔

کے ۱۔ یہ دے کنں پنجم خطاب دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ یہ بارہ دوعنا
کنں د دعوت کولو دپارہ۔ او ربط مخکن ایت سرہ یے دا دے چہ یہ ہغہ کنں ثابتہ
شوہ چہ نبی زیات شفقت اورحم کوی یہ امت پاندے تو یہ دے ایت کنں د ہغہ
سبب ذکر کوی یعنی دا نبی داعی دے اوداعی لره پکار دی چہ شفقت کوی پشان
دپلار یہ اولاد پاندے۔ مِثَاقَهُمْ دے نہ مراد ميثاق دے د دعوت او تبلیغ توحید
تہ او تصدیق کولو دیویل تہ۔ وَمِنْكَ دا خطاب دے زمونہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
اوداد النَّبِيِّينَ نہ روستو تخصیص بعد التعمیم دے ٹککہ چہ پہ دے پنچو اتبیاؤ
پاندے تکلیفوتہ دیرتیرشوییدی او ددوی امتونہ ہم دیر مشہور دی۔

اٰمَنُوْا اِذْ كُرِیْۤ اِلَیْكُمْ اَللّٰهُ عَلَیْكُمْ اِذْ جَاۤءَ نَبِیُّكُمْ

یا دوئے نعمت کے اللہ تعالیٰ پہ تاسو باندے کہہ چہ رابطہ تاسو تہ

جَنُوْدٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَیْهِمْ رِیْجًا وَجَنُوْدًا لِّمَنْ

لبنکرے نور اولیبرل مونس پہ دوی باندے سیلے اولبنکرے (دہ لایکی) چہ تاسو

تَرَوْهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرًا ۝

تہ لیدے او دے اللہ تعالیٰ ستاسو عملونو لہ لیدونکے۔

مِیْثَاقٍ غَیْظًا دَدے نہ مراد اول میثاق دے لیکن د تاکید دپارہ ہے دوبارہ ذکر کرلو غیظ
نہ مراد پوخ والے دھے دے پہ علف باللہ سرہ یا د اول میثاق تہ مراد دعوت او تبلیغ
دے او د دوم نہ مراد تصدیق د آخری رسول دے لکہ چہ سورۃ العمران سہ کتب
د ذکر شویدے۔ لیسر دا علت یا عاقبت د میثاق اخستلودے۔ صدقہم ددے نہ مراد
صدق دے پہ دعوت او تبلیغ کتب اوسوال د انبیاد نہ پہ سورۃ اعراف سہ کتب ہم ذکر
دے۔ واعد دا عطف دے پہ اخذ تا بات دے پہ تقدیر سرہ پہ عبارت کتب یعنی وعدہ
د انبیاد نہ د دعوت پہ بارہ کتب دپارہ ددے چہ ثواب در کبری اللہ تعالیٰ مؤمنانو
لہ او تیار کرے دے عذاب دپارہ د کاذراتو۔ یا پہ عبارت کتب دواہ و طرفونہ حذق
دے تقدیر دادے لیسر الصدیقین من صدقہم قاتایہم ویشال الکافرون عن
کذیبہم قاتایہم عذابا الیم۔

سہ۔ ددے ایت نہ ترش پورے دوم باب دے پہ دے کتب دودہ خطابات دی مؤمنانو
تہ پہ سہ کتب او یہ صیح کتب تقابل د حال د مؤمنانو او منافقین دے او د منافقانو
خوارس قبایح ذکر کوی۔ او بشارتو نہ دی مؤمنانو تہ پہ تصریح او علیہ سرہ
پہ غزوہ خندق او غزوہ بنی قریظہ کتب۔ پہ دے سہ کتب دریم خطاب دے مؤمنانو
تہ حاصل ہے دادے چہ ددے نبی صلی اللہ علیہ وسلم اطاعت او ادب پہ دے
ویج سرہ کوئے چہ ددے د اطاعت پہ سبب اللہ تعالیٰ تاسو سرہ امداد کرے دے
او د منافقانو اطاعت ددے ویج تہ مہ کوئے چہ مغوی پہ غزوہ خندق کتب ستاسو
منکر تیا پر بخود لے دہ۔ پہ دے ایاتو کتب غزوہ خندق چہ ہف تہ غزوہ احزاب
ہم ویے کیبری ذکر کوی پہ غلرم کال د ہجرت کتب قریش او غطفان او یہود بتو
قریظہ بتو پہ یوخل پہ مدینہ متورہ باندے د حیلے کولو عزم او کھوتی صلی اللہ
علیہ وسلم د مدینہ دے کولو دپارہ د سلمان فارسی رضی اللہ عنہ لپا کے پہ بل مخ

إِذْ جَاءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ

مرکله چه دی راغلل تاسوته د برة طرف ستاسوته او د کوز طرف ستاسوته

وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ

اوکله چه کړې شول سترگه او اورسیدل نږدونه غو مرد ته

وَتَتَذَكَّرُونَ يَا اللَّهُ الظُّنُونَا ۝ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ

او گمانونه کول تاسو په الله تعالی باندې گمانونه - دغه وخت آزمائیت او کړې شو

په رأی سره د صحابو په ملګرتیا کښ خندق او کنسترو او په هغه کښ د یرو معجزات و ظاهر هم شویدل. او مسلمانان هم تقریباً درې زره لښکر وو او یو میاشت تیره شوه چه جنگ د دوی په مینځ کښ او تشو بلکه کله کله ویشتل د غشو او کانونو کیدل. احرکار الله تعالی په هغوی باندې سیل د صبار او لیدل چه د هغوی خپلې را اویستل او د هغوی ارونه په مړه کړل او کتو د لږه او غورځول او ملائیک هم را اویدلې شول چه هغوی د تکبیرونو او اوزون د دوی په خوا کښ کول او د دوی غونډه په دایرول نویغیر د جنگ ته کافران او تختیدل او سامانونه تربیه پاتې شول نعمة الله د دے ته مراد مدد د الله تعالی دے ریحاً مراد د دے ته ریح الطباً (باد صبا) دے ځکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائیله دی ر نصیرت بالصبا واهلکت عاد بالیاور) باد صبا د مشرق د طرف ته راجی او د یور د مغرب د طرف ته راجی. و مجنوداً لم ترؤها د دے ته مراد ملائیک دی او مخکښ جنود ته مراد لښکر د کافرانو دی.

ستا په دے ایت کښ هیبت او سختی د هغه وخت د کرکوی چه بتو غطفان د مدینه د اوجت طرف نه راغلل یعنی د مشرق د طرف نه او قریش د مدینه د کوز طرف نه یعنی د مغرب نه راغلل. وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ دا اشاره ده چه د ډیر ډیر او هیبت د وچ نه سترگو باندې اثر اوشی او دارنگی په زړونو باندې هم ډیر اثر اوشو نو دواړه په ظاهر باندې حمل دی یا مراد تربیه زیات رعب او بیره ده. الظُّنُونَا مختلف گمانونه، د مؤمنانو گمان دا وو چه الله تعالی خپله وعده د خپلې د دین پوره کوی لیکن په مونږ باندې امتحان کوی او یریدل د بے صبرۍ نه او منافقانو گمانونه کول چه دا رسول حق نه دے ځکه پرې دومره زیات مصیبت راغی او الله تعالی د سره امداد نه کوی.

الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلَالًا شَدِيدًا ۝۱۱

پہ مؤمنان باندے او جڑقوے شول پہ جڑکولو سخت سرہ ۔

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ۝۱۲

او کوم وقت چہ ویل منافقان سرہ او حقہ کسانو چہ پہ لہوہو ڈھغوی

مَرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ۝۱۲

کس شک و دُچہ وعدہ نہ دہ کپے مونہ سرہ اللہ تعالیٰ اور رسول دھقہ مگر دھوکہ ۔

وَإِذْ قَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ

او کوم وقت چہ اویل یو دے دوی تہ اے یثرب (مدینہ) واسو

لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ

نیستہ طاقت ستاسو نو واپس شے او اجازت غوختو یو دے

مِّنْهُمْ النَّبِيُّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ ۝۱۳

د دوی تہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دوی دیل یقیناً کوروتہ زمونہ خالی دی

وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنَّهُمْ يَبْغِوْنَ إِلَّا فِرَارًا ۝۱۴

او تہ دی حقہ خالی دوی تہ غواری مگر تختیدل ۔

سلا۔ داہم اشارہ دہ سخت والی ددغہ حالت تہ لیکن داہے سختے د مؤمنان و خالصانہ د پارہ ابتلاء وی عذاب نہ وی او ابتلاء سبب دا وچت والی د درجہ دے۔ او د ابتلاء اثر پہ ذرہ باندہ او پہ باطن قوتونو باندہ وی او د زلزال اثر پہ ظاہری اندامونو باندہ وی لیکن پہ دوارو حالتونو کس مؤمن ثابت قدم وی او خیل دین تہ یل طرف تہ انتقال نہ کوی۔

سلا۔ دایین کحال د منافقانہ دے پہ دغہ واقعہ د احزاب کس او هغوی تہ زجرونہ دی او د هغوی صقات قیمہ دی دل تہ مراد د مَرَضُ نہ مرتبہ د شک دہ چہ حقہ ہم یو قسم د منافق اعتقادی دے إِلَّا غُرُورًا یعنی پہ وعدہ د نصرت اوفج سرہ ئے مونہ د دین د مشرانو تہ پہ دھوکہ سرہ را او بیستلو اس مونہ سرہ امداد نہ کوی او دا کلمہ د کفر دہ دا د منافق اول قبیح صفت دے۔

سلا۔ پہ دے ایت کس زجر دے منافقینو تہ او د هغوی دودہ دے ذکر کوی۔ اولہ دہ چہ خلق ئے د قتال فی سبیل تہ واپس کول او دویمہ دہ چہ پمچلہ (پاتے پہ یل مخ)

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُيِلُوا

او کہ چرے داخل کرشی لبتکرے یہ دوی باندے دے تولا طرفوں دے مدینے تہ بیا او غوختے شی

الْفِتْنَةَ لَا تَوْهَّاءَ وَمَا تَلَبَّسُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٣﴾

د دوی تہ شرک ضرور ادیہ کپی دوی ہفہ او حصار یہ نشی پہ دے کیں مگر لیر

د جہاد تہ پہ دروغو عذارو نو سرہ پاتے کیدل۔ اول قسم لیر کسان وو نوہ قوی تہ یے طاقتہ
 اویل او دویمہ دلہ دیرہ وہ نوہ قوی تہ یے قرین اویل۔ او پہ دے ایت کیں د منافقانو
 درے قباحتو تہ یے ذکر کرے دی۔ یثرب، د جاہلیت پہ وخت کیں مدینے تہ
 یثرب ویلے کیدلو حکمہ چہ دے اب وہو اخرایہ وہ او پکبن مرضونہ وڈ او شراب
 ملامتیا او حقائق تہ ویلے کیری لکہ لہ تخریب علیکم الیوم، نو رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم دے دپارہ دعا او غوشتہ چہ یا اللہ تعالیٰ دے تہ تہ او مرضونہ حجفہ تہ نقل
 کرے رفقہ وخت حجفہ کیں یہودیان اوسیدل) او دیتہ یے مدینتہ او طابہ نوم
 کینودلو او بعض روایاتو کیں رلغہ دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د یثرب نوم اغستل
 د مدینے تہ منح او کرلہ۔ لیکن منافقانو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم خلاف کوؤ دے
 وجہ تہ یثرب لفظ یے استعمالوؤ۔ او بعض مفسرینو ویلے دی چہ دایسار اول چہ کوم
 سری اباد کرے وڈ دعمالقہ نہ وڈ او نوم یے یثرب بن عییل وڈ دے وچہ تہ د
 دے نوم یے یثرب کینودلے وڈ۔ لہ مقام یہ یثرب دیم سرہ یہ معنی د اقامت دے
 مراد تربیتہ دلہ طاقت د مقابلہ دے۔ قَارِعُوا د میدان جنگ تہ واپس شے یا د
 دین اسلام نہ واپس شے دین د مشرکانو تہ۔ غَوْرَةً، غور عیب او نقصان تہ ویلے
 کیری یعنی محفوظ نہ دی دروالے یے نیشہ یادیوالو تہ یے کوز دی نو دشمن ورتہ
 پہ اسانہ سرہ داخلید لے شی یا خالی دی د حفاظت کوؤ نکو تہ۔
 اِنْ يُّرِيدُوْنَ اِلَّا فِرَارًا یعنی دوی پہ دے یہانہ سرہ د کوروتو حفاظت تہ غواری
 بلکہ دقتال نہ تختیدل غواری۔

۱۳۔ داہم زجر دے منافقانو تہ او د دوی دوح قباحتو تہ یے ذکر کرے دی اشارہ دہ
 لکہ چہ دوی د میدان جہاد تہ تختیدلو تہ تیاردی داسے دوی د دین توحید واپس
 کیدلو تہ ہم تیاردی۔ وَلَوْ دُخِلَتْ اشارہ دہ چہ لبتکرے د کافرانو مدینے تہ پہ
 احزاب کیں داخل شوبے تہ وے۔ الْفِتْنَةُ دے تہ مراد شرک کول یا د مؤمنانو پہ
 مقابلہ کیں جنگ کول دی پٹھا داہمیر راجع دے فتنہ تہ مراد تربیتہ اجابت د فتنہ
 دے یعنی پہ قیدلو د فتنہ کیں دوی حصاریدل تہ کوی بلکہ تر یے قیلدی یا

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا لَإِلَهِهِ مِنْ قَبْلُ دَيُّونُونَ

او یقیناً ددی وعدہ کرے وہ دے اللہ تعالیٰ سے کہ دے نہ سکیں چہ نہ یہ گروہی

الَّذِينَ بَارِئُ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ۝ قُلْ

شاکانے اد دہ وعدہ دے اللہ تعالیٰ تہو سے شوے تہ اوایہ

لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ

چرے نفع بہ درت کری تاسو تہ تختیدال کہ چرے تختہ جوتے تاسو د

الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذْ لَا تَمْتَعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

مرگ یا دے ڈٹو تہ او دتہ دت مزے بہ درت کرے شی مگر لو دت

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ

تہ اوایہ خوک دے چہ تاسو یہ بچ کری دے اللہ تعالیٰ نہ کہ چرے

أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ

او غوازی یہ تاسو باندے مصیبت یا او غوازی یہ تاسو باندے رحمت و خوک بہ ہے ہنا کئی او اوایہ نہ موی دے

داضمیر راجع دے مدیتے تہ یعنی روستو دے فتنے قبول نہ بہ یہ مدینہ کیں حصار نشی بلکہ یہ عذاب باتدے بہ زہرا ک شی۔

یہ دے ایت کیں ہم زجر دے منافقا تو تہ اربو قباحث نے رنقض عہد ذکر کرے دے۔ لَدَيُّونَ الَّذِي بَارِئُ دے تہ روستو تقدیر دے عبات دادے فنقضوا ہذا

العہد فی غزوۃ الاحزاب (دالوظیے یہ غزوۃ احزاب کیں مات کرد) وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا یعنی وفاء عہد اللہ او مسئلۃ الوفاء یہ یعنی دے وفاء عہد اللہ بہ تپوس کیدے شی او دے

جملے قائمہ دادہ کہ خوک وہم او کری چہ دادوی دے دے وچ نہ دے عہد تہ خلق او کرو چہ داپورہ کول خہ واجب تہ دی توجواب او شو یہ دے جملے سرہ۔

یہ دے کیں ہم زجر او تخویف دے منافقا تو تہ دھغوی پہ لے لو طے باندے چہ ہقہ شاگر خول یعنی تختیدال دی۔ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ مراد تزیہ کائے دمرگ او دے قتل دے لکہ

دے میدان جہاد تہ تختیدال یا دے کائے دطاعون او دے وبا تہ تختیدال دادوارہ گتاہر تہ دی۔ او دمرگ نہ پرے۔ بچ کیدال ہم تہ کیدی کہ چرے اجل مقرووی۔ وَإِذْ أَيْعَقِلُ کہ چرے

خوک او تختی او نیتہ تہ وی تو مرگ خوبیا ہم نزد دے او ژوند لود دے نو دے لہے قائمہ دپارہ دپرو قائمہ دجہاد تہ خان محروم کول دے عقل و خلقو کار دے۔

لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۝ قَدْ

يَعْلَمُ اللَّهُ الْمَعْرِقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ

لَاخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ

إِلَّا قَلِيلًا ۝ أَشْجَاءٌ عَلَيْكُمْ فَاذْجَاءَ الْخَوْفُ

رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ

دَوْرًا دَوْرًا

۱۔ اہم زبردے یعنی کہ غوک اٹھ چہ دیر کرتہ انسان او تختی نو دمگ او قتل
تہ ہج پاتے ہی نو پہ دے ایت کیں جواب ورکوی چہ کہ چرے اللہ تعالیٰ دے
انسان ہل تکلیف او مصیبت او غواری نو ہج غوک پے نشی ہج کو لے۔ او یہ ایت
کیں رد شرک فی التصرف دے چہ ہج ولی بزرگ وغیرہ مالک د نفع او د ضرر
نہ دے اؤ اذہکم رحمۃ ہر کدہ چہ د رحمت سرہ د یقومکم مناسبت نیستہ نو
معلومہ شوہ چہ دلتہ عبارت کیں تقدیر دے یعنی من یصیبکم بسوء یا من یمنعکم
رحمتہ تعالیٰ۔ ولیا دا متعلق دے د یصممکم سرہ نصیرا متعلق دے د رحمتہ سرہ۔
۲۔ پہ دے ایت کیں زبردے منافقانہ تہ او دھقوی درے قیاحتو تہ پے ذکر
کرے دی۔ مخکیں ذکر شوہ چہ تیمتہ کوی د جہاد تہ اوس ذکر کوی چہ نورو
خلقو لہ منع کوی۔ قَدْ یَعْلَمُ دَا قَدْ دپارہ د تحقیق دے او مقصود پہ دے کیں
زور تہ او یہ ورکول دی۔ الْمَعْرِقِينَ چہ د تایعدارے د تی صلی اللہ علیہ وسلم
او د قتال فی سبیل اللہ تہ خلقو لہ منع کوی۔ هَلُمَّ پہ لغت د اہل حجاز و کیں دا
لفظ د مفرد او تثنیہ او جمع د پارہ یو شان استعمالیری۔

۳۔ قَلِيلًا مراد دے نہ د ریاء او د نیوی مقصد د پارہ جنگ تہ راتل دی او پہ دے
کیں اشارہ دہ چہ کوم عبادت چہ غلط نیت سرہ وی نو کہ دیر وی توہم د اللہ تعالیٰ
پہ نیز لہ دے۔

كَالَّذِي يُغْتَالِي عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا

پشان د هغه چلچل په هوشی وړیاندے راوستلے شی د مړن د وچے نه نو کله چه

ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقَكُمْ بِالْيُسْرِ حَذَارِ

لاږه شی ویره نو تکلیف درکوی تاسو ته په تیزو ژبر سره

أَيْشَحَّةٌ عَلَى الْخَيْرِ أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا

حرص کوونکی دی په مال باندے دغه کسانو ایمان نه دے راوړے

فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ

نو یر یاد کړل الله تعالی عملونه ددوی او دے دا کار په الله تعالی باندے

يَسِيرًا ١٩ يَحْسِبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا

اسان گمان کوی دوی په ډلو د احزابو باندے چه هغوی نه دی تلی

وَأَنَّ يَأْتِيَ الْأَحْزَابَ يَوْدُوهُمُ بَادُونَ

او که چرے راشی دغه دے نو غوړی (د منافقین) چه ارمان دے چه د دېر وړے

۱۹. په دے ایت کیں د منافقانو نور پخه قبایح ذکر کوی ایشحاه جمع د شعیح

ده. محل او حرص ته وایی او دا متعلق دے د مخکین ایت سره چه دوی تاسو

منع کوی د جهاد نه او پخپله هم نه کوی دا د دے وچ نه چه دوی محل کوی ستاسو

د قائمے او د خیر په یاره کیں یعنی چه تاسو ته خیر او فائده او نه رسیږی.

فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ اه په دے کیں ددوی یزد دے ته اشاره ده مراد الْخَوْفُ نه خیر

د قتال او د حملے کولو د دشمنانو دے.

كَالَّذِي يُغْتَالِي اه یعنی د غنکدن په وخت کیں د سترگو حرکت په اختیاره شی.

سَلَقَكُمْ سلق په اصل کیں یسط راوگدولی د رس او د ژبے ته وایی په طریقہ

د سختی او تکلیف ورکولو سره. مراد دا دے چه تیږنې او د چالکې خبرې کوی

چه مونږ تاسو سره شریک وو نو مونږ له په غنیمت کیں حصه را کړے.

أَيْشَحَّةٌ دا په معنی د حرص دے یعنی حرص کوونکی دی په حاصلولو د

مال باندے.

فِي الْاَحْزَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ اَثْبَائِكُمْ وَلَوْ

باتھو کہیں تپوسونہ لے تولے ستاسو ذ خیرونونہ اوکھچوے

كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتِلُوا إِلَّا قَلِيلًا ۝ لَقَدْ كَانَ

وے دوی پہ تاسو کہیں نو جنگ بہ نہ دو کرے دوی مگر ک . یقین شہ نے

لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن

ستسو دپارہ یہ ہرہ در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کہیں حورنہ ذ تابعدا رہے خستہ عفت چاہے

كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ

چہ عقیدہ لوی ذ اللہ تعالیٰ رتہ تجدید او ذ درخ دوستی و یزدی شہ تعالیٰ

كَثِيرًا ۝ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ الْاَحْزَابَ قَالُوا

دیر - او ہر گلہ چہ اولیدائے مؤمنانو دے ذ کافرانہ دوی اوید

۱۔ داهم زجر دے او پہ دے ایت کہیں ذ دوی دے قبا ئیم ذکر کوی او پہ دیکش
ہم اشارہ دہ بزدلے ذ دوی تہ یعنی کہ دوی تہ او پہ شہ چہ دشمنان لہل نو دوی
ذ دیرے دیرے ذ دوج نہ دانہ منی۔ یو ذ اللہ انھم باذون فی الاحزاب یعنی اول کرے
چہ احزاب راقول نو دوی بعض کسانو شرکت او کرو ذ مؤمنانو سرہ دوجے دے خیرے
تہ او کہ چوے دویارہ احزاب راعل نو دوی بہ کہ دیرے دیرے ذ دوج نہ مدینہ ہم پر پردی
باتھو تہ یہ لہل شہ۔ یسألون عن اثبائکم داهم ذ منافقت ذ دوج نہ یعنی تپوسونہ
کوی چہ قیمت مؤمنانو حاصل کپو دے دپارہ چہ حصہ تربیتہ وغوازی یاد دے
دپارہ چہ بیہ یہ مؤمنانو باندے احسان و اجوی چہ موندخو ستاسو تپوسونہ کول
ستاسو دحل نہ موندخان خبر ساتلو۔ الا قلیلہ دلہ ہم مراد ذ قلیل نہ۔ یا کاری دہ
فتکب ایت (س) کہیں ذ جہاد نہ ذ غیر حاضرے حالت مراد و وہ دے ایت کہیں ذ
حاضرے وخت مراد دے۔

۲۔ داخلورم خطبہ مؤمنانو تہ او تاکید دے یہ تابعدارے ذ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
باندے او رد دے یہ منافقانو باندے چہ ہقوی یہ جہاد کہیں شرکت نہ کو و او چاہے
شرکت کو و ہم یہ اخلاص سرہ نہ دو تو یہ دے کہیں رد ذ ہقوی دے چہ نبی صلی اللہ
علیہ وسلم یہ جہاد کہیں شرکت بہ اخلاص سرہ کوی ذ ہغہ تابعداری او کرے
یہ دے ایت کہیں یہ اتباع در رسول صلی اللہ علیہ وسلم دیر تاکیدات دی اول جوف لہل۔

هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ

دا حقہ عجز ہے چہ وعدہ کریمہ مونی سرہ اللہ تعالیٰ اور رسول ذہقہ اور شہادہ ویلے دی اللہ تعالیٰ

دویم قدر دریم کان چہ دلہ پہ دوام باندے دلالت کوی خلوم لفظ ذہقہ چہ داخل ہے
پہ رسول باندے یعنی فی اُمروہ تہیہ نہ دے ویلے اشارہ دہ چہ ذہقہ پہ ذات کیں
یعنی ذہقہ صورت اور سیرت تہ، او امر و نواہی کول یا پر بخود برقرار گفتار هر حقہ تہ
شامل دے) ستاسو دپارہ تابعداری کول دی۔ پنجم لفظ ذہقہ رسول اللہ دے یعنی ذہقہ
اللہ تعالیٰ پیغام راوی دے نو ذہقہ اقتداء دا ذہقہ تعالیٰ ذہقہ اطاعت دے۔ ششم لفظ
ذہقہ دے۔ دالفظ حکمہ خاص دے پہ ذہقہ اقتداء پورے چہ پہ ذہقہ کیں پر ایرووی
یعنی پورہ تابعداری کوی او پہ ذہقہ کیں ذہقہ علاج او تسلی وی حکمہ چہ اسی کیں
معنی ذہقہ او ذہقہ پرتہ دہ یعنی ذہقہ صلی اللہ علیہ وسلم پورہ اقتداء لازم
دہ او دارنگ ذہقہ اقتداء کول ذہقہ نودوائی او تسلی ہم دہ اووم لفظ ذہقہ
یعنی فائدہ مندہ پہ دنیا او آخرت اتم لفظ ذہقہ کان یزجہ اللہ دا بدل دے ذہقہ
تہ یعنی پہ چاکیں چہ داصفتونہ وی نو ذہقہ یہ ضرور اقتداء ذہقہ صلی اللہ علیہ وسلم
کوی یعنی پہ ایمان یا اللہ و ایوم الآخر او پہ یولو عبادت کیں ذہقہ رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم اقتداء بہ کوی یاد ادا (ریمن کان) متعلق دے پہ ذہقہ پورے یعنی فائدہ
او ثواب ذہقہ اقتداء ذہقہ چادپارہ دہ چہ عقیدہ ذہقہ پہ اللہ تعالیٰ او آخرت باندے
وی۔ یزجوا پہ معنی ذہقہ او پہ معنی ذہقہ او ذہقہ دے امید تہ دے مراد
حکمہ چہ صرف پہ امید سرہ درجہ ذہقہ ایمان تہ حاصل پوری۔ تہم و التیور الآخر۔
لسم ذکر اللہ کثیراً، او مراد ذہقہ تہ تمام عبادات دی حکمہ چہ ذکر ذہقہ عبادت تہ
افضل عبادت دے۔ ذہقہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ پیوس او کربے شوجہ کوم
یو بندہ افضل او اوچتے درجہ و از دے پہ یزید ذہقہ تعالیٰ پہ درجہ ذہقہ قیامت، ذہقہ
او فرمائیل "چہ ذکر کوؤنکی ذہقہ تعالیٰ نارینہ او زمانہ"، اویلے شوجہ رسول اللہ ذہقہ
غازی فی سبیل اللہ تہ ہم غورہ دی ذہقہ جواب او کربو "کہ غازی پہ خپلہ شورہ
باندے مشرکان او کافران داسے اوی چہ ذہقہ تہ ماتہ شی او دینونہ ککربہ شی
سما ہم ذکر کوؤنکی ذہقہ تہ افضل دے" (مشکوٰۃ صفحہ ۲۱)

او کثیراً دے تہ مراد ذکر دے پہ شرعی شرطونو سرہ چہ پہ طریقہ ذہقہ اخلاص
او پہ تابعداری ذہقہ سرہ او سرہ ذہقہ ذہقہ دے وی دلے ذکر اگرچہ لک دی
لیکن ذہقہ تعالیٰ پہ نیز دیر دے نو کوم ذکر چہ بدعت پہ طریقہ سرہ وی
لکہ پہ چغو سرہ ذکر کول او ذہقہ نہ تخصیص کول ریا تے پہ بل مخ

وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٣٧﴾

او رسول د هغه او نه زیاتوی دوی لږه مگر ایمان او تابعداری کول -

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ

بعض د مؤمنانو ته سړی دی چه پوره کړه ده هغه وعده چه کړېده الله تعالی

عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ

سره نو بعض د دوی ته هغه دی چه پوره کړه او بعض هغه دی

د وخت او د حد د هغه یا ذکر مقرر یعنی صرف الله الله) یا چه په معنی باندې
نه پوهیږی نو دا ذکر غیر مقبول دے لکه چه بعض تشریح تفسیر روح المعانی
کېن د ملا ایت دلالت دے کړی ده - نو حاصل د ایت د لَمَنْ كَانَ یَرْجُوا اه نه دا
دے چه څوک ایمان په الله تعالی او په ورځ د آخرت لری او عمل د الله تعالی د پاره کوی
نو د دے رسول تابعداری او اقتداء دے کوی - او ذکر په لفظ سره د دے وچ
نه راوړو چه څوک ذکر وی نو د هغه زړه بیدار وی نو د دے وچ نه تابعداری د رسول
الله صلی الله علیه وسلم ته تیار وی او څوک چه غافل وی نو هغه په تابعداری کېن
سست وی - په سورة ممتحنة سکه کېن اقتداء د ابراهیم علیه السلام او د هغه د مکرر
صرف په براءت د مشرکانو کېن ذکر کړی ده ، او سورة ممتحنة سکه کېن ذکر الله
کثیرا نه دے ذکر کړی ځکه چه د امت د ابراهیم علیه السلام په اقتداء د یتولو
اعمالو باندې مکلف ته دے .

سکه د ذکر د حال او د تثبیت د مؤمنانو دے په مقابله د حال د منافقانو کېن او په د
کېن د مؤمنانو د دے صفات دی . هَذَا اشاره ده هغه حال ته چه په سلا کېن تیر
شویدے او مراد د دے نه مصیبتو ته را تلل دی په مؤمنانو باندې د پاره د
ابتلاء لکه سورة بقره سکه سورة العنکبوت سکه .

وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ دایه مقابله د قول د منافقانو کېن دے چه په سکه کېن تیر
شویدے - وَمَا زَادَهُمْ اه په دے کېن اشاره ده چه دا قول د مؤمنانو صرف د
ژبې نه دے پشان د منافقانو بلکه په زړه او په اندامونو باندې د هغه اثر
موجود دے - او ایت دلیل دے چه په ذکر کولو سره ایمان کېن زیاتے او
مضبوطوالے راځی -

مَنْ يَنْتَظِرْ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ۝ لِيَجْزِيَ اللَّهُ

۳۳۔ انتظار کسی او دوی تہ دے بدل کرے (دین دے اللہ تعالیٰ) یا بھی بدلاو، دیکھا پہ بدلہ دے اللہ تعالیٰ

الصَّادِقِينَ بِصُدُوقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ

رشتہ بنو خفوتہ پہ سبب دے رشتہ بنو دے حقوی عذاب در کری منافقانو تہ

إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ

کہ چرے او غواہی یا توفیق دے تو بہ یہ در کری مغوی تہ یقیناً اللہ تعالیٰ دے

غَفُورًا رَحِيمًا ۝ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا

پہنہ کوؤنکے رحم کوؤنکے او واپس کرلے اللہ تعالیٰ کافرانو لہرے

۳۳۔ داد مؤمنانو غلور صفات دی اولہ داصفتونہ دے صحابہ کرامو دی بیچہ خوک دے حقوی تابعداروی۔ یہاں پہ دے لفظ کتب دے حقوی کمال رجولیت تہ اشارہ دے۔ صدقوا مراد دے دے کلک کیدال پہ وعدہ او پہ ہفتے پاندے وقاء کول دی چہ ہفتہ وعدہ دے قتال کولو فی سبیل اللہ دے او نور و تلو احکامو شرعیو تہ شامل دے۔ فَيَنْهَضُ عَنْهُمْ مَنْ قُضِيَ تَحَبُّهُ تَحَبُّ نذر تہ دائی او مراد تہ تہ مرگ دے شہادت دے او موت تہ یے دے دے وچ تہ نذر او یل چہ ہفتہ صحابہ کرامو دا شہادت پہ خان پاندے نذر متلے وڈیا دے دے وچ تہ چہ مرگ پہ ہر نفس پاندے داسے لازم دے لکے نذر چہ لازم وی۔ یاد اچہ تہ اجل دے موت تہ ویلے کیوری یا قضی تہ تہ مراد کوشش صرق کول دی دے عہد پہ وفا کولو کتب او مصداق دے دے پہ صحابہ کرامو کتب حمزہ او مصعب او انس بن نصر رضوان اللہ عنہم دی او نور شہیدانو دے بدار او احداثہ ہم شامل دے۔ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ مراد دا چہ دوی کوشش کوی دے مرگ دے شہادت پہ حصول کتب لکے باقی صحابہ کرام شول۔ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا دا جملہ عامہ دے عہد او تلو دین دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ شاملہ دے۔ معلومہ شوہ چہ کوم صحابہ کرام وو نو حقوی دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ دین کتب بھیج بداعت تہ دے جوہ کرے او دین دے ہفتہ یے تہ دے پرخود لے او کوم چہ مرتد دی نو ہفتہ رہے تعریف شرعی کتب صحابہ تہ دی۔

۳۴۔ دا متعلق دے پہ تہ کتب ذکر کرے شوے عملونو دے صحابہ کرامو پورے او خصوصاً وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا پورے او غورہ دادہ چہ لازم دے بارہ دعاقت دے او بصدر قہم کتب سبب دے جزا ذکر کرے دے او صدق تہ مراد تہ تیر شوی اعمال دے صحابہ کرامو دی۔ او مُنَافِقِينَ تہ مراد ہفتہ خوک دی چہ دے ذکر کرے تلوے صفتو دے صحابہ تہ خلاف وی۔ او مراد دے تَتُوبَ عَلَيْهِمْ تہ توفیق دے دے نو پے کولو دے منافقت تہ۔

يَغِيظُهُمْ لَمَّا نَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ

سہ دھوی نہ چہ نہ ہے وہ حاصل کرے ہیچ فائدہ اور بیچ کرہ اللہ تعالیٰ مؤمنانوں لہ

الْقِتَالِ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ۝۷۵ وَأَنْزَلَ

د جنگ کو نہ او اللہ تعالیٰ دے قوت والا نور اور - اور اکوڑ ہے کرل

الَّذِينَ ظَاهَرُواهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ

مغہ کسان چہ مدد ہے دھوی سرہ کرے وڈ د کتابیانو نہ

مِنْ صِيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمْ

د قلمکانو دھوی نہ او واچوڈ پہ زہونو دھوی کیں

الرَّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ۝۷۶

ہبت یو دلا تا سو وڑلہ او قید کولہ تا سو بلہ دلا

۷۵۔ دایمان د جزاء دنیوی دے مؤمنانوں لہ یعنی ددوی دصدق دوجہ نہ احزاب دکارانوں بغیر مقصدہ واپس شول۔ خیر یعنی خیر دنیا او دآخرت ہے حاصل نہ کرو۔ وَكَفَى اللَّهُ الْقِتَالَ یعنی سیلے او ملائکہ پہ کافرانو باندے راتل نوھوی ہے اور غول او قتال کولو د مؤمنانوں تہ حاجت پاتے شو۔

۷۶۔ داهم پہ جزا کیں داخل دے چہ اللہ تعالیٰ د مؤمنانوں سرہ امداد اوکرو پہ غزوہ دبنی قریظہ کیں ہرکلا چہ بتو قریظہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ لوط مات کرو او دبنو کافرانو سرہ ہے پہ غزوہ خندق کیں ملگرتیا اوکرو، توتی صلی اللہ علیہ وسلم تہ حکم رائے چہ دبنو قریظہ سرہ جنگ دیارہ لہر شاہھوی دیرے تہ پہ خیلو قلعہ کانو کیں پت شول او مؤمنانوں دوی پتھرش ورے محاصرہ اوکرو آخری دوی تنگ شول اورضا شول پہ فیصلہ دسعد بن معاذ رخی اللہ عنہ یاتنا ہفتہ فیصلہ اوکرو چہ خوانان دے قتل کرے شی، اوچی او نیچے دے قید کرے شی او نبی صلی اللہ علیہ وسلم ددہ د فیصلے تائید اوکرو نو پہ ہفتہ فیصلہ باندے عمل اوکرو شو۔ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ ددے فریق انتخاب ہے ہنکیں اوکرو نو دوی خاص کرے شو دیارہ دقتل کولو، ددے وچ نہ فریقاً ہے دلہ ہنکیں ذکر کرو او باقی پاتے شول دیارہ دقید کولو تو یہ ہنکے کیں تقدیم دفریق تہ ضرورت نہ وڈ۔

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ

او در کپے دے تاسو ته زمكه دهغوی او گورونو دهغوی او مالونو دهغوی

وَأَرْضَانِمْ تَطْوَها وَكَانَ اللّٰهُ عَلَىٰ كُلِّ

(اور دیرے گوی) داسے زمكه چه تاسو قدم نه دے ایچود لے په هغه باندے او اللہ تعالیٰ دے په هر

شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ يٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّاَزْوَاجِكَ

غیر باندے قدرت والہ۔ اے نبی! اویہ خپلو بیبیانو ته

اِنْ كُنْتُمْ تَرْضُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَرَبِّتْهَا

که چرے تاسو غوارے ژوند دنیوی او خاښت دهغه

فَتَعَالَيْنِ اُمِّتُكُمْ وَاَسْرَحْكُمْ سَرَاحًا

نو راځے چه سامان در کرم او رخصت کرم تاسو لږ په رخصت

جَبِيلًا ۝ وَاِنْ كُنْتُمْ تَرْضُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ

خاښته سره۔ او که چرے تاسو غواږے اللہ تعالیٰ لږه او رسول دهغه لږه

۳۲. دا هم په جزا کښ داخل دے. یعنې تیر شوی ایت کښ غلبه په تفسو تو دکتابیانو کافرانو باندے ذکر کړے شو، نو په دے ایت کښ غلبه دهغوی په مالونو باندے ذکر کوی. او مراد د دے نه غنیمتونه د بڼې قریظه دی. اَرْضَهُمْ مراد د دے د بڼې غونډه او پټی دی. وَأَمْوَالَهُمْ مراد د دے نه د دوی خاړوی نقدا او وسلو او سامانونه وغیره دی. وَأَرْضَانِمْ تَطْوَها مراد د دے نه وعدا ده د غنائمو د خیبر یا ټولوغنیمتونه د مسلمانانو چه تر قیامت په پورے وی او داسے په سورة فتح سکه کښ هم دی.

۳۳. د دے ایت ته تر سکه پورے دریم باب دے په دے کښ درے خطابات نبی صلی اللہ علیہ وسلم ته ذکر کوی سکه ۳۲ او ۳۳ او ۳۴ او ۳۵ او ۳۶ او ۳۷ او ۳۸ او ۳۹ او ۴۰ او ۴۱ او ۴۲ او ۴۳ او ۴۴ او ۴۵ او ۴۶ او ۴۷ او ۴۸ او ۴۹ او ۵۰ او ۵۱ او ۵۲ او ۵۳ او ۵۴ او ۵۵ او ۵۶ او ۵۷ او ۵۸ او ۵۹ او ۶۰ او ۶۱ او ۶۲ او ۶۳ او ۶۴ او ۶۵ او ۶۶ او ۶۷ او ۶۸ او ۶۹ او ۷۰ او ۷۱ او ۷۲ او ۷۳ او ۷۴ او ۷۵ او ۷۶ او ۷۷ او ۷۸ او ۷۹ او ۸۰ او ۸۱ او ۸۲ او ۸۳ او ۸۴ او ۸۵ او ۸۶ او ۸۷ او ۸۸ او ۸۹ او ۹۰ او ۹۱ او ۹۲ او ۹۳ او ۹۴ او ۹۵ او ۹۶ او ۹۷ او ۹۸ او ۹۹ او ۱۰۰ او ۱۰۱ او ۱۰۲ او ۱۰۳ او ۱۰۴ او ۱۰۵ او ۱۰۶ او ۱۰۷ او ۱۰۸ او ۱۰۹ او ۱۱۰ او ۱۱۱ او ۱۱۲ او ۱۱۳ او ۱۱۴ او ۱۱۵ او ۱۱۶ او ۱۱۷ او ۱۱۸ او ۱۱۹ او ۱۲۰ او ۱۲۱ او ۱۲۲ او ۱۲۳ او ۱۲۴ او ۱۲۵ او ۱۲۶ او ۱۲۷ او ۱۲۸ او ۱۲۹ او ۱۳۰ او ۱۳۱ او ۱۳۲ او ۱۳۳ او ۱۳۴ او ۱۳۵ او ۱۳۶ او ۱۳۷ او ۱۳۸ او ۱۳۹ او ۱۴۰ او ۱۴۱ او ۱۴۲ او ۱۴۳ او ۱۴۴ او ۱۴۵ او ۱۴۶ او ۱۴۷ او ۱۴۸ او ۱۴۹ او ۱۵۰ او ۱۵۱ او ۱۵۲ او ۱۵۳ او ۱۵۴ او ۱۵۵ او ۱۵۶ او ۱۵۷ او ۱۵۸ او ۱۵۹ او ۱۶۰ او ۱۶۱ او ۱۶۲ او ۱۶۳ او ۱۶۴ او ۱۶۵ او ۱۶۶ او ۱۶۷ او ۱۶۸ او ۱۶۹ او ۱۷۰ او ۱۷۱ او ۱۷۲ او ۱۷۳ او ۱۷۴ او ۱۷۵ او ۱۷۶ او ۱۷۷ او ۱۷۸ او ۱۷۹ او ۱۸۰ او ۱۸۱ او ۱۸۲ او ۱۸۳ او ۱۸۴ او ۱۸۵ او ۱۸۶ او ۱۸۷ او ۱۸۸ او ۱۸۹ او ۱۹۰ او ۱۹۱ او ۱۹۲ او ۱۹۳ او ۱۹۴ او ۱۹۵ او ۱۹۶ او ۱۹۷ او ۱۹۸ او ۱۹۹ او ۲۰۰ او ۲۰۱ او ۲۰۲ او ۲۰۳ او ۲۰۴ او ۲۰۵ او ۲۰۶ او ۲۰۷ او ۲۰۸ او ۲۰۹ او ۲۱۰ او ۲۱۱ او ۲۱۲ او ۲۱۳ او ۲۱۴ او ۲۱۵ او ۲۱۶ او ۲۱۷ او ۲۱۸ او ۲۱۹ او ۲۲۰ او ۲۲۱ او ۲۲۲ او ۲۲۳ او ۲۲۴ او ۲۲۵ او ۲۲۶ او ۲۲۷ او ۲۲۸ او ۲۲۹ او ۲۳۰ او ۲۳۱ او ۲۳۲ او ۲۳۳ او ۲۳۴ او ۲۳۵ او ۲۳۶ او ۲۳۷ او ۲۳۸ او ۲۳۹ او ۲۴۰ او ۲۴۱ او ۲۴۲ او ۲۴۳ او ۲۴۴ او ۲۴۵ او ۲۴۶ او ۲۴۷ او ۲۴۸ او ۲۴۹ او ۲۵۰ او ۲۵۱ او ۲۵۲ او ۲۵۳ او ۲۵۴ او ۲۵۵ او ۲۵۶ او ۲۵۷ او ۲۵۸ او ۲۵۹ او ۲۶۰ او ۲۶۱ او ۲۶۲ او ۲۶۳ او ۲۶۴ او ۲۶۵ او ۲۶۶ او ۲۶۷ او ۲۶۸ او ۲۶۹ او ۲۷۰ او ۲۷۱ او ۲۷۲ او ۲۷۳ او ۲۷۴ او ۲۷۵ او ۲۷۶ او ۲۷۷ او ۲۷۸ او ۲۷۹ او ۲۸۰ او ۲۸۱ او ۲۸۲ او ۲۸۳ او ۲۸۴ او ۲۸۵ او ۲۸۶ او ۲۸۷ او ۲۸۸ او ۲۸۹ او ۲۹۰ او ۲۹۱ او ۲۹۲ او ۲۹۳ او ۲۹۴ او ۲۹۵ او ۲۹۶ او ۲۹۷ او ۲۹۸ او ۲۹۹ او ۳۰۰ او ۳۰۱ او ۳۰۲ او ۳۰۳ او ۳۰۴ او ۳۰۵ او ۳۰۶ او ۳۰۷ او ۳۰۸ او ۳۰۹ او ۳۱۰ او ۳۱۱ او ۳۱۲ او ۳۱۳ او ۳۱۴ او ۳۱۵ او ۳۱۶ او ۳۱۷ او ۳۱۸ او ۳۱۹ او ۳۲۰ او ۳۲۱ او ۳۲۲ او ۳۲۳ او ۳۲۴ او ۳۲۵ او ۳۲۶ او ۳۲۷ او ۳۲۸ او ۳۲۹ او ۳۳۰ او ۳۳۱ او ۳۳۲ او ۳۳۳ او ۳۳۴ او ۳۳۵ او ۳۳۶ او ۳۳۷ او ۳۳۸ او ۳۳۹ او ۳۴۰ او ۳۴۱ او ۳۴۲ او ۳۴۳ او ۳۴۴ او ۳۴۵ او ۳۴۶ او ۳۴۷ او ۳۴۸ او ۳۴۹ او ۳۵۰ او ۳۵۱ او ۳۵۲ او ۳۵۳ او ۳۵۴ او ۳۵۵ او ۳۵۶ او ۳۵۷ او ۳۵۸ او ۳۵۹ او ۳۶۰ او ۳۶۱ او ۳۶۲ او ۳۶۳ او ۳۶۴ او ۳۶۵ او ۳۶۶ او ۳۶۷ او ۳۶۸ او ۳۶۹ او ۳۷۰ او ۳۷۱ او ۳۷۲ او ۳۷۳ او ۳۷۴ او ۳۷۵ او ۳۷۶ او ۳۷۷ او ۳۷۸ او ۳۷۹ او ۳۸۰ او ۳۸۱ او ۳۸۲ او ۳۸۳ او ۳۸۴ او ۳۸۵ او ۳۸۶ او ۳۸۷ او ۳۸۸ او ۳۸۹ او ۳۹۰ او ۳۹۱ او ۳۹۲ او ۳۹۳ او ۳۹۴ او ۳۹۵ او ۳۹۶ او ۳۹۷ او ۳۹۸ او ۳۹۹ او ۴۰۰ او ۴۰۱ او ۴۰۲ او ۴۰۳ او ۴۰۴ او ۴۰۵ او ۴۰۶ او ۴۰۷ او ۴۰۸ او ۴۰۹ او ۴۱۰ او ۴۱۱ او ۴۱۲ او ۴۱۳ او ۴۱۴ او ۴۱۵ او ۴۱۶ او ۴۱۷ او ۴۱۸ او ۴۱۹ او ۴۲۰ او ۴۲۱ او ۴۲۲ او ۴۲۳ او ۴۲۴ او ۴۲۵ او ۴۲۶ او ۴۲۷ او ۴۲۸ او ۴۲۹ او ۴۳۰ او ۴۳۱ او ۴۳۲ او ۴۳۳ او ۴۳۴ او ۴۳۵ او ۴۳۶ او ۴۳۷ او ۴۳۸ او ۴۳۹ او ۴۴۰ او ۴۴۱ او ۴۴۲ او ۴۴۳ او ۴۴۴ او ۴۴۵ او ۴۴۶ او ۴۴۷ او ۴۴۸ او ۴۴۹ او ۴۵۰ او ۴۵۱ او ۴۵۲ او ۴۵۳ او ۴۵۴ او ۴۵۵ او ۴۵۶ او ۴۵۷ او ۴۵۸ او ۴۵۹ او ۴۶۰ او ۴۶۱ او ۴۶۲ او ۴۶۳ او ۴۶۴ او ۴۶۵ او ۴۶۶ او ۴۶۷ او ۴۶۸ او ۴۶۹ او ۴۷۰ او ۴۷۱ او ۴۷۲ او ۴۷۳ او ۴۷۴ او ۴۷۵ او ۴۷۶ او ۴۷۷ او ۴۷۸ او ۴۷۹ او ۴۸۰ او ۴۸۱ او ۴۸۲ او ۴۸۳ او ۴۸۴ او ۴۸۵ او ۴۸۶ او ۴۸۷ او ۴۸۸ او ۴۸۹ او ۴۹۰ او ۴۹۱ او ۴۹۲ او ۴۹۳ او ۴۹۴ او ۴۹۵ او ۴۹۶ او ۴۹۷ او ۴۹۸ او ۴۹۹ او ۵۰۰ او ۵۰۱ او ۵۰۲ او ۵۰۳ او ۵۰۴ او ۵۰۵ او ۵۰۶ او ۵۰۷ او ۵۰۸ او ۵۰۹ او ۵۱۰ او ۵۱۱ او ۵۱۲ او ۵۱۳ او ۵۱۴ او ۵۱۵ او ۵۱۶ او ۵۱۷ او ۵۱۸ او ۵۱۹ او ۵۲۰ او ۵۲۱ او ۵۲۲ او ۵۲۳ او ۵۲۴ او ۵۲۵ او ۵۲۶ او ۵۲۷ او ۵۲۸ او ۵۲۹ او ۵۳۰ او ۵۳۱ او ۵۳۲ او ۵۳۳ او ۵۳۴ او ۵۳۵ او ۵۳۶ او ۵۳۷ او ۵۳۸ او ۵۳۹ او ۵۴۰ او ۵۴۱ او ۵۴۲ او ۵۴۳ او ۵۴۴ او ۵۴۵ او ۵۴۶ او ۵۴۷ او ۵۴۸ او ۵۴۹ او ۵۵۰ او ۵۵۱ او ۵۵۲ او ۵۵۳ او ۵۵۴ او ۵۵۵ او ۵۵۶ او ۵۵۷ او ۵۵۸ او ۵۵۹ او ۵۶۰ او ۵۶۱ او ۵۶۲ او ۵۶۳ او ۵۶۴ او ۵۶۵ او ۵۶۶ او ۵۶۷ او ۵۶۸ او ۵۶۹ او ۵۷۰ او ۵۷۱ او ۵۷۲ او ۵۷۳ او ۵۷۴ او ۵۷۵ او ۵۷۶ او ۵۷۷ او ۵۷۸ او ۵۷۹ او ۵۸۰ او ۵۸۱ او ۵۸۲ او ۵۸۳ او ۵۸۴ او ۵۸۵ او ۵۸۶ او ۵۸۷ او ۵۸۸ او ۵۸۹ او ۵۹۰ او ۵۹۱ او ۵۹۲ او ۵۹۳ او ۵۹۴ او ۵۹۵ او ۵۹۶ او ۵۹۷ او ۵۹۸ او ۵۹۹ او ۶۰۰ او ۶۰۱ او ۶۰۲ او ۶۰۳ او ۶۰۴ او ۶۰۵ او ۶۰۶ او ۶۰۷ او ۶۰۸ او ۶۰۹ او ۶۱۰ او ۶۱۱ او ۶۱۲ او ۶۱۳ او ۶۱۴ او ۶۱۵ او ۶۱۶ او ۶۱۷ او ۶۱۸ او ۶۱۹ او ۶۲۰ او ۶۲۱ او ۶۲۲ او ۶۲۳ او ۶۲۴ او ۶۲۵ او ۶۲۶ او ۶۲۷ او ۶۲۸ او ۶۲۹ او ۶۳۰ او ۶۳۱ او ۶۳۲ او ۶۳۳ او ۶۳۴ او ۶۳۵ او ۶۳۶ او ۶۳۷ او ۶۳۸ او ۶۳۹ او ۶۴۰ او ۶۴۱ او ۶۴۲ او ۶۴۳ او ۶۴۴ او ۶۴۵ او ۶۴۶ او ۶۴۷ او ۶۴۸ او ۶۴۹ او ۶۵۰ او ۶۵۱ او ۶۵۲ او ۶۵۳ او ۶۵۴ او ۶۵۵ او ۶۵۶ او ۶۵۷ او ۶۵۸ او ۶۵۹ او ۶۶۰ او ۶۶۱ او ۶۶۲ او ۶۶۳ او ۶۶۴ او ۶۶۵ او ۶۶۶ او ۶۶۷ او ۶۶۸ او ۶۶۹ او ۶۷۰ او ۶۷۱ او ۶۷۲ او ۶۷۳ او ۶۷۴ او ۶۷۵ او ۶۷۶ او ۶۷۷ او ۶۷۸ او ۶۷۹ او ۶۸۰ او ۶۸۱ او ۶۸۲ او ۶۸۳ او ۶۸۴ او ۶۸۵ او ۶۸۶ او ۶۸۷ او ۶۸۸ او ۶۸۹ او ۶۹۰ او ۶۹۱ او ۶۹۲ او ۶۹۳ او ۶۹۴ او ۶۹۵ او ۶۹۶ او ۶۹۷ او ۶۹۸ او ۶۹۹ او ۷۰۰ او ۷۰۱ او ۷۰۲ او ۷۰۳ او ۷۰۴ او ۷۰۵ او ۷۰۶ او ۷۰۷ او ۷۰۸ او ۷۰۹ او ۷۱۰ او ۷۱۱ او ۷۱۲ او ۷۱۳ او ۷۱۴ او ۷۱۵ او ۷۱۶ او ۷۱۷ او ۷۱۸ او ۷۱۹ او ۷۲۰ او ۷۲۱ او ۷۲۲ او ۷۲۳ او ۷۲۴ او ۷۲۵ او ۷۲۶ او ۷۲۷ او ۷۲۸ او ۷۲۹ او ۷۳۰ او ۷۳۱ او ۷۳۲ او ۷۳۳ او ۷۳۴ او ۷۳۵ او ۷۳۶ او ۷۳۷ او ۷۳۸ او ۷۳۹ او ۷۴۰ او ۷۴۱ او ۷۴۲ او ۷۴۳ او ۷۴۴ او ۷۴۵ او ۷۴۶ او ۷۴۷ او ۷۴۸ او ۷۴۹ او ۷۵۰ او ۷۵۱ او ۷۵۲ او ۷۵۳ او ۷۵۴ او ۷۵۵ او ۷۵۶ او ۷۵۷ او ۷۵۸ او ۷۵۹ او ۷۶۰ او ۷۶۱ او ۷۶۲ او ۷۶۳ او ۷۶۴ او ۷۶۵ او ۷۶۶ او ۷۶۷ او ۷۶۸ او ۷۶۹ او ۷۷۰ او ۷۷۱ او ۷۷۲ او ۷۷۳ او ۷۷۴ او ۷۷۵ او ۷۷۶ او ۷۷۷ او ۷۷۸ او ۷۷۹ او ۷۸۰ او ۷۸۱ او ۷۸۲ او ۷۸۳ او ۷۸۴ او ۷۸۵ او ۷۸۶ او ۷۸۷ او ۷۸۸ او ۷۸۹ او ۷۹۰ او ۷۹۱ او ۷۹۲ او ۷۹۳ او ۷۹۴ او ۷۹۵ او ۷۹۶ او ۷۹۷ او ۷۹۸ او ۷۹۹ او ۸۰۰ او ۸۰۱ او ۸۰۲ او ۸۰۳ او ۸۰۴ او ۸۰۵ او ۸۰۶ او ۸۰۷ او ۸۰۸ او ۸۰۹ او ۸۱۰ او ۸۱۱ او ۸۱۲ او ۸۱۳ او ۸۱۴ او ۸۱۵ او ۸۱۶ او ۸۱۷ او ۸۱۸ او ۸۱۹ او ۸۲۰ او ۸۲۱ او ۸۲۲ او ۸۲۳ او ۸۲۴ او ۸۲۵ او ۸۲۶ او ۸۲۷ او ۸۲۸ او ۸۲۹ او ۸۳۰ او ۸۳۱ او ۸۳۲ او ۸۳۳ او ۸۳۴ او ۸۳۵ او ۸۳۶ او ۸۳۷ او ۸۳۸ او ۸۳۹ او ۸۴۰ او ۸۴۱ او ۸۴۲ او ۸۴۳ او ۸۴۴ او ۸۴۵ او ۸۴۶ او ۸۴۷ او ۸۴۸ او ۸۴۹ او ۸۵۰ او ۸۵۱ او ۸۵۲ او ۸۵۳ او ۸۵۴ او ۸۵۵ او ۸۵۶ او ۸۵۷ او ۸۵۸ او ۸۵۹ او ۸۶۰ او ۸۶۱ او ۸۶۲ او ۸۶۳ او ۸۶۴ او ۸۶۵ او ۸۶۶ او ۸۶۷ او ۸۶۸ او ۸۶۹ او ۸۷۰ او ۸۷۱ او ۸۷۲ او ۸۷۳ او ۸۷۴ او ۸۷۵ او ۸۷۶ او ۸۷۷ او ۸۷۸ او ۸۷۹ او ۸۸۰ او ۸۸۱ او ۸۸۲ او ۸۸۳ او ۸۸۴ او ۸۸۵ او ۸۸۶ او ۸۸۷ او ۸۸۸ او ۸۸۹ او ۸۹۰ او ۸۹۱ او ۸۹۲ او ۸۹۳ او ۸۹۴ او ۸۹۵ او ۸۹۶ او ۸۹۷ او ۸۹۸ او ۸۹۹ او ۹۰۰ او ۹۰۱ او ۹۰۲ او ۹۰۳ او ۹۰۴ او ۹۰۵ او ۹۰۶ او ۹۰۷ او ۹۰۸ او ۹۰۹ او ۹۱۰ او ۹۱۱ او ۹۱۲ او ۹۱۳ او ۹۱۴ او ۹۱۵ او ۹۱۶ او ۹۱۷ او ۹۱۸ او ۹۱۹ او ۹۲۰ او ۹۲۱ او ۹۲۲ او ۹۲۳ او ۹۲۴ او ۹۲۵ او ۹۲۶ او ۹۲۷ او ۹۲۸ او ۹۲۹ او ۹۳۰ او ۹۳۱ او ۹۳۲ او ۹۳۳ او ۹۳۴ او ۹۳۵ او ۹۳۶ او ۹۳۷ او ۹۳۸ او ۹۳۹ او ۹۴۰ او ۹۴۱ او ۹۴۲ او ۹۴۳ او ۹۴۴ او ۹۴۵ او ۹۴۶ او ۹۴۷ او ۹۴۸ او ۹۴۹ او ۹۵۰ او ۹۵۱ او ۹۵۲ او ۹۵۳ او ۹۵۴ او ۹۵۵ او ۹۵۶ او ۹۵۷ او ۹۵۸ او ۹۵۹ او ۹۶۰ او ۹۶۱ او ۹۶۲ او ۹۶۳ او ۹۶۴ او ۹۶۵ او ۹۶۶ او ۹۶۷ او ۹۶۸ او ۹۶۹ او ۹۷۰ او ۹۷۱ او ۹۷۲ او ۹۷۳ او ۹۷۴ او ۹۷۵ او ۹۷۶ او ۹۷۷ او ۹۷۸ او ۹۷۹ او ۹۸۰ او ۹۸۱ او ۹۸۲ او ۹۸۳ او ۹۸۴ او ۹۸۵ او ۹۸۶ او ۹۸۷ او ۹۸۸ او ۹۸۹ او ۹۹۰ او ۹۹۱ او ۹۹۲ او ۹۹۳ او ۹۹۴ او ۹۹۵ او ۹۹۶ او ۹۹۷ او ۹۹۸ او ۹۹۹ او ۱۰۰۰

په دے (۳۵) کښ تهم خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم ته. او مراد د دے ته داسے که بیبیانے د دعوت د دین په کار کښ مانع جوړیگی نو دهغوی پر یخود دل ضروری دی لیکن دعوت د حق په نه پر یخود لے کیږی. او ربط داسے چه هر کله د دشمنانو حال ذکر کړے شو چه هغوی د دعوت حق په لار کښ رپاتے په بل مخ

مَنْ كَانَ أَجْرًا عَظِيمًا ۝ يَتَسَاءَلُونَكَ عَنِ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِي

چہ تاسو نے نواب لوے - اے بیبیانو (نبی صلی اللہ علیہ وسلم) چاہے کس کو

مَنْ كَانَ يَفْعَلُ حَسَنَةً مِثْلَ مَا تُفْعَلُ لَهَا الْعَذَابُ

ستاسو نہ یہ بدلتے ہمارے سرہ دوچند یہ دیکھتے شی ہفت نہ عذاب

ضَعُفَيْنِ ۝ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ۝

دوچند او دے دا کار یہ اللہ تعالیٰ پاندے آسان -

استعمال پیری۔ اَمَّا مَنْ كَانَ أَجْرًا عَظِيمًا مراد ترینہ متوہ کہ مطلقاً تودہ چہ یہ سورۃ بقرہ ۱۱۱ کتب
ذکرہ۔ وَأَسْرَحُ مَنْ تَسْرِعُ یہ اصل کتب آزاد پر بخود لو تہ وائی لکہ غاروی صبا
وغت صحرانہ پر بخود دل دخرے دلونیارہ مراد ترینہ طلاق دے بغیر رجوع کو لو تہ
۱۱۹۔ داد بخیر دویم طرف دے۔ تَرَدَّدَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مراد دے تہ رضا و طاعت
کول دے دوار دی۔ وَالَّذِينَ آمَنُوا خَيْرٌ مراد دے تہ جنت دے چہ یہ طاعت
ذ اللہ تعالیٰ او رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ حاصل کیگی۔ لِلْمُحْسِنِينَ مراد
دے تہ دوام او ہمیشہ پاتے کیدل دی یہ دفعہ دویمہ ارادہ پاندے تہ مرکہ پورے۔
مَنْ كَانَ أَجْرًا عَظِيمًا مراد ترینہ توے بیبیانے پیغمبر دی لیکن کہ دوی کہ خوف دہانہ
یے مَنْ ذکر کرے دے او ہرکہ چہ دا حکم دامت تو و بیبیانو تہ ہم شامل دے او
نبی صلی اللہ علیہ وسلم بیبیانے کہ غوی تہ بعض دی نو دے دے وجہ تہ یے ہم
مَنْ ذکر کرے دے۔

۱۲۰۔ دا خطاب دے بیبیانو (نبی صلی اللہ علیہ وسلم) تہ راو یحکم خطاب کہ امت
ہرکہ چہ دوی اللہ تعالیٰ او رسول صلی اللہ علیہ وسلم او جنت لہ غورہ کرو تو
اوس دوی تہ ہفتہ امور ذکر کرکوی چہ یہ ہفتے پاندے دے عمل کو لو یہ سب سرہ
رضا کہ اللہ تعالیٰ او رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او جنت حاصل پیری۔ یہ دے
آیت کتب تاکید دے یہ اجتناب کہ ہر فحشاء سرہ کہ قول وی او کہ عمل وی
نافرمانی کہ خاوند، بد اخلاق، دنیا پرستی وغیرہ۔ مُبَيَّنَّةٌ یعنی کہ ہفتے تاکارہ دالے
شرعاً او عقلاً دوارہ ہماروی ہفتے احوال کہ جواز پہ کتب تہ وی۔ ضَعُفَيْنِ لفظ کہ
ضعف ہم دہلت کوی یہ دوچند کیدلو پاندے لیکن تشبیہ کہ تکرار کہ تاکید دہانہ
دہ۔ اشارہ دہ چہ کہ مرتبہ اوچتہ وی نو دہفتہ جرم ہم اوچتہ تشہیر کیدری او عتاب
لو عذاب یے ہم زیات وی۔ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا یہ دے کتب ریل تہ یہ بل مخ

وَمَنْ يَقْتُلْ مِنْكُمْ يَدًا وَرَأْسًا

او چاہے تابعداری کو لے ستاسو تہ ذ اللہ تعالیٰ او ذ رسول ذ ہتہ

وَتَعْمَلْ صَالِحًا تُوْتِيَهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ

او عمل یے کوڑ ذ سنت موافق نو ورکو موثر ہتہ تہ ثواب ذ ہتہ دو چندا

وَأَعْتَدْنَا لِلْهَارِزِ قَاكِرِيْمًا ۝ يٰنِسَاءَ النَّبِيِّ

او تیار کرے دہ موثر ہتہ لڑہ روزی عزت والا ۔ اے بیبیانو ذ نبی

لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ اِنْ اَتَيْتُنَّ

تہ یے تاسو پشان ذ بیجا ذ نور زنا توڑ تہ کہ چرے تاسو تقویٰ لڑے

فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي

نو جوئیل ذ خیرے مہ کوئے نو طبع بہ اوکری ہتہ خوگ

اشارہ دہ چہ نسبت دے بیبیانو نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ وقت ذ گناہ کو لو کہیں بچ
کو ویکہ ذ عذاب تہ نہ دے ہتہ حدیث کہیں راغہ دی من لم یسرع بہ غلہ لم یسرع بہ نسبہ
یعنی ہر کہ چہ بچل عمل کہیں کوتاہی وی نو پہ نسب سرہ کمال تہ حاصل دیری ۔

۳۔ ذ زیادت ذ عذاب تہ روستو زیادت ذ ثواب ذ حقوی ذ کر کوئی لیکن پہ اعتبار
ذ عمل صالح سرہ تہ پہ نسب سرہ اودا پشان دے ۔ یَقْتُلُ مراد ذ دے تہ اطاعت
قلبیہ دے اودرجہ ذ نیت دہ ۔ وَتَعْمَلُ تہ مراد اعمال ظاہریہ دی پہ شرط ذ
صلاحیت یعنی پہ اتباع ذ سنت سرہ ۔

فَإِيْدَہ :- پہ مقام ذ اجر کہیں نسبت اللہ تعالیٰ تہ پہ تُوْتِيَهَا کہیں او پہ مقام ذ عذاب
کہیں مجہول ذکر کول پہ یضاعف سرہ دلیل دے چہ رحمت ذ اللہ تعالیٰ غالب
دے پہ غضب پائندے ۔

رِزْقًا كَرِيْمًا ، مراد ذ دے نہ رزق ذ جنت دے پہ تیز ذ اکثر مفسرینو حکہ چہ
مراد ذ کریم تہ بے کراوہ او فایدے والا چہ ہیج ضرر او نقصان پکیش تہ وی ،
اودا سے رزق صرف پہ جنت کہیں یہ وی ۔ اوبقائی او خطیب شریفی رزق ذ دنیا
او آخرت دواہ مراد کریدی او مراد ذ کریم تہ برکت والا دے ، او ذ " یرزقہ
من حیث لا یحسب " پہ طریقہ پائندے دے ۔

فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقَلْبُنْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۝

۱۲۲۔ تہ ذہنہ کین مرض دے او دے دینا دے بشرع موافق

وَقَرْنٌ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ

او اوسے پہ کوئو خیلو کین او مہ شکارہ کوئے دول سنگار

۱۲۲۔ داد ویم خطاب دے بیبیاتو تہ او پہ دے کین بیان د ادب د دینا کولو او د خبرو کولو دے۔ کَسْبُكُنَّ كَا حِكْمٍ مِّنَ الْمَسْأَلِ، دا تقریح دہ پہ تیرشوی خطاب ہاندے چہ ہرکھ پہ عذاب او پہ ثواب کین فرق ثابت شو تو معلومہ شوہ چہ پہ حال او مرتبہ کین فرق دے۔ او ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ نقل دے پہ معنی دے کین چہ "تہ دے قدر ستاسو پہ نیز زما پشان د قدر د نورو زانو" ستاسو مرتبہ او ثواب پہ نیز زما د تولو نہ زیات دے۔ اَحَدٌ، لفظ د احدا یے دے وچ تہ ذکر کرو، چہ د لفظ شامل دے یو، دوہ او جماعت تہ او مذکر او مؤنث تہ یعنی تہ یے تاسو پشان د ہیج یوزانہ او تہ د جماعت د زانو پشان پہ مرتبہ او عزت کین۔ لیکن شرط د فضیلت نسبت نہ دے بلکہ تقویٰ دے دے وچ تہ یے اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ ذکر کرو او مراد د تقویٰ نہ پہ دے تیرشوی دوہ ایاتو نو باندے عمل کول دی۔ فَلَا تَخْضَعْنَ دَا تَقْرِيعِ دہ ذلوع شان د دوی چہ مخکین بیان کرے شو یعنی پہ دینا کین ناز و نزاکت خوہوالے مہ پیدا کوئے پہ داسے طریقہ چہ دے نہ د مخاطب (قاسق) سری پہ زہر کین بد اثر پیدا شی۔ فَيُطْمَخُ تعبیر پہ طمع سرہ یے دے وچ نہ او کپو چہ پہ اصل کین د بیبیانو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د طرف تہ دے خواہش پیدا کولو ہیج سبب نیشته۔ مَرَضٌ مراد دے تہ فسق و فجور او میلان د سری د بھٹو سرہ خبرے کول او شوق د مجاہدت د ہغوی۔ قَوْلًا مَّعْرُوفًا پہ دے کین اشارہ دہ چہ د مخکین بھی مطلب دا نہ دے چہ بد اخلاق او کھٹ او کرے بلکہ داسے وینا کوئے چہ پہ ہیج سرہ مقصد دینی یا دنیوی معلوم شی او نور بد اثر تربتہ پیدا نشی۔ او ایہ کین دا ہم داخل دہ چہ متافقا تو خلقو پہ د بیبیانو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پیوسو تہ کول چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د زینب سرہ نکاح ولے کوی ردا خو د دوی د رواج نہ خلاف وہ) تو بیبیانو تہ ادب او خود لے شو چہ داسے کوزہ خیرہ او نکپے چہ د متافق پہ زہر کین دا طمع پیدا شی چہ دا بیبیانے ہم د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ مخالف دی یعنی پہ خبر و کین د نبی د عمل نہ ہیج خفگان او مخالفت مہ تیکارہ کوئے بلکہ قول معروف او کرے یعنی داسے او اے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے ہیج اعتراض نیشته ہیج کار د اللہ تعالیٰ د حکم تہ بغیر نہ کوی۔

الْجَاهِلِيَّةُ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ

الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ

لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ

تَطْهِيرًا ۝ وَذَكَرْنَا مَا يُغَالِي فِي بُيُوتِكُمْ

بِهِمْ

۳۳۔ دابل خطاب دے بیسیا تو تہ، مخکس قبولی اداب ذکر و اس عملی اداب ذکر
 حکوی، ذکر نہ دے لفظ کنس دوہ قراعت نہ دی (زیر ذقاف او زور ذقاف) چہ پہ
 زیر سرہ وی نو غورہ دادہ چہ ذقاف نہ اغستے شوے دے او معنی دادہ چہ وقار او
 اطمینان کوئے پہ خپلو کورو نو کنس اگر چہ داهم جائز دہ چہ ذقاف نہ اغستے شی، او چہ
 پہ زور سرہ وی نو ذقاف نہ اغستے شوے دے چہ پہ اصل کنس ذکر نہ و زور
 اولے ز نقل شو او قاف نہ ورکھے شو او اجتماع ساکنین دوجے نہ یور حذاف شو
 او ہمزہ عدم حاجت دوجے نہ ہم حذاف شو نو ذکر پاتے شو یعنی قرار او نیسے
 پہ خپلو کورو نو کنس، تینیک شے پہ کورو نو کنس بغیر حاجت شرعی ذکر نہ بھر مہ
 او کھٹ لکھ چہ حدیث دسودہ رضی اللہ عنہا کنس راغلے دی چہ حقہ نقلی حج او عمر
 دپارہ ہم ذکر نہ تہ وہ او ویل پے چہ مونہ تہ اللہ تعالیٰ فرمائیلے دی (و قرن فی
 بیوتکن)۔ وَرَّكَ تَبَرُّجْنَ تبرج معنی کچل ریب و زینت او کالی بیکارہ کول او
 پہ گفتار او فقا کنس نازیکارہ کول دی۔ الْجَاهِلِيَّةُ الْأُولَى، ذکر نہ مراد یو خاص زمانہ تہ
 بلکہ اسلام تہ رواندے پہ ہرہ زمانہ کنس چہ بے دینی تیرہ شویدہ ہفت تہ
 جاہلیت اولی وچہ کیری، او ذ اولی پہ مقابلہ کنس پہ حالت اسلام کنس جاہلیت
 طریقہ جو رول دا دویم جاہلیت دے، یادلتہ اولی داسے لفظ دے چہ مقابل نہ
 غواہی عرب کلہ اولی صرفی زور تہ وائی، او تبارک حج دجاہلیت اولی دا وچہ زمانہ
 پہ سرا و مخ بیکارہ کرے وڈ او بازار نو کنس او دسرہ پہ رواندے پہ گر خیدالہ چاہہ
 لاسونہ او مچے ہم بیکارہ کیریوے او دلارے پہ میخ کنس پہ روانے وے
 تارینو تہ بے لے لار نہ پریخودلہ لو پچہ پچہ نہ اچولہ بابہ لے او گویانہ لے

مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ

ذِي فَهْمٍ وَهُوَ الَّذِي يُخَوِّفُ مَنْ يَشَاءُ وَيُخَوِّفُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الَّذِي يُخَوِّفُ مَنْ يَشَاءُ

ہے اور ازانہ کہے وہ اوچہ بازار یا گنے تہ بہ تللہ نوکان یہ ہے خائستہ کرو
 نو الفوس دے یہ تن مسلمانانہ یاندے چہ دا ہول کارونہ د جاہلیت ہے
 شور و کرے سی بکرہ دھے تہ زیاتے شومے ذی او دیتہ گناہ تہ ویلے کیری روا اللہ
 استون دانی المشتکی۔ وَأَقْمِنِ الطَّلُوءَ ہر کلہ چہ دناکارہ اعمالونہ منع اوکرہ
 یوس یہ خائستہ اعمالوسرہ مرور کوی او ددے تہ معلومہ شوہ چہ دزنانو دموکونو
 ہسی ڈے نورونہ دی ددے وجہ د قرن فی بیوتکن نہ روستو ہے ذکر کرو۔
 وَتَيْنِ الْوَكَاةَ یہ دے کیں بشارت دے چہ اللہ تعالیٰ یہ ہے تاسو یاندے مالی وسعت
 راوی نو زکوۃ یہ درکوئے او اکثر مال دزنانہ دھے زیورات وی تو معلومہ شوہ چہ دھے
 یہ کانوکیں زکوۃ فرض دے۔ وَأَطْعِنِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ داتعمیم بعد التخصیص کے یعنی
 بنو او امر و باندے عمل کول او دتو لومنیہاتو تہ بچ کیدلو تہ شامل دے او دا رتک
 اشارہ دہ چہ مخیر بین کرے شوے عملونوکیں اطاعت د اللہ تعالیٰ او د رسول شرط
 دے۔ إِنَّكَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكَ دے کیں دتیر شوے ذکر کرے شوے عملونو قایدے
 میانوی او د إِمَّا يُرِيدُ اللَّهُ مَفْعُولٍ بِكَ دے یعنی العمل متکم یہذاہ الاحکام یعنی غواری
 ملہ تعالیٰ ستاسو تہ عمل کون پہ تیر شوے احکامو باندے۔ لِيُنْزِلَ عَلَيْكَ رِجْسًا
 لِقَدْ شَمِنَ دے باطلے عقیدے او اعمالو و اخلاقو د فسق و فجور او طریقہ د منافقت تہ
 ہم حکمہ چہ منافقتو تہ ہے إِنْهُمْ رِجْسٌ تویہ سفاکیں و پیلے دی اور جس عذابونو د
 دنیا او آخرت تہ ہم شامل دے۔ أَهْلَ الْبَيْتِ دلفت پہ لحاظ سرہ ددے معنی دہ رقیق
 د غیہ تیردو نو اصل مصداق ددے بنچہ (زوجہ) دہ لکے سورۃ ہود سفاکیں زوجہ د
 ابراہیم علیہ السلام مراد دہ او دلتہ ہم اول صرف بیبیانو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 تہ خطایات ذکر شویدی نو معلومہ شوہ چہ اہل بیت تہ اول بیبیانے مراد دی بیا
 روستو اولہ د وغیرہ تہ شامل دے، حکمہ چہ دوجہ معنی د اہل بیت دادہ چہ کور
 تہ ذرا تلوحق نری او دا صریح رد دے یہ شیعہ کا تو باندے چہ ہغوی بیبیانے د
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د اہل بیت تہ خارج کتری او دا ددوی جہل دے
 ہاں کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم، حسن او حسین او قاطمہ او علی رضی اللہ عنہم
 تہ اہل البیت ویلے دی نو یہ دے کیں اشارہ وہ دیتہ چہ لفظ د اہل بیت صرف بیبیانو
 پورے مہ خص کوئے۔ وَ يُظْهِرُ لَكُمْ تَظْهِيرًا مَکْتَبِیْنِ یے سلی قایدہ ذکر کرے او دا
 ثبوتی قایدہ دہ یعنی یہ دتہ احکامو باندے عمل کول دودہ (پاتے پہ سیل مخ)

۴

لَطِيفًا خَبِيرًا ۝ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ

بلیک بخیزوۃ و بی بی او عیبار دے . یقیناً مسلمان سہری او مسلمانے زنانہ

وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَتَاتِ وَالْقَتَاتِ

او مؤمنان سہری او مؤمنے زنانہ او تاجہری کوؤنکی سہری او تاجہری کوؤنکی زنانہ

وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ

او رشتیاویونکی سہری او رشتیاویونکی زنانہ او صبر کوؤنکی سہری او صبر کوؤنکی زنانہ

وَالْخَشِيعِينَ وَالْخَشِيعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ

او عاجزی کوؤنکی سہری او عاجزی کوؤنکی زنانہ او صدقہ ویکوؤنکی سہری او صدقہ ویکوؤنکی زنانہ

وَالصَّالِحِينَ وَالصَّالِحَاتِ وَالْحَفِظِينَ وَالْحَفِظَاتِ فَرُوحَهُمْ

او برتہ نیوؤنکی سہری او روتہ نیوؤنکی زنانہ او بچ ساتونکی عورتو تو خیاو لوہ سہری

فائدے دی اول درجس اور زائیلو نہ بچ کیدال او دویم د طہارت باطنیہ او قضا ئیلو حاصلیدال او دالوے فضیلت دے د اہل بیتو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ شرط د عمل کو لو سرہ پہ مخکینی حکمونو پاندے لیکن د دے تہ مراد عصمت تہ دے لکہ چہ شیعہ کان وائی ۔

۳۳۔ دایل خطاب دے بیسیانو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او ہر کلا چہ د اعمالو پناہ علم باتدے دہ او بقیہ د علم تہ عمل غلط وی د دے وچے تہ یہ دے کیں د علم ترغیب و رکوی ۔ او تصاب د علم بچے د کرکریے دے د من آیات اللہ چہ قرآن کریم دے ۔ وَالْحُكْمَ مراد تربیہ سنت او حدیث د نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے واذکر مراد د دے تہ لو ستل او درس و تدریس کول دی ۔ فَرُوحَهُمْ پہ دے کیں اشارہ دہ چہ درس گاہ د زنانہ د پلارہ دنہ کمرہ او کو تہ دہ او دالفظ متعلق دے پہ واذکر ن پورے یا متعلق دے پہ بتلی پورے ۔ لَطِيفًا خَبِيرًا پہ دے کیں اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ پیڑنی ہخہ خوک چہ اہل دی د زوجیت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د پلارہ او کوم اعمال او احکام چہ دودی د شان سرہ مناسب دی او چہ کوم اسباب دی د پلارہ د طہارت او د بچ کیدالو درجس او پلیدی تہ ۔

فائدے دے دے تہ تردے پورے اگرچہ خطاب بیسیانو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے لیکن پہ دے احکامو سرہ زنانہ د امت ہم تبعا مکلف دی حکم چہ اعلیٰ تہ حکم وی نو ہخہ ادنی تہ ہم شامل وی ۔

وَالْحَفِظَاتِ وَالذَّكِرِينَ اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّكِرَاتِ

او بی سائو منکے زنانہ او یا دود منکے اللہ تعالیٰ لہے سہری و پیر او یا دود منکے زنانہ

اَعْلَىٰ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَّاجْرًا عَظِيمًا ﴿۲۵﴾

اتبار کرے دے اللہ تعالیٰ ددوی دپارہ بخشش او ثواب لوے ۔

۲۵۔ یہ دے ایت کتب بشارت دے پہ جمع کو لو دس صفاتو خایستو سرہ او هر کله چه تیر شوے ایاتو نو کتب احوال د بیبیا نو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم ذکر کرو او هغوی تہ یے خاص بشارت ذکر کرو نو یہ دے ایت کتب د عامو تاریبو او زانو صفات او بشارت ذکر کوی او یہ دے کتب اشارہ دہ چه داصفتو تہ یہ بیبیا نو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم کتب م موجود وو۔ اول صفت اسلام یعنی هغه نارینہ او زانہ چه پہ تابعدارے داللہ تعالیٰ او د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کتب عقیدہ او قول او عمل پورہ داخل وی۔ دویم صفت ایمان هر کله چه اسلام کله صرف ظاہری انقیاد تہ ویلے کیری نو یہ دے صفت سرہ یے واضعہ کرہ چه انقیاد باطنی پکیں پورہ شتہ دے نو معلومہ شوہ چه پہ دے ایت کتب اسلام خاص دے او ایمان عام دے خکہ چه ایمان سرہ کله عمل وی او کله تہ وی او اسلام سرہ بہ شرعی معنی کتب ضرور ایمان قلبی وی او دامقا یرت رد خصوص او عموم) د عطف دپارہ پورہ دے۔ دریم صفت قنوت دے دلہ قنوت پہ معنی د اخلاص دے یعنی کله پہ عمل یا دعوی د ایمان کتب اخلاص تہ وی نو داصفت یے د دے وجہ تہ ذکر کرو۔ ختورم صفت صدق دے هر کله چه قنوت کله صرف طاعت تہ ویلے کیری اگر چه پہ دروغو سرہ وی یا سکوت تہ ویلے کیری نو یہ صدق سرہ یے ہکارہ کرہ چه پہ طاعت کتب صدق ملگرے دے۔ او سکوت د صدق تہ تہ کوی بلکه د دروغو تہ ساکت دے اشارہ دہ چه دروغ ویل د مسلمان صفت نشی کیدے۔ یقنم صفت صبر دے هر کله چه صدق کتب دوام او ہمیشہ والے ضروری دے او چه رشتیا ہمیشہ ویلے کیری نو مصیبتو تہ او کالیف پکیں راجی نو د هغه دپارہ علاج صفت دصبر ذکر کرو۔ شیریم صفت خشوع دہ او تفصیل د هغه پہ تفسیر دسورۃ مؤمنون کتب ذکر شوے دے هر کله چه صبر بعض وقت د انسان طبیعت وی یا د کمزورے د وجہ تہ صبر کوی نو خشوع یے ذکر کرہ یعنی سبب دصبر تواضع دہ اللہ تعالیٰ تہ یہ زہرہ او اندامو نو سرہ۔ او دم صفت تصدق کول یہ مال سرہ قرضی او تقویٰ هر کله چه د مالدارے دوجہ انسان د خشوع د صفت تہ اکثر خالی وی بلکه تکبر کوی نو د هغه علاج یے ذکر کرو چه (پاتے پہ بل مخ)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مَوْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ

او نہ دی مناسب مؤمن سہی لہ او مؤمن زقاتہ لہ کلہ چہ فیصلہ کریدہ اللہ تعالیٰ

وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ

او رسول دھقہ دیو خیز دا خبرہ چہ دی دوی لہ خوینہ خیلہ

تصدیق پہ مال سرہ سبب او دلیل دے۔ اتم صفت صوم روزے نیول
 ہر کلہ چہ تصدق بالمال کلہ بغیر دجذابہ ایثار نہ وی اوکلہ تصدق کولو کتب
 نفسانی برخہ وی نو دھقہ دپارہ یے صوم ذکر کرو دپارہ دے چہ ایثار پیداشی
 او دتقسیم حظ برخہ رانتی۔ تہم صفت حفظ الفروج دے ہر کلہ چہ
 مقصد د روزے نیول کسر (ماتول) د شہوت دی نو دھقہ نتیجہ یے ذکر کر
 چہ خیل خان دبدکارے نہ ساتل بلکہ خیل عورتو تہ دے خایہ بیکارہ کولو تہ
 ساتل۔ لسم صفت ذکر اللہ دے ہر کلہ چہ دے اعمالو سبب او باعث او خاص
 طور باندے د حفظ الفروج سبب د اللہ تعالیٰ ذکر کتب مشغولیدال دی نو حکم
 پہ ذکر سرہ توجہ اللہ تعالیٰ تہ او کتہ تول داند امو تو او دے او د زہ حاصلیدی
 نو داصفت یے پہ اخر کتب ذکر کرو او پہ سلا ایت کتب ذکر کثیر بعض تفسیر ذکر کثیر

کرے دی چہ چاہول کارونہ خیل اللہ تعالیٰ تہ اوسپارل توفیقہ پہ المسلمین کتب
 داخل دے او چاہہ اقرار او کرو چہ اللہ تعالیٰ زمارب دے او محمد صلی اللہ علیہ
 وسلم زمارسول او زہ یے دے تہ خلاف تہ وی توفیقہ پہ المؤمنین کتب داخل
 دے او چاہہ د اللہ تعالیٰ طاعت او کرو پہ فرض کتب او نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 طاعت یے او کرو پہ سنتو کتب توفیقہ پہ القانتین کتب داخل دے او چاہہ خیل
 خبرے د دروغو تہ یچ اوساتل توفیقہ پہ والصادقین کتب داخل دے او چاہہ صبر
 او کرو پہ طاعتو باند او پہ مصیبتو باندے توفیقہ پہ الصابرين کتب داخل دے
 او چاہہ موعہ کوڈ پہ داسے طریقہ چہ خیل ہی طرف تہ او کس طرف تہ خوک تہ
 پیڑنی نو دے پہ العاشعین کتب داخل دے او چاہہ ہرہ حقہ کتب یو درہم خیرات
 کوڈ نو دے پہ المتصدقین کتب داخل دے او چاہہ پہ ہرہ میاشت کتب ایام
 بیض روزے نیولے توفیقہ پہ الصائمین کتب داخل دے او چاہہ خیل عورت د
 حرامو نہ یچ اوساتل توفیقہ پہ المحافظین فروجہم کتب داخل دے او چاہہ پہ
 یثو موٹو ہمیش والے کوڈ نو پہ الذاکرین کتب داخل دے او د بعض سلفو
 صالحینو تہ نقل دہ چہ کوم اذکار او دعا گانے پہ سنت سرہ پہ مختلفو اوقاتو

أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ

پہ کار دی کتب او چاہے خلاف او کپو حکم دالہ تعالیٰ او رسول دہنہ نو یقیناً

صَلَّاهُ مَبِيتًا ۱۰۳۱ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي

گمراہ شو پہ گمراہی بشارت سرہ او کلمہ چہ ویل تا ہنہ چاہے

أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ

چہ نعمت کریدے اللہ تعالیٰ پہ حقہ باندے او نعمت کریدے تا پہ حقہ باندے اوساتہ

عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفَىٰ فِي نَفْسِكَ

دکان سرہ بی بی خجلہ او ویرہ کوہ د اللہ تعالیٰ نہ او پتہ ساتلہ تا پہ زہرہ خجل کتب

کتب ثابت دی پہ حقہ باندے چہ جوک ہمیشگی کوی تو حقہ پہ الذاکرین اللہ
کثیرا کتب داخل دے۔

فَأَيُّهَا ۱۰۳۲ - پہ دے صفتو نو کتب درے صفتو نہ قلبی دی ایمان، قنوت، خشوع، دا

عبادات قلبیہ دی۔ او درے عبادات بدنیہ ظاہریہ دی اسلام عام دے تو لو عبادتو نو

تہ)، اوصیرا و صوم، او پہ دے کتب دوحہ عبادات لسانیہ دی صدق او ذکر۔ او یو

عبادات مالیہ دے تصدق کول او یو عبادت د ترک المنکرات دے یعنی حفظ القروج۔

مَغْفُورَةٌ، دادیل دے چہ پہ دے عباداتو کتب ہر عبادت سرہ گناہو نہ بجلے کیدی۔

وَأَجْرًا عَظِيمًا دادیل دے چہ ہر یو عبادت سبب دے یوے ثواب دے۔

۱۰۳۳۔ پہ دے آیت کتب خطاب دے تو لو مؤمناتو نارینو او زنا تو تہ یعنی د اللہ تعالیٰ

او رسول د فیصلے او د نص پہ مقابلہ کتب خجلہ یا دبل چارلے او اختیار مہ چلوے

داعصیان او گمراہی بشارت دہ۔ او د مخکب آیت سرہ یے رب۔ دادے چہ تیوشوی

صفات ہلہ حاصلیری چہ د نص د قرآن او حدیث تہ خلاف پہ بلہ لیلے او قول

باندے د عمل کولو تہ خان بچ کریشی۔ لفظ مؤمن او مؤمنہ د پارہ د تعیم د دے حکم

دے راد اقصی اللہ حقہ فیصلو او حکمو نو تہ شامل کچہ پہ قرآن کریم کتب دی۔ و رسول

فیصلو او حکمو نو تہ شامل دے چہ پہ سنت صحیحہ سرہ قولہ او عمل ثابت وی۔

أَمْرِهِمْ داضمیر راجع دے مؤمن او مؤمنہ تہ دوجہ د عموم د حقہ تہ حکم چہ

نکرہ پہ سیاق د نفی کتب واقع دہ یا ضمیر راجع دے اللہ تعالیٰ او رسول تہ۔

وَمَنْ يَعْصِ دلتہ د عصیان نہ مراد خجل رایے او اختیار مقام کول دی پہ نص د

قرآن او د سنت باندے۔ صَلَّاهُ مَبِيتًا پہ مبین کتب اشارہ دہ (پاتے پہ بل مخ)

مَا لِلَّهِ مُبْدِيَةٌ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ

هغه خبره چه الله تعالى نه کاره کوله او دیره کوله تا د خنقو ته او الله تعالى دیر حقان ۷۷

أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا

چه د هغه نه ویره او کړه نو هرکله چه پوره کړو زید د هغه نه حاجت

زَوْجُكَهَا لَكُمْ لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

نو په نکاح سره موږ درکړه تاته د پلوه د دے چه نه وی په مؤمنانو باندے

حَرْجٌ فِي أَزْوَاجٍ أَدْعِيَاءِهِمْ إِذَا قَضَوْا

تنکسیا په بله د نکاح کولو د بیبیانو د متبیینانو د دوی کس هر کله چه پوره کړی دوی

مِنْهُمْ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا

د مخوی ته حاجت او دے حکم د الله تعالى پوره کړے شوی.

چه د دے په ضلال باندے یل دلیل ته حاجت نیشته بلکه عمل په خلاف نص باندے دلیل د دے د کمرای دے.

۱۰۴: دا خطاب دے نبی صلی الله علیه وسلم ته ځکه چه لفظ د ان تخشاه اوزونکها کس خطاب هغه ته دے. ربط د ځنکس ایت سره دادے چه هرکله تابعدار دے رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ترغیب بیان شو نو په دے ایت کس د هغه د تابعدار دے قائم دے بیا نو په هغه د حرج نه بچ کیدل په تابعدار دے د رسم شرک کس چه حرمت د نیک د متبیین دے. آو په دے ایت کس د زید بن حارثه بعضه حال نو ته اشاره ده هغه دا چه زید بن حارثه په وړو کوالی کس د مور سره روان وو په سفر باندے نو بد معاشانو په لږه کس هغه لږه د مور ته په نور سره واغستلو او د عکاظ میل ته دے راوستلو او ویل دے چه دامر دے د حرج د پاره نو حکیم بن حزم چه وکیل تجارت وو د خدیجه رضی الله عنها هغه د دوی ته په څلور سوه درهم باندے واغستلو او د خدیجه رضی الله عنها سره اوسیدلو بیا چه د نبی صلی الله علیه وسلم د خدیجه رضی الله عنها سره نکاح او شونو هغه زید نبی صلی الله علیه وسلم ته او بخلو په دغه زمانه کس د زید پلار وغیره د هغه په طلب کس کړیدل نو مکة معظمه ته راغلل نو زید د نبی صلی الله علیه وسلم سره اومندالو نو د هغه نه دے طلب کړو هغه او فرمائیل چه د زید نه تپوس او کړ دے کله سوره په خپله خوښه حق نو ځه دے نه منع کووم

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فَمَا

تہ دے دی یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہاندے تنگیا پہ رسولو دے حکم کہیں

نو ہفتہ اوہیل چہ خہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ مقابلہ کہیں پلازاو رونہ نہ توہین
نہ بیانی صلی اللہ علیہ وسلم ہفتہ تہ اوہیل چہ ماتہ ازاد کرے او دہفتہ وخت کدوچ
پہ موافق سرہ ہے اوہیل چہ زید زما خوئے شو یعنی متبی ہے تریہ جوہ کرو
دھے تہ روستو پہ دے تہ زید بن محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) دے کیدلو۔ بیا نبی
صلی اللہ علیہ وسلم دے زید نکاح دے زینب بنت جحش رضی اللہ عنہا سرہ اوہیل۔ لیکن
دے دوی دے کورنی تعلق پورہ جوہ رانے نو زید او غوہبتلہ چہ زہ دے لہ طلاق ورکوم
نو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ہفتہ لہ دے طلاق ورکولو تہ منع کرو۔

او رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ وحی سرہ معلوم شوہ چہ روستو دے طلاق
ورکولو دے زید تہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ دے سرہ نکاح کوی۔ او پہ نکاح کولو
کہیں دے متافقاتو او مشرکاتو دے طرف تہ دا بدنامہ وہ چہ دے خوئے دے بچے سرہ ہے نکاح
او کرد نو دے بدنامے تہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پریدلو نو ہفتہ تہ ہے اوہیل چہ دے
لہ طلاق مہ ورکوه۔ لیکن ہفتہ طلاق ورکرو او عدات ہے تیرشو نو اللہ تعالیٰ
دے زینب نکاح دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ اوکرو۔ اَنعَمَ اللّٰهُ، پہ توفیق ورکولو
دے ایمان او پہ محبت دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم۔ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ پہ ازادولو سرہ
او پہ خوئے جوہولو سرہ۔ اَقْسَمْتُ عَلَيْكَ زو جاک یعنی ہفتہ ستانہ مشورہ طلب کرہ
پہ بارہ دے طلاق دے ہے کہیں او دے زوج نوم زینب رضی اللہ عنہا و۔ یعنی اگرچہ پہ
تہ بات دے بوج او تکلیف پہ وی لیکن دے ہے سرہ گذارہ کوه۔ وَاللّٰهُ یعنی دے
حقوق پورہ ادا کوه۔ وَتَخَفَىٰ رَفِیْقُ نَفْسِیْ مَا لَیْسَ لَیْکَ مُبْدِیْہِ کوم غیب چہ اللہ تعالیٰ بنکارہ
کرہ ہفتہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زہ کہیں ساتلو او اللہ تعالیٰ خودا بنکارہ کرہ
چہ ہرکہ زید طلاق ورکرو زینب رضی اللہ عنہا تہ او عدات ہے ہم تیرشو
نو اللہ تعالیٰ دے ہے نکاح دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ اوکرو۔ نو معلومہ شوہ
چہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زہ کہیں دا خبرہ وہ دے دے وچ تہ چہ اللہ تعالیٰ
ترتہ دے ممکن تہ خبر الیرے و۔ وَتَخَفَىٰ النَّاسُ مراد دے دے تہ خشیہ اہتقادی
نہ دے رچہ پہ عقیدہ دے تعظیم او تعبد سرہ یرہ کوی حکمہ خوف دے اللہ تعالیٰ
نہ سکیدے شے لکہ چہ ولم یخش الہ اللہ (توبہ) کہیں مراد دے) بلکہ مراد دے خلقو
تہ متیا او دے طعنو تہ نہ خان۔ یٰۤاَیُّکُمْ کول دی حکمہ چہ دلنہ مفسرین دہ معنی کوی
ول داچہ تاحیا کولہ دے خلقو تہ۔ دویم داچہ یرہ کولہ تار پاتے پہ بل مخ

قَرَضَ اللَّهُ لَهُ سِتَّةً آلَافًا فِي الَّذِينَ خَلَقُوا

چہ فرض کریدے اللہ تعالیٰ پہ دہ ہاندے پشان د طریقہ د اللہ تعالیٰ پہ ہفتہ کسانو کیں چہ نیرشوریا

د ملا متیا د خلقو نہ۔ او و تَحَسَّى النَّاسُ عِلَّتْ دے د امسک علیک د پارہ چہ تا ہفتہ
تہ ویل طلاق مہ ورکوه داد دے وجہ چہ یریدے د خلقو د طعن نہ کہ تا ور تہ
ویلے وے چہ طلاق ورکوه او بیاد پہ نکاح باندے اغستلہ تو خلقو بہ ویل چہ
دائے د خان د پارہ دہفتہ د نکاح تہ ازادہ کر لہ یا علت دے د تحسفی فی نفسک
د پارہ او بیائے ہم دغہ مطلب دے۔ وَاللَّهُ أَعْلَمُ أَنَّ تَخَشُّعًا، تفسیر سراج المنیر کیں
ویلے دی چہ د دے د مطلب نہ دے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د اللہ تعالیٰ تہ
یرہ نکولہ بلکہ حدیث صحیح کیں راقے دی انا اخشا کمر لہ و اتقا کمر لہ بلکہ معنی
دادہ چہ داسے حال تو کیں چہ یو طرف تہ د خلقو تہ یرہ کول و د ایل طرف تہ د
اللہ تعالیٰ تہ ویرہ وی نو پہ دے کیں یہ د اللہ تعالیٰ تہ یرہ کول مخکین وی پہ یرہ
کول د خلقو باندے۔ (تنبیہ) بعض مفسرینو پہ دے مقام کیں داسے قصے لیکے
دی چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د شان سرہ نہ خائیکگی یعنی پہ زہرہ د نبی صلی اللہ
علیہ وسلم کیں محبت د زینب پیدا اکیدل او زہرہ کیں د اتہنا کول چہ زینب زینب
لہ طلاق ورکوی اوزہ لے پہ نکاح سرہ و اخلم وغیرہ نو دہفتہ پہ بارہ کیں پہ د
ایت کیں پخبلہ تردید موجود دے علیہ دا چہ امسک علیک لے ویلے دی نو کہ د نبی
داسے محبت او تمنا وے تو پکار و چہ ہفتہ تہ لے ویلے وے چہ طلاق ورکوه۔
دویم ما لہ مبدیہ کہ د رسول پہ زہرہ کیں د محبت او تمنا دے تو ضرور اللہ تعالیٰ
یہ ہفتہ ینکار کرے وے حکم چہ اللہ تعالیٰ د ہیچانہ یرہ نہ کوی۔ دریم زو جنکھا
لشراہ کہ دہفتہ محبت وے نو اللہ تعالیٰ بہ فرمائیلے وے زو جنکھا لہ لک زحیہا،
رستاد محبت د وجہ نہ مہ پہ نکاح سرہ درکوه۔ دارنگ محققینو مفسرینو ہم
پہ دغہ قطعہ باندے رد کرے دے تفسیر ابن کثیر کیں ویلے دی "چہ ذکر کریدی
ابن ابی حاتم او طبری بعض اثار د سلف تہ مونو دہفتہ نہ مہ کر کو د پس نہ لے ذکر
کو د؟ او تفسیر قرطبی کیں لیکے دی چہ بعضو مفسرینو روایت کرے دے چہ نبی
صلی اللہ علیہ وسلم پہ ہفتہ د زینب باندے مبین شو او بعضو بکواس کو د نکو ویلے
دی چہ عاشق شو نو داد ہفتہ چاہہ صادر یگی چہ د نبی د عصمت تہ جاہل وی
یا سپک والے کوی د حرمت د نبی۔ بیا تفسیر قوطی یو سوال ذکر کریدی چہ
ہر گاہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ معلومہ وہ چہ زینب پہ د زینب نہ
ضرور جدا کیری نو بیائے ور تہ وے اویل چہ امسک علیک زو چکی داخو تہ قاض د؟

مِنْ قَبْلِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿۳۸﴾

دَدۂ تہ مخکس او دے حکم داللہ تعالیٰ تقدیر مقدر کریشوے

جواب ہے ذکر کرے دے چہ داد نور و مقاصد و صحیح و دیارہ حجت قائم و دو
عاقبت د خبرے پیر تدال لکہ چہ اللہ تعالیٰ تہ دیوکس یارہ کیں علم وی چہ دے
ایمان تہ راوری او بیاہم ورتہ د ایمان راوری امر کوی۔ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْنًا وَمِنْهَا زَيْنُ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دایر لوے منقبت دے چہ دھقہ نوم پہ قرآن کریم کیں لوستے کیوری
ذیل صحابی داصفت نیستہ او علماؤ د دے حکمت داد ذکر کرے دے چہ ہر
کلہ ددہ نسبت دزید بن محمد تہ بدل کریشوزید بن حارثہ تہ نوپہ دے سرہ
ددہ زہرہ تہ دیر خفکان اور سیدلو تو دھے دجیرے دپارہ ددہ نوم ہے پہ قرآن
کیں نازل کرو۔ وَكَوْنًا مَرَادُ تَرْبِيَةِ حَاجَتِ دِيُوْحَانِے کیدلو دبی بی سرہ اویا طلاق و رکول
دی۔ کہ چہ پہ حدیث د مسلم کیں ثابت دہ چہ نزدیکت تہ روستو ہے طلاق
ورکریڈے او دے طلاق ورکولو کیں ہم دزید ضرورت او حاجت پورہ کیدل دی
دے وچ دھے تہ ہے تعبیر او کرو پہ وطر سرہ۔ زَوْجًا لَهَا ددے تہ معلومہ
شوہ چہ د نکاح دپارہ ولی د نکاح پکار دے خود اختلافی مسئلہ دہ۔ اوپہ نسبت کیں
اللہ تعالیٰ تہ اشارہ دہ چہ ددے نکاح اللہ تعالیٰ پہ اسمان تو کیں کرے دے لکہ چہ
پہ حدیث د نسائی کیں راغلے دی چہ دے پہ فجر کوڈ پہ نور و بیبیا نو باندے چہ
اللہ تعالیٰ زما نکاح پہ اسمان کیں کریدے او داد نبی صلی اللہ علیہ وسلم
خصوصیت دے چہ لکئی لَیْکُنَّ عَلَى الْمُؤْمِنَاتِ حَرَجٌ اہ دالویہ فائدہ شرعیہ
دہ پہ نکاح د زینب کیں چہ ہقہ رد د شرک فی التحريم دے او تردید د رسم و رواج
دمشراکو دے چہ ہقوی پہ دمتبی دتے سرہ نکاح کول ہمیشہ دپارہ حرام کول۔
۳۸۔ دابل خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ صیقہ د غائب سرہ دپارہ
د احترام۔ ربط دادے ہر کلہ چہ نکاح د زینب کیں د خلقو د طعنو تہ ہیرہ وہ
نوپہ دے ایت کیں ترغیب دے چہ پہ دے نکاح کیں فریضہ د اللہ تعالیٰ
خلق تہ رسول دی چہ ہقہ د رسم شرکی تردید کول دی نونبی صلی اللہ علیہ
وسلم لہرہ تہ دی جائز چہ پہ دے کار کیں ہقہ ہیج حرج محسوس کری۔
النبی مراد دے تہ زموتر نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے۔ حَرَجٌ مراد دے
تہ تنگییا او خفکان دے پہ تبلیغ د رسالت کیں۔ فِيمَا قَرَضَ اللّٰهُ ددے تہ مراد
تبلیغ او دعوت دے چہ فرض دے پہ انبیاء و باندے لہ پہ معنی د علیہ
دے یا مراد د حرج تہ گناہ دے پہ نکاح د زینب رضوان اللہ عنہا (پاتے پہ یل مخ)

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَ

دا حقہ کسان دی پہ رسوی بیقامونہ ذ اللہ تعالیٰ او ویریگی ذ حقہ نہ

وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ

او نہ ویریگی ذ ہیجانہ سوا ذ اللہ تعالیٰ نہ او پورہ دے اللہ تعالیٰ

حَسِيبًا ۝ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّنْ

ساب کوئی نہ تہ دے محمد صلی اللہ علیہ وسلم پہلار ذ ہیجانہ ذ

رَجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ

نارینو ستاسو نہ لیکن رسول ذ اللہ تعالیٰ دے او آخری دے

کین لکہ سورۃ اعراف پل کین او قرض تہ مراد تقدیر ذ اللہ تعالیٰ دے دے نکاح پدپارہ ذ نبی صلی اللہ علیہ وسلم، اولہ پہ خیلہ معنی دے۔ سئلہ اللہ مراد دے نہ طریقہ ذ اللہ تعالیٰ دہ پہ تولو انبیاء علیہم السلام یاندے دلرے کولو دخرج پہ تبلیغ او دعوت کین یا مراد دے نہ طریقہ ذ وسعت دہ پہ بارہ ذ نکاح کین پہ مخکینو انبیاء علیہم السلام یاندے لکہ داؤد او سلیمان علیہما السلام شو۔ او سئلہ نہ مخکین حرف ذ کافی حداف دے یعنی کسئلہ ریشان ذ طریقہ یا فعل سن پت دے یا رانیج پت دے۔ قَدَّارًا تیرشوی ایت کین مَقْدُورًا ذکر کرو حکمہ چہ ہلتہ مراد نکاح ذ زینب سرہ و و اوہدہ پورہ کرے شو او پہ دے ایت کین یے قَدَّارًا ذکر کرو حکمہ چہ قرض کین معنی ذ تقدیر دہ۔ او مَقْدُورًا ذ تاکید دپارہ دے یعنی ہیج تبدیلی او خلاف پہ ہف کین نہ واقع کیہی۔

۳۳۔ داصفت یا بدل دے ذ الَّذِینَ خَلَوْا مِن قَبْلُ تہ او ذکر دشان ذ تیرشوڈ انبیاء دے پہ درے صفتو سرہ عل رسول ذ تولو بیقامونہ ذ اللہ تعالیٰ چہ پہ ہف کین یے ہیج کے زیلے ذ خان نہ تہ دے کرے۔ عذ ذ اللہ تعالیٰ تہ یرہ کول یعنی دا خشیت الہی سبب دے دپارہ ذ پورہ دین رسولو۔ عذ او بل چانہ یرہ تہ کول یعنی دچا ذ ویرے تہ پہ دین ذ اللہ تعالیٰ کین ہیج خیانت، یتہان، تبلیس نہ کول۔ ذ کفی باللہ حسیبًا دا یرہ دہ حقہ کسانو تہ چہ پیغمبرانو یاندے اعتراضوہ کوی یعنی اللہ تعالیٰ بہ ذ دوی سرہ حساب او کیری چہ پہ حقہ سبب سرہ دوی اعتراضوہ کول۔

التَّائِبِينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝

ذہیبہرلو تہ او دے اللہ تعالیٰ پہ ہر غیز، ہاندے علم لرونکے۔

۱۔ دا خطاب دے مؤمنان تو تہ او پہ دے کیں جوابونہ دھقہ اعتراضونو دی چہ خلقو پہ نکاح د زینب رضی اللہ عنہا پہ وجہ سر پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہاندے کول۔ اول اعتراض۔ چہ دے نبی د چیل خوئی د تہی سرہ نکاح کرے دہ؟

۲۔ جواب او شو ما کان محمدؐ انا آحد من انبیاءکم یعنی د نبی پہ نارینہ اولہ د کیں سہیوہ یعنی بلوغ تہ ہیچ یونہ دے رسید لے محکمہ چہ نارینہ اولہ دے پہ وروکوالی کیں مرہ شوی دی ہاں لونہہ لے خلور بلوغ تہ رسید لے دے او وادہ شولے وے، او پچا لکم کہیں اشارہ دہ چہ ستاسونہ ہفتوک دھقہ خوئی تہی جوہیدے، نو پدے کیں نفی د حقیقی بالغ خوئی او مجازی یعنی د متبہی دواہو مراد دہ۔ دوم اعتراض! چہ خہ ضرورت دو چہ دہ د زینب سرہ نکاح کوؤ اگرچہ انکوریہ تہ دہ خو خلق طعنونہ کوی!

۳۔ جواب او شو وَلَکِنْ رَسُولَ اللَّهِ یعنی دا مسئلہ رچہ رد رسم شرکی دے رسول ضروری دی او دے پیغمبر دے پہ دہ ہاندے دا رسول فرض دی۔ دوم اعتراض! خہ ضرورت دو چہ دہ دا خبرہ رسولہ بلکہ ددہ نہ روستو بہ بل پیغمبر راغلے وے نوہقہ بہ رسولے وے؟ جواب او شو وَخَاتَمَ النَّبِيِّینَ یعنی دے آخری نبی دے دہ تہ روستو بل نبی تہ راخی۔ خلورم اعتراض چا لہ علم دے چہ بل نبی روستو نہ راخی کیدے شی چہ راخی؟ جواب او شو وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا یعنی اللہ تعالیٰ تہ علم دے اوہقہ دا خبر راگرے دے۔

۴۔ فائیدہ:- ذہبت د مضمون او رونداش تہ صریح معلومہ شوہ چہ خاتم النبیین تہ مراد دا دے چہ دا آخری نبی دے ددہ تہ روستو بل نبی راتلونکے نیستہ او دا رنگ پہ حدیث صحیحہ کیں راغلے دی وانا خاتم النبیین (نبی بعدی) (ابوداؤد) او بل حدیث صحیحہ کیں دی وانا لعاقب والعاقب الذی یس بعد نبیؐ او دے دے نہ علاوہ دیر احادیث شتہ نو معلومہ شوہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د خاتم معنی پہ آخر سرہ کرے دہ۔ او دارنگ پہ لسان العرب (کتاب دلقت) کیں ویلے ہیچ خاتم النبیین اخرہم۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۝

یاد دے اللہ تعالیٰ پہ یاد کو دیر سیر

ایمان والو

اے

وَسَيُخَوِّدُكُمْ بِكُرَّةٍ وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ۝

اللہ تعالیٰ حقہ ذات دے

اد بیگانی

اد پائی ولیہ ذہقہ صبا

نودا ایت قطعی نص دے پہ دے بارہ کس چہ زمونہ نبی آخری نبی دے ددہ تہ روستو بل نوے نبی جو پیداونکے نیستہ ددے تہ انکار کول ذکر قطعی نص تہ انکار کول دی اودا ایگو کفر دے اود عیسیٰ علیہ السلام پہ نزول باندے داسمان تہ احادیث متواتر راغی دی لیکن دہقہ پہ راتلو سرہ ختم نبوت تہ ہیج نقصان نہ رسی حکمہ حقہ زور بخکے نبی دے اودر کلہ چہ راشی نو نوے وی پہ ورتہ تہ راغی بلکہ فیصلہ پہ زمونہ ذ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ شریعت سرہ کوی۔ اود دے پہ غلامی کس بعض اہل علو لغزشات تہ اعتبار نیستہ لکہ ابن جرہتی پہ فتاویٰ حدیثی کس ذابراہیم ابن النبی صلی اللہ علیہ وسلم ذنبوت امکان ذکر کرے لکہ چہ مفسر الوسی پہ حقہ باندے رد کریدے۔ اودارنگ تفسیر قرطبی کس رد دے پہ کتاب الاقتصاد ذغزالی باندے اومرزا غلام محمد ویل دی چہ خاتم پہ معنی دمہردے یعنی زمونہ ذنبی راتلل ذنور پیغمبرانو تصدیق دے اول جواب دادے چہ مخکس ذکر شہہ چہ صحیح احادیثو کتبے اود لغت پہ کتابونو کس خاتم پہ معنی ذخر دے۔ دوم جواب دادے کہ خاتم پہ معنی دمہرشی نو مطلب دادے چہ ذ آخری نبی دے حکمہ چہ مہر پہ اول یا پہ میخ کس نہ وی بلکہ پہ آخر کس وی اود مبرد قول دادے چہ خاتم فعل ماضی دہ یعنی ختم کریدہ دے نبی سلسلہ ذنور پیغمبرانو اونی ذرسول نہ عام دے نو ہر کلہ چہ ثابت شہہ چہ دے آخری ذانبیاد دے اوبل نبی ددہ تہ روستو نشی راتللے نولازما معلومہ شہہ چہ رسول خوبالکل نشی راتللے۔

۱۱۱۔ ددے ایت تہ تراخرد سورت پورے خلورم یاب دے پہ دے کس باقی بخکے خطابات دی نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ خطابات دی مؤمنانو تہ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ اتہ ایا تو نو کس ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ یہ سوال غیر ضروری باندے پہ ۳۳ کس۔

۱۱۲۔ دے (۳۳) کس خطاب دے مؤمنانو تہ پہ دہ اوامور سرہ۔ ذکر کثیر و تسبیح ہر وقت۔ ربط مخکس ایت سرہ دادے ہر کلہ چہ حقہ و ہمونہ اواعترا منونہ ۱ دفع کرل کوم چہ پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے خلق کول

تَجِئْتُهُمْ يَوْمَ يُلْقُونَكَ سَلَامًا وَعَدَّا لَهُمْ

پیشانی زدوی بہ بہ وہ وہ کہ وہ شہی اللہ تعالیٰ بہ سلام بہ وی او تیار کرے دے روی لوی

أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٥٦﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ

نواب عزیز والد اے نبی یقیناً لے جائے گا مونس تہ

شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٢﴾ وَذَاعِبًا

بیان کوڈنگ او زبیرہ درکوڈنگ او ویریہ درکوڈنگ او بلنہ کوڈنگ

إِلَى اللَّهِ يَرْجِعُونَ وَيَسْرَاجًا مُنِيرًا ﴿٣٦﴾

الله تعالیٰ تمہارے حکم کے لئے سرے او
چراغ بلید و نیک .

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ يَا لَهْمُ مِنَ اللَّهِ

۱۰ زیریں درجہ مؤمنانہ چہ یقیناً دوی لہ ۵ طرف ۵ ائمہ تعالیٰ تہ

[illegible]

فَضْلًا كَبِيرًا ۝ وَلَا تَطْعَمِ الْكُفْرَيْنِ وَالْمُنَافِقِينَ

نضام لوتے دے - او خیرہ مہ متہ د کافرانو او منافقانو
وَدَعَا أَزْهَمَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ

او پرکھو ضرر د دوی او نجان سبارہ یہ اللہ تعالیٰ ہاندے او پورہ دے اللہ تعالیٰ
وَكَيْلًا ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ

زمنہ وار اے ایمان والو ہر کلمہ چہ نکاح او کرے
الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ

تہ مؤمنو زناو سرہ بیا طلاق د کرے تاسو هغوی لہ مخبن د
تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عَدَاةٍ

یہ خانیہ کیدلو نہ د هغوی سرہ تویشته تاسو لہ یہ هغوی ہاندے هیچ عداوت

اوسراج تہ بل خوک خیل خان د پاره رنہا اغستلے شی اگرچہ سراج مرشی لیکن رنہا
یے باقی وی او دغہ شان د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے۔ مختیراً مراد دا چہ
رنہا یے تیزہ اوچمک دامہ کہ چرے د سراج پہ رنہا کنس کموالے وی نو د انسان
طبیعت پرے خفہ وی۔ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ دا ذکر د حال د هغہ کسانو دے چہ د سراج
منیر تہ یے رنہا حاصل کرے دہ او د دے معطوف علیہ محذوف دے یعنی تہ لحاظ
کوہ د احوالو د امت خیل۔ وَلَا تَطْعَمِ دا ذکر د حال د هغہ کسانو دے چہ محروم دی د رنہا
نہ۔ او هر کلمہ چہ یہ سبب د نکاح د زینب سد کافرانو او منافقانو د طرف تہ را دی، تکلیف
ورکول وو نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ اوپہ هغہ پسے یدے خبرے کول دیر شول
نودلتہ یے او فرمائیل وَدَعَا أَزْهَمَهُمْ یعنی د دوی بدوائیل او طعنوتہ کول پہ هیچ
کنس مہ شمارہ صبر پرے کوہ جواب ہم مہ و رکوہ۔

مفسر قرطبی د قاضی ابویکرتہ نقل کریدی چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم اووہ شہیتہ
نومونہ دی او بل روایت یے ذکر کرے دے چہ د هغہ یوسل اتیا نومونہ دی لیکن چا
چہ د هغہ یوکم سل نومونہ لیکل دی نو دا دوی تشبیہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم
کوی د اللہ تعالیٰ سرہ۔

تَعْتَدُوْنَهَا قَبِيْعُوْهُنَّ وَسِرْحُوْهُنَّ سَرَاحًا

چہ شمارے تاسو سے لڑو نو سامان در کپے ہفتوی لڑو او رخصت کپے ہفتوی لڑو یہ رخصت

جَمِيْلًا ۶۳ يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ

خائستہ سرہ۔ اے نبی یقیناً حلال کرے دی مونہ تالوہ بیبیائے ستا

الَّتِي اتَيْتَ اُجُوْرَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِيْنُكَ مِمَّا

ہفتہ چہ در کپے دی تا مہر و نو د ہفتوی او ہفتہ دینے چہ مالکے دے ہے رس سنا دہ زانوہ چہ

۶۲۔ دا خطاب دے مؤمنانوتہ۔ ربط دادے چہ دکانو او منافقانو پشان مہ کپے
یہ اذیت ورکو لو کیں بلکہ ہفتہ بیبیائے چہ تاسو تریہ ہیچ فائدہ نہ دہ حاصل کپے
چہ یہ ہفتوی باتا دے ستا ہیچ حق ہم نہ دے پانے شوے لیکن د ہفتوی سرہ یہ
احسان کوئے او اذیت یہ نہ ورکوئے نو معلومہ شوہ چہ دچانہ تاسو فائدہ دینی حاصلوئے
ہفتہ نہ یہ یہ ہیچ طریقہ اذیت او تکلیف نہ ورکوئے ددے وچ نہ دلالتہ حال د غیر
مداخل بہا ذکر کپو حکم چہ ہفتہ ادنیٰ درجہ دہ نو معلومہ شوہ چہ د مداخل بہا سرہ
یہ طریق اولیٰ سرہ احسان کوئے۔

فائدے:۔ آیت کیں اشارہ دہ چہ طلاق مخکنس د نکاح نہ نیشہ لکہ چہ روایت د
جابر رضی اللہ عنہ د کلا طلاق قبل النکاح "نیشہ طلاق ورکول مخکنس د نکاح نہ"،
او کہ داسے او وائی چہ ہرہ ہفتہ بنتہ کہ ماورسہ نکاح او کرو نو ہفتہ دپہ ماطلاقہ
وی، او دیتہ د کلاما طلاق ویلے کپری دامسلہ اختلافیہ وہ یہ مینے د صحابہ کرام او د
آئو مجتہدینو کیں لیکن غورہ قول دادے چہ یہ ہفتہ سرہ ہم طلاق نہ واقع کپری
دارنگ پہ دے آیت کیں اشارہ دہ چہ بہ غیر د جماع نہ عدات پہ طلاق سرہ نہ
لازمیری او یہ بابت د وجوب د عدات کیں پہ خلوت صحیحہ سرہ حدیث مرفوع صحیح
زمانہ علم کیں نیشہ۔ اجتہادی مسئلہ دہ۔

قَبِيْعُوْهُنَّ، دا شامل دے نصف مہرتہ کہ چرے مخکنس د طلاق نہ مہر مقرر کپے
وی، او کہ نہ وی مقرر نو صرف جوڑہ جامہ، لوپتہ، پیزار او پروئے وغیرہ مراد دے۔
او سراح جمیل دادے کہ خہ ئے ورکپے وی نو د حسن اخلاق تقاضا دادہ چہ
ہفتہ تریہ واپس نہ خواہی۔

أَقَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَدَنَتِ عَمَلُكَ وَبَدَنَتِ

مہدیائی کو ہے وہ اللہ تعالیٰ پہ تاباندے رد مال کا کافرانہ) او لونپہ ڈتوہ سنا او

عَمَلُكَ وَبَدَنَتِ خَالِكَ وَبَدَنَتِ خَلَّتِكَ السَّيِّ

ڈتوہ سنا او لونپہ ڈ ماما سنا او لونپہ ڈ ماسی کانو سنا

هَاجِرُنْ مَعَكَ وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ

ہجرت ہے کرے دی تا سرہ او زناہ مؤمنہ کہ چرے او بچی

نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا

خیل جان نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ کہ چرے غداوی بی چہ یہ نکاح سرہ داخلی ہف لہ

خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا

(وا) صرف تابع دہ نیستہ نور مؤمنان لہ یقیناً یہ ہف یو مونپہ

مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ

یافہ غیزچ فرض کرے دے مونپہ یہ دوی پاندے یہ بارہ ذبیباؤ ددوی کیں او ڈھتہ وینگو کیں چہ مالک دی

أَيَّمَانُهُمْ لَكَ يَلَا يَكُونُ عَلَيْكَ حَرْجٌ وَكَانَ اللَّهُ

خی لاسوتہ ددوی ذیبارہ ددے چہ نہ دوی پہ تاباندے تنگیا او دے اللہ تعالیٰ

غَفُورًا رَحِيمًا ٥ تَرْجَى مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتَوَى

بخنہ کوڈنک رحم کوڈنک (ڈنبرنہ) روستو کو لے شے تہ ہف بی بی چہ غواہے تہ ددوی تہ او یوغاے کو لے شے

سہ:۔ دا خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ یہ وسعت د منکوحاتو او د وینگو سرہ

ذیبارہ ددے چہ یہ دین رسولو کیں ہفہ تہ اسانتیا راشی۔ یہ دے ایت کیں یے خلو

قسمہ ذکر کریدی اول قسم ہفہ زناہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہفہ سرہ یہ عوض

د مہر سرہ نکاح کوی یائے کریدے۔ دوم قسم ہفہ چہ یہ مال غنیمت کیں حاصلہ

شوے وی او بیائے ازادہ کرے وی او نکاح یے ورسرہ کرے وی یا بغیرہ ازادولو

او د نکاح کو لونہ یہ طور د وینرے د ہفہ نہ قائداہ اخلی لکھ صفیہ، جویریہ، ریحانہ

رضی اللہ تعالیٰ عنہن۔ دریم قسم د پلار د طرف نہ خیلو انے یعنی دتوہ یا دتوہ لونپہ

او د مور د طرف نہ خیلو انے یعنی د ماما یا د ماسی لونپہ، د اول نہ مراد قریشیہ دی

او د دوم نہ مراد د بیتی زہرہ قبیل دی او ہجرت یے ددے وچہ نہ (پاتے پہ بل ع)

إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمِنْ ابْتِغَيْتَ مِّنْ عَزْلِكَ

تخلان سرہ مذکور ہے اور حق بنی بی طلب کوئے تہ (یو کایک) (۱) دفعہ مذکور ہے کہ چہ جدا کر دی تار ذہن نہ

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ إِنْ تَقَرَّرَ أَعْيُنُهُنَّ

نہ نیستہ گناہ یہ تا باندے ، دا بنہ تزدے دہ چہ بخگی بہ سترگے دوی

شرط کریں گے چہ بہ غیر دہجرت نہ ایمان ناقص وی او پیغمبر دہ بارہ کمال ایمان والد
پکار دہ او بعض اہل علم و دانش خاص کرے دے یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
اودا قول خطیب شریعتی یہ سراج المنیر کہیں ذکر کرے دے او بعض علماء و دینے دی
چہ دا دہ تولو مؤمنان دہ بارہ دے یہ دلیل دہایت کے انفال سرہ ۔

فائدہ :- عم رتہ (او خال زما) بے مقصد ذکر کر دہجک چہ ہفہ یہ معنی دہجنس دے
او عبات او خالات بے جمع ذکر کرے دی جک چہ عمہ او خالہ دہ بارہ دہجنس استعالیٰ
خلورم قسم ہفہ زناتہ چہ خیل خان نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او مخی بغیر دہ مہر نہ او بغیر
دولی تہ ۔ ان اراد ، دے نہ مراد قبول دی جک چہ بغیر دہ قبول نہ نکاح نہ صحیح
کیری اگرچہ یہ لفظ دہیہ سرہ وی ، خالصہ لک یعنی حلال کبدل دے شہامہ بیبیانو
یہ دے خلور و قسم تو کہیں خاص دی یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پورے یا متعلق دے
یہ خلورم قسم پورے فقط ۔ لیکن اول قول غورہ دے ۔ مِّنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ یعنی نور
مؤمنان لہ زیات دہ خلور نہ بیبیانے تہ دی جائز او دارنگ بغیر دہ مہر او دوی نہ
نکاح دیو بنے سرہ ہم دوی لہ نہ دے جائز ۔ او دے ایت دہ لاتا دے تفسیر قرطبی
اوسراج المنیر کہیں دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دہر خصوصیات ذکر کری دی ۔

فَرَدْنًا عَلَيْهِمْ ۔ یہ بارہ دہ ازواج کہیں یہ مؤمنان باندے مہر او کواہان دہ نکاح او ولی دہ
نکاح فرض دے او یہ بارہ دہ ویتزو کہیں نفقہ شرط دہ ۔

يَكُونُ ، دا متعلق دے دہ احلتا یا دہ خالصہ سرہ او دہ حکمت دے دہ کثرہ
زوجاتو دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم یعنی دہ بیبیانو یہ دہر والی سرہ دہر و خاندان و نوسہ
مصاہرت (سخرگنی) پیدا شی تو دہ دین تبلیغ آسان شی بلہ دا چہ دا بیبیانے بہ عامو
زناتو تہ دہ دین پوہہ ورکی خاص طور سرہ یہ ہفہ مسئلو کہیں چہ دہ نارینہ تہ پردہ
زناتہ دہ ہفہ تیوس نشی کرے ۔

فائدہ :- بعض منکرینو دہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم یہ بارہ کہیں وئیے دی چہ دا
نبی دہر شہوت والد و دے وچ نہ دہرے بنے بے کہے وے ؟ جواب دادے
چہ اگرچہ دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم شہوت دہ خلور و زور نارینو

وَلَا يَحْزَنَ وَيَرْضَيْنِ بِمَا آتَيْنَهُنَّ كُلُّهُنَّ

او نه په خفه کېږي او رضا به دی په هغه څه چې ته ورکړې دوی ته دا توله

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ

او الله تعالی عالم دے په دغه څه چې په زړونو ستاسو کېن دی او دے الله ته یی

عَلِيْمًا حَلِيْمًا ۝ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدِ

پوهه او صبر والی - نه دی حلال ستا د پاره زنانو روستو د دے څلورو قسمونو ته

سره برابر وړلکه چې بعض احادیثو کېن ذکر دی) لیکو، سره د دے نه په نهواز وچو بانده اکتفا وکول د هغه د عفت او صبر دلیل دے خو د پیر والی د بیبیانو حکمت د تبلیغ د دین نه حرج لرې کول دی.

۱- دا د مخکې خطاب سره متعلق دے یعنی هغه ایت کېن قراخی په پاره د نکاح کېن د نبی صلی الله علیه وسلم د پاره ذکر کړې شوه اوس په دے ایت کېن قراخی په پاره قسم د بیبیانو د هغه کېن ذکر کوی د پاره د دے چې په نبی صلی الله علیه وسلم بانده حرج نه وی. قسم، د ازواجو په عام مؤمنانو بانده واجب دے یعنی که د یو سړی دیوے نه ویرے بیبیانے وی نو په حقوق ادا کولو کېن به عدال کوی او په شپه تیرولو کېن په هم مساوی حصه هر یوے لره ورکوی هاں نزدیکی حسب خواش دے په هغه کېن مساوات امکان نه لری لکه چې د زړه په اختیاره محبت کېن برابری هم د انسان د وس نه بهر ده. په نبی صلی الله علیه وسلم بانده قسم د دے ایت په تقاضا واجب نه وو لیکن سره د دے نه به هغه اهتمام د قسم کوو. تروی، مراد دادے که نمبر دیو بی بی روستو کوے نو تالره اختیار دے. د ترویی، مراد دا چې یو بی بی ځان ته په نمبره راخواری نو هم ستا اختیار دے. و من ایتدیک، مراد دادے که یوه بی بی تاد نمبر ته د پستلے وی او بیا یی په نمبر کېن داخلول خواړے نو هم ستا اختیار دے. لکه سوده رضی الله عنها خپل نمبر عائشه رضی الله عنها ته بځله وو او د نمبر نه وتله وه. د لک اذنی، په دے کېن فائده بیانوی چې هر کله په تایانده قسم واجب نه دے او سره د دے ته د هغوی حقوق برابر ادا کوے نو په دے کېن درې فائده دی اوله قائده دا چې اَنْ تَقْرَأَ عَیْنُهُنَّ یعنی هر کله چې ته په خپله رضا د هغوی حق ادا کوے نو هغوی به خوشحاله وی. تقرر ماخوذ دے د قرار نه یعنی د خوشحاله انسان سترگه په ځان ولاړه وی دیرے ته اوږی راوړی او د غمښت سترگه د پیر اوږی راوړی یا ماخوذ دے د قر مقابل د حرر کوئی) نه (پاتے په بل مخ)

وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ

او نه دی جائز چہ بدلے کرے یہ دوی سرہ تودے (قسموتہ) بیبیلے اگرچہ خوشحالہ دی تارہ

حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ

خاست دھوی سوا دھتہ نہ چہ مالک دے نے رس سنا او دے اللہ تعالیٰ

عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

پہ ہر خیز باندے نگہبان اے ایمان والو

یعنی خوشحالہ انسان سترے یخ دی او دھتہ سترے کرے وی۔ دویمہ فائدہ
وَلَا يَحْزَنُ یعنی کہ خہ وخت جداشی نوخفکان بہ نہ ورخی۔ دریمہ فائدہ وَیَرَّضْنَ
یعنی کہ تہ لہ حق ادا کوے توہم بہ رضا وی یعنی وائی بہ چہ زماخو پہ دہ باندے
خہ زور یا وجوب نیستہ۔ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ، یہ دے کیں اشارہ دہ ذرہ
بے اختیارہ محبت تہ چہ دیوے بی بی سرہ زیات دی او بے سرہ کم وی لیکن پمختو
کیں فرق تہ کوی نوپہ دے کیں ہیچ مواخذہ نیستہ لکہ زیات محبت دہی صلی اللہ
علیہ وسلم دہائشہ رضی اللہ عنہا سرہ وو۔

۵۲۔۔ دا بل خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ۔ دے ایت د حکم پہ بارہ
کیں اختلاف دے یو قول دادے چہ دامتسوخ دے او محکمن (۵۱) ایت یے ناسخ
دے مقصد دادے چہ کوم وخت دا ایت نازلیدلو نو دہی صلی اللہ علیہ وسلم
پہ نکاح کیں تہہ بیبیا نے دے نو او پلے شوچہ دے تہو نہ زیاتے بیبیا نے تالہ
جائز نہ دی او دارنگ ددوی پہ بدل کیں ہم نہ دی جائز نو بیا خہ مودہ روستو
(۵۰) ایت نازل شوچہ تالہ ہر خومرہ بیبیا نے چہ کوے نو جائز دی پہ دے قول
باندے دا اعتراض دے چہ ناسخ متسوخ کیں قاعدہ دادہ چہ متسوخ مقدم وی او
اوناسخ مؤخر وی او دلتہ خو برعکس دے جواب دادے چہ دلتہ تقدیم تاخیر پہ
ترتیب د لیکو کیں دے یہ نزول کیں نہ دے۔ دویم قول دادے چہ دا ایت
متسوخ نہ دے بلکہ مراد د ایت دادے چہ ددغہ خلورو قسموتہ رکوم چہ
نہ کیں ذکر شوییدی) علاوہ نور قسموتہ تالہ جائز نہ دی بلکہ یہودیہ، نصرانیہ،
موسیہ، وثنیہ اوچہ مؤمنہ وی خو مہرت یے توی کرے او نہ اعرابیہ اونہ قریبہ
اودا قول نقل کرے دے خطیب پہ سراج المتبرکین عکرمہ تہ اوضحاگ او ابی بن
کعب او ابو صالح او مجاہد۔ مِنْ بَعْدُ یعنی سوا ددغہ خلورو قسموتہ۔

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ

مہا تہوئے کوہو تو ذہی مہی اللہ علیہ وسلم مگر ہفتہ وقت چہ اجازت اوکریشی

لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَبِذٍ إِلَيْهِ وَلَكِنْ

تاسو نہ دیارہ ذہو راگ تہ بہ یے استظار کوڑکی دہنیدلو ذہو راگ یکن

إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا

کلہ چہ او بللے شے نو ورتوئے نوکلہ چہ خوراگ اوکریشی نو خوانہ شے

وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ

(او تہ بہ اساریگ) مینہ کوڑکے ذہو خیرہ کولو یقینا دا کار

كَانَ يُؤْذَى النَّبِيُّ فَيَسْتَنْجِي مِنْكُمْ

ذہو چہ حقہ کوی نبی صلی اللہ علیہ وسلم لہ نو حیا کوی ستاسو نہ

وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا

واللہ تعالیٰ حیا نہ کوی ذہو بیان ذہو حق تہ او کلہ چہ

سَأَلْتَهُمْ مَنْ مَتَاعًا فَسَلُّوا هُنَّ مِنْ وَرَاءِ

غواہے ذہو دوی بہ سامان نو غواہے تربیتہ شا تہ

جَنَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ

ذہو پردے تہ دا طریقہ نبیہ پاک ساتونکے دہ زہو نو ستاسو

وَلَا أَنْ تَبْتَائَ بِهِنَّ، مراد کہ تبدیلی نہ دادے چہ یوہ بی بی طلاقہ کری او دھتہ
بہ بدالہ کنس ذہلے سرہ نکاح اوکری۔ او دارنگ دہرب جاہلیت طریقہ داوہ
چہ دیو بل سرہ بہ یے بیبیانے بدالو لے۔

رَقِيبًا، عالم چہ ہر وقت حالہ تو تہ نظر کوی چہ ذہو تہ پردہ او پتیدال ہم تہ
کیڑی۔ نو ذہلے خطاب حاصل دادے چہ ذہلے اقسامو تہ علاوہ پہ نکاح
کولو سرہ دعوت ذہلے کنس تنگسیا رائج وسعت تہ رائج ذہلے وجہ تہ
منع دی۔

وَقُلُوبِهِمْ ط وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ

او نہ رو نہ دوی لڑہ او نہ دی جائز تا سوسرہ چہ خفہ کرے رسول اللہ لڑہ

وَلَا أَنْ تُنْكِرُوا آزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا ط

او نہ یہ نک کرے دھڑہ دیسیا سوسرہ روستو نہ مرگ دھڑہ تہ ہچرے ،

إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ۝

یقینا دا یہ نیز کہ اللہ تعالیٰ لوے ناکارہ کار دے ۔

۳۵۔ دا خطاب دے مؤمنانوتہ۔ یہ دے آیت کنیں اتہ نواہی او اوامر ذکر دی او
 دا ادب د طعام د دعوت ولیمہ او ذبیاحت دی د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ کورونو
 کنیں او عموماً د نور و مسلمانا تو یہ کورونو کنیں ہم۔ او دارنگ مسئلہ د حجاب پرورد
 دہ۔ او یہ اول کنیں مقصد دادے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د دعوت و تبلیغ
 پہ کار کنیں مشغول دے نو بے قایداے مجلسو سوسرہ دھڑہ اوقات ملہ ضایع کوئے
 او دارنگ چہ بے پردے کنیں ہر خوک کورتہ داخلیری نو یہ دے سرہ ہم د انسان
 زہرہ تہ خفگان رسیبری او دین د دعوت پہ کار کنیں لوے حرج پیدا کیری۔ تفصیل
 د ادب و دادے اول ادب پہ ضیغہ د نہی سرہ چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم کورونو
 تہ بے د اجازت تہ ملہ داخلیرے، او د احکم د عامو مؤمنانو پہ بارہ کنیں ہم دے لکہ
 سورہ نور کے کنیں ذکر بشویدی او تخصیص د طعام کنیں اشارہ دہ چہ اجازت نہ د
 دخول ہم بغیر د سخت ضرورت تہ ملہ غواہے۔ دویم ادب غیر ناظرین اناہ، دا پ طریقہ
 د نہی سرہ دے یعنی دومرہ وختی (د وخت نہ مخکنیں) ملہ داخلیرے چہ طعام پوخ
 شوے نوی او تا سو دھڑہ پہ انتظار کنیں ناست ہے او پہ دے کنیں کوروالا تم تکلیف
 دے او دا مخکنیں تلل د مدعو انسان پہ حرص د خوراک باتدے دلیل دے اناہ، انا
 مصدر دے پد معنی د پخید لوسرہ دے۔ دریم ادب وَلَٰكِنْ اِذَا دُعِيتُمْ فَاَدْخُلُوا، یعنی
 بغیر د دعوت نہ ہم پہ طریقہ د طقولیت سرہ ملہ داخلیری حکمہ چہ بغیر د دعوت تہ
 د چا طعام خورل گناہ دے حدیث کنیں ہے دھڑہ تشبیہ د سارق او مغیر روپ کوئے
 سورہ ورکرے دہ۔ خورم ادب فَاِذَا دُعِيتُمْ فَاَنْتَشِرُوا یعنی د خوراک د فراغت تہ روستو
 زرواپس کیدل او خوریبال پکاری د استراحت د پارہ حصاریدل تہ دی جائز۔
 پنجم ادب وَلَا مَسْتَأْذِنِينَ یُحَدِّثُ د اعطف دے پہ غیر ناظرین باتدے یعنی روستو
 د خوراک تہ دگپ شب د پارہ ہم ملہ حصاریرے۔

إِنْ تَبَدُّوا شَيْئًا أَوْ تَخْشَوْنَ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ

کہ چرنے بنکارہ کوئے تاسو خہ خیر یا ئے پت کوئے نو یقیناً اللہ تعالیٰ بہ

بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿۵۷﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِمْ فِي

مر خیر باتدے تہہ پوہہ دے۔ نیشہ گناہ پہ دوی رزناوے باتدے پہ

دنایشہ رختی، اللہ عنہانہ روایت دے چہ دا درونبار وادنا راستو پہ رد کیں دے
 او پہ دے کیں دداعی او دم دودوار و د وحت د ضایع کولونہ بچ کیل دی۔
 اِنْ ذَلِكُمْ ۵۸، داعلت دیارہ د تیر شوے احکامو دے۔ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيٰ، استحياء صفت
 د اللہ تعالیٰ دے د هغه د شان سرہ مناسب بغیر د تشبیہ او د تاویل نہ، د ا صفت کله
 ثبوتی رائج لکھ حدیث کیں وارد دی چہ "ان الله تعالى حيي كريم" او کله سلی خصوص
 رائج لکھ بہ دے جملہ کیں۔ شپرم ادب وَاِذَا سَأَلْتَهُمْ مِّنْ شَيْءٍ قَالُوا هُوَ عَلَيْنَا سَهْلٌ، یعنی کہہ دیبیا نو د
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یاد توہ رزناوہ خہ ضروری تیوس کوئے یا خہ ضروری غیر
 ترینہ غوارے نو د دیوال او د دروازے د شانہ نہ غوارے او د دے نہ معلومہ شوہ چہ پہ
 کور باتدے دروازہ یا پردہ لگول ضروری دی او واجب دی۔ او دا ایت پہ پارہ د نزول د حجاب
 کیں دے تفسیر قرطبی کیں ویلے دی چہ لفظ د مَتَاعًا عام دے دنیوی او دینی ثلوی ضروری
 تہ شامل دے نو معلومہ شوہ چہ د ضرورت د وجہ تہ د پردوز ناوہ سرہ خبرے کول جائز دی۔
 ذَلِكُمْ ۵۹ اَظْهَرُ دایے فائدہ د حکمتی ادب ذکر کرہ او اظہر یے حکمہ او ثیل چہ کله کہ یوانسان
 متقی دیو زنا نہ سرہ مخامخ خبرے کوی کیدے شئی چہ زہرہ کیں یے خہ و سوسہ راشی لیکن
 چہ مخامخ تہ وی نو زہرہ نہ د دوار و بہ د و سوسو نہ بالکل پاک وی۔ اووم ادب و مَا كَانَ
 لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ، یعنی یہ ہر طریقہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ تکلیف مہ و کوئے۔
 اِنَّكُمْ اَنْ تَكْرَهُوا اَرْوَاجُہ ۶۰، یعنی ہر زنہ چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ تکاح کیں
 وی د هغه تردفات پورے او د هغه د وفات نہ روستو ہم د هغری سرہ تکاح
 کول حرام دی او بعض اہل علمو شرط لگولے دے چہ صرف هغه بیبیانے چہ نبی صلی اللہ
 علیہ وسلم در سرہ دخول کرے وی او د دے یو وجہ دادہ چہ دوی اُمہات المؤمنین دی او
 دویہ وجہ دادہ چہ دا بہ بیبیانے وی د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ جنت کیں دریمہ وجہ دادہ
 چہ زوجہ خود اُخری خاوند سرہ پہ وی پہ جنت کیں او ثلور مہ وجہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم احترام
 او شرافت دے۔ نو معلومہ شوہ چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ وفات سرہ تکاح د هغه تہ د منقطع
 شوے لیکن د دے دلیل نیول د هغه پہ حیات بالذرحہ شخہ تہ حیات دنیویہ باطل پرست خلق وائی دادہ
 سکے۔ دا ایت متعلق دے د تیر شوی ایت سرہ یعنی کوم منہیات (پاتے پہ بل مخ)

اَبَائِهِمْ وَلَا اِبْنَائِهِمْ وَلَا اِخْوَانِهِمْ وَلَا

په پلار نه پلار نه ددوی او نه په ځامنو د دوی او نه په روڼو ددوی

اَبْنَاءِ اِخْوَانِهِمْ وَلَا اِبْنَاءِ اَخَوَاتِهِمْ وَلَا

په روڼو د دوی کښ او نه په خورینو د دوی کښ او نه

نِسَائِهِمْ وَلَا مَمَالِكُتْ اِيْمَانُهُمْ وَتَقِيْنُ اللّٰهَ

په زنانه مؤمنو کښ او نه په هغه چا کښ چه مالک دی نه لاسوته ددوی او ډیر د کوی د الله تعالی نه

اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰی كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ۝۵۵

یقیناً الله تعالی په هر شیخ باندې حاضر ناظر دے۔

چه په دغه ایت کښ بیان شول په هغه باندې عمل کول یا خلاف کول که بشکړه وی او که پښه وی نو الله تعالی په هغه باندې خبر دے جزایا سزا به ورکوی۔

۵۵۔ هر کله چه مخکښ ایت کښ حجاب کول د زنانه فرض شول یعنی نارینه به حجاب ته دننه نه ور داخلیدی نو په دے ایت کښ د هغه ته د بعض کسانو استثناء ذکر کوی۔ یعنی دامذکوره کسان د پردې دننه په حال د خلوت کښ داخلیدلے شی پلار که نسبی

دی او که رضای وی۔ خو ښه که نسبی وی اوله رضای وی دارنگ رور او روار د او خور د او عا د زنانه مسلمانانے او د کافرو زنانونه په پرده کوی۔ او مَمَالِكُتْ اِيْمَانُهُمْ،

نه وینزے مراد دی او د بعض اهل علمو په نیز مریشان په کښ هم داخل دی د وجه د کثرت طواف نه ریعنی خدمت د پاره تلل راتلل)۔

قَائِدَة عا۔ د روانه یې په خور د باندې مخکښ ذکر کړو ځکه چه پلار د روار د هم د ښځې دے او پلار د خور د هم د ښځې ته دے۔

قَائِدَة عا۔ ب ترونه او ماماگان یې نه دی ذکر کړی۔ د اکثر اهل علمو په نیز هغوی هم په دے کښ داخل دی اشاره ځکه چه بنی الأخ (روار د) محرم دے د ترور د پاره نو

تره هم محرم شو د روڼی د پاره او بنی الاخت (خور یې) محرم دے د ماسی د پاره نو ماما هم محرم شو د خور د پاره او د بعض په نیز باندې تره او ماما په دے حکم

کښ داخل نه دی لکه چه سحر او ینزې وغیره هم په دے کښ داخل نه وی۔

قَائِدَة عا۔ فرق په مینځ ددے ایت او د ایت سورة تور سبط په مضمون کښ دا دے چه په سورة نور کښ د هغه کسانو ذکر کول مقصود دے چه هجوی ته زینت

ښکاره کول جائز دی برابره خبره ده که خلوت کول ورسره

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ۚ

یقیناً اللہ تعالیٰ اور ملائکہ دھقہ صلوٰۃ (رود) داتی یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا

اے ایمان والو صلوٰۃ داتی یہ ہقہ باندے او سلام داتی

تَسْلِيمًا ۝ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

سلام پورے - یقیناً ہقہ کسان چہ خفہ کوی اللہ تعالیٰ اور رسول دھقہ

جائزوی او کہ نوی جائز او یہ دے ایت کیں مراد ہقہ کسان دی فقط چہ خلوت
کول ورسرہ جائز دی او دوی لبر دی یہ نسبت دھقوی سرہ۔

۵۹۔۔ دایل خطاب دے مؤمنانوتہ یہ دے ایت کیں ذکر کوی عزت او شرافت
او منزلت دتی صلی اللہ علیہ وسلم یہ ملاء اعلیٰ کیں او دقہ عزت فرض کوی
یہ ملاء ادنیٰ باندے ددے دپارہ چہ ہشوک دھقہ نبی ذات او دھقہ دیسیانو
یہ بارہ کیں ہیج ناکارہ فکر ہم یہ زہہ کیں رانولی داتائید دے دتیرشوی حکم۔
صلوة د اللہ تعالیٰ پہ نبی باندے رحمت خاصہ کول، عزت و رکول، دگنا ہونو نہ
معصوم سائل، او مغفرت کول اولویئے درجہ و رکول دی او صلاۃ د ملائکہ دھقہ
دپارہ د عاکانے غویتل دھقہ اعزاز او احترام کول او مغفرت طلب کول دی۔
اود دے تولو تہ یو مشترک حال تہ ہم صلاۃ ویلے کیری چہ دھقہ تہ تعبیر
کیدے شی یہ (اعتنا بالشان) سرہ یعنی عظمت شان دھقہ او شایانے او افرین
ویل پہ ہقہ باندے۔ صَلُّوا عَلَیْکَ داصیغہ د امر دہ پہ فرضیت باندے دلالت کوی
اوپہ فرضیت د درود کینے درے اقوال دی اول داچہ پہ عمر کیں یوئل فرض د
دویم داچہ د موعہ پہ آخرہ قعدہ کیں فرض دے دریم داچہ دھقہ دنوم سرہ
ویل فرض دی۔ او مراد ددے نہ صرف د عانہ دہ بلکه ہقہ الفاظ د درود مراد دی
پہ دلیل د روایت د کعب بن عجرہ او ابو حمید الساعدی او تور صحابہ کرام و رضی اللہ
عنہم سرہ نقل دی چہ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ تپوس کرے شوے وویہ وخت
د نزول ددے ایت کیں چہ سلام کول خو موثر رستاتہ (پیڑند لے دی یعنی السلام
علیک ایہا النبی ورحمۃ اللہ وبرکاتہ لیکن صلوٰۃ بہ پہ تاباندے پہ کومہ طریقہ سرہ
وایو نو ہقہ ورتہ تعلیم و رکرو دھقہ الفاظ کوم چہ پہ آخرہ قعدہ کیں لوستلے
کیری۔ (تنبیہ) الفاظ د درود یہ ہقہ معتبروی کوم چہ یہ (پاتے پہ بل مخ)

لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ

لعنت کہے دے۔ دوی باندے اللہ تعالیٰ پہ دنیا اور آخرت کہیں او تیار کرے دے دہارہ دوی

عَذَابًا مُهِينًا ۝ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ

عذاب ذلیلوؤنکے ۔ او ہفہ کسان چہ خفہ کوی مؤمنان سہری

صحیح احادیثو سرہ نقل وی ذکر موافقاظو چہ نقل نیشہ لکہ درود تاج درود لکھی یا الصلوۃ علیک یا رسول اللہ نو دے دے لوستل منع دی جکہ چہ بنا د عباداتہ او اذکارو پہ نقل او پہ اتباع باندے دے۔ دارنگ کوم احادیث چہ صحیح نہ دی نو دے ہفہ الفاظ نہ ہم خان سائل ضروری دی پہ دے مقام کہیں امام قرطبی پہ خیل تفسیر کہیں دابن عربی نہ دیر مفید کلام نقل کرے دے چہ دے ہفہ معنی دادہ، ابن عربی پہ دی دے روایاتو نہ بعض ضعیف دی او اہو ہفہ دے چہ امام مالک رحمۃ اللہ روایت کرے دے نو پہ ہفہ باندے اعتماد کوئے او نور روایتو نہ چہ پہ ہفہ کہیں زیادت د لفظ رحمت وغیرہ راغلے دے درود سرہ قوی نہ دی او یقیناً لازم دی پہ خلقو باندے چہ نظر د کوی پہ بارہ د دین کہیں لکہ چہ نظر کوی پہ مالونو کہیں او دوی نہ اخلی پہ تجارتو نو کہیں عیبنا کہ اشرف بلکہ غورہ کوی کرہ اشرف نو دارنگ شہی اغستلے کیدے پہ روایاتو کہیں مگر ہفہ چہ صحیح ثابت وی دنی صلی اللہ علیہ وسلم نہ ستد دے ہفہ دا حکہ چہ داخل نشی پہ دروغو کہیں پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے، نو دے بہ فضیلت لہوی او اللہ بہ پہ نقصان بلکہ خسران بین کہیں پریوئی (انتہی)۔ سَلِّمُوا تَسْلِيمًا مراد دے نہ تحیہ د اسلام دے چہ السلام علیک ایہا النبی ورحمۃ اللہ وبرکاتہ او دارنگ داخل دی پہ دے کہیں تہ بعداری کول دہفہ او دہفہ خایہ تہ صفتو نہ کول۔ او پہ سلام کہیں یے تاکید پہ تسلیم سرہ ذکر کرو مراد ترینہ تسلیم شرعی دے ارپہ صلوا کہیں یے تاکید ذکر نہ کرو حکہ چہ ملتہ تاکید موجود وؤ پہ مخکنے جملے سرہ چہ ان اللہ وملائکتہ یصلون علی النبی نوبیا تاکید تہ ضرورت نیشہ۔

۱۵۔ پہ دے ایت کہیں تخویف دے پہ عدم احترام د اللہ او د رسول سرہ رستو د ذکر کولو د احترام دہفہ نہ۔ ایذا د اللہ تعالیٰ نسبت کول دی ہفہ تہ د ولدا او د شریک او د نیچے او توصیف دہفہ د صفتونو او اسماء سرہ لکہ چہ یہودیانو ویل ید اللہ معلولہ، ان اللہ فقیر۔ او دارنگ ہر قسم شرک کول او دہفہ د صفتونو نہ انکار کول او دہفہ تشبیہ کول د مخلوق سرہ، او مخالفت کول (پانے پہ بلخ)

وَالْمُؤْمِنَاتِ بغير مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا

اور مؤمنہ زنانہ بہ غیر ذجہم نہ چہ دوی کرے وی نویقتا پورہ کورہ دوی (بہ خان باندے)

بِهَتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ

بہ تانہ او گناہ سکارہ ۔ اے نبی ادایہ

دھقہ د اوامرو او دتوا ہی نہ ہم شامل دے۔ او حدیث د ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ
کس دی چہ ہقہ خوک اللہ تعالیٰ تہ کنفل کوی پھر تہ یعنی زمانے تہ د خیر او د
شر نسبت کوی نو دا د ربوبیت صفت ورکوی دھرتہ۔ اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم تہ ایذا ورکول پہ اقوال و سرہ دادہ چہ ہقہ تہ ساحر کاہن، شاعر، مجنون
وغیرہ وائی او دارنگ دھقہ صفتو تہ د اللہ تعالیٰ سرہ مشابہ کوی یا پہ ہقہ باندے
اعتراضو تہ او طعنو تہ کوی۔ او ایذا پہ اعمالو کس دادہ چہ پہ احد کس دھقہ سر
مبارک او غم مبارک او غابن مبارک زخمی کرے او مات کرے و او پہ مکہ کس د
ہقہ د پاسہ یے لری او کلیے د خنارو اچولے وے او دھقہ نورہ بے عزتی یے کرے وہ
او دارنگ ایذا پہ علو تو کس دھقہ د سنت طریقہ تہ خلاف کول او دھقہ پہ سنت
باندے د بل عالم، شیخ، استاد پیر وغیرہ طریقہ مخکس کنفل دی۔

فِي الدُّنْيَا اشارة ده چه په دنیا کس بہ دوی تہ دا سے کارو تہ کیوری چہ اسباب
دلعتونو بہ وی۔

۵۸۔ یہ دے کس ہم تخویف دے پہ تکلیف رسولو سرہ مؤمنانو تہ کہ سری وی
او کہ زنانہ وی۔ اذیت د اہل ایمان پہ اقوال و افعال و دوار و سرہ حرام دے اقوال دا
دی کنفل کول۔ توہین کول، غیبت کول، بہتان تہل پہ ہغوی باندے، د نسب
پہ وجہ سرہ سپکول وغیرہ او افعال دادی و ہل دھغری، ہغوی تہ سپک کتل۔
پہ مؤمنانو زنانو پسے گر خیدل او ہغوی تہ کتل دھغوی بے پردے کول وغیرہ۔

قرطبی ویلے دی چہ اللہ تعالیٰ اذیت د اللہ او د رسول کفر گر خولے دے او اذیت د
مؤمنانو یے گناہ کبیرہ گر خولے دے۔ بغير مَا اكْتَسَبُوا پہ دے کہیے اشارہ دہ چہ د
مؤمنانو تہ کلاہ کلاہ دا سے جرم اوشی چہ دھغ قوی یا فعلی تعزیر یا حد ورکولے شی۔
پہ دے ایت کس لوئے تخویف دے شیہکانو او رواضو او دشمنانو د صحابہ کرامو

تہ چہ ہقہ پہ اعتقاد کولو سرہ پہ موضوعی اضعیف تاریخی روایتو سرہ پہ پیغمبر و صحابہ کرامو
پسے ہمارد علی۔

لَا زَوَاجَ لَكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ

بیبیانو خپلو ته او لونړو خپلو ته او بیبیانو د مؤمنانو ته

يُدْرِيْنَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَاسِيْهِنَّ ذَلِكَ

چه لادیزان کړی د ځان د پاسه د لویو پردو خپلو ته دا

أَدْنَى أَنْ يَعْرِفْنَ فَلَا يُؤْذِينَ ط وَكَانَ اللَّهُ

نزدې ده چه دوی به ادپېژندلې شي نو ته به شي تنگولې او دے الله تعالی

عَفُوٌّ رَّحِيمٌ ۝ لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ

مخه کوونکې رحم کوونکې . که چرې مخ نه شول منافقان

۳۳. د ابل خطاب د دے نبی صلی الله علیه وسلم ته. هرکله چه د اذیت د ایمان والو ته منع او کړې شوه اوس د دفع د اذیت دپاره طریقه ذکر کوی او دا مختص دے په زنانو پورے یعنې په وخت د ستر کولو د زنانو کښ منافقان فاسقان به دوی ته اذیت نشي ورکولې لکه چه په دے ایت **فَلَا يُؤْذِينَ** کښ ئے (سبب) ذکر کړې دے. بیبیانے د نبی صلی الله علیه وسلم په وخت د وفات د هغه کښ نهه وے. او لونړه د هغه زینب، رقیه، ام کلثوم، فاطمه رضی الله تعالی عنهن وے. **يُدْرِيْنَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَاسِيْهِنَّ** دا حکم په هغه وخت کښ دے چه دوی د خپل حاجت او د ضرورت دپاره د کورنه بهر اوځي. مفسر قرطبي لیکل دی چه د جاهلیت په وخت کښ به د زنانو مخونه ښکاره وړ او بهر به ضرورت دپاره وتلې نو په دے ایت کښ حکم او شوچه مخونه به پټه وی. او د ابن عباس رضی الله عنهاته قرطبي او خطیب شریینی او نور مفسرون روایت کړې دے چه طریقه د جلباب پر دے (غوستلو د اده چه ټول سراوځ او بدن ترخپو پورے په پټ ساق صرف یوه سترگه به ښکاره وی او بل روایت کښ دواړه سترگے ئے ویلے دی. معلومه شوه چه د مخ پټول هم واجب دی. او جلباب برابره خبره ده که پر دے وی یا بورقه وی یا اوگدا قمیص وی خوچه سر او مخ او څپه پټوی. **ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يَعْرِفْنَ** یعنې د ستر په سبب سره به پېژندلے کیږی چه دا ښځه اصیله او شریفه زنانه ده، وینزه او فاحشه ښځه نه ده نو هڅوک په ئے نشي تنگولے.

وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ

اد ہفتہ کسان چہ یہ رہونو ددوی کیں مرض دے او دیوخ خبر خوروونک دی

فِي الْمَدِينَةِ لِنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ

یہ مدینہ کیں نومردر ادیہ لموسم تالوہ ددوی جنگ تہ بیابہ نشی اوسیدلے دوی تاسوس

فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ۝۶۰ مَلْعُونِينَ اَيْنَمَا تَقِفُوا

یہ ہنہ کیں مکر لگ لعنت بہ کرے شوے وی کوم گایے چہ او مندلے شی

اِخْذُوا وَقِيلُوا تُقْتَلُونَ ۝۶۱ سُبْحَنَ اللَّهِ

اویہ نیولے شی او اویہ وڑے شی یہ وڑو سرہ - پشان د طریقہ د اللہ تعالیٰ

فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ

یہ ہفتہ کسانو کیں چہ تیر شوے دی د دوی نہ نکین اوجرے اویہ نہ موم تہ طریقہ

اللَّهِ تَبْدِيلًا ۝۶۲ يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ

د اللہ تعالیٰ لہ بدلے - تبوس کوی ستانہ خلق یہ بارہ د قیامت کیں

۶۰ ۶۱ ۶۲ یہ دے ایاتونو کیں زجر او تخویف دنیوی دے متافقیو تہ دپارہ د تاکید
د تیر شوی حکم - المناقون داد دے ایتو تہ عطف د صفت دے یہ صفت پاندے او
ذات یودے یعنی منافقان چہ د هغوی پہ عقیدہ کیں نفاق دے یعنی کفر دے او
د هغوی پہ زہونو کیں مرض دے یعنی میلان پردو بشکو تہ او د هغوی تنگول او هغوی
پسے دیوخ پراپیکندے کونکی دی یعنی د مؤمنانو د پریشان کولو دپارہ غلط خبرو تہ
خوروی یا پہ مؤمنانو پاندے د بدنامے لگولو خبر خوروی نو دا تول صفتونہ د اهل
نفاق دی - لِنُغْرِيَنَّكَ ضرور مسلط بہ کرو تالوہ ددوی پہ قتل کولو اتیزی ، ترغیب
او امر بہ در کرو تاتہ ددوی پہ قتل ولسرہ -

سُبْحَنَ اللَّهِ یعنی چاہہ د انبیاء و محکمتو ارجاق کرے دے یہ هغوی پاندے یے طعونہ
اعتراضونہ کرے دی نو اللہ تعالیٰ هغوی مغلوب ملعون کری دی او د دنیا عدا اونہ یے
ور کرے دی - یہ دے ایاتونو کیں یے تخویف مؤکدا کرے دے یہ او وہ
طریقو سرہ -

قُلْ إِنَّمَا عَلَّمْتُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يَذُرُّكَ

تہ اذایہ یقیناً علم دہے دے اللہ تعالیٰ سرہ دے اور غہ خیر تالہ خبر در کولے قہ

لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ۝۶۳ إِنَّ اللَّهَ

رہ بارہ قیامت کنیں یقیناً قیامت دے تزدے یقیناً اللہ تعالیٰ

لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ۝۶۴

لعنت کرے نے یہ کافرانو باندے او تیار کرے دے دوی لہ اور لمبو والہ

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۝۶۵

میشہ یہ دی دوی یہ ہن کنیں میشہ نہ یہ موی بیج کوڈنکے او نہ امسادی

۳۳۔ دا ہم زبردے منافقینو تہ۔ ہرکہ چہ دوی یہ عذاب سرہ او یروے شول نو دوی قیامت پہ بارہ کنیں پیوسونہ شور و کرل دپارہ دتلیس اچولو پہ مؤمنانو باندے او دپارہ دچپ کولو دنی صلی اللہ علیہ وسلم دجواب نہ۔ وَمَا يَذُرُّكَ یہ دے کنیں استفہام انکاری دے او مفعول حذف دے معنی دا "قہ شے خبر در کولے شی یہ بارہ دخت دقیامت کنیں"۔ یعنی سوا د اللہ تعالیٰ نہ ہیٹوک تاقہ وخت دقیامت نشی خودے۔ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا دامستقل کلام دے قریبامذکر صیغہ دہ حکہ چہ مراد دے نہ فی زمن قریب دے اودا ظرف زمان دے او امام بخاری ویلے دی چہ دالقط واقع شی دپارہ د مؤنت یہ طریقہ دتوصیف یا اخبار نو دا بہ مؤنت وی یعنی قریبہ اوکلہ چہ واقع شی یہ طریقہ دظرف یا بدل نو مذکر بہ رائج۔ قَائِدًا:۔ کوم کٹاے چہ وما یدرک ذکر کرے وی نو ہلتنہ علم نہ وی ذکرے شوے لکہ وخت دقیامت اوکوم چہ ما ادراک ذکر کرے شوے وی نو ہلتنہ علم ذکرے وی لکہ احوال او ہیبتونہ دقیامت۔

۳۴۔ ۳۵۔ ۳۶۔ ۳۷۔ ۳۸۔ یہ دے ایتونو کنیں تخویف اخروی دے پہ اتہ طریقو سورہ۔ لعنت، سعیر، خلود، ابد، لا یجدون ولیا، ولا نصیرا، ارمان پہ اطاعت داللہ اور رسول پسے۔ براءت داللہ یاطلونہ۔

تَقْلِبْ دیر اہل راہول لکہ غوبنہ چہ روتے شی۔ اَطَعْنَا اللَّهَ وَ اَطَعْنَا الرَّسُولَ ہرکہ چہ دے سورت مقصد ترغیب اطاعت اللہ والرسول و نو دہے پہ مناسبت سرہ نے دا تخویف ذکر کرو۔ اودا تمنا پہ دسبب سرہ دہ چہ دوی یقین دے چہ نجات صرف پہ اطاعت داللہ تعالیٰ او در رسول دہے کنیں

يَوْمَ تَقْلُبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ

یہ دفعہ درج کنیں اور لے لاپڑے یہ شی مخونہ ددی پہ اور کنیں دانی یہ ددی

يَلَيْتُنَا اطْعْنَا اللَّهَ وَاَطْعْنَا الرَّسُولَ ۝ (۷۷) وَقَالُوا

ہے ارمان دے چہ تابعداری کرے وے مونیرہ اللہ تعالیٰ او کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اور انی یہ ددی

رَبَّنَا اِنَّا اطْعُنَا سَادَتَنَا وَكَبَرَاءَنَا فَاَضَلُّونَا

اے ربہ زمونیرہ یقیناً مونیرہ تابعداری کرے وہ دسواران و خیلو او غنا تو خیلو تو گمراہان ہے کرد مونیرہ

السَّبِيلَ ۝ (۷۸) رَبَّنَا اَتَيْتَهُمْ ضَعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ

د حق بارے نہ اے ربہ زمونیرہ درکریے ددی تہ دوچند د عذاب نہ

وَالْعَنَهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ۝ (۷۹) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

او لعنت اوکرہ یہ ددی باندے لعنت لوے اے ایمان والو

سَادَتَنَا مراد دے نہ ہفہ پیران او ملایان دی چہ دوی تہ ہے دعوت د کفر او شرک او بدعاتو ورکریے وو او دوی د ہغوی تقلید کریے وو۔ کَبَرَاءَنَا مراد تربینہ اقتدار والا دی چہ پہ رعیت کنیرہ د فسق و فجور او خلاف د کتاب اللہ او سنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ احکام او قوانین جاری کریے وی اور رعیت د ہغوی تابعداری کوی۔ فَاَضَلُّونَا دفعہ تقلید سبب او گمراہید و د مع د اتباع د حق نہ۔ نَسْبِيرُکَ الفلام پہ کس عہدی دے لہر د توحید او سنت مراد دہ۔ آیت اگر چہ صریح دے پہ تقلید کولو د گمراہان تو کس لیکن دلالت پہ کس ہفہ تقلید شخصی داخل دے چہ یو عالم خطا شویوی اجتہاداً او مقلد د ہفہ تہ معلوم شی چہ دا قول دہ خلاف دے د قرآن او سنت تہ یعنی بے دلیلہ دے لیکن بیا ہم ہفہ قول نہ پروردی نودام تقلید مذموم دے۔ ضَعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ ہنکس دے سبب ذکر کرد چہ دوی خو بخیلہ ہم گمراہان وو او مونیرہ ہم گمراہان کریے وو نودو گناہون شوں۔ لَعْنًا کَبِيرًا ہرکہ چہ دعا مو گمراہان و پارہ عام لعنت وو چہ پہ سہ کنس ذکر شویدے نو دوی د پارہ ہے د خاص لعنت دعا اوکرہ چہ ہفہ لوے او ہیر لعنت دے۔

اٰمَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اٰذَوْا مُوْسٰى فَبَرَاهُ اللّٰهُ

مہ کیسے پشمان دھتہ کسانو چہ نکلیفونہ رسول موسیٰ علیہ السلام تہ فوج اوسامہ لہ

مِمَّا قَالُوْا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيْهًا ﴿۶۹﴾

دھتہ تہ چہ دوی ویل او دے دؤ یہ نیر ذالہ تعالیٰ مخوریز۔

۶۹۔ دابل خطاب دے مؤمنانو تہ۔ ہر کلمہ چہ ذکر شوعہ سزا داذیت و رکونکونی
صلی اللہ علیہ وسلم تہ او معلومہ شوعہ چہ دا عادات دکافرانو او دمنافقانودی
نواوس متع کوی مؤمنانو لیرہ دایذاء در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ او د
تشبیہ دیہودیانو تہ۔ لہ تکتوتوا مہ کیسے یہ اذیت و رکونکین دے رسول تہ۔
یعنی دہ تہ اذیت مہ رسوئے لکہ چہ منافقانو ورتہ اذیت و رکیے ووجہ زینب سرہ
نکاح کول دادرا نکور سرہ نکاح کول دی۔ او نبی صلی اللہ علیہ وسلم صدقات
تقسیم کول نوذوالخویصرہ ویلے وؤ اے محمد! انصاف کوہ پہ تقسیم کین انصاف
واونکرو۔ بل روایت کین دی دوی او بل ما اریدا بها وجہ اللہ، او دے قسم نو
طریقہ داذیت ہم دی۔ کالذین اذوا موسیٰ۔ ایذا موسیٰ علیہ السلام تہ یودا وہ چہ
انکار اوکرو دوی دقتال تہ او او بل "اذہب انت وریک فقاتلا انا ہننا قاعدون،
او دے تہ اشارہ دہ پہ سورہ صفہ کین۔ دویمہ ایذاء دا وہ چہ یہ ہقہ بانڈے
یے بدنامہ لگوئے وہ چہ دہ خیل روزہارون علیہ السلام قتل کرے دے۔ دریمہ
ہقہ دہ چہ امام بخاری حدیث دایوہریرہ رضی اللہ عنہ نقل کریدے چہ موسیٰ
علیہ السلام دبنی اسرائیلو تہ جدا پہ تنہا یے کین غسل کوؤ او دوی بہ پہ یوائے
غسل کوؤ نو دوی او بل چہ موسیٰ علیہ السلام زمونہ جدا دے وچہ نہ لہی
چہ دہ بانڈے مرض د ادرہ (خصیے پرسیدل) دے یا پہ دہ بانڈے مرض د
برص (برکے) دے۔ نواللہ تعالیٰ دھتہ براءت اوکرو دے بدنامے تہ یعنی
یوکل یے یوائے لہ میل او جے یے پہ کتہ بانڈے کیخود لے نوکتہ ہقہ جے
او تختوئے نو دے ورپے تیز روان شو او عصا ورسرہ وہ کتہ ہکتین او دکرپے
مجلس دبنی اسرائیلو تہ او رسید وحقوی اوکتل نو پہ دہ بانڈے ہیج مرض تہ وؤ
اوموسیٰ علیہ السلام ہقہ کتہ پہ عصا بانڈے او ہلہ اوکپے ترینہ را واغستلہ۔
پہ دے بانڈے سوال دا دے چہ موسیٰ علیہ السلام و لے برینہ غسل کوؤ او بیا
اللہ تعالیٰ ددہ بے عزتی دا سے و لے اوکپہ چہ بنی اسرائیلو تہ یے برینہ راوستلو؟
جواب دا دے چہ پہ حالت دتنہا یے کین ہم تستر کول (یا تے یہ بلخ)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا

اے ایمان والو دیرہ کوئے ڈا اللہ تعالیٰ تہ او ولی

قَوْلًا سَدِيدًا ۝ يَصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ

وینا برابر رد شرع سرہ تو قبول یہ کری تاسو لہ عملوتہ ستاسو

وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۚ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ

او بخنہ یہ او کری تاسوتہ ڈگناہوتہ ستاسو او چاچہ تابعداری او کیرہ ڈا اللہ تعالیٰ

افضل کار دے محکہ چہ ہیر احادیث پہ دے باندے دلالت کوی اودا استیلاء دہ
اللہ تعالیٰ اوڈ ملائکتہ۔ او انبیاء علیہم السلام یہ افضل طریقہ باندے عمل
کوی تو ظاہرہ دادہ چہ موسیٰ علیہ السلام ڈ غسل پہ وخت کنیں لنگ استعمال کیں
وؤ او پہ داسے لنگ کنیں کوم چہ یہ غسل کنیں استعمالیری ہم ڈ مرض دیص
اودرہ پتہ نکید لے شی۔

وَكَانَ عَمْدُ اللَّهِ وَجِيهًا یعنی دوی پہ دے ید نامو لگولو سرہ ڈ ہفہ بے عزتی
کول غوینتل لیکن ہفہ ڈ اللہ تعالیٰ پہ نیز باندے عزت مند وؤ نوڈ داسے
شخص عزت ہیٹوک نشی کمو لے۔ وَجِيهًا چہ مرتبہ ئے اوچتہ وی دُعا گانے ئے
قبلیری۔ محبوب وی عزت مند وی۔

سے۔ دا آخری خطاب دے مؤمنانو تہ پہ تقویٰ سرہ لکھ چہ اول خطاب ڈ نبی
صلی اللہ علیہ وسلم ڈ سورۃ پہ اول کنیں پہ تقویٰ سرہ وؤ او تقویٰ جامع لفظ
دے ہفہ احکام چہ دے سورۃ پہ خطابا تو کنیں دی پہ ہفہ یولو باندے عمل
کولو تہ شامل دے۔ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا یعنی ڈ نبی صلی اللہ علیہ وسلم او
ڈ نکاح ڈ زینب او ڈ نورو بیبیانو او لونرو ڈ نبی صلی اللہ علیہ وسلم او ڈ عامو
مؤمنانو سرو اوینکو پہ بارہ کنیں ڈ شرع موافق قول کوئے ڈ پارہ دے چہ ہوی
تہ اذیت او تہ رسیبری اودارنگ دالفظ شامل دے کلے ڈا لہ الا اللہ او
نورو کلما تو شرعیوتہ۔

وَرَسُولُهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٤٦﴾ إِنَّا عَرَضْنَا

او د رسول د هغه نو یقیناً کامیاب شوی په لویه کامیابی سره - یقیناً موټو پواته دے کره

الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ

د مه داری په اسمانونو باندے او زمکه باندے او څردونو باندے

فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَنفَقْنَ مِنْهَا وَ

نو مخوی کون نه کړو د خیانت کولو ته او یریدل د خیانت د هغه نه او

حَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٤٧﴾

د پورته کولو د هغه نه رخیانت کولو ته په هغه کس انسانانو یقیناً دغه انسان د پد ظالم او جاهل دے -

سکه - دا د تقوی او د قول سدید دوه قایدے ذکر کوی - یُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ مراد دے ته په عملونو کس حسن پیدا کول او عملونه قبول دی - وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ اخْتِتام د احکامو کس یی دا جمله ذکر کړیده ځکه چه د ټولو اساس اطاعت د الله او د رسول دے -

سکه - هر کله چه په سورت کس ادا ب، اخلاق او احکام بیان شول او هم دا امانت د الله تعالی دے په دمه د انسان باندے نو اوس زچر ذکر کوی هغه انسان ته چه په داسے امانت کس خیانت کوی - دارنگ تیر شوی ایت کس د اطاعت کوونکو حال یی ذکر کړی دے نو اوس د خیانت کوونکو حال ذکر کوی - په دے ایت کس یو اشکال دے هغه دا دے چه انسان امانت د الله تعالی پورته کړی او قبول یی کړی نو یکارو چه د هغه مدح او تعریف یی کړی دے لیکن هغه ته یی لوی ظالم او دیر جاهل او بل او هر کله چه مراد د انسان نه خاص ادم علیه السلام شی بیا خو دیره بعید د چه هغه نه ظلم او جهول ویل کیدی د دے یو جواب داسے کړی شو دے چه انه ضمیر دغه انسان ته نه دے راجع بلکه بل خیانت کبر انسان ته راجع دے لیکن دا جواب د بلیغ کلام سره مناسب نه دے دوم جواب داسے کړی شوی دے چه ادم علیه السلام ظلم جهول په معنی لغوی سره ویل شوی دی لیکن دا هم مناسب نه دے غوره جواب دا دے چه امانت ته مراد یو مناسب دمه داری ده اسمانونه چه الله تعالی د کوم کارونو او فایده د پاره جوړ کړل او دارنگ زمکه او غرونه او انسان هم نو دوی د پاره امانت (د مه داری) او احکام شرعیه دی چه هغه د دوی مناسب دی نو اسمانونو او زمکه

يَعَذِّبُ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ

ذبابہ ددے چہ عذاب در کوی اللہ تعالیٰ منافقانو سرو او منافقو زنانو تہ

وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبُ اللَّهُ

او مشرکانو سرو او مشرکو زنانو تہ او توفیق دتوبہ در کوی اللہ تعالیٰ

عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ

مؤمنانو سرو او مؤمنو زنانو تہ او دے اللہ تعالیٰ

عَفُوٌّ رَّحِيمٌ ۝

بخشنہ کوئنکے رحم کوئنکے۔

او غرونودا او منل لکہ سورۃ حم سجدہ ۱۱ او سورۃ حج سطکس دی او انسانانو کیں اکثریت پہ خپل امانت کیں نقصان او کرونو دے ظالم او جاہل دے پنا پہ دے توجیہ سرہ حمل پہ معنی دخیانت کولو دے دارینک تفسیر قرطبی او نورو مفسرینو دزجاج تہ نقل کرے دے یعنی حمل دروند بوج پور تہ کولو تہ وائی او امانت کیں چہ خیانت اوشی نو دروند بوج ترینہ جو رشی۔ او ددے وچہ نہ پورستو ایت کیں اول یے دخیانت والو عذاب ذکر کرے دے۔ او حسن بصری نہ ہم قرطبی روایت کرے دے چہ حملھا الانسان تہ مراد کافر او منافق د مطلق انسان یا ادم علیہ السلام مراد نہ دے او ظلوم جہول د مبالغہ صیغہ دی د کافر او منافق سرہ مناسب دی۔

۱۳۔ دا د امانت پہ یارہ کیں د دواہر جانینو نتیجہ ذکر کوی۔ متعلق دے پہ حمل پورے یعنی دخیانت کولو نتیجہ دادہ چہ خیانت کوونکولہ یہ عذاب ورکوی چہ چاہیت خیانت کرے وی ہفہ منافقان دی او چاہہ نہکارہ کرے وی ہفہ مشرکان دی۔ وَیَتُوبُ اللَّهُ متعلق دے پہ مقدر پورے یعنی بعض انسان خیانت نہ دے کرے تو خیانت تہ کول سبب دتوبہ دے یعنی اللہ تعالیٰ پہ ہفہ باندے رحم کوی او دتیا ت ترغیب دپارہ ایت یے ختم کرد پہ عَفُوٌّ رَّحِيمٌ باندے۔

تفسیر سورۃ الاحزاب بتوفیق الملک الوہاب

ایاتھا ۵۴
وگو آیتھا ۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة ۳۲
مکیتہ ۵۸

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ

اول مغفرتہ خدایتوب خاص اللہ تعالیٰ لہ دی ہو ذات دے چہ ذوق پہ اختیار کیں دی ہو غیبی پہ آسمانوں کیں دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة سبا

فائدہ دے سورہ نہ تراخرد قرآن کریم پورے غلورمہ حصہ دہ پہ الحمد للہ
سرہ شورودہ او پہ دے حصہ کیں رد شفاعت قہریہ او دے ہج د تقریحاتو چہ
رد د شرک فی العبادۃ والدعاء دے ذکر کوی او ذکر د احوالو د قیامت او د احوالو
دے ہج دے یہ تفصیل سرہ او پہ دے حصہ کیں دولس بابونہ دی اول باب
کیں درے سورہ تہ دی سبا، فاطر اولیس پہ دے سورہ تو کیں رد شفاعت
قہریہ پہ عقلی او نقلی دلیلونو سرہ رد کوی۔

ربط دے سورہ د ماقبل سرہ پہ دیر و جوہر سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ
تیرشوی سورہ کیں تو غیب و اطاعت د اللہ تعالیٰ او د رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم تہ نو پہ دے سورہ کیں رو شہید دے دے ہجوی پہ مخالفینو او معرضینو
باند او دے ہجوی عذاب او دے ہجوی قبائح ذکر کوی دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہجہ سورہ
کیں شان او عزت د رسول علی ذکر کرو نو پہ دے کیں اثبات د رسالت د
ہجہ دے پہ دفع د شبہاتو سرہ د توحید او رسالت تہ۔ دریمہ وجہ دادہ چہ د
سورہ احزاب پہ آخر کیں تحریف د عذاب د منافقانو او مشرکانو ذکر کرے و
نو پہ دے کیں علت د عذاب ذکر کوی۔

دعویٰ دے سورہ اثبات د مقاصد و غلور د توحید او رسالت او صداقت
د قرآن او اثبات د آخرت دے، اثبات د توحید دے پہ رد د غلور طریقو د شرک سرہ
او پہ نقلی دلیلونو سرہ د انبیاء و اولیاء کو او جناتونہ یعنی اثبات د عجز د ہجوی او
پہ رد د غلور و قسمونو د شرک فی العلم او فی التصرف او فی العبادۃ او فی
الدعاء دے او پہ ذکر د نوٹس اسماء حسنی د اللہ تعالیٰ سرہ۔ او اثبات د رسالت
دے پہ کیں او پہ دفع د شبہ سرہ پہ کیں او پہ ذکر د طریقو

وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ ط

او حقہ کچھ یہ زمکہ کہیں دی او خاص حقہ لہر ہم دا صفتونہ دی پہ آخرت کہیں

وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ① يَعْلَمُ مَا يَلْبِغُ

او حقہ حکمتونو والا خبردار دے - عالم دے پہ حقہ کچھ چہ ورنہ سوئی

د تعلیم سرہ چہ پہ اول کہیں لفظ د قل را غلے دے - او اثبات د صداقت قرآن پہ سک او پہ تخریف سرہ منکرینو تہ پہ سک او پہ زجر سرہ پہ سک کہیں او اثبات د قیامت دے پہ قسم سرہ پہ سک او پہ زجر سرہ منکرینو تہ پہ سک او پہ کہیں او پہ ذکر احوالو د قیامت سرہ -

خلاصہ د سورت چہ دا سورت تقسیم دے خلورو بابونو تہ اول باب تربت پورے دے پہ د کہیں اول دعوی د توحید دا وہ حقہ عقلی دلیلونہ پہ سک کہیں بیا اثبات د قیامت پہ قسم سرہ پہ سک کہیں بیا بشارت او تخویف پہ سک کہیں بیا اثبات د صداقت د قرآن پہ دلیل نقلی سرہ پہ سک کہیں بیا زجر منکرینو د قیامت او د رسول تہ پہ سک بیا تخویف د نبوی پہ سک کہیں ذکر کرے دے -

تفسیر

سک - پہ دے کہیں دعوی د توحید دہ او پہ حقہ کہیں دلیل عقلی د توحید دے د تصرف - وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ اول الحمد لله حمد د دنیا تہ اشارہ دہ نو ورپے حمد د آخرت ذکر کرے دے یعنی پہ آخرت کہیں پہ ہم قول بندگان خاص اللہ تعالیٰ د پامر حمد وائی نکہ سورۃ زمر سک کہیں او دارنگ آخرت کہیں قول نعمتونہ او تصرفات او اختیارات صرف د اللہ تعالیٰ د پامر دی - وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ یعنی تقسیم د نعمتونو اللہ تعالیٰ د حکمت مطابق کرے دے - الْخَبِيرُ یعنی د ہر چا پہ ظاہر او باطن باندے خبر دے نو حقدار د ہر نعمت پیڑنی -

فائدہ :- سورۃ فاتحہ کہیں حمد پہ نعمتونو د دنیا او د آخرت باندے ذکر کرے دے بیا پہ سورۃ انعام کہیں نعمتونہ دنیویہ د ایجاد تہ اشارہ دہ او سورۃ کہف کہیں نعمتونو دنیویہ د ابقاء و تربت باندے حمد ذکر کرے دے او س پہ سورۃ سبا کہیں نعمتونہ اخرویہ د ایجاد تہ اشارہ دہ دے وچ نہ الاخرۃ جے ذکر کرو او روستو دیم ایت کہیں اثبات د آخرت جے ذکر کرے دے او سورۃ فاطر کہیں پہ حمد پہ نعمتونو اخرویو د ابقاء ذکر کوی -

فِي الْأَرْضِ وَمَا يُخْرِجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ

پہ۔ زمکہ کنیں او پہ ہفہ ۳۳ چہ را اوٹی دھفہ نہ او پہ ہفہ ۳۳ چہ را کو زیوی د اسمان تہ

وَمَا يَعْزُّجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ⑤

او پہ ہفہ ۳۳ چہ درخیڑی اسمان تہ او ہفہ رحم کوڈیکے بختہ کوڈیکے دے۔

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ

او دای ہفہ کسان چہ کفریے کرے دے تہ رخی مونو تہ قیامت،

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عِلْمُ الْغَيْبِ

تہ اویہ من قسم دے پہ ریا زما رخی یہ قیامت، عالم دے اللہ تعالیٰ پہ تو بغیبو پانداے

لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ

نشی پتیدے دھفہ تہ پہ وزن ذیو ذلے پہ اسمانوں کنیں

وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ

او تہ پہ زمکہ کنیں او نیشته درمکے دے دے تہ

س۔ دادوم دلیل عقلی دے اول دلیل تصرف دے اودا دلیل علی دے
حککہ چہ تصرف بغیر د علم نہ نشی کیدے۔ او پہ دے دلیلو نو سرہ اثبات د توحید
او اثبات د قیامت دوارہ مقصود دی۔ مایلج فی الارض اویہ، تخم، مالونہ، اومرکا
وغیرہ مراد دی و مایخروج منها اویہ، معدنیات، بوٹی اونے وغیرہ مراد دی۔ و مایزل
من السماء وی، ملائک، اویہ وغیرہ مراد دی و مایخرج فیها ملائک، نیک اعمال
او کلمات طیبہ وغیرہ مراد دی۔ هرک چہ احوال د زمکہ مونو تہ نزد دے دی نو
ہفہ یے محکمن ذکر کرل دویم داچہ تخم پہ زمکہ کنیں و اچولے شی تو روستو
باران تہ محتاج وی۔ یخرج فیها د فیہا پہ راوولو کنیں اشارہ دہ قبولیت د اعمالو
تہ چہ دنتہ اسمان تہ ورخیڑی کہ الیہا ویلے دے تو تصرف رسیدال بہ مراد دے
اودا سے پہ سورۃ حدید سکت کنیں ہم شتہ۔

وَهُوَ الرَّحِيمُ د اہول نعمتو تہ دلیل د رحمت دھفہ دے او منٹھی د رحمت
مغفرت دے حککہ یے الغفور و رپے ذکر کرے دے۔

وَلَا اكْبِرُ الْاَدْرِ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿۳۰﴾ لِيَجْزِيَ

او نہ ہوے مگر یہ کتاب بیکارہ کن دی۔ دے دپارہ چہ بدالہ درکری

الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ

مفہ چہ ایمان آئے رادے دے اوعل چہ کپے دے دست موافق دغہ کسان

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿۳۱﴾ وَالَّذِينَ

دوی لہہ بخش او رزق عذرہ والادے او ہغہ کسان

سَعَوْا فِيْ اٰيَاتِنَا مُعْجِزِينَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ

چہ کوشش کوی یہ ایاتونو زمونو کیں مقابلہ کورنکی دغہ کسان دوی لہہ

عَذَابٌ مِّنْ رَّجْزٍ اَلِيمٍ ﴿۳۲﴾ وَيَرَى الَّذِينَ

عذاب دے سخت عذاب نہ دردناک او عقیدہ لری ہغہ کسان

۳۰۔ روستو ذکر د آخرت نہ یہ ساکن زجر دے متکربو د ہغہ تہ او د ہغہ اثبات کوی یہ قسم کولو سرہ یہ خیل ذات باندے او داریم سورت دے چہ یہ ہغہ کن قسم دے یہ ذات درب باندے یہ بارہ د قیامت کنیں۔ عَالِمِ الْغَيْبِ صفت درب دے یعنی عالم دے یہ ارواحو او یہ اجسام او ہغہ جزاؤ اگرچہ بعض تکرے د ذرے یہ مقدار وی او بعض د ہغہ نہ غتہ تکرے وی او بعض د ہغہ نہ تکرے وی د ذرے ترے سور میرے دے چہ یہ نظر باندے یہ مشکہ سرہ راجی او د عربو یہ تیز د وروکوال دپارہ ددہ مثال پیش کیوری۔ فِیْ کِتَابٍ مُّبِينٍ یعنی مقرر عالم نہ دے بلکہ یہ لوح محفوظ کنیں لیکل ہم دی۔

۳۱۔ یہ دے ایت کنیں بشارت دے او ذکر د علت دے دپارہ د قیامت۔

اولتا تیتکم پتا دے۔ یہ ایت کنیں ایمان او عمل صالح ذکر کرے دے نوجزاء کنیں ہم ر مغفرت اورزق کریم (دوارہ یہ ترتیب سرہ ذکر کرل۔ کَرِيمٌ یعنی د فائدا و نہ دک دے ہیج نقصان پہ کنیں نیشہ او یہ حاصلو کنیں سترے ولے ہم نیشہ او حساب پکنیں ہم نیشہ۔

۳۲۔ دا تخویف اخروی دے ہغہ چاہہ چہ د ایاتونو د اللہ تعالیٰ سرہ مقابلہ کوی فِیْ اٰيَاتِنَا یہ باطلو د ایاتونو کنیں او یہ تحریف د ہغہ کنیں او مُعْجِزِينَ قید دے د سَعَوْا دپارہ۔ یعنی کوشش د ہغہ د ایزدہ کولو نہ کوی بلکہ مقابلہ رپاتے پہ بل متخ

أَوْتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ

چہ در کپے شویہے حقوئے تہ علم چہ مخہ کتاب نازل کپے شویہے تانہ ستا ذرب ذ طرف تہ

هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ⑤

مخہ حق دے او ہدایت کوی لہے ذ زور اور او ستائیل شوی ذات تہ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى

و. وائی کافرات (یو بل تہ) آیا وینایو مونر تاسو تہ

رَجُلٍ يَنْبِئُكُمْ إِذَا مُرِّقْتُمْ كُلَّ مُمَرِّقٍ ⑥

دلے سرے چہ خبر در کوی تاسو تہ چہ هرکہ ذرے ذرے شے تاسو یہ پورہ ذرے کیدلو سرہ

إِنَّكُمْ لَإِنْفِیْ خَلِیقٍ جَدِیدٍ ⑦ أَفْتَرَى

یقینا تاسو یہ یہ نوی پیدائش کنیں یے . آیا جوہ کپیدی

کوونکی دی یا عاجز کوونکی دی اللہ تعالیٰ لہہ ذ رانیولو دوی تہ یہ خیل کمان کنس۔ هرکله چہ د عذاب مختلف قسمونہ وو دے وچ نہ دلتنہ یے من لفظ اول۔ دادلیل نقلی دے ذ اهل کتابونہ یہ مقابلہ د معارجین کنس یعنی دوی مصدقین (تصدیق کوونکی) دی۔ ویزی عطف دے یہ لیجری باندے یا دسرہ (مستأنف) کلام دے اودا غورہ خبرہ بطور ویت نہ مراد رویت عملی دے۔
الَّذِي أُنْزِلَ مَفْعُولٌ اَوَّلُ دے او هُوَ الْحَقُّ مَفْعُولٌ ثَانِي دے۔ الَّذِينَ أَوْتُوا الْعِلْمَ دے تہ مراد توحید والا دی کہ کتابی وی اوکہ غیر کتابی وی۔ يَهْدِي فاعِل دے قرآن دے یا اللہ تعالیٰ دے۔

ک۔ یہ دے کنس زجر دے یہ انکار د قیامت باندے سرہ ذ انکار د رسول نہ۔ رَجُلٍ یے مجهول ذکر کرو دپارہ ذ استهزاء او مسخرے۔

كُلِّ مُمَرِّقٍ مصدر میمی مفعول مطلق دے دپارہ د مبالغہ یعنی پورہ ذرے چہ بوہ ذرہ ہم دپے ذرے سرہ یو خائے پاتے تشی یا صیقہ ذ طرف دہ یعنی هر خائے د ذرے کیدلو تہ دا ذرات اور سیدری۔

عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جُنَّةٌ يُبَلِّغُكَ

یہ اللہ تعالیٰ باندے دروغ لہ قصہ سرہ یاب۔ دہ یا نہ کیونکہ توبہ ذکر و دروغ وائی لہ ارادے بلکہ حقہ کسان

لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ

چہ ایمان نہ لری یہ آخرت پاندے یہ عذاب کیں دی او یہ گمراہی

الْبُعِيدِ ۵ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ

لہے کیں دی - ایہ نو دوی نہ گوری ہخہ خہ تہ چہ رواندے د دوی دی

وَمَا خَلَقَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ شَأْنَهُ خُفِيفٌ

او ررسو د دوی دی چہ اسمان اور مکہ دہ کہ چرے او غولہ موتہ بخ بہ کرد

بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نَسُفُطُ عَلَيْهِمْ كَسَافًا

دوی لہہ یہ زمکہ کیں یا بہ را او غورخو موتہ یہ دوی پاندے پکرے

سہ۔ داہم زجور کیں داخل دے۔

اَقْتَرَى، داہم دَقَالَ الذِّينَ دَلَّندے داخل دے او یوسرة دباب افتعال پہ
کیں مَحْذُوق دے او تقابل پہ مَبِيع د دوارہ جملو کیں دادے چہ اقترأ نہ مراد
دادے چہ سرہ د عقل او د قصد نہ یے پہ اللہ تعالیٰ باندے دروغ جوہر کرینا
او اَمْ بِهِ جُنَّةٌ مقصد دادے چہ عقل پکین تیشہ نو بغیر د قصد او د
ارادے تہ یے دروغ ویلے دی یعنی دروغ یے ضرور ویلے دی لیکن یا یے
قصدا جوہر کرے دی یا بے قصده - بَلِ الذِّينَ یعنی دغہ دوارہ نسبت نہ غلط
او باطل دی بلکہ دوی پہ عذاب کیں بہ وی پہ دنیا او آخرت کیں او پہ گمراہ
کیں دی پہ دنیا کیں او تباہ کیں وی پہ آخرت کیں - ضَلَّالٌ پہ معنی د ضیاع
او د تباہ دے او حقہ دنیا او آخرت دوارو تہ شامل دے - او پہ دے جملہ
کیں رد دے د هَفْوً د قول پہ لف نشر مرتب سرہ یعنی دوی چہ نسبت
د افتری کوی صادق او بری تہ نو دا دوی د پارہ ضرور سبب د عذاب دے۔
او دوی چہ عاقل ہو بیبار تہ نسبت د جنون کوی نو دا سبب او علامت د ضلال
د دوی دے - یَعْبُدُ د اسے گمراہی چہ د حق سرہ ہیج مناسبت نہ لری او دلے
تباہی چہ منتہی یے نہ دہ معلوم۔

مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ

د آسمان نه یقیناً په دے کس ضرورت دے دپاره د هر

عَبْدٍ مُّذِيبٍ ۹ وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِثْقَالَ

بنده د حق طلبکار او یقیناً ورکړیدے موند د اود علیه السلام تر موندو څو څو

فَضْلًا ط يَجْبَالُ اَوْبَى مَعَهُ وَالطَّيْرُ وَالنَّالُ

خود والے (وېل دو موند) اے غور و تسیخ دای دده سره اوتاج کرے دو موند مارغان اوتومه که ووه موند دکنه

الْحَدِيدُ ۱۰ اِنْ اَعْمَلْ سِغْفِرٍ وَقَدْ

اوسپنه چه جوړه پوره زغری او انداز ساته

فِي السَّرْدِ وَاَعْمَلُوا صَالِحًا اِنِّيْ رُبَّمَا تَعْمَلُونَ

په یوځای کولو د کړو کس او عمل کوئے نیک یقیناً نه ستاسو عملونو لرو

۹. په دے ایت کس تخويف دنیوی دے هر کله چه تیر شوی ایت کس د عذاب ذکر او شو نو په دے ایت کس د عذاب د قسمو د ذکر کوی -

مِنَ السَّمَاءِ دابیان دے دمایین ایديهم ځکه چه د انسان د سترگو په وړاند دے

وَالْاَرْضِ دابیان د ماخلقهم دے او مراد د مایین ایديهم او و ماخلقهم

ته ټول طرف ته دی یعنی په انسان بات د آسمان اوزمک د هر طرف ته احاطه

کړے ده - اِنْ لِّشَاءِ تَخْسِفُ اَه دلف تشرعیر مرتب دے یعنی د زمک ته عذاب

خسف دے او د آسمان ته عذاب تکرر را غور خیدال دی -

مُذِيبٍ هغه انسان چه حق طرف ته گرجی په دلیل سره او هیچ ضد تعصب پکس

نه وی او انا بت شرط دے دپاره د تابع دارے د دلیل -

۱۰. د دے ایت نه دویم باب دے تر ۲ پورے په دے کس حالات د داود او

عليهما السلام احوال د جناتو ذکر کوی دپاره د دفع د شبهاتو په توحید یا ندانے اود لیونو

تقلیه هم دی په بیان د احتیاج او د عیدیت د دوی سره بیا مثال د اصحاب سبا

ذکر کوی دپاره د تخويف دنیوی او بیا عداوت د شیطان ذکر کوی چه سبب د

شبهاتو او د نزول د عذاب دے -

په دے مت کس واقع د داود علیه السلام د کاو په دے کس جواب د سوال

دے چه د داود علیه السلام د حالاتو نه معلوم پیری چه د (پات په بل مخ)

بَصِيرَةٌ ۱۱) وَلَسَلِّمَنِ الرِّيحِ غَدَا وَهَذَا شَهْرٌ

لیسانہ کے ایم ۔ اوتایح کرے وہ مونس سلیمان علیہ السلام لڑے ہوا منزل کے صبا کی دھجے ۔ یہ میاضت وڈا او

ہفتہ دیر طاقت اور قدرت وڈا یہ غرونہ او مارغانو او اسپنہ باندے نو معلومہ
شہہ چہ حاجت روایئے قدرت یے مہلرو او شہج قہری ہم کیں مے شی حاصل
د جواب داد مے چہ غرونہ او مارغان تاج کول او اسپنہ ترمول دا تول کار
اور قدرت دانلہ تعالیٰ دے د داؤد علیہ السلام پہ ہجے کیں اختیار نہ وڈا معجزان
دی او دبی قدرت پہ معجزاتو کیں تہ وی او د دے وچ نہ پہ دے کارونو کیں
انلہ تعالیٰ خان تہ نسبت کریدے ۔ اوہل مقصد پہ دے واقعہ کیں ذکر د
قدرت دانلہ تعالیٰ دے پہ ذکر د امور خلاق د عادت تہ نو دلیل شوچہ انلہ تعالیٰ
پہ دوبارہ ژوندی کولو قادر دے ۔ او دارنگ دا دلیل نقلی دے پہ توحید باندا مے ۔
فصلہ مراد دے تہ نبوت او بادشاہی او نور معجزات دی ۔ یا چبال دا
بیان د فضل دے او قلنا پہ دے کیں پت دے ۔ اَوْرِي مَعَهُ ۔ تاویب ، رجوع او کرکے
تہ وائی مراد دے تہ تسبیح ویل دی ۔ وَالطَّيْرُ بِهٖ دے کیں فعل پت دے یعنی
سحر نامعہ الطیر یا عطف دے پہ محل دیا چبال باندا مے ۔ او چبال او طیر یے د
دے وچ تہ ذکر کرل چہ غرونہ دیر سخت دی او مارغان د انسان تہ دیر نہرت
کوونکی دی لیکن ہرکھ چہ دوی د داؤد علیہ السلام ملگرتیا کولہ تو معلومہ شو
چہ اونے او بوتی وغیرہ یے ہم تاج وو ۔ لیکن ہفتہ انسانان چہ دکتو نہ یے
زہونہ دیر سخت دی نو ہغوی یے مخالفت کوو ۔ وَالنَّارُ الْخَدِيكُ د غرونہ دیر
سخت خیز او سپنہ دہ نو د ہجے تسخیر ہم ذکر کوی ۔ ہرکھ چہ داؤد علیہ السلام
د جہاد سرہ محبت دیر لرو او دارنگ د خیل لا سونو کتہ یے خوبہ وہ شو
انلہ تعالیٰ ورتہ او سپنہ نرمہ کرلہ بغیر د اور او بغیر د کولو نہ پہ پلکونو
او سہکونو سرہ پہ یے د ہفتہ کئی جوہر وے ۔

مَلِكًا اِنْ اَعْمَلُ سَابِغَاتٍ د بیان د علت د نرم والی د اسپنہ دے پہ صیغہ د
امر سرہ او پہ دے صیغہ کیں اشارہ دہ چہ دا کار یے پہ امر د انلہ تعالیٰ سرہ
د ہفتہ د رضا د پارہ کولو ۔ سَابِغَاتُہ مخکیں موصوف پت دے یعنی ذروعا
د غریبے چہ تول بدن پرے پتیری ۔ وَقَلَّارُ فِي السَّرْدِ سرد پہ معنی د جوہر لرو
د غرو دے او کرے پہ یو بل کیں در کول دی ۔ او د قَلَّارُ د وہ معنی دی
اولہ معنی دا چہ کرے پہ اندازہ جوہرہ نہ دیرے فراخے اونہ دیرے تیکے او تہ
پاتے پہ پل مخ

رَوَّاحَهَا شَهْرًا وَأَسْلَمَ لَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ وَمِنْ

مزل دمازیگری یومیاست وؤ او بیله ده مونی هغه لره چینه د تالیه او د

الْحِنْ مَنِ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ

پیدیاو نه داسه کسان ودر چه کار به لے کوؤ د هغه په مخکین په حکم

رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُنْزِلْهُ

کرب د هغه سره او څوک چه به کوک شو ددوی ته د حکم زموږ نه اویا څکوؤ موندو هغه ته

مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ۱۷ يَعْملُونَ لَهُ

د عذاب د اور لمبو وار نه جوړول به دوی هغه لره

ډیر لے غچ او ته ډیر لے تر لے دپاره دد لے چه غش او توره ورباند لے اثر نه کوی او ته په بدن باند لے در لے دی او بقای وبله دی چه "په دغه زغرو کین میخو نه نه دو بعضو چه لید لے و لے نو داسه خبر لے را کړ لے د لے او دا دد لے وچ نه چه اوسپنه نومه وه نو میخو نه وهلو ته حاجت نه وؤ" دویمه معنی داده چه دا کسب د نیمه د لے نو دد لے دپاره ورغی او وخت اندازه کړه ټوله ورځ په د لے مه لگوه بلکه ډیر وخت د عمل صالح دپاره صرف کړه چه هغه مقصد اصلی د لے دد لے وچ نه ورپسې او فرمائیل وَأَعْمَلُوا الصَّالِحَاتِ او په د لے کین اشاره ده چه داؤد علیه السلام لولے شان او مرتبه والا وؤ، معجزاتو والا وؤ، لیکن بیا هم مکلف وؤ په عباداتو سره عباد وؤ نو شفیع قهری نشی کید لے.

مذ. په د لے کین دویمه واقع ده په جواب د شبهه کین چه د سلیمان علیه السلام بادشاهی په هوا او په جناو او مارغانو باند لے دلالت کوی چه د لے لولے تصرف او قدرت مالک وؤ! حاصل د جواب داد لے چه دا قدرت د الله تعالی وؤ د سلیمان علیه السلام په هغه کین اختیار نه وؤ دد لے وچ نه الله تعالی ځان ته نسبت کوی او دارنگ واقع دلیل نقلی د لے په توحید او په بحث بعد الموت باند لے وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ. فعل د سحرنا دد لے نه مخکین پټ د لے هر کله چه تسخیر صرف د الله تعالی د طرف ته د لے نو ذکر ته لے حاجت نیشته.

غدا و هه شهر و رواحها شهر. قرطبی د حسن بصری نه روایت کړ لے د لے چه صبا پي به روان شو د دمشق نه نو د غرمه ارام به لے او کړو په اصطخر کین او د دواړو په منځ کین د یو لے میاشت پیاده مزل د لے (پا ته په بل غم)

مَا يَشَاءُ مِنْ مَّحَارِبٍ وَتَمَائِيلٍ وَجَفَائِلٍ

کے یہ جو حقہ جو بقتل عبادت خانے اور نمونے کا یاد ہے اور خانہ کوئی

كَالْجَوَابِ وَقَدْ دُرِّسَتْ اَعْمَلُوا اَلْ

جی پشان تھو صوفی و د او دیگوتہ ولا یہ خیل خانے باندے عمل کوئے کے اولاد

دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشُّكُورِ (۱۳)

د داؤد علیہ السلام د شکر کولو اور کسی دی د بندگانو زمانہ شکر گزار۔

بیا بہ د اصغر نہ روان شو نو شیہ بہ ہے او کرہ یہ کابل کنیں اودا ہم د میاشت
مزل دے۔ وَأَسْلَمْنَاكَ عَيْنَ الْقَطْرِ يَعْنِي تَانِيَهُ يَهْ خِيل كَان كَيْس د چیتے داویو پشان
بھیدونک وہ دپارہ د آبادے وغیرہ یہ اور باندے ویلے کولو تہ ضرورت تہ و
اودا ہم معجزہ وہ نو اللہ تعالیٰ خان تہ نسبت کرے دے۔ وَمِنَ الْجِنَّ عَطْفٌ د
یہ الیج باندے یعنی وسخرنا من الجن۔ مَنْ يَحْمِلُ يَتَيْن يَدَايِهِ بَعْضُ عِلْمٍ وَرُسُو
ایت کنیں ذکر کوی او بعض یہ سورہ ص کنیں ذکر دی۔ يَادُّونَ رَبَّهُمْ يَهْ دے کنیں
اشارہ دہ چہ دھقہ سرہ (سحر) جادو تہ و لکے چہ یہودیان وائی بلکہ د اللہ تعالیٰ
اذن و۔ وَمَنْ يَزِغْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا۔ امر د سلیمان علیہ السلام امر د اللہ تعالیٰ د
من عَذَابِ السَّجِيزِ مراد ترینہ اور د جہنم دے یا مراد یہ دنیا کنیں چہ ملائک پہ
دے جناتو باندے مقرر و وچاہہ چہ د حکم د سلیمان علیہ السلام نافرمانی
او کرہ نو د اور یہ چابک (کرورہ) باندے یہ ہے وھلو۔

سلا۔ یہ دے کنیں تسخیر د جن او دھقوی کارونہ ذکر کوی۔ مَحَارِبٍ۔ محراب پہ
بنی اسرائیلو کنیں خاص عبادت خانہ د امام او عالم دپارہ وہ یا مراد ترینہ اوچتہ
آبادے دی یا مراد ترینہ مساجد دی او یہ دے کنیں مسجد بیت المقدس د داخل
دے چہ داہم جناتو جو کرے و لیکن محراب زموتہ د زمانے ترینہ مراد نہ دے۔
وَتَمَائِيلٍ مراد د دے تہ نقش و نگار دے داوٹو او بوتو پہ شکونو جو و لوسرہ۔
اوچاہہ ویلے دی چہ مراد د دے تہ تصاویر د انبیاء او بزرگانو و چہ دوی بہ
یہ عبادت خانو کنیں کیخود صرف د رغبت دپارہ اودا د دوی پہ دین کنیں جائز
و داقول صحیح تہ دے دلالت کوی د دے پہ خلاف باندے حقہ حدیث صحیح
اولئک اذا مات قیہم الرجل الصالح يتوا علی قبره مسجداً وصوروا قیہ تلك الصور
اولئک شرار الخلق عند الله (مشکوٰۃ) د دے تہ رپا تہ پہ بل مخ (

يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَيْتُوا فِي الْعَذَابِ

پوهیدل په غیبو باندے نو ته به وو ایسار شوی په سخت کارونو

الْبُهِانِ ۱۴ لَقَدْ كَانَ لِسَيِّفٍ مُّسْكِنُهُمْ

د بیلوؤ نکو کتب - یقیناً دو دپاره د سباوالو په کورونو د هغوی کتب

۱۴۔ په دے ایت کتب ذکر کوی عجز د سلیمان علیه السلام په دوه طریقو سره اول داچه په ده باندے مرگ راتله دے د مرگ نه یئ ځان ته شوچ کولے دویم داچه روستو د مرگ نه هیم حرکت او اختیار و قدرت په کتب ته وو ځکه چه هسا کمزور شوه دده د تبت کولو نه نو دے په زمکه باندے راو غور ځیدلو نو معلومه شوه چه مرده کان د هیچا مدد او حاجت روائی نه شی کولے د ځان اختیار نه لری نو د بل چا سره په څه امداد او کړی۔

او دارنگ په دے ایت کتب ذکر کوی حال د چناتو چه دوی هم په غیب باندے نه پوهیدری نو په دے سره جواب د دریمه شیخ دے په باره د چناتو کتب چه د بعضو خلقو په بنی اسرائیلو او دارنگ په دے امت کتب هم دا عقیده ده چه پیریان په غیبو باندے خبر دی نو په دے ایت کتب د هغوی جواب او شوچه د سلیمان علیه السلام د مرگ نه تر یو کال پورے هم دوی خبر نه وو۔ بیا د دے اسباب مفسریتو دوه ذکر کړیدی اول داچه په انسانانو کتب په هغه وخت کتب مشهوره وه چه جنات په غیب باندے پوهیدری نو سلیمان علیه السلام د خپل مرگ په وخت کتب داسے کار او کړو او د الله تعالی ته یئ سوال هم او کړو چه زما مرگ د دوی نه پټ اوساته دپاره د دے چه د خلقو د زړونو ته دا غلطه عقیده ختم شی۔

دویم سبب دا وو چه سلیمان علیه السلام د چناتو په ذریعه سره د بیت المقدس ابادی کوله اگر چه ابادی د هغه په ژوند کتب ختم شوه لیکن د هغه د اکمال او اتمام باره کتب څه عمل د پیریانو باقی پاته شومے وو نو دده د الله تعالی نه دعاء او کړه چه زما مرگ د چناتو ته یو کال پورے پټ اوساته دپاره د دے چه دا کار پوره کړی ځکه چه هغوی د سلیمان علیه السلام د ویرے ته کارونه کول۔ او د نسائی د حدیث صحیح ته معلومیدری چه سلیمان علیه السلام ابادی د مسجد ته فارغ شومے وو لیکن د هغه متعلق څه اعمال باقی پاته وو۔ او قرطبی نقل کړے دی چه صحیح سندونو سره ثابت ده چه سلیمان علیه السلام تر یو کال پورے په هسا باندے ولاړ وو۔ تَبَيَّنَتِ الْجَنَّةُ أَنْ يَوْمَئِذٍ داده چه پیریانو ته (پاته په بل څه)

آیة جَنَّتٍ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ كَلُوا

دلیلونہ دتوحید باغونہ دو دخی طرف او دتس طرف نہ خوردے

مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ ۖ بَلَدَةٌ

د روزے د رب ستاسونہ او شکرکوئے حقہ لہ دا بنار ستاسو

طَيِّبَةٌ وَرَبُّ غَفُورٌ ۝ ۱۵ ۖ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا

د مزونہ دک دے او رب بخنے کوونکے دے۔ تودوی بخ وارود تومید نہ نو رااولیل مونہ

خیل حال بنکارہ شوچہ دوی علم غیب نہ لری دویمہ معنی دادہ چہ انسانانو تہ
بنکارہ شوہ پہ بارہ د پیر یا تو کس چہ دوی پہ غیب باتدے نہ پوہیدی پہ روستہ
معنی باتدے اُن کوکائناتو بدل اشتمال دے دالجن نہ۔ العذاب المہین،
مراد ددے نہ آبادے او نور سخت کارونوری چہ جئاتو بہ د سلیمان علیہ السلام
دویرے کول حکہ یے تعبیر پہ عذاب سرہ کرے دے۔

۱۵: دا غونہ دہ دتخویف دنیوی پہ حال د اہل سبا سرہ دپارہ د متکربین و روستو
د جواب د شبہاتونہ او پس د دلیل نقلی نہ۔ او دارنگ حکمن حال د حقہ بادشاہانو
دکر شوچہ شکرگزار و او اس حال د حقہ مالدار و ذکرکوی چہ نا شکرہ وی
لسبک دا نوم د مشر د قبیلہ و و چہ حقہ سبا بن عبد شمس بن یثجب بن یعرب
بن قحطان و و او د حقہ نسل تہ ہم اہل سبا ویلے کیری۔ بعض روایاتو کس
راغلے دی چہ د سبا لش غامن و و شیر پہ یمن کس آباد و و او خلور پہ شام کس۔

فی مَسْکِنِهِمْ یہ دے لفظ کس اشارہ دہ چہ ددوی پہ ملک کس دیر اسباب
د آرام و و مفسرینو ویلے دی چہ دا د صنعاء الیمن نہ درے فرستہ مارب مقام
و و اوبقاعی ویلے دی چہ دغہ علاقہ او صحراء دے صنعاء تہ نزد دے دہ

آیة دلیلونہ د قدرت او د توحید د الله تعالیٰ۔ مَسْکِنٌ او آیة مفرد پہ معنی د

جنس سرہ دے۔ جَنَّاتٍ مراد دے تہ دیر اقسام د باغونو دی صرف دوہ نہ دی
مراد۔ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ۔ اب و ہوا یے صحت مند و تھریلی حیوانات پکس نہ و و
خورہ تاکہ زمکہ پکس نہ وہ۔ وَرَبُّ غَفُورٌ۔ بخنے کوی شکرکو و نکو لہ اگرچہ
مالداروی۔

عَلَيْهِمْ سِيلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ

پہ دوی باندے سیلاب کے بند ترے شوی او در کرد موتی دوی تہ پیدال ذ باغونہ دوی کیں

جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِي أَكْلَ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ

نور باغونہ چہ پہ ہفت کیں بے خونہ میوے وے او غزان دو او یوقسم وڈ

مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ۱۷ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ

ذ بیرو نہ لکے وے۔ دا سزا در کرد موتی دوی تہ

۱۷۔ پہ دے ایت کیں یے سبب دے عذاب او تفصیل دے عذاب ذکر کرے دے
 فَأَرْسَلْنَا دَا سَبَب دے عذاب دے۔ بعض روایات کیں دی دوی تہ دیار شس انبیاء
 راغے وو او دوی تہ یے توحید بیان کرے وڈ لیکن دوی تربتہ فح او گر حوڑ۔
 فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ سِيلَ الْعَرِمِ دَا ذکر دے عذاب دے یعنی دوی یولوئے بند چور
 کرے وڈ او پہ ہفت کیں بارانی او پہ یا دیو سیتد او پہ جمع کرے وے او دے
 ہفت نہ یے نہرو نہ جدا کرے وو پہ ہفت سرہ یے باغونہ فصلونہ او پہ کول او دیتہ
 دیم ویلے کیبری۔ نو ہفتہ بند (دیوال) کیں سورے او شوا او بند مات شوا او او پہ
 دے سیلاب پہ طور سرہ دے دوی پہ باغونہ او ایاد و باندے راغے او ہر کلا چہ دا عذاب
 الہی وڈ نو ہفتہ او یو کیں زہریلی مادہ ہم پیدا شوہ ہفتہ باغونہ یے بے کارہ کرل
 او دے ہفت میوے نہ یے خوگوالے ختم شوا وے خونہ شوی۔ اُکلی خُمَط مبرد
 وائی چہ میوہ دا سے حالت تہ بدلہ شی چہ اشتہا ورتہ دچا نہ کیبری نو ہفتہ تہ خط
 وائی۔ او ابو عبید وائی ہر او نہ ازنی دارہ چہ ترخہ وی خوہ لے کیدے نشی ہفتہ تہ
 خُمَط وائی۔ وَأَثْلٍ دَا عطف دے پہ اُکل باندے حکہ چہ دے غز او نہ کیں میوہ
 نیستہ او دے ہفت لڑکے او سورے بے قائدے وی او پہ دے کیں بل قسم دے ہفت
 تہ طرفاء ویلے کیبری دے ہفت د لڑکی تہ متبر دے بنی صلی اللہ علیہ وسلم چور کرے
 شوے وڈ۔ سِدْرٍ قَلِيلٍ دَا دوہ قسمہ دی یوتہ بیرہ ویلے کیبری دے ہفت میوہ
 کر کنرے دی او بل قسم تہ جارہ ویلے کیبری پہ ہفت کیں ازنی زیات وی او
 دے پکین نوی یا بیکارہ وی او پہ صبرا کیں وی دلتہ دار و ستوقسم مراد دے
 او ہفتہ ہم دیرے لڑے وی حکہ چہ شئی او قلیل دواہ پہ کموالی باندے
 دلالت کوی۔

بِمَا كَفَرُوا بِهِمْ وَهُوَ نَجِزٌ إِلَّا الْكَفُورَ ١٤

په وجه د کفر کولو ددوی او داسې سزا نه ورکود موندید مکرر دید منکر ته .

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمُ الْوَادِيَّ الْفَرَّاسَ

اد جوہر کے موت پر مینجہ زدوی اور نہ ہٹا کر کہیں چہ برکات اچولے دی موت پر

فِيهَا قَرَىٰ ظَاهِرَةٌ وَقَدْ رُفِئَ فِيهَا السَّيْرُ

پہ ہفت کتب کلی یویل تہ شکارہ او اندازه کپے و مؤمنہ یہ ہفت کتب منزل

سِيرُهَا لِيَا لِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿٨﴾

پہلے صفحہ نمبر ۱۰۰۰ اور دوسرے صفحہ نمبر ۱۰۰۱۔

سزا پہ دے کہیں تفسیر دے عرض واد دے یعنی اعراض کفر دے۔ وہل مجزئی
 رَا الْكَفُورُ پہ دے کہیں اشکال دادے چہ دے جملہ تہ معلومہ شوہ چہ سزا
 صرف کافرانو پورے خاص دہ مؤمن تہ پہ گناہ کو لو ہیج سزا تہ ورکیری اودا
 نور وایا تو تو او احادیثونہ خلاف دہ۔ اول جواب دادے چہ دلتہ مراد د سزا تہ
 استیصالی ردیح کندے) سزا دہ لکھ چہ پہ اصحاب سیا بانڈے راقے وہ دغہ
 سزا خاص دہ پہ کافرانو پورے۔ دویم جواب دادے چہ مجازا ویلے کیری پورہ سزا
 تہ یعنی ہیج گناہ ورتہ معاف تہ کپی بندکہ دھر گناہ سزا ورکری دا خاص دہ پہ کافر
 پورے حُک کہ چہ د مؤمن بعض گناہوتہ پہ عباد تو نو یا پہ صرف فضل د اللہ تعالیٰ
 سزا معاف کیری دھر گناہ سزا تہ ورکوی۔

سُئِلَ - پہ دے ایت کس ذکر دے ایل انعام دے پہ اہل سبا باندے، چہ مراد دے ہفتہ
امن دے پہ سفر کس چہ دے یمن تہ ترشام پورے پہ لارے باندے ہیج تکلیف او
پورے تہ وہ اودارنگ دے سفر توخے اوڑ لوتہ ہم حاجت تہ وڈ کلی او ایادی یوبل
تہ نزد دے نزد دے وو۔ الْقَرْيَةُ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا، مراد دے تہ شام، فلسطین، اردن
وغیرہ وو چہ پہ ہفتے کتبے میوے قلعے دیرے دے اب وھوائے ہم بٹہ وہ او
اوسیدونکی پکتن ہم دیر وو۔ قَرْيَةَ ظَاهِرَةَ مراد دے تہ دادے چہ کلی یوبل
تہ داسے نزد دے وو چہ دیو کلی تہ بہ مسافر او تلو نوبل کے بہ ورتہ بشکارہ کیدو
او ہخہ کے یہ اوچت آباد وو۔ بعض مقسریٹو لیکے دی چہ دے یمن (سبا) تہ
ترشام پورے پہ لارے باندے خلور زرہ اووہ سوہ کلی آباد وو۔ وَقَدَّارْنَا فِيهَا
السَّيْرَ۔ یعنی دیو کلی تہ تربل کلی پورے داندازے سفر وو

فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا

یہ دوی اویل اے ربہ زموں لرے والے راوے پہ میخ دے سغردنو زموں کیں، وظلم اظہر دوی

أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَقْنَاهُمْ

پہ ٹانوں خپلو بانڈے نو اوگرخول موں دوی کہے دے میت او ڈرے ڈرے موکرل

كُلِّ مُزَقٍّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

پہ پورہ ڈرے کولو سرہ، یقیناً پہ دے کیں دیر دیلوتہ ہی

لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ۱۹ وَلَقَدْ صَدَّقَ

ہر دیر صبر تاک شکر گزار لرہ۔ او یقیناً رشتنی اومونالو

چہ مسافر بہ پہ ہفت کیں نہ سترے کیدواو تہ لوگہ تندہ وہ ہلکہ دیو کلی نہ تریل
کلی پورے اتہ میلہ یادولس میلہ مسافت وو۔ سیرُوا فَيَقَالِيَانِ دَ شے پہ سفر
کیں خطرہ زیاتہ وی لیکن دوی تہ ہیخ خطرہ نہ وہ دے وچے تہ لیالی یے ہکین
ذکر کرو یعنی پورہ امن وو۔

۱۹۔ پہ دے ایت کیں دوی ناشکری اوبیا عذاب ذکر کوی۔ او د نعمت دید لیدلو
سوال داسے وو لکہ چہ بنی اسرائیلو دمن اوسلوی پہ بدل کیں دزمکے نباتات
غوبستلے دو او کافران مکہ دامن پہ بدل عذاب داللہ تعالیٰ غوبستلے وو لکہ سور
انفال ۳۲ کیں، نو ددوی دعالکے قبولے شوے او ہفہ کلی اباد لے کسے شوے
اورانے شوے او دیوبل نہ لرے شول۔ وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ یعنی د نعمتوں د
اللہ تعالیٰ ناشکری او کرہ نو پہ خان جے ہفہ نعمتو نہ بنداکرل۔ فَجَعَلْنَاهُمْ
أَحَادِيثَ۔ یعنی قیصے دعبث چہ خلق لے پہ خپلو خبرو کیں پہ طریقہ دمثال سرہ
ذکر کوی۔ وَمَزَقْنَاهُمْ یعنی پہ مختلفو ملکوتو کیں تقسیم شول خوک شام تہ لال
خوک عمان تہ خوک عراق تہ خوک تھامہ تہ لال او عمرو بن عامر چہ داس
او خرج نیکہ وو ہفہ مدایتے متورے تہ راغ۔ صَبَّارٍ شَكُورٍ مراد ددے تہ
مومن دے حکمہ چہ لہ صبراو شکر کلہ کلہ کافر او مشرک ہم کوی۔ یعنی خوک
چہ سرہ دوسعت او فراخ دمالو نو تہ داللہ تعالیٰ پہ توحید او اطاعت بانڈے
کلک او پوٹ وی او د نعمتو پورہ شکر گزار وی نو ہفہ ددے واقعہ تہ دیر
عبرتو نہ حاصلو لے ٹی۔

عَلَيْهِمْ اِبْلِيسُ كُلُّهُ فَاتَّبَعُوهُ اِلَّا قَرِيْقًا

یہ دوی ہاندے ابلیس گمان خیل و روان شول پہ مچے پیسے مگر یو ولہ

مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۝ وَمَا كَانَ لَكَ عَلَيْهِمْ

کے مؤمنانو نہ ۔ او نہ دو ابلیس نرہ پہ دوی ہاندے

۷۔ دایمان دے سبب دے حال دے سیا والو دے یعنی دوی اعراض او ناشکری اوکر
او عذاب و ریاندے رائے دے سبب دے تابعداری دے ابلیس سرہ و لَقَدْ صَدَّقَ
یعنی وجہ صدق یعنی کوم گمان ہے چہ کرے وہ حق ہے رشتیا او مندا لو خطا
تہ شو۔ صدق مقاب دے خطا ہے۔ عَلَیْهِمْ صمیرا ہں سبا تہ راجع دے یا عام
امسا نو۔ تہ راجع دے۔ کُلُّہُ پہ دے کہیں اشکال دادے چہ ابلیس چہ دے
اولاد آدم دے گمراہ کولو دے پارہ کوے صیغ استعمال کرے دی حقہ ہولے پہ لام
اوہن ثقیہ سرہ مؤکد دی لکھ سورۃ اعراق ۱۴۷ سورۃ حجر ۳۹ سورۃ
بنی اسرائیل ۱۱۱ سورۃ نساء ۱۱۹ کہیں دلالت کوی پہ یقین ہاندے نو ظن
یہ وے اویل؟ جواب دادے چہ پہ راتلونکے زمانہ کہیں کوم کار مخلوق کوی حقہ
یقینی نشی کیدے حکم چہ مخلوق پہ غیب ہاندے نہ پوہیری لیکن دے پوہ عزم
او ارادے پہ وجہ ہاندے حقہ صیغہ دے تاکید استعمالوی۔ فَاتَّبَعُوْهُ دایمان
دے صدق دے۔ اِلَّا قَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ پہ دے کہیں دودہ قولوتہ دی اول داچہ مِّن
بیانیہ دے ہول اہں ایمان مراد دی او اتَّبَعُوْهُ تہ مراد تابع کیدال دی پہ شرک
او کفر کہیں معنی دادہ چہ تابعداری او کرہ دوی دے ابلیس پہ شرک او کفر کہیں
مگر یہ وہلہ چہ مؤمنان دی حقوی دغہ تابعداری تہ دہ کرے۔

دویم قول دادے چہ مِّن دے تبعیض دے بعض مؤمنان مراد دی او اتَّبَعُوْهُ تہ
مراد تابعداری کول پہ ہر قسم گناہ کولو کہیں، معنی دادہ چہ دوی پورے تابعداری
دے ابلیس او کرہ مگر یہ وہلے دے مؤمنان تہ چہ حقوی معصوم او پاک دی، او حقہ
پیغمبران دی۔ تودا ایت دلیل دے پہ عصمت دے انبیاء علیہم السلام ہاندے حکم
چہ حقہ قریق چہ دے ابلیس ہیہ قسم تابعداری ہے تہ وی کپری دے انبیاء تہ سوا
بل ہوک کیدے نشی او کہ انبیاء گنہگار ثابت نشی نو پہ انبیاء ہاندے پہ دے
بل چا فضیلت راشی او دا باطلہ خبرہ دہ۔

مِنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ

ہیچ کدور مقرر کرے دے ہو (دے دے دپارہ چہ جدا کرو مونہ ہفتہ چالوہ چہ ایمان پہ نخرت پاندے لری

مَنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبِّكَ عَلَى كُلِّ

دہتہ چانہ چہ دہتہ نہ پہ شک کیں دی، او ستا رب پہ ہر

شَيْءٍ خَفِيْظٌ ۝۳۱ قُلْ اَدْعُوا الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ

خیز حفاظت کوؤنگے دے۔ تہ اگاہہ را او پہ ہفتہ کسان چہ کمان کوئے نامو موجودان

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ

سوا ذ اللہ تعالیٰ تہ اختیار تہ لری پہ قدر دے دے ذرے

فِي السَّمٰوٰتِ وَلاَ فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ

پہ اسمائوتہ کیں اد تہ پہ زمکہ کیں او نیشہ دوی لہ

۳۱۔ پہ دے سرہ وہم دفعہ کوی یعنی دا وہم خوک او تہ کری چہ ابلیس پہ دے خلقو باتدے پہ خیل اختیار سرہ مسلط او مقرر دے؟ د سُلْطٰنِ تہ مراد تسلط او مقرر کیدل دی دا د ابلیس پہ اختیار کیں تہ وہ بلکہ اللہ تعالیٰ مسلط کرو دپارہ د امتحان د بنی آدم او علیہم ضمیر تلو بنی آدم تہ راجع دے نو اِلَّا لِنَعْلَمَ سرہ تقدیر د عبارت دے یعنی بکن سلطناہ علیہم لنعلم اہ۔ یا د سلطان تہ مراد حجت دے یعنی د ابلیس دپارہ پہ دے بنی آدم کوکمرہ کولو پاندے ہیچ حجت نیشہ لیکن بے حجتہ ئے کمرہ کوی۔ یا د سلطان تہ مراد کمرہ کول کوی او علیہم ضمیر فریقان المؤمنین تہ راجع دے چہ دوی لہ نشی کمرہ کولے تکہ سورۃ جمرہ کیں تیر شویدی۔ لِنَعْلَمَ، قراء بغوی ویلے دی چہ دا علم پہ معنی د تمیز سرہ دے او علم خوا اللہ تعالیٰ تہ دے تہ رواندے شتہ۔ او ہر کلمہ چہ اصل مقصد د ابلیس و ورجہ خلقو لہ د قیامت پہ بارہ کیں شک کیں واپوی حکمہ چہ تلو ایمانیات او عباداتو دار و مدار پہ عقیدہ د قیامت کیں دے) نو د دے وجہ نہ دلشہ ئے من یومن بالآخرة اہ ذکر کرے دے او معلومہ شوہ چہ شک کول د قیامت پہ بارہ کیں ہم کفر دے۔

۳۱

فِيهَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْ ظَهْرِ

(۳۳)

او شتہ اللہ لہ ددوی تہ خوک مددگار

اہدے دواہو کیں یخ برخہ

۲۲۔ ددے ایت نہ ترسک پورے دریم باب دے پہ دے کیں دگلورے
شیخ جواب دے چہ ہخہ بیان د مجزہ ملا نکودے اوڈ شرک دیندولو خلور
طریقہ ذکر کرے دی۔ بیا درے طریقہ د تبلیغ او تعلیم۔ بیا د متکریو د رسالت جوابونہ
اوز جرونہ دی بیا تخویف اخروی دے پہ برأت د الہو باطلو د عابدانو خیلو نہ۔
پہ دے (۲۲) کیں ذکر د طریقہ درد دے پہ مشرکانو باتدے پہ درے طریقو
سرہ اور بطیے د مخکین سرہ دا دے چہ د ابلیس اول تصدیق د ظن دادے چہ
انسان یے پہ شرک کیں مشغول کرے وی نوڈ ہغوی پوہہ کول پہ دے طریقہ سرہ
پکار دی چہ قُلْ اَدْعُوا الَّذِیْنَ دَعَعْتُمْ اودعو حکم دپارہ دزورے دے۔ اوڈ دَعَعْتُمْ
مفعول حذف دے رچہ دوی اللہ دی) یعنی دوی تہ رامدشہ او ابے دپارہ ددے
چہ تاسوتہ نفع درکری یا درتہ تکلیف لرے کری لکہ چہ ستاسو خیال
دے نو جواب ددے پتا دے چہ دوی ددے اختیار او طاقت تہ لری ددے
وج نہ پچہ لَا یَسْکُونُ مَثَقَالُ ذَرَّةٍ اہ ہرکله چہ حاجتوتہ د انسانانو د اسمان او
زمکے سرہ تعلق لری ددوی تہ بھر نیشته ددے وج دواہہ ذکر کرل۔

دارنگ ددوی اللہ بعضہ اسمانی دی لکہ ملائک او بعضہ دزمکے دی۔
وَمَا لَهُ مِنْ شِرْکٍ یعنی کہ خوک او ای چہ ددے الہو اگرچہ ملکیت
نیشته لیکن کیدے شی چہ اللہ تعالیٰ ورتہ حصہ ورکریے وی چہ
ہخہ تہ حصہ دار او برخہ والا ویلے کیدے شی نوپہ دے جملے سرہ
یے جواب اوکرو چہ اللہ تعالیٰ دوی لہرہ ہیخ برخہ ہم نہ دہ ورکریے نو
دوی یہ تاسولہ خہ درکری؟

وَمَا لَهُ مِنْ ظَهْرِ یعنی کہ خوک خیال اوکری چہ دوی یہ د اللہ تعالیٰ
سرہ پہ خہ کار او تدبیر د دنیا کیں مدد او او ملگرتیا کرے وی ددے
وج نہ کیدے شی چہ دوی بل چالہ خہ حاجت پورہ کری نوپہ دے جملے
سرہ ددے جواب یے اوکرو اوداسے جواب سورۃ کہف سہ کیں ہم موجود
دے۔

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ

اور نہ تو رکوی سفارش پہ فیدر دے اللہ تعالیٰ مرفوعہ چاہے کہ انھوں کو کی دہلہ دیار رکوی بہ ویرہ کن دوی

حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ

تو ہٹھ پورے چہ ہوئے کپڑے شی ویرہ دے تہو تو دے غوی نہ دای دوی خہ اوئل

رَبِّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿۲۳﴾

رب ستاسو اوئل پور تہ ملائک چہ اوئل یے حق د ہقہ یور تہ دے دیر لوئے ذات دے۔

۲۳۔ یہ دے کس رد دے یہ ہقہ شبہہ خلور بہ چہ ملائک خو شفیع (قہری) کیدے شی نو دوی دے بناگی حق دار دی نو عجز د ملائکو ذکر کوی او دارنگ د مشرکو د خلور بہ عقیدے رد دے دوی وائی چہ دا الہہ اگر چہ پمچلہ ہیہ ملکیت نہ لری لیکن زموںر حاجتو تہ یہ اللہ تعالیٰ باندے مجبوراً پورہ کوی یہ طریقہ د سفارش کولو سرہ اللہ تعالیٰ د دوی د محبت یا مخوریزے (عظمت) تہ مجبورہ شی د جواب حاصل دادے چہ بغیر د اذن د اللہ تعالیٰ نہ د دوی سفارش کول نیستہ او تہ یے فائدہ شتہ او د اللہ تعالیٰ عادت کریمہ دادے چہ د مشرکانو د پارہ د سفارش کولو اذن چالرہ تہ ورکوی۔ وَلَا تَنْفَعُ یہ دے کس نفی د اثر او د فائدے د شفاعت دہ حکمہ چہ مقصد د شفاعت غوبستو نکو نفع دہ لیکن مراد تربتہ نفی د شفاعت دہ۔ حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ اہ۔ دا حال د شفاعت دے یہ وخت د نزول د اذن د شفاعت کولو کس۔ یعنی دوی لرہ چہ کوم وخت اذن د شفاعت ورکیا شی نو دوی بہ یہ دغہ وخت کس یہ دیر فزع او ہیبت کس وی دوجے د عظمت د اللہ تعالیٰ تہ نو ہر کلہ چہ (لر ساعت روستو) دا ہیبت د دوی د زہر نو تہ لرے کریشی نو دوی بہ ہقہ ملائکو تہ تیوس او کری خوگ چہ دوی لرہ اذن د اللہ تعالیٰ لار سوی چہ اللہ تعالیٰ خہ حکم او کرو نو ہقہ ملائک بہ دوی تہ وائی چہ (الحق) یعنی د مؤحدینو د شفاعت د پارہ یے اذن او کرو۔ دویمہ توجیہ دادہ چہ دا حال د ملائکو دے یہ دنیا کس، ہر کلہ چہ اللہ تعالیٰ خہ حکم نازلوی نو دا ملائک پہ دیر ہیبت کس وی نو ہر کلہ چہ دا ہیبت د دوی د زہر نو تہ لرے کرے شی نو لہذا ملائک دیرہ ملائکو (حکم را ورو نکو تہ) تیوس او کری چہ اللہ تعالیٰ خہ حکم او کرو نو ہغوی ورتہ وائی چہ (الحق) را لیرے دے حق حکم۔ او ہم دا رنگ حدیث د ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ مرفوع امام ترمذی (ریاتہ یہ بن مخ)

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

تہ اوایہ غوک ردی درکوی تاسو تہ د اسمانونو تہ اد ذریمہ تہ

قُلْ اللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ اُوۡرِیَّاۤکُمْ لَعَلَّیْ هُدٰی

تہ اوایہ اللہ تعالیٰ د یقینا ۱۰ یا تاسو ضرور پہ هدایت باندے یو

اَوْفٰی ضَلٰلٍ مُّبِیۡنٍ ۝۲۳ قُلْ لَا تَسۡۤئَلُوۡنِ

یا پہ گمراہی ۱۰ بنکارہ کنس تہ اوایہ تپوس نشی کیدے ستاسو تہ

نقل کریدے۔ حاصل د دواہ توجیہاتو دادے چہ شفاعت کوونکی خودیر عاجز دی ویرہ کوونکی دی د اللہ تعالیٰ تہ نو دوی بہ خرنکہ شفاعت قهریہ (بے لہازتہ) اوکپیشی لکھ چہ مشرکان یے عقیدہ لری۔ فَرَّجْ دَا فَعَلَ یَہ معنی د سلب الماخذ دے یعنی اریل الفزع (لرے بہ کرے شی ہیبت)۔ سکا، روستو درد کولو د طریقو د شرک تہ الزام او اعتراف د لیل ذکر کوی پہ رد د مشرکانو چہ د رزق انتظام کوونکے صرف اللہ تعالیٰ دے نو بیا دھغہ تہ بسوا د نورونہ وے حاجتونہ غوارے ؟

قُلْ اللّٰهُ یَعۡقُبُ دۡوٰی یَہ د عناد دوج تہ چپ وی د جواب کولو تہ ، نو تہ ور تہ جواب او بنایہ ۔

وَ اِنَّاۤ اُوۡرِیَّاۤکُمۡ دَا طَرِیۡقَہ د تعلیم او تبلیغ دہ یعنی مشرکان چہ اوایی چہ مونو او تاسو یو شان یو ہیج فرق نیشتہ یا اوایی چہ دا اختلافی مسئلے دی مونو پیدے اختلافی خبر کنس برخہ تہ اخلو تو جواب یے دادے چہ داسے دہ بلکہ دا دواہ فریقہ دیوبل سرہ متضاد دی یو فریق پہ هدایت او بل پہ گمراہ کنس دے یعنی دا اصولی اختلاف دے فرعی اختلاف تہ دے پہ دے کنس پہ تاسو ضرور یو طرف تہ کیوئے ۔

(رتبیہ) د هدایت سرہ یے علی ذکر کرو او د ضلال سرہ فی اشارہ دہ چہ هدایت والا اوچت وی او کلک وی پہ هدایت باندے او گمراہ والا دوب او غرق وی پہ تیار و گمراہ کنس ۔

عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا نَسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۵﴾

ذمہ دہ مونہ جرم کرے وی اور تیوس نشی کیدے زمونہ نہ دھقہ عملو تو چہ تاسو کوئے ۔

قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا

تہ ادا یہ جمع یہ کری مونہ لڑہ رب زمونہ بیا بہ فیصلہ ادری پہ منجہ زمونہ کیں

بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿۲۶﴾ قُلْ

پہ حقہ سرہ او اللہ تعالیٰ بہ فیصلہ کوئے دے پورہ عالم دے ۔ تہ ادا یہ

أَرُونِي الَّذِينَ ادَّعَوْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ

اوبائیے ماتہ ہقہ کسان چہ بوٹائیے کرے دی تاسو د اللہ تعالیٰ سرہ شریکان

كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۲۷﴾

ہیرے شی کیدے بلکہ اللہ تعالیٰ زور اور حکمت والا دے ۔

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا

او نہ ئے لیرے مونہ تہ مگر د تولو خلقو دیارہ زیدے ورکوئے

۲۵ :- دا بلہ طریقہ د تعلیم دہ او پہ دے کیں بیان د براءت دے ۔ یعنی کہ دوی اوائی چہ تہ دعوت کوئے توحید تہ دالوئے جرم دے حاصل د جواب دے کہ داجرم زمونہ دوی نو تاسو باتدے ذمہ واری نیشته ۔ او داہم طریقہ د دعوت دہ چہ خیل تہ پئے جرم اویل (دھغوی پہ گمان) او دھغوی طرق تہ پئے صرف د عمل نسبت اوکرو ۔

۲۶ :- دا بلہ طریقہ د تعلیم دہ ۔ یعنی فیصلہ دے دے خبرے چہ کوم یوجرم دے او کوم یوحق باتدے دے پہ قیامت کیں بہ کیڑی ۔

۲۷ :- دا بلہ طریقہ د تعلیم دہ او رد دے پہ شرک باتدے یعنی طلب د دلیل دے چہ ستاسو پہ شرکاؤ کیں کوم وصف دے چہ پہ ہقہ سرہ تاسو دوی د اللہ تعالیٰ سرہ شریکان جو کرے دی ۔ او کلا نہ مخکیں عبارت پت دے (دوی خہ حاجت پورہ کوئے شی) ۔

وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۷۸﴾

او دیر در کوئی لیکن دیر و خلقو نہ ہو مگر وہ
وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ

صَادِقِينَ ﴿۷۹﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ

عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿۸۰﴾ وَقَالَ

الَّذِينَ كَفَرُوا لِمَنْ يُؤْمِنُ بِهِ هَذَا الْقُرْآنُ

كَافِرَانِ ۖ هِيَ رَأَوْا بِهِ مُوَدَّةَ آلِهِمْ وَأَصْفَارَ

۷۸۔۔ روستو ذاتبات و توحیدانہ ذاتبات رسالت دے۔ گائی دا پہ معنی
دعائے اوجیعا دے حال ذاتبات نہ او دا حال جو ریدال ذاتبات نہ ابو حیا
پہ البحر المحيط کن صحیح ثابت کرے دے او ردے کرے دے یہ مفسر
بیضاوی باندے او خطیب شریقی ہم پہ تفسیر السراج المتیر کنس پہ دے
پاندے اعتماد کرے دے او دارنگ پہ حدیث کنس ہم وارد دی چہ گن
الَّتِي يَبْعَثُ إِلَىٰ قَوْمِهِ خَاطَبَةً وَبَعَثَ إِلَىٰ النَّاسِ عَامَّةً ۖ اودومہ توجیہ دادہ
چہ کافہ پہ معنی دجامعا دے حال دے کاف ذاتبات نہ یعنی جمع کوونکے
خلقو لہ دین و توحید نہ اودا دپار د مبالغہ دے اودومہ توجیہ دادہ چہ کافہ
پہ معنی د مانع دے یعنی منع کوونکے خلقو لہ د شرک او کفر نہ۔

۷۹۔۔ ہر کلمہ چہ صداقت دنی بیان شو تو اوس زجر و رکوی متکریو رسالت
او قیامت نہ یعنی ددوی خیال و رک کہ نہ رسول یے تو غیب دان بہ یے نو د
دے وچ مونہ لہ د عذاب و وخت نہ خبر را کرہ حقہ عذاب چہ ہے کنس پہ نذیرا
کنس یا پہ یجمع بیتنا سرہ اشارہ شویہ۔

۸۰۔۔ داجواب دما قبل دے لیکن سوال ددوی عنادی وڈ پہ طریقہ د استہزاء
کولو تو جواب یے ہم پہ طریقہ د تہدید او د زور نے سرہ دے یوم مراد د
دے وخت نہ مرگ یا ورخ د عذاب یا ورخ د قیامت دے۔

لَقَدْ

وَلَا يَأْتِي بَيْنَ يَدَيْهِ شَيْءٌ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ

دے نہ پہ مہمہ کتابونو چہ ددہ نہ مخکین دی ، اوکھ چرے او پینے تہ مہمہ وخت کالمان پہ

مَوْقِفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ

اودردے شی بہ نیر د رب د دوی ، وگرخوی بہ بعض د دوی

إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا

بعضوتہ جوابوتہ بہ دانی مہمہ کسن چہ کمزورے گنیلے شویدی

لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا الْوَلَا أُنْتُمْ لَنَا مَوْمِنِينَ ۝۳۱

مہمہ گسانو تہ چہ لویٰ ئے کرے دہ کہ چدے نہ دے تاسو نووے پہ مونو مؤمنان .

۳۱۔ دایل زجر دے پہ انکار دقران او د نورو کتابونو الہیو سرہ . مخکین پہ دوی پہ اہل کتابو بانگیا اعتماد کوؤ لیکن ہرکھ چہ د هغوی نہ ئے واوریدال چہ زمونو پہ کتابونو کین رد دے پہ شرک باندے او ذکر شویدے صفت د دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم نودے مشرکینو د هغوی د کتابونو نہ ہم انکار شورو کرو او تابعداری د خیلو مشرانو پہ دلیل کین او نیولہ ۔ وَلَوْ تَرَىٰ داتخویف اخروی دے پہ پراءت د الہو باطنو چہ د دوی مشران وو او د کو جزا پتہ دہ یعنی کہ دا حال دہ اولیو لو نو او بہ وینی دیر ہیبت ناک حالت لہرہ ۔ الظَّالِمُونَ تابعداران او د دوی متبوعین (مشرکان او مبتدعین) یَرْجِعُ یعنی یویل تہ یہ جوابوتہ وکوی د ملائمہ کولو او جھگڑہ نہ کوی ۔ يَقُولُ الَّذِينَ داتفصیل دیرجہ دے ۔ اسْتَضَعِفُوا یعنی دوی پہ علم او پہ عقل کین کمزوری وو او د مشرانو تابعداری ئے کولہ او صیغہ د مجھول ئے د دے وچ نہ ذکر کرہ چہ دے مشرانو دوی تہ علم نہ خودلو جاہل ئے پر بخودل د پامہ د دے چہ هغوی ترینہ خیلے فائدے حاصلوی ۔ اسْتَكْبَرُوا د حق منلو نہ ئے حان لو ئے گنرلو او پہ خیل علم او مال ئے فخرکولو او دوی متبوعان دی ۔ لَوْلَا اُنْتُمْ یعنی کہ تاسو مونو لہرہ د حق نہ تہ متع کولے او مونو تہ مونو نہ کمرہ کولے نو مونو بہ ایمان رادپے دے ۔

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا

اویہ وائی ہفہ کسان چہ لوی کرے دہ ہفہ کساو تہ چہ کمزوری کرے شوے دو

أَنَحْنُ صَدَدُكُمْ عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ

ایا مونہ متع کرے دے تاسو د ہدایت تہ روستو دھفہ نہ چہ تلو تہ لغ

بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿۳۷﴾ وَقَالَ الَّذِينَ

بلکہ تاسو دے مجرمان او اویہ وائی ہفہ کسان

اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكَرُ الْيَلِ

چہ کمزوری کرے شوے دو ہفہ کساو تہ چہ لوی کرے دہ بلکہ متع کرے دو مونہ لغ

وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَ أَنَّا نَكْفُرَ بِاللهِ

او ددرغ کلہ چہ تاسو مونہ تہ بیان کوڈ چہ کفر او کفر یہ اللہ تعالیٰ باندے

وَنَجْعَلَ لَكَ آثَدًا ذَاً وَأَسْرًا وَالشَّدَامَةَ

او جور و کفر مونہ ہفہ لہ شریکان او شکارہ بہ کفری پشیمانی

لِمَارِأَوْ الْعَذَابِ وَجَعَلْنَا الْغُلَّ فِي أَعْنَاقِ

ہر کلہ چہ اویہ عذاب لہ او واپہ چو مونہ طوق تہ یہ سنو

الَّذِينَ كَفَرُوا أَهْلُ يُجَزُونَ إِلَّا

د کافرانو کہیں بدالہ نہ شی درکھدے مگر

۳۷۔ دا جواب دے د طرف د مشرانو یعنی مونہ تاسو باندے حقہ زور تہ

دے کرے او تہ ہم حقہ صحیح دلیل پیش کرے دے بلکہ تاسو دجرم

کارونہ خویش کرے دو نو ددے وچ نہ مونہ پیسے بے دلیلہ راروان وے

مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۳۱﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ

د هغه علونو چه دوی کول - او نه دے لیدلے مونږ په هغه کس

مِنْ شَيْءٍ إِلَّا قَالُوا مَنزُورٌ هَذَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ

کې دیر درکوئیکه مگر اوبه دیل بدامستو خلقو یقیناً مونږ په حق خبرې تاسو راځوئیکه

بِهِ كُفِرْتُمْ ﴿۳۲﴾ وَقَالُوا إِنَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا

په انکار ککوئیکه یو - او دوی دیل مونږ ډیر مالونو او اولادوالو

۳۱. د اجواب د طرف د کشرانو ته دے یعنې تاسو په شپه او ورځ مونږ سره پټ چلونه کول او دعوت او تبلیغ به مو کولو نو هغه زمونږ د منع کیدلو سبب شو. او اذْ تَأْمُرُونَنَا د اذ مکر تفصیر دے. وَتَجْعَلُ لَهُ أَنْدَادًا د اذ کفر تشریح ده.

وَأَسْرُوا داللفظ د اضدادو ته دے پټولو ته هم ویلے شی یعنې په زیرونو کې به پښیمانه شی ځکه چه پښیمانه کیدل د زړه وصف دے او ښکاره کولو ته هم وایي ځکه چه اساریرالوجه نه ماخوژ دے یعنې د پښیمانتیا نښه به د دوی تندو او غوږو کې ښکاره شی. او د پښیمانتیا د دواړو لویه وی تابعداران به په پروند تقلید د مشرانو باندے پښیمانه شی او مشران به په دعوت کولو د کمراهی باندے پښیمانه شی. وَجَعَلْنَا آلَهُ قُلُوبِهِمْ مَقْرَّبًا لیکلے دی چه اغلال په اصل کې هغه پټے ته ویلے کیږی چه د خرمے وی اوبه هغه باندے ویخته وی او بیا پکې سپرے پیداشی نو د اذ د لیلانو خلقو نښه ده او سپو ته اچولے کیږی. او هغه طوق ته ویلے کیږی چه لاس د ست سره راجمع کوی.

۳۲. د دے آیت نه تر اخره پورے څلورم باب په دے کې زجر دے په انکار د رسالت باندے او د انکار سبب ذکر کوی او د هغه جواب سره د بشارت او تخويف نه تر ۳۹ پورے دے بیا تخويف اخروی په رد د مشرکین باملائکه سره بیانوی بیا زجر دے په انکار د قرآن سره او تخويف د نبوی دے. بیا پنځه طریقه د تعلیم دی اوبه اخر کېن تخويف اخروی دے.

په دے رساله کې زجر دے په انکار د رسالت سره او هرکله چه مخکې ایاونو کې ذکر شوه چه کمراهانو مشرانو دا خلق کمراه کړے دی په دعوت د شرک سره نو اوس ذکر کوی چه دغه مشرانو دعوت د انکار رسالت هم کړے د د پاره د کمراه کولو د کشرانو. مَنزُورٌ هَذَا هغه کسان سرماییه دار چه هروخت په نشه او مستی د دنیا کې مشغول وی نو د حق نه جاہل وی.

وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ ﴿۳۵﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ

او نه یو موثر عذاب را کړې شوی . ته اویا یقینا رب زما فراخه وی

الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ

رزق چا او خواړی او تنگوي لیکن ډیر خلق

لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ

پوه نه لری . او نه دی مالونه ستاسو . نه د لارډ ستاسو

بِالَّتِي تَقْرِبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ

په داسه حال چا را نژدې کړی تاسو موږ ته په نزدیکی سره مگر هغه څوک

أَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَكُنْ لَهُمْ

چا ایمان پې راوړې دے او عمل یې کړې دے د سنت موافق . نو دغه کسان دوی لره

جَزَاءُ الضَّعِيفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ

بداله دوچندا ده په وجه د عملونو د دوی او دوی به

فِي الْغُرَفِ آمِنُونَ ﴿۳۷﴾ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ

په پښو کښی وی امن والا به وی . او هغه کسان چا کوشش کوی

۳۵. په دے ایت کښ د لیل د متکرینو ذکر کوی چا زمونږ مالونه او اولاد

د یو دوی او په مونږ باند ے هیڅ عذاب نیشته دا دلیل دے چا په حقه باند

یو. وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ یعنی اوس هم په مونږ باند ے عذاب نیشته او هرکله

چا په حقه باند ے یو نور اتلونک وخت په دنیا او په آخرت کښ به هم په مونږ

باند ے عذاب نه راځی .

۳۶. دا د دوی د دلیل اول جواب دے چا د الله تعالی نظام دے چا په تاسو

کښ چالره فراخ رزق ورکړې دے او چاله تنگ رزق دا امتحان دے دا خو

دلیل د حقایق نه دے . و یقینا کښ اشاره ده که چرې تاسو ټول په حقه باند ے

وځی نو په تاسو کښ بعضوله تنگ رزق ولې ورکړې شوې دے . او په دے

ایت کښ د لمن یشاء نه مراد کافران دی .

۳۷. دا دوم جواب دے یعنی د کفر او د شرک په موجودکې د چامال او اولاد

سبب د نزدیکت الله تعالی ته شتی کیدلے یعنی که مالونه یې

فِي آيَتِنَا مُعْجَزَيْنِ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ

ایاتوں میں دو معجزے ہیں۔ مقابلہ کرنا۔ دفعہ کسان یہ۔ مذاہب کہیں یہ

مُحْضَرُونَ ﴿۳۸﴾ قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ

مضر کرنے والے۔ تہ اویہ یقیناً۔ رہا رہا فراخوی۔ روزی

لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ

پا لہ چہ اوغواہی۔ بندہ کو خپلو تہ۔ او تنگوی حقہ لہ اوغہ چہ تاسو خرچ کرے

مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿۳۹﴾

چہ خیر۔ نوچوں یہ درکوی کہ حق۔ او اللہ تعالیٰ خورہ نہ روزے درکوی نہ دے۔

دیروں یا مالونہ خرچ کوی او دارنگ کہ اولادے دیروی یا اولاد ورنہ دعا کانی
کوی خود کافرانہ دپارہ پہ دے سرہ قربت او ثواب نہ حاصلیدی۔ بالقیٰ دا خبر
دما دے او پہ دے خبر کہیں کلہ کلہ با د تاکید دپارہ داہلیدی زلفی مقول مطلق
من غیر لفظہ دے لیکن معنی ہے نزدیکت دے۔ اَلَا مَنْ اَمِنَ دَا اسْتِثْنَاءُ مَنْقَطَحٌ
دہ یہ معنی د لکن سرہ او خبریے فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ دے یا اسْتِثْنَاءُ متصل دہ یعنی
مگر مالونہ او اولاد د مؤمن حقہ لہ نزدیکت اللہ تعالیٰ تہ ورکولے شی چہ
مالونہ د اللہ تعالیٰ پہ لارے کہیں خرچ کوی او اولادے صالح وی نودا د حقہ
دپارہ سبب د قربت او ثواب دے۔ جَزَاءُ الصَّغْفِ مراد د ضعف تہ زیادت دے
صرف دو چندا دے مراد، حکمہ چہ د حسن جزاء دس چندہ تہ شور و کیری۔
الْفُرْقَاتِ دایے جمع ذکر کرہ دپارہ د دے چہ دلالت او کوی پہ کثرت پاتا دے۔
۳۸۔ دا تخویف دے حقہ مالدارو تہ چہ د مال او اولاد پہ ذریعہ د اللہ تعالیٰ
د دین مقابلہ کوی۔ يَسْعَوْنَ د اصیغہ یے د دے دپارہ راویرہ چہ دلالت او کوی
پہ نوے نوے طریقو د مقابلہ کولو پاتا دے۔ مُعْجَزَيْنِ یعنی ارادہ لری د
عاجز کولو د مؤحدینو د اشاعت د توحید تہ یا ارادہ لری د عاجز کولو د اللہ تعالیٰ
پہ خیل کمان سرہ۔

۳۹۔ دا دریم جواب دے یعنی مالدار غریبی د اللہ تعالیٰ د طرف تہ پہ ایمان
والو کہیں ہم شتہ نو ستاسو دپارہ دلیل د فضیلت نشی کیدالے۔ او دا ایت پہ
بارہ د مؤمنانو کہیں دے پہ دے وجہ چہ من عبادہ یے ذکر کرے او روستو
دواہ جیلہم د مؤمنانو سرہ تعلق لری۔ (پاتے پہ بل مہ)

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَكِ

او په هغه ورځ به راجع به كړي ټول بيا به اوائی ملائكه ته

أَهْوَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ

ایا دا هغه كسان دی چه تاسو له یې عبادت كوؤ . دوی به اوائی پاكی ده تاسو

أَنْتَ وَلِيْنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ

ته زموږ واکدار یې دا خلق نه دی بلکه دوی پندږي كوله

الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٣١﴾ قَالِيَوْمَ

د پېريانو ډېر د دوی په هغوی باندې يقين لرلو نو نن ورځ

فَهُوَ يَخْلُقُ يَعْنِي مَوْحٍ مِنْ جِبْرِيلَ خَرَجَ كَوْنُ تَوَالِدِهِ تَعَالَى هَذِهِ لَرَّةُ عَوْضٍ وَرَكْوَى فِي دُنْيَا أَوْ
 أَخْرَجَ كُنْ لَكِ فِي حَدِيثٍ دَ مَجِيمٍ مُسْلِمٍ كُنْ رَافِعُ دِي . اللَّهُمَّ عَطِ مَنْفَقًا خَلْقًا
 وَهُوَ خَيْرُ الرَّاغِبِينَ هَرَكَلَهُ فِي أَنْسَانُو كُنْ دَاصِفَتِ هَمِ اسْتَعْمَالِي دِي فِي بِلَارِ
 اَوْلَادِهِ رَزَقَ وَرَكْوَى بِادِشَاهِ لِسْكَرَلَهُ رَزَقَ وَرَكْوَى نُو دَ دِي وَجِي نَه رَازَقِينَ يَ
 جَمِيعَ صِيْقَه رَاوِيَه . اَوْخَيْرُ دَ دِي وَجِي نَه دِي فِي دَ اَللّٰهُ تَعَالَى رَزَقَ وَرَكْوَى هَمِيشَه
 دِي اَوْ هَغَه پيدا كوؤ نَك دَ اسبابو دَ رَزَقَ دِي اَوْ هَغَه پَر عَوْضَ نَه غَوَارِي .
 سَنَك . دَا تَخْوِيفَ اَخْرَوِي دِي رَد دِي فِي مَشْرَكِينَ بِالْمَلَائِكَةِ بَانْدِي .

أَهْوَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ دَا تِيوس دَ پَارِه دَ تَوْبِيخِ اَوْ مَلَائِكَه كُولو دَ مَشْرَكَانو
 دِي لَكِ تِيوس كُول دَ عِيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ نَه فِي سُوْرَةِ مَائِدَه سَلَا كُنْ . يَعْنِي مَشْرَكَانو
 دَعْوَى كُولَه فِي مَوْنُو تَه دِي مَلَائِكُو وَيْلَه وَوَجِي زَمُونُو عِبَادَتِ كَوْنِي نُو دَا فِي
 هَغْوِي بَانْدِي رَد دِي .

سَلَا . دَا جَوَاب دِي دَ طَرَق دَ مَلَائِكُو نَه فِي تَرَقِّي سِرِه فِي مَوْنُو اِي اَللّٰهُ بِفِيْرَسْتَانِه
 بِلِ مَتَصَرَفِ حَق دَا دَ بِنْدَا كِي نَه كُنْ نُو حَتْلَكِه دَوِي تَه دَعْوَتِ دَ شَرِكِ وَرَكْوِي .
 مِنْ دُونِهِمْ يَه دِي كُنْ اِشَارَه دِه قَطْع دَ تَعَلُقِ دَ دَوِي تَه دَ مَشْرَكَانو تَه .
 بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ يَعْنِي پِيرِيانو به دَوِي تَه شَكْلُو نَه جَوْرَكِيَه اَوْ وَرْتَه يَه يَ
 وَيْلَ فِي مَوْنُو مَلَائِكِ يُو اَوْ سَتَاسُو مَدِ كُو . بَلْ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنُونَ يَعْنِي
 دَوِي دَوَه قِسْمَه دِي اَوَلِ هَغَه قِسْمَ فِي دَ پِيرِيانو عِبَادَتِ كَوِي يَه دِي عَقِيْدَه بَانْدَا
 فِي دَا مَلَائِكِ دِي اَوْ دَا قِسْمَ لِي خَلْقِ دِي . اَوْ دَوِي قِسْمَ هَغَه دِي فِي يَه پِيرِيانو بَانْدِي
 عَقِيْدَه لِي فِي دَوِي مَتَصَرَفِ دِي اَوْ غِيْبَادَانِ دِي اَوْ هَغْوِي عِبَادَتِ كَوِي اَوْ دَا قِسْمَ دِي دِي .

لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ط

اختیار نہ دے گی بھین ستاسو دے بھتر دیرلہ دے نفع او نقصان

وَتَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ

د ادبہ دیو مونہ ہفہ کسانو تہ چہ شرکے کرے دے اوٹکے عذاب دے اور

الَّذِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿۹۶﴾ وَإِذَا تَنَالَى

ہفہ چہ دے تاسو دے ہفہ شکار ہم کو دے او کو م دخت چہ اولو ستاسو

عَلَيْهِمْ ابْتِئَابِيْنِ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا

یہ دوی باندے ایاتو تہ زمونہ ہکارہ دوی وائی تہ دے دا مگر

رَجُلٌ يَرِيدُ أَنْ يَبْصُرَكُمْ عَمَّا كَانَ يُعْبَدُ

یو سہ دے خواہی چہ وادیو تاسو لہ دے باندے دے ہفہ چاہے چہ بندگان کو لہ

آبَاءُكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا افْكٌ مَّفْتَرًى ط

مشرانو ستاسو او دوی وائی تہ دی دا مگر دروغ جو کرے شوی

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ

او وائی ہفہ کسان چہ کفرے کرے دے یہ بارہ دحق کہیں چہ دوی تہ دحق

۹۶۔ دانتیجہ دما قبل دہ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ شامل دے ملا ٹکو او پیریا نو تہ۔
نَفْعًا شفاعت او نجات۔ وَكَذَرًا عذاب او ہلاکت ضرر رسول یا ضرر دفع کول
دواہ مراد کیدیشی۔

قائد ۱۔ سورۃ سجدہ سطر کہیں را الذی کنتم بہ تکذبون (ذکر کریدے
اودلتہ بہا تکذبون دے دے وجہ دادہ چہ ہلتہ ہمیر راجع دے عذاب
تہ او ہفہ مذکر دے اودلتہ ہمیر راجع دے دارتہ او ہفہ مونٹ دے او بیا
وجہ د فرق دادہ چہ سورۃ سجدہ کہیں ذکر دے دے وخت دے چہ دوی اورتہ
داخل شوے دی نو عذاب یے اولیدو نو دے ہفہ انکار ختم شو اودلتہ د حشر
حالت دے اورتہ تہ دی داخل شوی نواول یہ دوی اور اوینی ٹکے چہ ہفہ
محسوس دے ہکار پیری نو انکار داور نہ یہ ختم شی۔

قُلْ إِنَّمَا أَعْطَاكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ

۳۳ اُویہ بقیہ زہ - یح کووم تاسود عذاب نہ پہ یوکلے سرہ رچہ توبہ لکڑا اور میرے ڈانڈہ توالی تیار

مَتْنِي وَفَرَادِي ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ

دوہ دوہ او یو یو بیا سوچ اوکڑے رپہ دے کلمہ کنیں (نیشٹہ ستاسو پہ خیرخواہ باندے

مِنْ جَنَّةٍ إِنَّ هُوَ لَا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيَّ

میچ نیونوب تہ دے دے مگر دیرہ درکوڑے دے تاسولرہ مخکس

عَذَابٍ شَدِيدٍ ۳۴ قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرِ

د عذاب سخت تہ - تہ اُویہ ہفہ چہ غو پٹلے وی ماستاسونہ چہ مردوری

زرمہ حصہ د قوت دیدن اومال اوہنرا اوکدوالے د عمر نیشٹہ - پہ دے
ایت کنیں یے تکذیب دوہ کرتہ ذکر کرے دے اول تکذیب د توحید او د
ایا نو نو دے او دویم د رسولانو دے - تکبیر مراد د دے نہ انکار کول د چاد بد
عمل دے پہ طریقہ د عذاب ورکولو سرہ -

۳۵ دا طریقہ د دعوت او د تعلیم دہ یعنی متکبرین وائی چہ تہ مونہ پہ دیرو
خبر و سرہ تنگوئے نو تہ مجنون یے حاصل د جواب دادے چہ زہ وعظ کو م او تاسو
د عذاب نہ یح کووم صرف دیوے کلے پہ بیان سرہ چہ ہفہ کلمہ د توحید
دہ خو جامع دہ بولو ایمانیا تو لرہ -

اَنْ تَقُولُوْا لَمْ يَكُنْ مَقْدَارُ دے او مراد د قیام نہ توجہ کول دی حق تہ -
بلکہ مراد د دے تہ اخلاص کول دی - مَتْنِي وَفَرَادِي یعنی چاچہ پہ حان
اعتماد او کرو چہ زما عقل اورائی پورہ دہ نو ہفہ د یوایے توجہ اوکری
او حق چہ پہ حان پورہ اعتماد دیوے نہ لری نو د بل ملگری سرہ د شی -

او ہر کلمہ چہ د اکثر و انسانانو یوایے رائی او عقل کنیں نقصان دے نو د دے
وجہ تہ مَتْنِي یے مخکس ذکر کرو - ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا یعنی د اخلاص نہ روستو فکر
اوکڑے پہ ہفہ توحید کنیں چہ دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم پہ ہفہ
باندے راتل کرے دی نو تاسو تہ پہ بشکارہ شی چہ مایصاحبکم مِنْ جَنَّةٍ

فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ

نہ وہو ستا سوشی نہ دے زما بجز مزدوری مگر یہ اللہ تعالیٰ باندہ او اللہ تعالیٰ

عَلَى كُلِّ نَفْسٍ شَهِيدٌ ﴿۳۷﴾ قُلْ إِنْ رَبِّي يَتَذَقَّرُ

یہ ہر خیز باندے حاضر او ناظر دے۔ تہ اویہ یقیناً رب زما و کتاری

بِالْحَقِّ عَلَامُ الْغُيُوبِ ﴿۳۸﴾ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ

حق الحق یہ باطل باندے علم دے یہ تلو غیبو باندے۔ تہ اویہ حق راع

وَمَا يُبْدِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿۳۹﴾ قُلْ

او تہ شی پیدا کولے باطل (حق پہ مقابلہ کن) اول پیدائش، و تہ دوبارہ پیدائش کولے شی۔ تہ اویہ

۳۷۔ دا بلہ طریقہ د دعوت دہ یعنی متکربین کہ دا خیال او گہری چہ کیونے
تہ دے لیکن د دنیا د مال غرضی دے نو جواب یے ورکرو۔ ماسا لشکر ۱۱۸ دایے
یہ جملہ شرطیہ سرہ ذکر کرو د تاکید د پارہ یعنی کہ ما چرے ستا سوتہ عوض
خوبستلے وی تو یہ ما باندے دھے اثبات او کپڑے نو زما عادت تا سوتہ معلوم دے
چہ کھ یہ دین باندے ستا سوتہ ہیٹ عوض نہ غوارم۔

۳۸۔ دا بلہ طریقہ د دعوت او د تعلیم دہ یعنی متکربین وائی چہ ہر کلمہ ستا دنیوی
غرض نیستہ نو بیا د کھ وجہ نہ زمونہ د مشرانو د دین خلاف کولے حاصل جواب
دادے چہ دا د اللہ تعالیٰ کا ردے چہ یہ حق سرہ باطل باندے کذا روئے کوی
د باطل د حقو لو د پارہ لکہ سورۃ انبیاء ۱۱۱ کس تیر شوے دی۔ او اللہ تعالیٰ حق
او باطل باندے عالم دے کھ چہ علام الغیوب دے۔

۳۹۔ دا بلہ طریقہ د دعوت دہ یعنی متکربین وائی چہ تہ رد کولے زمونہ یہ طریقہ
او دین باندے چہ زمونہ دین یا بل او خیل حق کتربے نو دے رد کولو کھ فائدہ
اوشوہ؟ جواب او شو چہ یہ دے سرہ حق بشکارہ شو او باطل ختم شور یعنی نزد
دہ چہ دین توحید بہ یہ شرک باندے غالب شی) لکہ چہ روایت د ابن مسعود
رضی اللہ عنہ (چہ خطیب شریقی ذکر کرے دے) کس را غلے دی چہ نبی صلی
اللہ علیہ وسلم د فتم مکے پہ وقت چہ راع او د کھ تہ چاہیہ د رسوہ شیتہ بتان
وو نو ہر یو بہ یے پہ چو کہ باندے نیچ دھلو او ویل بہ یے "جاء الحق و زہق الباطل
و جاء الحق و ما یبدی الباطل و ما یعید"

مَا يُبْدِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ، دا کنایہ دہ د ہلاکت نہ یعنی رپاتے یہ بل

إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي ۖ

اگر چرے نہ بے رہے یم نو یقیناً بے لڑے کہیں ویں یہ زما پہ خان باندے وی

وَإِنْ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي ۖ إِنَّهُ

اگر چرے زہ ہدایت دالایم تو یہ دے سورہ چہ وی کریدہ مانہ رب زما یقیناً ہفہ فرخہ

سَيِّئٌ قَرِيبٌ ۝ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فِرْعَوْنُ

اوری نزد دے دے اکر چرے اوینے تہ ہفہ وخت چہ دوی پہ کبریا شی

فَلَاقُوهُ وَاتَّخَذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۝

نو تہ بہ وی لے کیدال او ادبہ تیولے شی دوی دے مکان (جائے) نزد دے نہ

باطل دحق پہ مقابلہ کنس دا سے ہلاک شوچہ تہ اوس سر بنکارہ کو لے شی او تہ بہ بیا سر بنکارہ کری تفسیر سراج المتیر د دے پہ تائید کنس قول د عبیدہ ذکر کرے دے۔

دویمہ توجیہ دحسن بصری تہ نقل دہ چہ باطل معبود خیل عابدانوتہ تہ پہ اول (دنیا) کنس نفع ور کو لے شی او تہ پہ آخرت کنس۔

دریمہ توجیہ دادہ چہ باطل معبود تہ اول پیدائش کو لے شی او تہ دوبارہ پیدا کول، نو د ہغوی عبادت د توحید پہ مقابلہ کنس نشی بنکارہ کیدالے۔
نہ۔ دابلہ طریقہ د دعوت او د تعلیم دہ یعنی منکرین وائی چہ تادین د مشرانوتہ باطل اویل تو معلومہ شوہ چہ تہ گمراہ لے ؟

حاصل د جواب دادے چہ بالفرض کہ کجہ گمراہ یم نو پہ تاسو باندے د ہفہ خہ ویال نیستہ لیکن یل طرف تہ ہم غور او کپے کہ کجہ پہ ہدایت باندے یم نو ماسرہ حجت شتہ او تاسو منکر لے تو بیا خوبہ پہ تاسو باندے ویال او عذاب راجی۔

سہ۔ داتخویف دے یعنی چہ عذاب پہ تاسو باندے راشی کجہ چہ تاسو د ہدایت تہ انکار کوئے تو بیلے کیدال نیستہ۔ فِرْعَوْنُ دا عام دے د دنیا عذاب او د قیر او د حشر عذاب تو لو تہ شامل دے۔ مَّكَانٍ قَرِيبٍ یعنی ہر جائے اللہ تعالیٰ تہ نزد دے دے۔

وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَادُ شَرُّ

او دوی بہ اوائی ایمان راوی دے مونہ پہ دے پاندے اوکھ بہ وی دوی لہہ رانیول د ایمان

مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ

د مکاتے لہے تہ - او حال دا چہ دوی کفر کہے دے پہ دے پاندے

مِنْ قَبْلِ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ

د مخکین نہ د ویشتلے دوی د توک خیرے د

مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ

مکاتے لہے تہ - او پردہ بہ راشی پہ میخ د دوی او د ہفہ

۵۲۔۔ دارق د وہم دہ یعنی دوی بہ وائی چہ مونہ پہ بہ ہفہ وخت کنس ایمان راویو تو۔ بچ بہ شو د عذاب نہ جواب او شو پہ دے قول سرہ۔
وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَادُ شَرُّ مَّكَانٍ بَعِيدٍ یعنی دنیا د آخرت نہ لہے پاتے شوے دہ چہ د ہفہ لہے مکاتے نہ یہ خدگہ ایمان حاصل کری یعنی د ایمان د حاصلو مکاتے دنیا وہ او ہفہ د دوی تہ لہے پاتے شوہ۔

فَإِذْ هَـٰذَا:- ہرکہ چہ قیامت راتلونکے خیز قریب وی تو د دے وجہ تہ جے پہ دیرو آیا تو کنس قیامت تہ قریب ویلے د کہہ نعل الساعۃ تکون قریبا۔ اقتریت الساعۃ۔ او کوم خیز چہ تیرشی نو ہفہ لہے شی د دے وجہ تہ پہ دے ایت کنس دنیا تہ بعید او یلے شو تو معلومہ شوہ چہ د دے آیا تو پہ میخ کنس ہیچ اختلاف تیشہ۔

۵۳۔۔ دا د مخکین ایت دیارہ وجہ ذکر کوی یعنی د دوی ایمان اوس نہ قبلہری چہ دوی مخکین کفر کوؤ او ہیچ دلیل ورسرہ تہ وؤ۔ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ دا کنایہ دہ دتوک او اہکل (بے دلیلہ) فتوؤ او حکمو تہ پہ بارہ د قرآن او رسول او قیامت کنس۔ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ دا ہم کنایہ دہ چہ دے دلیلہ حکمو تو مثال دا سے دے لکہ چہ د لہے مکاتے نہ پہ یو خیز پاندے د غشو یا کولو گذارونہ کوی او ورتہ تہ بنکار بیوی۔ تو بعید کنایہ دہ د غائب تہ۔

مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاءِهِمْ مِّنْ

غیر کہیں چہ دوی غویشلو لکہ چہ کار او کمرے شو دوی د ملگرو سہ د

قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مَُّرِيبٍ ۝

مکتب نہ یقینا دوی وو بہ شک کہیں چہ پوخ شک دے۔

۵۴۔۔ داہم تخویف کہیں داخل دے یعنی یہ وقت د عذاب د دنیا و آخرت کہیں د دوی تمنا کمانے یہ بے فائدے شی یو تمنا دا چہ یہ وقت د عذاب کہیں یہ امنا او ایو تو نجات یہ حاصل شی بلہ دا چہ جنت یہ حاصل کرو یاد ا چہ دنیا تہ بہ واپس او گر خولے شو۔ خیل او فعل ہقہ فعلوتہ چہ فاعل فی مادہ د فعل وی یعنی وقعت الحیلولة وفعل الفعل۔ مریب د پارہ د تاکید د شک دے یعنی ہقہ شک چہ انسان لرہ انکار تہ اور سوی۔

ختم شو تفسیر د سورۃ سبا یہ فضل و کرم د مولانا۔

۵
۳۵
۳۵۵
۳۵
۳۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ
۳۵
۳۵
۳۵

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ

قَوْلِ صَفْوَتِهِ دَعَايَ خَاصِ اللَّهِ تَعَالَى لِرَبِّهِ دِي چہ ذال اول تہ پیداکوئے ذال اسمائو او ذریعہ دے مقرر حکوئے

الْمَلِكَةِ رُسُلًا أُولَىٰ أَجْنَحَةٍ مُّقْتَنِىٰ وَ

دے ملائکو دے رسولان دزیر والا دی دودہ او

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة فاطر۔ او دے بل نوم سورة الملائکہ دے

رہط۔ دے سورۃ سورۃ سب سے پہلے طریقہ دے اولہ طریقہ دادہ چہ یہ حق
سورت کیں عقلی دلیلوں پہ اثبات دے توحید باندے دو نو پہ دے سورت کیں دیارلس
عقلی دلیلوں ذکر کوی۔ دومہ طریقہ دادہ چہ یہ حق سورت کیں رد و رد شبہاتو نو پہ
سورت کیں تقریب دے پہ حق باندے یہ رد دے شرک فی التصرف والدعاء سرہ۔ دریمہ
طریقہ دادہ چہ دے سورۃ اختتام و و پہ اہم بقی شکی مرید سرہ او شک دے چہ حق
باطل کیں فرق نہ کنری نو پہ دے سورت کیں دے دلیلوں او مثالوں ذکر کوی چہ دلالت
کوی پہ عدم مساوات او یہ اختلاف دے حق او باطل باندے۔

دعویٰ دے سورت۔ رد دے شرک فی الدعاء دے پہ عقلی دلیلوں او
مثالوں سرہ۔

خلاصہ دے سورت۔ پہ دے سورت کیں درے بابوتہ دی۔ اول باب ترہا
پورے دے پہ دے کیں دعویٰ دے توحید پہ دودہ تعبیر نو سرہ دے۔ الحمد للہ۔
لا الہ الا هو۔ او اتہ عقلی دلیلوں دی پہ خاستہ ترتیب سرہ او پہ میں دے دلیلوں
کیں تسلی دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ او تہذیب دے دودہ دھوکو و رکو و نکو
او تغویف او بشارت دے او آخر کیں تقریب دے پہ رد دے شرک فی الدعاء سرہ۔

ثَلَاثَ وَرُبْعَ مِيزِيدٍ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ ط

دے دے اور غلظت طور زیاتر کوی پہ پیدائش کیں خومرہ چہ اوغوار

إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①

یقیناً اللہ تعالیٰ پہ ہر چیز پادے قدرت و لا دے ۔

مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا

ہفتہ چہ پرنری الامتوی خلقو نرہ خہ رحمت نو نیشہ

پہ تے ایت رسا کیں دعویٰ د توحیدادہ پہ الحمد للہ سرہ اود ایتخم سورت دے
پہ قرآن کریم کیں چہ پہ اول کیں بے حیداد کردے ۔ فاطر السموت والارض ۔
فطر پہ اصل کیں دادے چہ بوخیز او چوی او بل خیز تریتہ بشکارہ شی لکھ چہ جامہ
او چوی او غاب تریتہ را اوخی یا زمکہ او چوی او او پہ تریتہ را اوخی نو دلتہ دوہ توجیہ
دی اول داچہ د عدم رنیشٹ والی نہ نے وجود تہ رایشکارہ کرل اودامعق مشہور
دہ اودویمہ توجیہ دادہ چہ اسمان نے اوچوولو دروازے پہ کیں جوہ کرے دی
نوملا ٹک تریتہ را کوزیگی او وچی نازلیگی او دبرہ طرف تہ بارانوتہ نازلیگی او زمکہ
بے اوچولہ نوچیہ داوہو، خزانے د سرو او سپینو او تیلو او یوقی او تے تریتہ را دباسی
اور دستو جملہ ہم ددے معنے سرہ مناسبت لری ۔ جَاعِلِ الْمَلَكِ الْمَلَكِ الْمَلَكِ د ذکر دہفہ
مخلوق دے چہ پہ ہقوی سرہ ربط دے پہ مہم د اسمان او زمکہ کیں ۔ رُسُلًا یعنی
د ملائکہ پہ ذریعہ وحی رالیگی انبیاء علیہم السلام تہ او الہام اورشتنی او صالح خوبوتہ
رائی اولیا و تہ او د ملائکہ پہ واسطہ د تلو بندگانو عملوتہ لیگی او ددے ملائکہ پہ
واسطہ د بعض بندگانو حفاظت کوی ۔ دا بتول پہ دے ایت کیں داخل دی ۔
مُنْتَنِي وَثَلَاثَ وَرُبْعَ دوزرو پہ لحاظ سرہ پہ ملائکہ کیں تفاوت دے مِيزِيدٍ فِي الْخَلْقِ
مَا يَشَاءُ اشارہ دہ چہ د بعض ملائکہ وزرے زیاتے دی لکھ چہ حدایت د مسلم کیں
وارد دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم جبرائیل علیہ السلام لرہ پہ اصلی شکل کیں
اولیدلو چہ د اسمان غایہ نے پتہ کرے وے او دہفہ شیرسوہ وزرے وے ۔
او ددے وزرو پہ تفصیلی کیفیت باندے اللہ تعالیٰ عالم دے او دارنگی مفسرینو
پہ دے کیں داخل کرے دی د ملائکہ او د انسانانو پہ قد و قامت کیں تفاوت او پہ
پورہ والی د اعضاؤ او پہ خاست کیں او فصاحت او بلاغت د خبر و کیں او نور
او صافو کیں ۔

مُؤْسِكُ لَهَا وَمَا يُؤْسِكُ فَلَا مَرْسِلَ لَهُ

بند او تیک د هغه او هغه چه بند کړی نو نیشته ازاد د تیک د هغه

مِنْ بَعْدِهِ ۵ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۶

روستو د بندولو د هغه نه او الله تعالی نور ادر او حکمت والا دے.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

اے خلقو یاد کړئ احسان د الله تعالی په تاسو باندے

هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ

ایا شته دے پیدا کوونکې سوا د الله تعالی ته چه روزی درکړی تاسو لره

مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۖ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ

د آسمان او زمک نه نیشته حق دار د بندگۍ سوا د هغه نه

فَإِنِّي تَوَفَّكُونَ ۷ وَإِنْ يَكْذِبُوكَ

نوڅرکې اړولے کیدای شے تاسو د توحید نه او که چرې دوی تاته دروغزن ولئ

۵. دادویم دلیل عقلی دے. روستو د خلق د اعیانو ته ذکر د حال تو د وسعت او د

تکلیف دے. رَحْمَةً د الفظ وسعت د رزق او صحت د عافیت او خوشحالی او بارانونه

او هر قسم نعمت د نیو په او نعمت دینیه ته شامل دے. او په دے آیت کښ رد

دے په شریک فی التصرف پاندا دے او فلا مؤسک او لا مرسل عام دے یعنی هیشک

نبی او ولی او ملک او جن او بتان او ټول معبودان من دون الله د هیچا د نفع اوض

او فائدے ورکولو او د نقصان دفع کولو قدرت او اختیار نه لری.

۶. دادویم دلیل عقلی دے او په دے کتب خطاب عام دے یعنی نور نعمتونه د

الله تعالی په شمار دی په زړه او په ژبه سره یی یاد کړئ یعنی د الله تعالی

د طرف نه یی او کتر د هغه ته یی نسبت کوئ. هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ

په منځ کښ جواب د سوال دے یعنی که څوک وهم او کړی چه نعمتونه مور او پلار

او نور سخیان خلق هم ورکوی؟ نو حاصل د جواب داد دے چه هغوی د دے نعمتو نو

پیدا کوونکي نه دی نو نعمت د هغوی د طرف ته نه دے. اولوئ نعمت رزق پیدا

کول دی نو هغه یی په تخصیص سره ذکر کړو. لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ د نتیجه د تیر شو د دلیلونو ده

فَإِنِّي تَوَفَّكُونَ د ازموینه او طلب د دلیل دے د مشرکانو نه چه په کوم دلیل د توحید نه

شرک ته اړولے شوی بڼے.

فَقَدْ كَرِهَ بَيْتُ رُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ طَوْ

نو یقیناً دروغگوں ویلے شوئے دی پیر رسولانو ته ستانه مخکین او

إِلَى اللَّهِ تَرْجَعُ الْأُمُورُ ۝ يَأَيُّهَا النَّاسُ

خاص الله تعالی ته کرکولے کیدے شی بول کارونه۔ اے خلقو

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ

یقیناً وعدہ د الله تعالی حقہ ده نو ته د دھولکے کوی تاسولوه ژوند

الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ ۝

دنیوی او ته د دھولکے کوی تاسو په الله تعالی باندے د دھولکے درکوؤنکے۔

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا

یقیناً شیطان تاسو لره دشمن دے نو او نیسه هغه لره په دشمنی سره

سے۔ پہ دے ایت کتب صداقت در رسول صلی الله علیه وسلم ذکر کوی روستو د بیان د توحید نه او تسلی هم ده هغه ته۔ فَقَدْ كَرِهَ بَيْتُ جَزَاءٍ د شرط په اصل کین هخا وف ده یعنی قاصیر (صبر کو ده) او د رُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ ته روستو هم صبروا حذف دے یعنی هغوی هم صبر کرے و۔

قَائِدَاهُ۔ رُسُلٌ یعنی ذکر کرو یعنی پیر رسولان وو او دیرے معجزے او آیات ورسره وو او دیر و عمرو نو والا وو او دیر مصیبتو ته پرے راعله وو۔ وَإِلَى اللَّهِ تَرْجَعُ الْأُمُورُ یعنی عد اب په ورکوی مکذیبیتو ته او ثواب په ورکوی صبر کوؤنکو ته۔ سہ۔ په دے کتب ذکر د اثبات د قیامت دے سره د تحدید د اسبابو د انکار د هغه ته۔ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ په دے کتب مراد هغه رجوع الی الله ده چه مخکین ایت کتب ذکر کرے شوہ۔ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مراد د دے نه مشغولیدل دی په مال د دنیا او په مزد د هغه او شهواتو د هغه باندے تر دے پورے چه انسان غافل تی د آخرت او د مرگ نه یا متکرشی د آخرت ته۔ يَا أَيُّهَا النَّاسُ داسے سورة لقمان سے کتب هم تیر شوئے دی۔ الْغُرُورُ شیطان اسی او جی دواړو ته شامل دے۔

إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنَ الْمُحْضَرِّ

یقیناً نابلی ہفتہ چیلہ ولہ دے دے دپارہ چہ او سرخی د اور

السَّعِيرُ ۝ الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ

والو تہ ہفتہ کسان چہ کفر ہے کرے وی دوی لہ عذاب

شَدِيدٌ ۝ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

بخت دے او ہفتہ کسان چہ ایمان ہے رورے دے: و عملوتہ ہے دست موافق

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝ أَفَمَنْ

دوی لہ: بخشش دے او ثواب لوے دے: ایامہ خوک چہ

زَيْنَ لَهُ سُوءُ عَمَلٍ فَرَأَاهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ

بناستہ کہے سورے وی ہفتہ لہ بد عمل دہفتہ تودیتی ہفتہ لہ بنائستہ و یقیناً اللہ تعالیٰ

يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ

گمراہ کوی چاہو چہ ادغواوی او ہدایت ورکوی چاہتہ چہ اوغواوی

فَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُحْسِنُونَ

نو لارہ نشی ساہ ستا پہ دوی ہے دوی داقوسونو تہ

مَلَأَ دَاخِلَهُمْ دَعْوَةً دَاخِلَةً لِّأَعْيُنِنَا ۚ فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغُوا أَجْلَ الْآخِرَةِ

ہفتہ داے مخالفت کوئے نکہ چہ دشمن مخالفت کیدیشی: او قشیری تہ نقل دی

چہ ددعہ دشمن تہ پہ مدد د اللہ تعالیٰ سرہ خان: پیج کوئے لکہ چہ ہفتہ ستاسو

د دشمن تہ غفلت تہ کوی نوتا سو ہم د اللہ تعالیٰ تہ پہ مدد غوختلو کیں ہم وخت

غفلت مہ کوئے: او قرطبی د ابن سماک تہ نقل کرے دی "ہائے تعجب دے د ہفتہ

چانہ چہ ناقربانی کوی دخیل حسن پس د پیژندالو د احسان د ہفتہ تہ او طاعت کوی

د لعین پس د پیژندالو د دشمن د ہفتہ تہ: لیکوٹو د دے تہ محکب د الفظ پتا

دے ر الے الضلال والكفر والشرك)

ک: پہ دے ایت کیں بیان د عاقبت د حزب الشیطان او حزب الرحمن دے

اول تہ تغویف او دویم تہ بشارت دے: او مغفرت پہ عوض د ایمان کیں دے

او اجر کبیر پہ بدل د عمل صالح کیں دے:

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ۝ ۸ وَاللَّهُ الَّذِي

یقیناً اللہ تعالیٰ پوچھ دے پہ ہفہ کارو تو چہ دوی کوی۔ او اللہ تعالیٰ ہفہ تات دے

أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتَثِيرُ سَحَابًا فَسَقْنَاهُ إِلَى

چہ رالیری ہوا کا نے تو پور تہ کوی ورینے نو او چلو د مونیر ہفہ

بَلَدًا مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَاهُ بِالْأَرْضِ بَعْدَ مَوْتِهَا

نمک ادچہ تہ نو تازہ کرو پہ ہفہ سرہ نمکہ دوستو ادچہ والی و ہفہ تہ

كَذَلِكَ النُّشُورُ ۝ ۹ مَنْ كَانَ يَرْيِدُ الْعِزَّةَ

دعے دوبارہ پیدائش ستاسو دے۔ ہفہ شوک چہ خواہی عزت

۵۔ پہ دے ایت کس تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او بیان د حال د فریقینو دے۔ اَمَنْ زَلَّيْنِ لَهْ سُوءٌ عَلَيْهِمُ دَاعَام دے تو لو کفارو او مشرکینو او مبتدعینو تہ۔ بد عملونہ د دوی عناد کول دی د نبی صلی اللہ علیہ وسلم او د ہفہ د تا بعدارو سرہ او شرک کول د دوی او مخالفت کول د سنت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ۔ دا کارونہ دوی تہ خاستہ ینکاری چہ۔ دا سبب د ثواب او د قربت الہیہ دے یا دا کارونہ سبب د فخر او د لوئے او د غیرت دی د دے وجہ تہ ہمیشہ ئے کوی او توبہ تربتہ تہ او باسی۔ او سیدین جبر تہ خطیب شریبی نقل راؤ بے دے چہ دا ایت پہ بارہ د اصحاب ہوی او بدعتیانو کس دے۔

فایدا ۵۔ د دے شرط جزاء مہذوف دہ کسائی ویلے وی (تذہب نفسک علیہم) یہ قرینہ د ما بعد مرہ او زجاج ویلے دی (کمن ہداه اللہ) یا (کمن ہولیس کذلک)۔ فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّۙ ۙ دَاعِلت دے د پارہ د عدم مساوات د دوی قُلْ أَتَذَّهَبُ ۙ اہ دا تقریر دہ پہ عدم مساوات او پہ یضل من یشاء باندا یعنی ہر کہ چہ د دوی ہدایت او ضلال پہ اختیار د اللہ تعالیٰ کس دے نو تہ دومرہ غمژن کیرہ مہ چہ د غم د وجہ تہ مرشے۔ حکمہ ستا دا غم او مرگ ہیچ فائدہ تہ کوی۔ حَسْرَاتٍ مَفْعُول لہ دے یعنی دوج د دیر و افسوسو تو او خفاکانو نو تہ۔ حَسْرَةٌ ویلے کیری سخت خفاکان کولو تہ پہ فوت شوئے خیر باندا۔ یَصْنَعُونَ صِنَاعت ہفہ عمل تہ ویلے کیری چہ ہمیشہ ئے کوی د دے وجہ چہ ہتر ئے جور کپے وی یا دین ئے کپنے وی نو دا ذرا کھستا سرہ مناسب دے۔

۹۔ دا خلورم عقلی دلیل دے د پارہ د پوچھ کولو رپا تے پہ بل مخ

قِيلَ الْعِزَّةَ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ

[پس عزت قول دالہ تعالیٰ پہ اختیار کس دے (وہ اللہ تعالیٰ نہ ہے خواہے) خاص ہفتہ تہ دیکھو کلمہ

الطَّيِّبِ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ

[پاکے (دخالص) اور عمل د سبب موافق پور تہ کوی اللہ تعالیٰ ہفتہ اور وہ کسان

يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ

[چہ چونہ جوہری دہداد کارہی مغوی لہ عذاب سخت دے

وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يُبْوَ ۝۱۰ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ

[اور ہر چل دے کسانو بہ بے کارہ کرے شی - اور اللہ تعالیٰ شناسو پیدا ایسے تھوڑے

دھتہ کسانو چہ زین کہ سورہ عملم کس مراد وو او پہ دے کس نے درمے تصرفات
الہیہ ذکر کرے دی ۔ ہوا کائنات راہیہ او پہ ہفتہ سرہ وریچہ پور تہ کول ۔ شاہے
زمکے تہ چلول ۔ باران کول او بونی پیدا کول ۔ ارسل تہ مراد د عدم تہ وجود تہ راوسل
دی ۔ ہرکہ چہ ہوا کائنات راہیہ یو عادی کار دے او پہ ہفتہ سرہ وریچہ پیدا کول کلمہ
کلمہ وی نو ارسل نے فعل ماضی ذکر کرہ او تشبیر فعل مضارع ذکر کرے دہ ۔
او ہرکہ چہ د وریچہ نقل کول او باران کول بونی راویستل پورہ دلالت کوی پہ اختصاص
باندا دے دے وچہ د غائب تہ نے انتقال او کرو متکلم تہ ۔ او ہرکہ چہ تیر شوے
ایاتو تکیں آفاقی علوی او انفسی دلیونہ ذکر و نو پہ دے ایت کس نے وسطی
تصرفات ذکر کرے دی ۔ کذلک النشور پہ دے جملہ کس اثبات د قیامت دے
پہ طریقہ د قیاس سرہ پہ بوہو راویستلو سرہ د وچہ زمکے تہ او دارنگ تذکیر
د قیامت دے پہ وخت دلید لو د فصلونو او باغونو کس ۔ او را تشبیہ پہ د طریقو
سرہ دہ اول لکہ چہ اوچہ زمکے تازگی قبول کرہ دا سے بدن د انسان بہ ژوند قبول
کری دویم لکہ چہ ہوا کائنات وریچہ متفرقہ را جمعہ کوی دارنگ بہ متفرق اندانو
ہم را جمعہ کریشی دریم لکہ چہ اللہ تعالیٰ ہوا او ریچہ اوچہ زمکے تہ را لیدی
نو د غسہ پہ ارواحو لہ بدنونو تہ را اولیدی او ژوند پہ ورلہ ور کری ۔

مک ۔ دایتم عقلی دلیل دے او دلیل انفسی دے د نفسونو د حال تو سرہ تعلق
لری او مخکس ایت سرہ نے مناسبت ہم دادے لکہ چہ اوچہ زمکے کس اللہ تعالیٰ
ژوند پیدا کوی او دا ترقی دہ نو دارنگ عزت انسانانو تہ ورکوی ۔ او پہ دیکس
مقصود دے پہ مشرکانو باندا چہ ہغوی عزت را و مدد د خیلو الہو باطلو

مِنْ شَرَابٍ شَرِبَ مِنْ تَطْفِئَةِ شَمِّ جَعَلَ كَرَمًا

د خاورو ته بیا د نطفه ته بیا جوهر کړی لے تاسو

د طرف نه کتري لکه سورة مریم له کتب دی. او رد دے په منافقانو باندې چه عزت د کافرانو په دوستانو کتب کتري لکه سورة نساء له کتب ذکر دی نو په اوله جمله کتب رد دے په مشرکانو چه اختیار د عزت وړ کولو صرف د الله تعالی سره د اودریمه جمله رالیه یصعد الکلم اه (کتب رد دے په منافقانو باندې چه مسبب د عزت توحید او عمل صالح دے. مَنْ كَانَ اه د دے جزا حذف ده رقیطیها من الله یعنی د الله تعالی نه د غواری) إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ. الیه یصعد الدُّعَا کوی چه الله تعالی اوچت او پورته دے او کیفیت د هغه د مستجابهاو نه دے. التَّكْوِيْنُ الطَّيِّبُ مراد دے ته توحید دے او کلم مفرد دے پشان د کلام یا مراد دے نه اقوال طیبه یعنی کلمات د توحید او ذکر د الله تعالی دی او کلم اسم جنس یا اسم جمع دے. وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ بِرُقْعَةٍ په ضمیر مرفوع د دے کتب احتمالات دی او الاحوال دا الله تعالی ته راجع دے او ضمیر مفعول لے عمل صالح ته راجع دے. دویم احوال کلم طیب ته راجع دے چه هغه په معنی د توحید دے یعنی عقیده د توحید او عمل صالح لره پورته کوی مقام د قبولیت ته حکه چه بناء د اعمالو په عقیده باندې ده دریم احتمال ضمیر قاعل راجع دے کلم طیب ته چه هغه په معنی د اقوالو طیبه سره دے یعنی د عمل صالح په وجه سره اقوال طیبه قبلیری حکه چه قول بغیر د عمل ته ته قبلیری او تفسیر قرطبی کتب د دے د تأیید دپاره یو حدیث غیر مستند ذکر کړی دے: "لَا يَقْبَلُ اللَّهُ قَوْلًا إِلَّا بِعَمَلٍ" (نه قبلوی الله قول لره بغیر د عمل ته) وَلَا يَقْبَلُ قَوْلًا إِلَّا بِعَمَلٍ إِلَّا بِنِيَّةٍ" (او نه قبلوی الله تعالی قول او عمل لره مگر په نیت سره) وَلَا يَقْبَلُ قَوْلًا إِلَّا بِمُكْرَرٍ" (او نه قبلوی الله تعالی قول او عمل او نیت لره مگر په موافق د سنت سره). وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ. یعنی الله تعالی چه مؤحدینو ته عزت وړ کړی نو مشرکان او حاسدان د هغوی د بے عزته کولو کو تشو ته کوی نو دا د هغوی سزا ذکر کوی. یاد سیئات نه مراد شرک او کفر او بلا اعمال دی مخالف د کلم طیب او عمل صالح ته.

أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا

جو پٹے او حمل نہ اسی یو زناتہ او نہ پٹے غورخوی مگر

بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمِّرُ مِنْ مَعْمَرٍ وَلَا يَنْقُصُ

یہ علم دے اللہ تعالیٰ سرہ اونٹنہ عمر و رکبے شی پر عمر و رکبے شوی نہ او نہ کہے دے شی

مِنْ عُمُرٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ

دے عمر دے حقہ نہ مگر یہ کتاب رفیعہ کتب دی یقیناً داد کار یہ اللہ تعالیٰ پائے

يَسِيرٌ ۝ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا

اسان دے او نہ دی برابر دوحہ قسمہ دریا بہتہ دا یو

سلا:۔ داشپیریم دلیل عقلی اتفسی دے نور احوال انسانیہ ذکر کوی او مناسبت محمد محسن سرہ دادے چہ د عزت اختیار دے اللہ تعالیٰ سرہ محکمہ دے چہ خالق دے انسان او عالم او تقدیر

بعیدہ (خاورے) او مادہ قریبہ (نطقہ) ذکر کرے او زیاتید لو د انسانو د پائے تزیو ذکر کرو او بیان د قدرت سرہ پے علم د اللہ تعالیٰ ذکر کرے دے

یہ دے جملے کتب چہ وما تحمل من انثیٰ اہ۔ بعلمہ یعنی د حمل یہ مقدار او وخت او نوعہ او شکل و صورت او سعادت او شقاوت وغیرہ حالہ تو بتا دے اللہ تعالیٰ عالم دے۔ بیا ذکر د تقدیر او کمال ارادے د اللہ تعالیٰ کوی یہ دے جملے سرہ

وَمَا يُعَمِّرُ مِنْ مَعْمَرٍ اہ مراد یہ دواہ چملو سرہ یو سرے دے یعنی دیو سری عمر یہ تقدیر کتب لیکل شوے دے مثلاً شپیت کلوتہ بیا یو یو ورخ کیدی نو یہ بل کتاب

کتب حقہ نقصان لیکل کیری ترا ختام د عمر پورے۔ یا مراد د دے نہ دوحہ کسان دی یعنی دیو کس عمر زیات دے او د بل کس عمر کم دے دادواہ یہ تقدیر کتب

لیکل شوے دی لیکن ہر کلمہ چہ داریاتے او کہے بتا کا تو تہ یہ مستقبل کتب معلومیری نو دے وچ نہ صیغہ د مضارع ذکر کریدہ۔ دریم قول دادے

چہ مراد د زیادت او نقصان تہ زیاتے کہے یہ برکت او یہ بے برکت کتب دے یہ سبب د نیکو عملو تو او بدو عملو تو سرہ۔

عَذَابٍ قَرَاتٍ سَائِعَةٍ تَشْرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ

خوک دے تنہا مائوؤنکے ۲ سان دی خکین ددہ او دابل مالکین دے

اُجَابٌ وَمِنْ كُلِّ تَا كَلُونِ لَحْمًا طَرِيًّا وَ

موتے بتاؤنکے او د ہر یونہ خورے ناسر غوبہ تازہ او

تَسْتَخْرِجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ

اد را او بلسے تاسو کان چہ اغوندے تاسو غے لورہ او دیتے تہ کشتہ

فِيهِ مَوَاحِرُ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ

پہ ہفے کیں شدونکی داو بو دیارہ آدے چہ او بتوئے تاسو فضل دہقہ او دیارہ ددے

تَشْكُرُونَ ۱۲ يُولِجُ الْبَلَّ فِي السَّهَارِ

چہ دہقہ شکر او کپڑے . درنہ یاسی شپہ پہ دے کیں

۱۲: دا اوم دلیل عقلی دے او د افعال سفلی دلیل دے مناسبت ہے محکب سرہ داد لکھ چہ انسان تو کیں دے عمر پہ لحاظ سرہ مساوات نیستہ دے رنگ پہ او بو کیں ہم مساوات نیستہ او پہ دے کیں لطیفہ، اشارہ دہ فرق تہ پہ مینم دے مؤحد او مشرک کیں۔ البحران یو بحر سمندر دے چہ دہقہ او بہ مالکین دی او د دے مکے او بہ دی دوم د آسمان او بہ دی چہ دیار تو نو پہ ذریعہ زمکے تہ راجی او د ہفے نہ خورونہ سیندونہ جو رشوے دی او بیا سمندر تہ اور سیری لیکن دہقہ او بہ دے سمندر دے او بو سرہ نہ غلط کیری او دا خوگے او بہ وی نو پہ دے وصف کیں دوی برابر تہ دی۔

وَمِنْ كُلِّ تَا پہ دے کیں اشارہ دہ چہ پہ دے دہ فائدہ کیں دوی برابر دی لیکن فائدہ اصلی چہ شکل داو بو دی پہ ہفے کیں دوی برابر تہ دی اشارہ دہ کہ مؤحد او مشرک پہ صفت دے شجاعت سخاوت وغیرہ کیں چرتہ برابر شی لیکن ددوی پہ اصل اعتقاد کیں برابری نیستہ و تَسْتَخْرِجُونَ ۱۲ دلتہ دلفظ دَمِنْ كُلِّ تَا پہ سورہ رحمن ۱۲ کیں دلفظ متھا تہ معلومی چہ جواہرات لو لو مرجان وغیرہ دے دارود اختلاف تہ حاصلیری دے ہفے طریقہ دادہ چہ دے سمندر پہ سطحہ باندے صدق کہلاؤ پروت وی نو پہ ہفے کیں دیار ان خاکی را غور زبکی نو صدق ہنداشی نو خہ وختا روستو دے نہ لو لو مرجان جو رشی۔ تَلْبَسُونَهَا لباس عام دے چہ غاہے اولاسونو تہ ہے اچوی یا ہے پہ جامو پورے اولگوی۔ رپاتے پہ یا متر

وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الظُّلِّ وَنَسَخَرَ الشَّمْسُ

اد درتہ باقی درخ پہ شیعہ کنیں او پہ خدمت کنیں نگوئے نی نمر

وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى

او سہوئے عریہ دون دے تپہ نہ نیچے عتورے

ذِكْرُ اللَّهِ رَبِّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ

دفعہ مفتوحہ و لا نہ تعی ستور رب دے خاص ہوا برہ پادشہ فی دہ و ہفہ کہ

تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يُمْكِنُ مِنْ قُضِيٍّ

چہ تہوئے پہ پخیزو جتو کنیں یہ نہ ممکن نہ خیر نہ دی ہوستی نہ ہدوی نہ کجیرے

یا ہے پہ بسترہ کنیں او گوی۔ وَتَرَى الْقُنُطُبَ قِيَّةً اہ دافیدہ پہ سمندر پورے خاص
دہ دے دے و جہ قیوئے مفرد ذکر کرو او مراد دے نہ غتہ جہ زونہ دی پہ
قرینہ د مولخ سرہ۔ او ہر کہ چہ ہر مئے دوارہ فہ دے ع موخقوتہ رمپری اگرچہ
د سمندر نہ لرمے دی او رو ستنے فائدہ خاص دہ پہ ہفہ چا پورے چہ سمندر کنیں
سورنی کوی دے و جہ تہ اول دوارہ صیفیئے جمع ذکر کرے دی او رو ستنے
صیفیئے مفرد ذکر کریدہ۔ وَلَقَدْ كُنتُمْ تَشْكُرُونَ یعنی پہ فضل د اللہ تعالیٰ او پہ
یہ کولو سرہ د غرقیدانو نہ شکر او کرے۔

۳۔ دا اتم دلیل عقلی وسطی زمانی دے۔ شیعہ او ورخ اجزاء د زمانے کنیں او تہر
سیوری دے دے د اختلاف سبب دے دے و جہ تہ یوئے ذکر کرل
یہ کجلی مسمیٰ مراد دے تہ ہر شیعہ او ورخ دے دے دوارہ غروب دے یا مراد
دے تہ ورخ د قیامت دہ۔ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ دانتیجہ دہ دہو لو دلیلو نو او د ذکر
د نعمتو نو چہ پہ ہفہ کنیں تصرف او علم د اللہ تعالیٰ ذکر شویدے او د رب نہ
مراد معبود او حاجت روادے۔ لَهُ الْمُلْكُ مخکین یے تصرف ذکر کرو تو پیک
کنیں بادشاہی (تدبیر) د اللہ تعالیٰ ذکر کوی۔ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ داردے
پہ شرک فی الدعا باندے پہ د نفی د ملک سرہ دہر معبود من دون اللہ نہ۔
وَالَّذِينَ دال لفظ حقیقت دے پہ ذوی الروح او ذوی العقولو کنیں او بتانوتہ مجازاً
شامل دے نو دے کنیں تمام معبودان من دون اللہ داخل دی او تفسیر روح المذاتی
کنیں ہم دفعے لیکلے دی۔ قُضِيَ ہفہ نورے پو سنکے چہ د ہلاوکی د کجورے نہ چپیر
وی دا د عرب پہ اصطلاح کنیں پہ مثال د قننت د ملکیت کنیں ذکر کیری۔

إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا

کہ چہ تاسو دے دے (دعا نہ مانگے) تو نہ اوری بلکہ ستاسو اوکھ فرض کہہ چہ اوری

مَا سْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُونَ

نوشی پورہ کولے حاجت ستاسو او پہ ورخ ذ قیمت کیں بہ استکار اوکری

بِشْرِكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ

۱۷

ستاسو ذ شرک تہ او خبر نشی در کولے تاتہ پشلت د خیر دار ذات (چہ اللہ تعالیٰ دے)

۱۷

او قتل او تقیر پہ قلت د خیر کیں ذکر کبری اگر چہ ملکیت و سرور ہی ذکر کرے
او پہ دے کیں اشارہ دہ چہ دامعبدان من دون اللہ خودا قدرت ہم نہ لری چہ
دفعہ پوستک دھراوی دگجورے تہ روح او سالم راجدا کری۔

مگر: دارد دے پہ شرک فی الدعا پہ طریقہ پہ نفی د علم او د استجابیت د دعا د
معبود من دون اللہ تہ۔ او تفسیر قرطبی او روح المعانی او نور مفسرینو لیکے دی چہ
دالیت ملائکہ، جنات، انبیاء، شیاطین او بتا تو تلو تہ شامل دے۔

لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ، مفسر الوسی روح المعانی کیں لیکے دی چہ بتان خو حکہ
تہ اوری چہ جمادات دی او ملائکہ انبیاء او اولیاء (زوتدای) د دے و جنتہ اوری
چہ لرے وی د دے مشرکاتو تہ او اسباب ہم میں کیں نیشته یا د دے و ج تہ
چہ اللہ تعالیٰ د هقوی غوگونہ یح ساقی د داسے شرکی او قبیم او ازونو تہ د پاسہ
د دے چہ حقہ تہ شی راویہ تفسیر د سورۃ احقاق کیں لیکے دی (چہ کوم معبودان
چہ مرہ دی هقوی تہ اوری حکہ چہ مری اوری بال نشی کولے۔

قائدان: دالیت قطعی الدلالة دے پہ دے مسئلہ کیں چہ مری بزرگان د مشرکاتو
شرکی او ازون۔ بالکل نہ اوری کہ نزد دے وی اوکھ لرے وی لفظ د دعاء کم پہ دے
باندے دلیل دے چہ مراد د دے تہ حاجت غوشتل دی او هر چہ پہ مسئلہ د نفی
سماع موقی مطلقاً کیں دہ تودا صریح نہ دے بلکہ احتمالی دے۔ او د دے و جنتہ
عائشہ رضی اللہ عنہا او امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ دالیت پہ دلیل د نفی سماع موقی
کیں نہ دے ذکر کرے۔ وَلَوْ سَمِعُوا لَوْ دَیَا دَ قَرْض کولو راغی یعنی سماع نیشته
لیکن کہ فرض کرو چہ شتہوما استجابوا لکم یعنی مقصد د مشرک خواجہ پورہ
کیدال دی او هغه خودا معبودان بالکل نشی کولے۔

قائدان: استجابیت شامل دے دعا غوشتلو تہ یعنی کہ تہ (یا تہ پہ بل مخ)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ

اے مخلوق تاسو قول محتاج یے اللہ تعالیٰ تہ

وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝۱۵۱

او اللہ تعالیٰ خاص ہفہ بے حاجتہ ستائیل شویدے۔ کہ چرے او غواری قنایہ کوی تاسو

وَيَأْتِي بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۝۱۵۲ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ

اور ابہ ولی مخلوق نوے او تہ دے دا کار یہ اللہ تعالیٰ پازدے

بِعَزِيزٍ ۝۱۵۳ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

سکران۔ او تہ شی پوزتہ کولے یو پیتی وال پیچے (دگنا ہون) دبل چا

دوی تہ وائی چہ زما دپارے دُعا او غوارے نو دُعا ہم تشی غوختلے نو معلومہ شو پے شوک وائی چہ ہر کله ثابتہ شی چہ مری اوری نو بیا دُعا غوختل ترینہ ہم جائز شو دا غلطہ خبرہ دہ یہ دے کنس ملازمہ نیشته اودا سے یہ حدیث دیدر کنس م راغہ دی چہ دوی اوس اوری لیکن جواب تشی ورکولے۔ پشتر ککمر مراد د شرک تہ طلب د حاجت دے ددوی تہ حککہ چہ داشرک فی الدعا دے اودا انکار ددوی ذکر شویدے یہ سورۃ یونس سق کین او یہ سورۃ احقاف سق کین۔ مثلاً خبیث مراد د خیر تہ اللہ تعالیٰ دے یعنی کہ شوک سماع او استجابت د دے معبودانو من دون اللہ ثابتوی پہ اقوالو د اہل علم وغیرہ سرہ نو جواب داسے چہ دھقوی قول د خیر ذات پہ مقابلہ کنس ہیج حیثیت نہ لری۔

۱۵۱۔ ددے ایت نہ تر سچ پورے دویم باب دے پہ دے کنس دودہ عقلی دلیلوں دی بیا تحویف اخروی بیا مثالوں تہ بیا تسلی نی صلی اللہ علیہ وسلم تہ بیا تفصیلی بشارت او تحویف د پیکر ۱۵۲۔ کنس تہم عقلی دلیل دے۔ الفقراء معرق د دولت کوی پہ کامل فقر یا تدا پہ ہر چیز اد پہ ہر حالت کنس کہ نی وی یا ولی یا مالدار وی یا مسکین وغیرہ۔ اری اللہ لفظ دالی دانتہا دپارے دے یعنی دیو انسان احتیاج کہ یل انسان تہ وی توہم دھغہ اخروی انتہاء اللہ تعالیٰ تہ او اخروی انتہاء تہ اعتبار دے۔ الفقیہ دایے ہم معرفہ ذکر کرہ حککہ چہ مراد تربیت کاملہ عبادہ چہ ہفہ عدم احتیاج دے او انسان کہ دیر مالدار وی توہم محتاج و الخبیث داصفت یے ددے وجہ نہ ذکر کرہ چہ یو انسان چہ دخالقونہ خان بے پردا کوی نو دھغہ بدای ویلے کیدی او د اللہ تعالیٰ سرہ دختا کامل نہ حمد ویلے کیدی شوک چہ مخلوق لری نعمتوتہ او قائدے ورکوی۔

۱۵۳۔ دا دوا رہ د مخکنس دلیل سرہ متعلق دی یعنی تصرف گئی او عینا کامل

وَأِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِئْلِهَا لَا يَحْمِلُ مِنْهُ

او کہ چہ از دگر یو دیون بارے خیل بار تہ تو تھی پور تہ کیدے دہقہ نہ

شَيْءٍ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۚ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ

ہیخ چیز اگر چہ خیلوے والا دی یقینا ستا ویرہ اشکوی پہ ہقہ کسانو باتدے

يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

چہ ویرہ پری د رب خیل نہ پہ حالت د تہ لیدلو کیں او پابتی کوی د مونہ

وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ

او چاہہ خان پاک ککو نو یقینا پاکول کوی دپارہ د فایمے دنگن خیل

وَالِلَّهِ الْمَصِيرُ ۝ (۱۸) وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ

او خاص اللہ تعالیٰ تہ کرحیدل دی - او برابر تہ دے روتہ

دہقہ ذکر کوی اِنْ لِّشَاءِ اشارہ دہ چہ ستا سو پہ فنا کولو کیں د بل چامشیت اوخوبے تہ محتاج نہ دے ہم داسے سورۃ ابراہیم سٹ ست کیں تیر شوے دی۔ سٹ: روستو د دلیلو نو د توحید او درد د شرک تہ تخویف دے یعنی لکہ چہ د مشرک حاجت روایی پہ دیا کیں معبودان من دون اللہ تھی کولے نو دارنگ پہ آخرت کیں ہم ددہ پیتے دگناہ ہقہ مشرکان پیران وغیرہ تھی پور تہ کولے چاہہ دگتہ شرک خودے۔ وَاِنْ تَدْعُ اِلٰہَہ پہ اولہ جملہ کیں مطلب داوو چہ یغیر د طلب نہ ہیخوک پیتے تھی اوچتہ دے او پہ دے جملہ کیں مطلب دا دے چہ پہ طلب او منت زارے سرہ ہم د مشرک پیتے بل خوک تھی پور تہ کولے دارنگ پہ اول کیں تول پیتے پور تہ کول مرادی او پہ دویمہ جملہ کیں بعض حصہ د پیتی مراد دہ۔

اِنَّمَا تُنذِرُ اِلٰہ تہلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ یعنی دگناہ (وزر) نہ۔ یچ کیدلو پیر بلہ لہر نیستہ سوا د انداز نہ۔ دارنگ ہر کلہ چہ دلیلو تہ تفصیل د بیان شول خولیکن مشرکانو ضدیانو تہ قایدہ تہ ورکوی نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ یے تہلی ورکیرہ چہ ستا انداز خشیت والو تہ فائدہ ورکوی۔ او د خشیت ظاہری تہ اقامۃ الصلوۃ دے نو اقاموا الصلوۃ یے ددے وچ نہ ذکر کرو۔ وَمَنْ تَزَكَّىٰ دا د انداز قایدہ دہ۔

وَالْبَصِيرُ ۝ وَلَا الظُّلُمُتْ وَلَا السُّورُ ۝

او لیدوینکے او نہ سیکے او نہ رسترا

وَلَا الظُّلُ وَلَا الْحُرُورُ ۝ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ

او نہ سورے او نہ گری - او نہ دی برابر زوندی

وَلَا الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۝

او نہ مری یقیناً اللہ تعالیٰ اورول کوی چاہے چاہے او غواہی

وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ۝

او نہ ہے تہ اوردوینکے ہفہ چاہے چاہے تہ دی

۱۹۔ اے اللہ! دے دیارہ و تخصیص و انداز پہ خشیت والو پورے یعنی خشیت والو تہ انداز فائدہ و رکوی او نور تہ فائدہ تہ و رکوی حکم چہ ددوی پہ حالہ تو کیں دیر فرق دے۔ او دماثلونہ دیارہ و اثبات و فرق پہ میںم و مؤحد (خشیت کوونکی) اوضدی عنادی کیں دی۔ اول مثال چہ دا عنادی پشان دہوند دے او مؤحد پشان دے بینا دے لکہ چہ دے دوارو پہ میںم کیں پہ لیدلو درترا او تیرو او پہ لیدلو د مضر اتو او مفید خیزونو او صمیم لار او غلطہ لار و غیرہ کیں فرق دے تو دارنگ و مؤحد او مشرک پہ میںم کیں ہم پہ دفعہ امور و کیں فرق دے۔ دویم مثال یعنی کفر او شرک او دھفہ دلیلونہ پشان و ظلمات و دی او توحید و ایمان او دھفہ دلیلونہ پشان دے نور دی۔ دریم مثال یعنی توحید او ایمان نتیجہ او عوض پہ دنیا او آخرت کیں آرام دے او ہفہ پہ پشان دے سوری دے او د کفر و شرک عاقبت پہ دنیا او آخرت کیں عذاب او سخت زوند دے او ہفہ پشان دے حروس و سختہ گری دے۔ حاصل دا چہ ددوی پہ مدعا گانو او دلیلونو او تیجودرے وار و کیں فرق دے، او دے تہ فرق کامل و یلے کیبری۔

۲۰۔ داخلورم مثال دے او مؤحدین رخشیت کوونکی دے اللہ تعالیٰ تہ پشان دے زوندو دی چہ تول قوتوتہ او حواس یے کار کوی ر اوریدال، لیدال، پوہیدال) او مشرکان عنادیان پشان دے مرو دی چہ تول قوتوتہ او حواس یے بے کار شویدی یعنی مری تہ اوری او تہ و یقی او تہ پوہیدی نو دارنگ عنادی مشرک ہم ر کم بکم عقی دے۔

فائدہ ۱۔ پہ دے خلورم کیں مایستوی یے دوبارہ ذکر کرو دے و جہ تہ چہ

إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۝ إِنْكَارُكَ بِالْحَقِّ

تہ ہے مگر دیرہ درکوونکے ہے۔ یقیناً لیرے ہے موت تہ یہ حقہ سرہ

يَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا

زیرے درکوونکے او دیرہ درکوونکے او نیشہ دے ہے امت مکر تیر شوبیدے یہ ہے کتین

نَذِيرٌ ۝ وَإِنْ يَكْذِبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ

دیرہ درکوونکے۔ او کہ دوی تاتہ دروقرن وائی نو یقیناً دروقرن وپیلہ ریغیر انوتہ) حقہ کسانو

د مری او ژوندی پہ مینم کین من کل الوجه قرق دے او هر چه مخفی دے دی نو
کله کله یویل تہ نزدے کیدے شی لکه چه اعلی دپاره د زره بصیرت وی نو بصیر
تہ نزدے شی او چه پہ تیرو کین چراغ اولگی نو نور تہ نزدے شی او په کرے
کین دینختی اسباب استعمال شی نو سوری تہ نزدے شی لیکن په مرو کین داسے
تغییر نشی راتلے چه هم دے مروی او هم دے په هغه کین د ژوندی صفت پیدا
شی او مراد د حیاة تہ حیاة دنیویہ دے۔ اِنْ اِلٰهَ یُسْمِعُ مَنْ یَشَاءُ وَمَا اَنْتَ بِمُسْمِعٍ
مَنْ فِی الْقُبُورِ دایم مثل دے سره د تسلی د رسول صلی الله علیه وسلم تہ او متعلق
دے د انسا تذکر سره۔ د دے مثال مطلب او حامل دا دے چه هغه کافران ضدیان
مشاب دی د هغه پدانو نو سره چه په قبرو تو کین دفن کرے شوے دی چه په
هغوی کین روح نیشته او نه اوری تہ وبقی او تہ پوهیپی د دنیا په حال باندے۔
نودارنگ دا کافران هم تہ اوری او تہ پوهیپی نو تہ دوی تہ اورول نیٹے کولے بلکه
اورول د الله تعالی په قدرت کین دی۔ دا ایت هم دلیل دے چه مری د دنیا والو
خبرے تہ اوری او تہ دوی لره پیژنی۔ د دے تشریح په تفسیر د سورة روم کین ذکر
کرے شویده۔

فَإِنَّهَا ۝ مَنْ فِی الْقُبُورِ۔ په قبر کین صرف بدن پروت دے هغه بالکل نه اوری
او هر چه روح دے نو په قبر کین نیشته او حیات او اُردیل خو پر روح سره کیپی۔
۲۳۔ دا هم تسلی ده چه ستا کارا نذار دے اورول ستا ذمه واری تہ ده۔
۲۴۔ دا هم تسلی ده او تفصیل د صفت د انذار دے او مراد د نذیر نه پیغیر د
د دے وچ نه تیر شوے امتو تہ ہے ذکر کرل۔

مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ

چہ ددوی تہ مخکش وو رافے دو هغوی تہ رسولان د هغوی یہ بشکارہ کلیونو

وَبِالْزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ۝۴۵ ثُمَّ أَخَذْتُ

او د وعظ بہ خبرد او یہ کتاب رتہا والہ سرہ - بیا او تیول ما

الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ۝۴۶

هغه کسان چہ کفر یے کولے وو نو غہ رنگہ شو عذاب زما

الْمُتَرَاتِنَ اللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

ایا تہ سورے تہ چہ یقیئاً اللہ تعالیٰ راوردے دی د آسمان د طرف تہ اویہ

فَاخْرَجْنَا بِهِ شَجَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا

نو را اویاسو مونو یہ هغه سرہ میوے (ظہ) چہ مختلف دی رنگونہ د هغه

وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ

لو د غرونو تہ تکرے سینیہ او سرہ مختلف دی

أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ۝۴۷ وَمِنَ النَّاسِ

رنگونہ د هغوی او د کارغانو یشان تک نور دی - او د انسانانو

۲۵۔ دا ہم تسلی دہ او جواب د شرط حذف دے یعنی (قاصبر صبر کوہ) -

البیِّنَاتِ مراد دے تہ معجزات دی یا بشکارہ احکام چہ یہ صرف عقل سرہ معلومیہی چہ دا معجم دی یعنی عقلی دلیلونہ - وَالزُّبُرِ وارہ کتابونہ یعنی صحیفے یا د وعظ او نصیحت خبرے - وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ مراد تریبہ غمت کتاب دے لکہ نورات انجیل او نسبت ددرے وارہ خیر و نونو تولو انبیاء تہ دے یہ طریقہ د مجبوءہ سرہ یعنی بعضہ انبیاء یہ دے کنس بوخیز راوردے دے او بعضہ دودہ خیرونہ راوردیدی او بعضہ درے وارہ راوردیدی لکہ موسیٰ علیہ السلام - ثُمَّ أَخَذْتُ یہ دے سرہ تخویف دے منکرینونہ -

۲۷۔ دالسم دلیل عقلی دے یہ دے کنس ہم اختلاف د شراتو او اختلاف د غرونو

یہ رنگونو کنس ذکر کوی هرکله چہ یہ تیر شوے دلیلونو کنس عام خطاب مشرکانو تہ ذکر شو لیکن هغوی تریبہ فائده تہ اخلی او د هغوی تکذیب ذکر کر شو نو اوس خاص خطاب کوی نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او هغه چاہتہ چہ دے

۱۸۶

وَاللّٰی وَاٰی وَاَلَا نَعَامٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ

او زندہ سرو او خاردو نہ مختلف دی رنگونہ دھتوی دغہ شان

اِسْمَای خَشٰی اللّٰہِ مِنْ عِبَادَةِ الْعُلَمَآءِ اِنَّ

یقینا دیریری د اللہ تعالیٰ نہ د بتاگانو دھتہ نہ عالمان یقینا

اللّٰہَ عَزِیْزٌ غَفُوْرٌ ۲۸ اِنَّ الَّذِیْنَ یَتَّبِعُوْنَ

اللہ تعالیٰ زوراور اونحنہ کوونک دے یقینا ہرہ کسان چہ لولی

خطاب اہلیت لری -

فائدہ :- ہرکلمہ چہ پہ میوؤ او غلوکین د اختلاف قسمونہ بے شمارہ دی تو
مردو اجمالی اختلاف بے ذکر کرو او پہ غرو تو کین اختلاف لک دے بیا
اصول د رنگونو درے دی سپین سور او تور بیا د گہاون د سپین او سور نہ نور
رنگونہ ہم جو ریبری نو دھتہ نہ روسہ مختلف الوانہا ذکر کرل جڈا د مختلفو
لارو تہ وائی او مختلفو تکر و تہ ہم وریہ کیری - غوا یبیب سوڈ، سود بدل دے
د غرابیب نہ حکہ چہ غرابیب د غراب نہ دے او پہ غراب (کارغہ) کین بعض
خر رنگ وی نو پہ سود سرہ بے دھتہ وضاحت او کرو چہ دلہ تور مراد دی او
ہرکلمہ چہ سپین او سور یوبل سرہ مناسبت لری او تور دھتہ نہ دیر غراب رنگ
دے دے وچ نہ غرابیب بے جڈا ذکر کرو۔

۲۸ :- دایوؤ لسم دلیل عقلی دے پہ دے کین اختلاف د اہل روح ذکر کوی
پہ رنگونو کین - او ہرکلمہ چہ من پہ معنی د بعض دے نو ضمیر د مذکر بے پہ
الوانہ کین ہتہ راجع کرو او دے دیارہ چہ فرق واضحشی پہ منہ ددوہ الروح
او غیر ذوی الروح کین اِسْمَای خَشٰی اللّٰہِ مِنْ عِبَادَةِ الْعُلَمَآءِ دا متعلق د اما تنذار
الذین یخشون ربہم سرہ دے یعنی ہرکلمہ چہ مثالونہ او دلیلونہ بیان شول نو
سوال پیدا شوچہ دے نہ اترقبو لوؤنکی خوک دی؟ نو پہ دے جملہ کین دھتہ
جواب دے چہ دتاتیر د قرآن دیارہ علم ضروری دے یعنی خشیت موقوف دے
پہ معرفت د قدر او د شان د - معنی رھتہ خوک چہ دھتہ نہ ویرہ کیداشی پو
نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرمائیے دی انی لا علم باللہ واخشا کملہ - او
معرفت د قدر او شان پہ علم سرہ دے نو خوک چہ د اللہ تعالیٰ شان ، قدر
اسماء او مفتونہ تہ پیڑنی نو ہتہ د اللہ تعالیٰ تہ نہ ویریری اگرچہ پہ خوب
ہاتے پہ بل مہ

کَتَبَ اللّٰهُ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَانْفَقُوا مِنْ

کتاب دے اللہ تعالیٰ او یا بندہ کوی دے موع او خدج کوی دے موع ته

رَزَقْنَهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً يَّرْجُونَ تِجَارَةً

چه ورکړے دی مرنه دوی ته پت او بنگانه امیدا لری د سوداگرۍ

لَنْ تَبُورَ ۝ لِيُؤْفِقَهُمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ

چه نه بیکاره کړی. ددے دپاره چه پور کړی دوی ته اجرو ته ددی او زیات ودری دوی ته

باندے دعوے دایمان کوی. دالیت صریح دلیل دے په فضیلت د علم
باندے دهغه عبادت ته چه بغیر د علم ته وی.

فایده: به سقیان توری رحمة الله به ابن کثیر نقل کړیدی چه علماء درے
قسمه دی اول قسم عالم بالله ویا مرالله یعنی هغه چه د الله تعالیٰ اسماء ووصفات
او عظمت شان باندے علم لری اودا په قرآن کریم سره حاصلیری او هغه
چه قرائض او حدود او احکام پیژنی او دایه حدیث او فقه سره حاصلیری اودا د علم
قسم دے. دویم قسم عالم بالله فقط یعنی د الله تعالیٰ د اسماء ووصفاتونه بیه علم
لری لیکن د احکام او حدود علم ویرسره تفصیلی نه وی یعنی په قرآن باندے عالم
وی لیکن احادیث او فقه باندے پوره علم نه لری. دریم قسم عالم با مرالله فقط
یعنی په احکام او قرائضو باندے پوره عالم وی لیکن د الله تعالیٰ اسماء ووصفاتو
او عظمت نه پوره علم نه لری. نویه دے مقام کس د علماء ته مراد اول اودیم
قسم دے چه هغوی د الله تعالیٰ ته ویره کوی اگر چه اول زیات خشیت لری په
نسبت د دویم او هر چه دریم قسم دے نو د هغه په زړه کس خشیت نه وی او د
دے وچ ته هغه علماء چه په فقه او فتون کس مهارت لری لیکن د قرآن
او حدیث نه پوره واقف نه وی نویه هغوی کس شرک او بدعات دیروی او هغه
په نیز د الله تعالیٰ عالم نه دے.

۲۹. هرکله چه مخکس خشیت والا ذکر کړل چه دا علماء دی نویه دے
آیت کس د هغوی کردار او بشارت ذکر کوی. یثْلُوْن مراد د دے ته
دوام د تلاوت او د درس و تدریس د آیاتو نو دے سره د علم او عمل کولو ته.
فایده: به خشیت عبادت قلبیه دے او تلاوت عبادت لسانیه دے او اقامه
الصلاة عبادت بدنیه دے او انفاق عبادت مالیه دے. تجارة مراد ترینه

مَنْ فَضَّلَهُ طَائِفَةً غَفُورٌ شَكُورٌ ③

فضل چل تہ یقیناً اللہ تعالیٰ بخشنہ کوونکے دے قبلہ دے دے .

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ

او ہقہ چہ وحی در لیلے دہ مونہ تاتہ چہ کتاب دے

هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ط

ہقہ حق دے رشتی کوونکے دے دہقہ کتابونو چہ ددہ تہ مخکین دی

إِنَّ اللَّهَ يَعْبَادُهُ لَخَيْرٌ بَصِيرٌ ④ ثُمَّ

یقیناً اللہ تعالیٰ یہ بنامانو خپلو باتو دے خبدار دے ہیں ویکے دے .

أَوْزَنَّا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا

ورکرد مولو کتاب ہقہ کسانو تہ چہ غورہ کپے دی مونہ دہ بنامانو خپلو تہ

فِيهِمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ

نوبعض دہ دوی تہ ظلم کوونکے دی یہ ٹان خپل پاتدے او بعض دہ دوی تہ میانہ روح دی

یعنی (کہہ) تجارت دہ او دا ذکر دے یہ سورۃ توبہ ۱۸۰ کنس یعنی تجارتی اللہ تعالیٰ
لہ کریدے نو دہقہ ککتے او میداوتہ لری۔

۱۸۰ دالام دہ عاقبت دے متعلق دے یہ ہرجون پیرے یا لام صلہ دہ دہ فعل
پتہ یعنی فعلوا ذلک لیوقیہم غفور غتا او وارہ کتاہونہ بخئی او شکور
لک عمل صالح ہم قبولوی یا دالفا تشر مرتب دے۔

۱۸۱ ہر کلاہ چہ تیر شوی آیا تو نو کنس بشارت دہ عالمانو دایات الہیہ ذکر
کرو توبہ دے ایت کنس دایات الہیہ چہ کتاب اللہ دے دہقہ صداقت
او مرتبہ ذکر کوی۔ من الکتاب من تبیضہ دے یا بیانیہ دے یہ لفظ
دین کنس اشارہ دہ چہ دہ قرآن ہر جزء حق دے۔

وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يُرِيدُونَ اللَّهُ

او بعض ددوی تہ ہوائی کیری پہ نیک کاروں سرہ پہ توفیق د اللہ تعالیٰ سرہ

ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿۳۲﴾ جَنَّتْ

دا چہ دے فضل دیر لوے دے باغونہ

عَذْرٍ يَدْخُلُوتَهَا يُخْلَوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ

دھیش والی چہ دلخیری پہ ہفتہ کالی پہ اچلے کیری دوی تہ دے ہنگو

مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا

دے سرد زرد تہ او منگلے او جائے ددوی پہ ہفتہ کتب

۳۲۔ یہ دے ایت کتب د اصحاب قرآن درے درج ذکر کوی او ہغوی تہ بشارت دے۔ ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْمَكَاتِ ثُمَّ دِيارہ د تعقیب ذکر دے تہ دِيارہ د تراخی د زمان حکہ چہ حکمت د قرآن نزول ذکر کرے دے اودا د ہفتہ تفصیل دے۔

الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْهُمْ لِيُحَدِّثُوا غَدَ بِمَا نَنْشَأُ مِنْ شَأْنِ الْمَعْنَى دے لیکن پہ آرٹ سرہ تعبیر کول کتب اشارہ دہ چہ دوی د قرآن مستحق دی لکہ وارث چہ د میراث حق داروی۔ او اصطفاء تہ مراد دادے چہ دوی لہے توفیق د دین اسلام د متلو ور کرے دے لکہ چہ کتب خیر امیہ او کذلک جعلناکم امیہ وسطا کتب ذکر شوییدی فیہم ظالم لنفسہم د تقسیم دے پہ الذین اصطفینا کتب ضمیرے راجع دے الذین تہ۔ او مفسر قرطبی او خطیب شریانی او نور مفسرین و حدیث مرفوع نقل کریدے چہ دا قول پہ جنت کتب داخلیری۔ او قرطبی د شہر صحابہ کرامونہ نقل کریدی چہ دا قول قسمونہ پہ مؤمنان کتب دی او مراد د ظالم تہ ہفہ مؤمن دے چہ کناہونہ ہے دیر دی د نیک اعمالونہ او لنفسہم کتب اشارہ دہ چہ ظلم ددہ یل چاہ تہ متعدی تہ دے یعنی یل شوک کرامی تہ نہ راہلی او مقتصد تہ مراد ہفہ دے چہ کناہونہ او طاعتونہ ہے برابر دی

او سابق ہفہ دے چہ کناہونہ ہے لگ دی پہ نسبت د طاعتواو پہ دے کتب غلبی او قرطبی ترشیا سو پورے اقوال ذکر کرے دی۔ او ظالم ہے حکمت راوی دے حکہ چہ پہ امت کتب اول قسم دیر دی ددوم تہ او دویم دیر دی ددریم تہ او یادا نزقی دہ داتی تہ اعلیٰ تہ۔ یادین اللہ مراد دادے چہ د امرتے د اللہ تعالیٰ پہ تقدیر سرہ حاصل شوییدی ذلک اشارہ دہ اصطفاء تہ یا کتاب ور کولوتہ۔

خَيْرٌ ۖ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ

رہیم دی ۔ او دوی بہ وائی د خدایے مقنونه دیوالہ نطقی دی حقہ ذات چہ لرے نے کرو

عَمَّا اُحْزَنَ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٣﴾

زموڻ نه ٿول غم يقيناً رب زموڻ ضرور بخشنه ڪوڏين ڪي قبلوڏين ڏي

الرَّيِّحُ أَهْلًا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ

ہفتہ ذات دے چہ رادستہ ہے کو موندہ کورد دیہ کیدالوتہ د وچ د فضل خیل تہ

لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نُصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا

نہ بہ رسیڑی مونہ تہ پہ دے کیں ھیج تکلیف او نہ بہ رسیڑی مونہ تہ پہ دے کیں

لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ

سارے والے ۔ ادھقہ کسان چہ کفریے کو پیدے دوی دیلہ اور

جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا

جہنم دے قیصلہ یہ نہ کیڑی یہ دوی پاتدے (دسک) چہ مرہ شی

۳۳ ۳۴ ۳۵ : پہ دے ایات تو کس بشارت دے دے وارہ اقساموتہ پہ بیان کس

حالاتِ خوشحالی سرہ اود ایت پہ اول کیں لفظ رَ لَہم مقدردے یعنی لَہم جنات عدن.

آساوَر پہ دے تخصیص کش اشارہ دہ چہ دوی پہ د کار کو لوتہ فارغ وی حکمہ

چہ یہ لاسو تو کس کالی دھفہ چاوی چہ پتچلہ ہیہ خدمت اوکار تہ گوی۔

وَلَوْلَا دَاعِطْفَدِے یہ محل داساور باتدے اوهرکہ چہ دادتول بدان سرہ

تعلق لری دے ورنہ دانی داسا ورنہ پہ جے مرے سر دے کسے

الحزن مراد دے نہ ہوں غموںہ د دنیا اود احسن دنی : : : : : اور : : : : : غم

مرل عم دلنا هوتو عم د حساب عم د میزان عم د روان د سمواتو سم - روزگار

ذُعافیت۔ دارالمقامہ پہ دے پس اسراۓ وہ چاہت ہے کہ یہ دینان یہ محنت

۱۰۲۹-۱۰۳۰ مکتبہ، و تفسیر، غموتہ اور تکیقوت و سرہ۔

یادہ مرض و عیوہ۔ لغوی سہ کے میدان میں پائے گئے۔

وَلَا يُخَفِّفْ عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ

او نہ یہ نشتی سہکدالے دے دوی نہ د عذاب نہ ہفتہ نہ دفعہ شان

تَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ۝ (۳۷) وَهُمْ يَصْطَرِّخُونَ

سزا دیکر مونہ ہر منکر نہ او دوی یہ چٹ دہی

فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي

یہ ہفتہ کن اے ربہ زموثرہ او باہے موثرہ علوتہ یہ کو دسنت برابر بسوا د ہفتہ

كُنَّا نَعْمَلُ أَوَّلَ نَعْمَرِكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ

عملونہ چہ موثرہ کول (اویہ دیلے نشتی) آیا عمر نہ دددرکم موثرہ تاسوتہ دومرہ چہ نصیحت قبول کرے وہ

فِيهِ مَن تَذَكَّرُ وَجَاءَكُمْ السَّيِّئُ

یہ ہفتہ کن چاہ نصیحت قبول او راغلے وہ تاسوتہ دیرہ درکوونے

قَدْ وَقُوا قَمًا لِلظَّالِمِينَ مِنْ تَصِيرٍ ۝ (۳۸)

نو وٹکے نیستہ د ظالمونہ د ہارہ ہین مادکار

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمُ غَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

یقیناً اللہ تعالی عالم دے یہ پتو خیزونہ د اسمانونہ او د دے

۳۷۔۔ دا تخویف اخروی دے منکر بتولہ یہ درے حالتونہ سرہ۔ کہ یقظی علیہم یعنی یہ دوی بانندادیم مرگ حکم نشتی کیدالے اگرچہ دوی بہ مطالبہ کوی وناہوا یا مالک لیقض علیہا ربک (زخرف سء) او اشارہ دہ چہ مرگ بغیر حکم د اللہ تعالی نہ نشتی راتلے۔

۳۸۔۔ دا ہم تخویف دے یہ ذکر د خلور و طریقو سرہ۔ غیر الذی کنا نعمل دالفظ دلیل دے چہ دوی بہ خیلو عملونہ تہ صالح وئیل (و یحسبون انہم یحسنون صنعاً) اوس ورتہ معلومہ شوہ چہ ہفتہ عملونہ صالح تہ ووحکہ دا قیدے او وگوو۔ اَوَّلَ نَعْمَرِكُمْ دے تہ ہفتکن یقال پت دے یعنی اویہ ویلے نشتی دوی تہ یہ دیرہ زور نہ سرہ۔ مَا يَتَذَكَّرُ فَيُؤْخَذُ حَیْثُ دَخَرَتْ بِهَا رُجُلًا اللہ تعالی شہینہ کالہ عمر ودرکہ دے نو ددہ ہرہ بہاتہ یے روکہ کرے دہ۔ السَّيِّئُ مراد ددے تہ پیغمبر دے یا کتاب اللہ دے یا ہر داعی دحق دے یا بوجہ اوالے رسپین ولے دویختو دے۔

إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۳۸﴾ هُوَ الَّذِي

یقیناً حقہ پوچھ دے یہ حقہ خبر دے یہ سبوت و خلق و کائنات دی۔ خاص اللہ تعالیٰ حق ذات

جَعَلَ لَكُمُ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ ط فَمَنْ كَفَرَ

جو کہے یے تاسو یوں پس اباد و تنگی یہ زمین کہیں نہ چاہے کفر او کہد

فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ط وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ

وہ یہ حقہ باندے بہ سزا د کفر و حقہ دی او تہ زیادتوی کافرانو لہ

كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ط وَلَا يَزِيدُ

کفر کول دھغوی یہ نیز د رب دھغوی مگر قصہ او تہ زیادتوی

الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿۳۹﴾ قُلْ

کافرانو لہ کفر کول دھغوی مگر تاوان تہ اولیہ

۳۸ :- دادیم یاب دے ترا آخر دسورت پورے یہ دے کہیں درے عقلی دلیل و تہ دی او طلب د دلیل دے د مشرکانو تہ او زجر دے اہل شرک تہ او یہ آخر کہیں تحویف دنیوی تفصیلی دے۔ یہ دے (۳۸) کہیں یو و لسم عقلی دلیل دے یہ بارہ د علم غیب د اللہ تعالیٰ کہیں۔ او یہ دے کہیں اشارہ دہ جواب د مشرکینو تہ یعنی اللہ تعالیٰ عالم دے یہ دے خیرہ باندے کہ تاسو دنیا تہ واپس او گر خوی نو بیا ہم تاسو عمل صالح تہ کوئے۔

۳۹ :- داد و لسم دلیل عقلی دے یعنی ہر کہلہ چہ اللہ تعالیٰ عالم دے یہ ہر چیز باندہ نو دے وچ تہ تاسو لہ یے د استعداد موافق خلافت در کرے دے۔ خلافت یف بوبل پس اباد و تنگی د زمین یاروستنی امتیان خلیفگان دی د تیر شو و امتونو۔ خلیفہ حقہ شوک چہ نائب وی د بل چا تہ یہ کار چلو و د حقہ کہیں۔ او ہر کہلہ چہ اللہ تعالیٰ نائب تہ محتاج تہ دے دے وچ ابو بکر رضی اللہ عنہ لفظ یا خلیفہ اللہ یداکنہ دے او خلیفہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یے غورہ کہے دے او د تفسیر قرطبی کہیں ذکر دی۔ فَمَنْ كَفَرَ یعنی خلافت پہ تاسو باندے نعمت او احسان د اللہ تعالیٰ دے او سرہ د دے تہ چہ چا کفر او ناشکری او کہہ تو و بال د کفر بہ خاص یہ حقہ باندے وی۔ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ یعنی خومرہ چہ یہ کفر کہیں ترقی کوی نو دومرہ د اللہ تعالیٰ غضب پہ حقہ باندے زیادتیری د پاتے پہ بل

أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَ كُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ

ایا بومہ ہے تاسو پہ بارہ د شریکانو ستاسو حقہ چہ تاسو ہے بلکہ ڪو ئے

مِنْ دُونِ اللَّهِ أُرُونِي مَاذَا خَلَقُوا

یوا د الله تعالیٰ نه او ښاځی ماته چہ څه پیدا ڪریځی

مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ

دوی د زمکه نه ایا دوی لره یوخه ده په اسمانونو کښ

أَمْ آتَيْنَهُم كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَاتٍ مِنْهُ

او یا ورکو ئے دے مونږ دوی ته کتاب نو دوی په ښکاره دلیل یاندا دے دی ددغه کتاب نه

بَلْ إِنْ يَصِدُّ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

بلکه وځاے نه ڪوی ظالمان بعض د دوی د بضو سره

إِلَّا غُرُورًا ۝ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ

مگر د دھوکے یقیناً الله تعالیٰ را ټینګوی اسمانونه

او د غضب الہی په سبب د دے کافر خسران او تاوان زیاتیری ځکه چہ سرمایہ د عمریے بے ځایه خرچ ڪیږی. او غضب الہی سبب دے او خسران مسبب دے د دے وچ نه غضب یے په خسران باندے مخکښ راوړے دے.

سځا: په دے ایت کښ زجر دے مشرکیتو ته رچہ مخکښ ایت کښ په من ڪفر سره د ڪړ شول) او طلب د دلیل دے په شرک یانداے اول دلیل عقلی سفلی دویم دلیل عقلی علوی دریم دلیل نقلی او وحی د نازل ڪړے شوی کتاب نه دارنگی په سورة احقاق ڪ کښ هم ذکر دی. د سموات سره یے شرک ذکر ڪړو خلق یے نه دے ذکر ڪړے ځکه چہ بره په اسمانونو کښ د شرکاؤ د خلق هیڅ امکان نیستہ هان د برخه د تصرف کولو دعوے کیدے شی.

آتیناهم کتابًا دا دلیل دے چہ کتاب الہی دلیل کیدے شی بل کتاب دلیل نه د بل ځاے د الظالمون یعنی دلیلو ته نیستہ بلکه خالص تقلید دے د اکثران په مشرانو ګمراھانو پسے بے دلیلہ روان دی او ګمراھان (مشرکان) ورله دھوکہ ورکوی باطله خبره ورته حقہ ښکاره کوی شرک ورته توحید او بداعت ورته سنت ښکاره کوی.

وَالْأَرْضِ أَنْ تَزُولَ وَلَئِنْ زَالَتْ إِتَانُ

او زمکه د خوییدلو د خیل جائے ته او که چرے دوی او خوییدل نشی

أَمْسِكُمْ بِهَا مِنْ آخِذٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّ اللَّهَ

را تینگی دوی لره هیشک روستو د خوییدلو ته یقیناً الله تعالی

كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ۝۱۱ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ

میرناک محنته کوونکے دے . او قسموته کرے دی دوی په الله تعالی پلنا

جَهْدًا أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ

پاخه قسموته خیل که چرے راغ دوی ته دیره ورکوونکے

لَيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إْحْدَى الْأُمَمِ ۚ

ضرور دوی په ښه هدايت والا شی د هر یو د امتونو ته

فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ۝۱۲

نو هر که په راغ دوی ته ویره ورکوونکے نوزیات یې نه کم دوی لره مگر نفرت -

۱۱ :- دادیارسم دلیل عقلی دے هرکله چه د معبودان من دون الله عجز او کمزوری بیان شوه نو اوس الله تعالی خیل عظمت شان بیانوی . اَنْ تَزُولَ مفعول له دے یعنی لپلا تزلولا او کراهیه ان تزلولا یا مفعول ثانی دے یعنی من ان تزلولا یا بدل اشتمال دے د ماقبل ته . وَلَئِنْ زَالَتْ یعنی که مشرکان اوایی چه معبودان من دون الله تعالی د حق عذر دوج ته اول امساک نشی کولے هغه په الله تعالی ته پریځودلے دے لیکن نور تصرفات کولے شی نو په دے جمله کښ د هغه جواب اوشواو اشاره ده چه د اسمانونو اوزمکه زوال د خپلو ځایونو ته ممکن دے په اشتقاق اوزلزلے سره . اِنْ اَمْسِكُمْ بِهَا د جواب قسم دے چه معنی د لام ده او جواب شرط چه اِنْ دے هغه محذوف دے . اِنَّهٗ كَانَ حَلِيمًا یعنی د مخلوق د گناهونو د وجه ته نژدے ده چه اسمانونو ته اوزمکه زائله شی لیکن الله تعالی حلیم دے د مخلوق ته رچه مستحق د عذاب دی (عذاب روستو کوی -

۱۲ :- دا زجر دے په انکار د رسالت او په ماتولو د قسم سره . هرکله چه مشرکین عرب ته معلومه شوه چه یهودیانو او نصاری د خپلو رسولانو ته انکار کپړے دے نو دوی قسم او کړو چه که چرے موته ته رسول راغے رپا ته په بل مخ)

اَسْتَكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ط

دَوج دَلوئے کولو تہ پہ زمکہ کیں راوکوی دوی) ناکارہ چلو تہ

وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ط

او تہ راگیر دوی ناکارہ چلے دل مکر حقار دَ هُفَ

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ ط

نو انتظار تہ سکوی دوی مکر دَ طریقہ دَ محکمتو خلقو

فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ط

نو اونہ تہ موئے تہ طریقہ دَ اللہ تعالیٰ لہ بدلیدل

وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ط

او پھیرے او بہ تہ موئے تہ طریقہ دَ اللہ تعالیٰ لہ ادلیدل

نوموتز بہ دَ هُفَ پورہ تابعداری کوؤ۔ اوربط دَ محکمتیں ایت سرہ دادے چہ
یہودیانو تہ رسولانو دَ زمکہ او اسمانو تو دَ امساک رتینکولو) پہ بارہ کتب کوم
خبرور کرے وؤ نو دوی بدل کرے وؤ لکہ چہ تفسیر قرطبی کیں دَ تیر شوی
ایت پہ تفسیر کیں دَ اب مسعود او ابن عباس رضی اللہ عنہم تہ نقل کرے
دی چہ هُغوی دَ کعب الا قبار تہ وادریدل چہ اسمانو تہ دیومک رقرشتہ) پہ
او لہ بانندے کرچی نو هُغوی پرے رد او کرو۔ اِحْدَى الْاُمَمِردا اضافت دَ پامرا دَ
استغراق دے یعنی دَ ہریوامت دَ امتونو محکمتو تہ چہ یہود او نصاریٰ دی۔
نُفُورًا اشارہ دہ تشبیہ تہ داوینانو سرہ لکہ چہ یواوین دَ مالک نہ او تختی
او هُفہ ئے رابی نو ددہ تحتیدل نور ہم زیاتیری۔

سلا۔ اَسْتَكْبَارًا بدل دے دَ نفورا نہ او علت دے دَ پامرا دَ نفرت کولویا مفعول
مطلق دے دَ پامرا دَ فعل هُذوق یعنی یستکبرون استکبارا۔ یا پہ معنی دَ اسم
فاعل دے او حال دے یعنی مستکبرین۔ فی الْاَرْضِ پہ دے کیں اشارہ چہ
پہ کوز مکان کیں چہ زمکہ دہ لوئی کول متدین جمع کول دی۔ وَمَكْرَ السَّيِّئِ
پہ دے کیں ہم هُفہ درے احتمالو تہ دی کوم چہ پہ استکبارا کیں وو او دا
اضافت دَ موصوف دے صفت تہ یعنی مکرنا کارہ۔ مراد دے تہ مؤمنانو او
نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ دھوکے کول او دَ هُغوی دَ تکلیف ور کولویا

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ

ایا دوی نه کسری یه ملک کنی چه اوکری چه نه رنک

كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا

شو آخری الحام نه هقه کساتو چه نه دوی نه مخکن وو اوور هغوی

أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ

دیر سخت نه دوی نه یه قوت کنی او نه دے الله تعالی چه یه وسه کوی هقه لره

مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمُوتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ

مخ نه خیز یه اسمانون کنی او نه یه زمکه کنی

إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا

یقینا الله تعالی پوهه دے قدرت والا دے

قتل کولو دپاره چلوته جوړول یا هغوی ته خیرے کول دی۔ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ یعنی دهغه چلونو او دهوکو اثر به واپس په دوی باندے پریوچی اوبد دعائی به واپس په دوی باندے راتی تفسیر قرطبی کنی ویله دی چه کعب الاخبار یوخل ابن عباس رضی الله عنهما ته اویل چه په تورات کنی لیکل دی چه من حفرة لراخیه حقرة وقع فیها رځوک چه رورته کنده اوکي نو دے به پکښ پریوچی) نو ابن عباس رضی الله عنهما ورته اویل چه داسه په قرآن کریم کنی هم شته او دا جمله یی او لوستله۔ قَهْلَ يَنْظُرُونَ ایا دا تخویف دنیوی دے۔ تَبَيُّنًا اَوْ كَحُيْلًا کنی فرق دے په خو و جو هوسره اوله وجه داده چه تبدیل دادے چه عذاب لرے کړی او نعمت او عافیت راوی او تحویل دادے چه عذاب کنی تخفیف راوی، دویم فرق دادے چه ځوک طاقت نه لری چه عذاب د الله تعالی بدل کړی او دارنگ طاقت نه لری چه عذاب دکان نه واړوی بل چاته او دریم فرق تبدیل په اجل د عذاب کنی او تحویل په صفت د عذاب کنی۔

۲۲۔ دا هم تخویف دنیوی دے هرکله چه سنة الاولین یی ذکر کړونو په دے آیت کنی دهغه ته دعبرت حاصلولو طریقه ذکر کوی چه هغه سیل کول او نظر کول دی او تنبییه ورکوی چه د الله تعالی سره (پاتې پېل مخ)

وَلَوْ يَرَوْا آيَاتَ اللَّهِ النَّاسِ بِمَا كَسَبُوا

اد کہ چرے نیو لے اللہ تعالیٰ خلق لورہ پہ وجہ ذہقہ کارو تو چہ دوی کرے دی

مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ

تہ بہ چہ دد یو یو دلے پہ شا ذ زمکہ باندے هیچ زندہ سر لیکن

يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ

دوستو کوی دوی لورہ تہ نیتہ مقرر پورے نو کله چہ راشی نیتہ دوی

فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا

پس یقیناً اللہ تعالیٰ دے بستاکانو خیال لورہ لیڈا ونگے

۵۱

پہ هیچ طریقہ مقابلہ نشی کید لے۔ لیعجزہ ددے نہ مخکیش خبر دگان پتہ دیکھنی
 ماکان اللہ ضعیفاً لیعجزہ او من شیء کتب من دپارہ ذ استغراق او تاکید دتقی دے۔
 سہ۔ دہام داخل دپہ تخویف دیتیو کتب او هرکله چہ منکریتو عذاب پہ تا دے سرہ
 طلب کو تو پہ دایت کتب دھے جواب د الناس دد نہ مراد گناہ کار انسانان دی کہ مؤمنان وی
 اوکھ مشرکان وی بما کسبوا یعنی پہ تو لو گناہونو ددوی چہ یوہم ورتہ نہ معاف کوی۔ او بول
 دد وجہ نہ مراد دی چہ پہ بعض گناہونو سرہ پہ دنیا کتب بعضہ عذابونہ راشی لکے۔ سورہ
 روم مگ کتب تیر شویدی۔ مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا انسانان چہ ذ زمکہ پہ کوم طرق باندے
 سکونت کوی نو ددے مثال دمرکوبے (سورے) دے چہ دھے پہ شایاندا سورلی کپری
 نو دے تہ یے ددے وجہ نہ ظہر اویل۔ اودارنگ دتہ وجہ الارض ہم ویلے کپری تدوج
 تہ چہ مخ پہ بدن کتب پنکله وی نو داد استو گنے حصہ ذ زمکہ د او بونہ بنکارہ دہ۔ من ذ ابیک
 سوال اوکپے شی چہ گناہونہ انسانانو کپے دی نواتر دھے پہ دواپور زندہ سرد) باندے ولے
 پریوچی؟ اول جواب دادے چہ دگناہونو د عذاب پہ وجہ سرہ بارانو نہ کم شی یا بنداشی او
 بوقی کم شی او اوچ شی نو دقہ زندہ سر د لوکے او تنن دوج نہ مرگشی او دلیل دادے
 چہ یوسری ویلے ووجہ یو ظالم پہ خیل ظلم مفرحان تہ نقصان وکلو نو دمو او تبلیغ تہ ضرورت نیشته
 نو ابرو ہریرہ رضی اللہ عنہ ورتہ اویل دروغ اویل قسم پہ اللہ تعالیٰ چہ لانیے (مری) پہ خیلو
 جالو کتب دظالمانو دظلم پہ وجہ سرہ خوارے او پتہ شی تو مگرشی۔ دویم جواب دادے چہ دواپ انسانانو
 دپارہ لوئے نعمت د نو د انسانانو دظلم پہ وجہ سر د انعمت پہ دوی تہ واعیتہ شی۔ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ
 دد جزاء عذوف دہ یعنی چہ نیتہ راشی تو بول پہ مرہ شی بیاد ہرچاپ مناسب جزاء وکلو یاندا اللہ تعالیٰ
 تفسیر سورہ فاطر پہ فضل داللہ تعالیٰ سر ختم شو۔

لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۳﴾ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۴﴾

ضرورت دے پہ تاہا نامے نازل اول ذکر اور ذات چہ رحم کو کئے دے . دے کیا رہ چہ دیرہ و رکے

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿۵﴾ لَتُنذِرَ

نزل کرے دے پہ تاہا نامے نازل اول ذکر اور ذات چہ رحم کو کئے دے . دے کیا رہ چہ دیرہ و رکے

مخلوق نہ دے بلکہ صفت دے اللہ تعالیٰ دے نودا قسم پہ مخلوق باندے نہ دے . کہ خوف سوال او کبریٰ چہ دے قسم مقصد خوداوی چہ کہ چرے زہ دروغین . تم تو مقسم بہ مالہ تکرہ او سزا رکری او دا دے اللہ تعالیٰ دے شان سرہ نہ خائیدی جواب دادے چہ صفتو نہ او کارو نہ دے اللہ تعالیٰ پہ مخلوق باندے نہ قیاس کیوری قسم دے اللہ تعالیٰ دے تاکید او شہادت دے پارہ وی پہ دعویٰ باندے پہ طریقہ دے دلیل سرہ . او دارنگ خطیب شریعی پہ تفسیر سراج المتیر کیں ویلے دی چہ دا مجرود حلف نہ دے بلکہ دلیل دے پہ شکل دے قسم کیں حکم چہ قرآن معجزہ او دلیل دے دے رسالت دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم کہ خوف سوال او کبریٰ چہ دلیل دے پہ صورت دے قسم کیں دے حکمت دے پارہ ذکر کو خالص دلیل دے وے نہ راہو ؟ جواب دادے چہ پہ دے کیں دیر حکمتو نہ دی اول حکمت دادے چہ قسم کول دے لوئے ذات دے طریقہ دلیل وی چہ مقم علیہ امر عظیم دے نو مخاطب ورتہ پہ شوق سرہ غول بر دی ، دویم حکمت دادے چہ دے عربو ہم عقیدہ وہ چہ پہ دروغ باندے قسم کول سبب دے تباہ دے او نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ دیر و حال تو کیں قسمو نہ کرے دی او بیخ مصیبت ورتہ نہ دے رسید لے تو معلومہ شوہ چہ دے صادق دے . دریم حکمت دادے چہ دلیلو نہ پہ تیر شوہ سورت کیں دیر بیان شول او دھق باوجود دوی سخت انکار او کبر چہ ہفہ دے سورۃ فاطر پہ آیت سہ کیں ذکر دے نو دے وچ نہ رجوع او کپے شوہ قسم تہ یعنی دلیلو نہ دوی تہ قائم نہ و رکوی نو قسم کول ضروری شو .

۳۔ دا جواب قسم او دعویٰ دے سورت دے دے وچ نہ پہ راہ او پہ لہم دے تاکید باندے مشغلہ دے .

۴۔ دا ذکر دے صفت دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او دے جواب قسم دے یعنی روستو دے وصف دے رسالت نہ بیان دے مسلک دے رسول دے او دا دلیل دے چہ طریقہ اوستا دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم صراط مستقیم دے .

۵۔ دا دریم جواب قسم دے او فعل جذف دے یعنی مجزل تنزیل یعنی دے قرآن

قَوْمًا مَّا أَنْذَرَا أَبَا وَهُمْ فَهُمْ غَفِلُوا ④

ہو قوم تہ چہ ویرہ نہ وہ ورکریے شوے مشرانو ددوی تہ نودوی بے پرداہ دی ۔

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ

یقینا پورہ شوے دے حجت پہ دیرو ددوی باندے نو دوی

لَا يُؤْمِنُونَ ⑤ إِنَّا جَعَلْنَا فِي آعْنَاقِهِمْ

ایمان تہ راوری ۔ یقینا اچور موتو ددوی پہ ستونو کیں

أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقَبَّحُونَ ⑥

موتوتہ نو هغه پہ تر رسو پورے وی نوسردانہ ددوی پہ پورے کپے شوے وی ۔

حکوتہ شہادت کوی چہ داد اللہ تعالیٰ رچہ عزیز اور حیم دے) کتاب دے، تروے پورے مرسل او طریقہ دمرسل او مرسل ذکر شول۔

۴۔ پہ دے کیں ذکر د مقصد درسات او دمرسل الیہم دے او پہ د کیں اشارہ دہ چہ دا آخری نبی پہ داسے وقت کیں رالیکل شوے دے چہ اہل دنیا ددہ رسالت تہ رد وچ د غفلت نہ) محتاج وو اودا ہم ددے پیغمبر عظمت شان دے اوداسے پہ سورة سبا سلا او سورة سجده ۳۰ کیں تیر شویدی۔

۵۔ ہرکہ۔ چہ مقصد درسات ذکر شو چہ انذار دے نو سوال راغہ چہ داتول خلق ولے ایمان تہ راوری نو پہ دے ایت کیں دھے جواب کوی پہ ذکر د مانع سرہ۔ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ مراد ددے تہ فیصلہ د عذاب دہ چہ هغه پہ سورة ہود ۱۱۹ او سورة ص ۵۸ کیں دہ۔ او فیصلہ د تقدیر دہ یا مراد تری تہ حجت پورہ کول دی پہ رالیکلو د تیز سرہ۔

۶۔ پہ دے ایت کیں درے توجیہات دی اولہ توجیہ عامو مفسرینو واقعہ د ابوجہل او د نورو کافرانو لیکل دہ چہ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د وھلو او د مانعہ او دعوت نہ متع کولو کوشش یے کولو نولاسوتہ یے دستونو سرہ اونختل۔ نوربط دادے چہ دایو قسم حجت چہ پہ دوی باندے قائم شو پہ طریقہ د معجزے سرہ نو دا تفسیر د حق القول دے۔ دویہ توجیہ دادہ چہ دایہ پہ قیامت کیں ددے کافرانو حال د عذاب وی نو دا تخویف اخروی شو، دریمہ توجیہ دادہ چہ دامتیل دے د مانع ددوی د ایمان راوہلو نہ اودیم جواب او وجہ ددوی د ایمان راوہلو یعنی اغلال پہ ستونو کیں کنایہ دہ (پاتہ پہ بل مہ)

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا ۖ وَمِنْ

و جوڑ دو پہ منڈ د دوی غے تہ دیوال او د

خَلْفَهُمْ سَدًّا ۖ فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا

دوی نہ رستو تہ دیوال نو راکلیر پہ کھد دوی لہر تو دوی پہ

يُبْصِرُونَ ۝ ۹ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنْذِرْتَهُمْ

مخ تہ دینی . او برابر دے پہ دوی پاندے ویرہ درکول ستا دوی لہ

د تقلید د مشرانو گمراہانو تہ بغیر د دلیل تہ . لکھ چہ پلن طوق دیو انسان ست تہ
پروت وی نو سریے اوچت وی اولارے تہ کتلے نشی نو تکرے وھی اوکلہ پہ کتہ
کس غور زیگی نو دارنگ دوی د مشرانو د تقلید شری پہ وجہ سرہ دھدایت تہ محرومہ
دی . فہی اِلٰی الْاَذْقَانِ ضمیر راجع دے اغلال تہ یعنی اغلال دوسرہ پلن دی چہ د
نو پورے قول ست یے بتا کرے دے یا ضمیر راجع دے لا سوتو تہ چہ دلالت
معلومیدی یعنی لا سوتہ یے د ستو تہ سرہ پہ اغلالو کس بتا دی .

۹۔ پہ دے ایت کس ہم ہفتہ درے تو جیہات دی اولہ توجیہ دادہ چہ کافرانو
د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د ویشتلو ارادہ او کمرہ نواللہ تعالیٰ پہ دیوالو نو
کس راگیر کرل نو دا مہجزاتہ جت پرے قائم شولیکن بیا ہم ایمان تہ راوری . دویہ
توجیہ دادہ چہ دل پہ جہنم کس د دوی حال وی تو تحویق اخروی دے . ذریعہ توجیہ
دادہ چہ داتھیل دے او ذکو ددریم مانع دے دھدایت تہ یعنی لکھ چہ دیو انسان
غے ادروستو تہ دیوال وی تو محکس ادروستو تسی تلے اوسترکے یے ہم بتا دے
وی . دارنگ د دوی د قیامت بارہ کس دیوال د شہادت دے او د دنیا پہ بارہ کس
دیوال د شہادت دے نو د حق تہ پاندہ دی او دھدایت تہ محروم دی .
کہ خوک سوال او کپی چہ غے اوشاتہ یے دیوال ذکر کرو نو خی طرق او کس
طرق تہ یے . ولے ذکر نہ کرو ؟

نو جواب دادے چہ کلا خی طرق یا کس طرق تہ غے کری نو بیا ہم یو طرق غے
تہ شو او بل طرق شاتہ شو تو بین ایدیہم او خلقہم دے تہ ہم شامل دے .

أَمْ لَمْ تَنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ اِنَّمَا

او ویرہ نہ درکول دوی لہہ ایمان نہ راوری - یقیناً

تَنْذِرُ مَنْ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ

ویرہ درکولے نہ (قائده ناکہ) حقہ چاہے چہ تابعداری کوی کنیت اد ویرہ کوی درحان نہ

بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ۝

پس حال نہ لیدلو کیں تو زیرے درکولہ دے لہہ پہ بخشنے او تو اب عزت مت

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا

یقیناً موتہ پہ ژوندی کوو مری او لیکو موتہ حقہ علوتہ چہ دوی غیبی لیرے دی

وَأَنذَرَهُمْ كُلًّا تَتْلُو مِنْ أَحْصَيْنَاهُ

او ہستو کاروتہ ددوی او ہر خیز راگیر کرے دے موتہ

فِي إِمَامٍ مُبِينٍ ۝ وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا

پہ کتاب شکارہ کیں - او بیان کرے دوی نہ عبرت ناکہ واقعہ

مثلاً :- داخلورم مانع او جواب دے چہ دوی تہ د عباد او ضد دوی تہ انذار و رکول او عدم انذار برآوردی۔

مثلاً :- ہرکلمہ چہ معلومہ شوقہ چہ ضدیان عبادیانو تہ انذار قائدہ تہ درکوی نو سوال راجع چہ د انذار و رکول کوخہ قائدہ دہ ؟ حاصل د جواب دادے چہ انایت والوتہ قائدہ درکوی او د مغوی دویہ صفتوتہ یے ذکر کریدی یو اتباع د قرآن او دویم خشیت درحمن . خشیت یے روستو ذکر کرو نواشارہ دہ چہ حقہ خشیت مراد دے کوم چہ د قرآن نہ حاصلیدی او دہ جزا کاتے ذکر کریدی ۔ کریم د دنیا پہ اجرت کیں ذلت محسوس کییدی او د اخیرہ اجر کیں کرامت او عزت دے۔

مثلاً :- پہ دے کیں وخت د اجر ذکر کوی چہ حقہ حیات بعد الموت دے او دادیل عقلی دے د پارہ د توحید :- إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ مَعْنٰی ظاہری مراد دہ دپام اثبات د قیامت او د ضحاک او حسن نہ نقل دے چہ پہ دے سرہ ایمان بعد الکفر مراد دے۔ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا د احیاء بعد الموت نہ نکتن دے لیکن ہرکلمہ چہ مقصد د احیاء بعد الموت حساب د عملونو دے دویے (پاتے پہ بل ہ)

أَصْحَابُ الْقُرْبَىٰ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۱۶﴾

ک یو ہمار والو کلمہ چہ راغلہ هغه ته سورہ

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا

کلمہ چہ اولیوں موہو هغوی ته دوہ کسان نو هغوی ورته دروغزن دہل

وچہ نه مقصدیئے پہ احیاء سے ذکر کرو۔ ددے کتابت ته مراد کتابت
دکراما کتابتیں دے چہ هغوی اعمال پہ خپلو معیرو کیں لیکي۔ یا د کتابت ته مراد
تقدیر کیں لیکل دی او مضارع پہ معنی د ماضی ده۔ ماقدماوا په اول معنی سره مراد د
دے ته هغه عملونه دی چہ انسان کرے وی نو آخرت ته یئے رواندے لیکل دی او
په دویمه معنی سره ماقدماوا اخر د مراد دے یعنی ټول اعمال مراد دی۔

وَأَنذَرَهُمْ مُّراد دے ته قدمونه اغتسل دی مسجد ته د عبادت د پامه یا هر هغه قدمونه
چہ کار خیر د پامه یئے انسان اخلی۔ یا مراد د دے ته هغه نیک یا بد عملونه دی چہ انسان
یئے د روستو خلقو د پامه پریر دی او روستو خلق په هغه باندے عمل کوی تضیر قوی
د هغه دا مثالونه ویلے دی، علم چہ د هغه تدریس یئے کرے وی یا یئے کتاب تصنیف
کرے وی یا یئے وقف کرے وی یا مسجد، مسافر خانه، ټول وغیره یئے جوړ کرے وی

دا نیک عملونه دی او د بدو عملونو مثالونه دادی ټپیکسوته چہ بعض ظالمانو بادشاهانو
په مسلمانانو مقرر کرے وی اولارے چہ په هغه کتب مسلمانانو ته نقصان ورکړے
وی یا هغه غزل خوانے او د لوبو کارونه چہ په هغه سره د الله تعالی د لارے ته
خلق منح کیري۔ او دارنگ هره طریقہ خاسته یعنی سنت جاری کول یا ناکاره طریقہ
لکه بدعات ایجاد کول او جاری کول۔ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ په دویمه
معنی د تکتب سره دا تعیم بعد التخصیص دے په پامه د تقدیر کیں او په اوله معنی
د تکتب سره دا ذکر د لیکلو د تقدیر د هر شے دے او بیاروستو لیکل د ملائکو دی

د دے وچ یئے أَحْصَيْنَاهُ فعل ماضی راوړه او تکتب فعل مضارع حکم چہ کتابت د
ملائکو د تقدیر ته روستو دے امام هر هغه خیز ته ویلے کیري چہ په هغه یسے اقتدا
کیري د دے وچ ته یئے تورات ته هم امام ویلے دے سورة هود سکل کیں او هر
کلمه روستو ټول کارونه د تقدیر د لوه محفوظ) تاج دی نو د دے وچ ته هغه ته

۱۳ دا متعلق دے په لتندر پورے۔ دا مثال د انداز تخویف د تیوی دے او دلیل
نقلی دے په توحید پاندے او دارنگ په دے کیں په انداز کولو باندے تشبیح ده سره
د ذکر د طریقہ د انداز دعوت) ته۔ الْمُرْسَلُونَ دا اجمال دے د دے وچ نه جمع یئے ذکر کرو۔

فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَهُكُمُ

نہ کک کرہ مونہ پہ دریم سرہ نو دوی اویل یقیناً مونہ تاسو نہ

مُرْسَلُونَ ﴿۱۳﴾ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ

رالیہلے شوئے یو۔ دوی اویل نہ یے تاسو مگر بندہ کان یے

مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ

ز مونہ پشان او نہ دے نازل کرے رحمان هیچ چیز

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿۱۴﴾ قَالُوا رَبَّنَا

نہ یے تاسو مگر دروغ وایے دوی اویل رب ز مونہ

يَعْلَمُ إِنَّا إِلَهُكُمُ لَمُرْسَلُونَ ﴿۱۵﴾ وَمَا

پہہ دے چہ یقیناً مونہ تاسو نہ خافنا رالیہلے شوئے یو۔ او بیشک

نہ۔ دا دَرِ اَذِ مخکینی نہ بدل دے او تفصیل بعد الاجمال دے تیرو شوو زمانو
کین یو یو کلی نہ بہ اکثر دیر رسولان پہ یو خائے رالیہلے کیدل۔ او پہ دے کین
تسلٰی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ چہ ستانہ مخکین ہم د رسولوت تکذیب
کرے شوئے دے۔

نہ۔ دا تفصیل د تکذیب دے پہ درے طریقو سرہ۔ د دے نہ معلومہ شوہ
چہ د بشریت د رسول نہ انکار کول د مشرکانو زہرہ جاہلانہ عقیدہ دہ۔
وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ مراد دا چہ پہ بشرانہ دے رحمان ذات وحی چرے نہ دہ
رالیہلے یا د شئی نہ مراد وحی د توحید دہ۔ تَكْذِبُونَ یعنی پہ مسئلہ د توحید او پہ
دعویٰ د رسالت کین تاسو دروغ خزن یے۔

نہ۔ رَبَّنَا يَعْلَمُ دا جملہ د قسم پہ خائے پاندے قائم دہ د دے وجہ نہ د يَعْلَمُ
مفعول یے نہ دے ذکر کرے او جواب یے مؤکد کرے دے پہ لام سرہ۔
او د دے لام د وجہ نہ د یعلم نہ روستوان پہ زیر سورہ راوے دے۔

عَلَيْكُمْ إِلَّا الْبَلَاةُ الْمُبِينُ ۝ ١٧ ۝ قَالُوا إِنَّا

یہ مونہ باندھے مگر رسول شکار دی - دوی اوویل یقیناً

تَطِيرُ نَابَكُمْ ۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا

مونہ سپرہ حالہ شو ستا سو دوجہ تہ کہ چرے منع تہ شوئے

لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ

تو ننگسار یہ کرو تاسو او خاغا ادیہ رسیبی تاسو تہ زمونہ د طرف تہ عذاب

أَلِيمٌ ۝ ١٨ ۝ قَالُوا ظَالِمُكُمْ مَّعَكُمْ ۚ

دزد ناک - دوی اوویل سپرہ والے ستا سو ستا سو دوجہ تہ دے

إِنْ ذِكْرَتُمْ ۚ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ۝ ١٩ ۝

ایا چہ تاسو نصیحت درکری تو اکل کوئے بلکہ تاسو قوم ہے د حد تہ تیرید وکی -

۱۷۔ یعنی هر کله چه مونہ رسولان یو نو د رسول ذمه واری صرف تبلیغ دے کہ تاسو منل کوئے یا نه کوئے۔

۱۸۔ داد هغوی د تکذیب بله طریقه ده یعنی دوی ویل چه ستا سو تبلیغ باطل دے حکه چه د دے دوجہ نه په مونہ باندھے بد حالی راغله بیمارے قحط مالی گرائی د برخوتو وغیره. اوداے نسبت ہے مونہ علیہ السلام تہ هم کپے و د لکه سورة اعراف ۱۳۱ کیں. لَنَرْجُمَنَّكُمْ تہ په کانرو ویشتل یا کفعل او زورنه کول مراد دی. عَذَابٌ أَلِيمٌ تہ قتل کول، اندامونه پریکول یا سخت وهل مراد دی.

۱۹۔ کلا پر د انسان مقرر یرته تہ ویل کیری چه د الله تعالی د طرق تہ راغی مراد تربیه بد حالی ده مَعَكُمْ تاسو پورے لازم ده ستا سو د ناکاره عملونو دوجہ تہ او هر کله چه دا بد حالی په حکم د الله تعالی سره رائج او دهغه د طرق تہ مقرر دی د دے دوجہ نه سورة اعراف ۱۳۱ کیں عند الله قرامایی دے او هر کله چه سورة اعراف کیں فرعونیا تو باندھے رد دے او هغوی د ویر طعیان دوجہ د عذابو نسبت الله تعالی تہ ته متلونو د هغوی په جواب کیں عند الله او ویلے شو او په آیاتو کیں دے قوم د خپلو عملونو سزا نه منله په دے دوجہ سره دلته معکم او ویلے شو. اِنْ ذِكْرَتُمْ د دے جزاء یرته ده یعنی تاسو په تذکیر سره تطیر کوئے یعنی په نصیحت کیں سپرہ والے کپش.

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى

او راتے کے لئے طرف کے شہر سے یوں تارینہ منہ سے دھلے

قَالَ يَقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ۝۲۰

ادیل نے اے قومہ تمہارا تابعداری کوئے کے پیغمبرانو تابعداری کے ہوتے

مَنْ لَا يَسْأَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ۝۲۱

چہ نہ خواری ستاسو نہ ہیچ بدالہ او ہم دوی ہدایت والا دی۔

بَلْ أَنْتُمْ بِهِ كَسِبْتُمْ أَنْ تُصَلِّحَ لَهُ دَهْ چہ سبب کے بدحالے ستاسو اسراق یعنی شرک
او کفر او دوزین نہ خلق منع کول دی۔

قَائِدًا :- دے ایاتو نہ معلومہ شوہ چہ تطایر یعنی بدحالی بیمارے وغیرہ
پہ ہر انسان دہفہ کے عمل کے دوج نہ رائج دہفہ نسبت مکان یا زمانے تہ یا
بل سری تہ کول جائز تہ دی دے دے وجہ تہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم فرمائیے دی لا طیرۃ فی الاسلام یعنی اسلامی اصول دادی چہ کے خیل
بدحالے سبب بہ دلیل چا عمل یا صفت تہ گر خوئے بلکہ خیل عمل بہ دہفہ
سبب گزرتے۔

۱۰ :- دارنگ پہ سورۃ قصص سلا کتب تیر شوییدی ہفہ سورت کتب رجب مکتب
ذکر کرے دے او دلہ رجب روستو ذکر دے وجہ دا معلومیہ
چہ یہ ہفہ سورت کتب حفاظت دے دے قتل تہ او پہ دے سورت کتب حفاظت
دے انبیاء دے دے تکذیب تہ او اول کار دیں ہم دے پہ نسبت دے دوم سرہ او حفاظت
درجولیت (سریتوب) پہ وصف سرہ دے یعنی ہفہ انسان نردے چہ دے انبیاء
حفاظت او ملگرتیا کوی۔ اتبعوا المرسلین پہ امتی یا ندے لازم دی چہ دے
نبی تابعدارے تہ خلق را او غواری۔

۱۱ :- دا ذکر دے دوو علتو دے دیارہ دے لزوم دے اتباع دے رسولانو اول
دعوض طبع تہ کول دے انسانانو تہ او دادلیل دے اخلاص دے او دے انسان
حق ہم نہ پتوی دوم اہتداء یعنی پہ دلیل دے وسی پے تلل او دے موافق عمل
کول او دادلیل دے حقایق دے۔

وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ

او حقہ دلیل دے رہا ہے کہ ہنگامی نہ خاص کوڈم دھتہ ذات چہ نہ بیہ د اول سرتہ پیدا کرے ہم او خاص ہوتہ

تَرْجِعُون ۲۲) ءَاتَخِذْ مِنْ دُونِ الْهَةِ

بہ او گروہی شے . ایا او نیسم زہ سوا د اللہ تعالیٰ نہ نور معبودان

إِنْ يُرْدِنَ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي

کہ چرسے او غواری مالہ رحمان ذات خہ ضرر نو نہ شے لڑے کوئے زمانہ

شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُون ۲۳) إِنْ

سفارش ددوی هیچ ضرر او نہ دوی مالہ خلاصہ شے . یقیناً نہ بہ

۲۲۔ یہ دے کہیں دعوت دے توحید تہ پہ احسن طریقہ سرہ د دے وچ نہ
چہ د خبر سے سر دگان طرف نہ شور و کوی دپارہ د دے چہ مخاطب بد او نگری اود
خبر سے آخر سر مخاطب تہ اروی۔ اودا جواب د سوال دے یعنی قوم ورتہ پہ
زور نہ اویل چہ تہ ہم ددوی سرہ ملگرے یے نو حقہ جواب او کجرو چہ ہاں د
دوی ملگرتیا پر بخود لو دپارہ زماخہ عذر او دلیل نیستہ۔ او فطرینی کہیں دلیل د
توحید قی العبادۃ دے وَإِلَيْهِ تَرْجِعُونَ کہیں عقیدہ د بعث بعد الموت دہ۔ پہ مالی
کہیں عدم د مانع ذکر دے او فطرینی کہیں مقتضی او سبب ذکر دے او عدم
د مانع نہ کہیں پکار دے د وجود د سبب نہ او د دے دواہو یہ جمع کیدلو سرہ
حکم واجب کیری۔

۲۳۔ حکمیں ایت کہیں اثبات د توحید او پہ دے ایت کہیں رد د شرک دے او جواب
دے ددوم سوال د شرکا تو چہ د اللہ تعالیٰ د معبودیت سرہ د نور و شرکت ہم جائز
دے حاصل جواب دادے د اللہ تعالیٰ تہ سوا پہ بل چا کہیں وصف د معبودیت شے
کیدے او حقہ دودہ خیزوتہ دی اول داچہ د اللہ تعالیٰ ارادے لرہ پہ سفارش
کو لو سرہ او گروہی او دے قسم تہ شفاعت قہریہ ویلے کیری چہ عقیدہ اوساق
چہ خوک د اللہ تعالیٰ پہ تیز داسے غوریز او عزت مند وی چہ د اللہ تعالیٰ ارادے لرہ
بدل کیری یا داسے دوست او محبوب مطلق وی چہ اللہ تعالیٰ د حقہ د سفارش
متلو نہ مجبور شے او خیلہ ارادے لرہ پونگی دی دایو ہم شے کیدے دوم خیز
دادے چہ پہ خیل طاقت او زور سرہ د اللہ تعالیٰ ارادہ بدالہ کیری او یو انسان
لرہ د اللہ تعالیٰ د ارادے پہ خلاف د خہ مصیبت نہ بچاؤ ورکیری۔

إِذَا لَفِئَ ضَلَّالٍ مُّبِينٍ ﴿۲۴﴾ إِنْ أَمِنْتَ بِرَبِّكَ

دائے وقت میں خاکِ پاہ کمرائی بیکارہ کنیں ۔ یقیناً ما ایمان را دے دے ستاسویہ رب باندے

فَاسْمَعُونَ ﴿۲۵﴾ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ

وہ ڈاؤرے زما خبرے ۔ اویلے شو پس دمرگ دھفہ نہ سوختہ داخل شدہ جنت تہ

قَالَ يَلَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿۲۶﴾

اویل ہفہ ہائے اقوس دے چہ قوم زما پوہہ لولے ۔

۲۴۔ داد دریم سوال جواب دے ہقوی اویل چہ پہ دے عقیدے لرو سرہ
ہیج نقصان نہ زائی جواب یے و رکرو چہ دایتکارہ کمرائی دہ ۔

۲۵۔ داد ظلوم سوال جواب دے چہ تہ زمونہ مخالفت کنیں (رد دشرک کنیں)
ولے دومرہ کلک یے جواب یے اوکرو چہ داد مؤمن دایمان تقاضا دہ چہ پہ
شرک باندے صریح رد کوی۔ فاسمعون مراد ددے تہ فکر کول او دغہ
نصیحت قبول دی ادبل داتنبیہ دہ قوم تہ چہ بیا او تہ وایے چہ تا مونہ تہ
حق نہ ووبیان کریے ۔

۲۶۔ اکثر مفسرینو لیکے دی چہ مشرکان پہ دے سری باندے راجح شول
تویونہ یے ورباندے اوہل دھفہ کولے یے بھر راویستے۔ پہ کانہو باندے
اویستلو۔ کوہی تہ یے او غورخولو ردے خلقو تہ اصحاب الرس ویلے کیری
اوپہ مرے کنیں یے ورلہ سورے اوکرو او دھفہ بنار پہ چوک کنیں یے
اویزان کرو۔ پہ ارے باندے دودہ تکرے کرو دا مختلف اقوال دی
مطلب یے یودے چہ شہید یے کرو۔ اوہرکلہ چہ معجہ حدیث سرہ
ثابت دی چہ روح د شہید پہ جنت کنیں داخلیری ددے وچ تہ اویلے شو
قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ بدن یے پہ مزکہ مرپروت وڈ لیکن روح تہ یے خطاب اوشو
او د قیل تہ مراد عموم دے یعق دھرطرف تہ د اللہ تعالیٰ او د ملائکو
اوازونہ وو چہ جنت تہ داخل شدہ ۔

قَالَ يَلَيْتَ، پہ جنت کنیں یے د قوم دایمان ارمان اوکرو دا د دہ
تعالیت اخلاص وڈ ۔

بِمَا غَفَرْتُ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٧٤﴾

یہ حقہ خبرہ باندھے چہ بخندہ پڑے اوکرہ مانہ رہا زما اونہیے اوکرہ قول ذکر امت والہ نہ ۔

وَمَا أَنزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ

او نہ دے رالیہ لے مونہ یہ قوم دہقہ باندھے روستو دمرس د

جُنْدٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٧٥﴾

ہقہ نہ ہیجہ لبتکر د آسمان نہ او نہ یو مونہ نازلوونکی رہہ داہیے وخصاکنہ

۷۴۔ بِمَا غَفَرْتُ لِي مراد دے نہ مسئلہ د توحید دہ چہ سبب د بخشش دے
او سبب ذکر امتونو دے یعنی افسوس دے چہ قوم زما یہ دہ مسئلہ باندھے
علم او عقیدہ لرے۔ الْمُكْرَمِينَ معلومہ شوہ چہ لوے کرامت د توحید یہ وجہ
باتدے شہادت دے او جنت تہ داخلیدل دی او دا قول ددہ د اُحد د شہاد او د
قول پشان دے چہ جنت کیں ددوی ارواح داخل شول نو دوی اوہل "يَأْتِيَتْ
اٰخْوَانًا يَّعْلَمُوْنَ مَا صَنَعَ اللّٰهُ تَعَالٰی بِتَالِیْہِ د یزہدا و فی الجہاد وَلَا یَنکَلُوْا عَنِ الْحَرَبِ"
نو اللہ تعالیٰ او فرمایل چہ خہ یہ ستاسو خبر او رسووم نو د سورة العبران ایت د
شہاد او نازل کرے شو۔ او داسے قول د شہاد او د بیر معونہ دے "یَلْعَنُوْا اٰهْمًا
قَوْمًا اَآلَافِیْنَ اَرَبْنَا قَرَعًا عَمَّا دَاۤءَنَا"

۷۵۔ یہ دے ایت کیں دہقہ قوم ہلاکت یہ سپک والی سرہ ذکر کوی یعنی
اللہ تعالیٰ فرمائی چہ ددوی یہ ہلاکولو کیں زہ لبتکر و رالیہ لو تہ محتاج نہ ووم
دوی د اللہ تعالیٰ د قدرت یہ تختیں دیووز حیثیت ہم نہ لری۔ مِنْ بَعْدِهِ یہ دے
کیں اشارہ دہ سبب د غضب د اللہ تعالیٰ تہ چہ ہقہ قتل کول دہقہ مؤمن وو یعنی
اللہ تعالیٰ دیو مؤحد یہ بدل کیں تول قوم تباہ کرد۔ وَمَا کُنَّا مُنْزِلِیْنَ یعنی دا زمونہ
عادت نہ دے چہ دیو قوم د ہلاکولو دیارہ لبتکرے رالیہ و۔ کہ خوک سوال اوکری
چہ یہ غزوہ بدر، احزاب، حنین کیں یے ملائک رالیہ لے دی او ہقوی تہ یے
جنود ویلے دی جواب دادے چہ ہلاکول دوہ قسمہ دی یو د تول قوم یہ یوئل
تباہ کول نو یہ دے ایت کیں مراد دادے ددے دیارہ اللہ تعالیٰ لبتکر نہ رالیہ
دوہم قسم ہلاکول د لہو کسانو دی یہ حالت د جنگ کیں یہ ہقہ حالت کیں د نصرت
یہ حیثیت د ملائکو لبتکرے رالیہ او اللہ تعالیٰ حکمتونو والہ دے۔

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صِيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ

تہ دڈ ہلاکت دے دوی مگر یوہ چقہ دہ نو دغہ وخت دوی

خِمْدُون ۷۹) يُحْسِرَةٌ عَلَى الْعِبَادِ

مرہ او غور جمل۔ ہائے افسوس دے پہ داسے بندہ کاتو باتے

۷۹۔ پہ دے ایت کیں عذاب دے ہفہ قوم ذکر دے مفسرینو لیکل دی چہ جبریل علیہ السلام راغ او دے دغہ قوم دے بنار دے درشلے او تیلے او ہیبتناک چقہ لے اوہلہ پہ ہفہ سرہ ہغوی مرہ شول پہ لفظ دے وَاحِدَةً اَوْ كَامِدًا وُن کیں دے ہغوی سیکل تہ اشارہ دے۔ کَامِدًا وُن کیں تشبیہ دے اور مرکیدلو سرہ یعنی دے دوی غصہ او تکبر وغیرہ داسے مرہ کرے تروکہ اور چہ مرشی او ایرے جوہے شی۔

فَائِيَهُ۔ اکثر مفسرینو دے ولقہ پہ بارہ کیں لیکل دی چہ دغہ رسولان دے عیسیٰ علیہ السلام دے طرف نہ قاصدان وو۔ او انطاکیہ بنار تہ اولیرے شول او بیا ورسرہ یو شونکے (رجل مؤمن) ملگرے شو او ہفہ شہید کرے شو تو بیا پہ ہفہ بنار باتے عذاب دے چقہ راغ او دے پہ تائید کیں یوحنا دیت ہم ذکر کوی چہ ہفہ زخم شری کشاف کیں مرقوع نقل کرے دے "او طبرانی ہم روایت کرے دے چہ سبقت کوونکی رچہ یورپ دے سترکے لے ہم کفر تہ دے کرے)

انبیاء تہ ہفہ درے کسان دی یو تئع علیہ السلام موسیٰ علیہ السلام تہ سبقت کرے وو او صاحب یس عیسیٰ علیہ السلام تہ او علی رضی اللہ عنہ عہد مصلیٰ علیہ وسلم تہ "لیکن مفسر ابن کثیر پہ دے باتے رد کرے دے پہ دیرد وجوہو سرہ اولہ وجہ دادہ چہ اذارسنا الیہم۔ فعزنا بالثالث۔ انا الیکم مرسلون او ورپے جملے تکارہ دلالت کوی چہ دوی دے اللہ تعالیٰ دے طرف تہ رالیرے شو یوو۔

دویمہ داچہ ہغوی پہ دوی باتے پہ بشریت سرہ اعتراض کرے وو ویلے وو ان ابتر الہ بشر مثلاً دے بتدہ پہ قاصد باتے دے بشریت اعتراض تئق کیدلے دریمہ وجہ داچہ تاریخ لیکل دی چہ انطاکیہ اول بنار دے دے ہفہ خلورو شارونو تہ چہ پہ عیسیٰ علیہ السلام لے ایمان راہے وو قدس، انطاکیہ، اسکندریہ، رومیہ نو ہر کلا چہ ایمان لے راہے وو تو بیا ولے ہلاک کرے شول او خلورمہ وجہ دادہ چہ دے سورۃ قصص ایت سلا پہ تفسیر کیں دے اکثر سلفو تہ نقل کرے شویدے چہ روستو دے انزال دے تورات تہ پہ یو امت باتے استیصالی عذاب تہ دے راغلے او پہ دے واقعہ کیں خو (پاتے پہ یل مخر)

مَا يَأْتِيهِمْ مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ

چہ تہ راسی دوی تہ هیچ رسول مگر دوی حق پورے

يَسْتَهْزِءُونَ ۝ أَلَمْ يَذُوكُمْ أَهْلَكْنَا

توے کوی ایہ دوی تہ گوری چہ خومرہ ہلاک کرے دی موتی

قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ

د دوی نہ مخکین د پیرو تہ چہ هغوی بہ دوی تہ

لَا يَرْجِعُونَ ۝ وَإِنْ كُلٌّ لَّيَّاجِمٍ

واپس (دنیا تہ) تہ راسی او نیشته هیچ یو مگر قول بہ

تصریح دہ چہ ہفہ قریہ (کل) قولہ ہلاکہ شوہ . او ہرچہ حدیث دطیرانی اود زخمشری دے نو ہفہ حدیث منکر دے د ہفہ پہ سند کین حسین بن الحسین الاشقر دے او ہفہ شیعی او پر بخود لے شوے راوی دے . نو معلومہ شوہ چہ دا واقعہ د موسیٰ علیہ السلام تہ روایت دے دیو قوم واقعہ دہ . او کیدے شی چہ دہفہ قوم د کلی نوم ہم انطاکیہ وؤ .

۱۔ یا حسرتہ علی العباد دلہ سوال دادے چہ حسرتہ د اللہ تعالیٰ د شان سرہ مناسب تہ دے حکہ چہ حسرتہ پشیمانہ کیدل او ستہے ولے تکارہ کول دی پیو غیر مناسب کار کولو باندے نو د دے دیر جوابونہ دی اول جواب دا چہ حسرتہ پہ معنی دویل اود ہلاکت دے دا د ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ یور وایت دے ، دویم جواب دا اختیار دے د حسرتہ د بندگانو نہ پہ خیلو خانو نو باندے یعنی پداسے وخت کین بندگان پہ خیل انکار او تکذیب باندے افسوسونہ کوی .

دریم جواب ، عباد تہ مراد انبیاء علیہم السلام دی کافرانو اویل ہائے افسوس دے چہ موتی د دے بندگانو تکذیب ولے کاؤ . خلورم دا قول د ملائکو دے یتکم دا قول دہفہ درے رسولانو دے لیکن د ملائکو او د رسولانو افسوس دہفہ خلقو پہ انکار کولو باندے دے لکہ چہ ورپے جملہ کین " مَا يَأْتِيهِمْ مِّن رَّسُولٍ اِلاَّ " ذکر دے حکہ چہ د هغوی پہ عذاب باندے افسوس کول متع دی نگہ فلا تأس علی القوم الکافرین سورۃ مائدہ ۶۵ .

۳۱ : د دے ایت نہ دویم باب دے تر سک پورے پہ دے کین اول زجر دے بیاس عقلی دلیلونہ دی تر سک پورے او پہ دیکین درے قسمہ زجرونہ دی . عا زجر بالا عراض عا زجر بالا استهزاء عا زجر یا نکارا الحشر . بیا تخویف اخروی

وَمَا عَمِلْتُمْ أَفْئِدَةً ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾

اوتادی جہاں کھی رہے لوچ لہسون ددوی وا ایہا شکر تہ کوی دوی

سُبْحَنَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا

پاکستان کے ذریعہ
پیدا کی گئی
قسمی تہ
ہول

مِمَّا تَنْبِئُكَ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا

د هغه نه پر راتلونکې مې زمکه او د نفسونو د دوی ته اوډهغه غېږونو

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ وَإِنَّ لَهُمْ لَعَذَابًا لَّيْلًا

جہ دوی نہ پوہری یہ حق بات ہے ۔ او لوے دلیل دے توحید دوی دے پالہ تہیکہ دہ

ہم یہ کہیں داد دے چہ پانپے ہے تہ غور زبکی۔ وَفَجَرْنَا بِهٖ حَزْمًا مِّمَّا يَفْعَلُ الْكَاثِبُونَ۔
 اویہ او دزمکے یہ باطنی رگوں کہیں اویہ چلول دے دواروتہ دالفظ شامل دے
 قیہا ضمیر زمکے تہ یا جَنَاتِ تہ راجح دے۔

۳۷۔ مَنّ ثَمَرِہِ ضمیر پہ تاویل دے مذکور سورہ جَنّات یا دواہوتہ راجح دے یا اللہ تعالیٰ تہ راجح دے وَمَا عَمِلْتُمْۙ اٰیٰتِیْہُمْ مَا مَوْصُوْلَہ دے او عطف دے پہ ثمرہ باندے او مراد ثرینہ ہفہ رس جوس او مشروبات دی کوم چہ دے میوؤ تہ جو پیری او دودے او تیل وغیرہ چہ دے داوتہ راؤ باسی یا ما تاقیہ دے دے اور دے پہ مشرکینو باندے یعنی دامیوے خوا اسانا نو او الہویا طلودے دوی تہ دی جو رہے کری۔

۳۷۔ دایل دلیل عقلی دے سورۃ د دعویٰ د توحید تہ پہ لفظ د سبحات
سورہ پہ تیر شوے ایاتون کیں صرف پیدائش د زمکے د اشیائو تے ذکر کرے دے
او پہ دے کیں دھع ازدواج او اتواع ذکر کوی۔ اگر زواج جمع د زوج
دہ قسم تہ ویلے کیری او مراد ترینہ اختلاف د رنگونو شکلونو او خوندونو
دے او دے اختلاف تہ ازدواج ویلے کیری یا ملا دے تہ تر او مادہ دی
حککہ چہ علم النبات کیں ثابت کرے شویہ چہ پہ تلو بو تو کیں تر او
مادہ شتہ اوایت د سورۃ ذاریات ۳۹ ہم پہ دے بانداے دلیل دے۔

وَمَا نَدَّ يَحْكُمُونَ پہ اوجہ او دریا ہونے اور مکہ اور اسمانوں کو کہیں داسے مخلوق تھے
چہ انسانوں پہ علم کہیں نیتہ بلکہ دما ٹکو پہ علم کہیں ہم نیتہ۔

تَسْلَخُ مِنْهُ الشَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُمَّطِلُونَ ﴿٧٤﴾

راکارد دے نہ درخ نو دغہ وخت دوی پہ تیر وکین وی۔

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ

اد تیر روان دے وخت مقرر دے دغہ تہ (دار منکوت دشم)

تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٧٥﴾ وَالْقَمَرَ

اندازہ دہ دے دور اور عالم ذات او سپورے لہ

۳۴۔ دابل دلیل عقلی دے تیر شوے دلیلو تو کین نعمتو نہ مکانی اوسقلى وود، اوپہ دے کین نعمتو نہ زمانی وسطی ذکر کوی اوپہ ایہ سرہ یے ذکر کرو حکمہ چہ داپہ توحید باندے بنکارہ دلیل دے۔ تَسْلَخُ سلخ پہ اصل کین پوستکے ویستل دی دذبح کرے شوے خاری تہ نو دایے پہ طریقہ دتشبیہ سرہ ذکر کرے دے یعنی شپہ پشان د بدن د خاری دہ اور ترا دوخ دغہ د پاسہ پشان د حرم دہ۔ پہ دے کین شپہ اصل اوگر حوالہ حکمہ چہ ظلمت عدی دے او اصل پہ ممکن تو کین عدم دے او دے وچ نہ شپہ د ورے نہ فحکین حسابیگی د میاشتو پہ حساب کین۔ مُمَّطِلُونَ پہ نیارہ کین آرام حکمیری او د قیام الیل لذت پہ کین حاصلیری نو دایے ہم پہ نعمتو تو کین ذکر کرو۔ ۳۵۔ دابل دلیل عقلی دے او دا ذکر مسبب ظاہری دے روستو د مسبب نہ یعنی مسبب ظاہری د شپہ او د ورے گردش د غر او سپورے دے۔

لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا، مراد دے تہ تحت العرش دے یا وخت د رابکارہ کید لو دمر د مغرب تہ چہ ہغہ قریب د فناء د دتیادے اوپہ دے دوارو باندے حدیث صحیح دلیل دے (تنبیہ) سوال حدیث دلالت کوی چہ داشمس سجده کوی لاندے د عرش تہ پنا اذن طلب کوی د الله تعالیٰ نہ نواذن ورتہ کیدے شی او حال دا چہ حسا او عقلا معلومیری چہ داشمس پہ ہیغ ساعت کین حرکت تہ پریکدی بلکہ ہر وخت روان دے اگرچہ دیو علاقہ نہ غائب شی لیکن پہ بلہ علاقہ کین غائب تہ وی نو د دے حدیث حق مراد دے؟ جواب دا دے چہ سجده د شمس د حرکت د ہغہ سرہ منافات تہ لری پہ حال د حرکت کولو کین ہم تابع د حکم د الله تعالیٰ دے۔ او د اذن طلب کولو تہ مراد دا ہے چہ پہ ہرہ لمحہ کین پہ اذن د الله تعالیٰ سرہ روان وی۔

قَدْ رَآهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ

مقرر کردیدی موندہ منزلو تہ تر دے چہ واپس اوگرئی پشان دے خانگہ دے کجورے

الْقَدِيمِ ۝ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا

زہے - تہ دے تہر چہ اسان شی ہفتہ لہ

أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الْبَلُ سَابِقُ النَّهَارِ

چہ رندے کپی سپورے او تہ شپہ ہکتیں کیداو تہ دہ دے ورخ تہ

وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ۝ وَإِلَيْهِ لَهُمْ

او بول پہ کالیہ دے کیداو کیں زہر وھی - او لوے دلیل دے توحید دے پارہ ددوی

۳۵۔ دابل دلیل دے مَنَازِلَ ہرہ شپہ چہ سپورے پہ جدا جدا خانے کیں
 بکارہ کیری نو ہفتہ تہ منازل ویلے کیری او ہفتہ اتہ ویشٹ دی او کہ
 میاشت دے دیر شووی نو دودہ شپہ داسپورے پتہ وی او کہ دیو کم دیر شووی
 نویرہ شپہ پتہ وی۔ حَتَّىٰ عَادَ یعنی داولے شپہ تہ دے شور و اوشی نو
 پہ خوارسمہ شپہ باندے کاملہ شی نو بیا پہ نقصان کیں شور و شی نو پہ
 آخر کیں پشان داول حال اوگرئی۔ کَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ خانگہ دے کجورے چہ زہے
 شی او اوچہ شی نو ترے او کہہ او زیرہ شی نو دارنگ سپورے ہم اوگرئی۔
 منگ۔ دایل دلیل دے مراد دادے چہ دے شیے او ورے او دے تہر، سپورے نظام
 نہ بدلیری۔ پہ ایت کیں درے جیلے دی دے داولے جیلے مطلب دادے چہ دے سپورے
 رفتار تیز دے ترہفتہ تہ نشی رسیدے نو اشارہ شوہ چہ ورخ پہ شپہ باندے
 سبقت نشی کوے پہ داسے طریقہ چہ نواریہ پہ یروخت کیں راجع شی۔ او دے
 دوہے جیلے مطلب دادے چہ شپہ دے ورے سرہ نشی جمع کیدے ر سوال
 کہ اویلے شی چہ پکار و چہ داسے ویلے وے چہ وَلَا الْقَمَرَ يَدْرِكُ الشَّمْسُ؟
 (جواب) سپورے پہ خیل رفتار کیں دے تہر تہ ہکتیں کیدے شی لیکن دے ہفتہ
 دے تہ دے شپہ دے ورے اختلاط نہ راجی دے درپے جیلے مطلب دادے چہ تہر
 او سپورے دوارہ حرکت او رفتار کوی او قَلْبُ تہ مراد (مدار) خانے دے کجورے
 ددوی دے او ہفتہ دے آسمان نو تہ خکبہ دے او کم ایات نو کیں چہ فی السماء
 راغلے دے نو مراد دے ہفتہ تہ دادے چہ دا تہر، سپورے دے آسمان پہ طرق
 کیں دی او داسے پہ سورۃ الانبیاء ۳۳ کیں ہم تیر شویدی۔ فَلِكِ مَا خَذَلْ
 یاتہ پہیل

مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ

دھقہ عذاب نہ چہ مخکے ستاسو دے او فہ چہ روسو ستاسو دے کپارہ دے چہ

تَرْحَمُونَ ﴿۴۵﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ

پہ تاسو باندا مے رحم او کپیشی۔ رنو دوی مخ واپری) او نہ راق دوی تہ ہیخ نبہ د

آيَةٍ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿۴۶﴾

نبو د رب د دوی تہ مگر دوی د فہ تہ مخ گر خوتکی دی ۔

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ

او کلہ چہ او پلے شی دوی تہ خرچ کوئے دھقہ تہ چہ در کپیشی تاسو تہ اللہ تعالیٰ

قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا الَّذِينَ آمَنُوا

دای کافران پہ یارہ د مؤمنان سن

أَنْتُمْ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ قَطُّ

ایا خوراک در کرد مونہ ہقہ چاہ کہ غوینتے اللہ تعالیٰ بخوراک بہ یے ورتہ در کرد

۴۵۔ ۴۶۔ دازجر دے پہ اعراض کولو دوی د عمل د تقویٰ او د آیاتو تہ۔ یعنی د عذاب د ویرے نہ ہم ایمان تہ راوری او د آیت او معجزے پہ لیدلو سرہ ہم ایمان تہ راوری ربط د مخکے سرہ دادے چہ د عذاب د غرق نہ خود اللہ تعالیٰ پہ رحم سرہ نجات حاصل پری لیکن د عام عذابو تہ نجات او سبب د حصول رحمت خاصہ تقویٰ دہ۔

مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ د اول تہ مراد عذاب د دنیا دے پشان د عذاب د تیر شوے قومونو مکذیبینو او د دویم تہ عذاب د آخرت دے دویم قول دے برعکس دے او د اجزا مخدوق دہ چہ اعراضو دے پہ قرینہ د دویم آیت سرہ۔

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۲۷﴾

نہ یے تاسو مگر یہ گمراہی بیکارہ کیں

۲۷۔ دادویم تجرد سے یہ انکار ددوی د امر د اللہ تعالیٰ نہ یہ باطل عذر سرہ
 انفقوا مراد دے نہ اتفاق شرعی دے یعنی د اللہ تعالیٰ پہ نوم سرہ یہ مسکینانو
 باندے خرچ کوئے د غیر اللہ پہ نوم پہ منجورانو د بتانو او د قبر و نو باندے
 خرچ مہ کوئے حکمہ چہ ہفہ اتفاق نہ دے بلکہ اسراق دے او عام مسکینان
 یہ مکہ معظمہ کیں پہ ہفہ وقت کیں مؤمنان وو نوم معلومہ شوق چہ دا امر دے
 یہ توحید سرہ یہ عبادت مالیہ کیں صرف یہ صدقہ ور کو لو سرہ مشرک
 مخاطب نہ تھی کید لے۔ قَالُوا أَنْظِرْ لَنَا آلِهَةً كَمَا أَنْظِرَ اللَّهُ آلِهَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ
 کیں درے احتمالو نہ دی اول دا چہ استہزاء دہ یعنی دوی د مؤمنانو تہ اوریدل
 چہ اللہ تعالیٰ رازق دے او دارنگ اوریدل یے چہ مؤمنان ہر خہ د اللہ تعالیٰ
 یہ ارادہ پورے معلق گوی تو دوی اویل چہ ستاسو د قول مطابق چہ اللہ تعالیٰ
 ددوی د فقیر یے ارادہ کرے دہ او ہفہ ورلہ روزی نہ ور کوئی نوموئرو ولہ
 خہ رنگہ ور کرو۔ دویم احتمال، ابن عطیہ ویلے دی چہ دوی اقرار کو لو د موافقت
 د اللہ تعالیٰ سرہ چہ اللہ تعالیٰ چالہ روزی تہ ور کوئی نوموئرو ہم تہ ور کو
 د یو بانہ پی واقعہ دہ چہ ہفہ یہ ساریہ اوشان پہ خہ و خو او شنگہ زمکہ کیں
 سرول او خوار اوشان یہ یے پہ شاہ او اوچہ زمکہ کیں سرول چا ترینہ دے
 یہ بارہ کیں تپوس او کرو نو ہفہ ورتہ اویل چہ اکرام کووم دھے چہ اللہ تعالیٰ
 ورتہ اکرام ور کرے دے او بے عزتی کووم دھے چہ اللہ تعالیٰ یے عزتی
 ور کرے دہ او دا ہول ددوی جہل دے حکمہ چہ اللہ تعالیٰ ابتلاء او امتحان
 کوی د بندگانو خیلو پہ امر د اتفاق سرہ دریم احتمال قرطبی وغیرہ لیکے دے
 چہ دا قول ددوی فہ نفسہ صحیح دے لیکن حجت نیول پہ دے سرہ غلط کار
 دے او د قبیلے (کلمہ حق ارید بہا الباطل) ددوی مقصد صرف بخل او شومتیا کول
 وو د اللہ تعالیٰ پہ مشیت باندے رضا بیکارہ کول ددوی مقصد نہ دے۔
 إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ دا قول د کافرانو دے مؤمنانو تہ یعنی تاسو د اللہ تعالیٰ
 دارادے خلاف کوئے او مونرو تہ د اللہ تعالیٰ د مقابلے کولو حکم را کوئے نو تاسو
 گمراہ یے یا دا قول د اللہ تعالیٰ دے کافرانو تہ چہ دا قول ستاسو دوجہ د گمراہی
 نہ دے حکمہ چہ تاسو د اللہ تعالیٰ د حکم تہ انکار کوئے (پاتے پہ یل مخ)

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ

او دوی دانی چہ کلہ یہ دی دا دہا کہ چرے تاسو نے

صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً

رشتقی - انتظار تہ کوی دوی مکر د چنے

وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٢٩﴾

یوے چہ اوتیسی دوی لہہ او دوی یہ جگرے کوی -

قائداً :- امر دے پہ صیغہ د انفقوا سرہ او دوی انکار د کردے پہ لفظ انطعم سرہ ددے وجہ دادہ چہ اتفاق عام دے او اطعام پہ ہفے کیں یو خاص اہم فرد دے نو پہ دے کیں اشارہ دہ د منکرینو دیر بخل اوفضاست تہ چہ عام اتفاق خونہ کوی لیکن د ہفے معمولی فرد چہ خوراک ویکول دی ہفے ہم تہ کوی -

۲۸ :- دا دریم زجر دے پہ انکار کولو د نبث بعد الموت سرہ او متعلق دے د مابین ایدیہم او ما خلفہم سرہ -

۲۹ :- ہر کلہ چہ د دوی داسوال عنادی وڈ نو جواب ورکوی پہ ذکر د ہیبت د روح د فنا سرہ - صَيْحَةً وَاحِدَةً مراد ددے نہ اولہ شہیلے وھل دی دیارہ د فنا د بقول عالم او واحدہ نہ مراد دے پہ یو بخل سرہ شہیلے وھل او فنا کیدل دا نہ چہ دویہ نفعہ نیستہ - او د ہیبت دیارہ یے صیغہ ذکر کرے دہ پہ حائے د نفعہ باندے وھم یخِصِّمُونَ یعنی دوی بہ د دنیا پہ خیر و تو کیں بھٹوتہ او جگرے کوی توبہ تہ او بامی حدیث مرفوع کیں وارد دی قیامت بہ قائم کیڑی پہ داسے حال کیں چہ دہ سر دہ یو کپرہ خورہ کرے وی اوسودا بہ کوی نورانغتے پہ یے تہ وی چہ قیامت بہ قائم تھی او یوسری بہ یو اخور د او یو باندے د ختہ یا سیمتو پلستر کرے وی لیکن خاروی بہ توبہ او بہ کرے نہ وی چہ قیامت بہ قائم تھی او یوسری بہ تلہ کوزہ نیولے وی لا اوچتہ کرے یہ یے تہ وی چہ قیامت بہ قائم تھی او یوسری بہ نورے د خوراک خولے تہ پور تہ کرے وی لا تیرہ کرے بہ یے تھی چہ قیامت بہ قائم تھی -

فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ
تو دس بہ تہ لری د وصیت کو او نہ بہ خپلے کورنۍ تہ

يَرْجِعُونَ ﴿۵۰﴾ وَتَفِخْ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمُ
دایں کیدے شی او پوکے بہ دکریشی بہ شپیلے کیں تودقہ وخت بہ دوی

مِّنَ الْأَجْدَاتِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿۵۱﴾
د قبردوتہ خپل رب طرف تہ درغلیری

قَالُوا يَوْمَئِذٍ هُمْ بَعْدَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۚ
دوی بہ دایں مائے تہامی دہ چا اوچت کپرومونو د خائے د سملاستوٹسونو

هَذَا أَمَّا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿۵۲﴾
دا حقہ وخت دے چہ وعدہ ہے کپے دہ رحمان او رشتیا و خپلے دو رسولونو ۔

۵۰۔ مقصد دا دے چہ حقہ خائے کیں بہ سمدستی مریہ شی کوم خائے کیں
دوی معاملے کوی مهلت دوی تہ نہ ملاویگی ۔

۵۱۔ تخویف اخروی تفصیلاً ذکر کوی ۔ پہ دے ایت کیں د دوپے شپیلے ذکر
دے چہ حقہ دپارہ دبعث بعد الموت دہ اوحدیث مرفوع کیں راقلے دی
چہ ددوارو شپیلو ترمیخ بہ خلونیت کالہ فاصلہ وی ۔

۵۲۔ مَرْقَدِنَا (سوال) مرقدا خائے د خوب تہ ویلے کیری نو معلومہ شوہ چہ پ
دوی باندے پہ قبرونو کیں ہیج تکلیف او عذاب نہ وواو حال دادے چہ دیر
نصوص دلالت کوی پہ عذاب قبر باندے ناول جواب دادے چہ د اب
عباس رضی اللہ عنہمانہ روایت دے چہ عذاب دقبر تراولے نفخے پورے
دے بیا تر دوپے نفخے پورے عذاب نیشته دویم جواب دادے چہ مرقدا پہ
معنی د خائے د مرگ دے پہ طریقہ د مجاز سرہ چہ خوب رور د مرگ دے
دویم جواب دادے چہ د قیامت ہیبتونہ پہ دوی باندے دومرہ زیات شول
چہ عذاب دقبر دوی تہ د حقہ پہ مقابلہ کیں آرام شکاریری ۔ هَذَا أَمَّا وَعَدَ الرَّحْمَنُ
دا قول د اللہ تعالیٰ یا د ملائکو دے یا قول د متکونو دے پہ طریقہ د
اعتراف جرم سرہ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ معلومہ شوہ چہ بعث بعد الموت
د تہو رسولونو دعوت دے ۔

دکری

دکری

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صِيْحَةً ۖ وَاجِدَاةً ۖ فَإِذَا هُمُ

تہ دہ دا مگر چوہہ یوہ نو دہ دختا یہ ددی

جَمِيعٌ ۖ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ يَوْمَ

قول زہوہ یہ مکتب حاضر کرے شی ۔ نین ورخ

لَا تَنْظُرُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تَحْزَنُ إِلَّا

ظلم بہ تشی کیدے یہ هیچ نفس باندے هیچ او نہ بہ جزا و کیدشی تاسوتہ مگر

مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾ إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

مذہ چہ تاسو کوم عملونہ کول ۔ یقینا جنتیان یہ

الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَكِهِونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ

ن ورخ یہ مشغولتیا کیں دی خوشحالہ یہ وی ۔ ددی

وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلِّ عَلَى الْأَرَائِكِ

او د دوی بیسیانے یہ سورو کیں دی یہ یا لنگون باندے

مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ ۖ وَ

تکیہ دھونکی ۔ دوی کپارہ یہ حق کیں میوے دی او

۵۳۔ ۵۴۔ یہ دوارہ ایاتون کیں ذکر د احوال و قیامت دے گانت صمیر د نفخہ
ثانیہ تہ راجع دے چہ لفظ د نفخہ یہ ہفت باندے دلالت کوی۔

۵۵۔ ۵۶۔ ۵۷۔ ۵۸۔ یہ دے ایاتون ذکر د بشارت دے مؤمنان و لہرہ پہ
اول ایت کیں مزے د نعمتون او پہ دریم ایت کیں ذکر د آرام او د راحت د

ژوند او پہ دریم ایت کیں ذکر د خوراکون او پہ خلورم کیں ذکر د سلامون
دے فی شغل د لفظ عام دے ہفتہ تولداتونو نعمتونو تہ شامل دے چہ

مشغولوی بہ دوی لہرہ د دنیا د نعمتونو او د اوروالو تہ اگرچہ د دوی اقرباء
(خیلوان) وی فاکہون تفسیر دے د شغل یعنی د مشغول د غمونو د وجہ تہ

تہ دہ بلکہ د مزدوج نہ دہ۔ ظلال کنایہ دہ د دیر راحت او آرام تہ۔
ارائیک اریکہ پالنگ د ناوے تہ ویلے کیری۔ متکئون اشارہ دہ چہ

دوی بہ فارغ وی د محنت کولو تہ (انکاء) مائل کیدال دی پہ یواہر باندے

لَهُمْ مَا يَدْعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ

دوی لہ ہفتہ خیز دے چہ دوی غوازی - سلام دے دینا پہ کبریٰ د طرف د رب

رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَامْتَّازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمَجْرُمُونَ ﴿٥٩﴾

رحم والا تہ - راوہ ویلے شی (اوجدا شی تن اے معجر مانو

الْمَ أَعْهَدُ إِلَيْكُمْ يَبْنَىٰ أَدَمَ أَن لَّا

ایا ما پختہ خیزہ نہ وہ کرے تاسو تہ اے اولاد آدم چہ مہ کوئی

تَعْبُدُوا وَالشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمُوعَدٌ وَمُبِينٌ ﴿٦٠﴾

بندگی رہہ طاعت کولو بے دلیلہ) د شیطان یقیناً مہ تاسو لہ دشمن بتکارہ دے -

سرہ د اعتقاد نہ پہ یو خیز بانداے یا کینا ستل پہ طریقہ د برلت وھلو سرہ -
فَالِكَلِّهِ تکرہ دہ دپارہ د دیر قسمو نو د مپوؤ او پہ دے کیں اشارہ دہ چہ خوراک
بہ د تفکہ (مرے) دپارہ کوی د لوگے دوجہ تہ پہ نہ کوی یگا ٹھون پہ معنی د
تمنا او د اشتہاء سرہ دے سلام مبتدا دہ خبری حذق دے یعنی لہم سلام
یا بدل دے د لفظ دما نہ یا صفت دے د مایگا ٹھون او پہ معنی د مسلم الخالص سرہ -
۵۹۔ د دے ایت تہ ترہ پورے تخویف اخروی دے - او دلہ - د لفظ مھذوف
دے ویقول للکفرة او او پہ وائی کافرانو تہ جدا شے اے ہجر مانو -

الْيَوْمَ د دے وجہ تہ او یل چہ پہ دنیا کیں دوی مھلوط و و مسلمانان او کافران
نو آخرت کیں یہ یے دیویل تہ جدا کری یا دا چہ اے ہجر مانو دیویل تہ جدا
شے یعنی دوی پہ مختلف دے شی -

۶۰۔ یا بنی آدم د دے وجہ تہ ذکر کرو چہ منع د شرک او امر پہ توحید
سرہ د آدم علیہ السلام د وخت تہ شورودے او قول اولاد د آدم علیہ السلام
پہ دے سرہ مکلف دی -

أَن لَّا تَعْبُدُوا عِبَادَتِ بِہ معنی د طاعت دے یعنی د الله تعالیٰ د طاعت پشان
د شیطان طاعت کول دا د شیطان عبادت دے یا دا چہ ہر ہر بندگی د
غیر الله عبادت د شیطان دے حکم چہ د ہفتہ پہ موسیٰ سرہ دے -

وَ أَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾

او دا یہ بتائی خاص کوئے مارہ دا لار دہ تیغہ

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ

اویقیناً بے لارے کرے دی (پہ دسوسورہ) شیطان ستاوتہ دے دیرے آیا پس

تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي

تاسو د عقل تہ کار تہ اختار - دا جہنم دے حقہ چہ

كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٤٣﴾ اَصْلَوْهَا الْيَوْمَ مَا كُنْتُمْ

تاسو سورہ یے وعادہ کیدے شوعہ - ورنوختے دیتہ تن یہ وجہ ددے چہ

تَكْفُرُونَ ﴿٤٤﴾ الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ

تاسو کفر کوؤ - تن دیک بہ مہر اوہو مونہ پہ خلو ددوی پاندے

وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ

او خبرے پہ کوی مونہ سورہ لاسوتہ ددوی او گواہی پہ کوی خپے د دوی

۴۱۔۔ دا امر د توحید دے او دا دلیل دے چہ صراط مستقیم توحید تہ ویلے کیڑی۔

۴۲۔۔ دا علت دے د دشمنی د شیطان او زور تہ دہ مشرکینو تہ چہ د تیر شوؤ گمراہ قومونو د حالت تہ تاسو عبرت وے تہ حاصلوؤ۔

جبل مراد ددے تہ خلق او دے دی او تفسیر سراج المنیر کہیں ذکر کوی چہ یہ دے لفظ کہیں اشارہ دہ چہ دا مخلوق د خرو نویشان غت و لیکن سورہ ددے تہ شیطان دھوکہ کپل۔

۴۳۔۔ یعنی جہنم بہ ورتہ بیکارہ کریشی نو دا سے خطاب بہ ورتہ او کریشی نو معلومہ شوعہ چہ مخکس حال د میدان حشر و او بیا یہ یے جہنم تہ داخل کری۔

بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا

پہ مٹا کاندو ہاندے چہ دوی کول۔ اوکھ چہ دے اوغوارہ مونہ نورلے ہنکڑ

عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى

سنگے د دوی نو ہواندے کیری بہ لارے تہ نو چہ رنگ بہ

۴۵۔ پہ دے تخویف کنیں اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ بہ پہ آخرت کنیں فیصلہ صرف پہ خیل علم سرہ تہ کوی بلکہ ددنیاء فیصلویشان بہ فیصلہ پہ اقرار اوپہ شہادتو سرہ کوی۔ اَلْيَوْمَ نَعْتَذِرُ عَلَىٰ اَفْوَاهِهِمْ دے مشہورہ وجہ دادہ چہ دوی بہ انکار اوکری دشرک تہ لکھ چہ پہ سورۃ انعام ۲۱۔ اوحم مؤمن سک کنیں دی اودا انکارے دروغ دے نوخوے بہ ورلہ ہندے کری یاد دے وجہ چہ اقرار د غیر ناطق پورہ حجت دے پہ نسبت د اقرار د ناطق سرہ اود دے آیت تشریح پہ حدیث د مسلم او ترمذی کنیں شتہ چہ دیرو مفسرینو دلتہ نقل کریدی۔

(قوائید) اولہ فائدہ :- نسبت د ختم اللہ تعالیٰ خان تہ کرے دے اونسبت د کلام دلاسو نوئے خان تہ نہ دے کرے کلام دلاسو نو اوخپو ہم پقدر د اللہ تعالیٰ سرہ دے پہ دے کنیں اشارہ دہ چہ کلام دلاسو نو اوخپو پہ جبر سرہ نہ دے بلکہ پہ اختیار سرہ دے ختم د خولے پہ جبر د اللہ تعالیٰ سرہ دے۔ دویمہ فائدہ :- لاسو نو تہ نسبت د کلام اوخپوئے نسبت د شہادت اوکرو وجہ دادہ چہ اکثر عملونہ پہ لاسو نو سرہ کیری اوخپے حاضرے وی نو قول د کوونکی اقرار وی او قول د حاضر شہادت وی۔

دریمہ فائدہ :- کہ سوال اوشی چہ لاسو نو اوخپو چہ تاکارہ عملونہ کرے دی نو دوی فاسقان دی او شہادت د فاسق تہ قبلیری۔ اول جواب دادے چہ دوی دا کارونہ پہ اختیار سرہ تہ دی کری نو دوی تہ نسبت د فسق تشی کیدے۔

دویم جواب دادے چہ دوی د شہادت د رد کو لو پہ ضمن کنیں د شہادت قبول دی حکم چہ دوی بہ دفعہ ورخ یارشتیا وائی یا دروغ کہ رشتیا وائی نو جرمونہ پہ دوی ہاندے ثابت شول او کہ دروغ ادائی نو ضرور بہ دوی پہ دنیا کنیں ہم گناہون کرے وی۔ لکھ چہ یو فاسق تہ او پلے تشی کہ تا دروغ ویلے وی پہ نن ورخ کنیں نوزما مرے د ازاد وی وکھنخہ ادائی رپاتے پہ بل مہم

يُبْصِرُونَ ﴿٧٧﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَى

بیدار کوی - او کہ چرے او غوارد موبہ نو بدل یہ کہہ شکوہ نہ تدوی بولہ دیوی

مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٧٨﴾

خپلو ځایونو باندے نو طاقت یہ ته لری دیکھنیں تللو ، و ته یہ واپس راگرځیدے شی -

چه مائن دروغ ویلے دی نورپے ازاد شو ځکه که ده واقعی دروغ ویلے دی
نو شرط موجود شو او که دروغ ته وی ویلے او بیا هم وائی چه مادرغ
ویلے دی نو بیا هم شرط موجود شو نو جزاء به واقع کیږی -

۷۷: دا تخويف دنيوی دے رېطے ددے هرکله چه تير شوی ایت کښ بندول دځلو
ذکر کرل نو په دے ایت کښ ذکر کوی چه په دنیا کښ هم الله تعالی قادر
دے چه ددوی سترگه بندے کړی او دا په شان د ووشاء الله لذهب بسمعهم
وايصار هم ربقره سترگه دے - یعنی لکه چه الله تعالی ددوی باطنی سترگه هدایت
ته بندے کړے دی دارنگ قادر دے چه ددوی ظاهری سترگه هم بندے
کړی - دویم تفسیر دادے چه الله تعالی او غواړی نو ددوی دگمراهی سترگه
به بندے کړی او دگمراهی نه به یې هدایت ته واړوی لیکن هرکله
چه الله تعالی داسه نه دی کړی نو قاتی یبصرون -

لَطْمَسْنَا طَمَسَ بِهِ اَصْلُ كَبَشٍ هَقَهُ رَوْتَدُوَالِي تَه وَيْلَ كِيږی چه د سترگو
چودونه یې هم نه وی او زړه او بانړه یې هم نه وی -

۷۸: دا دویم تخويف دنيوی دے تير شوی ایت کښ صرف د سترگو طمس و
نور صورت انسانی به باقی دے او په دے ایت کښ ټول صورت او شکل انسانی
مسخ کول مراد دی چه گټه شی یا شاد او خنډیر ترڅو رڼی -

عَلَى مَكَانَتِهِمْ يَعْنِي دَ مَسَخَ كولو ته مخکښ چه په کوم مکان کښ ولاړ یا ناست
دی نو دهغه ځای ته د خوریدلو ته رواندے به مسخ شی یا مراد د دغه مکان
د گناه کولو دے - مُضِيًّا رَوَانْدَے تلل وَلَا يَرْجِعُونَ روستو راتلل
مراد دی یا داسه ځنور ترینه جوړ شی چه د فائدے ځای نه پیژنی نو
حیران په خپل ځای باندے ولاړ وی -

وَمَنْ تَعْبِرُهُ نَتَكَبَّسُهُ فِي الْخَلْقِ ط أَفَلَا

د ہفتہ غول چہ زیات عمرو کرد موتیہفتہ تہ نو کمزوری پیدا کرو موتیہفتہ انداموتہ کدو کیں آیا تو دوی

يَعْقِلُونَ ۶۸ وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي

عقل تہ لری - اوتہ دے خودے موتیہفتہ لری تہ شعر جو رول اوتہ مناسب دے

لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ۶۹

دے لری، تہ دے داکان مگر نصیحت او قرآن شکارہ دے -

۶۸۔ دا دلیل دما قبل دے یعنی دقوتیہفتہ زائل کولو بات دے اللہ تعالیٰ قادر دے حکم چہ دے بودا والی پہ حالت کیں ہول طاقتو نہ ظاہری او باطنی کمزور کوی لیکن انبیاء علیہم السلام دے نہ پہ دی الخلق دے نہ مراد شکل او انداموتہ او قوتو تہ دی۔

۶۹۔ پہ دے ایت کیں صداقت دقرآن او درسول ذکر کوی متعلق دے دابتدا دسورت سرہ او جواب داعتراض دمشرکانو دے ہغوی ویل چہ دا قرآن شعر دے او داتہی شاعر دے او شاعران اکثر دروغن دی۔

اوربط دے دتیرشوی ایت سرہ دادے چہ تیرشوی ایت کیں دعامو خلقو دکظاہری او باطنی کمزور دے ذکر او شوئیہفتہ دے ایت کیں دپیغمبر شان ذکر کوی چہ پہ ہفتہ ضعف نیشہ۔ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ یومعنی دادہ چہ اللہ تعالیٰ تعلیم دے شعر جو رولو تہ دے ورکے نو دے لری دے جو رول اسان تہ دی۔

دویمہ معنی دادہ چہ شعرونہ جو رول دے دے دشان سرہ مناسب تہ دی حکمہ چہ پہ شعر جو رولو کیں تکلف وی او دادا ما انا من المتکلفین نہ خلاف دے او دارنگ شعرونہ اکثر دحقیقت نہ خلاف مضمون بات دے مشتمل وی او ہرچہ فصاحت او بلاغت دے نو ہفتہ اللہ تعالیٰ ہی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پی اعلیٰ مرتبہ کیں ورکریدے۔

فائدہ :- پہ دے سورت کیں نفی دے شعری صریق او کمرہ نفی دکہانت او دے شعری تہ دے کپے وجہ دادہ چہ کاهن بہ دوی ہفتہ وخت ویل چہ خہ اخبار بالغیب بہ جو رکے دے او ساحر بہ خہ ہفتہ وخت ویل چہ خہ معجزہ بہ خہ پیش کرے وہ او شاعر بہ دوی ہفتہ وخت ویل چہ فصاحت بلاغت سرہ پہ مضمون ذکر شوئیہفتہ دے سورت (پاتے پہ بل مخ)

لَيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقُّ الْقَوْلُ

ذکر دے دہانہ چہ ویرہ درکری دے ہفتہ چاہتہ چہ ژوندے دی (زیرہ دہفتہ) اوپورہ یہ شی حجت

عَلَى الْكَافِرِينَ ۝ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا

یہ کافرانو باندے . آیا او دوی نہ گوری چہ یقیناً پیدا کری دی مودہ

لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِيَنَا أَنْعَامًا فَهُمْ

دوی لڑہ دہفتہ قسم نہ چہ جو کربیدی لہ سو تو زہوتہ خادوی نو دوی بہ

لَهَا مَلِكُونَ ۝ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا

ہفتہ لڑہ مالکان دی . او تاج گرہولے دی مودہ ہفتہ لڑہ دوی دہانہ تو بعض دہفتہ

رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ۝ وَلَهُمْ

سورہ ددوی دی او بعض دہفتہ نہ خوری دوی . او دوی لڑہ

کس اولی دوارہ (اخبار بالذیہ او معجزہ) نہ وہ بلکہ دریم تخیذ پہ کس دے نو
دوی اعتراض او کرو چہ دا شہر دے نو دہفتہ نفی یقیناً ذکر کرہ .

۱۔ پہ دے ایت کس دہہ قائدے ذکر کوی پہ لف نشر مرتب سرہ یعنی
ہر کلا چہ ذکر دے توفائده دے انداز دے او ہر کلا چہ
قرآن (لومتل) شکارہ دی توجہ بہ قائم شی پہ کافرانو باندے .
حیثا مراد تربتہ حیات د قلب دے چہ دہفتہ ذکر د سورہ پہ لا
کس شویدے .

۲۔ سہ سہ دے ایت نہ تر آخر پورے دریم باب دے پہ دے کس دہہ
عقلی دلیلونہ دی پہ رد د شفاعت شرکیہ باندے بیاز جردے مشرکینو تہ
او تسلی دہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم تہ بیاز جردے متکربینو د بحث بعدا
الموت تہ او شیر عقلی دلیلونہ دی پہ اثبات د قیامت باندے . پہ دے درے
ایاتونو کس انعامات ذکر کوی پہ بارہ ذخار و کس پہ اول ایت کس
نعمت د ملکیت لے ذکر کرے دے او د ملکیت ظاہری دے او پہ دوم
ایت کس درے نعمتونہ ذکر کربیدی تدلیل (تا بعد اری کیدال) او سورہ
او خوراک . او پہ دریم ایت کس دہہ نعمتونہ ذکر کربیدی منافع د
ہفتی وینتہ و پے پشم خرمن ہلاوی چربی وغیرہ و مشارب جمع ذکر

فِيهَا مَنَافِعٌ وَمَشَارِبٌ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٤٧﴾

۱۹۲۵-۳۰

په هغه کيس نفعه دى اوډ شکو غېزده دي
ايليدوى شکر نه کوي.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ

اد جو کرے دی دوی سوا کہ اللہ تعالیٰ نہ حق دار کہ بتدیکے کہ دے کہ بارہ

يُنْصَرُونَ ﴿٦٠﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ

چه دوی سره مدد اوکړې شي. طاقت ته نړۍ هغوی د مدد کولو د دوی

وَهُمْ لَهُمْ جَنَّاتُ مُحْضَرُونَ ﴿٥٥﴾ فَلَا يَخْزِيكَ

او دوی ہٹوی لہے لیتکر دے حاضر کرے شوے ۔ نو غمزن دتہ کپی تالہ

کریڈے اشارہ دے اختلاف داقساموتہ چہ پیئے ، لسی ، شومے وغیرہ دی۔
 مِمَّا عَمِلَتْ آيَاتُنَا مِنْ بَيِّنَاتٍ دَعَا نَادٍ إِلَى الْبَارَةِ يَعْنِي انعام (خاری) اللہ تعالیٰ
 پہ خیلولا سونو سرہ جو پر کریدی دَہل چا پکین ہیج دحل تیشته اشارہ
 رد کولو تہ پہ مشرکینو باتدے چہ ددوی شفاعاؤ پہ دے خاروؤ کین
 ہیج عمل نہ دے کرے نو دامشرکان دَحَّہ وِج نہ دہغوی پہ نومیانے
 داخاری منختہ کوی یاد ہغوی پیئے پہ یو لسمہ کین ورکوی یاد ہغوی
 پہ نوم یئے ذبح کوی او دامقصد دے پہ افلا بیشکرون کین محکمہ چہ د
 شکر نہ مراد توحید دے۔

۱۰۔ دا زجر دے پہ شرک سرہ او دا تفصیل د لایشکرون دے۔
لَعَلَّہُمْ یُنْصَرُّونَ معلومہ شہوہ چہ لوے مقصد د شرک فی الالوہیتہ مادہ
الہوتہ حاصل دی دے دے رچ نہ رامداد شہ او ازورنہ کوی۔
۱۱۔ دارد دے دے دوی پہ امید (د نصرت) باندے۔ وَہُمْ لَہُمْ جَنَّاتُ
مُخْضَرَّوْنَ اول ضمیر راجع دے عابدانو (مشرکانو تہ) او دوم ضمیر راجع دے
الہوتہ مراد دادے چہ دامشرکان دے دے معبودانو د پارچہ پشان د پولیس
او د فوج دے چہ دہقوی خوکیداری کوی چہ خوگ کرینہ خہ خیز
اونہ تختوی او نقصان ورتہ اونہ رسوی او دارنگ کہ خوگ مؤحد دہقوی
عجزیانوی نو دوی پہ ہقوی باندے غصہ کیری او مؤحد لہو یے عزت کوی
او دا حال بعینہ د قبر پرستو خلقو دے او دوم احتمال دادے چہ اول ضمیر
راجع دے معبودانو تہ او دوم عابدانو تہ پہ دے کیں رپاتے پہ یل (ع)

قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٤٦﴾

دینا دے دوی یقیناً مونہ پر پھیر دیا وہ حقہ گیز چہ دوی ہے پتوی اور حقہ چہ دوی ہے شکارہ کوی۔

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ

ایا نہ کوی انسان چہ مونہ پیدا کرے دے دے نطفہ نہ

فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا

نو ناکامہ دے جگر مار بیکارہ دے اور ذکر کرے دے ٹمونہ دیارہ

مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ

اعتراض اور ہیر کرے دے پیدائش چل وائی خاک بہ ژوندی کوی ہداوی

وَهُی رَمِيمٌ ﴿٤٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي

اد حال داچہ دایہ ڈرے ڈرے ہی۔ تہ ادایہ ژوندے بہ کوی دے لہرہ حقہ ذات

بیاد وہ توجیہات دی اولہ توجیہ دادہ چہ داد دے مشرکاتو پہ زعم او پہ عقیدہ باطلہ یاندے بنادے دویمہ توجیہ دادہ چہ لام پہ معنی دے علی سرہ دے یعنی ذالہہ یہ ددوی پہ ضدا و مخالفت کیں لبتکر حاضرہ و رب پہ ورج د قیامت کیں لکہ چہ سورہ مریم سٹ ویکونون علیہم ضدا او سورہ لطفان لکیں دی۔

۱۔ داتسلی دہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم تہ۔ قَوْلُهُمْ مَرَاد دے نہ ددوی اقوال شرکیہ او تکذیب د رسول دے او انکار د قیامت دے چہ حقہ پہ روستو ایت کیں ذکر دے۔

۲۔ دارجر دے پہ انکار د قیامت سرہ۔ او پہ دے کیں عام متکراتان مراد دے او پہ دے زور نہ کیں سختی دہ پہ یو خو و جو ہو سرہ۔

اولہ وجہ دادہ چہ دے خیل خالق سرہ جگرہ کوی۔

دویمہ وجہ داچہ دے دیر سپیک او ادنی دے او دلوے اعلی ذات تہ مخالفت کوی۔

او دریمہ وجہ دادہ چہ دلوے نعمت ناشکری کوی۔

۳۔ دا بیان د خصومت د حقہ دے وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا مراد دے تہ صلی ذکر کول د عجیبہ خبرے دی محکمہ چہ انکار کول دی، در پلٹ پہ ہل مع

أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ

چہ پیدا کری دی اول کرت او مفع یہ بول مخلوق باندے

عَلِيمٌ ۝۹۰ اَلَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنْ

نیشہ بوطہ دے دانتے ذات دے پیدا کر پیدے ستاسو دپارہ د

الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِّنْهُ

شجرے اونے تہ اور نو تاسو د ہفتہ تہ

تَوَقَّدُونَ ۝۹۱ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ

اور بولے ایسا تو نہ دے مفع ذات چہ پیدا کر پیدے

قدرت او د علم د اللہ تعالیٰ تہ دیرہ عجیبہ دہ۔ یا مراد داچہ دے انسان
قدرت او علم د اللہ تعالیٰ د خیل قدرت او د علم پشان کپزلے دے۔
وَلَيْسَ خَلْقُهُ مَرَادٌ دَنْسِيَانِ نَهْ ذَهول او عقلت دے۔

۹۰۔۔ دا جواب د قول د دغہ متکر دے یہ ذکر د قدرت د اللہ تعالیٰ پہ قیاس
کولو سرہ یہ اول پیدائش باندے او پہ ذکر د علم د اللہ تعالیٰ
سرہ یہ بولو ذراتو د مخلوق باندے تو یہ ذراتو د ہوا کو د مہربان
ہم علم لری او پہ دے ایاتو نو کتب اشارہ دہ چہ د مرگ او ژوند حلول
پہ ہوا کو کتب ہم شتہ دے او دا اول دلیل دے یہ اثبات د حشر باندے
۹۱۔۔ د ابل دلیل دے یہ اثبات د قیامت باندے یعنی لکہ چہ اور پیدا
کوی د شتہ اونے تہ او دا دیر عجیبہ دہ حکم چہ پہ یو خائے کتب او پہ او
اور اولرگے یے جمع کر پیدی نو دارنگ د اوچو خاورو تہ دوبارہ اسلا
لرہ پیدا کولے شی۔

الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ مَرَادٌ دَدے نہ ہر شتہ اونہ دہ۔ حکماؤ ویلے دی پہ ہرہ
اونہ کتب اور شتہ سوا د عتاب (مخزنرے) نہ او دا وجہ دہ چہ د یجل
تار یہ شتہ اونے کتب شات (کرتا) پیدا کوی حکم چہ دہ اور نہ یو
خائے شول۔ یا مراد د دے دہ قسمہ اونے دی چہ مرخ او عقار ورتہ
ویلے کیری پانرہ یا لرگے د مرخ (چہ مذکر دے) پہ عقار باندے
(چہ مؤنث دہ) او خولوی نو اور ترے پیدا شی۔

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِقَدْرِ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ

اسماونہ او زمکہ قدرت لرویکہ یم دے خبرہ بانڈے پیدا کری

مِثْلَهُمْ بَلَىٰ ۚ وَهُوَ الْخَلْقُ الْعَلِيمُ ﴿۸۱﴾

د دوی پشان او حقہ دیر پیداکیں کوڈیک او بنہ پومہ دے

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ

یقیناً حکم دہقہ کلہ چہ اوغوری پیدا کول دیو غیز چہ ادا کی مے تہ ادشہ

فَيَكُونُ ﴿۸۲﴾ فَسُبْحَنَ الَّذِي يَسِيرُهُ

نو مے او شی - نو پاک دہ دہقہ ذات چہ یم لاس دہقہ کیں

مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۸۳﴾

بادشاہی د ہر خیز دہ او خاص حقہ تہ یم اوگر جو لے تہ تاسو -

۸۱۔ دابل دلیل دے یم اثبات دبعث بعد الموت بانڈے۔ مِثْلَهُمْ قَمیر منکرینوتہ راجع دے او مراد دقتل تہ نفسونہ اوذوات ددوی دی داسے یم سورۃ اسراء ۹۹ کیں تیر شوے دی او سورۃ احقاف ۳۳ کیں ہم شتہ۔ او هرکله چہ یم دے ایت کیں ذکر داسماونو او دزمکے دے چہ غنا مخلوق او دیرو اجزاؤ والادی نو دے دے وچ تہ خلّاق او علیم یے د مبالغہ صیغہ یم صفاتو دالله تعالیٰ کیں ذکر کرے دی۔

۸۲۔ دا ہم دلیل دے یم اثبات دقیامت بانڈے دلّہ د امرّہ تہ مراد صفت او شان دالله تعالیٰ دے یا مراد تربتہ امر دساعت (قیامت) دے یعنی امر دالله تعالیٰ یم یارہ دقیامت کیں لکھ چہ سورۃ نحل ۷۷ کیں دی۔

۸۳۔ دا ہم دلیل دے او نتیجہ دہ دتولو دلیلونو تیر شوو یم بیان دتوحید سرہ یم سبحان کیں او یم ذکر دقیامت سرہ یم الیہ ترجعون کیں۔ د ملکوت تہ مراد ملکیت او تصرف ظاہری او باطنی دے۔

ختم شو تفسیر دسورۃ یس یم توفیق دالله تعالیٰ سرہ

یم تاریخ ۲۰ ذوالقعدہ ۱۴۱۵ھ مطابق ۱۸ اپریل ۱۹۹۵ء کیں۔

سُورَةُ الطُّفُتِ
سورة طه مكية ۱۰۴
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
۱۸۲
وَوَعَدْنَاهَا

وَالطُّفُتِ صَفًا ① قَالَ رَجَرْتُ زَجْرًا ②

قم دے یہ ملامت کو بلند ہے چہ عقوبتہ جزوی صغیرہ۔ یا حقہ چہ شہرت کی دی پہ شہلو سورہ۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سُورَةُ الطُّفُتِ

ربط دے سورت دے مکتبیں سورت سرہ پہ خو و جو ہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ پہ حقہ سورت کتب رد و و پہ شفاعت قہریہ (شرکیہ) باندے نو پہ دے سورت کتب دے حق علت ذکر کوی چہ حقہ عجز او احتیاج دے نیکانو بتاگانو دے۔ دویمہ وجہ دادہ چہ مکتبیں سورت کتب عقلی دلیلوںہ دو نو پہ دے سورت کتب نقلی دلیلوںہ ذکر کوی۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ حقہ سورت کتب اثبات بعث بعد الموت و و پہ دلیلوںہ سرہ نو پہ دے سورت کتب ذکر کوی حالات دے خلقو پہ و رخ بقیامت کتب تخویفاً او بشارتاً۔ دعویٰ دے سورت۔ اثبات دے توحید دے پہ ذکر کولو دے احتیاج او دے عجز دے ملائکو او احتیاج او عبدیت دے پیغمبرانو او ذلت دے جہاننو سرہ درد دے شرک بالملائکہ والجن والانبیاء تہ او رد دے شرک فی العبادۃ والدعاء دے احوال دے ملائکو پہ ۱۔ ۲۔ ۳۔ ۴۔ ۵۔ ۶۔ ۷۔ ۸۔ ۹۔ ۱۰۔ ۱۱۔ ۱۲۔ ۱۳۔ ۱۴۔ ۱۵۔ ۱۶۔ ۱۷۔ ۱۸۔ ۱۹۔ ۲۰۔ ۲۱۔ ۲۲۔ ۲۳۔ ۲۴۔ ۲۵۔ ۲۶۔ ۲۷۔ ۲۸۔ ۲۹۔ ۳۰۔ ۳۱۔ ۳۲۔ ۳۳۔ ۳۴۔ ۳۵۔ ۳۶۔ ۳۷۔ ۳۸۔ ۳۹۔ ۴۰۔ ۴۱۔ ۴۲۔ ۴۳۔ ۴۴۔ ۴۵۔ ۴۶۔ ۴۷۔ ۴۸۔ ۴۹۔ ۵۰۔ ۵۱۔ ۵۲۔ ۵۳۔ ۵۴۔ ۵۵۔ ۵۶۔ ۵۷۔ ۵۸۔ ۵۹۔ ۶۰۔ ۶۱۔ ۶۲۔ ۶۳۔ ۶۴۔ ۶۵۔ ۶۶۔ ۶۷۔ ۶۸۔ ۶۹۔ ۷۰۔ ۷۱۔ ۷۲۔ ۷۳۔ ۷۴۔ ۷۵۔ ۷۶۔ ۷۷۔ ۷۸۔ ۷۹۔ ۸۰۔ ۸۱۔ ۸۲۔ ۸۳۔ ۸۴۔ ۸۵۔ ۸۶۔ ۸۷۔ ۸۸۔ ۸۹۔ ۹۰۔ ۹۱۔ ۹۲۔ ۹۳۔ ۹۴۔ ۹۵۔ ۹۶۔ ۹۷۔ ۹۸۔ ۹۹۔ ۱۰۰۔ ۱۰۱۔ ۱۰۲۔ ۱۰۳۔ ۱۰۴۔ ۱۰۵۔ ۱۰۶۔ ۱۰۷۔ ۱۰۸۔ ۱۰۹۔ ۱۱۰۔ ۱۱۱۔ ۱۱۲۔ ۱۱۳۔ ۱۱۴۔ ۱۱۵۔ ۱۱۶۔ ۱۱۷۔ ۱۱۸۔ ۱۱۹۔ ۱۲۰۔ ۱۲۱۔ ۱۲۲۔ ۱۲۳۔ ۱۲۴۔ ۱۲۵۔ ۱۲۶۔ ۱۲۷۔ ۱۲۸۔ ۱۲۹۔ ۱۳۰۔ ۱۳۱۔ ۱۳۲۔ ۱۳۳۔ ۱۳۴۔ ۱۳۵۔ ۱۳۶۔ ۱۳۷۔ ۱۳۸۔ ۱۳۹۔ ۱۴۰۔ ۱۴۱۔ ۱۴۲۔ ۱۴۳۔ ۱۴۴۔ ۱۴۵۔ ۱۴۶۔ ۱۴۷۔ ۱۴۸۔ ۱۴۹۔ ۱۵۰۔ ۱۵۱۔ ۱۵۲۔ ۱۵۳۔ ۱۵۴۔ ۱۵۵۔ ۱۵۶۔ ۱۵۷۔ ۱۵۸۔ ۱۵۹۔ ۱۶۰۔ ۱۶۱۔ ۱۶۲۔ ۱۶۳۔ ۱۶۴۔ ۱۶۵۔ ۱۶۶۔ ۱۶۷۔ ۱۶۸۔ ۱۶۹۔ ۱۷۰۔ ۱۷۱۔ ۱۷۲۔ ۱۷۳۔ ۱۷۴۔ ۱۷۵۔ ۱۷۶۔ ۱۷۷۔ ۱۷۸۔ ۱۷۹۔ ۱۸۰۔ ۱۸۱۔ ۱۸۲۔ ۱۸۳۔ ۱۸۴۔ ۱۸۵۔ ۱۸۶۔ ۱۸۷۔ ۱۸۸۔ ۱۸۹۔ ۱۹۰۔ ۱۹۱۔ ۱۹۲۔ ۱۹۳۔ ۱۹۴۔ ۱۹۵۔ ۱۹۶۔ ۱۹۷۔ ۱۹۸۔ ۱۹۹۔ ۲۰۰۔ ۲۰۱۔ ۲۰۲۔ ۲۰۳۔ ۲۰۴۔ ۲۰۵۔ ۲۰۶۔ ۲۰۷۔ ۲۰۸۔ ۲۰۹۔ ۲۱۰۔ ۲۱۱۔ ۲۱۲۔ ۲۱۳۔ ۲۱۴۔ ۲۱۵۔ ۲۱۶۔ ۲۱۷۔ ۲۱۸۔ ۲۱۹۔ ۲۲۰۔ ۲۲۱۔ ۲۲۲۔ ۲۲۳۔ ۲۲۴۔ ۲۲۵۔ ۲۲۶۔ ۲۲۷۔ ۲۲۸۔ ۲۲۹۔ ۲۳۰۔ ۲۳۱۔ ۲۳۲۔ ۲۳۳۔ ۲۳۴۔ ۲۳۵۔ ۲۳۶۔ ۲۳۷۔ ۲۳۸۔ ۲۳۹۔ ۲۴۰۔ ۲۴۱۔ ۲۴۲۔ ۲۴۳۔ ۲۴۴۔ ۲۴۵۔ ۲۴۶۔ ۲۴۷۔ ۲۴۸۔ ۲۴۹۔ ۲۵۰۔ ۲۵۱۔ ۲۵۲۔ ۲۵۳۔ ۲۵۴۔ ۲۵۵۔ ۲۵۶۔ ۲۵۷۔ ۲۵۸۔ ۲۵۹۔ ۲۶۰۔ ۲۶۱۔ ۲۶۲۔ ۲۶۳۔ ۲۶۴۔ ۲۶۵۔ ۲۶۶۔ ۲۶۷۔ ۲۶۸۔ ۲۶۹۔ ۲۷۰۔ ۲۷۱۔ ۲۷۲۔ ۲۷۳۔ ۲۷۴۔ ۲۷۵۔ ۲۷۶۔ ۲۷۷۔ ۲۷۸۔ ۲۷۹۔ ۲۸۰۔ ۲۸۱۔ ۲۸۲۔ ۲۸۳۔ ۲۸۴۔ ۲۸۵۔ ۲۸۶۔ ۲۸۷۔ ۲۸۸۔ ۲۸۹۔ ۲۹۰۔ ۲۹۱۔ ۲۹۲۔ ۲۹۳۔ ۲۹۴۔ ۲۹۵۔ ۲۹۶۔ ۲۹۷۔ ۲۹۸۔ ۲۹۹۔ ۳۰۰۔ ۳۰۱۔ ۳۰۲۔ ۳۰۳۔ ۳۰۴۔ ۳۰۵۔ ۳۰۶۔ ۳۰۷۔ ۳۰۸۔ ۳۰۹۔ ۳۱۰۔ ۳۱۱۔ ۳۱۲۔ ۳۱۳۔ ۳۱۴۔ ۳۱۵۔ ۳۱۶۔ ۳۱۷۔ ۳۱۸۔ ۳۱۹۔ ۳۲۰۔ ۳۲۱۔ ۳۲۲۔ ۳۲۳۔ ۳۲۴۔ ۳۲۵۔ ۳۲۶۔ ۳۲۷۔ ۳۲۸۔ ۳۲۹۔ ۳۳۰۔ ۳۳۱۔ ۳۳۲۔ ۳۳۳۔ ۳۳۴۔ ۳۳۵۔ ۳۳۶۔ ۳۳۷۔ ۳۳۸۔ ۳۳۹۔ ۳۴۰۔ ۳۴۱۔ ۳۴۲۔ ۳۴۳۔ ۳۴۴۔ ۳۴۵۔ ۳۴۶۔ ۳۴۷۔ ۳۴۸۔ ۳۴۹۔ ۳۵۰۔ ۳۵۱۔ ۳۵۲۔ ۳۵۳۔ ۳۵۴۔ ۳۵۵۔ ۳۵۶۔ ۳۵۷۔ ۳۵۸۔ ۳۵۹۔ ۳۶۰۔ ۳۶۱۔ ۳۶۲۔ ۳۶۳۔ ۳۶۴۔ ۳۶۵۔ ۳۶۶۔ ۳۶۷۔ ۳۶۸۔ ۳۶۹۔ ۳۷۰۔ ۳۷۱۔ ۳۷۲۔ ۳۷۳۔ ۳۷۴۔ ۳۷۵۔ ۳۷۶۔ ۳۷۷۔ ۳۷۸۔ ۳۷۹۔ ۳۸۰۔ ۳۸۱۔ ۳۸۲۔ ۳۸۳۔ ۳۸۴۔ ۳۸۵۔ ۳۸۶۔ ۳۸۷۔ ۳۸۸۔ ۳۸۹۔ ۳۹۰۔ ۳۹۱۔ ۳۹۲۔ ۳۹۳۔ ۳۹۴۔ ۳۹۵۔ ۳۹۶۔ ۳۹۷۔ ۳۹۸۔ ۳۹۹۔ ۴۰۰۔ ۴۰۱۔ ۴۰۲۔ ۴۰۳۔ ۴۰۴۔ ۴۰۵۔ ۴۰۶۔ ۴۰۷۔ ۴۰۸۔ ۴۰۹۔ ۴۱۰۔ ۴۱۱۔ ۴۱۲۔ ۴۱۳۔ ۴۱۴۔ ۴۱۵۔ ۴۱۶۔ ۴۱۷۔ ۴۱۸۔ ۴۱۹۔ ۴۲۰۔ ۴۲۱۔ ۴۲۲۔ ۴۲۳۔ ۴۲۴۔ ۴۲۵۔ ۴۲۶۔ ۴۲۷۔ ۴۲۸۔ ۴۲۹۔ ۴۳۰۔ ۴۳۱۔ ۴۳۲۔ ۴۳۳۔ ۴۳۴۔ ۴۳۵۔ ۴۳۶۔ ۴۳۷۔ ۴۳۸۔ ۴۳۹۔ ۴۴۰۔ ۴۴۱۔ ۴۴۲۔ ۴۴۳۔ ۴۴۴۔ ۴۴۵۔ ۴۴۶۔ ۴۴۷۔ ۴۴۸۔ ۴۴۹۔ ۴۵۰۔ ۴۵۱۔ ۴۵۲۔ ۴۵۳۔ ۴۵۴۔ ۴۵۵۔ ۴۵۶۔ ۴۵۷۔ ۴۵۸۔ ۴۵۹۔ ۴۶۰۔ ۴۶۱۔ ۴۶۲۔ ۴۶۳۔ ۴۶۴۔ ۴۶۵۔ ۴۶۶۔ ۴۶۷۔ ۴۶۸۔ ۴۶۹۔ ۴۷۰۔ ۴۷۱۔ ۴۷۲۔ ۴۷۳۔ ۴۷۴۔ ۴۷۵۔ ۴۷۶۔ ۴۷۷۔ ۴۷۸۔ ۴۷۹۔ ۴۸۰۔ ۴۸۱۔ ۴۸۲۔ ۴۸۳۔ ۴۸۴۔ ۴۸۵۔ ۴۸۶۔ ۴۸۷۔ ۴۸۸۔ ۴۸۹۔ ۴۹۰۔ ۴۹۱۔ ۴۹۲۔ ۴۹۳۔ ۴۹۴۔ ۴۹۵۔ ۴۹۶۔ ۴۹۷۔ ۴۹۸۔ ۴۹۹۔ ۵۰۰۔ ۵۰۱۔ ۵۰۲۔ ۵۰۳۔ ۵۰۴۔ ۵۰۵۔ ۵۰۶۔ ۵۰۷۔ ۵۰۸۔ ۵۰۹۔ ۵۱۰۔ ۵۱۱۔ ۵۱۲۔ ۵۱۳۔ ۵۱۴۔ ۵۱۵۔ ۵۱۶۔ ۵۱۷۔ ۵۱۸۔ ۵۱۹۔ ۵۲۰۔ ۵۲۱۔ ۵۲۲۔ ۵۲۳۔ ۵۲۴۔ ۵۲۵۔ ۵۲۶۔ ۵۲۷۔ ۵۲۸۔ ۵۲۹۔ ۵۳۰۔ ۵۳۱۔ ۵۳۲۔ ۵۳۳۔ ۵۳۴۔ ۵۳۵۔ ۵۳۶۔ ۵۳۷۔ ۵۳۸۔ ۵۳۹۔ ۵۴۰۔ ۵۴۱۔ ۵۴۲۔ ۵۴۳۔ ۵۴۴۔ ۵۴۵۔ ۵۴۶۔ ۵۴۷۔ ۵۴۸۔ ۵۴۹۔ ۵۵۰۔ ۵۵۱۔ ۵۵۲۔ ۵۵۳۔ ۵۵۴۔ ۵۵۵۔ ۵۵۶۔ ۵۵۷۔ ۵۵۸۔ ۵۵۹۔ ۵۶۰۔ ۵۶۱۔ ۵۶۲۔ ۵۶۳۔ ۵۶۴۔ ۵۶۵۔ ۵۶۶۔ ۵۶۷۔ ۵۶۸۔ ۵۶۹۔ ۵۷۰۔ ۵۷۱۔ ۵۷۲۔ ۵۷۳۔ ۵۷۴۔ ۵۷۵۔ ۵۷۶۔ ۵۷۷۔ ۵۷۸۔ ۵۷۹۔ ۵۸۰۔ ۵۸۱۔ ۵۸۲۔ ۵۸۳۔ ۵۸۴۔ ۵۸۵۔ ۵۸۶۔ ۵۸۷۔ ۵۸۸۔ ۵۸۹۔ ۵۹۰۔ ۵۹۱۔ ۵۹۲۔ ۵۹۳۔ ۵۹۴۔ ۵۹۵۔ ۵۹۶۔ ۵۹۷۔ ۵۹۸۔ ۵۹۹۔ ۶۰۰۔ ۶۰۱۔ ۶۰۲۔ ۶۰۳۔ ۶۰۴۔ ۶۰۵۔ ۶۰۶۔ ۶۰۷۔ ۶۰۸۔ ۶۰۹۔ ۶۱۰۔ ۶۱۱۔ ۶۱۲۔ ۶۱۳۔ ۶۱۴۔ ۶۱۵۔ ۶۱۶۔ ۶۱۷۔ ۶۱۸۔ ۶۱۹۔ ۶۲۰۔ ۶۲۱۔ ۶۲۲۔ ۶۲۳۔ ۶۲۴۔ ۶۲۵۔ ۶۲۶۔ ۶۲۷۔ ۶۲۸۔ ۶۲۹۔ ۶۳۰۔ ۶۳۱۔ ۶۳۲۔ ۶۳۳۔ ۶۳۴۔ ۶۳۵۔ ۶۳۶۔ ۶۳۷۔ ۶۳۸۔ ۶۳۹۔ ۶۴۰۔ ۶۴۱۔ ۶۴۲۔ ۶۴۳۔ ۶۴۴۔ ۶۴۵۔ ۶۴۶۔ ۶۴۷۔ ۶۴۸۔ ۶۴۹۔ ۶۵۰۔ ۶۵۱۔ ۶۵۲۔ ۶۵۳۔ ۶۵۴۔ ۶۵۵۔ ۶۵۶۔ ۶۵۷۔ ۶۵۸۔ ۶۵۹۔ ۶۶۰۔ ۶۶۱۔ ۶۶۲۔ ۶۶۳۔ ۶۶۴۔ ۶۶۵۔ ۶۶۶۔ ۶۶۷۔ ۶۶۸۔ ۶۶۹۔ ۶۷۰۔ ۶۷۱۔ ۶۷۲۔ ۶۷۳۔ ۶۷۴۔ ۶۷۵۔ ۶۷۶۔ ۶۷۷۔ ۶۷۸۔ ۶۷۹۔ ۶۸۰۔ ۶۸۱۔ ۶۸۲۔ ۶۸۳۔ ۶۸۴۔ ۶۸۵۔ ۶۸۶۔ ۶۸۷۔ ۶۸۸۔ ۶۸۹۔ ۶۹۰۔ ۶۹۱۔ ۶۹۲۔ ۶۹۳۔ ۶۹۴۔ ۶۹۵۔ ۶۹۶۔ ۶۹۷۔ ۶۹۸۔ ۶۹۹۔ ۷۰۰۔ ۷۰۱۔ ۷۰۲۔ ۷۰۳۔ ۷۰۴۔ ۷۰۵۔ ۷۰۶۔ ۷۰۷۔ ۷۰۸۔ ۷۰۹۔ ۷۱۰۔ ۷۱۱۔ ۷۱۲۔ ۷۱۳۔ ۷۱۴۔ ۷۱۵۔ ۷۱۶۔ ۷۱۷۔ ۷۱۸۔ ۷۱۹۔ ۷۲۰۔ ۷۲۱۔ ۷۲۲۔ ۷۲۳۔ ۷۲۴۔ ۷۲۵۔ ۷۲۶۔ ۷۲۷۔ ۷۲۸۔ ۷۲۹۔ ۷۳۰۔ ۷۳۱۔ ۷۳۲۔ ۷۳۳۔ ۷۳۴۔ ۷۳۵۔ ۷۳۶۔ ۷۳۷۔ ۷۳۸۔ ۷۳۹۔ ۷۴۰۔ ۷۴۱۔ ۷۴۲۔ ۷۴۳۔ ۷۴۴۔ ۷۴۵۔ ۷۴۶۔ ۷۴۷۔ ۷۴۸۔ ۷۴۹۔ ۷۵۰۔ ۷۵۱۔ ۷۵۲۔ ۷۵۳۔ ۷۵۴۔ ۷۵۵۔ ۷۵۶۔ ۷۵۷۔ ۷۵۸۔ ۷۵۹۔ ۷۶۰۔ ۷۶۱۔ ۷۶۲۔ ۷۶۳۔ ۷۶۴۔ ۷۶۵۔ ۷۶۶۔ ۷۶۷۔ ۷۶۸۔ ۷۶۹۔ ۷۷۰۔ ۷۷۱۔ ۷۷۲۔ ۷۷۳۔ ۷۷۴۔ ۷۷۵۔ ۷۷۶۔ ۷۷۷۔ ۷۷۸۔ ۷۷۹۔ ۷۸۰۔ ۷۸۱۔ ۷۸۲۔ ۷۸۳۔ ۷۸۴۔ ۷۸۵۔ ۷۸۶۔ ۷۸۷۔ ۷۸۸۔ ۷۸۹۔ ۷۹۰۔ ۷۹۱۔ ۷۹۲۔ ۷۹۳۔ ۷۹۴۔ ۷۹۵۔ ۷۹۶۔ ۷۹۷۔ ۷۹۸۔ ۷۹۹۔ ۸۰۰۔ ۸۰۱۔ ۸۰۲۔ ۸۰۳۔ ۸۰۴۔ ۸۰۵۔ ۸۰۶۔ ۸۰۷۔ ۸۰۸۔ ۸۰۹۔ ۸۱۰۔ ۸۱۱۔ ۸۱۲۔ ۸۱۳۔ ۸۱۴۔ ۸۱۵۔ ۸۱۶۔ ۸۱۷۔ ۸۱۸۔ ۸۱۹۔ ۸۲۰۔ ۸۲۱۔ ۸۲۲۔ ۸۲۳۔ ۸۲۴۔ ۸۲۵۔ ۸۲۶۔ ۸۲۷۔ ۸۲۸۔ ۸۲۹۔ ۸۳۰۔ ۸۳۱۔ ۸۳۲۔ ۸۳۳۔ ۸۳۴۔ ۸۳۵۔ ۸۳۶۔ ۸۳۷۔ ۸۳۸۔ ۸۳۹۔ ۸۴۰۔ ۸۴۱۔ ۸۴۲۔ ۸۴۳۔ ۸۴۴۔ ۸۴۵۔ ۸۴۶۔ ۸۴۷۔ ۸۴۸۔ ۸۴۹۔ ۸۵۰۔ ۸۵۱۔ ۸۵۲۔ ۸۵۳۔ ۸۵۴۔ ۸۵۵۔ ۸۵۶۔ ۸۵۷۔ ۸۵۸۔ ۸۵۹۔ ۸۶۰۔ ۸۶۱۔ ۸۶۲۔ ۸۶۳۔ ۸۶۴۔ ۸۶۵۔ ۸۶۶۔ ۸۶۷۔ ۸۶۸۔ ۸۶۹۔ ۸۷۰۔ ۸۷۱۔ ۸۷۲۔ ۸۷۳۔ ۸۷۴۔ ۸۷۵۔ ۸۷۶۔ ۸۷۷۔ ۸۷۸۔ ۸۷۹۔ ۸۸۰۔ ۸۸۱۔ ۸۸۲۔ ۸۸۳۔ ۸۸۴۔ ۸۸۵۔ ۸۸۶۔ ۸۸۷۔ ۸۸۸۔ ۸۸۹۔ ۸۹۰۔ ۸۹۱۔ ۸۹۲۔ ۸۹۳۔ ۸۹۴۔ ۸۹۵۔ ۸۹۶۔ ۸۹۷۔ ۸۹۸۔ ۸۹۹۔ ۹۰۰۔ ۹۰۱۔ ۹۰۲۔ ۹۰۳۔ ۹۰۴۔ ۹۰۵۔ ۹۰۶۔ ۹۰۷۔ ۹۰۸۔ ۹۰۹۔ ۹۱۰۔ ۹۱۱۔ ۹۱۲۔ ۹۱۳۔ ۹۱۴۔ ۹۱۵۔ ۹۱۶۔ ۹۱۷۔ ۹۱۸۔ ۹۱۹۔ ۹۲۰۔ ۹۲۱۔ ۹۲۲۔ ۹۲۳۔ ۹۲۴۔ ۹۲۵۔ ۹۲۶۔ ۹۲۷۔ ۹۲۸۔ ۹۲۹۔ ۹۳۰۔ ۹۳۱۔ ۹۳۲۔ ۹۳۳۔ ۹۳۴۔ ۹۳۵۔ ۹۳۶۔ ۹۳۷۔ ۹۳۸۔ ۹۳۹۔ ۹۴۰۔ ۹۴۱۔ ۹۴۲۔ ۹۴۳۔ ۹۴۴۔ ۹۴۵۔ ۹۴۶۔ ۹۴۷۔ ۹۴۸۔ ۹۴۹۔ ۹۵۰۔ ۹۵۱۔ ۹۵۲۔ ۹۵۳۔ ۹۵۴۔ ۹۵۵۔ ۹۵۶۔ ۹۵۷۔ ۹۵۸۔ ۹۵۹۔ ۹۶۰۔ ۹۶۱۔ ۹۶۲۔ ۹۶۳۔ ۹۶۴۔ ۹۶۵۔ ۹۶۶۔ ۹۶۷۔ ۹۶۸۔ ۹۶۹۔ ۹۷۰۔ ۹۷۱۔ ۹۷۲۔ ۹۷۳۔ ۹۷۴۔ ۹۷۵۔ ۹۷۶۔ ۹۷۷۔ ۹۷۸۔ ۹۷۹۔ ۹۸۰۔ ۹۸۱۔ ۹۸۲۔ ۹۸۳۔ ۹۸۴۔ ۹۸۵۔ ۹۸۶۔ ۹۸۷۔ ۹۸۸۔ ۹۸۹۔ ۹۹۰۔ ۹۹۱۔ ۹۹۲۔ ۹۹۳۔ ۹۹۴۔ ۹۹۵۔ ۹۹۶۔ ۹۹۷۔ ۹۹۸۔ ۹۹۹۔ ۱۰۰۰۔ ۱۰۰۱۔ ۱۰۰۲۔ ۱۰۰۳۔ ۱۰۰۴۔ ۱۰۰۵۔ ۱۰۰۶۔ ۱۰۰۷۔ ۱۰۰۸۔ ۱۰۰۹۔ ۱۰۱۰۔ ۱۰۱۱۔ ۱۰۱۲۔ ۱۰۱۳۔ ۱۰۱۴۔ ۱۰۱۵۔ ۱۰۱۶۔ ۱۰۱۷۔ ۱۰۱۸۔ ۱۰۱۹۔ ۱۰۲۰۔ ۱۰۲۱۔ ۱۰۲۲۔ ۱۰۲۳۔ ۱۰۲۴۔ ۱۰۲۵۔ ۱۰۲۶۔ ۱۰۲۷۔ ۱۰۲۸۔ ۱۰۲۹۔ ۱۰۳۰۔ ۱۰۳۱۔ ۱۰۳۲۔ ۱۰۳۳۔ ۱۰۳۴۔ ۱۰۳۵۔ ۱۰۳۶۔ ۱۰۳۷۔ ۱۰۳۸۔ ۱۰۳۹۔ ۱۰۴۰۔ ۱۰۴۱۔ ۱۰۴۲۔ ۱۰۴۳۔ ۱۰۴۴۔ ۱۰۴۵۔ ۱۰۴۶۔ ۱۰۴۷۔ ۱۰۴۸۔ ۱۰۴۹۔ ۱۰۵۰۔ ۱۰۵۱۔ ۱۰۵۲۔ ۱۰۵۳۔ ۱۰۵۴۔ ۱۰۵۵۔ ۱۰۵۶۔ ۱۰۵۷۔ ۱۰۵۸۔ ۱۰۵۹۔ ۱۰۶۰۔ ۱۰۶۱۔ ۱۰۶۲۔ ۱۰۶۳۔ ۱۰۶۴۔ ۱۰۶۵۔ ۱۰۶۶۔ ۱۰۶۷۔ ۱۰۶۸۔ ۱۰۶۹۔ ۱۰۷۰۔ ۱۰۷۱۔ ۱۰۷۲۔ ۱۰۷۳۔ ۱۰۷۴۔ ۱۰۷۵۔ ۱۰۷۶۔ ۱۰۷۷۔ ۱۰۷۸۔ ۱۰۷۹۔ ۱۰۸۰۔ ۱۰۸۱۔ ۱۰۸۲۔ ۱۰۸۳۔ ۱۰۸۴۔ ۱۰۸۵۔ ۱۰۸۶۔ ۱۰۸۷۔ ۱۰۸۸۔ ۱۰۸۹۔ ۱۰۹۰۔ ۱۰۹۱۔ ۱۰۹۲۔ ۱۰۹۳۔ ۱۰۹۴۔ ۱۰۹۵۔ ۱۰۹۶۔ ۱۰۹۷۔ ۱۰۹۸۔ ۱۰۹۹۔ ۱۱۰۰۔ ۱۱۰۱۔ ۱۱۰۲۔ ۱۱۰۳۔ ۱۱۰۴۔ ۱۱۰۵۔ ۱۱۰۶۔ ۱۱۰۷۔ ۱۱۰۸۔ ۱۱۰۹۔ ۱۱۱۰۔ ۱۱۱۱۔ ۱۱۱۲۔ ۱۱۱۳۔ ۱۱۱۴۔ ۱۱۱۵۔ ۱۱۱۶۔ ۱۱۱۷۔ ۱۱۱۸۔ ۱۱۱۹۔ ۱۱۲۰۔ ۱۱۲۱۔ ۱۱۲۲۔ ۱۱۲۳۔ ۱۱۲۴۔ ۱۱۲۵۔ ۱۱۲۶۔ ۱۱۲۷۔ ۱۱۲۸۔ ۱۱۲۹۔ ۱۱۳۰۔ ۱۱۳۱۔ ۱۱۳۲۔ ۱۱۳۳۔ ۱۱۳۴۔ ۱۱۳۵۔ ۱۱۳۶۔ ۱۱۳۷۔ ۱۱۳۸۔ ۱۱۳۹۔ ۱۱۴۰۔ ۱۱۴۱۔ ۱۱۴۲۔ ۱۱۴۳۔ ۱۱۴۴۔ ۱۱۴۵۔ ۱۱۴۶۔ ۱۱۴۷۔ ۱۱۴۸۔ ۱۱۴۹۔ ۱۱۵۰۔ ۱۱۵۱۔ ۱۱۵۲۔ ۱۱۵۳۔ ۱۱۵۴۔ ۱۱۵۵۔ ۱۱۵۶۔ ۱۱۵۷۔ ۱۱۵۸۔ ۱۱۵۹۔ ۱۱۶۰۔ ۱۱۶۱۔ ۱۱۶۲۔ ۱۱۶۳۔ ۱۱۶۴۔ ۱۱۶۵۔ ۱۱۶۶۔ ۱۱۶۷۔ ۱۱۶۸۔ ۱۱۶۹۔ ۱۱۷۰۔ ۱۱۷۱۔ ۱۱۷۲۔ ۱۱۷۳۔ ۱۱۷۴۔ ۱۱۷۵۔ ۱۱۷۶۔ ۱۱۷۷۔ ۱۱۷۸۔ ۱۱۷۹۔ ۱۱۸۰۔ ۱۱۸۱۔ ۱۱۸۲۔ ۱۱۸۳۔ ۱۱۸۴۔ ۱۱۸۵۔ ۱۱۸۶۔ ۱۱۸۷۔ ۱۱۸۸۔ ۱۱۸۹۔ ۱۱۹۰۔ ۱۱۹۱۔ ۱۱۹۲۔ ۱۱۹۳۔ ۱۱۹۴۔ ۱۱۹۵۔ ۱۱۹۶۔ ۱۱۹۷۔ ۱۱۹۸۔ ۱۱۹۹۔ ۱۲۰۰۔ ۱۲۰۱۔ ۱۲۰۲۔ ۱۲۰۳۔ ۱۲۰۴۔ ۱۲۰۵۔ ۱۲۰۶۔ ۱۲۰۷۔ ۱۲۰۸۔ ۱۲۰۹۔ ۱۲۱۰۔ ۱۲۱۱۔ ۱۲۱۲۔ ۱۲۱۳۔ ۱۲۱۴۔ ۱۲۱۵۔ ۱۲۱۶۔ ۱۲۱۷۔ ۱۲۱۸۔ ۱۲۱۹۔ ۱۲۲۰۔ ۱۲۲۱۔ ۱۲۲۲۔ ۱۲۲۳۔ ۱۲۲۴۔ ۱۲۲۵۔ ۱۲۲۶۔ ۱۲۲۷۔ ۱۲۲۸۔ ۱۲۲۹۔ ۱۲۳۰۔ ۱۲۳۱۔ ۱۲۳۲۔ ۱۲۳۳۔ ۱۲۳۴۔ ۱۲۳۵۔ ۱۲۳۶۔ ۱۲۳۷۔ ۱۲۳۸۔ ۱۲۳۹۔ ۱۲۴۰۔ ۱۲۴۱۔ ۱۲۴۲۔ ۱۲۴۳۔ ۱۲۴۴۔ ۱۲۴۵۔ ۱۲۴۶۔ ۱۲۴۷۔ ۱۲۴۸۔ ۱۲۴۹۔ ۱۲۵۰۔ ۱۲۵۱۔ ۱۲۵۲۔ ۱۲۵۳۔ ۱۲۵۴۔ ۱۲۵۵۔ ۱۲۵۶۔ ۱۲۵۷۔ ۱۲۵۸۔ ۱۲۵۹۔ ۱۲۶۰۔ ۱۲۶۱۔ ۱۲۶۲۔ ۱۲۶۳۔ ۱۲۶۴۔ ۱۲۶۵۔ ۱۲۶۶۔ ۱۲۶۷۔ ۱۲۶۸۔ ۱۲۶۹۔ ۱۲۷۰۔ ۱۲۷۱۔ ۱۲۷۲۔ ۱۲۷۳۔ ۱۲۷۴۔ ۱۲۷۵۔ ۱۲۷۶۔ ۱۲۷۷۔ ۱۲۷۸۔ ۱۲۷۹۔ ۱۲۸۰۔ ۱۲۸۱۔ ۱۲۸۲۔ ۱۲۸۳۔ ۱۲۸۴۔ ۱۲۸۵۔ ۱۲۸۶۔ ۱۲۸۷۔ ۱۲۸۸۔ ۱۲۸۹۔ ۱۲۹۰۔ ۱۲۹۱۔ ۱۲۹۲۔ ۱۲۹۳۔ ۱۲۹۴۔ ۱۲۹۵۔ ۱۲۹۶۔ ۱۲۹۷۔ ۱۲۹۸۔ ۱۲۹۹۔ ۱۳۰۰۔ ۱۳۰۱۔ ۱۳۰۲۔ ۱۳۰۳۔ ۱۳۰۴۔ ۱۳۰۵۔ ۱۳۰۶۔ ۱۳۰۷۔ ۱۳۰۸۔ ۱۳۰۹۔ ۱۳۱۰۔ ۱۳۱۱۔ ۱۳۱۲۔ ۱۳۱۳۔ ۱۳۱۴۔ ۱۳۱۵۔ ۱۳۱۶۔ ۱۳۱۷۔ ۱۳۱۸۔ ۱۳۱۹۔ ۱۳۲۰۔ ۱۳۲۱۔ ۱۳۲۲۔ ۱۳۲۳۔ ۱۳۲۴۔ ۱۳۲۵۔ ۱۳۲۶۔ ۱۳۲۷۔ ۱۳۲۸۔ ۱۳۲۹۔ ۱۳۳۰۔ ۱۳۳۱۔ ۱۳۳۲۔ ۱۳۳۳۔ ۱۳۳۴۔ ۱۳۳۵۔ ۱۳۳۶۔ ۱۳۳۷۔ ۱۳۳۸۔ ۱۳۳۹۔ ۱۳۴۰۔ ۱۳۴۱۔ ۱۳۴۲۔ ۱۳۴۳۔ ۱۳۴۴۔ ۱۳۴۵۔ ۱۳۴۶۔ ۱۳۴۷۔ ۱۳۴۸۔ ۱۳۴۹۔ ۱۳۵۰۔ ۱۳۵۱۔ ۱۳۵۲۔ ۱۳۵۳۔ ۱۳۵۴۔ ۱۳۵۵۔ ۱۳۵۶۔ ۱۳۵۷۔ ۱۳۵۸۔ ۱۳۵۹۔ ۱۳۶۰۔ ۱۳۶۱۔ ۱۳۶۲۔ ۱۳۶۳۔ ۱۳۶۴۔ ۱۳۶۵۔ ۱۳۶۶۔ ۱۳۶۷۔ ۱۳۶۸۔ ۱۳۶۹۔ ۱۳۷۰۔ ۱۳۷۱۔ ۱۳۷۲۔ ۱۳۷۳۔ ۱۳۷۴۔ ۱۳۷۵۔ ۱۳۷۶۔ ۱۳۷۷۔ ۱۳۷۸۔ ۱۳۷۹۔ ۱۳۸۰۔ ۱۳۸۱۔ ۱۳۸۲۔ ۱۳۸۳۔ ۱۳۸۴۔ ۱۳۸۵۔

قَالَ تِلْكَ ذِكْرًا ۝ إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۝

بیا ہفتہ چہ اوستونکی دی ذکر لہرہ ریہ طریقہ شہادت سرہ پہ ذکر ہونہ بانداے (چہ یقیناً حق دار دیندے سناس یوزاہ دے)

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبِّ

رب ۵ اسمائو او ذکر کے او ذکر میں دے دہودے او رب

ذہغوی دیویل نہ ذکر کوی تخویفاً ترسک پورے بیا بشارت تفصیلیہ ترسک او تخویفی اخروی تفصیلی ترسک پورے ذکر کوی۔

تفسیر

۱۔ ۲۔ ۳۔ ۴۔ ۵۔ یہ دے کتب صفات د ملائکودی او دا غورہ قول دے چہ ملائک د اللہ تعالیٰ بندے دیارہ پہ صفونین ولادی لکہ چہ صحیح حدیث کتب وارد دی چہ صفونہ دے امت دیارہ د موعج د جماعت پہ شان د صفونہ د ملائکودی چہ اولی صفونہ پورہ کوی او دیویل سرہ پیوست ولادی۔ او ملائک زہر کوی (شری) شیطانانو لہرہ د اسمان نہ او شری دریٹو لہرہ دیو طرق نہ بل طرق تہ او متح کوی مؤمنانو لہرہ د گناہونہ پہ الہام د خیر سرہ۔ او ملائک تلاوت کوی دوحی او ذکر کوی اللہ تعالیٰ لہرہ پہ تسبیح او حمد او تقدیس سرہ۔ او دویم قول دادے چہ مراد دے نہ جماعتونہ د مؤمنانو چہ دادرے کارونہ کوی۔ او دے قسم کار کولو تفصیل پہ ابتدا د سورۃ یس کتب تیر شویدے چہ دا پہ طریقہ د استشہاد سرہ دے یعنی دا حالات د ملائکو رچہ د عجز او د عبدیت اللہ تعالیٰ دی (شہادت کوی پہ توحید د اللہ تعالیٰ بانداے چہ دا ملائک او نور مخلوق ہم د اللہ تعالیٰ سرہ شریک نشی کیدے۔

فایداہ:- فآپہ ۱۔ ۲۔ ۳۔ ۴۔ ۵۔ کتب دیارہ د ترتیب وجودی دہ یعنی اول صفونہ جوہول بیا شرل د شیاطینو وی او بیا تلاوت او ذکر کول دی یا فآپہ د تفاوت دے صفونہ دہ یا دیارہ د فرق د موصوفاتودہ۔

المَشَارِقُ ۱۰ اِنَّا رَبُّكَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ
 ذَمْرُ قَوْلِهِ دَعَا . يَتَمَيَّنُ خَائِشَةً كَرِهَ دَعَا مَوْجِ السَّمَلِ

بِزَيْنَةِ الْكَوَاكِبِ ۱۱ وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ
 بِه خَائِشَتِ سِرَّ . چہ ستوری دی . او ساتے دے مَوْجِ پہ ساتے سرہ دے

۱۰۔ دا دلیل عقلی دے دپارہ د توحید روستو د دلیل تقلی او د قسم تہ ۔
 المَشَارِقُ دایے جمع ذکر کرے دہ لکہ پہ سورۃ معارج سن کہیں دی
 حکہ چہ مراد دے تہ دہرے یوے ورے د نمر بنکارہ کید لو کجائے دے او
 ہفہ درے سورۃ او پنچہ شپیتہ دی لکہ چہ امام قرطبی ذکر کرے دی
 اورے سورۃ شپیتہ خطیب شربینی ذکر کرے دی او یوسل اتیا ابن
 عطیہ پہ ہر الوجیز کیں ذکر کرے دی واللہ اعلم لیکن مشہور قول
 اول دے ۔ او المغاری نے تہ دے ذکر کرے حکہ چہ ذکر د مشرق
 دلالت کوی پہ مغرب باندے او بلہ وجہ دا چہ مقصود د نمر نہ رنرا دہ
 او ہفہ پہ بنکارہ کید لو د نمر سرہ دہ او دے وجہ تہ مطالع نے تہ دی ویلے
 او بلہ وجہ دادہ چہ پہ نمر بنکارہ کید لو کیں استدلال بنکارہ دے پہ نسبت
 د غروب د ہفہ سرہ ۔

۱۱۔ دا ہم دلیل عقلی دے پہ توحید باندے او تمہید دپارہ د حال د پیریا تو
 دے چہ دوی عاجز او ذلیل دی تو خہ رنگی د اللہ تعالیٰ سرہ شریک کیدے
 شئی یا زور اور سفارشی جو ریدے شئی اور دے پہ مشرکین بالجن باندے
 او دارنگی دارد ۔ پہ مشرکین بالکواکب یا تگم د حکہ چہ ستوری صرف د
 زینت او د حفاظت دپارہ پیدا کرے شویدی معبودان تشی جو ریدے
 او پہ دے ایت کیں نے د ستورویوہ فائدہ ذکر کرے یعنی زینت د
 اسمان او ہم د غصہ سورۃ حجر سلا کیں تیر شویدی ۔ او ہر کجہ چہ داستوری
 دلالت دے تہ انسانا تو تہ د اسمان سرہ پیوست بنکاریری اگرچہ د اسمان نہ
 کوز دی لکہ نورو روایا تو او علم ہیئت سرہ معلوم شویدہ نو زینت نے اسمان
 تہ منسوب کرو او دلالت کوی چہ یونجا ئز خیز صرف د زینت دپارہ استعمال
 جائز دی پہ دے شرط چہ د حد شری تہ بھرتہ وی ۔

خَلَقْنَا أَمْ مِنْ خَلْقِنَا ۖ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ

پیدا ایش والا دی او کہ حقہ خاک چہ مونہ پیدا کریدی . یقیناً پیدا کریدی مونہ دوی لہ

طِينٍ لَّازِبٍ ۝ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ۝

ختم نہ چہ سلفنا کہ وہ - بلکہ تہ تعجب کوئے او مسخرے کوی (دوی) -

وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ۝ وَإِذَا رَأَوْا

او کلاہ چہ دوی تہ نصیحت کیدیشی نو نصیحت تہ قبولی - او کلاہ چہ اودی

آيَةً يَسْتَسْخَرُونَ ۝ وَقَالُوا إِنَّا هَلَّا أَلْسِنَةٌ حَمِيمٌ ۝

جورے یو مسخرہ تریہ جورہ کوی - او دوی وائی تہ دے نا مگر جادو بیکانہ دے -

۱۱۔ دازجر دے منکریتو دے بعد الموت تلو مراد دے مَنْ خَلَقْنَا تہ ملائک او مشرق
اوستوری او شیا طین او شہایوتہ (شغل) دی چہ مخکین ذکر شول چہ اللہ تعالیٰ
دے خیزونو پیدا ایش باتدے قادر دے نو دوبارہ پیدا کو لو د انسانو باندے ہم
قادر دے - لکہ سورۃ نازعات ۳۸ او سورۃ غافر ۳۵ کتب دی یا مراد دے مَنْ خَلَقْنَا
تہ تیر شہے اُمتو تہ دی چہ ہلاک کرے شویدی چہ اللہ تعالیٰ دے ہغوی
پہ ہلا کو لو قادر و دے نو دے موجودہ منکریتو پہ اہلاک باندے ہم قادر
دے - لازپ ہخہ ختمہ چہ دیروخت پرے تیر تھی خمیرہ تھی اویا لا سونو
پورے انجلی او ہخہ تہ سلیخ ناکہ ویلے کیدی -

۱۲۔ دازجر دے پہ انکار رسالت سرہ وَيَسْخَرُونَ وَاو حالیہ دے یعنی
پہ حال دے مسخرہ کو لو پہ تاپورے او پہ قرآن پورے تہ تعجب کوئے دے
انکار او دے مسخرہ دوی تہ یا واد عاقلہ دے یعنی تعجب کوئے دے انکار دے
دوی دے توحید او دے قیامت تہ او دوی مسخرے کوی -

۱۳۔ پہ اول ایت کتب زجر دے پہ انکار دے قرآن او دویم ایت کتب
زجر دے پہ انکار دے معجزے او دے رسالت -

يَسْتَسْخَرُونَ باب استفعال دے طلب دے پارہ دے یعنی یویل تہ طلب کوی چہ
پہ دے پورے مسخرہ او کرے -

عَزَّامِنَّا وَكُنَّا تُرَابًا وَعُظْمًا ؕ إِنَّا لَنَبْعُوْتُونَ ﴿۱۶﴾

۱۶ یا کله چہ مویہ مرہ شو او خورے او ہاوی شو ایہا موخہ دوبارہ پیدا کیدے شو

أَوَآبَاءُؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿۱۷﴾ قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ

او آبا پلارن زموئو زارہ - تہ آوایہ ہاد اد تاسو

دَاخِرُونَ ﴿۱۸﴾ فَإِنَّبَارِئَ زَجْرَةٍ وَاحِدَةٍ فَاذًا

بہ ذیل ہے - نو یقینا دا تیزہ چقہ دہ یوہ نو دہ دخت بہ

هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿۱۹﴾ وَقَالُوا يَوَيْلَنَا هَذَا

دوی گوری - اد وای یہ حالے تباہی دہ زموئو دا

يَوْمُ الدِّينِ ﴿۲۰﴾ هَذَا يَوْمُ الْقُصْلِ

ویج ڈ جزا دہ - داوہ ویلے شی دا دریج ڈ فیصلہ دہ

الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَكْتُمُونَ ﴿۲۱﴾ اُحْشَرُوا

حقہ چہ تاسو حقہ دروغ منکرلہ - راجعہ کریے رائے ملاہوم

۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ : یہ دے ایہا تو تو کس زجر دے پہ انکار دے
بعث بعد الموت سرہ - درے کرتہ ہے ہمزہ ڈ استفہام راوی دے
دوجہ دہیر استبعاد نہ - داخِرُونَ پہ دے کس اشارہ دہ چہ دوبارہ ژوند
کس ستاسو اختیار نیشہ بلکہ ذیل او عاجزیہ ہے امر ڈ اللہ تعالیٰ تہ - یَنْظُرُونَ
داعام دے یعنی یویل تہ بہ نظر کوی خیل حالت تہ بہ گوری یا یہ معنی
ڈ انتظار ڈ جزاء دے - یا نظر کنایہ دہ ڈ ژوندی کیدالو تہ - امام بقای
ویلے دی چہ نظریے خاص کہو پہ ذکر سرہ چہ نظر بغیر حیات نہ تہ
موجودیوی او نور حواس کله کله بغیر حیات نہ ہم موجودیوی لکے چہ
اوریدل پہ مرو کس پہ خرق عادت سرہ موجود نشویدی پہ واقعہ دہدار
کس - دارنگ خطیب شربینی ویلے دی چہ تابلس کس یوازی دارہ اولہ وہ
ہرکله چہ ڈھے پہ خواکس اویلے شوچہ لور راوی دے چہ داپریکرو نوڈ
ھے پانپے بہ مراوے شوے - داسے پہ دے ملک کس ہم یو بو پے دے
(تہ می ناہ) چہ لہس درتہ نزدے کرے نو پانپے ہے راغونہاے شی
(واللہ علی کل شی قدیر) - هَذَا يَوْمُ الْقُصْلِ دا قول ڈ منکرینو دے

الَّذِينَ ظَلَمُوا وَآزَوْا جَهَنَّمَ وَمَا كَانُوا

مقہ کسان

يَعْبُدُونَ ۝ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ

بنڈا کی کولہ

إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ ۝ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ

لارے

مَسْئُولُونَ ۝ مَا لَكُمْ لَا تَنصَرُونَ ۝

تجسین کیدے شی

بَلْ هُمْ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ۝ وَأَقْبِلْ

بلکہ دوی بہ نن درخ

بَلْ هُمْ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ۝ وَأَقْبِلْ

تا بعد از وی

او مخاف بہ شی

یوبل تہ یا قول دے دَ طریق دَ اللہ تعالیٰ تہ۔

فایداہ :- پہ دے ایا تو نو کیں دَ قیامت دہ تو موتہ ذکر کرے شول

یوم الدین۔ او یوم الفصل۔ ہرکلا چہ پہ تقسیم دَ جزاء او سزا سرہ جدائی

راخی ددے وج تہ الدین یے دَ الفصل تہ مخین ذکر کرو۔

۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ :- پہ دے ایا تو نو کیں تخویف اخروی پہ پتخہ حال تو سرہ

ذکر کرو۔ حشر۔ دَ جہنم لارے تہ رواندے کول۔ حضارول دَ پیوستہ

دَ پارہ۔ یوبل سرہ نصرت تہ کول۔ ذلیل او متقلد کیدل پہ مجبورے سرہ۔

وَأَزَّوَجَهُمْ مراد ددے تہ ہخہ کسان دی چہ مشابہ دی یوبل سرہ پہ نوعہ دَ

ظلم او گناہ کیں۔ یعنی مشرک یا ملائدککہ یہ دَ مشرک یا ملائدککہ سرہ او بُت

پرست یہ دَ بت پرست سرہ او مشرک دَ ستور و دَ ہیل مشایہ سرہ او قبر

پرست دَ قبر پرست سرہ او زانی دَ زانی سرہ او شرابی دَ شرابی سرہ او بٹاق

دَ بدعتی سرہ یہ یوحائے کرے شی او دے تہ پہ عام عرف کیں پیرایان

ویلے کیبری۔ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ددے تہ مراد ہخہ پیران او ملایان دی

چہ عوامو دَ دوی طاعت کرے دے پہ شرک او بداعتو او گناہونو کیں او

دوی پرے رضا و لکہ دوی چہ مراد وو پہ سورۃ انبیاء ۲۱ کیں۔

أَحْشَرُوا امر دے دَ اللہ تعالیٰ دَ طریق تہ ملائکوتہ (پاتے پہ بل مخ)

بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٣٧﴾

بعضی دوسری پہ بعضو ہاندے تیوسوہ بہ کوی۔

قَالُوا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَاْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾

وایی یہ (کشان) یقیناً تاسوئے چہ راتلے مونہہ۔ یہ منع کولو سرہ (ڈرین) حق نہ۔

قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣٩﴾

اویہ وایی (مشکان) بلکہ نہ وئے تاسو ایمان لادہونکی۔

وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطٰنٍ ۚ بَلْ

او نہ وئے مونہہ لہہ پہ تاسو ہاندے ہیج زور (دلیل) بلکہ

وَقَفُّوْهُمْ یعنی یہ لارڈ جہنم چہ روان شی اولاریہ دجہنم دپاسہ یوئل وی (جس جہنم) نوڈ ہف دپاسہ بہ حصار کریشی۔ اِنَّهُمْ لَمُسْخُوْا لَوْ اَنَّ شَامِل دے تیوس کولو تہ دتولو گناہونو پہ بارہ کتب او دے تہ حساب ویلے کیڑی۔ مَا لَكُمْ لَ تَتَاَفَرُّوْنَ داہم داخل دے پہ تیوسونو کتب او دارد دے ددوی پہ دعوی ہاندے پہ دنیا کتب چہ دا معبودان بہ زمونہ امداکوی او دلہ مراد د نصرت تہ د عذاب نہ ہیج کول دی۔

۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ (رابط) ہرکلمہ چہ معلومہ شوہ چہ دوی بہ د تیوس د جواب تہ چپ وی نووہم رائج چہ ایا دوی بہ چاراکان وی ژبے بہ یے بتدے وی؟ نوڈ دے وہم ازالہ کوی چہ دوی بہ یوئل لہہ ملا متہ کوی او پہ دے ایا تو تو کتب تخویف اخروی دے پہ طریقہ د پراوت د اہو باطلو او د عایدانوڈ ہغوی د یوئل تہ پہ ورخ د قیامت کتب۔ الْيَمِينِ، د مجاہدانہ نقل دے چہ یمین دین حق اونیکو کارونو تو ویلے کیڑیو تَاْتُوْنَا پہ معنی د منع کولو د خیر تہ دے او تقرت پیدا کول د ہف نہ اوڈ ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ نقل کرے شوے دی چہ یمین پہ معنی د قسم سرہ دے یعنی تاسو بہ مونہہ تہ قسمونہ کول چہ شرک او کفر حق دے۔ بل قول دادے چہ یمین پہ معنی د قوت او د قدرت سرہ دے یعنی تاسو بہ مونہہ تہ خیل زور او قوت بشکارہ کوڈ پہ عرسونو کولو او نور زیب وزینت سرہ۔ بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ یعنی تاسو د ابتدائتہ بے ایمانہ وئے نو مونہہ رخہ رنگہ تاسو د ایمان نہ لادہوئے۔

کُنْتُمْ قَوْمًا طَٰغِيْنَ ﴿۳۰﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا
تاسو وئے قوم سرکشان - نو پورہ شوے دہ پہ مونہ بانڈے

قَوْلُ رَبِّنَا اِنَّكَ لَآ اِیْقُوْنَ ﴿۳۱﴾ فَاَغْوَيْنَاكُمْ
فیصلہ د رب زمونہ یقیناً مونہ ٹکونکی د عذاب یو - نو گمراہی تہ مونہ اولیل تاسو

اِنَّا كُنَّا غَوٰییْنَ ﴿۳۲﴾ فَاِنَّهُمْ یَوْمَیْذِیْ الْعَذَابِ
جگہ چہ مونہ گمراہان وو - نو یقیناً دوی پہ پہ دفعہ ورخ پہ عذاب کین

مُشْتَرِكُوْنَ ﴿۳۳﴾ اِنَّا كُنَّا لَنَفْعَلُ
شریک دی - یقیناً مونہ داے کار کوڈ

بِالْمُجْرِمِیْنَ ﴿۳۴﴾ اِنَّهُمْ كَانُوْۤا اِذَا قِیْلَ
د مجرمانو سرہ - یقیناً دوی وو چہ کلہ پہ اولیل شو

سُلْطٰنِ پہ معنی د حجت او دلیل دے یعنی مونہ تاسو تہ ہیج حجت او دلیل پہ شرک بانڈے نہ دے پیش کرے یا مراد د سلطان تہ زور او جبر کول دی۔ طَٰغِیْنَ مراد د طغیان تہ بے حجتہ کارونہ کول دی۔ قَوْلُ رَبِّنَا تفسیر د هُوَ لَامِلَانِ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِیْنَ دے اور اِنَّكَ لَآ اِیْقُوْنَ د قول نہ بدل دے۔

فَاَغْوٰیْنٰكُمْ حاصل داچہ مونہ پہ تاسو زور نہ دے کرے او تہ ہم درتہ دلیل پیش کرے صرف دعوت د گمراہی مودرتہ کریں دے دے د پارہ چہ زمونہ ملگری د گمراہی دیرشی نو تاسو زمونہ دعوت پہ خیلہ خوبہ بانڈا قبول کرے دے او دارنگ سورۃ قصص کین او سورۃ سبا کین ہم تیرشیدی۔

۳۳ ۳۴۔ ہر کلہ چہ ثابتہ شوہ چہ دواہہ دے پہ غواہیت کین شریک دی نولازمہ دہ چہ پہ عذاب کین پہ ہم شریک دی۔

نَفْعَلُ پہ دے کین اشارہ دہ چہ پہ ورخ د قیامت یو بل لہ ملامتہ کول دوی او پہ گمراہی بانڈے اقرار کول او عذاب ورکول دا د تولو مجرمانو سزا دہ پہ یو قسم متبعینو او تا بعینو پورے تخصیص نیشٹہ۔

لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ

دوی تہ نیشہ حقدار دینا کے سوا کہ اللہ تعالیٰ نہ ہو دوی یہ لونی کولہ ۔ او دوی یہ ویل

أَيُّنَا لَتَارِكُوا إِلَهَيْنَا لِشَاعِرِ مُجْتَوْنِ ﴿٣٦﴾

ایا مونہ پرینکدا موجودان پہل دے دج د شاعر لیونی تہ ۔

بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾

بلکہ بادہے دے حق او تصدیق پئے کرے دے دے رسولانو ۔

إِنَّكُمْ لَذَايِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾

یقیناً تاسو خاکھا ٹکونی عذاب درد ناک پئے

وَمَا تَجْزُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

او بدلہ نہی دے تاسو تہ مگر دے ہفہ عملونو چہ تاسو کول ۔

۳۵۔ دا علت دے ماقبل عذاب دے او زجر دے یہ انکار دے توحید سرہ ۔ معلومہ شوعہ چہ مشرک کہ اللہ تعالیٰ تہ او دے ہفہ دے صفتو او عباد تو نو تہ انکار تہ کوی لیکن صرف دے توحید تہ انکار کوی لکہ چہ سورۃ اسراء ۵۷ کیں تیر شوی دی او سورۃ ص ۵۸ او زمر ۵۹ کیں یہ راشی ۔

۳۶۔ دا دویم علت دے عذاب دے او زجر دے یہ انکار دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم او دے ہفہ یہ سیک والی سرہ چہ شاعر دے او مینون دے او دا خود دے خلق و حماقت دے حکم چہ مینون خوشعرو تہ نشی جوہر لے او دوی دے دوارو صفتو نو یہ جمع سرہ ہفہ تہ نسبت کوی ۔

۳۷۔ دا رد دے یہ دے منکرینو باندے ۔ دے حق تہ مراد توحید دے ۔

او صدق کیں اشارہ دے چہ توحید دے تولو انبیاء علیہم السلام یو دین دے نو دے رسول تہ انکار کول دے تولو رسولانو تہ انکار کول دی ۔

۳۸۔ دا تمویف دے او تفریح دے یہ تیر شوی دوارہ علتو نو باندے دے وجہ تہ دویم آیت کیں اشارہ او کرا چہ دے جزا سبب دے دوی عملونہ دی چہ کوم مخکس ذکر شول ۔

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۴۰﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ

مگر بساکنان دے اللہ تعالیٰ چہ چہ سائل شویوی ۔ دغہ کسان دوی لہ

رِزْقٍ مَّعْلُومٍ ﴿۴۱﴾ فَوَاكِهِ وَهُمْ مَكْرُمُونَ ﴿۴۲﴾

لہ دے معلوم صفتوں والا میوے دی او دے دوی یہ عزت کیدا بیتی

فِي جَنَّاتٍ النَّعِيمِ ﴿۴۳﴾ عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿۴۴﴾

یہ جنتوں دے نعمتوں کیں ۔ پہ تختوں پہ دوی یو بل تہ تمامخ ۔

يُطَاقُ عَلَيْهِمْ رِبَاسٌ مِّنْ مَّعِينٍ ﴿۴۵﴾

پہنچولے پہ تہی پہ دوی پاندے کاسے دے دے خاص شرابو تہ ۔

بِضَاءٍ لَّدُنَّ لِلشَّرِيبِ ﴿۴۶﴾ لَا فِيهَا

سپین مزہ ور کونکی ہوی خکونکو تہ تہ یہ دوی پہ ہڈ کیں

غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿۴۷﴾ وَعِنْدَهُمْ

اقتولہ او تہ یہ دوی لہ دے ہڈ (شرابو) تہ اُلہہ درج ۔ او دوی سرہ پہ دوی

مِنْ دَا اسْتِثْنَاءُ دے اُنْکُمْ لَدَا يُنْزَفُونَ تہ او ظاہرہ دادہ چہ استثناء منقطع

دے اِلْمُخْلَصِينَ تہ مراد ہفہ کسان دی چہ اللہ تعالیٰ خالص کرے او غورہ

کرے دی دے توحید او دین او دے دوستی دے کان دپارہ ۔

دے تہ ترسہ پورے پہ دے ایا تو تو کیں بشارت ذکر کوی پہ

خوارس انعاماتو خاصو سرہ ۔ مَعْلُومٌ دلہ یو سوال دے چہ سورۃ الم

سجدہ سکا کیں اخفی لہم من قرۃ اعین تیر شویبے ہفہ دلالت کوی

چہ دے جنت نعمتو تہ ہیچا تہ تہ دی معلوم او دلہ فرمائی رِزْقٍ مَّعْلُومٍ ؟

جواب دادے چہ معلوم دی بعض صفتو تہ دے چہ ہیشہ دی او بکرۃ

وعشیا دی او تفصیلی حقیقت ہے تہ دے معلوم ۔ فَوَاكِهِ دایبان درزق

دے نو معلومہ شوہ چہ رزق دے جنت یول دے لذت او دے مزے دپارہ دے دے

لُورے دے دے تہ تہ دے مَكْرُمُونَ عزت دے اللہ تعالیٰ دے طرف تہ پہ رفح

دے درجاتو سرہ اوپہ دیدار دے اللہ تعالیٰ او پہ کلام دے اللہ تعالیٰ سرہ دے ۔

مُتَقَابِلِينَ یعنی دیو بل شایہ تہ وینی کتابہ دے چہ دیو بل تہ یہ تہ

خفہ کبری ۔ یا مراد دادے چہ داکتو تہ پہ چایبرہ گرجی رہا تہ پہ بل متر

قَصَرَكَ الطَّرْقَ عَيْنٌ ۞ ۷۸ ۞ كَانَتْهُنَّ بَيْضٌ

رہنے بند برونگی پہ وی نظر خپل لورہ خاوندانو تہ خاستہ سترگو والہ وی بکویا دوی

مَكْنُونٌ ۞ ۷۹ ۞ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ

پتہ ساتلے شوییدی ۔ نو غماخ بہ شی بعض د دوی یہ بعضو بانداے

يَتَسَاءَلُونَ ۞ ۸۰ ۞ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي

تپوسونہ پہ کوی ۔ ادبہ وائی یو دیونکے د دوی تہ یقیقاً

كَانَ لِي قَرِينٌ ۞ ۸۱ ۞ يَقُولُ آيَاتُكَ

دو مالرہ یو ملکرے حقہ بہ دیل چہ ایا تہ

نویوبل تہ بہ شا تہ گرجی ۔ گائیں ہر کلاہ چہ دک وی د شرابونہ نوکاس
ورثہ ویلے کیڑی اوچہ خالی وی نوکاس ورثہ نہ ویلے کیڑی ۔

مَعِينٌ د معن نہ دے جاری تہ ویلے کیڑی یا د عین تہ دے یعنی پسترگو
یہ ہنکاریری ۔ لڈا یہ معنی د لذیذہ دے او ہرچہ شراب د دنیا دی نوکریہ
او بد مزہ وی ۔ عول پتہ ضرر تہ ویلے کیڑی نو دا شامل دے در دسر

اودرد د خیتے او نور و مرضونو تہ ۔ وَلَهُمْ يُزْكَوْنَ یہ معنی د فساد عقل
یہ سبب د نشہ کیدلو سرہ اودا تخصیص بعد التعیم دے حکمہ چہ لفظ
عول ہم نشہ تہ شامل دے اونشہ کیدال لوئے اقت دے ۔

قَصَرَكَ الطَّرْقَ داذ زانو بہترین صفت دے پہ دنیا او آخرت کنس چہ د خاوندانو
تہ علاوہ بل چاتہ سترگ تہ اہوی ۔ عَيْنٌ خاستہ سترگو والہ یعنی چہ غپے وی
پہ اندازے سرہ اوسپین ولے د ہفہ ہنہ اسپین وی او توروالے د ہفہ ہنہ تور
وی ۔ بَيْضٌ مَكْنُونٌ مراد د دے تہ اکے د شتر مرغ دہ چہ پتہ وی د خیر واد
د غبارنہ او مائلہ وی زیر والی تہ یا مراد د دے تہ ہفہ اکے دہ چہ روغہ اویشو

شی او بیبا تریتہ د پاسہ پوست لرے کریشی نولانیا صفا سپین وی ۔ یا مراد
دے تہ مطلق اکے دہ چہ پتہ ساتلے شویوی او د زانو تشبیہ د ہفہ سرہ پہ
تناسب د اجزاؤ کنس ورکیدے شی ۔ تردے خائے پورے نعمتونہ د خوراک
اود رہائش او خاکاک او د بیبیانو پہ بارہ کنس د کر شول ۔

دستہ نہ تر سا پورے داہم پہ بشارت کنس داخل دے حکمہ چہ عذاب
پہ دشمن بانداے او بچ کیدال د سبب د عذاب تہ لو بے نعمت دے ۔

لَيْسَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٧﴾ عَزَا مِنْهُمْ لَكُمْ

خلفاء متونکو نہ لیے رد توحید اور قیامت)۔ ایا چہ میرہ شو مونو او شو مونو

تَرَابًا وَعِظَامًا عَرَانَا لَمَدِيُون ﴿٥٨﴾ قَالَ

خوردے اور مہد کی ایا مونو لہ یہ جدا لاکیدے شی۔ اوبہ وائی

هَلْ أَنْتُمْ مُطْلِعُونَ ﴿٥٩﴾ فَأُظْلَعَفَرَا ه

ایا تاسو نے درینکارہ کیدونکی۔ نو بنگارہ بہ شی نو اوبہ دینی ہفہ لہ

فِي سَوَاءٍ الْجَحِيمِ ﴿٦٠﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كُنْتُ

یہ میں دوزخ کہیں۔ درتہ بہ وائی تم دہا اللہ تعالیٰ ہاند یقیناً ندے دے تہ

لَتُرْدِينَ ﴿٦١﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ

چہ نہ دے ارغوفے دے او کہ تہ دے احسان د رب لہا خامخازہ بہ دے

مِنَ الْمُحْضَرِّينَ ﴿٦٢﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَبْتَلَيْنِ ﴿٦٣﴾

د حاضر کرے شو تہ بہ عذاب کہیں۔ ایا تہ یو مونو مرہ کیدونکی۔

إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبَيْنِ ﴿٦٤﴾

مگر مگر زموٹو دے ہدیے۔ او تہ یو مونو عذاب لاکرے شوی

فَأَقْبَلَ دُورَ خُيُوبَيْلٍ تَهْ فَخَافَ دَى حَكَّةٍ چہ متقابلین ویلے شوے دی لیکن دے
اقبال تہ مراد پہ دے تساؤل کہیں شور و کول دی۔

قَرِيبٍ دَدے تہ مراد مقابلہ کوؤنکے دے یو عیروالا ہمزوے عککہ چہ قرین
پہ اصل کہیں یو قرن والا تہ ویلے کپیری۔ سَوَاءٍ پہ معنی د وسط دے حکمہ
ہفہ تہ بتول طرفوتہ برا بروی۔ نِعْمَةُ رَبِّي مراد دے دے تہ۔ یچ کول دی
د شرک او د انکار د قیامت تہ او مضبوط والے دے پہ ایمان باندے۔

الْمُحْضَرِّينَ احضار پہ شرکین استعمال پیری۔ أَفَمَا نَحْنُ بِمَبْتَلَيْنِ ہر کلا چہ
سبب د یچ کیدالو د عذاب تہ ذکر کرو تو اوس یچ کیدال د
عذاب تہ (چہ ہفہ مسیب دے) ذکر کوی۔ ہمزہ د استفہام داخل
دے پہ فاء عاطفہ باندے نو معطوف علیہ محذوف دے انحن محذوف
مفعول فَمَا نَحْنُ بِمَبْتَلَيْنِ او استفہام تقریری دے۔ (پاتے پہ یل مہ)

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقُوَى الْعَظِيمُ ۝ لِيُمَثِّلَ هَذَا

یقیناً دا کا تھا کامیابی کو یہ دہ - دیارہ دے دغے جزا

فَلْيَعْمَلِ الْعَمَلُونَ ۝ أَدْلِكَ خَيْرٌ تَزْرَعُ

پس عمل کرے عمل کوونکی - ایاداً خورہ دی پہ میلستیا کیں

أَمْ شَجَرَةُ الزَّاقُومِ ۝ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً

او کہہ اوتہ دے زقوم - یقیناً کرخو لے دہ مونہ ہفتہ امتحان

لِلظَّالِمِينَ ۝ إِنَّا شَجَرَةُ تَخْرُجُ

دیارہ دے ظالمین - یقیناً ہفتہ اوتہ دہ چہ دا اوٹی

فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ۝ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ

پہ وینچ دے دوزخ کیں - خلقے دے ہفتہ کوپاکے چہ

إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ اسثناء منقطع دہ یعنی اول مرگ زمونہ ووپہ دنیا کیں لکہ
سورة دخان سے کیں دی - إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقُوَى الْعَظِيمُ اہ دا قول دے اللہ تعالیٰ
دے دنیا والوتہ دیارہ دے ترغیب و رکولو - یا قول دے جنتی دے پہ طریقہ دے
تحدیث نعمت سرہ - لِيُمَثِّلَ هَذَا یعنی دے دنیا دے مقصداونو او شہواتو دیارہ محنت
تہ دے پکار بلکہ دے جنت دے نعمتونو دے حصول دیارہ کراؤ ضروری دے -
دے ۲۲ تہ ترستہ پورے پہ دے ایاتونو کیں تخویف اخروی دے لَزْلَ هَفْهَفَ غَدَا
تہ ویلے کیری چہ صالح دی چہ خلق دے ہفتہ دیارہ نازل شی او دیرہ شی اودا ہفتہ
خوراک دے چہ تیاریری دیارہ دے نازل (میلہ) - فِتْنَةً پہ معنی دے عذاب او
دے محنت دے یا پہ معنی دے امتحان او دے ابتلاء دے یعنی ہرکله چہ مشرکا تو
داواریدل چہ پہ جہنم کیں اوتہ دہ نو ہفتوی مسخرہ شور و کراہ چہ پہ
اور کیں ختگہ اوتہ کیدایشی - طَلْعُهَا، طلع پہ کجورہ کیں ہفتہ تہ دے
چہ اول ہیکارہ شی بیا ترے فنیچک جو رشی -

كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ مراد دے دے نہ سرکش ماران دی چہ ہیبت ناک شکونہ
لری یا مراد دے تہ ابلیس او دے ہفتہ اولاد دی او ہفتوی اگرچہ پہ اصل
صورت او شکل انسانو لید لے تہ دی لیکن پہ عرف کیں مشہور دی پہ
بد شکل سرہ لکہ رافعہ دی یومثل کیں چہ یو بودے دیو ذکر نہ (مصول)

رَعْوُسُ الشَّيْطَانِ ۴۵ قَاتِلَهُمْ لَا يَكُونُ

سودنه د شیطانو دی - نو یقیناً ددی به خاخا خوری

مِنْهَا فَمَا لَكُونُ مِنْهَا الْبُطُونُ ۴۶ شَم

د هغه نه نو دکوی به د هغه نه خپه - بیا به

إِنْ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ ۴۷

یقیناً دوی لره د هغه د پاسه مهادت دی د خون کیدلو اویو ته

شَمَّ إِنْ مَرَّجَعَهُمْ لَا إِلَى الْجَحِيمِ ۴۸

بیا به یقیناً واپس کیدل ددوی خاخا ددخ د ادرته دی -

نه مطالبه او کړه چه ماله د شیطان شکل جوړ کړه نو هغه ورته اوپل چه ماله تمونه راوره ماخو شیطان نه دے لیدلے نو هغه بو دے جا چل عالم مشهور اهل لغت ادیب معتزلی وړی راوسته (راو هغه ډیر بد صورت وړ) نور ښکرته یی اوبل چه دده په مثل ماله شیطان جوړ کړه . نو دا تشبیه د وچ د شهرت نه ده لکه تشبیه د حسن د پاره د خاپړوسره ورکیری اگر چه خاپیری چانه دی لیدلی دارنگی دیوسف علیه السلام تشبیه د ملک سره ورکړی شوے وه اگر چه ملک هغه زنا تولیدلے نه وړ .

فَمَا لَكُونُ اشاره ده چه دا خوراک د مړه ولو قائده ته ورکوی لیکن صریح خپته به دکوی او د هکے خپته نه ډیر تکلیفونه او مرضونه پیدا کیری بیا هر کله چه د خوراک سره د کیدل د خپته متصل دی نوقاء یی ذکر کړی دے او هر کله چه اوبه خلک د خوراک سره متصل ضروری ته دی نو په شَمَّ سره یی ذکر کړه شَمَّ إِنْ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ یعنی د اویو گرموالے او د اوتی تریمخوالے به دواړه کلاشی . یا دا چه دا اوبه به د وینو زو د جهنمیانو سره کلاے کړی شی . شَمَّ إِنْ مَرَّجَعَهُمْ هر کله چه د خوراک او خکا طبعه په جهنم کښ جدا ده اوبه اور سره د سوزیدلو طبعه (جیم) جدا ده نو د دے وچ نه یی او فرمائیل چه روستو د خوراک او خکا نه ددوی واپسی جیم ته ده -

إِنَّهُمْ الْفُقَوَا أَبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٧٩﴾ فَهُمْ

یقیناً دوی موتدے دو مشران خیل گمراہان نو دوی بہ

عَلَىٰ أَثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ

د ہغوی پہ قدموتو پاتدے زغیدے شول - اد یقیناً گمراہ شوے دو

قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ إِلَّا وَلِيُّنَ ﴿٨١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا

د دوی نہ مخکن دیر د زہد خلقو نہ اد یقیناً لیبلے دو موتدے

فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٨٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ

پہ ہغوی کنن دیرہ دزکوونکی - نو اوگورہ چہ تہہ رنچہ شہ

عَاقِبَةُ الْمُنْذِرِينَ ﴿٨٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ

آخری انجام د دیرہ دزکریے شود - مگر بندگان د اللہ تعالیٰ

الْمُخْلِصِينَ ﴿٨٤﴾ وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحَ فَلَنِعْمَ

چہ بچہ سالکے شوے دی - او یقیناً اقرارکریے دؤمینوتہ نوح علیہ السلام نو دیر نہ

۷۹۔ یہ دے ایاتو کنن سبب ذکر کوی د عذاب سابق چہ ہفہ
تقلید د گمراہانو دے بغیر د غور او فکر او دلیل نہ - یُہْرَعُونَ دا مجھول
دے پہ معنی د معلوم سورہ لیکن مجھول ہے پہ دے وجہ ذکر
کریے دے چہ گویا کہ چہ ددوی زغونکے ددوی جھل او خواہش دے
۸۰۔ ۸۱۔ ۸۲۔ ۸۳۔ دا تخویف د نبوی دے منکرینو تہ پہ عذابو د تیر شوے
مکذبینو سورہ او تسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ راتلو د عذاب
سورہ پہ مخالفینو پاندے او نجات موتدلو د مؤحدینو سورہ -
إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ دا استثناء دہ د منذرین تہ استثناء متصل دہ یا
د اولین استثناء منقطع دہ -

د

الْمُجِيبُونَ ﴿٥٦﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ

جواب در کوئی دے - او خلاص کرد و نجات دے اور کوری دے دے غم

الْعَظِيمِ ﴿٥٧﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٥٨﴾

بڑے نے - او اور کوئی موت اور دے دے باقی پہ دنیا کہیں -

۵۶ دے ایت نہ تر ۱۴۹ پورے دوم باب دے پہ دے کہیں حالات دے
اور پیغمبران ذکر کوی چہ دوی محتاج وو اللہ تعالیٰ تہ او دے ہفتہ
بندگان وو لفظ دے نا ضمیر جمع متکلم (چہ مراد تریہ اللہ تعالیٰ دے) دے دوی
پہ واقعات کہیں ذکر کوی اشارہ دے چہ دوی پہ دے حال تو کہیں اللہ تعالیٰ
تہ محتاج وو۔ ہفتہ انبیاء علیہم السلام نوح، ابراہیم، موسیٰ اور ہارون، الیاس
لوط اور یونس علیہم السلام وو۔ اور ربط دے دے ذکر المفضلین سرہ دے چہ
ہفتہ پیغمبران او دے حقوی تابعداران وو۔ ناذاکا، مراد دے تہ دعا کافے دے
نوح علیہ السلام دی چہ پہ سورۃ نوح کہیں تفصیلاً ذکر شویدی -
فَلَنِعْمَ فَاء دلالت کوی پہ دے دعا پہ دے اخلاص او تضرع سرہ چہ
سبب دے اجابت وو۔

۵۷۔ دا دے اجابت دے دعا یوہ طریقہ دے چہ دے غرق تہ۔ یح کیدل دی یعنی
پہ دے نعمت کہیں اللہ تعالیٰ تہ محتاج وو۔

الْكَرْبِ الْعَظِيمِ غرق کیدل دے بول قوم لوئے وارہ دا غم دے
یا مراد دے تہ عذاب دے ورج دے قیامت دے۔

۵۸۔ دابل انعام دے پہ نوح علیہ السلام یا تہ دے چہ پہ دے کہیں ہم
ہفتہ اللہ تعالیٰ تہ محتاج وو مراد دے دے دا دے چہ دے نوح علیہ السلام
تہ روستو تہ دے دیا والا اولاد دے دے دی او پہ دے کہیں اشارہ دے چہ پہ
کشتی کہیں صرف دے اولاد وو او نور خلق تول غرق شول۔ او دارنگی
سورۃ یونس دے کہیں تیر شویدی۔ مفسرینو لیکے دے دے دے درمے خاص
یح شول حام، سام، یاؤث، نو دے حام اولاد ستہ، ہند، نوپ، زنج، حبش
اوقبط او بربر وغیرہ دی او دے سام اولاد عرب، فارس اور روم او بنی
اسرائیل وغیرہ دی او دے یافت اولاد۔ ترک صقلب یا جوج ما جوج
چین وغیرہ دی۔

وَتَرْكَنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ④۸ سَلَامٌ عَلَى

اد پر بخود دے دے مونو پہ دہ باندے پہ روستو خلقو کیں ۔ سلام دے دے پہ

نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ④۹ إِنَّا كَذَلِكْ نَجْزِي

نوح علیہ السلام باندے پہ عالمو کیں ۔ یقیناً مونو دغہ شان بدلہ ورکود

الْمُحْسِنِينَ ⑤۰ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ⑤۱

خائستہ عمل کوڑو تکو تہ ۔ یقیناً دے دے بندکانو زموونو تہ وڈ چہ مؤمنان دی ۔

ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخِرِينَ ⑤۲ وَإِنْ مِنْ

بیا غرق کرل مونو روستی خلق ۔ اد بقیئاً دے

بَشِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ ⑤۳ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ

مغہ دے تہ خائستہ ابراہیم علیہ السلام وڈ ۔ کلہ چہ راغہ خیل رب تہ پہ زہ

④۸ سے ④۹ سے ⑤۰ سے ⑤۱ سے ⑤۲ سے ⑤۳ سے
ترکنا دے دے مفعول حذف دے یعنی الثناء الحسن والذکر الجمیل ۔ سلام دے
دے مفعول حذف دے او معنی دے سلام دادہ چہ دے دے ذکر نہ ۔ یچ او سلام دے
پہ روستو خلقو کیں او پہ دے دے کیں ہم تقدیر دے یعنی سلام مؤمنان یعنی
د اسلامتیا د اللہ تعالیٰ د طرف تہ دہ ۔ العالمین مراد دے دے تہ ملائک او جن
او انس دی ۔ إِنَّا كَذَلِكْ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ پہ دے دے کیں اشارہ دہ تسلی د نبی
صلی اللہ علیہ وسلم تہ او دلیل دے چہ سبب دے دے انعاماتو احسان د نوح
علیہ السلام دے او احسان تہ مراد دعوت الی الحق دے پہ اخلاص سرہ ۔
إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ د اہم تفسیر د احسان دے او تصریح دہ چہ نوح
علیہ السلام د اللہ تعالیٰ د خاص بندکانو تہ یو خاص بندہ وڈ او محتاج وڈ ۔
⑤۳ ۔ دادویمہ واقعہ دہ د ابراہیم علیہ السلام او دلیل نقلی دے پہ دے
کیں ذکر د عبدیت د ابراہیم السلام ذکر کوی پہ دہ طریقو سرہ ، اول مجاہد کول
پہ دعوت د توحید کیں او پہ مصیبتو باندے صبر کول دویم د اللہ تعالیٰ پہ امر
سرہ خیل خوی قریانی کول ۔ او ذکر کوی احتیاج ددہ اللہ تعالیٰ تہ پہ سلامتیا
او بشارت او برکاتو کیں چہ دے دے اللہ تعالیٰ تہ محتاج وڈ ۔ بَشِيعَتِهِ یعنی ابراہیم علیہ
السلام پہ مجاہدہ کولو کیں د توحید د دعوت د پارہ دے دے د نوح علیہ السلام
تہ وڈ یعنی د ہفتہ پشان وڈ ۔

سَلِيمٌ ۸۶ اِذْ قَالَ لِاٰیٰتِيْهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا

دروغ سوچ - کلمہ چہ اوہیل کے پلار چیل او قوم چیل تہ دتھہ عجز تو

تَعْبُدُوْنَ ۸۷ اَيُّهَا الْاِلٰهَةُ دُوْنَ اللّٰهِ

عبادت کوئے تاسو - ایا دروغ معبودان سو د اللہ تعالیٰ تہ

تُرِيْدُوْنَ ۸۸ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۸۹

غواہی تاسو - تو تھہ گمان دے ستاسو یہ رب د عالمین بانڈے

۸۶۔۔ دا بیان د تابعدارئے ددہ دے بجاء رَبِّکَ ددے تہ مراد توجہ کول دی رب تہ پہ دعوت کولو سرہ توحید تہ۔ سَلِيْمٌ خَالِي د شرک تہ او د شہادت د شرک تہ او د میلان کولو مشرکانو تہ۔ مخلص پہ دعوت کولو کیں۔ ویرہ کوئے تھہ د اللہ تعالیٰ تہ چہ ربیبی د ویرے د وچ تہ بکہ چہ انسان او چیلے شی اوریبی ردا تول احتمالو تہ دی)۔

۸۷۔۔ مَاذَا مراد ددے تہ تیوس کول د دلیل د شرک ہی وطلب د وصف د معبود دے ددوی پہ معبودانو باطلو کیں لکہ چہ سورۃ مریم سکتیں تیر شوییدی۔

۸۸۔۔ ہر کلمہ چہ ہغوی عاجز دی د ذکر د دلیل تہ او د اثبات د وصف د معبودیت د ہغوی تہ تو ابراہیم علیہ السلام ورتہ دا اوہیل اَيُّهَا الْاِلٰهَةُ پہ دے عبارت کیں اول ترکیب دادے تریدون فعل دے دون اللہ ظرف دے او الْاِلٰهَةُ مفعول پہ دے افگا مفعول لہ دے معمولات کے پہ عامل باتد د اہتمام د وچ تہ مخکس کرے دی او مفعول لہ کیں تصریح دہ پہ بطلان د طریقہ ددوی تو ہغہ کے پہ سرکین ذکر کرد۔ دویم ترکیب دادے افگا مفعول پہ دے مبدل منہ، الْاِلٰهَةُ د ہغہ تہ بدل دے پہ طریقہ د مبالغہ سرہ دریم دادے چہ الْاِلٰهَةُ مفعول پہ دے او اَوَفَّکَا پہ معنی د ا فکین سرہ حال دے د مفعول تہ۔ افگا پہ اصل کیں اوریدلو تہ وائی یعنی ہغہ سخت دروغ چہ د حقیقت تہ بالکل خلاف وی۔

۸۹۔۔ زحردے پہ شرک بانڈے دلیل پہ دے کیں توجیہات دی اولہ دادہ ایا تاسو گمان کوئے چہ اللہ تعالیٰ دے عاجز مخلوق لہ د تھان سرہ شریک کرے دی۔ دویمہ توجیہ دادہ ایا تاسو گمان کوئے چہ اللہ تعالیٰ د جس د مخلوق نہ دے چہ تاسو د ہغہ تشبیہ ورکوئے د مخلوق سرہ۔ (پاتے پہ بل مت)

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ۝ فَقَالَ إِنِّي

نُو نَظَرُ فِي اَدَكُو یو نَظَرُ بِه سَتُورُو کَنِس نُو اَوِیلُی یَقِیْنًا زِه

سَقِیْمٌ ۝ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِیْنَ ۝

نَاجُورِه سِیْم - نُو رَوَان شُول دُوی دَ هَقَه تَه شَاکِرُودُنَکِی -

دریمه توجیه په طریقہ د تخویف سره یعنی تاسو په الله تعالی باتدے څه کمان کوئې څه په حالت د شرک کښ مړه شئ او هغه ته به پیش شئ.

۸۸. مراد دادے څه په رد د شرک د هغوی کښ استدلال په اوکړ یوځل استدلال د ستورونه او تفصیل د هغه په سورة انعام س کښ تیر شوے دے بیا په اویل زه بیماریم یعنی زړه م خفه دے ستاسو د شرک د وچ نه.

یا مراد دادے څه دوی ورته دعوت ورکړو څه زمونږ د الهیو عرس دے مونږ سره لار شاه څه زمونږ اثر قبول کړے نو هغه د دوی د خبرو او د کارونو په مختلفو حصو کښ فکر او چلوو د پاره د دے څه ځان تربیه په څه بهانه سره پاتے کړی نو اویل په څه رڼی سقیم. یا مراد دادے څه ستور ته په اوکتل په اراده د دے څه د الله تعالی د قدرت غوښت دی لیکن دوی خیال اوکړو څه ابراهیم زمونږ په طریق سره ستورو ته کتلے دی. پنا په روستو توجیه سره دا توریه عملی ده او رڼی سقیم توریه قولی ده. مراد د توریے دادے څه "متکلم یو خبره اوکړی او صحیح معنی تربیه پخپله ارادے سره مقصود کړی لیکن مخاطب د هغه نه بله معنی اراده کړی" نو دلته هم سقیم ته ابراهیم علیه السلام خفکان د زړه مراد کړے دے یا په معنی سأسقم زړه دے څه بیمار به شم او هر انسان ضرور بیمار یری نو دارشتیا ده او هغه قوم دا مراد واغستلو څه دده بدن بیمار دے او دوی به د هرے بیمارے ته نفرت کوو نو د دے وچ هغه ته په شا کولے او گرځولے او روان شول. (سوال) که څوک اوایي څه په حدیث صحیح کښ دے لفظ سقیم ته کذاب ویلے شوی دی او حال دادے څه انبیاء علیهم السلام خود کنا هونو نه پاک دی؟

اول جواب دادے څه کذاب په معنی د توریے سره دے یعنی هرکله څه دا معنی د هغوی د مراد ته مخالف وه نو د دے وچ نه ځاړا په ورته کذاب اویل. دویم جواب دادے څه مفسر رازی ویلے دی څه اطلاق د کذاب

فَرَاغَ إِلَى إِلَهِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾

نو پت رانے ددوی پہ معبودانو پیرے نو اکیلے آیا تہ غور تے تاسو ۔

مَالَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ

تہ وجہ دہ تاسو لہ چہ خبرے ہم نہ کوئے ۔ نو شروع شو پہ مغوی

خَرَّبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ

پہ وھلو سرہ پہ حق لاس باندے ۔ نو مخاطب شو حقہ خلق دوی طرف تہ

يَزْفُونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْجِتُونَ ﴿٩٥﴾

منالے دھلے ۔ آوینے آیا بندگی کوئے تاسو دھتہ غیرو نو چہ لاسو تہ کسٹل کئے

راوی دکان تہ جوڑ کرے دے پہ طریقہ ذروایت بالمعنی سرہ حکمہ چہ نسبت کول دخطائے روایت کوونکی تہ غورہ دی نسبت کولو ددروغو ویلو تہ ابراہیم علیہ السلام تہ ۔

۹۱۔۔ دا ذکرہ مجاہدے کولو دابراہیم علیہ السلام دے دیارہ دیر د شریک ۔
 ۹۲۔۔ راتلو دیارہ دالفظ استعمالیری پرے ہم د قوم تہ پت رانے ۔ اوھن قوم ددے الھویہ وپاندے خورا کونہ کیخودل دیارہ ددے چہ برکت پکین پیدا شہ بیابہ لے لک دھتہ تہ د شریک دیارہ خان لہ راو روا باقی بہ لے منجراتو تہ پر بخودو نو ابراہیم علیہ السلام پہ دے خطابونو کین دا خبرہ ثابتہ کپہ چہ دوی خوراک او خبرے نشی کولے نو دوی د عبادت لائق تہ دی او دا خطابو تہ اگرچہ بتاوتہ دی لیکن الزام دے پہ دھتہ مشرکا نو باندے ۔
 ۹۳۔۔ روپے کیوی یوتہ اورو لے کیوی پل تہ) دا قتل دے ۔

۹۴۔۔ ہرکلا چہ یہ وھلو کین معنی د ضرر دہ ددے وج نہ لے دلتہ دقراغ پہ صلہ کین علی ذکر کرو ۔ بالیمین نہ خے لاس مراد دے محکمہ چہ یہ ہفت کین قوت دیروی یا قسم مراد دے ہفتہ چہ سورۃ انبیاء کین ذکر دے اوباء سببیہ دہ یا عدل تہ لے ویلے دے یعنی حقہ عدل (توحید) چہ بیعت لے کرے وؤ داللہ تعالیٰ سرہ پہ ورخ د میثاق کین ۔

۹۵۔۔ یزفون پہ تیزے سرہ راتل پہ ابراہیم علیہ السلام پیرے روستو د خبریدلو ددوی پر د واقعہ باندا یا مراد ددے چہ یہ تکبر سرہ راتل د زقاق دناوے تہ ملفو د دے ۔
 ۹۶۔۔ دارو دے د مغوی پہ شریک باندے پہ دودہ طریقو سرہ رباتہ پہ بل مش

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿۹۷﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ

او اللہ تعالیٰ پیدا کری ہے تاسو او ستاسو عملونہ ۔

بَنِيَانًا قَالُوا لَقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿۹۸﴾ فَاَرَادُوا بِهِ

۱۲ بادی نو او غور جوئے دہلے یہ اور کہیں ۔ نو او غور جوئے دوی (چ لکوی) منہ

كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَسْفَلِيْنَ ﴿۹۹﴾ وَقَالَ ارِنِيْ

چل دن نو او کھول موہ دوی ذلیلان ۔ اوئل ہفہ یقیئاً رہ

اولہ طریقہ تَعْمَلُونَ یعنی تاسو دا بُتان د لڑگو او کتو وغیرہ نہ پہ خیلو
 لاسو نو جوہ کریدی نو ہفہ د عبادت حق دار نشی کیدے او پہ دے کیں
 ہفہ قبرونہ ہم داخل دی چہ پہ چوتہ او سمتو سرہ پاخہ کرے شوے وی
 اوہ وی کرے شوے وی او بیاور تہ سجدے لگوی او حاجات توبہ غواہ
 دویمہ طریقہ وَمَا تَعْمَلُونَ یعنی ستاسو او ستاسو د عملونو خالق صریق اللہ تعالیٰ
 دے او پہ دے کیں دا معبودان یا ظہ او د ہغوی بندگی کول ہم داخل دی۔
 او دا دلیل ذاہل سنت والجماعہ دے پہ دے عقیدہ باندے چہ اللہ تعالیٰ
 خالق د ہر عمل دے کہ خیر وی او کہ شر وی او اختیار وی او کہ غیر اختیار
 وی دے وی نہ اضلال او ہدایت او د ختم او طبع نسبت اللہ تعالیٰ تہ پہ
 حقیقت باندے بنادے او اعمالو اختیار یو کیں کسب د بندہ لڑ دخل شتہ
 دے حساب د بندہ سرہ د ہفہ د کسب د وجہ نہ کیری او قدریہ معتزلہ وائی
 چہ افعالی اختیار یو د بندگانو، مخلوق د بندگانو دے نو دوی د اللہ تعالیٰ سرہ
 پہ صفت د خلق کیں شریک جوہ کرو او جبریہ وائی چہ د انسان کسب لڑ
 ہیج دخل نیستہ مجبور محض دے او حال دادے چہ پہ میخ د کتہ او د انسان
 ژوندی کیں او ہم دے پہ میخ د روع لاس او کوزن والی لاس کیں فرق تمام
 اہل عقل منی نو د دوی دا قول د عقل نہ ہم خلاف دے۔

۹۷ ۹۸ ۹۹ ہر کلا چہ د دوی سرہ دلیل توو پہ شرک باندے نو د ظلم
 لارے اختیار کرہ او مشورہ ہے او کرہ چہ یو لویہ ابادی (د تنور یہ
 شکل باندے) جوہ کرے، نو ہفہ ہے جوہ کرہ او د خاشاک نہ ہے
 د کہ کرہ او اور ہے پکیش یل کرو او ابراہیم علیہ السلام ہے پکیش
 او غور جوئے او دے تو لے کارناے تہ ہے گیتا اوئل لیکن ہر کلا چہ پہ

ذَاهِبْ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي

خمسہ طرد د رب خیل تہ حلقا ماتہ لار اوخایے ۔ اے ربہ زما اور بھوہ رولہ

مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۱۰۰﴾ فَبَشِّرْهُ بِقَوْلِ حَلِيمٍ ﴿۱۰۱﴾

د نیکانو تہ ۔ نو زیرے در کرو مونو مفع تہ یہ ملک صبر کال سرہ

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَئِي رَأْيِي

نو ہر کلہ چہ اور سیدانو د ہفہ سرہ کار کولو تہ اویل ہفہ اے خویہ زما یقیناً زہ

أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا

ویم یہ خوب کتبیں چہ ذبح کیوم تا بر سوچ اوکڑہ چہ تہ

تَرَىٰ قَالَ يَا بَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي

دایے لڑے ، ہفہ اویل اے پلاندہ زما اوکڑہ ہفہ چہ تہ حکم کیونستی تہ دہ او بہ موہ تہ مالہ

دلیل ہم دوی پرک شول او اوریتے بے اثرہ شو دے وچ تہ یے اویل الاسفلین
او ہر کلہ چہ مال او خشاک او وخت یے بے فائدے شول نو دیتے یے یہ سورہ
انبیاء سکتیں از خسرین ویلے وو ۔

۹۹۔ یہ دے کس دودہ اقوال دی اول داچہ اور تہ یے بوتلو نو دا کلمہ یے
اویلہ نو معنی دادہ زہ روان یم ہفہ غیبت تہ چہ رب زما مقرر کرے دے
زردے چہ مالہ بہ طریقہ د نجات جوہہ کری ۔ دویم قول دادے چہ
روستو د بچے کیدلو د اور تہ عزم د ہجرت یے او کرو او یہ سورہ عنکبوت
سکتیں ہم دے تائید دے او رالی رقی کتب الی یہ معنی د لڑم
دے دپارہ د رضا د رب یا یہ معنی د ہفہ تھائے چہ امر کو ماتہ
رب زما ۔ مفسرین وائی چہ اول ہجرت د رب دپارہ ابراہیم علیہ السلام
کرے دے او ہجرت یے کرے وڈ ملک شام تہ ۔

۱۰۰۔ ہر کلہ چہ دین د بقا دپارہ د اولاد ضرورت دے چہ دین
دعوت جاری او ساتلے شی دے وچ نہ د خویٰ یہ بارہ کتب یے دعا
او خوبستلہ او ہفہ دعا قبولہ شوہ او لفظ حلیم کتب اشارہ دہ چہ دے
بہ بلوغ تہ ودر سیری ٹکہ چہ صفت د صبر د بالغانو یہ مداح کتب
ویلے کیوی ۔

إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿۱۷﴾ قُلْ

کہ چرے اللہ تعالیٰ اور بخاری د میرا کو تہ نو ہرکہ

۱۷ دے ایت نہ دے ابتداء د ابراہیم علیہ السلام واقعہ ذکر کوی
الشعنی یعنی داسے عبرتہ اور سیدالوچہ د پلار سرہ کاروبارے کولے
شو او عبادت جے ہم کولے شو او پہ داسے عمر کیں د اولاد مرگ د پیر
غم سبب وی۔ آری فی الثمائم د ادلیل دے چہ رویا د انبیاء علیہم السلام
قطعی وی دہ چہ پہ ہفے باندے عمل کول فرض دی۔ فانظر ماذا آتوی
دا د رائی نہ ماخوذ دے۔ (سوال) ہرکہ چہ حکم د اللہ تعالیٰ واجب العمل
دے نو د خویی سرہ پکین مشورہ ولے کوی؟ جواب، دادنے د پارہ چہ د
خویی صبر او طاعت د امر د اللہ تعالیٰ معلوم کری نو زہرہ بہ یے د پیر
خوشحال شی۔ لفظ د إِنْ شَاءَ اللَّهُ سبب دے د پارہ د توفیق د صبر۔
ربحث د ذبیح (اختلاف دے د اہل علمو چہ ذبیح اسماعیل علیہ السلام
اوکہ اسماعیل علیہ السلام دے پہ دے کیں درے قولوتہ دی۔

۱۸ اول قول د توقف دے زجاج وغیرہ د دلیلو نو د تعارض د وجہ نہ پہ دے
کیں توقف کرے دے۔ ۱۹ دوم قول د اچہ ذبیح اسماعیل علیہ السلام دے
اوداروایت دے د عبد اللہ بن مسعود او د ابن عباس او علی بن طالب
او عکرمہ او سعید بن جبیر او مجاہد او شعبی وغیرہم تہ، اودا غورہ کرے
دے ابن جریر او قرطبی۔ ردلیونہ دے قول دادی (دلیل اول احادیث
موقوفہ دی چہ پہ ہفے کیں وارد دی یوسف بن یعقوب بن اسماعیل ذبیح اللہ
بن ابراہیم خلیل اللہ۔ دلیل ثانی حدیث مرفوع پہ واسطہ د عباس بن
عبد المطلب چہ ذبیح اسماعیل دے۔ دلیل ثالث عبارت د تورات دے اذبح
ولدک وحیدک اسماعیل۔ لیکن درے واپرہ دلیلونہ ضعیف دی ہرچہ اول دے
نو مفسر ابن کثیر فرمائیے دی چہ دغہ ہول اقوال پہ اصل کیں نقل دی د
کعب الاحبار نہ د حقہ نہ پہ صحابہ کرام او تابعینو نقل کو د روایات
اسرائیلیو او امام بخاری ذکر کرے دی چہ ددہ پہ روایتونو کیں بہ
اکثر ذریعہ دو۔ ہرچہ دوم دلیل دے نو پہ سند د دقہ حدیث مرفوع
کیں حسن بن دینار بصری او علی بن زید بن جعدان دے اول راوی
متروک دے او دوم منکر الحدیث دے۔ ہرچہ دریم دلیل دے نو ابن قیم

اَسْلَمًا وَتَلَّهَ لِلْجَبِينِ ۝ وَنَادَيْتَهُ اَنِي

چہ قاری کچھ دلائل دوازد حکم دالہ تعالیٰ تہ او شلویئے حقہ لہ یہ اہم و سرانہ ہے۔ او اواز در کرد موقوفہ تہ چہ

العزیزہ یہ اغاثۃ اللفقان ۳۲۸ کتب ثابت کرے دہ چہ دا یہ تورات کتب تحریف لفظی دے یهودیانو دے یہ اصل کتب وحیدک اسماعیل و تو دوی د اسماعیل پہ خالیے باندے اسحاق اولیکو۔ ۳۲۸ دریم قول دا دے چہ ذبیح اسماعیل علیہ السلام دے او دا قول د عبد اللہ بن عمر او ابی ہریرہ او علی او ابوالطفیل او سعید بن مسیب وغیرہم دے او اکثر مفسرینو حدیثینو دا قول صحیح کر خولے دے، (دلیلونہ دے قول) اول دلیل احادیث موقوفہ د ابن عباس او د ابن عمر او روایات د جہاد او دشعی او محمد بن کعب قرظی او د حسن بصری دی

او ابن کثیر نقل کرے دی یہ دے روایتونو کتب تصریح دہ چہ ذبیح اسماعیل علیہ السلام دے او یهودیانو ویلے دی چہ اسحاق علیہ السلام دے لیکن هغوی دروغ وائی۔ دویم دلیل ابراہیم علیہ السلام دے (ذبیح) ولد یہ بارہ کتب دعا کرے وہ رب ہبی من الصالحین او اسحاق علیہ السلام پہ غیر د دعا دھخہ تہ پیدا شویدے۔ دریم دلیل د اسحاق علیہ السلام پہ بارہ کتب قرآن کریم کتب غلام علیم ویلے شویدے او دلہ غلام حلیم دے معلومہ شہ چہ دا اسماعیل علیہ السلام دے۔ خلوم دلیل پہ دے ایاتونو (د سورة صافات) کتب دہ کرتہ بشارت ذکر دے دویم بشارت کتب تصریح دہ چہ اسحاق علیہ السلام باندے نو اول بشارت کتب چہ ہم دے مراد کرے شی نو تکرار بہ راشی۔ پنجم دلیل پہ اتفاق سرہ ثابتہ شویدہ چہ واقعہ ذبیح پہ مکہ کتب پہ متی کتب شویدہ او ہلتہ کتب مقیم اسماعیل علیہ السلام و سرہ د مور تہ شپرم دلیل د اسحاق علیہ السلام پہ بارہ کتب چہ بشارت دے نو پہ ہخ کتب ورسرہ بشارت پہ یعقوب علیہ السلام سرہ ذکر دے چہ ہقہ خوئے د اسحاق علیہ السلام دے نو دھخ تہ معلومیری چہ اسحاق علیہ السلام بہ نہ مرکبیری چہ خو پورے دھخہ خوئے یعقوب علیہ السلام تہ وی پیدا شوے نو ابتلاء پہ ذبیح سرہ نشی کیدے۔ اووم دلیل حدیث دانا بن الذبیحین دے یوزیح عبد اللہ و پلار د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم چہ نذر کرے و و خیل پلار عبد المطلب او پہ بارہ د ذبیح د ہقہ کتب یے بیا دھقہ پہ خلتے سل او بنان یا یوکل ذبیح کہو۔ (پاتے پہ بل مخ)

لَا بُرْهَیْمَ ۖ قَدْ صَلَّیْتَ الرَّءْیَا ۚ اِنَّا

اے ابراہیم یقیناً رشتہ کر دیا خوب لڑے یقیناً

كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝ اِنَّا

دفعہ شان بدالہ درجہ و درجہ موتی خائستہ عمل کوڑو تھ یقیناً

هَذَا هُوَ الْبَلَاءُ الْيُسْرَى ۝ وَقَدْ يَنْبَغُ

دا خامتا آزمائشیت تیکارہ دو - او بدالہ و زکریہ موتی ہفتہ

او دویم ذبیح اسماعیل علیہ السلام دے۔ رد امضمون دا غاثہ اللہقان
تہ راخستے شوے دے (نو معلومہ شوہ چہ ذبیح اسماعیل علیہ السلام
دے او مقابل قول ضعیف دے۔

اَسْأَلُكَ بِهَذَا اَسْأَلُكَ دَوَارَ حَكَمِ دَاللَّهِ تَعَالَى تَه تَابِعْ شَوْلْ يَعْنِي اِبْرَاهِيمَ
علیہ السلام اسیاب ذبح کولو تیار کرل او اسماعیل علیہ السلام
مذبحیت دیارہ تیار شو۔

لِلْجَبِّينَ جَبِين دَتَنَدِی ہر دوار و طرفو تہ ویلے کیبری اوجیہہ تنادی
تہ ویلے کیبری یعنی یہ ابرخ باندے و اچوڑ لکھ چہ ذبح کولو دیارہ
عام طریقہ دہ او جزا د لکھاپتہ دہ (قدیناہ یکبش) یا رکان ماکان
من حالہما) او شول ہفہ کاروتہ چہ کیدل او جزاء یے حذق کرے
وہ دے وچ نہ چہ یہ ہفہ تفصیل او حقیقت باندے یو اللہ تعالیٰ عالم دے۔
قَدْ صَلَّیْتَ الرَّؤْیَا (سوال) ذبح تہ دہ شوے نوخہ رنگ خوب رشتیے شو؟
(جواب) خوب کتب یے اذ بحک ویلے دی ذبحت یے تہ دے ویلے یعنی ذبح
کولو تہ تیاری کول یے یہ خوب کتب لیدلے وہ او ہفہ معلومہ شوہ
اَسْأَلُكَ سِرہ راگا کَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ یعنی اخلاص کوڑو تکی پہ بندگی د
اللہ تعالیٰ کتب دھغوی بتدگی اللہ تعالیٰ قبلوی او پہ ہغوی باندے اسانتیا
راولی۔

بَلَاءُ یہ معنی د امتحان او ابتلاء دے او دامتعی ظاہرہ دہ یا پہ معنی
د نعمت او احسان دے او ہذا اشارہ دہ روستو ایت تہ یعنی بدالہ پیکر سرہ

بِذَبِّ عَظِيمٍ ① وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ

بو حلال شوی لویے - او پر بخودلو مونږ په هغه باندے

فِي الْآخِرِينَ ② سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ③

په دوستو خلقو کیں - (د اچے) سلام دے په ابراهیم علیه السلام باندے -

كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ④ إِنَّ

دغه شان بدله ورکود مونږ خایسته عمل والو ته - یقینا دے وو

مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ⑤ وَبَشِّرْهُ بِاسْمِ

زموږ د بندگانو مو منانو ته - او زیږدے ورکړو مونږ دغه ته په بشارت په اسم الله سره

نَبِيِّكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ⑥ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ

نبي دؤ د نیکانو ته دؤ - او بركوته واپول مونږ په هغه باندے

بشارت: وفدیناه فدیہ ورکول دیو بتدیوان د خلاصولو دپاره وی یعنی ابراهیم علیه السلام خوئی لره ته پر بخودلو لیکن مونږ ترینه په فدیہ سره خلاص کړو. دج په زیر دال سره په معنی د مذبوخ دے او په زور سره مصدر دے. عظیم یعنی قدر او مرتبه یی لویه وه ځکه چه د لوی سړی په بدله کیں یی لوی سړی لره ورکړو او هغه یو کله وچه الله تعالی د غیبت را اولیږدلو او ابراهیم علیه السلام ته امر او شوجه دے دج کړه. دا دلیل دے چه قریانی کول په کله سره افضل دی. او بعض مفسرینو ویلے دی چه دا قریانی کول چه ست د ابراهیم علیه السلام په ټولو امتونو کیں جاری دے دا دج عظیم ده. او دارنگ د دینته عید الله بن عباس رضی الله عنهما استدلال کړے دے چه چا نثار او کړو په دج دوله سره نو په دج کولو د کله سره د نثار پوره کړی لیکن دا هغه وخت چه دج کول دوله حلال ته گنری که حلال گنری نو دا نثار دے په کناه سره هغه خو صحیح نه دے. ۱۱۱ په دے ایاتونو کیں ذکر کړے دے احتیاج د ابراهیم علیه السلام الله تعالی ته په سلامتیا او جزا کیں او ذکر دے عیدیت د هغه دپاره د الله تعالی. نور تفسیر هکتیں تیر شویدے.

۱۱۲: دا دوم بشارت دے معلومه شوه چه اول (پاتے په بل مخ)

وَعَلَىٰ اسْحَقَ ۖ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ

او یہ اسحاق علیہ السلام باندے او ذ اولاد ذ ذوالد نہ خوک خاشعہ من والادی

وَذَا لِمِ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ۝ وَلَقَدْ مَنَّكَ

او ذوک ظلم کوی یہ خپل کان باندے بہکارہ - او یقینا احسان کریدو موند

عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ۝ وَنَجَّيْنَاهُمَا

یہ موسیٰ علیہ السلام او ہارون علیہ السلام باندے - او خلاص کپل موند دوی

وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ۝

او قوم ذ دوی ذ غم ذ لوع نہ

وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ۝

او مداد او کرو موند دوی سرہ نو دوی شول ذور اور

بشارت یہ اسماعیل علیہ السلام سرہ وؤ - مِنْ الصَّالِحِينَ داصفت روستو
ذ نپیٹا نہ دپارہ ذ تاکید دے یہ کمال صلاحیت سرہ یہ کمال ذ نفس پچل او
یہ تکمیل سرہ ذ غیر کتب -

۱۱۳ - اشارہ دہ چہ دوی یہ برکاتو کتب اللہ تعالیٰ تہ محتاج وؤ - ذ برکت
تہ چہ روستو عَلٰی راشی تو دلالت کوی چہ اثر دے برکاتو یہ ظاہر
کتب ہم دے لکھ چہ یہ باطن کتب دے او قیہ چہ راشی تو دلالت کوی
یہ برکاتو باطنو باندے او دلالت برکت ظاہریہ دادے چہ اللہ تعالیٰ دے
دواہو تہ دیر اولاد ورکړل او پیغمبران یے ددوی یہ اولاد کتب پیدا
کرے دی -

وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا يَعْنِي ددوی اولاد دوه ہلے دی مؤحدین او غیر مؤحدین -
او یہ دے کتب اشارہ دہ چہ پیدا کیدال ذ پیغمبرانو ذ پلار دپارہ سبب ذ
نجات نہ دے کلہ چہ حقہ ظالم او مشرک وی او دارنگ مشرک او ظالم کیدال
ذ اولاد پلار تہ نقصان تہ رسوی کلہ چہ حقہ پچیلہ صالح دی -

ذ ۱۱۴ تہ ترس پورے دا دریمہ قصہ دہ یہ دے کتب ذکر کوی
احتیاج ذ موسیٰ او ہارون علیہما السلام یہ تولو نعمتونو او کمالاتو کتب اللہ
تہ - اول احسان ذ نبوت دویم نجات ذ غرق تہ دریم نصرت او قلبہ خلورم

۱۱۳

وَأَتَيْنَهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ ۱۱۷ ۝ وَهَدَيْنَاهُمَا

د و رکرو مونو دوی تہ کتاب بنہ بیکارہ حکمونو والہ - او پاخہ کرے موو دوی دوا

الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ ۱۱۸ ۝ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا

پہ لارہ نیغہ بانڈے - او بد بچو لے دو مونو پہ دے دوا رو پانڈے

فِي الْآخِرِينَ ۝ ۱۱۹ ۝ سَلَّمَ عَلَى مُوسَى

یہ دوستو خلقو کتب سلام دے یہ موسیٰ

وَهَارُونَ ۝ ۱۲۰ ۝ إِنَّا كَذَّلْنَاكَ نُجْزَى الْمُحْسِنِينَ ۝ ۱۲۱ ۝

اوارون علیہما السلام بانڈے - یقیناً دفعہ شان بدہ و رکرو مونو خائستہ محل والو تہ

إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝ ۱۲۲ ۝ وَإِنَّا

یقیناً دا دوا رہ زمونو ذ بندگانو مؤمنانو تہ وو - او یقیناً

إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝ ۱۲۳ ۝ إِذْ قَالَ

ایاس علیہ السلام خاغا تہ رسولانو تہ دؤ کہ چہ اویل بے

لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ۝ ۱۲۴ ۝ أَتَدْعُونَ

قوم خیل تہ ایہ تہ بچ کپوے ذ شرک تہ - ایہ راجے تاسوپہ حاجتونو کتب

کتاب اللہ پنجم ہدایت د صراط مستقیم شیرم ثناء حسن او سلامتیا اووم
جزاء د احسان او اخلاص او پہ آخر کتب ذکر دے عبدیت خاصہ د دے
دوا رو، نو دا دلیل دے چہ دوی شفعاء شرکیہ (الیہ) نشی کیدے۔
لِکَرِّبِ الْعَظِيمِ مراد د دے نہ غرق دے یا غلامی د فرعونیانو۔
وَتَصَوَّرْنَا هُمْ صَمِيرَ مُوسَى اوارون علیہما السلام او قوم تہ راجع دے۔
لِأَسْتَمِينَ چہ پورہ نور پکتی وی او جامع وی د علومو او حکمتونو نہ او حقہ
تورات وو وَهَدَيْنَاهُمَا مراد د دے نہ سنت د دے دوا رو دے چہ حقہ
شرحہ وہ د تورات د پارہ۔

د ۱۲۳ نہ تر سلا پورے دا خلورمہ قصہ دہ۔ پہ دے کتب ذکر کوی
عبدیت د ایاس علیہ السلام پہ طریقہ د دعوت کولو د حقہ توحید
تہ اورد کول پہ شرک بانڈے او بیا ذکر کوی رہاتے پہ بل مخر

بَعْلًا وَتَذَارُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿۱۷۵﴾

بعل لڑو او پروردئے تاسو خائستہ تہ شکل جوہر و نکر تہ

اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۷۶﴾

چہ اللہ دے رب ستاسو او رب تہ مشرانو ستاسو یخوانو دے ۔

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿۱۷۷﴾ إِلَّا

نہ دروغزن ئے اوین حقہ تہ نو یقیناً دوی یہ خاغا حاضر کریشی یہ عذاب کیں مگر

عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿۱۷۸﴾ وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ

بندهاں تہ اللہ تعالیٰ سچ ساتے شوی ۔ او پر بخودو مونہ یہ دہ پاندے

فِي الْآخِرِينَ ﴿۱۷۹﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ

یہ دوستو خلقو کیں سلام دے یہ ابراہیم علیہ السلام پاندے ۔

احتیاج ددہ اللہ تعالیٰ تہ پہ تناء حسن او سلامتی کیں او آخر کیں ذکر
کوی عبدیت خاصہ ددہ ۔ وَإِنَّ الْإِبْرَاهِيمَ اتَّفَقَ دے تہ مفسرینو چہ دا
رسول وڈ پہ بنی اسرائیلو کیں ہر کلاہ چہ هغوی پہ شرک کیں اختہ شول
او دے عکرمہ او ابن مسعود رضی اللہ عنہ تہ نقل دے چہ ددہ نوم ادریس
وڈ نو کیدے شی چہ الیاس ئے لقب وی او ادریس ئے عَلم وی یا پہ عکس
سره او ددہ پہ بارہ کیں چہ کو م حدیث قرطبی او نورو ذکر کرے دے
چہ هغه ژوندے دے او دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ورسره ملاقات
شویاے نو سیوطی دے امام ذہبی تہ نقل کرے دی چہ دا حدیث موضوعی
دے دارنگ حدیث دے ژوند دے خضر او دے الیاس علیہما السلام صوفیائے سناہ
ذکر کرے دی او ہر کلاہ چہ ددہ تہ شرک نہکارہ مقابلہ کرے وہ تودے
وچ نہ ئے وصف دے لَمِنْ الْمُرْسَلِينَ ذکر کرو ۔ اَلَا تَتَّقُونَ مراد
تقویٰ تہ تشرک نہ ۔ یح کیدال دی ۔ اَتَذْكُرُونَ دا تفسیر دے عدم تقویٰ
دے ۔ بَعْلًا مفسرینو لیکے دی چہ بعل بُت (شکل) دے بیٹے وڈ دے سرور
تہ ئے جوہر کرے وڈ او شل ذراعہ اوکدا وڈ او دے هغه خلور تہ سوه
منجوران خدا شکاران و او شیطان بہ کلاہ کلاہ پہ هغه بُت کیں دنتہ داخل شو
او ددوی سرہ پہ ئے ذکر مرائی خبرے کوئے ۔ او بکے دے هغه خائے

اِنَّا كُنَّا لَكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۳۱﴾
 بقیہ دے شان بدالہ درکود موند خایسته عمل والو تہ -

اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۳۲﴾ وَ اِنَّ
 بقیہ دے تمونو د بندکانو مؤمنانو تہ وو -

لَوْ طَالَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۳۳﴾ اِذْ نَجَّيْنَاهُ
 لوط علیہ السلام دے خانہ د رسولانو تہ - کلمہ چہ خدا دے درکود موند دے

وَ اَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿۱۳۴﴾ اِلَّا عَجُوزًا
 او کورنی د دے نولو لره مهر بودے دہ

بادشاہ وو او دخیل بنار نوم یے بعلیک کیخود لے وو -
 وَ تَذَكَّرُونَ الْحَقِيقَيْنِ وَ در پہ حقہ خائے کنس استعمالیری چہ روستو
 د تعلق تہ یے پریری دی نوهر مشرک د الله تعالی سرہ ، سرہ د تعلق ساتلو
 نہ شرک کوی . الْحَقِيقَيْنِ خلق پہ معنی د تصویر دے لکہ چہ سورہ
 مؤمنون سک کنس ہم د کر شویدی . لَمْ حَضَرُونَ مطلق احضار د عذاب
 پہ خائے کنس استعمالیری . اِلْيَاسِ غورہ دادہ چہ مراد پہ دے سرہ
 الیاس دے لیکن عرب پہ اسماء عجیہ کنس دیر تصرفات کوی چہ پہ
 هُف سرہ مقصد تہ نقصان نہ رسیدی . اِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ صحیح
 دادہ چہ دا استثناء دہ د ضمیر د کذا بؤہ نہ -
 د ۱۳۳ تہ تر ۱۳۴ پورے . دایغمہ قصہ دہ پہ دے کنس احتیاج د لوط
 علیہ السلام د کر کوی پہ خیل نجات کنس او د اهل پہ نجات کنس او پہ
 هلاکت د قوم کنس سرہ د زجر او تخویف نہ متکرینو تہ -
 مُصْبِحِينَ وَ بِالْبَيْلِ پہ دے کنس خطاب دے اهل مکہ تہ چہ هر کلمہ
 بہ دوی شام تہ تلل پہ سفر د تجارت سرہ نوجہ د مکہ نہ یہ ماہنام
 روان شول نو صبا ئی وخت کنس پہ کلو د قوم لوط علیہ السلام تہ اور سیدال
 او کہ صبا وخت پہ یے سفر شور و کرو نو د شپہ وخت کنس بہ هلتہ
 اور سیدال . او مصبحین یے پہ صیغہ د اسم سرہ د کر کرو اشارہ
 دہ چہ اولہ طریقہ د سفر چہ د شپہ سفر دے دا بہ دیر و و پ نسبت
 د سفر د ورخے حکمہ قافلہ اکثر د شپہ سفر کوی . (پاتہ پہ بل منہ)

فِي الْغَيْرَيْنِ ۝ ثُمَّ دَهَرْنَا الْآخِرَيْنِ ۝

یہ پاتے کیدا و نکو کیں ۔ بیا تباہ کول مونہ نور خلق

وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ۝

او یقیناً تاسو درتیر یوئے یہ دوی باددے د صبا یہ دخت کیں

وَبِالْأَيْلِ ۝ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝ وَإِنَّ

او د شیے ایا نو د عقل نہ کار نہ اخلے تاسو ۔ او یقیناً

يُونُسَ لِمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝ إِذْ أَبَقَ

یونس علیہ السلام کاٹھا د رسولانو تہ و د ۔ کلاہ چہ لاپرچہ اجازتہ

إِلَى الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ۝ فَسَاهَمَ

کشتے د کے کرے شوئے تہ نو غسنرے اد کرد

فائدہ :- یہ دے واقعہ د لوط علیہ السلام کیں (سلام) او راتہ من عبادنا) نے تہ دے ذکر کرے اشارہ دہ چہ نوح او ابراہیم او موسیٰ او الیاس علیہم السلام ہخہ انبیاء وو چہ د هغوی د قتل کولو ارادے قومونو کرے وے لیکن د اللہ تعالیٰ د طرف تہ هغوی تہ سلامتیا او حفاظت ور کرے شوئے و د او د لوط علیہ السلام د قتل کولو د ارادے ذکر تہ دے کرے شوئے ۔ او دارنگ تیر شوئے انبیاء علیہم السلام ہخہ وو چہ یہ دعوت الی التوحید کیں دیر نکالیف نے برداشت کرے وو اور رستو د وفات کیدا و د هغوی تہ بغض خلقو د هغوی د الوہیت عقیدے ساتلے وے او د لوط علیہ السلام حال دا سے تہ و د دے وجہ تہ دلتہ نے راتہ من عبادنا) ذکر تہ کرد او نوروسرہ نے ذکر کرے و د (واللہ اعلم بالصواب) ۔

د ۱۳۹ تہ ۱۴۰ پورے دا شیرمہ قصہ دہ او پہ دے کیں ذکر کوی تفصیلی حال د یونس علیہ السلام پہ بیان د عبدیت د هغہ پہ پتخہ طریقو سرہ ۔ رشول و د ۔ نے اجازتہ قتل و د ۔ خسری اچولو کیں پر شو ۔ مہی (کب) تیر کرد ۔ تسبیح نے ویلہ ۔ او احتیاج د دہ نے ذکر کرے دے پہ خلورو طریقو سرہ ۔ راویستل د خیت د مہی تہ ۔ او تہ د هغہ د

۸

فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٣٦﴾ فَالتَقَمَهُ
نُ شَو دَ یو تَوُو تَه نو تیر کوه دے لره

لَحُونٌ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٣٧﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ
مهی او دے وڈ خان ملا متہ کوؤنک نو کہ چرے تہ دے دے

مِنَ الْمُسِيحِينَ ﴿١٣٨﴾ لَكِبَتْ فِي بَطْنِهِ
تِ سیح دیونکو تہ نو حصار شولے بہ وڈ پہ خیتہ د مہی کہیں

إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿١٣٩﴾ فَتَبَدَّاهُ بِالْعَرَاءِ
تِ ورجے د دوبارہ توند یورے نو او غورخوؤ مونہ دے لره پہ واکہ باندے

وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٠﴾ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً
از دے تاجورہ وڈ او نا او تو کولہ مونہ پہ دے باندے اوتہ

مِّنْ يَقْطِطِينَ ﴿١٤١﴾ وَارْسَلْنَاهُ إِلَى مَاءٍ عَذِ
دَ قِسم د کڈو تہ او او لیو لو مونہ دے یو رکھ

دپاسہ زرغونہ ول بیا لیوئل پہ رسالت سرہ ، متاع و رکول ، نو دا نول دلیلو
دی چہ یونس علیہ السلام د اللہ تعالیٰ سرہ شریک نہ تھی کیدے او تہ
شفیع قہری کیدے تھی ، اَبَقْ بغیر د اجازت د مولیٰ نہ تللو تہ اباق ویلے
کیدے ، دے ہم ہر کلہ چہ نا امیدہ شو د ایمان د قوم تہ او وخت د عذاب
د ہغوی ہم نزدے شو نو اجتہاد یے او کرو چہ پیغمبران خود قوم د عذاب
پہ وخت کہیں د ہغہ کلی تہ اوچی نو دے دے وچ تہ د ہغہ کلی تہ
بہر لارو او د اللہ تعالیٰ د خاص حکم انتظار یے او نکرو نو یو کشتی کہیں
سور شو چہ پہ ہغ کہیں سورے دیرے وے ہر کلہ چہ کشتی د دریاب
مینے تہ او رسیدالہ نو دیر درو تدا والی د وچ تہ غرقید لو تہ نزدے شوہ
نو کشتی والو فیصلہ او کرلہ چہ دے تہ یوہ سورلی کمہ ول ضروری
دی چہ کشتی سپکہ تھی نو د دریاب پہ مینے کہیں د کشتی تہ غورخو لو تہ ہیخوک
تیار تہ وو نو دوی اتفاق او کرو چہ قرعہ اندازی بہ او کرو چہ دچا قرعہ
را اوچی نو ہغہ بہ مجبوراً د کشتی نہ او غورخو نو قرعہ دیونس علیہ السلام
راوتلہ دا مطلب دے دے قول فساہم فکان من المدحضین (پاتے پیل مہ)

اَلَيْفَ اَوْ يَزِيدُونَ ﴿۳۷﴾ فَاَمِنُوا فَمِنَہُمْ

خلقو تہ بلکہ زیاتیدل - نو ایمان زادہ دوی نو منہ و درہے موہر مہوی تہ

اِلٰی حِیْنٍ ﴿۳۸﴾ فَاسْتَفْتٰہُمْ اَلرَّبُّکَ الْبَنَی

نہ وخت پورے - پس تہ تیوس اوکڑہ ددوی تہ آیا ستا رب لہرہ لوحہ دی

فایداہ :- قرعہ کول یہ ہفہ حالت کنس شرعاً جائز دی چہ دہر سہری حق ہفہ تہ اور سہری لیکن دہرواندی والی اور وستو والی دپارہ یاد مہولی فرق د وچ تہ دپارہ دتطیب قلب قرعہ اوکڑہ شی اوہیتوک د خپل حق نہ محروم شی نو دا جائز دہم دارنگ پی حق واجبہ دہچانہ دی لیکن دانعام اد دا حسن یہ طور سرہ پہ پیرو کسانو کنس یو شخص لہ انعام ورکوی نو د ہفہ تعین اوکڑہ شی یہ قرعہ کولو سرہ - او مفسر قرطبی لیکے دی چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے مواضعو کنس قرعہ کول ثابت دی - عا پہ حال د سفر کنس د بیسیانو پہ مینع کنس قرعہ کول چہ کوم یوہ خان سرہ یوئی - عا یو شخص وو شیو مریان یے آزاد کرے وو او تور مال یے نوؤ نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم دثلث دپارہ قرعہ اوکڑہ یعنی دوہ یے د ہفہ تہ آزاد کرل عا یہ تقسیم د میرات کنس - اوہر چہ واقعہ دیوس علیہ السلام دہ نو دا مختص وو پہ ہفہ وخت پورے او پہ ہفہ کنس د اللہ تعالیٰ دیر حکمتو تہ وو اوس زمانہ کنس کہ داسے واقعہ راشی نو تہ دی جائز چہ یو تن لہرہ د دریاب تر او غورخو لے شی بلکہ صبر یہ کوی پہ قضا د اللہ تعالیٰ باندے او اللہ تعالیٰ تہ پہ النجاء کوی -

مَلِیْمٌ خَانَ لِرَبِّہٖ مَلَامَتَہٗ ۖ کُوْنُکَ وُوْۤاۤیہ اقرار کولو سرہ چہ انی کنت من الظالمین - الْمُسْتَجِیْبُ مراد دادے چہ دے د مخکن وخت تہ دیر ذکر کوؤنک وُوْۤاۤیہ مصداق دے چہ اذکر اللہ فی الرخاء ینذکرکم فی الشدة ریادوی اللہ تعالیٰ لہرہ پہ حالت د قراخے کنس نو اللہ تعالیٰ بہ یاد کری تاسو پہ سختی کنس) یا مراد دادے چہ د مہی پہ خیتہ کنس لہرہ الہ انت سبحانک ذکر یے کولو - او یہ دے کنس ترغیب د ذکر کولو د اللہ تعالیٰ تہ پہ کثرت سرہ پہ ہر حالت کنس او پہ سبب د ہفہ سرہ مصیبتو تہ دفع کیوی - فَمَنْ ذَا الَّذِیْ وَهُوَ سَوِّیْمٌ یعنی مہی تہ اللہ تعالیٰ حکم اوکڑہ نو ہفہ د دہر پہ غارہ باندے او غورخو لو - الْعَرَاءُ میدانہ

وَلَهُمُ الْبَنُونَ ۝ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ

اد دوی لہرہ حکامن دی ایلا پیدا کیری بی موتی مرگ

خالی مکان او غارہ د دریاب تہ ویلے کیری۔ سَقِیْمٌ چہ بدن ئے بیماروی لکہ بچہ
چہ د مور تہ پیدا شی او بدن ئے کچہ وی۔ (سوال) سورة قلم شکست دی
رولان تدارک نعمة من ربہ لنبت یا لعراء وهو مذموم) ددے دوارو
ایاتونو پہ میخ کنس پہ ظاہر کنس تعارض دے جواب دادے چہ د
سورة قلم مطلب دادے چہ د مذموم حالت نہ بچ اوساتلے شو او ددے ایت
مطلب دادے چہ یہ غارہ باندے ئے او غور جو صرق بیمار و لیکن مذموم
او بد حالہ تہ و بلکہ اللہ تعالیٰ د حقہ حفاظت او کرو شجرہ راوتہ) ئے د
ہفہ پہ خوا کنس پیدا کرہ د ہفہ پہ پانرو سرہ ئے پہ ہفہ باندے سورہ
او کرو او دہفہ دوجے نہ ددہ بدن تہ بچان ہم تشو تزدے کیدلے او
مشہورہ دادہ چہ او تہ (بوتے) د یقطین و یعنی کدو۔ وَاَرْسَلْنَاهُ اِلٰی
مَائِمَةِ الْاَنْبِیَاءِ دے کنس مقصد دوبارہ واپس رالیرل دی خیل قوم تہ اگر
چہ دے د مخکنس تہ ہم رسول و او کو روایت چہ بعض مفسرینو
نقل کرے چہ دے د کب د خبیثہ د رادتلو تہ روستو رسول کرے شو
داروایت ضعیف دے یہ ہفہ کنس شہرین خوشب راوی دے او ہفہ
متروک او ضعیف دے۔ اَوْ یَزِیْدُوْنَ اَوْ یہ معنی د بک سرہ دے یعنی د
دے نہ روستو اللہ تعالیٰ ہفہ قوم وخت پہ وخت زیاتی کول امیرکات ئے
پکنس و اچوؤل۔ قَامَتُوا (سوال) سورة یونس شک کنس تیر شوی دی
چہ دوی ایمان راورد پہ وخت د لیدلو د علاماتو د عذاب کنس او دلته تہ
معلومہ شوہ چہ روستو ئے ایمان راورد؟ جواب دادے چہ دلته مراد
دے چہ یونس علیہ السلام واپس راتے نو دوی تفصیلی ایمان راورد
او مخکنس ئے صرف اجمالی ایمان راوردے دے۔

د ۱۹۹ تہ تر بکھا پورے ددے نہ دریم باب دے تراخر د سورت
پورے۔ پہ دے کنس رد دے پہ مشرکین بالملائکہ باندے او مشرکین
بالجن باندے۔ بیابان د ملائکو دے پہ طریقہ درد پہ عابدانو د
دوی باندے او زجودے منکریو تہ او بشارت دے او تسلی دہ
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ سرہ د تخویف د منکریو تہ او یہ
اخر کنس دعویٰ د توحید دہ او دعویٰ د سورت دہ ر پاتے پہ بل متہ)

إِنَّا أَنشَأْنَاهُمْ شَاهِدُونَ ﴿۱۵۸﴾ ۱۵۸

زنہ او دوی حاضر دد - خیر شے یقیناً دوی د وچ د

إِفْكِهِمْ لِيَقُولُونَ ﴿۱۵۹﴾ ۱۵۹

دروغو د دوی تہ خاٹا وائی ولدنیوے دے اللہ تعالیٰ

وَأَنشَأْنَاهُمْ لَكَزِبُونَ ﴿۱۶۰﴾ ۱۶۰

او یقیناً دوی خاٹا دروغون دی - آیا غورہ کرے دی اللہ تعالیٰ لوثرہ

عَلَى الْبَيْنَيْنِ ﴿۱۶۱﴾ ۱۶۱

پہ خامو پاندے ۲۶۱ دلیل دے ستاسو ۲۶۲ ۲۶۳

تَحْكُمُونَ ﴿۱۶۲﴾ ۱۶۲

فیصل کوئے تاسو - آیا تو تاسو نصیحت نہ اخلے یا تاسو لورہ نقتہ

سُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿۱۶۳﴾ ۱۶۳

دلیل ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰

إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۶۴﴾ ۱۶۴

کہ چرے تاسو رشتہ یے - او جو کرے دے دوی پہ سچ د اللہ تعالیٰ

پہ ذکر د احتیاج د رسول نو اللہ تعالیٰ تہ پہ سلامتی کنیں۔ دار سنہ (۱۶۹)
متعلق دے د ابتدا د سورت سرہ او رد دے د مشرکین بالملک کہ پہ
درے عقید و یاندے اول تقسیم چہ اللہ تعالیٰ لورہ بنات ر لوتہ (ثابتوی
او د خان د پارہ خامن۔ دویم ملائکو تہ مؤنث وائی۔ دریم ملائک د اللہ تعالیٰ
لوتہ کبریٰ یعنی ہفہ لورہ ولد ثابتوی۔ وہم شہدوں یعنی د کورہ
او انوثہ د مشاہدے سرہ تعلق لری نو دوی خود ہغوی پیدا ایش تہ دے
لیدے دارنگ سورہ زحرف ملا کنیں راجی۔ من افکھم یعنی دا دوارہ
تیرے شوبے عقیدے د دوی خود حقیقت تہ بالکل مخالف دی او
دغہ سبب دے د پارہ د دریم قول چہ (ولد اللہ) او پہ دے قول کنیں
ہم کاذب دی او د کاذب پہ قول باتدے اعتبار تھی کیدے۔
مآلکم کیف تحکمون دامطالبہ د دلیل عقلی دہ د دوی تہ یعق عقل خودا

وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَسِيبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ

د پیریانو کسین نسب و یقین پوهیری پیریان

تَهُمَ لِمَحْضَرُونَ ﴿۱۵۸﴾ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا

چه دوی به خاطر حاضر کړی شي په عذاب کین پاک دے الله تعالی د هغه نه چه دوی

يَصِفُونَ ﴿۱۵۹﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۱۶۰﴾

بیانوی . مگر بندگان د الله تعالی چه . لږ ساتل شوی دای .

نه مني چه الله تعالی چه افضل نوع رتاریه اولاد پریردی اولوتړه د غوره کوی دا فیصله بے دلیلہ ده . امر کړ سلطنت هیڅ په دے ښ طلب د دلیل نقلی د تیرشور انبیاء علیهم السلام ته کاتوا یکیکم په دے کښ مطالبه د دلیل وحی ده ځکه چه مراد د کتاب نه کتاب د الله تعالی دے .

۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ . په دے ایاتونو کښ رد دے په مشرکین بالجن باندے یعنی هغه خلق چه جنات ی د الله تعالی سره شریکان گنړلی دی په صفاتو د علم غیب او پناهی ورکولو کښ او په عبادت کولو کښ لکه چه سورة سبا و سورة جن کښ معلومیری او بعض مفسرینو ویلے دی چه دا رد دے په جوسیانو باندے چه هغوی ویلے دی چه الله تعالی او شیطان (ابلیس) دواړه روتړه دی یو خاوند د خیر دے او بل خاوند د شر دے نو د نسیب ته مراد په اوله توجیه باندے نسبت د شرکت دے اودا قول د حسن بصری نه نقل دے او په دویمه توجیه باندے اخوت (رورولی) مراد دے . اَنَّهُمْ ضَمِيرٌ رَاجِعٌ دے جناتو ته ځکه چه هغه جنات چه دوی د الله تعالی سره شریک جوړول کمرهان او مقصدان وویا ضمیر راجع دے مشرکانو ته . عَمَّا يَصِفُونَ مراد وصف ته نسبت د ولد او شریک دے الله تعالی ته او الله تعالی د دے ته پاک دے . إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ په دے استثناء کښ درے وجوه دی اوله وجه دا چه استثناء ده د ضمیر د جعلوانه دویمه دا چه استثناء ده د یصفون ته دریمه دا چه استثناء ده د لمحضرون نه او په میخ کښ جمله معترضه ده او ظاهر داده چه استثناء په ټولو حالاتو کښ متصله ده .

فَأَنكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٧٦﴾ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ

نو یقیناً تاسو او هغه کسان چه تاسو بندگی کوئے که هغوی به تہے تاسو پہ هغه باندے

بِقَتْنَيْنِ ﴿١٧٧﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٧٨﴾

گمراہ کوؤنکی چالہ مگر هغه چالہ چه هغه داخلیدرنگے وی اور تہ .

وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿١٧٩﴾ وَ

او نیستہ زمونہ تہ هئوک مگر هغه دپارہ خائے معلوم دے . او

إِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ ﴿١٨٠﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ

یقیناً مونہ خائے صافونہ جور دو - او یقیناً مونہ

﴿١٧٦﴾ تا ﴿١٧٨﴾ : دا تفریح ده په ماقبل باندے یعنی هرکله چه ملائک او انبیاء

عليهم السلام او جنات عاجز او محتاج مخلوق دے نو دوری او تاسو هېچالره تہ شے گمراہ کولے یعنی عقل والا پوهیږي چه دا عاجز مخلوق د الله تعالی شریک نشی کیدلے لیکن هغه څوک چه الله تعالی د هغه دپارہ بحیم مقرر کړے وی نو هغه به گمراہ او مشرک شی . او د دے ایا تو تہ معلومه شوه چه هدایت او ضلال په اختیار د الله تعالی کبس دے . او دا رد دے په منکرینو د تقدیر باندے او مفسر قرطبی د دے ایت په تفسیر کبس روایت د عمر بن عبد العزیز رحمه الله نقل کړے دے . علیه ضمیر راجع دے الله تعالی تہ یعنی په مقابله د الله تعالی کبس یا راجع دے ما تعبدون تہ او علی په معنی د یا سره دے .

﴿١٧٩﴾ تا ﴿١٨٠﴾ : دا دلیل نقلی دے د ملائکو تہ یعنی ستاسو معبودان د گمراہ کولو نه عاجز دی ځکه چه هغوی بذات خود الله تعالی تہ عاجزی کوی او دلته عبارت کبس تقدیر دے یعنی تقول الملائكة او دارد دے په مشرکین بالملائکه باندے پشان د ابتداء د سورت او بعض مفسرینو دا قول د نبی صلی الله علیه وسلم کړځو لے دے پس دا علت د ماقبل دے یعنی تاسو مونږه نسته گمراہ کولے ځکه چه مونږ په توحید باندے مضبوط یو . مقام معلوم حدیث د ترمذی تہ ثابت ده چه په اسمانو نو کبس د سپک او د لیشت خائے هم خالی نیستہ بلکه په هغه باندے ملک ولاړ دے یا سجده کوؤنکے دے

لَسِبْتَ حُونَ (۱۶۹) وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ

سبج دیونگی یو - او دؤ دوی خاها وئیل په ئی

لَوْ أَنْ عِندَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ (۱۷۰)

ته چوے وے زموڼو سره یاد داشت د مخکنو

لَكِنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُوعِينَ (۱۷۱) فَكَفَرُوا بِهِ

خاها وے په موڼو بندگان د الله تعالى - یح ساتل شوی د گناه ته - نو انکار او کړو دوی هغه ذکر

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ (۱۷۲) وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا

نو زرده چه دوی به پوهه شی - اد یقیناً مخکن شویده وعده زموڼو

اویا ئی طریقه د قیام ذکر کړه یعنی په صفونو باندې ولاړ دی او حدیث صحیح سره ثابت دی چه زموڼو صفوته په موخ کولو کښ پشان د صفونو د ملائکو دی اولنی صفوته پوره کول دی نو بیا ورپس صفوته جوړول او د یو بل سره جوخت پیوست او دریدل، اویا ئی د حالت د قیام او سجده ذکر راوړو چه هغه تسبیح ده - حدیث کښ ذکر ده چه ملائک تسبیح وائی سبح قدوس - نو معلومه شوه چه ملائک عابدان او عاجزی کوونکي دی نو هغوی معبودان او شفعاء قهریه نشی کیدای.

۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ دا زجر دے مشرکینو ته روستو د اثبات د حجت نه په هغوی باندے - ذکرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ مراد ددے ته واقعات او قصے د نیر شوو انبیاء علیهم السلام دی لکه چه په دے سورة کښ ذکر شول نو د دوی تمنا پوره شوه بیا هم ایمان نه راوړی یا مراد د ذکر نه کتاب دے د جس د کتابونو مخکنو ته یعنی نازل کړے شوے کتاب د الله تعالى د طرف نه، او دوی ته هغه کتاب راغے چه قرآن کریم دے لیکن دوی پرے کفر او کړو نو د عذاب انتظار دے او کړی.

جَبِيْنٌ ۝۱۴۲ ۝ وَابْصُرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ۝۱۴۳

دخت پوئے اور کورہ دوی تہ زر دے دوی پہ ہم اوگوری ۔

اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ۝۱۴۴ ۝ فَاِذَا نَزَلَ

ایا عذاب زموتہ پہ تارے سرہ غوارے ۔ نو کلہ چہ راکوزی

يَسَاخِرْتَهُمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ ۝۱۴۵

د دوی پہ میدانونو باندے نو ید دے صبا د ویرہ ولوشو خلقو ۔

شویدہ احوال دادے چہ د مومنانو د قتل او ہزیمت نہ خوانکار کول
جہل دے نو د ہجے چہ ختکہ تطبیق او جواب دے نو ہجہ پہ بارہ د
پیغمبرانو کیں ہم دے ۔ او خوک چہ د دے ایا تونو د تصرف پہ بنا د پیغمبرانو
د قتل نہ مطلقا انکار کوی او د قتل د ایا تونو تاویلوتہ کوی نو
دا تحریف معنوی سرہ مشابہت دے قرآن د داسے بعید تاویلوتو
نہ بری دے او حدیث ہم پہ دے باب کیں صریح دے راشد الناس
عذابا یوم القیامۃ من قتل نبیا او قتله نبی رہایہ ابن اثیر ص ۳۱۰)۔

۱۴۲ ہجری ۔ روستو د بشارت نہ دا تسلی دہ ۔ جَبِيْنٌ د دے تہ مراد یو
وخت مقرر دے پہ علم د اللہ تعالیٰ کیں کہ فتح مکہ وی اوکے غزوہ بدر
یا نور عذابونہ د دنیا ۔ ابْصُرْهُمْ پہ معنی د انتظار دے فَسَوْفَ داد
وعید د پارہ دے تبعید د پارہ نہ دے ۔

۱۴۳ ہجری ۔ ہر کلہ چہ د عذاب ذکر او شو نو منکرینو استہزاء شورو
کے چہ عذاب د زراشی نو پہ ہجے باتدے زبردے او تخویف دے
يَسَاخِرْتَهُمْ ساحۃ پہ اصل کیں صحن د کورتہ وائی مراد تربیت عذاب
راتلل کٹاسا پہ داسے طریقہ سرہ چہ د خلاصی روترے نہ موی ۔

صَبَاحُ اکثر عذابونہ د اللہ تعالیٰ پہ وخت د صبا کیں راغے دی چہ پہ
دغہ مبارک وخت کیں دا منکرین غافل وی ۔ او حدیث کیں وارد دی
چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بہ کلہ پہ یوقوم باندے د شپے راغے نو
انتظار د صبا پہ لے کوڑ نو ہر کلہ چہ پہ خیبر والو د شپے راغے او
صبا لے کرو نو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائل ”اللہ اکبر
خریت خیبر انا اذا نزلنا یساحۃ قوم فساء صباح المنذرين“

وَقَوْلَ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٩﴾ وَأَبْصُرُ

او مع تریک و رورہ تر یو وقت پورے اور گورہ

فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٨٠﴾ سُبْحَنَ رَبِّكَ

زر دے دوی نہ ہم اور گورہ پاکی دہ رب سنا رورہ

رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨١﴾ وَسَلَامٌ عَلَىٰ

چہ رب د عزت دے د ہفتہ چہ دوی بانی - او سلام د طرف د اللہ تعالیٰ نہ یہ

الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨٢﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٣﴾

رسولانو باندے - او صفتونہ د خدا یے دی اللہ تعالیٰ لرہ چہ رب د عالمینو دے -

۱۷۹۔ یہ دے کہیں ہم تسلی دہ لیکن اول کہیں د حین تہ مراد عذاب د دنیا و د اولتہ عذاب اخروی مراد دے تو تکرار نیستہ۔

فائدہ :- اول یے أَبْصَرُہُمْ ذکر کرے و د اولتہ یے بغیر د ضمیر نہ ذکر کرو اشارہ دہ چہ د دنیا عذاب یہ بعض خاصو خلقو باندے او د قیامت عذاب یہ بولو منکرینو باندے راجی تو تخصیص تہ حاجت نیستہ۔

۱۸۰۔ ۱۸۱۔ ۱۸۲۔ ۱۸۳۔ دا تفریح دہ پہ کل سورت باندے او دعویٰ د توحید دہ یعنی ہر کلمہ چہ د ملائکو او د انبیاء علیہم السلام او د جناتو عجز او احتیاج ثابت شو تو معلومہ شوہ چہ دوی د اللہ تعالیٰ سرہ شریکی نشی کیدے او شفعاء قہریہ ہم نشی کیدے دا مراد دے د تسبیح نہ۔ رَبِّكَ کہیں اشارہ دہ کمال رحمت د اللہ تعالیٰ تہ پہ بندگانو صالحانو باندے۔ رَبِّ الْعِزَّةِ اشارہ دہ کمال قدرت او غلبہ د اللہ تعالیٰ تہ۔

سوال :- عزت د صفاتو د ذات تہ دے لکہ قدرت نو د رب اضافت ہفت تہ نہ صیح کیبری لکہ رب القدوس صیح تہ دے ؟

جواب اول :- چہ رب پہ معنی د مالک متصف دے یعنی موصوف دے پہ عزت سرہ !

جواب دوم :- دادے چہ عزہ کلمہ صفت د ذات وی لکہ فی اللہ العزہ جیسے ار کلمہ صفت د فعل وی دلہ دومہ معنی مراد دہ یعنی عزتمند کیدل د بندگانو پہ اختیار د اللہ تعالیٰ کہیں وی لکہ چہ پہ دے

سورت کتب عزت د ملائکو او د انبیاء علیہم السلام ذکر شو نو دا په اختیار
 د الله تعالیٰ کتب دے۔ و سلام علی المرسلین دا دعویٰ د سورت ده یعنی
 د انبیاء علیہم السلام کمال دا دے چه هغوی له سلامتیا د عذاب د
 دنیا او د آخرت نه الله تعالیٰ ورکوی۔ په عبارت کتب تقدیر دے سلام
 من الله تعالیٰ علی المرسلین۔

و الحمد لله رب العالمین دا هم دعویٰ د توحید ده اشاره ده چه هلاکت د
 کافرانو او نصرت د پیغمبرانو چه په دے سورت کتب ذکر شو په دے
 باندے د الله تعالیٰ حمد دے او دا نعمتونه دی د الله تعالیٰ د طرق نه۔
 معالم التتزیل کتب د علی رضی الله تعالیٰ عنه نه مرقوعا نقل کر دے دی
 چه حق خوشحالیدی په دے خبره باندے چه الله تعالیٰ هغه ته په پوره
 یمانه باندے د قیامت په ورځ کتب ثواب ورکړی نو د مجلس په اختتام
 کتب د دا درے ایا تونه اولوی او قرطبی د موع په اختتام کتب روایت
 مرقوعه نقل کړیدے۔

(تفسیر د سورة صافات ختم شو په توفیق د الله تعالیٰ سره)

سُورَةُ ص ۳۸ مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا ۸۸ ذُكُوعُهَا ۵

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ۝ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا

الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَا يُلَاحِظُونَ رَبَّهُمْ حَتَّىٰ يَسُوءَ وُجُوهُهُمْ لَئِيْلَ الْكَافِرِينَ ۚ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ ص مَكِّيَّة -

ربط دے سورۃ دے ماقبل سورہ پہ دیرو طریقہ سورہ دے اولہ طریقہ دادہ، تیرشوی سورۃ کیں عجز او احتیاج دے نیکانو بندہ کانو ذکر کرے شو نو پہ دے سورۃ کیں پہ ہوی باندا دے ابتلاءات ذکر کوی دپارہ د دلالت پہ دے خبرہ باندا چہ دوی شفعاء قہریہ نشی کیدے۔ دویمہ طریقہ دادہ مخکین سورۃ کیں د توحید نہ استکبار د مشرکینو یے ذکر کرو نو پہ دے سورۃ کیں وجہ د استکبار ذکر کوی۔ دریمہ طریقہ دادہ چہ سورۃ صافات کیں ذکر و د براءت د عیدانو د یوبل نہ پہ یو طریقہ سورہ نو پہ دے سورۃ کیں ذکر کوی دغہ یولوت پہ بلہ طریقہ سورہ۔

دعویٰ د سورۃ اثبات د توحید پہ ذکر د ابتلاءاتو سورہ پہ انبیاء او ملائک علیہم السلام باندا سورہ د ابتلاء نہ پہ ابلیس باندا دے۔ او دعویٰ د توحید پہ سورہ کیں۔ او دا ابتلاءات تفصیلیہ یے در پیمبرانو باندا دے ذکر کرے دی اولہ ابتلاء پہ پارہ د اجتہادی خطائے کولو سورہ پہ احکام شرعیو کیں او حقہ گناہ نہ دے دویمہ ابتلاء پہ ترک د انشاء اللہ تعالیٰ تسیاٹا او حقہ گناہ نہ دے۔ دریمہ ابتلاء بدانی او مالی د پارہ د ابتلاء د صبر اگرچہ ہیچ گناہ یے نہ دے کرے۔ او دا درے انبیاء علیہم السلام د روم پہ علاقہ باندا دے تیرشوی دی اولی دوارہ د نبوت د صفت سورہ بادشاہان دو او دریم د صفت د نبوت سورہ مالدار و د۔

خلاصہ د سورۃ دا سورۃ تقسیم دے درے بابو تہ اول باب تر ۱۵ پورے دے پہ دیکیں اولہ شہادت د قرآن کریم او تخویف د ذکر کوی بیا زجرونہ پہ انکار د خلورہ مقصدونو سورہ انکار د توحید او د رسالت او د قرآن اربعہ بعد الموت نہ او زجر دے پہ اسباب د انکار سورہ او د تخویف د نبوی د پارہ ذکر دے د اقوام مکذبو اجمالاً۔

فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ۝ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ

تکبر او دشمنی کتب دی۔ دیر مرک کہے دی مونہ شکنیں دے دوی تہ

مِنْ قَرْنٍ فَنَادَ ذَا ذِلَّةٍ حِينَ مَنَاصٍ ۝

پسینے نہ چٹ اووہل ہوی او تہ دو دقہ وخت دے خلاصی

وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَكَانَ

او تعجب کوی دوی دے تہ چہ راغلے دے دوی تہ ویرہ ورکوئے دے دوی تہ او اویل

تفسیر

۱۔ ص دے مقطعاتو تہ دے او دے پہ ہانہ کتب مفسرینو دیارس اقوال ذکر کرے دی لیکن غورہ دادہ چہ دے پہ معنی باتدے اللہ تعالیٰ عالم دے او لوئے حکمت پکتن دلیل او تنبیہ دہ پہ اعجاز قرآن کریم باتدے ذی الذکر یعنی مشتمل دے پہ بیان دے توحید او نور او امر او نواہی دے اللہ تعالیٰ باتدے او جواب قسم کتب دیر اقوال دی او غورہ دادہ رچہ نیشہ شریک او شفیق قہری دے اللہ تعالیٰ لکہ چہ مشرکان کمان کوی) بیا ذکر کوی سبب دے انکار دے کافرانو چہ ہفہ عزت او شقاق دے۔

مراد دے عزت نہ خان عزت متداکزل او دے ہفہ پہ وجہ دے حق منلو تہ تکبر کول او شقاق تہ مراد دے حق نہ مخالفت کول پہ سبب دے ضد او عناد سرہ او عذۃ وصف باطنی دے او شقاق حالت ظاہری دے او دوارہ پے نکرہ راوہل دے پارہ دے عظمت او دے دیر والی۔

۲۔ دا تخویف دیوی شقاق کوونکو تہ روستو دے زجر تہ ہوی تہ۔ فَنَادَ ذَا اوازونہ اوچت کرل پہ توبہ او استغفار کولو سرہ یا پہ فریادونہ او مدد غوہتلو سرہ ذلالت بعض تعویانو ویلے دی دا لہ دے او تا پہ کتب زیاتی راغلے بنا پہ عادت دے عربو سرہ لکہ شم کتب شمت او قول دے سیبویہ دا دے چہ ذلالت شاہہ دے لیس سرہ دے او ضمیر دے اسم پکتن پت دے یعنی لیس الحین۔

مناص پہ معنی دے روستوالی دے عذاب او پہ معنی دے تختیدلو او پہ معنی دے خلاصی سرہ دے۔

الْكَافِرُونَ هَذَا سَجَرٌ كَذَابٌ ۖ أَجْعَلْ

کافرانو دا جادوگر دیو دروغزن دے ۔ ایسا جوڑ کرے دی دے

الْإِلَهَةِ إِلَهًا وَاحِدًا ۖ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ

دیر معبودانو لہہ معبود یو ، یقیناً دا خیز

عَجَابٌ ۖ وَأَنْطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا

دیر ناشنادے ۔ او روانہ تنوہ یوہ ہلہ ددوی نہ جاے

وَأَصْبِرُوا عَلَى إِلَهَيْكُمْ ۖ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ

او کلک شے پہ رہتا رکھے دخیلو معبودانو بانداے ، یقیناً دا خاٹھا یو کار دے

۱۔ دا تفصیل د تکبر او دشقاق ددوی دے او زجر دے یہ انکار د رسالت سرہ ۔

مُنْذَرٌ لِّمَنْهُمْ یعنی بشر دے د جنس ددوی تہ نو دوی دھغہ د رسالت نہ تعجب

او کرو لکہ سورۃ یونس ۱۔ کہیں دی ۔ وَقَالَ الْكَافِرُونَ یہ دے لفظ کہیں اشارہ دہ چہ پیغمبر دے

دروغزن گنہوں کے یقینی کافر دے او مراد د کافرتہ انکار کوونکے دے یہ صدا او عناد سرہ ۔

سَجَرٌ نہ مراد دھوکہ ور کول یہ باطل د کلام سرہ یا جادو کوونکے دے او چہ خلقو کہیں

تفرقہ اچوی یہ سبب د جادو کولو یا معجزے تہ بے نسبت د جادو کوو ۔ کَذَابٌ یعنی

یہ مسئلہ توحید کہیں او یہ دعویٰ د نبوت کہیں دروغزن دے ۔

۲۔ دا زجر دے یہ انکار د توحید سرہ ۔ اول ذکر د تعجب وؤ د دعویٰ د نبوت نہ

سرہ د بشریت نہ او د تعجب دے د مسئلہ د توحید نہ اول تعجب کول خفیف ورنو یہ

صیغہ د فعل سرہ بے ذکر کرو او دویم تعجب دیر ثقیل دے تو یہ صیغہ د مبالغہ

سرہ بے ذکر کرو حکمہ چہ خلیل امام د لغت فرق کرے دے یہ صیغہ د عجیب او د

عجاب کہیں یعنی عجاب ہغہ شے دے چہ د حد د تعجب نہ تجاوز کرے وی ۔

مقصود دا دے چہ مشرکانو د ہر حاجت روا بے د پارہ او د ہر قوم د پارہ جدا جدا

معبود او حاجت روا جوڑ کرے وؤ عقیدہ بے داوہ چہ یو ذات دا بول کارونہ نشی

کولے او قیاس بے کوڈیہ مخلوق بانداے نو پیغمبر توحید تہ دعوت ورکرو یعنی

بول حاجتو تہ پورہ کوونکے او د بول مخلوق الہ یہ اللہ تعالیٰ دے نو دوی ددے

تہ تعجب او کرو او انکار بے او کرو ، دا ددوی لو یہ بے عقلی او چہل دے ۔

يُرَادُّ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْبَلَدِ الْآخِرَةِ ۖ إِنَّ

قصہ کہے شہید ہے۔ تہ دی اور پیدا ہوئی دا یہ دیں روستی کنیں تہ دی

هَذَا إِلَّا خِلَاقٌ ۚ ؕ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ

مگر دروغ جو کہیشوی ای نازل کہے شہید ہے یہ دی باندے دی

مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي

د مینج زمون نہ۔ ہنکہ دوی یہ شک کنیں دی دسی زما نہ

بَلْ لَنَا يَدٌ وَقُوَّةٌ أَبْ ۚ أَمْ عِنْدَ هُمْ

ہنکہ تراوسہ تہ دے خک دوی عذاب دما۔ ای دوی سرہ

۴۔ روستو ذکر توحید تہ یہ شرک باندے کلک کیدال ذکر کوی او دے ایت یہ تفسیر کنیں مفسرین واقعہ ذکریشو د ابو طالب یہ ممکن د نبی صلی اللہ علیہ وسلم ذکر کہے دہ کا نکلن الملائکہ یعنی د توحید د مسئلے یہ اوریدلو سرہ یے نظرت دیر شو اوروان شو لکہ چہ سورۃ اسراء کنیں تیر شہیدی او اطلاق نہ مراد یہ تلوار سرہ تلل دی۔ امثلاً مراد دے تہ د مجلس د توحید تہ تلل دی یا روانیدال دی ہمیشہ یہ لہر د شرک باندے۔ او زمخشری ویلے دی چہ مراد دے دادے چہ گنز او دیر داغون شے د پارہ د مقابلے دیغیر۔ اِنِّ هَذَا اِشَارَةُ دہ توحید تہ یعنی دے تہی مراد زمون د دے چہ توحید او متو۔ یا اشارہ دہ صبر کولو تہ یہ شرک باندے یعنی د شرک کولو او یہ دے باندے د کلک پاتے کیدلو ارادہ کول پکار دی نو بنا یہ اول پاندے تقدیر د عبارت دا دے لشی برادقا او یہ دویم باندے تقدیر یثقی ان براد هذا فقط لا غیر۔

۵۔ دا وجہ د تعجب او د انکار دہ چہ دوی د مشرانو تہ دامسلہ تہ دہ اوریدلے الباقی الاخرۃ مراد دے تہ عام دے یعنی د دوی مشران او دارلک متأخرین نصاریٰ اورہودیان جک کہہ دے تہ لو د توحید تہ افکار کہے د و او توحید یے تہ وڈ بیان کہے۔ لکہ اوس زمانہ کنیں ہم جاہلان وائی چہ متو (مسئلہ د توحید اوسنت) تہ منو جک کہہ زمون مشرانو ملایانو دا تہ دہ بیان کہے۔

۶۔ دا مجرد دے یہ انکار کولو سرہ د قرآن نہ۔ مِنْ بَيْنِنَا یعنی دے تہ دیر مشران او اشراف او مالداران شتہ یہ حقوی باندے دا دسی ولے تہ نالایبی نو سبب د انکار د دوی حسد او دینا پرستی دہ۔

تُؤَيِّدُ وَعَادُو فِرْعَوْنَ ذُو الْأَوْتَانِ ۝ وَشَمُودُ وَقَوْمُ

تؤیض علیہ السلام او عادیانو ذو فرعون میخونو والا او شمودیانو او قوم

لُوطٍ وَأَصْحَابُ لَيْكَةِ أُولَئِكَ الْأَحْزَابُ ۝

لوط علیہ السلام او بنو والو دغہ دو عادیان دے دے تہ دو

كُلِّ إِلَّا كَذَّابٌ الرَّسُلَ فَحَقَّ عِقَابُ ۝

دا قول مگر تکذیب یے کرے دو د رسولانو تو یقینی رلف پہ دوی باندا عذاب زما۔

قریش مکہ سرہ یعنی زردہ چہ دوی بہ پہ دغہ خائے کیں (چہ مکہ دہ) چہ دوی پہ ہفتے کیں
انکاریوی شکست خوردہ شی نو د دوی پہ دے انکاری خبر دیاندا پراواہ مہ کو ہ۔
جند خبر د میتدا مختلاف دے یعنی ہم جنداً لفظ ماصفت د جند دے د پارہ د تحقیر
یعنی معمولی لیکر دے۔ هُنَالِكَ صفت ثانیہ د جند دے یعنی داسے لیکر دے چہ پہ
مکہ مکرمہ کیں اوسیری یا ظرق دے د مہزوم د پارہ او مہزوم صفت دے د پارہ د جند
یعنی شکست بہ ور کرے شی دوی تہ پہ دغہ خائے کیں قوم خائے کیں چہ د انکار
خبرے کوی چہ ہفتہ مکہ دہ او دا دلیل دے چہ پہ دے ایت کیں مراد دفع دے دچہ دوی
پہ خیل کلی کیں شکست او متدلو۔ مِنَ الْأَحْزَابِ دا ہم صفت د جند دے یعنی دجنس د ہفتہ
چانہ دی چہ د انبیاء علیہم السلام پہ مخالفت کیں پہ یے دلاہ بازی او تعصب کوؤ۔
۱۳ ۱۴ ۱۵ :۔ دا تحویف دنیوی پہ ذکر د قومونو تیر شرو سرہ دے چہ ہفتوی تکذیب
کرے دو د مسئلے د توحید نہ پشان د تکذیب د موجودہ کسانو اولکہ چہ ہفتہ قومونہ
خیلو مرادونو تہ تہ دور سیدالی نو دا موجودہ ہم نشی رسیداے اولکہ چہ ہفتوی پہ مختلفو
عادیانو سرہ ہلاک کرے شول نو دوی بہ ہم پہ یو عذاب سرہ ہلاک کرے شی۔ او
دوی خیل خیل مختلف قوتونہ د پیغمبرانو پہ خلافت کیں استعمال کرے وو لیکن
ہیچ مقصد تہ او تہ رسیدال۔ داسے ذکر پہ سورۃ ق سلا کیں ہم شتہ لیکن پہ دے
سورت کیں د دغہ قومونو قوتونو او پہ مختلف طریقو سرہ د انبیاء علیہم السلام
سرہ مقابلے کول مراد دی نو د دے وجہ تہ لفظ الاحزاب یے ذکر کرو او ترتیب د
قوتونو تہ یے اشارہ او کرہ قوم د توح علیہ السلام کیں کثرت سرکشی، عادیانو کیں قوت د بدانتو،
فرعونیانو کیں قوت د بادشاہی او کثرت ظلم کول او شمودیانو کیں قوت د کاریگری
(صنعت کاری) او قوم د لوط علیہ السلام کیں قوت جہل او خباثت او اصحاب لایکہ
کیں قوت مالی او تجارت وو د دے قوتونو پہ سبب یے تکذیب کرے دو او
د انبیاء علیہم السلام مقابلے یے کوئے۔ ذُو الْأَوْتَانِ د فرعون دیر ظلم تہ (پاتے پہ بل مخ)

وَمَا يَنْظُرُ هَؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً

یو انتھار نہ کوی دا حق مگر دے چھ یوے

مَالِهَا مِنْ فَوَاقٍ ۱۵ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجَلْ

چہ نیشہ ہے نہ مچ ایسریاں ۔ او دوی دانی اے ربہ زمونہ زر را کہہ

لَنَا قِطْنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ۱۶ اَصْبِرْ

مونہ لہ برخہ زمونہ مخکن دے ورخ دے حساب نہ ۔ صبر کوه

اشارہ دہ چہ چالہ بہیے سزا ور کولہ بیا خاص مؤحدینو تہ تو پہ
لاسونو او خبو باتدے ئے ورلہ میخوتہ تک وھل او قوت د بادشاہی
تہ ہم اشارہ دہ حکمہ چہ د میخونو خاوند ویلے کیبری مضبوط او حکمت
۱۵۔ دا تخویف اخروی ذکر کوی روسنہ د تخریف دنیوی تہ او پہ د
کین زجر ہم دے پہ انکار د قیامت سرہ صیحة و اجدۃ مراد تربیتہ اولہ
شییلہ وھل دی دیارہ د قناد عالم لکہ سورۃ یس ۳۶ کین ذکر
شویدای یا مراد تربیتہ چقہ د عذاب د دنیا دہ چہ پہ ہے سرہ پہ یو
حل یاندے ہلاک کریشی۔ مَالِهَا مِنْ فَوَاقٍ

فَوَاقٍ پہ اصل کین دادے چہ اوتیہ یا غوالنگہ یوخل اولشی بیا ورتہ
بچ پریریدی دیارہ ددے چہ نور ہے را پریریدی نو دوبارہ ئے اولشی تو
مراد دادے چہ د اشییلے چہ شوروشی نو پہ میخ کین پہ وقفہ او دمہ
کول تہ وی بلکہ اوگدہ او عمدہ پہ وی۔ یا مراد دادے چہ دوی لہ پہ
مہلت تھی ورکیدے پہ مقدار د فواق سرہ لکہ چہ تیر شویدای
فاذا جاء اجلهم لا يستأخرون ساعة ولا يستقدمون۔

۱۶۔ دا ہم زجر دے پہ استہزا کولو ددوی پہ قیامت پورے۔
قَطَّ تکرے د خیر تہ ویلے کیدیشی یعنی برخہ او کتاب او روزے وغیرہ
تہ شامل دے۔ یعنی دوی ویل چہ حصہ د نعمتونو د جنت مونہ لہ پہ
دنیا کین را کہہ یا حصہ د عذاب زمونہ پہ دنیا کین را کہہ لکہ چہ
سورۃ انفال ۸۱ کین تیر شویدای یا عیلتامہ زمونہ پہ دنیا کین را کہہ
او دا قول پہ طریقہ د استہزا سرہ یہ دوی ویل۔

عَلَى مَا يَقُولُونَ وَادْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ

پہ ہوقہ چہ دوی دایں او یاد کرہ بتدہ زمونہ داؤد علیہ السلام

ذَالْاَيْدِي اِنَّهُ اَوَّابٌ ۱۵ اِنَّا سَخَرْنَا

مست والد وڈ یقیناً دے دیو گر خید ونگہ وڈ اللہ تعالیٰ تہ۔ یقیناً ملکرے کرہ دو مونہ

۱۵۔ دے ایت تہ دوم باب دے ترے پورے پہ دے کیں تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ ذکر کولو دے ابتداء تو سرہ پہ درے انبیاء علیہم السلام یاندے خصوصاً او تفصیلاً او پہ شہیدو باندے اجالا۔ اوروستو ذکر دے ابتداء اول تہ زجرو تہ دی۔ اوروستو دے بتدہ ابتداء تو تہ بشارت او تحویق اخروی تفصیلی دے او پہ آخر دے باب کیں دعویٰ دے توحید دہ پہ دے (سک) کیں اولہ امر دے پہ صبر کولو سرہ روستو ذکر کولو دے خلور و انکار و نو دے متکربیتو تہ۔ او بیا امر دے پہ ذکر دے انبیاء علیہم السلام سرہ یعنی لکھ چہ پہ دقہ انبیاء علیہم السلام (داؤد او سلیمان او ایوب) علیہم السلام باندے سرہ دے یاد شائع او مالدارے او نبوت دوی تہ ابتداءات راقعے وو لیکن هغوی صبر کرے وڈ نو تہ ہم صبر کوہ۔ یادا چہ دوی دے توحید تہ انکار کوی او وائی چہ بزرگان زمونہ شفعاء دی نو پہ دے کیں ذکر کوی چہ پہ دے بزرگانو باندے ابتداءات راقعے وو او پہ چا باندے چہ ابتداءات راقعے نو هوقہ شقیع قہری پہ اللہ تعالیٰ باندے نشی جو پریدے۔

فایدا:۔ دا ابتداء کانے درے قسمہ دی اول قسم پہ پارہ دے تعلق دے بندگانو سرہ پہ پارہ دے شرعی فیصلو دے هغوی۔ دوم قسم پہ پارہ دے تعلق باللہ تعالیٰ پہ ترک دے اتشاء اللہ تعالیٰ (چہ ذکر الہی دے) او درعہ ابتداء پہ پارہ دے نفس خیل کیں پہ مصیبتو نو بدایق او مالی سرہ۔ دا ابتداء ذکر کولو تہ رواندے مداحہ پہ ذکر دے اوصافو عالیو دے داؤد علیہ السلام سرہ کوی اشارہ دہ کہ دیرے لوئے بتدگان وی لیکن دے ابتداء تو تہ نشی۔ لچ کیدے۔ نو یہ دے ایت کیں درے صفتو تہ دے داؤد علیہ السلام دے ذکر کریدی ع عبدنا مراد تربیتہ عبدیت خاصہ دے۔

ع ذالْاَيْدِي۔ اید اسم مصدر دے قوت تہ ویلے کیری مراد تربیتہ قوت دے عبادت دے چہ حدیث کیں وارد دی چہ دیرہ محبویہ طریقہ پہ روٹو پاتے پہ بد غر۔

الْجِبَالُ مَعَهُ يُسَبِّحُنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإشْرَاقِ

(۱۸)

غروته دے سرہ تسبیح بہ ہے دیلہ بیگانی اد دے نہرختلو پہ وقت کن

(۱۹)

وَالطَّيْرُ مَحْشُورَةٌ كُلٌّ لَّهُ آدَابٌ

او مارغان راغوندا کہے شوے دو تول دو ہفتہ تہ راگرخیددنی

کنیں بوڑے دے داؤد علیہ السلام وے یو ورخ بہ ہے روڑہ نیولہ او بلہ ورخ بہ ہے افطار کاؤ او دیرہ محبوبہ طریقہ پہ مونٹونو کنیں طریقہ دے داؤد علیہ السلام وہ تر نیم شے بہ ہے خوب کاؤ بیابہ دریمہ حصہ دے شے موخ کاؤ بیابہ آخری شہرہ حصہ کنیں ہے الام کاؤ یا مراد ترینہ قوت دے باد شامی دے ہفتہ دے ملے اے آداب ہفتہ چاتہ آداب وائی چہ ہرکلاہ یوگناہ کول ہے یہ زہرہ کنیں تیرشی نوزراستغفراللہ او وائی یا ہے گناہ کرے دی او توبہ ہے ترینہ ویستے وی لیکن ہرکلاہ چہ ہفتہ گناہ ورتہ وریادشی نو بیبا استنقار غواری۔

۱۸۔ پہ دے ایت کنیں دے ہفتہ خلورم صفت دے پہ طریقہ دے معجزے سرہ یعنی غروته چہ پہ مخلوق کنیں دیر سخت مخلوق دے لیکن ہرکلاہ چہ داؤد علیہ السلام بہ تسبیح ویلہ یا یہ ہے زیور تلاوت کاؤ نو غرونو بہ ورسرہ ہم تسبیح او تلاوت دے زیور کوؤ۔ بِالْعَشِيِّ ویلے کیڑی روستی نصف دے ورخ تہ مازیگر، مانیام او ماسخوتن پکنیں داخل دی۔ ایشراق پہ دے کنیں صلوۃ الاشراف چہ ہرکلاہ نہریونیزہ دہ نیزے دے غرونو نہ را اوچت شی (تہ اشارہ دہ او دارنگ اشارہ دہ صلوۃ الضعی تہ چہ ہفتہ تہ صلوۃ الاوابین ہم ویلے کیڑی۔ او خوک چہ دے مانیام نقل موخ تہ صلوۃ الاوابین وائی دا صبیح تہ دہ۔

۱۹۔ دا بل معجزاتہ صفت دے۔ لکھ ضمیر راجع دے داؤد علیہ السلام یعنی دوج دے تسبیح دے ہفتہ نہ یا ضمیر راجع دے اللہ تعالیٰ تہ دے آداب سرہ متعلق دے او کل لکھ آداب پہ اولہ معنی صفت دے دے داؤد علیہ السلام او مرغان پہ مخلوق کنیں دیر نرم زہرہ والا دی نو مقابل دی دے غرونو۔ یعنی دیر سخت او دیر نرم دواہر دے ہفتہ سرہ یو خکے تسبیح ویلے کنیں ملگری و۔

وَشَدَّ ذَا مَلَكَةٍ وَاتَّيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصَّلَ

لو ہیکہ کرے وہ موند بادشاہی ددہ او دیکر یہ موند ہفتہ تہینہ پوجہ ددین او فیصلہ کوئے

الْخِطَابِ ۲۰ وَهَلْ أَمْنَكَ تَبَوُّا الْخُسُوفَ

خارے۔ او ایسا باقلے دے تاتہ خیر د جگرہ کوونکو

إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ۲۱ إِذْ دَخَلُوا عَلَى

کلمہ چہ اوختل دوی یہ دیوال د عبادت خانے باندے کلمہ چہ داخل شول یہ

دَاوُدَ فَقَزَعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ

داؤد علیہ السلام باندے نوکراؤ شو د دوی تہ دوی اویل مہ دیریکہ

۲۰ یہ دے ایت کیں دہقہ نوردرے صفتوتہ ذکر کوی عا شد دنا
ملکک۔ مَلِكْ کثرہ د ملکیت کیں استعمالیوی ددہ لہکرے دیرے دے اویہیت
اورعب یے یہ خلقو باندو و او ورسرہ تائید او نصرت الہیہم ووعا و اتیناہ
الحکمۃ علم د کتاب اللہ او د سنت۔ معرفہ دد قائقو او لطانقو یہ نصوصو او
احکامو شرعیو کیں عا فصل الخطاب دالفظ شامل دے مختصراد جامع کلام
تہ او د حمد و صلوة نروستو کلمہ د اکابعد تہ ہقہ علم کامل تہ چہ د مدعی او مدعا علیہ
تر میثقہ فیصلہ کولے شی۔ او یہ دے بارہ کیں مفسر قرطبی واقعات د
علی رضی اللہ عنہ او د امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ نقل کرے دی۔

۲۱۔ روستو د ذکر د صفاو د داؤد علیہ السلام تہ چہ دلالت کوی دہقہ
یہ عزت دلویے باندے ذکر کوی ابتلاء دہقہ او بیارجوع دہقہ
اللہ تعالیٰ تہ۔ هل استفہام دے لیکن مراد ترینہ ترغیب و رکول دی
اوریدالو د مایعد واقع تہ۔ الخطیم د اسم جنس دے مفرد تشبیہ او
جمع منکر او مؤنث بتولو تہ عام دے۔ اذ تسوؤوا تشبیہ تہ ضمیر د جمع
راجع کول ہم جائز دی۔ اودا د سور تہ ماخوذ دے یہ معنی د دیوال
د قلم دے۔ المِحْرَابُ یہ شرع د بنی اسرائیلو کیں د خاص بندگانو د عبادت
خانے یہ مستقل او جدا و د ہقہ تہ یہ یے محراب ویل او محراب یے تدے
وجہ تہ ویل چہ ہقہ مکان د مقابلہ کولو د شیطان و د او داسے
سورة العنکبوت تیر شویدا

خَصْمَيْنِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاحْكُم بَيْنُنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ

مونیو دعویدار یو په یو بله باندے، زیاتے کرے دے یو په بله باندے نو فیصله اوکړه

بَيْنُنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ

زموږ په مینځ کېن حقه فیصله د حداته زیاتے مکړه او خودته اوکړه مونیو ته دیاربر

الْحَرَّاطِ ۷۲ إِنَّ هَذَا آخِرُ نَفْسٍ لَكَ تَسْعُ وَ

لارے - یقیناً دا زما نور دے دے لره یو کم

تَسْعُونَ نَعْجَةً وَلِي نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ

تسل شل لره دی او زما یوه لره ده

۷۲. هر کله چه دروازے د عبادت خاتے بندے وے اودا کسان (رخصمان) فیصلے ته محتاج وودودوی مېوړا په دیوال باندے رااوختل.

فَقَزَعَ مِنْهُمْ په نا اشنا طریقه باندے بے اجازته داخلیدل ضرور سبب د ویرے او د کبراهت وی.

فَزَع دے ته ویلے کیږی چه دیرے اتار په ظاهر بدن باندے ښکاره شی هرکله چه دوی د آثارو ته معلومه کړه چه دے زموږ په وجه او یریدلو چه کیدیشی دا په دشمنان وی نو هغوی اول تسلی ورکړه په لا تخف سره او بیایه خپل حال پیش کړو چه خصمان مراد تربته مدعی اومدعا علیه دی او اجمالی سبب د خصومت بے ذکر کړو په دے قول سره بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ. بَغَى د بیل چا حق باندے ظلمًا تعدی کولو ته ویلے کیږی. فَاحْكُم بَيْنُنَا په دے کښن طلب د فیصلے د انصاف دے اودا د خصمانو عادت وی چه د تاکید د پاره د حاکم ته تمایل مطالبه کوی اکر چه هغه پوره عادل وی واهدنا په دے کښن اشاره ده چه روستو د فیصله کولو نه مونیو ته داسے اداب او خیه چه ائنده د پاره چنگ نه پیدا کیږی اودا د هوښیار حاکم طریقه وی.

فَقَالَ أَكْفَلْنِيهَا وَعَزَّرْنِي فِي الْخِطَابِ ③

و دے دایں دامانہ اوسپارہ او زور اور دے یہ ما باندے پہ خبرو کہیں ۔

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى

اویں مقہ یقیناً دہ ظلم کرے دے پہ تا باندے پہ سبب د طلب کو لو د کہلاے ستا

بِعَاجِلِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي

اگہد خپلو تہ او یقیناً دیر د شرکت کوونکو تہ خامخا ظلم کوی

بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ

بعض د دوی پہ بعضو باندے مگر مقہ کسان

آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ

پہ ایمان پئے راویں دے او عمل پئے کریدے پہ موافق د سنت سرہ اولگ دی دوی

وَكُلٌّ دَاوُدَ أَسْمَافَتْنَهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ

او کمان او کرو داؤد علیہ السلام چہ یقیناً امتحان کرے دے موثر پہ دہ باندے نو بخندہ پئے او غوغخلہ د رب پخل تہ

وَحَرَّرَا كَعَاوَنَابَ ④ فَخَفَرْنَا لَهُ

او پرپوتلو رکوع کوڈکے او اوگرخیدا اللہ تعالیٰ تہ ۔ نو بخندہ او کرہ موثر دہ تہ

۲۳۔ داتفصیل د خصومت دے او تیرشوی ایت کہیں د خصمانو شریک

بیان وواو پہ دے ایت کہیں د یو خصم بیان دے نو لفظ قال احدا ہما پکس

مقدردے او دامدا علیہ دے حکم چہ ہفہ بل خصم ددہ پہ یوہ گلاہ

باندے دعویٰ کریدہ او دے تریتہ منکر دے آجی رورنسی ووا یا

دینی ووا دواہہ احتمالہ شتہ۔ و عزرنی فی الخطاب وجہ د غلبہ پہ خبرو دادہ

چہ ہفہ فصیح او چالاک ووا یا د مالدارے دوج نہ غالب او زور اور ووا

۲۴۔ مفسر قرطبی د ابو عبد اللہ حلبی نہ نقل کرے دے چہ داؤد

علیہ السلام پہ شکایت کوونکی کہیں اثار د کمزورے اطلیدل نو یقین پئے

راغے چہ دے مظلوم دے او داسبب او گرخیدا لو ددے خیرے چہ د

ہفہ بل خصم نہ پئے ہیج تمپوس او نکرو او د مجت تہ پئے کار و اختلاو او

فیصلہ پئے او کرلہ۔ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ

پا تہ پہ بل

ذٰلِكَ ۚ وَاِنَّ لَكَ عِنْدَنَا لَازْفًا وَحَسَنًا

دفعہ خبریہ او یقیناً دہ لہ زمونہ سرہ خاتھا نزدے والے او خائستہ خاتھا

تہ تے ظالم اویل او دامصداق د فتنے دے چہ روستو ذکر کیری
 حکمہ دا سے عجلت د تہی دشان سرہ مناسب تہ دے بلکہ ذیل جانب تہ
 تپوس کول ضروری دو۔ لیکن نعمت د اللہ تعالیٰ ورسرہ دا او شوچہ بغیر
 د نسبت د ظلم تہ تے تہرہ سزا او عقوبت ہفہ تہورتہ کرو او د دے
 نعمت پہ شکر یہ کیں داؤد علیہ السلام سجدہ کریدہ او دے وج
 حدیث کیں وارد دی چہ داؤد علیہ السلام دا سجدہ د شکر کریدہ
 او مونورہ تے د ہفہ د اقتدا دوج تہ کاو۔ داروایت قرطبی ذکر کریدہ
 لیکن صحیح روایت دادے چہ داؤد علیہ السلام دا سجدہ د توبے پہ طوہ
 کریدہ او مونورہ پہ د شکر پہ طور سرہ کوو او دا ابن کثیر پہ روایت د
 امام نسائی سرہ نقل کرے دے او ویلے دی چہ دا سند صحیح دے۔
 وَاِنَّ کَثِیْرًا پھ دسرہ زجر و رکوی دے مدعا علیہ تہ اشارہ چہ تاوے
 د دے سری سرہ خیل مال کہا کرے دے حکمہ چہ مال کدہ ول
 اکثر سبب د بغی جو رشی او دا پہ تجربے او پہ تعامل د خلقو سرہ
 ثابتہ خبرہ دہ۔ اِنَّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا پہ دے کیں اشارہ دہ مانع د بغی
 تہ سرہ د اختلاط تہ یعنی چہ کمال د ایمان وی توپا پہ ہیچ حالت کیں پہ
 یویل باندے ظلم تہ کوی پہ دے کیں زور نہ دواہو تہ چہ تا سو
 کیں پہ د ایمان نقصان وی د دے وج تہ یویل سرہ جگرے کوئے۔
 وَقَلِیْلٌ مَّا هُمْ مَا دپارہ د تاکید د قِلَّت دے او د اسم سورہ سبا کیں
 ہم دی۔ مفسر قرطبی لیکن دی چہ "عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ د یو
 سری تہ پہ د دعا کیں واوریدال اللہم اجعلنی من عبادک القلیل ہفہ
 ورتہ اویل چہ د دے دعا خہ مطلب دے نو ہفہ سری پہ دے الیت
 سرہ جواب ور کرے۔ وَقَلِیْلٌ دَاوُدُ اَتَمَّا فَنَنَّا مصداق د فتنے تعجیل
 کول وی پہ فیصلہ کیں لکہ چہ اوس تیر شول او مراد تہینہ خطا
 کیدل دی پہ سبب د عجلت کولو سرہ اگرچہ دامعصیت نہ دے
 حکمہ چہ د ہفہ پہ شرع کیں دا واجب تہ وہ چہ ذیل جانب تہ تپوس
 کیں دے شی لیکن مناسب وہ نو دا ترک اولی دے چہ اتیاء علیہم السلام
 پہ دے یا تدا دے ہم خفہ کیری حکمہ چہ حسناات الابرار دپاتے پہ یل بغی

مآب ۲۵) یٰدَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِیْقَةً

اے داؤد . . . بقیہٗ مونیہٗ مریخو لے لے تہ خلیقہ (فیصلہ کوؤ نکے)

سیات المقربین یعنی دے عامونیکا نو یو جائز کار دے خاص بندھکانو پہ نسبت
بندھکانو لے کیری۔ یا مصداق دے فتنے داؤد چہ داؤد علیہ السلام خیل
اوقات تقسیم کرے وو چہ یو ورخ بہ لے فیصلہ دے خلقو کوؤ لے او
دویمہ ورخ بہ لے عبادت خالہ کنیں خلوت نشینی کولہ دپارہ دے عبادت
دے اللہ تعالیٰ اودا دھتہ اجتہاد وویکن پہ دے واقع سرہ اللہ تعالیٰ ہفتہ تہ
تنبیہ ورکے چہ ہرکہ ستا دے عبادت پہ ورخ دے چاکرہ راشی اوفیصلہ شرعی
تہ محتاج وی نو دا فیصلہ پہ خوگ کوی مو حال دا چہ دے شرعی فیصلہ کولو
نواب او اجر دے نقلی عبادتو نو بہتر دے لکے چہ ابن کثیر دے امام احمدیہ سند
سرہ حدیث نقل کرے دے چہ اللہ تعالیٰ پیر محبوب دے خلقو تہ او پیر سر دے
پہ اعتبار دے مجلس سرہ امام عادل دے۔ اودا رنگ حدیث دے سبعتہ یظلم
کنیں اول شخص امام عادل دے کرکے دے نو دے تنبیہ دے اللہ تعالیٰ
تہ داؤد علیہ السلام تہ معلومہ شہوہ چہ دا تقسیم زمانہ طرق تہ مناسب تہ
دے او دا خلاف اولی دے۔ دے دے وجہ تہ کمان لے او کپوچہ خہ
پہ فتنہ کنیں واقع شوم۔ فَاَسْتَغْفَرَ رَبَّكَ اسْتَغْفَرَ رَبَّكَ اسْتَغْفَرَ رَبَّكَ اسْتَغْفَرَ رَبَّكَ
دے گناہ تہ وی جکے چہ ہغوی معصوم دی لیکن دا استغفار تعیداً وی
یعنی خان دے اللہ تعالیٰ خاص بندہ او کیری او بعضہ حالات خیل مناسب
اونہ کیری نو دے ہفتہ تہ تو بے اویاسی۔ دَخَّرَ اَكْبَادًا اَنَابَ۔ رکوع پہ معنی
دے سجدے دے پہ دلیل دے لفظ دے خَرَّ سرہ او پہ لغت کنیں رکوع او سجود دوا
پہ معنی دے انحناء سرہ راجی دے دے وجہ تہ دیویل پہ معنی سرہ استعالیٰ
یاد اچہ اول پہ رکوع شو نو بیا پہ سجدہ کنیں ور پریو تو یعنی دے حالت دے رکوع
تہ پہ سجدہ کنیں ور پریو تو۔

۲۵۔ اولہ نتیجہ دے استغفار دے او دویمہ نتیجہ دے سجدے کولو دے او دریمہ
نتیجہ دے انابت الے اللہ تعالیٰ دے۔

قائلہ :- دے ایت پہ تفسیر کنیں اکثر مفسرین تو قصہ دے اوریہ دے نتیجہ
دے کرکریہ او پہ ہفتہ کنیں دے دوی خلور اقوال دی۔
اول قول دا دے چہ داؤد علیہ السلام یو خیل یو مرغے سے برہ اوختلو
نو دے اوریہ بنجہ یاندے نظر او لگیدلو او ہفتہ غسل کوؤ نو دے دے ورسرہ
پاتے پہیل مشہور

فی الارض فاحکم دین النّاس بالحق

پہ ملک کیں نو فیصلہ کوہ پہ میخ د خلقو کیں پہ حق سرہ

محبت پیدا شو بیائے عزم او کرو چہ اوریا پہ یو ذریعہ قتل کریشی نو
سخو محرکو تہ ئے لیرو لو اخر هغه قتل کرے شو د عادت د تیریدلو
تہ روستو د هغه سرہ ئے نکاح او کرو او سلیمان علیہ السلام ترینہ
پیدا شو نوالہ تعالی ملائک پہ شکل د خصمان را اولیرل د پاره د تنبیہ
داؤد علیہ السلام تہ چہ ستایو کم سل بنئے شتہ او بیا ہم د اوریا د بنئے پہ طہ
کیں د ظلم او کرو نو هغه توبہ اریستہ (العیاذ باللہ)۔

دویم قول دادے چہ د دہ د هغه بنئے سرہ محبت لے اختیارہ پیدا شو نو
زبہ کیں ئے ارادہ او کرہ چہ اوریا مرشی یا قتل شی نو دا بنئے بہ زو
پہ نکاح یاندے و اظم اگر چہ د هغه د قتل ارادہ ئے تہ وہ کرے
دریم قول دادے چہ دہ د اوریا نہ طلب او کرو چہ دا بنئے د ماتہ
پریر دہ نو هغه طلاق ور کرل او دہ ورسرہ نکاح او کرو او
دا عادت و د پہ هغه زمانہ کیں۔

خلورم قول دادے چہ د دغہ بنئے خطبہ رغوینتہ د نکاح) اوریا
کرے وہ لیکن داؤد علیہ السلام بغیر تپوس نہ د هغه د پاسہ خطبہ او کرہ
او هغه خلقو داؤد علیہ السلام تہ ور کرہ - لیکن دا اقوال باطل دی
پہ دے کیں نسبت د گناہ کبیرہ یا ضعیفہ یا وہم او شبہ د گناہ راغی پہ
داؤد علیہ السلام یاندے او انبیاء علیہم السلام د داسے امور نو مضمون
دی د قول اول باطل پہ دیرو وجوہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ اللہ تعالی
امر کرے دے زمو نو تہی صلی اللہ علیہ السلام تہ د قصے پہ سر کیں
اصبر او آد کر سرہ یعنی د داؤد علیہ السلام پشان صبرا و کرہ او دا
واقعات د صفت د صبر نہ خلاق دی۔ دویمہ وجہ تیر شوی تہ صفتو تہ
د هغه چہ د کر شوی دی نو هغه قول د دے واقع سرہ منافات لری
لکہ چہ امام رازی تفسیر کبیر کیں تفصیل کرے دے۔ دریمہ وجہ
دادہ چہ د دے واقع پہ ستد کیں یزید الرقاشی دے او ابن کثیر ویلے
دی چہ دا یزید اگر چہ د صالحیتو تہ دے خو یہ حدیث کیں ضعیف
دے او دا واقعہ د اسرائیلیا تو تہ دہ۔ خلورمہ وجہ دادہ قرطبی
ویلے دی چہ اکثر دے راویاتو تہ صحیح او متصل الاستانہ دی

وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ قِيْضُكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

او تاہمداری اور نکرے کے خواہش تو دلیہ روی تالہ کے لایے کے اللہ تعالیٰ نہ

و نہ دی مناسب چہ بغیر د صحت د ہج نہ یہ داسے خبر و یاندے خوگ
جہوت اور کیری۔ پختہ وجہ یہ دے کہ نسبت د عزم د قتل د مسلمان
و محبت اور عشق د پردے زنا تہ سرہ پیغمبر تہ منسوب دی او انبیاء
علیہم السلام د گناہونہ قبل النبوة او بعد النبوة معصوم او پاک دی او
دامستہ تفصیلاً یہ خیل کائے کہن راجی او ابوحیان اندلسی یہ تفسیر
البحر المحیط کہن یہ دے مقام کہن ذکر کریدی چہ قطعاً معلومہ
دہ چہ انبیاء علیہم السلام معصوم دی د خطایانہ امکان تہ لری چہ دوی
یہ گناہونو کہن واقع شی حکم چہ د گناہونہ کول د اشیاء تہ صادر
کیدل امکان اولری نو شریعتونہ بہ باطل شی او د دوی یہ وحی یاندے اعتماد
باقی نہ پاتے کیری (ص ۳۹۳)۔ شہرہ وجہ دادہ حارث الاعور اوسدی
د علی رضی اللہ عنہ روایت کرے دے چہ چادا واقعہ یہ داسے طریقہ بیان
کرہ لکہ چہ قصاصان یے بیانوی او یہ دے یاندے عقیدہ لری نو ہجہ
یہ ذہ یو سل اوشیبتہ دے او ہم رد روایت اگرچہ د سند یہ لحاظ
سرہ ضعیف دے لیکن د تیر شوے وجوہو د تائید د پارہ مفسرینو ذکر
کریدے۔ اومہ وجہ دادہ چہ داقصہ یہ قرآن او یہ حدیث صحیح
مرفوع کہن نبیشتہ نوخہ باعث دے چہ د قرآن ظاہر لہ پریدو او دا
قصہ تفسیر او گر خو۔ اتمہ وجہ دادہ چہ یہ دے توجیہاتو کہن د پیغمبر
د بیبیا نو تشبیہ و رکول د کلہو سرہ یے ادبی دہ او داوینا د ملائکہ چہ
خصمان یعنی بعضنا علی بعض ہم تاویل تہ محتاج دے بغیر د ضرورت تہ
تاویلونہ یہ کلام اللہ تعالیٰ کہن یے مناسبہ کار دے۔ دوم قول یہ دے
وجہ باطل دے چہ یہ ہج کہن ہم نسبت د محبت غیر شرعی دے پیغمبر تہ
او آخری وجہ رچہ مخکنس ذکر شوہ) ہجہ ہم پکین دہ۔ دریم قول او
خلوہ قول ہم یہ آخری وجہ سرہ باطل دی او ابن کثیر لیکلی دی چہ د
قرآن کریم آیا تو تہ یہ ظاہری معنی باندے جاری کول پکاری دی د
دہ قصونہ پکین پرہیز کول ضروری دی۔ بیابوہ شہ چہ د اوریا د
قمت نہ علاوہ مفسرینو وجہ دقتے او ابتلاء یہ درے طریقو سرہ

إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

یقیناً مگر کسان چہ اوہی دے لارے دے اللہ تعالیٰ نام

لیکے دے۔ اولہ طریقہ دادہ چہ دا دودہ کسان دے فیصلے دپارہ پہ دیوال بانڈ
 راوریڈال نو داؤد علیہ السلام پہ دوی باندے گمان اوکرو چہ دوی
 زما دقتل دپارہ رائے دی حکمہ چہ دے ہقہ دشمنان ہم پہ ہقہ وخت
 کیں موجودو ہرکلہ چہ پس دے فیصلے تہ ہقوی واپس لاپل تو معلوم
 شوہ چہ پہ دغہ گمان کیں داؤد علیہ السلام خطا شوے وڈ دے خطا
 کیدلو تہ ئے فتنہ اوہیل او استغفار ئے او غوشتلو دا طریقہ دقرآن
 دظاہر سرہ نبیہ مناسب دہ۔ دریمہ طریقہ محکمتیں مونہ ذکر کریدہ
 چہ داؤد علیہ السلام دے ورخو تقسیم کرے وڈ اودا تقسیم کول
 اللہ تعالیٰ تہ خوہ تہ وڈ نو دا واقعہ وریاندے راوستلہ چہ داؤد علیہ
 السلام پوہہ شی چہ دا تقسیم کول مناسب کار تہ دے اودیتہ ئے
 فتنہ اوہیل دا طریقہ ہم دقرآن دظاہر سرہ مناسبت لری بغیر دغہ
 تاویل کولو تہ۔ دریمہ طریقہ ہم محکمتیں ذکر کرے شویدہ چہ
 داؤد علیہ السلام دیو شخص پہ بیان سرہ پہ یل باندے فیصلہ اوکرو
 محکمت ئے اوکرو لیکن دعلاماتو ظاہریو دیبان کوونکی تہ ئے استنباط
 کرے وڈ پہ دے طریقہ باندے بعض مفسرینو رد کرے دے
 چہ دا ہم دے نبی دشان سرہ مناسب تہ دہ چہ ہقہ ددوارو بیان تہ ادری
 او فیصلہ دے کوی لیکن جواب دادے چہ ہرکلہ دعلاماتو تہ ہقہ
 استنباط اوکرو نو ذیل طرف بیان او ریڈالو تہ ئے ضرورت محسوس
 تکرر اوہیلہ دا چہ دطرفینو تہ بیان او ریڈال دپارہ دے فیصلے کولو زموہ
 پہ ملت کیں ضروری دی کیدے شی چہ دے ہقہ پہ ملت کیں ضروری
 تہ وو اودا توجیہ ہم دقرآن دظاہر سرہ مناسب دہ ہیچ تاویل تہ
 ضرورت تہ لری۔ اوہتا پہ دے درے طریقو باندے تہ تہ مراد
 ظاہری معنی دہ او خصمان تہ مراد ہم انسانان دی چہ دے ہقوی
 جگرہ ہم پہ حقیقت کیں وہ تمثیل او تشبیہ تہ وہ۔

لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ يَوْمَ تُنْفَخُ السُّورُ

دوی لڑه عذاب سخت دے دے دجه چه دوی هیده کرے ده ورغ

الْحِسَابِ ۲۷ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ

حساب او نه دی پیدا کری مونو اسمان او آسمانه

۲۷. ربط دے ایت تقاضا کوی چه ماقبل واقعہ د فیصلے کولو سرہ
تعلق لری لکه چه روستو دوه طریق بیان شویدی او د واقعہ د اوریا سرہ
منع تعلق نه لری او په دے ایت کنس تثبیت دے داؤد علیه السلام
ته او ادب او طریقہ خودل دی د شرعی فیصلو کولو او تنبیہ ده نور
خلقوتہ د اتباع د خواهش په باره کنس او هرچه داؤد علیه السلام دے نو
هغه خو معصوم دے د هغه نه دا خطرہ نیشته چه تایعداری د خواهش
به یے کرے وی یا به ائینه د پار او کری داسے مفسر الوسی په
تفسیر روح المعانی کنس لیکل دی نو کومو مفسریو چه ویلے دی چه
دا تنبیہ داؤد علیه السلام ته ورکوی هکله چه هغه د اوریا د تیغ په
حصول کنس اتباع د هوی ته دخل ورکړے وړ نو دغه مفسریو د
انصاف ته بهر خبره کرے ده او دایه د انبیاء په شان کنس کستانی کریدنه.
خليفة في الارض خطيب شريبي لیکل دی چه د خلیفه دوه معانی دی
اوله معنی داده چه الله تعالی ته د تیر شومے انبیاء علیهم السلام ته
نائب گرځولے یے په دعوت الی الله تعالی او په سیاست د خلقو کنس او د ویمه
معنی دا چه تله خلافت درکړے دے چه احکام د الله تعالی پر زمکه
کنس نافذ کړے نو په دے معنی باندے خلیفه الله ویل جائز دی
نو خلافت په معنی حقیقی چه اوله معنی ده په حق د الله تعالی کنس
منتع دے نو داسے نشی ویلے کیدے چه فلان نائب د الله تعالی دے.
فایده: په خلیفه الله لفظ استعمالولو کنس دے قولونه او قول
د جواز مطلقا په دلیل د قول د علی و الله معه سره دے اوله ای خلیفه الله فی
ارضه او په قول د رای سره چه خطاب یے ابو بکر رضی الله عنه ته
کړے وړ خلیفه الرحمن انا معشر. حقاء سجد بکره و امیلا.
دوم قول د منع دے مطلقا په دلیل د قول د ابو بکر رضی الله عنه سره
مخلفه الله و لکنی خلیفه رسول الله صلی الله علیه وسلم او په دلیل
د الله په بل

وَمَا يَبَيِّنُهُمَا بِأَيُّهَا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ

اد ہفہ چہ ددے یہ مینہ کیں دی ہے فائیدے

كَفَرُوا جَفَوِيكَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا

کافرانو تہ تباہی دہ کافرانو لہ

مِنَ النَّارِ ۚ اَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا

د اور تہ ۔ ایا سرخورد مونی ہفہ کسان چہ ایسا ہے رادے دے

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْاَرْضِ

او علمونہ ہے کپی دی موافق دست سرہ یشان د ہفہ کسانو چہ فساد کوی پہ ملک کیں

ددے چہ معنی حقیقی د خلافت د اللہ تعالیٰ پہ بارہ کیں ممتنع او حال
دہ او دریم قول کہ مراد د اضافت (خليفة الله) نہ نائب وی د اللہ تعالیٰ
تہ نو متع دے اولہ اضافت نہ مراد دوی چہ اللہ تعالیٰ دے خلیفہ جوہر کپی دے
د بل چاہتہ نو دا جائز دے۔ لیکن ہر کلاہ چہ د لفظ موہم دے او دلیل
شرعی صحیح ددے د جواز د پیرہ نیستہ نو ددے وجہ نہ صحیح دادہ چہ
د لفظ استعمال اول شرعاً منع دی او ددے مسئلے تفصیل ابن قیم رحمۃ اللہ
پہ مفتاح دار السعادة ص ۱۴۵ او زاد المعاد ص ۳۶ کیں کرے دے۔
۲۔ ربط ددے ایت محکمن سرہ دادے چہ محکمن تحویف و د پہ
نسیان دیوم الحساب نو پہ دے ایتو نو کیں رد پہ متکرینو دیوم الحساب
او اثبات د قیامت دے۔ بایلاً مراد ددے تہ عیث او لوے دی چہ د
ہفہ ہیچ فائیدہ تہ وی بلکہ فائیدہ ضرور شتہ او کاملہ فائیدہ بہ پہ دوم
ژوند کیں بنکارہ کیری چہ بعث بعد الموت دے حکم چہ د دنیا منافع
خو کا اعدام دی۔ نو معلومہ شوہ چہ پیدا ایش ددے مخلوق دلیل دے
پہ دوبارہ ژوند باتدے۔ اودا ایت دلیل دے چہ خوگ د مخلوق عیث
او لوے کیری نو ہفہ کاژد او دا کمان ہے سبب د جہم دے۔

أَمْ تَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ۝ ۲۸ ۝ كِتَاب

۱۲ سرحد مؤمن متقیان و پشان د تا فرماو - ۱۱ کتاب دے

أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ

۱۲ نازل کړې دے مونږ تاته برکتو وال دے د پاره په دوی سوچ لوکړی په آیاتو د دې کس

وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ۝ ۲۹ ۝ وَهَبْنَا لِدَاوُدَ

او د پاره د دے چه نصیحت واخلې خالص عقل والا - او وځو مونږ داود علیه السلام ته

۲۸. او دا دویم رد دے په منکرینو د قیامت یان دے یعنی جزا او سزا حق نوی توبیلاخو مؤمن او غیر مؤمن یوشان په دی اودا په انصاف او ظلم دے. په دے ایت کس افساد په معنی د کفر او شرک او د خلایق سنت دے. او تکرار د عدم مساوات په ذکر کړو په جدا جدا صفتو تفسیر اشاره ده چه هر یو د صفاتو د ایمان او د افساد، او د تقوی او د جرم ښکاره علت دے د پاره د عدم مساوات.

۲۹. ترغیب دے قرآن کریم ته د پاره د اثبات د توحید او د پاره د تذکیر د قیامت او د پاره د اثبات د فرق په مین د دواړو فریقو کس چه ممکن ایت کس ذکر و. مبارک تفسیر نیشاپوری کس په تفسیر د سورة انعام کس ویله دی چه خیر د قرآن دیر دے نفع همیشه ده باعث دے په ښه کارونو او مخ کوونک د دے د ښه کارونو ته. او د الله تعالی سنت جاری دے چه څوک شغل د قرآن سره لری او تمسک کوی په ده باندے نو هغه په عزت والوی په دنیا او آخرت کس اودا په تجربه سره ثابت ده.

لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ مقصد د قرآن کریم صرف تلاوت نه دے بلکه په هغه باندگان پوهه ول دی او سوچ کول دی او قرطبی لیکل دی چه په دے کس دلیل دے چه معانی د قرآن ایزده کول واجب دی او دارنگی ترتیل په آرام آرام سره لوستل افضل دی د تیز لوستلو ته وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ روستو د تدبیر او فکر کولو نه بعض خلق نصیحت قبول کړی او بعض ته قبولی چاچه قبول کړو نو هغه ته یې خالص عقل والا اوپل. اشاره ده چه د علم د قرآن نه مقصد عمل کول دی.

سَلِمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ۝ اِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ

سَلِمَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَنُو دَاوُدَ وَهُوَ يَقْنَدُ فِي اللَّهِ تَعَالَى تَهْدِيرُ دَاوُدَ لِكَيْدِهِ وَهُوَ كَلِمَةٌ جَدِيدَةٌ مَعْنَاهُ

بِالْعَشِيِّ الصُّفُوفُ الْحَيَاءُ ۝ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ

بِهِ مَا زَكَّرْتَنِي بِهِ دَرَسْتُ خَيْرًا بَانَدُ دَلِيلُ اسْوَنَةِ حَكْمَةٍ دَاوُدُ هُوَ يَقْنَدُ مَحَبَّتِ كَوْنِ

حُبِّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ۝

مَحَبَّتِ دَ مَالِ رَاسُوْنِ سِرِّ دَ دَجِّ دَ يَادُوْلُو دَرِبِ زَمَانِهِ رِبِهِ دَ سَبَبِ سِرِّ تَرَدُّدِ پُورِ چہ پتِ شُو پَہ پُورِہ کُشِ

۳۲۔ داد ویدہ قصہ دہ پہ دے کس ذکر کوئی خائستہ صفات د سلیمان علیہ السلام او ور پہ
ذکر کوئی ابتلاء د ہقہ د پارہ د رد پہ مشرکینو چہ ابتلاء پہ چاہا بندے راحی نو ہقہ شفیع
قہری نشی کیدے اگرچہ دیر لوئے بزرگ دی۔ دَوَهْبْنَا دَا بَخَشْشِ دَا سَے دے لکے چہ موبلی
علیہ السلام تہ د ہقہ رد ہارون علیہ السلام بے بخشش ورکے دُو تو مراد داد دے چہ ہقہ
یے نبی او کر عفو د پارہ د دے چہ پہ کار د نبوت کس د داؤد علیہ السلام سرہ مدد اوکری
اوروستو د وفات د ہقہ تہ سلیمان علیہ السلام نبی ہم و د ا د شاہ ہم شو۔ رَغْوُ الْحَبْدِ
دائے اول صفت دے چہ دیر طاعت او عبدیت کوڈنکے و۔ اِنَّهٗ اَوَّابٌ دایے دویم
صفت دے دے تفسیر مخکش تیر شویدے۔

۳۳۔ پہ دے کس دریم صفت د ہقہ ذکر کوئی یعنی د جہاد فی سبیل اللہ او د رباط
فی سبیل اللہ سرہ محبت کول یعنی اسونہ د جہاد د پارہ ساتل او د ہقہ خدمت کول سبب
د لوئے اجر دے و من رباط الخیل سورة النفال اور رباطوا یہ سورة العمران کس تیر
شویدے۔ الْعَشِيِّ روستو د زوال تہ تر غروب پورے وخت تہ عشی و یلشی او عشاء
روستو د غروب د نمر او غروب د شفق تہ و یلے کیبری۔ الصَّافَّاتُ ہقہ اسونہ دی
چہ ولاہوی نو دیر وارہ خپے یے مضبوطے او د خلورے خپے سوہ یے سستہ نگو لے وی او
د کرہ او تیز رفتار اُس علامت دے۔ الْحَيَاءُ کرہ تیز رفتاریا او کداست و الازق و یلے کیبری۔

۳۴۔ پندیکس جواب د دہم کوئی کہ خوک اعتراض اوکری چہ د دنیا د خیزونو سرہ مینہ محبت کول
گناہ د اودا د پیغمبر د شان سرہ مناسب تہ دے نو پہ دے ایت کس د ہقہ جواب دے حاصل
جواب داد دے چہ دا محبت د دج د ذکر د اللہ تعالیٰ تہ دے۔ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ
اجلیہ سرہ دے۔ الْحَيَاءُ مَالِ حِلَالِ تہ و یلے کیبری او دلہ مراد اسونہ د جہاد دی او د ذکر
تہ جہاد فی سبیل اللہ د حَتَّى تَوَارَتْ دَا متعلق دے د عَرَضَ سرہ یعنی اسونہ پہ صقونو
سرہ ہقہ تہ پیش شول او معلومات یے کول چہ دا د جہاد کول د پارہ لایقی دی او کہ تہ تردے
پورے چہ لے لے لے د ہقہ د نظر تہ پت شول۔

وَرَدُّهَا عَلَىٰ فَطْحِقَ مَسْجِدَ الْشُّوْقِ وَالْأَعْتَاقِ ۝

دیس ہے کہ یہ مایاند و شوقیہ اس نے دھلو پہ پتلو او پہ سستونو (کاسونو) پاتھے۔

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ ۖ وَالْقَيْنَا عَلٰی كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا

وَقَدْ أَتَيْنَا كَرِيمًا مَوْثِقًا سَلِيمًا عَلَيْهِ السَّلَامُ بَاتِدًا لَوَاجِدًا وَزَمُونِي بِهِ كَرِيمًا دَهْنًا بَاتِدًا يَوْمَ جَوْشَنَ

۳۔ روستو کے سابقہ تہ اسونہ بیٹے دو بارہ طلب کرہ لکھ چہ دا عادت دے ڈاسونو کہ بیت کوؤ نکونو دے ہفتے پنہاے اسونو تہ بیٹے پھیلہ صاف کرلے دوہونہ او اوئے تپہ ول لکھ چہ دا عادت عامہ دے او دا دلیل دے نہایت محبت دے جہاد دے چہ دے ہفتے ڈاسپا یو خدمت سلیمان علیہ السلام پھیلو لاہونو یا تدا کوئی او دا سے حدیث کہیں وارد دی چہ زمونہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بہ خپل اس پہ خپل تدار سورہ صفا کوؤ او بل حدیث کہیں امر راغے دے چہ دے امونہ تنہاے او روستو حصہ دے بدن پاکوئے نو سیمان علیہ السلام دے سے کپیدی او دا روایت دے علی بن طلحہ دے ڈا بن عباس رضی اللہ عنہما تہ او حدیث دے عائشہ رضی اللہ عنہا کہیں وارد دی چہ دے اسونو وزرے ہم دے او دا حدیث صحیح دے ۔

قَائِد ۱۔ دے ایت پہ تفسیر کیں نور احوال دے مفسریتو ہم شتہ اول دا چہ عن
 پہ خیلہ معنی دے او دے خہ تہ مخکین شغلنی پت دے۔ او تو ارن ضمیر تہ راجح دے
 چہ لفظ دے عشی پہ ہفت یاتدے دلیل دے۔ او رڈ وھا ضمیر ہم تہ راجح دے او دا خطاب
 اللہ تعالیٰ تہ دے یعنی دے آسو نو پہ تماشا کولو سرہ ترغائب شو او موخ دے ماز یگر تری تہ قضا شو
 نو پہ دے باندے خفہ شو نو اویل پے چہ ما دے آسو نو سرہ محبت کوڈ نو غافل پے کرم دے ذکر
 رب تہ تردے پورے چہ تہر پت شو۔ اے اللہ دا نمر ماتہ واپس را اڈ کر خوہ تو تہرو تہ
 واپس کرے شو او موخ دے ماز یگر پے ادا کرو۔ لیکن دا تفسیر ضعیف دے پہ یو خو و جو ہو
 سرہ، اولہ وجہ دادہ پہ دے کیں نسبت دے محبت دے دیا دے چہ سبب دے غفلت او شو و موخ
 کولو تہ سلیمان تہ او دا دے نبی دے شان سرہ تہ خائیکی دویمہ وجہ دادہ دے تورات راجح ضمیر پے
 ظاہر راجح دے صافنا تہ) دے ضمیر تہ راجح کول اگر چہ لفظ دے عشی پہ ہفت دلیل
 دے ضعیف دے ظاہر پر بخود بل ضرورت مناسب تہ دی۔ دریمہ وجہ دے انباء دے پہ وقوف
 دے تہم یاتدے سلیمان علیہ السلام تہ او پہ دے باندا حدیث مرفوع صحیح دلیل نیشہ۔
 دویم تفسیر دادے چہ ضمیر دے توارت تہ راجح دے او پہ میخ کیں تقدیر دے عبارت
 دے چہ موخ تہ تری تہ قضا شو نو بیاور تہ تہرو واپس کرے شو او ضمیر دے ردوھا آسو نو تہ
 راجح دے پہ دے تفسیر کیں دے ضرورت تقدیر تہ علامہ ہفہ ضعیف ہم دے کوم چہ
 پہ اول تفسیر کیں ذکر شو۔ دریم تفسیر دادے چہ دا ضمیر برعکس کرے شی یعنی ضمیر
 دے توارت آسو نو تہ راجح دے او ضمیر دے ردوھا تہ راجح دے ر پاتے پہ بل مخ

سَمِ أَنْابٌ ۝ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا

یہ اوگر خیدر اللہ تعالیٰ تہ۔۔ اویل حقہ اے ربہ زما۔ بخنہ اوکبرہ ماتہ اورا اوچے ماتہ بادشاہی

پہ دے قول کنیں ہم حقہ ضعف دے چہ پہ اول کنیں ذکر کرے شو۔ اوپہ دے درے وارو
تفسیر و نو کنیں ویر ضعف دادے چہ در پسے و مسک بال سوق والاعناق نہ مراد اخلی
چہ یہ توره باندے پریکرے پندے اوستو تہ د آسونو، نو دا پہ ویر و جوہو سرہ
باطل قول دے اول حقہ ہلاکول د مالونو د جہاد دی دویم داچہ ظاہر دادہ چہ دا
مال د بیت المال و د دے اتلاف ناجائز دے دریم دادہ چہ مسخ پہ عرف د عرب
کنیں پہ معنی د پریکولو تہ دہ رائے او بعض اشعار پہ دے کنیں شاذ رائے دی،
خاورمہ وجہ دادہ چہ د حیوان ذبح کول صرف پہ مرے حلقوم کنیں دی ست پریکول
او پندے پریکول خو ظلم دے۔ بخنہ وجہ دادہ چہ دا د ستی اوکلی قون دے اوہو
پہ تفسیر کنیں و اہیان دی۔ شہر م پہ دے باندے ابن جریر او امام رازی او شربینی
وغیرہ رد کپے دے۔ اووم د دے قول تہ بعض متصوفو استدلال کرے دے چہ پہ
حالت د جذبہ کنیں د بخان تہ جائے شول جائز دی حکم چہ سلیمان علیہ السلام پہ جذبہ
کنیں آسونہ ہلاک کرل اودا استدلال شبلی ذکر کرے دے او قرطبی پہ حقہ باندے
رد کرے دے اودا سے تلبیس ابلیس کنیں ابن جوزی پہ دے باندے رد کپے دے۔
۳۲۔۔ روستو د ذکر و صفاتو د سلیمان علیہ السلام تہ ابتلاء ذکر کوی
پہ حقہ د پارہ د نفی د الوہیت د حقہ تہ۔ قَتْنَا فَتَنَهُ د ہر چا د حقہ د شان
مناسب وی د انبیاء و فتتہ پہ حکم کنیں خطاء اجتہادی یا سہو اونسیان رائے
اودا گناہ تہ دے لیکن د حسنات الابرار سیئات المقربین پہ قانون سرہ سبب
د خفکان د انبیاء د پارہ او کرئی سے تہ چہ اللہ تعالیٰ بہ زمونہ نہ حقہ شی د دے
دج نہ دیتہ فتتہ وائی اوپہ بارہ د قتنے د سلیمان علیہ السلام صیح قول دادے
کو مچہ حدیث صیح کنیں ذکر دے د حقہ حاصل دادے چہ سلیمان
علیہ السلام د جہاد د محبت دوجے تہ او غوختلہ چہ خیل اولاد بے پیدا شی
او حقہ بہ مجاہدین فی سبیل اللہ وی نو اویل بے چہ زہ بہ نن شپہ پہ
تولو بیسیا نو خیلو باندے کرخم او د هغوئ چہ اولاد پیدا شی هغوی بہ مجاہدین
وی او انشاء اللہ تعالیٰ ویل ترینہ ہیر شول نوخہ مودہ روستو د ولد یوتکر
ریعی ولیدنا تمام) دہرا ورے شو اوپہ کرسی د دہ باندے و اچولے شو
چہ صرف د اولد ستاد یو بی تہ پیدا شو او د تورو بیسیا نو ہیچ پیدا شول نو دہ تہ
راید شول چہ زما تہ انشاء اللہ تعالیٰ ویل ہیر شوے وودا د حقہ نتیجہ
دہ نو د اللہ تعالیٰ تہ بے بخنہ او غوختلہ او اللہ تعالیٰ تہ بے رجوع اوکبرہ۔

لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي أَنْ يَأْكُلَ أَرْضِي

چہ تہ خانیکی ہوا لڑہ دوستو زمانہ یقیناً تہ

الْوَهَّابُ ۝ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْزِي

بخش در کوئی کے لیے ۔ نوپہ خدمت دھقہ کتب ہم اونکو لہ ہوا رواۃ یہ وہ

بنا یہ دے د جس نہ مراد و لیا نا تمام دے۔ دا صحیح حدیث دے او د انبیاء علیہم السلام
ذوات نہ دا بعیدہ تہ دہ چہ تثلو بیسیا نو تہ یوشیہ کتب نزدیکت او کپی او بلہ ضروری
خبرہ دادہ چہ یہ احادیث د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باندہ پ خیل عقل سرہ تثل
جائزہ دی نو صرف یہ عقل سرہ دے حدیث یاد تو ر احادیث صحیحہ و کول ظلم دے دے تہ
علاوہ کوم اقوال چہ مفسرینو ذکر کرے دی او یہ ہفہ کتب بنیاد د
یاد شاہی د سلیمان علیہ السلام یہ کوئے د ہفہ باندے ایہود لے شویہ
او د شیطان یہ شکل د سلیمان علیہ السلام جو ریہل او یہ مسلمانا تو یاتدے
بادشاہی کول او شیطان یہ کور د سلیمان علیہ السلام باندے مسلط کیدل وغیرہ
ہفوات دی دے یہ بارہ کتب ابن کثیر او قرطبی او رازی او شریینی وغیرہ
فیصلہ کرے دہ چہ دا دیہودیا نو تہ راغستے شوے روایت دی ہغوی یہ
سلیمان علیہ السلام باندے دیر دروغ جو رکریہی دا د غہ دروغو
یہ کرے دہ او ابن حبان البحر المحیط کتب و یلے دی چہ نقل کریہی مقبول
یہ بارہ د فتنہ او جسد کتب داسے اقوال چہ واجب دے یراء د انبیاء
علیہم السلام د ہفہ تہ ہفہ دے مفسرینو یہ کتابو نو کتب دی د ہفہ نقل کول
موتیر لہ رواۃ دی او یاد دیہودیا نو اوزند یقینا نو وضع کرے شوخہ دی او
او اللہ تعالیٰ موتیر تہ د فتنہ او جسد بیان نہ دے کرے لیکن ظاہر یہ کتب ہفہ دے
چہ حدیث د لاطوفن اللیلۃ کتب راغے دے رمخکن موتیر د کر کرو۔
۳۔ دا ادب دے د انبیاء علیہم السلام چہ د تواضع او خشوع د اظہار
د پارہ او حصول د ترقی د درجاتو د پارہ استغفار غواری دا دلیل یہ دے
باندے نہ دے چہ سلیمان علیہ السلام تہ گناہ کرے و۔

او استغفار سبب د ترقی د دنیا ہم دے دے وجہ نہ د د عا د یاد شاہی
نہ استغفار مخکن ذکر کرو۔ وَهَبْ لِي مَلِكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي
(سوال) د انبیاء علیہم السلام د شان نہ بعیدہ دہ چہ د دنیا بادشاہی د
غواری؟ (جواب) د دنیا بادشاہی او مالوتہ چہ (پاتے یہ بلخ)

بِأَمْرِ رُحَاءٍ حَيْثُ أَصَابَ ۝ وَالشَّيْطَانِ

یہ حکم دھتہ سرہ نرمہ کوم خوا چہ بہ دے تلو اد شیطانان

دین د حفاظت د پاره استعمال پری د هغه طلب کول جائز دی بلکه عبادت دے نو سلیمان علیہ السلام د دین د حفاظت د پاره دا سوال کوی او وجہ داده چہ تمنا دده حاصلہ نہ شوہ چہ مجاہدین اولاد دے طلب کول د حفاظت د دین د پاره نو اوس بادشاہی طلب کوی د حفاظت د دین د پاره۔ لہٰذا یَنْبَغِي لِأَخِيَارٍ مِنْ بَعْدِي مُرَاد ددے داسے بادشاہی دہ چہ بہ سلیمان علیہ السلام پورے خاص وی او دلیل یہ دے بات دے حدیث صحیح د بخاری دے مضمون دے دادے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرمائیے دی چہ بیگاہ شہیہ یو سرکش پیرے یہ ما پسے د ماتجہ یہ حالت کیں راغے موخے یے یہ ما باندے گہاوہ کاؤ تو اللہ تعالیٰ مالہ یہ ہتہ باندے قدرت را کرو پیام ارادہ او کرہ چہ مسجد یہ یو ستن پورے او ترم چہ صبا یے تاسو اویے لیکن ماتہ د سلیمان علیہ السلام دا دہا یادہ شوہ د دے وجہ ما ونہ ترو۔ نو دا حدیث صریح دے چہ سلیمان علیہ السلام خصوصیت د خیل خان د پاره طلب کوؤ۔ او ددے نہ معلومہ شوہ چہ جنات را نیول او تزل ممکن دی او یہ سحر منتر و سرہ ہم کیدے شی لیکن جائز نہ دی۔

(سوال) ددے دے خاصیت د خان د پاره بخل دے د انبیاء علیہم السلام د شان سرہ تہ خائگی؟

(جواب) ز غنشری ذکر کریدی چہ مراد ددے خصوصیت نہ معجزہ دہ او معجزہ طلب کول د پاره ددے چہ تصدیق د توحید او د نبوت حاصل شی دا د انبیاء علیہم السلام کار دے۔ او یہ تفسیر د لہٰذا یَنْبَغِي اہ کیں نور اقوال ہم شتہ لیکن ہتہ ضعیف دی او ہر کلہ چہ ددے بادشاہی د حصول د پاره اسباب د سلیمان علیہ السلام سرہ نیستہ نو ددے وجہ نہ تو سل یہ دے نوم د اللہ تعالیٰ سرہ کوی چہ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَھَّابُ بختہ کوؤنکے یے بغیر د عوض او بے اسباب۔

۳۷ ۳۸ ۳۹ :- یہ دے ایاتو نو کیں اشارہ دہ استجاب ددے د سلیمان علیہ السلام تہ او د معجزاتہ بادشاہی یہ طور سرہ اول ہوا مسخر کرے شوہ چہ یہ هغه سرہ یہ ددہ تحت ددہ د مقتضی موافق چلید لو۔

کَلَّ بَنَاءٌ وَغَوَّاصٌ ﴿۳۷﴾ وَآخِرِينَ

مراد ابادی کوؤں کی اور غویپے دھونکے اور نور چہ یو گائے یہ

مَقَرِّينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿۳۸﴾ هَذَا عَطَاؤُنَا

تہلے شویدو پہ زنجیروں کیں دا بخشش ز موتیو دے

قَامُنٍ أَوْ أُمِّسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۹﴾

نو احسان کوہ یا ئے راتینک کوہ بغیر د حساب تہ

یا آخرہ کیں اشارہ دہ مقتضی تہ رُخَاءٌ تابعدار اترم تہ وائی تاج خوبہ
ہر وخت وہ اوکلہ یہ ترمہ وہ اوکلہ یہ تیرہ شوہ دے وچ تہ سورۃ
انبیاء ۳۷ کیں عاصفہ ذکر دے۔ او یا اترم تہ مراد دادے چہ اگرچہ
تیزہ وہ لیکن رفتار د سلیمان علیہ السلام کیں یہی پریشانی اوکلہ وہا
نہ راوستلو۔ اَصَابَ یہ معنی د ارادے او د قصد کو دے رسیدال
مراد تہ دی۔

او دویم سرکش پیریاں مسخر کرے شول چہ حقہ سخت کاروتہ یے
کول چہ انسانا نو یہ کولے نشو۔ بَنَاءٌ ابادے بہ یے کولے
لکہ سورۃ سبا ۳۷ کیں تیر شویدی او غَوَّاصٌ دریاب کیں بہ یے غویپے
وہلے دے د پارہ چہ ملخڑے را او باسی۔ او چاہہ چہ د تابعدارے تہ
اعراض کوؤ نو ہونی یہ یے بتدی کول او یہ زنجیروں کیں تہل۔
۳۸۔ هَذَا کیں اشارہ ماقبل بادشاہی او تسخیر د ہوا او د شیاطینو تہ دہ
عَطَاؤُنَا پہ دے سرہ وہم دفع کوی چہ یہودیانو مشہور کرے وؤ
چہ سلیمان علیہ السلام ساحر وؤ دا تسخیر یے پسبب د جادو سرہ کرے وؤ
نوجواب او شو چہ دا بخشش د اللہ تعالیٰ د طرف تہ وؤ پہ جادو مستر
سرہ نہ وؤ۔ قَامُنٍ أَوْ أُمِّسِكْ یعنی پہ دے کیں سلیمان علیہ السلام
د دنیا د یو قانون پابند تہ وؤ کہ یو قیدی یے ازاد و او کہ تہ ازاد و او گناہ
ورباندے ہم تہ وہ۔

وَإِنْ لَكَ عِندَنَا لُزْزٌ لَقَىٰ وَحْسَنٌ مَّا يَ ۖ

او یقیناً دہ لڑے زموږ سره ځایا ترښکیت دے او ځایسته ځای د درنگلو

وَإِذْ كُرَّ عِبْدَنَا آيُوبَ ۖ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ

او یاد کړه بنده زموږ ایوب علیه السلام چه اواز ئی درکړد رب خپل ته

أَيُّ مَسْنَى الشَّيْطَانِ بِضُيِّبٍ وَعَذَابٍ ۖ

بیشکه زه چه یم رسول دے ماته شیطان په مرض او تکلیف سره -

س: اشاره ده چه دغه دنیوی نعمتونه سبب د لږې والی د الله تعالی نه او د جنت ته وو لکه چه د نور و سرمایہ دارو مالداری منافق وی د آخرت سره قانع :- په واقعہ د داؤد علیه السلام کس د هغه سجده هم ذکرده د دے وچ نه هلته ئی تصریح کړې ده په غفرنا سره او دلته ذکر د سجده نه وؤ د دے وچ نه مغفرت ئی صراحتته دے ذکر کړې اودا رنگ په لفظ د استغفر کس دیره مبالغه او عاجزی وه په نسبت د رب اغفر لی نوم معلومه شوه چه د داؤد علیه السلام تضرع او عبادیت د یرزیان وؤ (روا لله اعلم) -

س: دا دریمه قصه ده، د داؤد علیه السلام ابتلاء په باره د شرعی فیصلو کس وه او د سلیمان علیه السلام ابتلاء په باره د محبت د جهاد کس وه او د ایوب علیه السلام ابتلاء په نفس د دے کس وه یعنې په بدن او په مال کس. او اول دواړه یاد شاهان او عابدان وو او ایوب علیه السلام سرمایہ دار او عابد وؤ. او هر کله چه مقصد په ابتلاء کس اثبات د عبادیت دے د دے وچ ته د هغه صفت ئی ذکر کړو په عِبْدَانَا سره او تفسیر د عبادیت ئی ذکر کړې په دے قول سره إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَيُّ مَسْنَى الشَّيْطَانِ بِضُيِّبٍ وَعَذَابٍ. د قتاده قول دے چه شربیتی نقل کړې دے چه نُصِيبُ مرضوته بدنی دی او عَذَابٍ مصیبتو و خارجی د هلاکت د اهل او د مال دی -

شیطان ته په نسبت کولو کس مشهور قول د مفسرینو دا سے قه دی چه مناسب ته دی د شان د انبیاء علیهم السلام سره او قرطبی ویله دی چه قرآن او سنت صحیحہ کس د دغه واقعاتو هیڅ ذکر نیشته

اَرْكَضْ بِرَجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَ

اُدھہ زمکہ پہ خپلہ خپہ پاتدے دا ٹاٹے دلا مبلو دے

شَرَابٌ ۴۷ وَهَبْنَا لَهُ اَهْلًا وَمِثْلَهُمْ

اُدھہ دے شکارو دی - او او بکلو مونو دے تہ پال لے ددے او پشان دے حقوی

او اسرائیلیات دے علماؤ پہ تیز پر یخودے شوے دی نو دے حق نہ سترے وارہہ
و غور و تہ تربتہ کاترہ ککرہ حکہ دا پہ ستا پہ فکر کیں خیالات زیاتوی
اوستا پہ زبہ کیں فساد پیدا کوی (ترجمہ تفسیر قرطبی) نو پہ دے نسبت
کیں صحیح قول دادے چہ افعال تول دے خیر او شر دے ایمان او کفر طاعت او
معصیت تول پہ خلق دے اللہ تعالیٰ سرہ دی لیکن ادب دادے چہ دے شرسیت
اللہ تعالیٰ تہ دے پکار او شیطان تہ دے نسبت وجہ دادہ چہ پہ کالیفو او
مصیبتو نو دے صاحبینو سرہ شیطان خوشحالیری او سبب او گرجی دھقہ دے وسوسو
لکہ چہ دے تسیان نسبت یوشع علیہ السلام شیطان تہ کرے دے و ما
انسانیه الشیطان ان اذ ککرہ سورۃ کہف -

فائدہ : ہيقران کریم کیں دے سورۃ الانبیاء او دے سورۃ تہ اجمالی طریقہ
سرہ معلومہ دہ چہ دے دھقہ پہ بدن کیں بیماری او تکلیف و لیکن پہ ہقہ
کیں دے مبالغہ کول چہ دے تہی پہ بارہ کیں عیب وی جائز نہ دی مفسر
الوسی پہ تفسیر روح المعانی کیں دے دے ایت پہ ذیل کیں داهل تحقیقو
دا قول نقل کرے دے چہ انبیاء علیہم السلام باتدے عوارض
بشریہ راتلے شی بشرطیکہ حرام مکروہہ او مباح عیب، جن او نفرت
پیدا کوونکی تہ وی نوشل کیدل یرص جذام روتدو الے لیوتتوب وغیرہ
ورباتدے نشی راتلے -

ملاحظہ : دا استجابت دے دعا دھقہ دے او طریقہ دے علاج دہ دے اللہ تعالیٰ دے
طریق تہ اَرْكَضْ بِرَجْلِكَ رِکض پہ پوتدہ او خپہ باتدے یوشے و هل
دی او دلہ قلنا مقدار دے - بیا پہ دے کیں دہ قولہ دی مشہور قول
دادے چہ خپہ و هل دے دے دے پارہ چہ چیتہ را پیدا شی دویم قول دا
چہ دے دے پارہ چہ مرضوتہ تربتہ او دوریری او ہریو معجزہ دہ -
او تفسیر قرطبی کیں سخت ردیے کرے دے پہ ہقہ متصوفہ
گمراہانو چہ دے لفظ تہ استدلال کوی (پاتے پہ بل لے)

مَعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَىٰ لِبَاقٍ ۚ

درسہ دوسرے رحمت زموونہ نہ او نصیحت خالص عقل والو لہ۔

وَحِذِّ بِيَدِكَ ضَعْفًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُطْ

او اونیسہ پہ زہن چل کیں چارو (و اومہ پہ ہڈی بی خیلہ) و قسم مہ ماتوہ

إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا ۖ نِعْمَ الْعَبْدُ ۚ إِنَّكَ

یقیناً موتلے دے موتی دے صبرتاک (یقیناً دے) بتدہ وڈ

أَوَابٌ ۚ ۝۲۲ وَادْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ ۖ

والکھوونک دے اللہ تعالیٰ تہ۔ او یاد کرہ بتدکان زموونہ ابراہیم او اسحاق

چہ کھا کول جائز دی او دا عین تحریف معنوی دے او مرنبہ پہ تفسیر
ذَلَّ تَمَشُّ فِي الْأَرْضِ مَرَجًا كَيْسَ دَدَمُ تَرْدِيدًا ذِكْرٌ كَرَمُ دَمُ -
هَذَا مُعْتَسِلٌ يَارِدٌ وَشَرَّائِي دَا طَرِيقَهُ دَ عِلَاجُ دَ بَدَانِ دَه چہ پہ غسل
سره بہ ظاہری مرضونہ زائل شی او پہ خشکوسرہ بہ دَ باطن مرضونہ
زائلہ شی۔ مقتسل او بوتہ وائی او خائے دَ غسل تہ ہم ویلے کیری۔
سُورَةُ الدَّاعِيَةِ دَعَا بِه بَارَهُ دَ اَهْلُ بَنِي دَجْهَ اَهْلُ دَهْ هَذِهِ كَلَامٌ شَوْعٌ وَوَيَا
مَرَّةً شَوْعٌ وَوَاللّٰهُ تَعَالٰی بِيَا رَاجِعَهُ يَارُودِي كَرَل دَا هَم مَعْجَزَةُ وَه -
رَحْمَةً مِّنَّا اِشَارَةُ دَه چہ پہ اللہ تعالیٰ باندے خوک زور اور نہ دی شفیع
قہری نیستہ صرف دَ اللہ تعالیٰ رحمت دے۔ ذِکْرَى لِبَاقٍ
نصیحت دادے چہ پہ صبر کیں کامیابی دہ او رحمت دَ اللہ تعالیٰ واسع دے دے
ہفتہ نا امیدی جائز نہ دہ او تضرع او عاجزی اللہ تعالیٰ قبلوی۔
سُكْرًا عَطْفٌ دَمُ بِه اَرْكَضُ بَانْدَمُ يَا بِه وَهَبْنَا بَانْدَمُ بِه تَقْدِيرٌ دَقْلَنَا سِرَهُ -
اَوْدَا تَدْبِيرٌ دَمُ دَيَارَهُ دَجْجَ کیدلو ایوب علیہ السلام لہ دَ قسم دَ ماتولو نہ
چہ ہفہ قسم کرے وڈ چہ زہ دا بخٹہ سل دُرے وہم او دَ دَ بَیْضَ دَوَلُو بِسَبَبِ کیں
دیر اقوال دی اصح پہ کیں دادے چہ ابلیس دے تہ مثل شوہ شکل دے یو
طبیعی طور تہ اویل چہ زہ بہ ستاد مرض علاج او کرم او ہیج اجرت نہ
غوارم سوا ددے تہ چہ ہفہ یہ یو پسکورے زما پہ تقریب سرہ ذبح کری
یا تہ بہ او ایے چہ دا شفا ورلہ تا ورکریدہ دہق بی بی پہدے باندے
فکر رائفہ چہ دا خوک دے او خہ یے اویل خور ہفہ خیرہ یے ایوب علیہ السلام

تہ اور سولہ ہفتہ دیر غصہ شور و جہ د غصے دادہ چہ تا دومرہ زمانہ پہ
توحید کیں تیرہ کمرہ نوولے پوہہ نہ شوے چہ دایو مشرک وداو تاتہ
تے د شرک کلمات ادخول) نوزہ پہ تا سل دژے اوہم۔ لیکن ہر کلمہ
چہ ہفتہ بنجے پہ دے خیرہ باندے عقیدہ او عمل نہ و و کرے
صرف ایوب علیہ السلام تہ ئے را اور سولہ تو ہفتہ مجرمہ تہ وہ نو د
ہفت و ہل پہ سل دژو سرہ ظلم جو ریڈو او کہ بالکل ئے و ہل د ہفت
منع کرے وے نو ایوب علیہ السلام پہ قسم کیں حانت کیدلو نو اللہ تعالیٰ
داسے تدبیر او مخرج ہفتہ تہ او خایو چہ پہ ہفت سرہ بنجہ د ظلم تہ بیج شی
او ایوب علیہ السلام بہ د قسم ماتو لو تہ بیج شی۔ او د دے تہ معلومہ شوہ چہ
خاوند لڑہ و ہل د بنجے تا دیبا جائز دی لیکن دحد نہ زیاتے تہ کوی۔
مغنا ہفتہ جارو تہ ویلے کیری چہ پہ ہفت کیں سل کتری وی یا ہفتہ خانک
تہ ویلے کیری چہ مشملہ وی پہ سلو ورو ورو خانگو باندے۔
فائدہ ع۔ ایوب علیہ السلام تہ چہ کومہ طریقہ او خودے شوہ دے
تہ پہ شرع کیں مخرج ویلے کیری حیلہ ویل ورتہ مناسب تہ دی ٹککہ حیلہ
اگر چہ پہلفت کیں مطلق تدبیر خفی تہ ویلے کیری لیکن اکثر استعمال ددے
پہ ہفتہ طریقہ سرہ د چہ پہ ہفت کیں خباثت وی او دا ذکر کرے دے
راغب پہ مفردات القرآن کیں۔ بیا پہ دے طریقہ کیں د علماؤ اختلاف
دے د مجاہد او د عطاء تہ نقل دی چہ دا پہ ایوب علیہ السلام پورے
خاص دہ او بعضو ویلے دی چہ دارخصت باقی دے پہ حدوداویمان (قسم)
کیں زموتر پہ شریعت کیں ٹککہ چہ حدیث د مخرج ر ناقص الخلقہ)
چہ زنا ئے کرے وہ او غیر محسن وؤ تو تی صلی اللہ علیہ وسلم د ہفتہ
دوہلو دپارہ داسے طریقہ خودے وہ او اعلان ئے پہ دے باندے قیاس
کرے دے او اصح دادہ چہ پہ حدود کیں پہ وخت د ضرورت کیں
جائزہ دہ دوج د حدیث تہ او پہ ایمان کیں دا طریقہ جائز تہ دہ ٹککہ
چہ دلیل شرعی نیشہ او بل دا چہ کفارہ زموتر پہ شریعت کیں شہ د۔
فائدہ ع۔ مبسوط او عالمگیری وغیرہ فقہاؤ احناف حیلہ کیں اقسام
ذکر کرنے دی بعض جائز دی او بعض ناجائز دی اول قسم حیلہ کول
دپارہ د دفع کولو د ظلم د مظلوم تہ لکہ دا طریقہ دایوب علیہ السلام نو
دا جائز دہ دویم دیو مباح خیر د حصول دپارہ جائز طریقہ (پاتے پہ بلع)

وَيَعْقُوبُ أُولَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ④

او یعقوب علیہم السلام خاوندان د (سونو و رعلوتہ) او د سترکو و رعلم) .

ادکری لکه واقعہ د یوسف علیہ السلام کس دا هم جائز ده لیکن صحیح داده چه هغه خاص وه په یوسف علیہ السلام پورے لکه چه د هغه تحقیق تیر شویدے (دریم قسم حیلہ کول د پاره د رسیدلو حراموته لکه حیلہ د اصحاب سیت اودا سے حیلہ د اسقاط مروجہ په دے ملک کس چه قدیر اغستل مالدار د پاره حرام وی اودارنگ قدیه کمول د مقدار شرعی نه منع دی لیکن په حیلہ مروجہ سره هغه دواړه کارونه جائز او گرځوی او نور دیر مفاسد په پکس شته دے تودان روا ده . خپورم قسم حیلہ د یوحنا شرعی د ساقط کولو د پاره د دے چه زکوٰۃ او شفع ورباندے واجب نشی د دے د جواز نسبت امام یوسف ته کړے شوه دے اودامام محمد په نیز نا جائز ده او فتاوی عالمگیری کس لیکل دی چه فتوی په قول د امام محمد باندے ده اوصاحب د روح المعانی لیکل دی کل حیلہ اوجیت ابطال حکمت شرعیة لا تقیل ر په هره حیلہ سره چه لازمیری د حکمت شرعیة ساقطیدل نو هغه ته قبلیری) دا غوره قاعده ده .

إِنَّا جَدُّنَا صَابِرًا دَادِلًا کوی د ایوب علیہ السلام په دیر و مصیبتونو او په هر مصیبت باندے صبر کول ځکه چه داسه عبارت استعمالیری په مقام د تجربه کولو کس په یو شخص باندے یا په یو کار باندے .

نِعْمَ الْعَبْدُ هُنْکس هم دده عبدیت ذکر کړے شوه و د دوج د تضرع الی الله ته دویاړه ذکر کوی په نِعْمَ سره د دوج د غیرت کولو په توحید باندے چه د هغه د رجحان د نیکو دوهلو عزم کړے و .

۱۱ ۱۲ ۱۳ . د ذکر د ابتلاءاتو دے اجمال په دغه درم انبیاء علیهم السلام باندے چه د هغوی د ابتلاءاتو بیان په نورو سورتونو کس راغلے دے او مقصد په دے کس اثبات د عبدیت د دوی د دے د دے وجه ته لفظ عِبَادَتَا ئی ذکر کړے دے . بیا ئی د دوی پنځه اوصاف د کمال ذکر کړے دی اول اودویم اُولَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ په اول کس مراد دے قوت او کثرت د اعمالو د خیر .

الْأَيْدِي جمع د ید ده په معنی د لاسونو لیکن اکثر عملونه په لاسونو

إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ۝

غورہ کرے دو موتہ دوی پہ غورہ دلی سرہ چہ یانول د کور دوستی دی ۔

وَأَنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنِ الْأَخْيَارِ ۝

یقیناً دوی پہ تیز زبونہ خاٹا د صفا کرے شوی غورہ خلقو نہ وہ ۔

وَأَذْكُرُ اسْمَ عِيسَى وَالْيَسَعَ وَذَا الْكُفْلِ ۝

او یاد کرہ اسماعیل او الیسع او ذوالکفل علیہم السلام ۔

باندے کیڑی دے ویج نہ مراد د ایدی نہ عملونہ دی یا یتا پہ معنی
د نعمت دے یعنی پہ دوی باندے نعمتونہ د اللہ تعالیٰ د یردی یا د دوی
امسانونہ د خلقو سرہ دیر و پہ سبب د دعوتہ الی الخیر ۔

وَالْأَبْصَارُ مراد تربتہ بصیرت قلبیہ دے یعنی خاوندان د علم او معرفت
الہیہ و او پہ دے صفتونو ذکر کولو کس لطیفہ اشارہ دہ چہ
کوم خلق د دوی مخالفت کوی نو د هغوی مثال داسے دے چہ
لرسونہ او ستر کے نہ وی ۔ إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ دَا دَرِیم صفت دے بِخَالِصَةٍ

یعنی خالصہ۔ یعنی حالت او صفت پاک ۔ ذِکْرَى الدَّارِ دلالتہ
ہی پت مراد دے یعنی هغه صفتہ خالصہ داسے چہ دوی ہر وقت
آخرت یا دوی د هغ د پارہ تیاری کوی او نور و خلقوتہ د هغ

تذکیر و رکوی ۔ وَأَنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنِ الْأَخْيَارِ دَا تَخْلُوم
او پنجم صفت دے الْمُصْطَفَيْنِ کس صفت لازمی سلبی تہ اشارہ دہ چہ د
دوی ذاتونہ د خیر و رگنا ہونو نہ پاک دی الْأَخْيَارِ کس صفتہ متعدی

ایجابی تہ اشارہ دہ یعنی پہ نسبت د نور و مخلوق سرہ دوی غورہ دی او
خاوندان د نیکو کارونو دی د حان سرہ او د نور و خلقو سرہ خطیب شریفی

ویلے دی دا دلیل دے چہ انبیاء علیہم السلام د گناہونو نہ پاک دی
حکچہ مطلق اصطفاء سرہ د مطلق خیریتہ تہ دلالت کوی پہ
عصمت باندے ۔

وَكُلٌّ مِّنَ الْاٰخِیَارِ ﴿۴۸﴾ هٰذَا ذِكْرٌ

او دا تول دو د غوره خلقو ته د (یو قسم) ذکر دے

وَإِنَّ لِلْمُتَّقِیْنَ لِحُسْنِ مَا رَبِّ جَنَّتْ

او پوهه غږه چه متقیانو د پاره د پاره د درتلولو دے جنتوته

عَدْنِ مَفْتَحَةٍ لَهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿۵۰﴾ مُتَكِبِیْنَ

د دیرنه کیدلو پورایسته شو د به وی دوی ته دروازے د تکیه به وه وی دوی

فِيهَا يَدُ عَوْنٍ فِيهَا يَفَاكِهَةٌ كَثِیْرَةٌ

په هغه کسین غواری به دوی په هغه کسین میوه د دیرنه

وَشَرَابٌ ﴿۵۱﴾ وَعِنْدَهُمْ قَصْرٌ الطَّرِیْقِ

او د خنک او د دوی سره به وی بندونکی د سترگو خپلو په خاوندانو پاتل

۴۸: دا درې انبیاء علیهم السلام ذکر کوی اشاره ده د دوی ابتلاعاتو او په هغه باندې صبر کولو ته د اسماعیل علیه السلام د وړو کوالی ابتلاء او صبر سورة صافات کسین ذکر شو د دے او د الیسع بن اخطرب او ذوالنکفل ریشترین ایوب علیهم السلام تفصیلی حالات الله تعالی ته معلوم دی. مِّنَ الْاٰخِیَارِ کسین اشاره ده د دوی مصیبتونو ته په دعوت الی الله کسین او په هغه باندې صبر کول او نور اعمالو صالحو ته. د هغکو درې او د دے درې انبیاء علیهم السلام په احوالو کسین تفاضل او فرق ته اشاره او کچه په تفاوت د تعبیر سورة او الله تعالی خه عالم دے په فرق د درجاتو د دوی لیکن زموږ اجمالی عقیده ده تلک الرسل فضلنا بعضهم علی بعض باندې.

د ۵۰: نه تر ۵۱ پورے. روستو د بیان د ابتلاعاتو د انبیاء علیهم السلام ته بشارت اخرویه ذکر کوی دے انبیاء او د دوی تا بعد ازانولره اولفظ د متقین کیم دا ټول داخل دی. هٰذَا ذِكْرٌ متوین د پاره د تنوید دے او نوع عظیمه مراد ده یعنی دا چه تیر شو و واقعات د انبیاء علیهم السلام یو قسم عظیم الشان نصیحت دے او ذکر جمیل د هغوی دے په دنیا کسین او هر چه په اخرت کسین دَوْنِ اِنَّ لِلْمُتَّقِیْنَ او دالفظ په حکم راوړو چه د

اَشْرَابُ ۝ هَذَا مَا تَدْعُونَ لِيَوْمٍ

هیزوئے

12

ہفتہ دی چہ وعادہ یے کیڈائے تھوہ تاسو سرہ دیارہ د درہ

الْحِسَابِ ۝ إِنَّ هَذَا لَكِرْفَتْنَا مَالِكٌ

۲۰۰۰

يَقِي

12

مجلس زہونید دے تیشہ دک لہ

مِنْ تَقَارِدِ هَذَا وَإِنَّ لِلطَّغْيِي

میں نے یہ سب کچھ دیکھا ہے۔

دایں قسم ذکر دے، او یقیناً سرکشانو د پارہ

سورة ذال سرة مربوط شی روالقرآن ذی الذکر (وَإِنَّ عَطْفَ دَ
مضمون دے یہ مضمون دما قبل باندے هذا ذکر رؤساء التقوی فی
الدنیا واما ذکرهم فی الآخرة وان للمتقین۔

اوپہ دے بشارت کیں لس امور ذکر کوی۔ حسن مأب۔ جنات عدن بدل دے ماقبل تہ۔ مفتی تھم الایواب یعنی جنات تہ ذ داخلیدالو پ وقت بیا جنات کیں دنتہ ذ بنگلو دروازے پہ دوی تہ پرا نستے وی لکھ چہ سورۃ زمر سے کہیں دی۔ متکین دا اجمالی حالت دے او نور الایاتون کیں تفصیل دے

ر علی الاراثی متکثون۔ متکثین علی رفرف خضر۔ یدعون فیہا بقاکمۃ کثیرۃ و شراب یعنی رنگارنگ میوے او دیر قسمونہ ذ مشروب اتو۔

حرف د بآ د پاره د ملايست دے يعنى "اواز به ورکوى خادماؤ ته نو هغوى
حاضر پرى متلبس به وى په ميوؤ او شراپو۔ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرِيقِ د بيان
د مکان او خوراکی ته روستو د بيبيانو ذکر کوى او نظر
کول د شے خپل خوند ته چه بل چاته نه گورى اشاره ده د دوى
دير والى حيا او محبت کولو د خاوندانو سره۔ اِثْرًا۔ يعنى په عمر کيښ
او په حسن او جمال کيښ تولى يوشان دى په روايت د ابن عباس رضاه الله
عنهما کيښ راغله دى چه د تولو عمر به ډيرى ډيرش کولو ته وى يادا چه د
خاوندانو سره به هم عمر وى۔ هَذَا مَا تَوْعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ يعنى ورځ د
حساب د دوى د پاره ورځ د انعاماتو ده مناقشه د حساب نيشته۔ اِنَّ هَذَا
لِرِزْقِنَا مَالٍ مِّنْ نَّفَادٍ۔ مراد د دے ته دوام د جنت او د نعمتو د هغه او
د اهل جنت د لکه عطاء غير محدود سورة هود مثلاً اولهم اجر غير ممنون
تئين مثلاً دارد دے په هغه چاچه قول کوى په فناد جنت او د اهل جنت سره
پاکه پيله

لَشَرِّ مَا بَ ۵۵ جَهَنَّمَ يَصْلُوْنَهَا قَبَسُ

بدناتے کے درتلو دے جہنم دے وردا خلیدی بہ دوی عفت نو ناکارہ

الْبِهَادُ ۵۶ هَذَا اَقْلِيْدُ وَقُوَهُ حَمِيْمُ

د آرام کھٹے دے دا خو اوٹکے خو تکیڈے او یہ دی

وَعَسَاقُ ۵۷ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهِ اَرْوَاجُ ۵۸

او وینے ڈوے دی او نور عذابوتہ دی دے پشان قسم قسم

هَذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ

دا یو ولہ دہ ورنوئی تاسو سرہ (دبہ وائی مشران ہرجا خوشخبری) نیشتمہ دوی نور

اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ۵۹ قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ

یقینا دوی داخلیدی یہ اور تہ دوی یہ وائی بلکہ تاسو

د ۵۵ نہ سکاپورے۔ دا تخویق اخروی دے یہ مقابل دے بشارت دے متقینو کیں او دا ہم مشتمل دے لش حالات قبیحہ دے اہل جہنم۔ ہذا مبتدأ خبری حذق دے یعنی ہذا ذکر دے بل قسم ذکر و یعنی دے نعمتو دے جنت ذکر و اوس دے جہنم حالت واورے۔

وَإِنَّ لِلطَّٰغِيْنَ مَرَاد دے تہ کامل طغیان والا دے یعنی مشرک لشوما ب دا اول حال دے یہ مقابل دے حسن ما ب کیں۔ جہنم بیان دے دے شوما ب۔ قبس البہاد ہقہ خیزچہ دوی کھان دے پارہ تیار کرے دے یا مراد تریتہ قراش دے۔ ہذا یہ دے کیں ہم تقدیر دے یعنی الامر ہذا۔ یا ہذا مبتدأ حمیم و عساق کے خبر دے او یہ میں کیں جملہ معترضہ دہ۔ عساق ہقہ کندی چہ بھیڑی یہ دے بدانونو او دے زخمونو دے جہنم والو تہ۔ یا مقابل دے حمیم دے یعنی دیر بچ چہ دے دیر بچ والی دوج تہ سوزول کوی۔ او حدیث دے ترمذی کیں وارد دی کہ چرے یوہ بوقہ دے عساق نہ یہ دنیا کیں توے کرے شی نو تول دے تبا والا یہ بدیوہ شی۔ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهِ اَرْوَاجُ یعنی عذاب اٰخَرُ مِنْ شَكْلِهِ ضمیر پہ تاویل دے مذکور سرہ حمیم او عساق تہ راجع دے۔ اَرْوَاجُ دیر قسموتہ دے عذاب بہ دی۔ ہذا فوج مقتحم معکم دا ذکر دے براءت دے الہو باطلو او دے

لَا مَرْحَبًا بِكُمْ أَنْتُمْ قَدْ مَتَمُّوهُ لَنَا فِي مَنَ

مرحبا نیستہ تاسو لڑہ تاسو رامکین کرے دے داموتہ نو تاکا

الْقَرَارِ ۴۰ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا

جائے دے - اوبہ والی دوی اے ربہ زمونہ چاچہ رامکین کرے مونیرتہ دا

فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ۴۱ وَقَالُوا

نو زیات کرے ہفہ عذاب دوچند یہ ادر کیں - او - دی بہ ادا

مَا لَنَا لَا نَرَى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ

خوجہ دہ مونیر لڑہ چہ تہو ہفہ سری چہ شامل بہ مونیر ہغوی لڑہ

مِنَ الْأَشْرَارِ ۴۲ اتَّخَذْتُهُمْ سَخِرَیًّا

د شر والو تہ ایا گرہوے دو مونیر ہغوی لڑہ مسخرہ کرے شوی

أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ ۴۳ إِنَّ ذَلِكَ

یا کرے دی د دوی تہ سترے زمونہ - یقینا دا

عایدانو د ہغوی دے دیویل تہ - یعنی ہرکہ چہ مشران د دوی جہم تہ
 مخکین داخل شویدی اوتابعداران د ہغوی بہ ملائکواروان کرے
 وی او د ہغوی تہ بہ یے روستو داخلوی نوملائک بہ اوای مشرانو د
 دوی تہ ہذا فوج عت جاعت تہ فوج وائی مقتحم بہ زور سرہ داخلو
 تہ تنگ جائے کیں انتعام وائی - حکم چہ ددوی حیو تہ بہ بہ جہم کیں
 تنگ وی لا مَرْحَبًا بِهِمْ دا قول ددوی مشرانو دے اودا دعاء شر دہ
 یعنی دوی لہ د فراخی نصیب تہ تہ یا جملہ خبر بہ دہ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ
 داہم قول د مشرانو دے او علت دے دہ مرحبا دپارہ - بَلْ أَنْتُمْ
 لَا مَرْحَبًا بِكُمْ یعنی تاسو د دے رعدام وسعت حقداریے او علت یے
 دادے چہ اَنْتُمْ قَدْ مَتَمُّوهُ لَنَا ضمیر کفر او شرک تہ راجع دے چہ بہ
 قرینے سرہ معلومیدی - فَيَسِّرْ الْقَرَارِ قرار ارام تہ دیے کیدی نودا
 جملہ بہ طریقہ د تہکم او دزورے سرہ دہ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا تہم
 بہ طریقہ د دعوت سرہ دے یعنی خوک چہ داعی وی شرک تہ نو
 ہفہ دپارہ دوچند عذاب پکار دے لک - سورۃ احزاب کیں (پاتے پہ بلع)

لَحَقَّ تَخَاصُّمُ أَهْلِ النَّارِ ۖ قُلْ إِنَّمَا

والحق غلبہ دہ چکر دہ دے اور دالو - تہ اویہ یقیناً

أَنَا مُنذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَهِ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ

نہ ویرہ در دہ دے مے اور نیستہ هیچ حقار دے بندگی ووا دالو تالی نہ چہ یو دے

الْقَهَّارُ ۖ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَقَابِضُ

لور اور دے - رب د آسمانو او دے دے او دے دے دے دے دے

الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۖ قُلْ هُوَ نَبَوَّا

نور اور دے بخنہ کوئی دے - تہ اویہ دا خبر

تیر شویدی۔ وَقَالُوا لَا تَرَى رِجَالًا داقول د کثرانو او مشرانو دے تلو دے
 او یہ دے کتب اشارہ دہ لکہ چہ ددوی دے تابعدارے کولو نتیجہ
 ناکارہ بنکارہ شوہ نو دارنگی ددوی داکمان ہم غلط ثابت شو چہ دوی
 بہ توحید والوتہ اشرار ویل او حال دادے چہ هغوی پہ جہم کتب
 نیستہ معلومہ شوہ چہ هغوی اختیار ووا ووا عادت دجا ہلا نو اوس ہم
 جاری دے چہ دوی داعیانو د توحید اوستت او هر حق پرستون شریان
 وائی خو قیامت کتب یہ دوی تہ معلومہ شی۔ اَلْخَذَّائِلُ پہ دے کتب ہمزہ
 استفہائی موجود دے او ہمزہ وصلی حذاق شویدی اودا استفہام تقریری
 دے۔ حاصل دے قول ددوی دادے چہ مؤحدین چہ مونہ ورتہ شریان
 ویل پہ جہم کتب دی زمونہ تہ تہ بنکاریری یا خوز مونہ نظر خراب دے یا
 ہسے تربتہ ستر کے اوریدے دی۔ امر زاغت عنہم الہ بصار مراد دا چہ
 پہ دنیا کتب ددوی دے مرتبہ او د حقیقت تہ زمونہ نظر تہ بند ویا دا چہ
 اوس پہ جہم کتب زمونہ ستر کے ددوی نہ کرے شویدی۔ تَخَاصُّمُ یعنی
 د مشرانو او کثرانو پہ میخ کتب دغہ خیرے کول دا خصومت دے پہ
 اور د جہم کتب۔

۷۷۷۔ داد دعوی د توحید دہ تقریح دہ پہ ماقیل بیان با تدے او
 دا متعلق دے دے ابتداء د سورت سرہ پہ ذکر د صداقت رسول او
 توحید سرہ او کاشیات د توحید د پیرایہ پنچہ اسماء الہیہ ذکر کریدی۔

عَظِيمٌ ﴿۶۷﴾ اَنْ تَمْرُغْنَهُ مَعْرُضُونَ ﴿۶۸﴾

لوہے شان حالادے تاسو ددہ نہ معرغونو کنی ہے

مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ اِلَّا عَلٰی

نیشته مالوہ ہی علم پہ مچس اہوت کن

اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿۶۹﴾ اِنْ يُّوْلٰى اِلٰى اِلٰهٍ

کہا چہ ہوی کورئی کن خبرے کولے دی تہ کیوی ماتہ مچر

۶۷۔ دا بیان د عظیم شان د مسئلے د توحید دے اوور سرہ زبردے اعراض کوڈ نکوتہ۔ ہو ضمیر توحید تہ راجع دے او دارنگ قرآن تہ او یہ دے سورت کنس ماقبل تول ذکر تہ اشارہ کیدیشی۔

۶۸۔ دے ایت تہ تر آخرہ پورے دریم باب دے یہ دے کنس صداقت رسول بیانوی یہ تنقی د علم غیب سرہ دہقہ تہ۔ بیا ذکر د ابتلاء دے ملائکو او ابلیس یا تدے یہ امر د سجود سرہ ادم علیہ السلام تہ او آخر کنس صداقت رسول او د قرآن ذکر کوی دپارہ د موافقت د اول دسورت سرہ۔

یہ دے (۶۹) کنس صداقت د رسول ذکر کوی دپارہ درد پہ معرضیتو چہ تیر شوے ایت کنس ہوی تہ زجرو و حاصل دا چہ تاسو پہ خہ وج سرہ اعراض کوئے حال دادے چہ دے پیغمبر یہ خیل علم سرہ دا خبرے تہ دی کوی بلکہ یہ وحی سرہ ورتہ خبر ورکے شوے دے۔ دے ایت یہ تفسیر کنس مشہور دود قول تہ دی۔

اول قول دادے چہ ملائکہ علی تہ مراد ملائک دی او اختصام تہ مراد بحث کول دی د ملائکو او د اللہ تعالیٰ پہ پارہ د استخلاف د ادم علیہ السلام او د سجدے کنس چہ یہ سورہ بقرہ کنس ذکر شوے دی۔ اختصام صریح سوال او جواب تہ ویلے کیوی جگرہ پورے خاص تہ دے دوم قول حدیث دے یہ روایت د عبد الرحمن بن عائش سرہ چہ ترمذی او حاکم او تفسیر خازن او قرطبی و غیرہم دلتہ ذکر کول دے او اختصام پہ کفار اتہ اور فح درجات کنس دے۔ لیکن اول قول صحیح دے محکمہ چہ روستو دہق ذکر اروان ذکر پاتے پہ بل مع

اَتَيْنَا اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٤٠﴾ اِذْ قَالَ رَبُّكَ

د دے دج نه چه زه ویره ورکوونکے ښکاره یم . کله چه ادیک ستا رب

لِلْمَلِكَةِ اِنِّى خَالِقُ بَشَرًا مِّنْ طِينٍ ﴿٤١﴾

ملایینو یی کوژیکیم د ختیا س

فَإِذَا سَوَّيْتَهُ وَنَفَخْتَ فِيهِ مِنْ رُوْحِي

نو کلاه چہ زہیئے ہر ابرو کم او پوکہ یہ ہفتہ کہیں د روح خلیل تہ

یہ اذ قال ربی للملائکہ اہ سرہ دوم دا چہ دغہ حدیث ثابت نہ دے
تقصیل یے پہ تفسیر خازن کنیں دے حاصل یے دادے امام بخاری ویلے
دی چہ عبد الرحمن بن عائش یوحنا دی دے او پہ ہتھ کنیں ہم
اضطراب (دستہ) دے او امام بیہقی ویلے دی دا حدیث پہ دیرو
ستادو سرہ نقل شویدے او ہتھ بول ضعیف دی او پہ ثبوت دے
دے حدیث کنیں اعتراض دے۔ او کتاب الجرح والتعدیل دین ای خاتم
ص ۲۶۲ کنیں ویلے دی چہ ہتھ خوک خطا شویدی چہ چا ویلے دی چہ
عبد الرحمن بن عائش صحابی دے۔ صحابی تہ دے او ابو ذرہ ویلے
دی چہ دے معروف تہ دے۔

(سوال) کہ اوپے شی چہ امام ترمذی دے تہ صحیح ویلے دی؟
(جواب) محدثین تصحیح د امام ترمذی تہ اعتبار تہ ورکوی ہرکاء
چجرح تفصیلی وی۔ ددے تحقیق تہ معلومہ شہہ چہ ددے حدیث د
الفاظو تہ تجانی لی کل شی یا علمت ما کان وما یكون تہ بریلوی عقیدے
والد دلیل بیسی پہ علم غیب کلی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باندے
نودا استدلال بے غلط دے حکم چہ حدیث ضعیف دے۔

تے۔ پہ دے کیں سبب د علم د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د کرکوی
چہ حقہ وحی دہ اور علم چہ سبب تہ محتاج وی حقہ تہ شرعاً علم غیب نقی
ویلے کیدے۔ اَلَا اِنَّمَا دلتہ لام مقدار دے اِلَّا لَہُما یعنی د دے وجہ تہ
چہ زہ تذہیر مبینیم یا انما مصدر یہ ما بعد یہ تاویل د مصدر کیں دے معنی دا
دہ وحی تہ کیری مگر د انذار۔ اولہ معنی غورہ دہ۔

۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴

فَقْعُوْا لَهُ سَجْدًا ۝۴۷ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ

تو شے ہفتہ تہ سجدہ کوئی - تو سجدہ اوکرہ ملائکہ

كُلُّهُمْ اٰجَمُوْنَ ۝۴۸ اِلَّا اِبْلٰیْسَ

تولو یہ جمع سرہ مگر ابلیس

اِسْتَكْبَرُوْا وَاِنْ مِنْ الْكٰفِرِيْنَ ۝۴۹ قَالَ

توئی اوکرہ او دے دے کافرانو تہ اویل اللہ تعالیٰ

اور دلتہ دا واقعہ ذکر کوی دپارہ دے چہ پہ ملائکو او پہ ابلیس
باتدے ہم ابتلاء کرے شوے دہ پہ مکلف کولو ددوی پہ سجد
ادم علیہ السلام تہ او پہ چاہندے چہ ابتلاء راجی نو ہفتہ د اللہ تعالیٰ سرہ
شریک یا شفیق قہری نشی کید لے او داردے پہ مشرکین بالملائکہ
والجن باندے۔ بشر اسوال دادے چہ مخکین ددے تہ دوی بشر تہ
پیژند لو نو خرتگہ دوی تہ خطاب کیں بشرًا ذکر کرو جواب!
دلتہ مراد معنی وصفی دہ یعنی دا سے مخلوق پیدا کوئم چہ د ہفتہ وجود
او بنان یہ ہمیشہ بنکاریری مگر پہ ہفتہ وخت چہ پہ لباس وغیرہ سرہ
پئے پتا کری او ہرچہ ملائک او جنات دی نو ہمیشہ تہ بنکاریری۔
رُوحی ہفتہ روح چہ پہ ہفتہ کیں د اللہ تعالیٰ تہ سوا ذیل چا ملکیت او
اختیار نیستہ او صرف د اللہ تعالیٰ د طرف تہ دے ہیچ ظاہری سبب پئے
نیشتہ ددے خصوصیت دوج تہ اللہ تعالیٰ تہ پئے اضافت او شو۔
فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ ددے عبارت تہ رواندے تقدیر دے یعنی ہرکچہ
پیدا پئے کرو اور روح پئے یکیں واجوؤ او علم د اسمائہم ورکرد
نویا پئے پہ (امر تجیزی) سرہ ملائکو تہ اویل اسجدوا لادم او دا
تقدیر پہ قرینہ د سورة بقرہ سرہ دے۔ کُلُّهُمْ د تاکید دپارہ دے یعنی
ملائکو تہ ہیچ خوک مخالفت کوونکے تہ وؤ۔ اَجَمُوْنَ پہ دے کیں
اشارہ دہ ہیئت اجتماعی تہ یعنی پہ یوجاعات سرہ پئے سجدہ اوکرہ
جدا جدا شوے تہ دی۔ اودا سجد د تحیہ (سلام) کولو پہ طریقہ
سرہ دہ چہ مخکولہ توکین جائزہ لیکن صرف پہ سرخکتہ کولو سرہ دہ
یہ طریقہ د عبادت او سر پہ زمکہ کیخود لو سرہ نہ وہ۔ رپاتے پہ بلخ)

لَا يَلِيْسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتَ

اے ابلیس! غم غمیز مت کرے کہ تہ ذہ سجدے کو نہ منع ہاتھ چہ ما جو کر پیوے

بِيَدَايَ اسْتَكْبَرْتُ اَمْ كُنْتُ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿۷۰﴾

یہ دواہ لاسو نہ چلو الہا لوئی نہ اوکھ اوکھ ہے کہ تہ ذہ دھت خلقو نہ

قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَ

اوہل مذہ نہ ہولہ ہم ذہ نہ تہ ذہ پیدا کرے ہم ذہ اند نہ او

خَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿۷۱﴾ قَالَ فَاخْرِجْ مِنْهَا

دے پیدا کرے ذہ نہ غم نہ اوہل اللہ تعالیٰ اوکھ دے ذہ نہ

اوز مونہ امت کیں تمیہ صرف السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ویل دی اوور سرہ
مصالحہ او معانقہ کول ہم یہ سڈت سرہ ثابت دی لیکن سرخکت کول پہوخت
ذہ سلام کیں متعہ دی۔ مخکنس ہم دا بحث تہذیب سورتونو کیں تیر شویدے۔
سہ۔ مخکنس اللہ تعالیٰ علت ذہ سجدے نہ کولو ذکر کرو چہ استکبار دے لیکن
بیا ہم ذہ ابلیس نہ تپوس کوی دے دپارہ چہ ذہ دروغ ہم ہکارہ شی حاصلہ
تپوس دادے چہ ستاد سجدے نہ کولو دہ علونو کیں یہ یو علت وی یا بہ دے
ہے دعویٰ کوی کرے وی یا بہ حقیقت کیں لوے ہے۔ خَلَقْتُ بِيَدَايَ دا
تثنیہ دلیل دے چہ مراد د بیدائیں نہ لاسو تہ دی پہ معنی ظاہری سرہ لیکن
کیفیت ذہ ہے باندے اللہ تعالیٰ عالم دے مونہ پکیں بحث نشو کولے دامذہب ذہ
تولو سلقو صالحینو دے تاویل کول پہ قدرت یا نعمت وغیرہ سرہ ذہ قرآن نہ
مخالفت کول دی او پہ دے تعبیر کیں اشارہ دہ عظمت ذہ شان ذہ آدم علیہ السلام
تہ چہ سبب ذہ سجود ذہ حقہ دے۔

قَائِلًا ۛ۔ سورۃ اعراف کیں "ان لا تسجدوا لمرکب" وؤ وجہ ذہ فرق دادہ چہ ہلتہ
ذہ وؤ چہ سجدہ مامور بہ دہ او ذہ مامور بہ خلاق کول دادے چہ نہیے کوی نو ذہ
دے وچہ نہ سجدے ذکر کرے او دلہ خَلَقْتُ بِيَدَايَ کیں سبب ذہ امر ذہ سجدے تہ
اشارہ دہ نو دلہ لفظ ذہ تسجد مناسب دے (رو اللہ اعلم)

ذہ نہ ترسک پورے۔ دا جواب ذہ ابلیس دے پہ اختیار ذہ ویم شق سرہ یعنی
زہ پہ حقیقت کیں لوے ہم او دا ہکارہ دروغ دی۔ خَلَقْتُ مِنْ نَارٍ دا دلیل ذہ دعویٰ
دے او ذہ دلیل دویہ مقدمہ پہ دہ یعنی اور غور دے ذہ نہ نونہیہ ہے دا

فَاتَاكَ رَجِيمٌ ۝ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي

یقیناً تہ ریتلے شوئے ہے ۔ او یقیناً پہ تا ہاندے لعنت لیا دے

إِلَى يَوْمِ الدَّائِنِ ۝ قَالَ رَبِّ فَانْظُرْنِي

تر درخ د جدا پورے ۔ اویل اہلیں الے ربہ نما مہلت داکرہ مالہ

إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ

تر درخ د دوبارہ ڈورتا پورے ۔ اویل اللہ تعالیٰ یقیناً تہ لے د

الْمُنْظَرِينَ ۝ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ۝

مہلت دکرے شوؤ تہ تو درخ د وخت مقرر پورے طم د اللہ تعالیٰ کہیں ۔

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَا أُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝

اویل اہلیں تو قسم دے ستا پہ عزت ہاندے خامشا گمراہ بہ کرم تلو لہ

إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ ۝ قَالَ

مگر بندگان ستا ددوی تہ چہ یہ ساتھ شوئے دی ۔ اویل اللہ تعالیٰ

شوہ چہ زہ ددہ تہ غورہ یم۔ اودا دلیل یعنی رکبری) باطلہ دہ ٹککہ چہ د
ختو فائدے داور تہ دیرے دی یو خودادہ چہ پہ ہفتے کہیں دودہ جنسوتہ دی
خاورے او او یہ اود ہر یو جدا جدا فائدے دی او اور خو یو جنس دے بل دا
چہ دانیات اود ترقی مادہ ختے دی او اور دختولو دختہ دہارہ مادہ دہ او نور
ہم دیر فرق دے بوقیاس ہے پہ مقابلہ د نص د اللہ تعالیٰ کہیں پیش کرے
دے دایو گمراہی دہ او بیاد قیاس ہے فی نفسہ باطل دے دایلہ گمراہی دہ۔
لَقَدْ نَقَّيْتُ سُوْرَةَ هَجْرٍ كَبْرَى "اللَّعْنَةُ" ہے ذکر کرے ووپہ ہفتے کہیں الف لام
عوض دے د مضاق الیہ تہ او دلالتہ تصریح دہ پہ مضاف الیہ ٹککہ چہ دلالتہ
سبب د امر بالسجود ذکر کرے شویدے اود ہفتے باوجود ابلیس انکار کرے دے
نودا مقام د دیر تاکید دے او نور تحقیق سورۃ ہجر کہیں تیر شویدے ۔

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ پہ دے قسم کولو کہیں د ابلیس حیثیت نفسانی ہاندے دلیل دے
یعنی وائی چہ زہ ستا عزت منم اود آدم علیہ السلام عزت نہ منم او حال داچہ
دھفہ عزت ہے پہ خلقت بیداری سرہ ذکر کرے دے۔
قَائِلًا :- ددے واقعہ ماقبل سرہ یوربط دادے چہ (پاتے پہ بل منج)

قَالَ الْحَقُّ وَالْحَقُّ أَقْوَمُ ۖ (٨٤) لَا مَلْجَأَ

پس دا خبره حقه ده او حق وایم زه - خانقاه دکن سکرم

جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَتَّبِعُكَ مِنْهُمْ

چشم ستاره او ۳ صفحه چانه چیه ستا تایجیاری دی ۳ دوی

أَجْمَعِينَ ﴿٨٨﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ

تولو نہ - نہ اولیہ نہ غوارم ستاسو نہ یہ دے یازدے

مِنْ أَجِيرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَفِّرِينَ ﴿٢٩﴾

مزدوری او تہم زک د دروغ جو روٹکو تہ -

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ (٨٤)

تہ دے دا مگر نصیحت دے دپاہ دے عالمینو ۔

مخفیہ ہے دمعرضوں ذکر کرے وواو دا اعراض ددوی دوجے دحسدانہ وونو
پہ دے واقعہ کیں دحسدانہ ابلیس عاقبت ہے ذکر کرد۔

۱۷۷ صفحہ ۱۷۸. الْحَقُّ خیرٌ مَبْدَاً لِّخَدْوَفٍ دے یعنی انا الحق یا هذا الحق یا مَبْدَاً
 دہ او خیرِیُّ لِّخَدْوَفٍ دے (الحق مئی) اور مراد دے تہ راتوں کے جملہ دہ۔
 لَا مَنَکَرٍ جَهَنَّمَ ۱۷۸۔ وَالْحَقُّ اَقْوَلُ یہ دے کہیں عام حق مراد دے یعنی دَاللہ تعالیٰ
 ہر قول حق دے قول دَاللہ تعالیٰ یہ حق کہیں منحصر دے۔ او داسے جملہ یہ
 سورة السجدة ۱۷۸ او سورة هود ۱۷۹ کہیں تیرہ شوے دہ او ہوا دواہو آیاتون
 کہیں الْجَنَّةِ وَالنَّاسِ یے مطلق ویلے دی او یہ دے ایت کہیں مقید کرے دے
 یہ تابع دارے دایلیں سرہ نو داذخ تفسیر او کرخیدو۔

۸۷ سکے۔ روستو د زجر نہ معرضیوقتہ تخویف و دھمکی تہ پہ عاقبت د ابلیس سرہ اوس ذکر کوی صداقت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ اول ایت کہیں اوصداقت د قرآن کریم پہ دویم ایت کہیں۔ اوھر کلمہ چہ مانع د صداقت نہ دودہ خیزونہ دی یوطمح داجر د عوض چہ دھتھ پہ وجہ پورہ حق نشی بیانیہ اودویم دکان نہ خبرے جوہول نو دا دوارہ خیزونہ ئے نفی کول۔ التَّكْلِيفُ تَكْلَفُ عام دے دکان نہ خبرے جوہول اودکان کہیں دداسے مفتونہ دعوی کول چہ ہفتہ پہ کہیں نہ وی۔ او بغير د علم تہ فتوی وکول۔

وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

او خانہ پر ہم پہلے یہ خبر دے دے بات ہے خہ وقت۔ روسو۔

او پہ دے کنس حدیث دے عید اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ دے چہ خوک پہ
یو خبرہ او مسئلہ یاتدے علم لری نو پہ هخ یاتدے دے قول کوی او خوک چہ
دیو مسئلہ علم تہ لری نو او د وائی چہ زہ تہ یو ہیروم حکمہ چہ دا هم علم دے چہ
پہ کومہ خبرہ تہ یو ہیرومے او او ایٹ چہ زہ تہ یو ہیروم او بیایٹ دا الیت کریمہ
اولو ستلو۔

۴۴۔ دازجر دے چہ اوس تاسوا نکار کوئے لیکن خہ وخت روستوبہ یہ دنیا
کس یہ وخت د عذاب کس یا یہ وخت د مرگ کس یا یہ قیامت کس یہ د حقیقت
تہ خبر شے۔ نیاکہ حقیقت حال د قرآن۔ یا خیر د عاقبت د انکار د دہ۔ یا کو مغبوت
چہ قرآن درکری دی، دالفظ دے پولو تہ شامل دے۔

الحمد لله چه تفسیر دسورة من حقم شو

سورة الزمر
۳۹ مکتبہ ۵۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ایاتھا ۷۵

۸

زکوٰۃ ۸

تَنْزِیْلُ الْکِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِیْزِ الْحَکِیْمِ ①

تائیل دے کتاب دی دے طرق د اللہ تعالیٰ نہ چہ نور اللہ دے حکمتوں والا دے

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورة زمر او دے بل نوم سورة عُرف دے .

ربط دے سورة دما قبل سرہ پہ دیو طریقو سرہ دے . اولہ طریقہ دادہ چہ پہ تیر شوے سورتونو کیں عجز او ابتلا کائناتے دے زکاتو ذکر کرے معلومہ شوع چہ حقوی د اللہ تعالیٰ شریکان اوزور اور سفارشیان نشی کیدے نو اس پہ دے سورت کیں دے نتیجہ ذکر کوی چہ ہفہ توحید فی العبادت دے . دویہ طریقہ چہ سورة ص کیں انکار دوی د توحید تہ ذکر کرو نو پہ دے سورت کیں تفصیل د عقیدے د مشرکانو او عقلی دلیلو تہ پہ توحید باندے ذکر کوی . دریمہ طریقہ دادہ چہ دہفہ سورت پہ آخر کیں ذکر کرل "ولتعلنن نباہ بعدا حین" نو پہ دے سورت کیں نبا د قرآن یعنی صداقت او دعویٰ د قرآن ذکر کوی .

دعویٰ د سورت - رد دے پہ شرک فی العبادات والالوہیۃ باندے پہ عقلی دلیلو نو سرہ او پہ رد کولو د تہو لو قسمونو د شرک اعتقادی سرہ شرک فی العلم ، شرک فی التصرف ، شرک فی العبادات ، شرک فی الدعا ، رد پہ اتخاذ الولد للہ اور پہ شفاعت قہریہ باندے . او پہ ذکر د مقابلہ پہ مینع د حال د مؤحدینو او د حال د مشرکانو کیں پہ صفاتو او پہ جزاکانو سرہ .

(تنبیہ) پہ دے سورت کیں دلیلو تہ د دعویٰ سرہ پورہ مناسب دی یعنی پہ دلیلو نو کیں د خالقیت او مالکیت او ربوبیت رہ روزے پیدا کولو او پانچو پ او مرگ داوستلو سرہ) دا تہو ذکر دی او خالق ، مالک ، رب ضرور حق دار د عبادت دی .

خلاصہ د سورت - د سورت تقسیم دے پنجہ بابونو تہ . اول باب

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ

بیشا نازل کریدے مونو تاتہ دا کتاب د حق جکر کولویا نوینا کوہ اللہ تعالیٰ

مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۚ ۝ أَلَدِّينِ ۚ

خالص کوہ حقہ لہ ہندگی - خبر نیے خاص اللہ تعالیٰ لہ دین (بندگی)

ترسٹ پورے دے . پہ دیکھن ذکر صداقت د قرآن دے او بیا ذکر مقصد د قرآن چہ توحید فی العبادۃ دے بیا رد دے پہ دوح عقیدہ د مشرکونہ بات دے یو عقیدہ د وسیلے شرکیے او دویہ عقیدہ د اتخاذ الولد دے بیا دوح عقلی دلیلونوی چہ پہ ہع کس خالقیت د اللہ تعالیٰ ذکر کوی بیا دوح زجرونہ دی بیا بیان د تقابل د مؤحد او د مشرک دے پہ دوح ایاتون کس . بیا پہ خلور و ایاتون کس پہ دلائلو و جیسو سرہ مسئلہ د توحید فی العبادت ذکر کوی بیا تخویف اخروی دوح ایاتون کس بیا تقابل د فریقیتو دے پہ خلور و ایاتون کس .

(تفسیر)

۱۔ پہ دے ایت کس ذکر صداقت د قرآن کریم دے . او تعریف دھفہ دے پہ دے صفت سرہ چہ منزل من اللہ دے افتراء تہ دہ . العزیز اشارہ دہ صفا تو د قدرت تہ الحکیم اشارہ دہ صفا تو د علم تہ . ۲۔ پہ دے ایت کس ذکر مقصد د نزول قرآن دے چہ دھفہ تہ اجمالی تعبیر کرے دے پہ بِالْحَقِّ سرہ یعنی دا قرآن متلبس (مشتمل) دے پہ حق باندے بیا تفصیل دے دھفہ مقصد چہ حق دے پہ فَاعْبُدِ اللَّهَ سرہ چہ توحید فی العبادت والا لوہیت دے . (سوال) اول لفظ تنزیل دے چہ دلالت کوی پہ لگ لگ نازلید لو باندے او بیا لفظ انزال دے چہ پہ یوخل نازلولوتہ ویلے کیری ، ددے الفاظو د جمع کولو خہ وجہ دہ ؟

جواب اول دادے چہ قرآن مونر لگ لگ نازل کریدے او پہ دے طریقے سرہ دہ قول قرآن نزول پورہ شویدے مگویا کہ پہ دے کس دفع د وہم او شوبہ چہ پہ لگ لگ نازلولو سرہ پہ دے کس نقصان نہ دے راغے .

جواب دوم دادے چہ فیصلہ کرے دہ مونر قطعی فیصلہ چہ تاتہ پہ پوہ کتاب نازلوؤ نو ہفہ ہم شور و کرے دے پہ لگ لگ نازلولو سرہ . یعنی اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ عَلَیْكَ الْكِتَابَ دیکھ دے پہ لگ لگ نازلولو سرہ .

مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ دین پہ معنی د عبادت دے (پاتے پہ بل مخ)

الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ

خالص دے ، او حقہ کسان چہ تیوے دی سوا دے اللہ تعالیٰ نے

أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ

مددگار (روائی) بندگی نہ کوو مونہ کدوی مگر دے دپارہ چہ نزدیکی مونیہ اللہ تعالیٰ تہ

زَلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ بِحُكْمٍ بَيِّنَةٍ رَفِیَ مَا هُمْ

پہ نزدیکی کوو سرہ یقیناً اللہ تعالیٰ بہ فیصلہ اوکری بہ میخ ددوی کیں بہ حق تجرکیں چہ دوی

فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ

پہ حق کیں اختلاف کی یقیناً اللہ تعالیٰ توفیق نہ ورکوی حقہ چاہہ

هُوَ كَذِبٌ كَفَّارٌ ۝ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ

چہ دیر دروغزن دے دیر کفر کوونک دے کہ غوخطہ اللہ تعالیٰ چہ جوہ کبریٰ خان لوہ

او اخلاص تہ مراد توحید دے حکم چہ عبادت بغیر توحید تہ معتبر تہ دے
او پہ دے کیں اشارہ دہ چہ ہر عبادت پہ نیت باندے موقوف دے۔
۱۔ ہر کلام چہ اخلاص دے عبادت دے اللہ تہ دیر خلق قائل وو پہ شرک او پہ
ریا وغیرہ کیں مبتلا وو نو دے حقوی دے تنبیہ دپارہ لے پہ حریف دے تنبیہ سرہ
او فرمائیل **الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً** او داعلت دے امر دے اخلاص فی العبادت دے
الْخَالِصُ حقہ عبادت دے چہ خالی وی دے ہر قسم شرک او ریاہ او سمعہ او
داجرت دنیویہ وغیرہ تہ۔ او دے مجاہد تہ نقل دے چہ دلتہ الدین شامل
دے ہو لو او امر او نواہیو تہ چہ پہ ہو لو کیں خلوص شرط دے دپارہ دے
صحت او دے قبولیت۔

او بیا رد دے پہ مشرکین فی العبادت باندے چہ ٹوک دے اللہ تعالیٰ نہ سوا
دے مخلوق عبادت کوی او بھانہ کوی چہ داز مونہ دپارہ اللہ تعالیٰ تہ دے نزدیکت
وسیلے دی **مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ** دا لفظ شامل دے تمام ماسوی اللہ تعالیٰ
کہ ملائک وی یا انبیاء یا اولیاء او حقہ بتان چہ ددوی پہ شکوہ باندے
جوہ کپے شوے وی او دارنگ دے حقوی قبر و نو تہ ہم شامل دے۔
دلت مراد دے اولیاء تہ معبودان دی۔ **مَا نَعْبُدُهُمْ** دا جملہ مستانقہ دہ
جواب دے سوال دے یعنی کہ دوی تہ او پلے شی چہ دے غیر اللہ عبادتو تہ

وَلَدَّ الْأَرْضُفِي مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ

ولہ خالقہ غورہ کرے یہی وہ دہقہ چاہتہ چہ پیدا ہوگی

سُبْحَنَهُ ۚ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۝

پاک دے ہقہ ڈولدا تہ ہقہ اللہ تعالیٰ دے یو زور اور دے ۔

وہ کوئے ایادوی خدا یان کنڑے نو دوی جواب کوی چہ خدا یان جے تہ
 گنڑو لیکن وسیلے جے گر جوو اللہ تعالیٰ تہ نو ددوی درضا ساتلو دیارہ د
 ددوی عبادت کوو نو دما تعبد ہم تہ ورتاندے یقولون لفظ پتہ دے ۔ او
 تفسیر قرطبی کنس ویلے دی چہ ددوی ددے بھانے کولو جواب پہ سورۃ
 احقاف ۱۱ کنس دے او دلہ صرف زجر ورکوی حکمہ چہ دوی د قرآن دمقصد
 نہ خلاف کوی ۔ او ابن کثیر تفسیر کنس ویلے دی چہ دغہ مشرکانو بتان جوہ کرے
 ور پہ شکونو د ملائکو مقربینو سرہ پہ خپل گمان باندے او دغہ شکونو
 عبادت جے کوو پہ دے عقیدے سرہ چہ عبادت ددے شکونو بعینہ عبادت د
 ملائکو دے او دا ددے دیارہ چہ اللہ تعالیٰ تہ زمونہ سفارش او کوی پہ
 مدد کولو او روزے راکولو کنس او نورو حادثاتو دنیویو کنس او د آخرت نہ خو
 دوی منکروو راویا جے لیکے دی) داشبہ دتیر شوو مشرکانو وہ او وس م
 دہ او رسولان ددے شبہ درد دیارہ راہیلے شویدا ۔ (نورہ وایم)
 "چہ ہرکلاہ د ملائکو وسیلے گنڑل او د ہغوی عبادت کول شرک دے
 نو د پیرانو او د قبرو نو د ہغوی وسیلے تیول او ہغوی تہ سجدے لگول او د
 ہغوی د قبرو نو نہ طواف تہ کول او د ہغوی نذرانے ورکول رچہ دا عبادت
 دی) دایقینا شرک دے ۔ فیما ہم فیہ یختلفون یعنی مشرکان وائی چہ دا وسیلے
 دی داسفارشیان دی او زمونہ حاجات پہ اللہ تعالیٰ باندے پورہ کوی او کورتے کنس
 اختلاف دے پہ طریقو د عبادت د غیر اللہ کنس او د مؤمنانو سرہ جے اختلاف
 دے پہ توحید فی العبادت کنس نو ددے فیصلہ عملی پہ رجزا اوسزا)
 د قیامت پہ ورخ او کپے شی ۔ او پچیلہ یہ دغہ معبودان ددوی نہ اتکار
 او کوی لکہ سورۃ سیاست کنس او احقاف ۱۱ کنس او فاطر ۱۱ کنس چہ ذکر
 دی ۔ کاڈی دروغزن دپہ دعویٰ د تقرب الی اللہ کنس ۔ گفاد منکر دپہ زہرہ کنس د توحید
 اللہ تعالیٰ تہ چہ دینولو انبیاء علیہم السلام اتفاق مسئلہ دہ او د قرآن د نزول مقصد
 دے او ددے وجہ تہ جے صیقہ د مبالغہ ذکر کرے دہ ۔
 ۱۔ دا ہم زجر اور دے دے پہ مشرکین فی العبادت باندے ریاتے پہ بل م

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ يَكُوْنُ

پیشگیری دی ۱. ممانعت او ۲. زودگی ۳. حق بیکان ۴. کولو ۵. دیان را تفری

الْبَيْتَ عَلَى النَّهَارِ وَيَكُونُ النَّهَارُ عَلَى الْبَيْتِ

شہدہ پہ دیخ بائیسے او رانٹاری ورخ پہ شہدہ کیں

وَسَخَّرَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرَ كُلٌّ لِّجُورِي

اولہ خدمات کیں لگوئے دی	نمبر	او سپورٹس	دا ٹول	چلیں
-------------------------	------	-----------	--------	------

لَا جِلَّ مَسْمُومٌ ۖ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

ذیل کے آیتیں مقررے خبر ہے خاص اللہ تعالیٰ زور اور بختہ کو دے دے۔

چہ دوی عبادتِ دَغیر اللہ کوی نو پھاتہ کوی چہ دَا اللہ نازولے دی
اللہ تعالیٰ دوی خپل نائبان گر خولے دی او دوی تہیئے د الوہیت د کارونو
اختیار ور کرے دے اودا معنی د اتحاذا الولد دہ نو پہ دے ایت کین د ک
عقیدے رد کوی او اوس ہم دا عقیدہ پہ دیرو جاہلانو کین موجود دہ ۔
لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ یعنی کہ چرے اللہ تعالیٰ ولد
نیولے نو تا سو خو خے تہ پہیئے نہ سپار لو بلکہ پمچلہ خو خہ پہیئے نیولے وو
اوتاسو تہ یہیئے خبر در کرے وے لیکن اللہ تعالیٰ پمچل ہیج کتاب کین دا
خبر نہ دے ور کرے چہ قلہ نکه ولد د اللہ تعالیٰ دے ۔ الْوَاحِدُ داسے
یو دے چہ دھقہ تہ ولد تہ پیدا کیری اودا رنگ یو دے پہ تصرف کولو کین
نولد تہ حاجت نہ لری۔ الْقَهَّارُ پہ ہر خہ او پہ ہر چا بات دے زور اوردے نو
ولدا و نائب تہ ہیج ضرورت تہ لری ۔

سہ۔۔۔ توحید فی العبادت اثبات کیا۔۔۔ اول دلیل عقلی دے اودا افاقی دلیل کے
دلائل کو یہ کہ اللہ تعالیٰ خالق دے اور رب متصرف دے یہ اجزاء و زمانہ کیں
چہ شہ او ورخ دی او یہ اسباب و تغیر و زمانہ کیں چہ نمر او سپر برقی دی۔
یگور تکریر و تغیر و تہ ویلے کیبری مراد تری تہ پتول دی او ہر کدہ چہ پہ حساب
شرعی کیں شہ مخکین دہ و ورخ تہ دے و جے تہ د شپ ذکرے مخکین
کے دے یہ ورخ یا تہ دے۔ العقار یعنی بختہ کول دے دے دے دے دے دے دے دے
بلکہ سرے دے تہ چہ زور اور دے لیکن مؤمنانو تہ بختہ کوی او د
کافرانو تہ عذاب روستو کوی۔

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ شِمْرَ جَعَل

پیدا کړی ئے تاسو د نفس يو نه بيا ئے پيدا کړی ده

مِنْهَا رُجُوهَا وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ

د مغه نه د مغه او پيدا کړی دی تاسو لږه د غارو ته

ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقْكُمْ فِي بُطُونِ

اته جوړ ئے پيدا کړی تاسو په خیتو

أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمٍ

د ماښادو ستاسو کښ په يو پيدا ئش روستو د بل پيدا ئش ته په تیارو

ثَلَاثٌ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ط

دېو کښ دغه الله تعالی رب ستاسو د دے خاص مغه لږه ده بادشاهی

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ قَالِي تَصْرَفُونَ ۝ ٦ ۝

نیشته همدار د بتد کښه سوا د مغه نه، نو ځکه رنگ اړولے کیدا ئشه تاسو . که چرے کفر کو ئے تاسو

۱- دادویم دلیل عقلی انفسی دے په دے کښ هم خالقیت او تصرف در ربوبیت د الله تعالی ئے ذکر کړی دے . وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ أَنْزَلَ په معنی د خلق دے تعبیر ئے په انزل سره کړی دے ځکه چه انعام ژوند پاتے کیدا ئی په بویو سره او بوی پيدا کیدا ئی په او بو سره او اوبه د برے نه نازل کړی شویدا ئی او دارنگ هر یو پيدا ئش چه په اسمانی اسبابو سره وی نو د هغه ته تعبیر کولے شی په انزال سره . ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ لکه چه سورة انعام ۱۲۷ ۱۲۸ کښ تیر شویدا ئی . خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ لکه چه سورة مؤمنون ۱۵۷ کښ ذکر دی .

فِي ظُلُمٍ ثَلَاثٌ یعنی مخلوق په یوه تیار کښ هغه څیز نشی جوړولے او الله تعالی په درے تیارو کښ برابراسان جوړوی یوه تیاره د خیت د مور دویمه د رجم (رجه دانی) دریمه د پریوان یعنی هغه باریکه پرده چه د یخی نه چاپیره وی . ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ دایو نتیجه ده د ماقبل دلیلونو . لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ دادویمه نتیجه ده ، قَالِي تَصْرَفُونَ زجر دے .

فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ

نو یقیناً اللہ تعالیٰ بے حاجتہ دے ستاسو تہ او تہ خوبنوی بنماکانو خیلو لورہ

الْكَفْرِ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَاهُ لَكُمْ

کفر کول او کہ چرے شکر کوئے تاسو نو خوبنوی ہنہ تاسو لورہ

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ

او تہ شی پور تہ کوئے یوینتی والہ پیستہ ذنناہ ذیل چا بیا یہ طرق ذرب ستاسو تہ

مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

مرجعیل ستاسو دی نو خبر یہ درکوی تاسو تہ یہ ہنہ عملو تہ چہ تاسو ئے کوئے

إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝ وَإِذَا مَسَّ

یقیناً ہنہ بنہ پومہ دے یہ ہنہ خبر چہ یہ سینہ پورے خاص دی - او کلہ چہ اور سی

الْإِنْسَانَ ضَرَدًا عَارِئًا مُّذِيئًا إِلَيْهِ شَمًّا

انسان تہ تکلیف نو رابی رب خیل اخلاص کوؤتکی ہنہ تہ بیا

کے۔ یہ دے ایت کنس ذکر ذ فریقینو دے روستو ذ دلیلوتہ تہ۔ یہ اولہ جملہ کنس زجر دے او اشارہ دہ چہ ستاسو ذ کفر کولو ضرر او نقصان اللہ تعالیٰ تہ نہ رسی بلکہ تاسو تہ رسیری او یہ دویمہ جملہ کنس جواب سوال دے چہ ذ کفر ضرر یہ اللہ تعالیٰ باندے نیشہ نومع کول تربتہ ولے کوی؟

جواب او شو حاصل داچہ ہیج مولیٰ ذہر خیل مری کفر (ناشکری) تہ خو خوی نو اللہ تعالیٰ خود پر ہم کوؤتکے دے نو ہنہ ذ بنماکانو ذ پارہ کفر خرنکہ خو خری۔ او دے ایت تہ معلومہ شوہ چہ ارادہ ذ اللہ تعالیٰ یوصفت دے اور ضایے جدا صفت دے ارادہ ذہر خہ کوی لیکن رضایے یہ ہر خہ پورے تہ متعلق کیبری او دامذہب ذ اہل سنت والجماعت دے۔ او یہ دریمہ جملہ کنس بشارت دے یہ قبلو ذ شکر او اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ ستاسو شکر تہ محتاج تہ دے او یہ خلورمہ جملہ کنس جواب سوال دے چہ ذ کفر ضرر یہ اللہ تعالیٰ باندے خو نہ راجی لیکن یہ ہنہ چا باندے راجی چہ ذ کمرہ کولو مشران وی نو جواب او شو وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ ۱۱۱۔ او بیا روستو جملو کنس تخویف دے او ہر کلہ چہ ذ عملو نو بنیاد ذ زہر نیت کول دی یعنی دار و مدار ئے پ زہر باندے دے نو آخر کنس ئے او فرمائیل إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ -

إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو

چہ کہ مذکور ہوا ہے کہ نعمت دے خول طریق نہ ہیر کوی حقہ چہ دہ یہ راہلہ کولہ (دالہ تعالیٰ)

إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّیُضِلَّ

ہو دے نہ محکین او جوہ کوی اللہ تعالیٰ لہ شریکان دے دہا چہ کولہ کوی غلی

عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا

د لہ دے دالہ تعالیٰ نہ تہ اوایہ مزے واخہ یہ کفر خیل سورہ لہ زماہ

إِنَّكَ مِنَ أَصْحَابِ النَّارِ ۝ أَمْ مَنْ هُوَ

یقیناً تہ د اور والو تہ یے ۔ یا حقہ خوک چہ حقہ

قَائِلٌ إِنَّا إِلَٰهٌ بَدِيعُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ

طاعت کوئی دی یہ وقتوہ د شیہ کین سجده کوئی تہ او اولہ ویرہ کوی

الْآخِرَةِ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ

د آخرت تہ او امید ساقی د رحمت د رب خیل تہ تہ اوایہ یا

م۔ دا زجر دے مشرک تہ چہ حقہ قریق اول دے یہ تناقض د مطالعہ د
دہ سورہ چہ یہ حالت د ضرر کین اللہ تعالیٰ تہ قریا دوتہ کوی او یہ حالت
د نعمت کین شرک کوی۔ دے یہ سورہ یونس ۱۰۱ او اسراء ۱۰۷ او سورہ
نحل ۱۰۷ سورہ عنکبوت ۱۷ او سورہ لقمان ۱۷ کین ہم تیر تشویدی ۔

مُنِيبًا إِلَيْهِ يَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝ وَإِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنِيرُ ۝
شریک تہ جوہ دی۔ خولہ تخویل یہ ابتدائی عطیہ کین مستعملیری سرکہ د
دے تہ چہ د حقہ نعمت رعایت او تربیت ہم کیری۔ مَا كَانَ يَدْعُو

مَا يَهْدِيهِ رَبُّهُ ۝ وَإِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنِيرُ ۝
مراد اللہ تعالیٰ دے۔ لِيُضِلَّ لہم د عاقبت دے او یہ معنی لازمی او متعدی
دوارو سورہ کیدایشی۔ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا ۝
دہ دعوکا نے قبلی او نعمتو تہ ورکوی۔ دا د دنیا متاع او قائدے دی چہ
کافرانو تہ ہم ورکیدے شی دادلیل تہ دے چہ دے دحق تابع دے ۔

يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا

برابر دی۔ ہفہ کسان چہ علم لری او ہفہ کسان

لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ۝

چہ علم نہ لری یقیناً نصیحت قبولی خالص عقل والا

قُلْ يٰعِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ

تہ اوایہ اے بندگانو زما ہفہ کسان چہ ایمان ہے لہوہے ویرہ کوی دے رب خیل تہ

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۝

کہانہ دہفہ کسانو چہ اخلاص ہے کرے دے پہ دے دنیا کتب خائستہ حال دے

وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ

او ملک زمینکہ دے اللہ تعالیٰ فراخہ دہ یقیناً پورہ بہ درکیدیشی صابرانو تہ

۳۹۔ پہ دے کس حال دے فریق ثانی ذکر کوی پہ طریقہ دے تقابل دے دواہودلو سرہ پہ صفتونو دے عمل او دے علم کتب۔ دے مومن درے عملی صفتونہی ذکر کرے دی اول صفت قرأت دے مراد دے قنوت تہ طاعت دے۔

انَاءِ الْيَلِّ ہرکہلہ چہ دے شے قیام او موع کوی نو معلومہ شوہ چہ دے ورے خافوہ کوی او دا صفت دے محبت دے۔ دویم صفت یحذر الزلزلہ دے داصفت دے حقوق دے دے یزجوا رحمۃ ربہ دے صفت دے رجاء دے۔ ہرکہلہ چہ پہ دے سورت کتب مسئلہ دے عباد دے نوپہ دے ایت کتب دے عبادت اجزاء ہے ذکر کرل۔ او دے امنی مقابل حذف دے یعنی کس نہ یفعل کذا لک۔ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي دافرق دے پہ صفت دے علم او عدم علم کتب یعنی موحد چہ درے صفتو تہ مخفی لری دے عالم دے او مشرک چہ دے صفتو تہ پہ کتب نیستہ ہفہ جاہل دے او پہ دے کتب اشارہ دے چہ کوم عالم کتب دے درے صفتو تہ تہ وی نو دے ہم پہ نیزد اللہ تعالیٰ جاہل دے او دا دلیل یہ قصیلت دے علم باتا دے لیکن مراد دے علم تہ علم دے توحید او شریعت دے سرہ دے عمل تہ لکہ ابو حیان ویلے دی چہ مراد دے علم تہ ہفہ دے چہ معرفت دے اللہ تعالیٰ پرے حاصلیری او دے سطح دے اللہ تعالیٰ تہ پرے بچ کیری اوروح المعانی پہ اشارات کتب ویلے دی ہفہ کسان چہ پیڑنی قدر دے معبود خیل نو دے ہفہ تہ غواری او ہفہ کسان چہ

اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝ قُلْ اِنِّیْ اَمْرٌ

ثواب دے معبود نہ پیڑنی نو دے ماسوا تہ غواہی ۔ اتما یشکر یعنی پہ دے فرق
بانتا دے ہذا خوک پوہیری چہ عقل سے دے وہمونی دے مقابلہ تہ خالی وی ۔

شاہ ۔ ہر کلاہ چہ بیان کرے شو اوچت شان دایمان والو اوس دہغوی قرائض
ذکر کوی ۔ تقوی ، احسان ، ہجرت ، صبر او یہ دے باندا بشارت بیانی
قُلْ یَا عِبَادِی ، دا امر دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ رسول
دخطاب د اللہ تعالیٰ سرہ مؤمنانو تہ حکم چہ کلام د رسول کلام د مرسل
وی یعنی اوایہ اے رسولہ زما د طرف تہ رچہ اللہ تعالیٰ وائی اے بندہ کاوزما
او قول د جاہلانو غلط دے چہ ہغوی وائی چہ دے ایت تہ معلومہ
شوہ چہ مونہ مؤمنان بندگان د رسول یو حکم دا دے سورت د دعوی
تہ ہم خلاف راسخی چہ فاعبد اللہ مخلصالہ الدین ۔

نو دا قول د جاہلانو تحریف او اثبات د شرک دے ۔ الذین امنوا دا اشارہ
دہ چہ مراد د بندگانو تہ عام تہ دی بلکہ ہقاہ کان چہ دے سورت د دعوی
منونکی دی ۔ فی ہذہ الدنیا حسنة مراد د حسنة تہ جنت دے او فہ
ہذہ الدنیا متعلق دے پہ احسنوا پورے او مراد د احسان تہ اخلاص د
بندگئے دے بلکہ چہ یہ حدیث جبرائیل کنس رافے دی) یا مراد د حسنة
تہ خائستہ ژوند د دنیا دے یعنی ہقاہ ژوند او مالو تہ چہ د دین او آخرت
د پارہ خرچ کیری کوم چہ ذکر دے پہ ربنا اتنا فی الدنیا حسنة او کنس او
بنا پہ دے توجیہ سرہ فی ہذہ الدنیا متعلق دے د حسنة سرہ ۔

وَارْضُ اللّٰهُ وَاَسْخَہ دا ترغیب دے ہجرت کولو یعنی ہر کلاہ چہ امر د تقوی
او ترغیب احسان تہ ذکر کرے شو نو وہم راعے چہ بعض وخت پریو ملک
کنس پہ دے باندا عمل کول کران شی نو خلاف کول پہ جائز وی ؟
نو جواب اد شو چہ خلاف پہ تہ کوی بلکہ ہقاہ ملک د پر پردی پہ ہجرت
کولو سرہ ۔ او ہر کلاہ چہ د ہجرت پہ تکالیفو باندا دے صبر کولو
ضرورت دے نو ورپسے جملہ کنس د ہغوی بشارت ذکر کرے شو ۔

آی اَعْبُدُ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۝

جہ بندگی کو تو تم ذات اللہ تعالیٰ چہ خالص کوؤنکے ہم ہفتہ لڑہ بندگی

وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ۝

او حکم کرے شویدے ماتہ چہ ہم و زہ ہدیہ د مسلمانانو تہ

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ

تہ اویاہ یقیناً زہ ویریکم کہ چہے نافرمانی اوکرم د حکم در بچل د عذاب

يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝ قُلْ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ

د ورے لویہ تہ تہ اویاہ اللہ تعالیٰ لڑہ بندگی کووم خالص کووم ہفتہ لڑہ

دِينِي ۝ فَأَعْبُدُوا مَا يَشَاءُ مِمَّنْ دُونِهِ

بندگی چیلہ تو بندگی کوئے د ہفتہ چاچہ غوارے تاسو بیوا ذات اللہ تعالیٰ تہ

۱۲۔ ۱۳۔ ۱۴۔ دا دینی دلیونہ دپارہ د دعویٰ دسورت دی چہ توحید

فے العبادت دے او دے تہ طریقہ د تعلیم ویلے کیڑی جواب د سوال دے یعق

ہرکہ چہ مؤحد ہجرت کوی نو مشرکین سوال کوی چہ ہجرت ولے کوئے

نو دے یہ اوائی چہ ماموریم یہ توحید فے العبادت سرہ او ہفتہ یہ دے

ملک کنس مشکل دے حکم ہجرت کووم بیا سوال او شوچہ اعمال قلبیہ

پت کیدے شی ہفتہ کوہ لیکن ظاہری اعمال مکوہ نو ہجرت تہ حاجت تہ

راخی نو دے بہ جواب اوکری وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ

مراد د اسلام تہ ظاہری عملونہ دی چہ دا ہم مامور بہادی دا زہ نشم

پن خود لے۔ لِأَنْ حَقَّ لَدُنَّ دِلَالَت کوی چہ مامور یہ حذق دے اودا غایت

د امر دہ یعنی امر بالتوحید والاعمال۔ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ دا

لفظ د نبی یہ بارہ کنس دے حکم چہ ہر نبی پچھل امت کنس اول مسلمان وی

یا مراد د اول تہ صرف سبقیت رہیے والے کوؤنکے دے اسلام تہ۔

بیا سوال راغے چہ اگرچہ تانہ امر شوئے دے لیکن کیدے شی چہ دا

امر د وجوب دپارہ نہ وی نو مخالفت کول تربیتہ جائز دی نو جواب بہ لاشی

پہ دے جملے سرہ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ اللَّهَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

سبب د لوئے عذاب دی۔ بیا روستو د سوال جواب تہ بیان د جدا دالی د

فَلَنْ يَكُونَ الْخَيْرَيْنِ الْكَذِبَيْنِ خَيْرًا

یہ آریہ یقیناً پردہ تادان کین دی حقہ کسان تادان کیرل

نَفْسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ۚ وَاللَّهُ

خاتونہ اور بال بچہ چل لڑے پہ درخ د قیامت خبر

ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانِ الْبَيِّنِ ⑮ لَهُمْ

دا تاون نینکان دے۔ دوی لره یه

مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلُكٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ

پورے طریق دے دی ہے سوری دی اور تہ او لائنے کدوی یہ

ظُلْمٌ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ ط

موری وی - دا ویرہ درکوی اللہ تعالیٰ پہ دے سرہ ینا کا تو خیاں

لَارِے دُ مُوَحِّد او مُشْرک دے پہ دے لفظ سرہ قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ مُخْلِصَالَهُ
رِئِیُّ او عَکْبَہ امر دکر شو یوؤ نو پہ دے کتب پہ امر باندا دے عمل کولو
اعلان دے او هر کله چہ مقصود پہ عمل کتب تخصیص دعبادت دے
نود دے وچ نہ مفعول یے مقدام ذکر کرو۔

۱۵۸۔ مکتبے نے لارڈ مؤحد ذکر کر کے نو پہ دیکھیں لارڈ مشرک ذکر
کوی چہ عبادت کول دے ماسوی اللہ دی او مقصد پہ دے امر کیں زجر دے
دے وجہ نہ ورپے تخویف دے عذاب نے ذکر کرے دے۔ الَّذِينَ خَسِرُوا
أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ مراد دے خسران نہ شرک فی العبادت کول پھیلے او
اہل او تابعداران خیل شرک تہ رابیل کا او ہر کلمہ چہ پہ دنیا کیں دوی پہ ک
خسران باندے تہ پوہیری دے وجہ نہ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نے ذکر کرو یعنی
قیامت کیں یہ دوی خسران بنکارہ شئی۔ او پہ آیت کیں نے دے خسران پہ بارہ
کیں دیر تاکیدات ذکر کرل اول پہ إِنَّ الْخَاسِرِينَ سرہ دویم پہ عرق
دالہ سرہ دریم هُوَ خَلُودٌ الْمَيِّتِينَ سرہ اشارہ دہ چہ دے مشرک نہ زیات
خسران والہ ہیٹوک نیستہ۔ او ورپے دے خسران تفصیل ذکر کوی پہ
لَهُمْ مِنْ قُوَّهِمْ ظُلٌّ ۱۵۸ سرہ یعنی اور دے جہم پہ پہ دوی باندے دھر
طرق نہ احاطہ کوی۔ ظُلٌّ نہ مراد طبع دی ر پاتے پہ بل (ع)

يَعْبَادُ فَاتَّقُونَ ﴿١٤﴾ وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا

اے بندگوارے کو تم سے ڈرنا - او حقہ کسان چہ دہہ کوی

الطَّاغُوتِ أَنْ يَعْْبُدُوا هَا وَأَنَا بَوَّالٌ إِلَى اللَّهِ

دہر طاغوت دہر کے کولو دہرہ تہ او کوشی اللہ تعالیٰ تہ پہ اخلاص سرہ

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٥﴾ الَّذِينَ

دوی لہ خوشخبری دی نوزیرے ورکہ بندگوارے کسان دی

پشان د غم و رنج و او پور تہ ظلم تہ غواش اولاد دے تہ مہادویے شویدے
پہ سورۃ اعراف ۷۷ کیں -

سوال - لاندے تہ ظلم پہ حقہ وجہ ویلے دی ظلم خود پاسہ وی ؟
جواب - دے تہ مشاکلہ لفظی ویلے کیری بکہ جزاء سیئۃ سیئۃ مثلھا - بیا
سوال راقی چہ پہ دے عذابو تو ذکر کولو کیں حقہ فائدہ دہ عنادیان خونہ
منی نوجواب یے او کرو یہ ذلک بخوف اللہ عبادہ سرہ یعنی دے تہ فائدہ
انایت والہ کسان اخلی - بیا یے دے عذابو تو نہ دے کیدلو طریقہ بیان کرہ
يَا عِبَادُ فَاتَّقُونَ سرہ -

سوال - مخکین حال د فریق منکرینو ذکر شو سرہ د تعویض اوس پہ مقابلہ د
مغوی کیں ذکر کوی حال د مؤحدینو او مغوی تہ بشارت - او دھغوی شیر
مفتونہ ذکر کوی اول صفت وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتِ أَنْ يَعْْبُدُوا هَا
حقہ خلق چہ دہہ کوی د بندگئے کولو د غیر اللہ تہ یعنی ہبہ قسم شرک تہ
کوی - الطَّاغُوتِ مبالغہ دہ پہ طغیان کیں پہ حقیقت کیں حقہ چاتہ ویلے
کیری چہ دیر زیات سرکش او کمراہ وی شیطان انسی او جتی پکین داخل
دی او مجازاً ہر معبود من دون اللہ باندے اطلاق کیری لکہ بتان ، قبرونہ
د اولیاء وغیرہ حکمہ عبادت ددوی سبب د کمراہی دے دا اطلاق د سبب
دے پہ مسبب باندے دا خطیب شریعتی پہ - سراج المتیر کینے لیکلے دی -
دویم صفت وَأَنَا بَوَّالٌ إِلَى اللَّهِ مراد دے تہ د شرک او کفر تہ تو یہ کول او توحید
باندے پوحوالے دے - لَهُمُ الْبُشْرَىٰ پہ ترہہ کیں بہ خوشحالہ وی پہ
دنیا کیں او پہ وخت د ختکدن کیں بہ ملائک بشارت ورکوی او دارنگ
پہ وخت د بعث بعد الموت او میدان حسر او موقف د حساب کیں دے

يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

چہ غول کہی ویٹا تہ نو تابعداری کوی د دید خائستہ د ہفتہ تہ

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۖ وَآلِهِ

دہ کسان مقلہ دی چہ ہدایت کرے دے دوی تہ اللہ تعالیٰ او دہ کسان

هُمْ أُولُؤٰلِآءِ ۖ لَا بَأْسَ ۚ أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ

دوی خالص عقل والا دی ایا مقلہ غول چہ پورہ شوی ہی بہ مقلہ بات

تولو تہ عام دے حکمے مطلق ذکر کرے دے۔ فَيَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ دے کہیں اشارہ
 دہ چہ دا مقلہ او روستوا جزاء دے عبادیت دی او عبادیت سبب دے بشارت دے۔
 دریم صفت الذین یستمعون القول فیکسب صفتو تہ قلبیہ ورو او دا صفتو تہ د
 جوار خودی دالقول تہ مراد قرآن او حدیث دی دا بہ توجہ سرہ الوری حکمہ چہ
 سقاع قصدا دأوریا لو تہ ویلے کیبری یا مراد دقول تہ مطلق خبرے دی حق او
 باطل بے دلیلہ او یہ دلیل سرہ، ینہ او بدے۔ نو دے استماع کوی دپارہ دے
 چہ حق او باطل پکتن معلوم کری۔ خلورم صفت فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ یعنی دعلم تہ
 روستو عمل کول دی ہرکلمہ چہ مراد دقول تہ قرآن او حدیث وی نو مراد د احسن تہ
 مقابل د حسن او د جائز دے او حقہ پہ عباداتو معاملاتو تولو کہیں شتہ۔ مثلاً یہ
 موخ کہیں احسن دادے چہ پورہ مشتمل وی پہ شرطوتو او ارکانو او موافقو سنت
 ذنی علیہ وسلم واپہ اختلافی مواضع کہیں پہ راجح طریقہ باندے عمل وی
 او کہ مشتمل وی پہ مکروہاتو باندے نو جائز بہ شی لیکن احسن نہ دے دارنگ
 پہ معاملاتو کہیں پہ چاہندے دین (قرض) دی تو چہ معاف بے کری یا ورلہ مہلت
 درکری او دارنگ پہ مذاہبو کہیں چہ کوم مذہب د دلیل پہ لحاظ سرہ راجح وی
 پہ مقلہ باندے عمل او کری او دارنگ یو طرف تہ اصح حدیث اتفاق وی او بل
 طرف تہ صحیح حدیث اختلافی وی لکہ احادیث ذرفح الیدین پہ موخ کہیں ماسوا
 د اہل تکبیر تہ دا صحیح اتفاق دی او احادیث د نزک ذرفح الیدین اختلافی صحیح دی
 او دارنگ واجب مقدم کوی پہ مستحب باندے او مستحب مقدم کوی پہ مباح باندے۔
 او ہرکلمہ چہ مراد دالقول تہ مطلق وی نو د احسن تہ مراد مقابل د سیو
 (بدے) دے یعنی مسائل او احکام او خبرے ہر قسم ادبی لیکن عمل پہ مقلہ
 باندے کوی چہ پہ دلیل شرعی سرہ ثابت وی۔ نو پدے (پاتے پہ بل مخ)

كَلِمَةً الْعَذَابِ ۖ أَفَأَنْتَ تَنْقِذُ مَنْ

فیصلہ ۵ عذاب تو ایسا تہ یہ بچ کرے حقہ چالہ چہ

فِي النَّارِ ۚ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ

یہ نور کیں ہمیشہ دی لیکن حقہ کسان چہ دیرہ کوی ذ رب نکل تہ

لَهُمْ عَرْقٌ مِّنْ قَوْقَهَا عَرْقٌ مَّيِّنَةٌ ۚ

دوی لورہ پارو خانے دی چہ پور تہ دھنہ نورے بالافانے دی بچہ

تَجْرِي مِّنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَا اللَّهِ

بھیری لاندے دھنہ تہ تھرو تہ وعدہ کرے دہ اللہ تعالیٰ

لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ۚ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ

کلاف تہ کوی اللہ تعالیٰ د وعدے بخلے تہ ایسا تہ گورے تہ چہ یقینا اللہ تعالیٰ

کیں اشارہ دہ چہ سرکہ د علم تہ یہ چاہے بے دلیلہ تقلید تہ کوی۔

پنجم صفت چہ دوی خاواندان د ہدایت دی۔ شہیریم صفت دوی صاق عقل والا
دی اشارہ دہ چہ جاہلان بہ دوی تہ گمراہان او بے عقلہ وائی لیکن د اللہ تعالیٰ
یہ تیز دوی ہدایت والا او بتیاہ دی۔

۱۹ سئل : یہ دے دوارہ آیا تو تو کیں مقابلہ د فریقینو یہ جزا سزا کیں بیانوی اول
تخویف دے او دویم بشارت دے۔ اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ مُؤْنَتٌ لَفْظِيَّةٌ تہ دے
راوے محکمہ چہ کلمہ یہ معنی د قول دے او یہ صیغہ د مذکر کیں تشدید
دے او یہ صیغہ د مؤنث کیں نرم والی تہ اشارہ دہ او دلالتہ سخت والے د فیصلہ
مراد دے۔ کَلِمَةُ الْعَذَابِ مراد دے تہ فیصلہ د تقدیر دہ یہ اشقیاء وابتلاء
یا مراد ترینہ حقہ قول دے چہ یہ اخر د سورۃ ص ۸۵ کیں ذکر شویدے۔

اَفَمَنْ دَپَارَہ جزاء پتہ دہ (کمن لیس کذا لی) یا اَفَمَنْ اَمَّتْ تَقْدِیرُہ جزاء دہ
خواسم ظاہری ہے یہ خانے د فہمیر باتدے ذکر کرے او ہمزہ د استفہام ہے د
تاکید دیارہ دہ کرتہ ذکر کرے دے۔ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا یہ دے کیں بشارت ذکر
کوی دویم قریق لورہ مرکبہ چہ یہ س کیں د متکربو دیارہ عذاب د برہ طرق او
لاندے طرف تہ ذکر کرے وؤ نوپہ دے ایت کیں د جنتیانو دیارہ لاندے باتدے
غرق ذکر کوی۔ لَكِنَّ تفسیر قرطبی کیں ویلے دی چہ دائر کیں دلالتہ د استدراک

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ

راوردی د آسمان د طوفی ته اوبه نو چلوی هغه لویه چین

فِي الْأَرْضِ شَرٌّ يَخْرُجُ بِهِ زُرْعًا مُخْتَلِفًا

په زمکه کین بیا رااوباسی په هغه سړه فصل چه مختلف دی

أَلْوَانُهُ شَرٌّ يَهْبِجُ فَتَرْبُهُ مُصَفَّرًا شَرٌّ

رنگونه د هغه بیا اوج شی نو دین ته هغه زېر بل

يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا

اوگرخوی هغه لره مات لومات یقیناً په دے کین خاکی نصیحت دے

لِأُولَى الْأَلْبَابِ ۝۲۱۱ أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ

خامن عقل والو لره - آیا نو هغه څوک چه پراښته وی الله تعالی

دپاره نه دے ځکه چه مخکین نفی نیشته بلکه دپاره د انتقال د یو قطعه ته بله قطعه ته دے غرق من فوقها غرق په دے کین دیر تاکیدات دی چه غرق جمع ده د هغه شمار ته دے معلوم بیا دویم هم جمع ده د هغه حد هم ته دے معلوم - مبینة دالفاظ د دے فائدے دپاره دے چه د دنیا د بشکلو چتونه چه خومره اوچت شی نو کمزور دے وی او د جنت چتونه ټول مضبوط او محکم دی او یو حدیث مرفوع کین وارد دی چه بخاری او مسلم نقل کړې دے چه جنتیان به اهل غرق ته دخپل ځان ته اوچت داسے وینی لکه چه ستور د چمکدار د توره ستور ته په مشرق یا مغرب کین پاتے شو دے وی اتاسو یئ ویتیدا د وچه د فرق د مرتبو د دوی د یو تربله، دوی او یل یا رسول الله دغه به منازل د انبیاء علیهم السلام وی هغه او قمر ما تیل نه بلکه قسم په هغه ذات چه زمانفس د هغه په لاس کین دے دا هغه سړی دی چه ایمان یئ په الله تعالی یاتدے راوړ دے او تصدیق د رسولانو یئ کړې دے -

س : د دے آیت ته تر سله پورے دویم باب دے په دے کین دریم دلیل عقلی دے بیا تقابل د فریقینو ذکر کوی سره د ترغیب الی القرآن او تخویف اخروی ته او بیا تخویف د تیوی او ترغیب الی القرآن او مثال ذکر کوی دپاره د حال د فریقینو بیا تقابل د فریقینو په تخویف او بشارت سره (پاتے په بل مخ)

صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ ۖ

سینہ دھغہ دپارہ داسلام نو عہدہ پہ رتبا باندے دی ذکر رب دظہنہ

قَوِيلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۖ

نو قباوی دہ عہدہ چارہ چہ سخت دی زروتنہ دھغی (دوربیلو) ذکر داللہ تعالیٰ نہ

أُولَٰئِكَ فِي ضَلٰلٍ مُّبِينٍ ﴿۳۷﴾ اللَّهُ نَزَّلَ

دھغہ کسان پہ کسراوی شکارہ کتب دی - اللہ تعالیٰ نازل کرے دی

او تسلی رسول تہ او ذکر دحال د قریقینو بیا خنوم دلیل عقلی اعترافی سرہ د
رد دشرک فی التصرف تہ بیا اعلان دبراءت او ترغیب الے القرآن سرہ د
حال د قریقینو تہ۔ پہ دے رستہ کتب روستو د بیان د خالقیت د اللہ تعالیٰ تہ
بیان د ربوبیت دھغہ دے امواد د تربیت د وہ دی او بہ او بوقی د ادوارہ
د اللہ تعالیٰ پہ تصرف او اختیار کتب دی او یہ دے کتب فناء د دنیا تہ ہم اشارہ
کوی دپارہ د تذکیر د الخیر چہ مخکب ایت کتب دھغہ ذکر او شو۔

فَسَلِّكُمَا يَتَابِعُ فِي الْأَرْضِ يَعْنِي هَٰذَا أَوْبَهُ دَبَارَانِ چہ پہ زمکہ کتب داخلہ کری نو
پہ زمکہ کتب جینے شی نشان د رگونو پہ جسم کتب نو د زمکہ پہ رگونو کتب تقسیم شی۔
لَنُكَفِّرَنَّ وَلَنُؤْتِيَنَّ النَّارَ پہ دے کتب تذکر او عبرت دے دپارہ د توحید او دپارہ د
اثبات د بعث بعد الموت او دپارہ د فناء د دنیا او ورسرہ تذکیر دے د حال د
قرآن کریم پہ طریقہ د مثال سرہ چہ دارنگ قرآن یے د آسمان تہ نازل کرے
دے او پہ زرونو د خلق کتب داخل کرے دے چہ پہ ہغہ سرہ مختلف اثار
پیدا شی پہ چاکبں بے اثر او شی او پہ چاکبں ناکارہ اثر پیدا شی۔

۳۷۔ پہ دے ایت کتب تقابل ذکر کوی د دوارو دلو او مخکب ایت کتب چہ
کوم دلیل ذکر شو نو دھغہ تہ دانتفاع حاصلو دپارہ علت ذکر کوی چہ شرح د
صدر دہ۔ او مراد پہ شرح د صدر سرہ انابت دپارہ د قبولو د اسلام د یعنی شہاد
او عندا دھغہ دزہ تہ اللہ تعالیٰ لرے کری نو اسلام قبول کری او روستو
د اسلام قبولو تہ پہ قرآن باندے پوہہ شی د نور تہ مراد قرآن دے نو پہ
دے نور سرہ ہغہ پہ اسلام باندے مضبوط او پوخ شی۔ او دے جزا پتہ
دہ یعنی رکن طبع اللہ علی قلوبہم و آفاساہ پشان دھغہ چاکبے شی چہ د
ہغہ پہ زہرہ باندے اللہ تعالیٰ مہر دھلے وی او سخت کرے وی او استفہام

أَحْسَنُ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي ۝

دیرے غایتہ خبرے چہ کتاب دے یو شان بیابا بیانیدی ۱

تَقْشَعُرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ۝

درختہ جگیدی (خوئے زیک زیکہ کیری) دھقہ نہ پہ خرمو دھقہ کساتو چہ ویرہ کوی د رب خیل نہ

ثُمَّ تَذَلُّونَ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ۝

پا نو میری خرمی دھوی او زرو نہ دھوی ذکر د اللہ تعالیٰ نہ

ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي رَبُّهُ مَنْ يَشَاءُ ۝

دا ہدایت د اللہ تعالیٰ دے ہدایت کوی پہ دے سرہ چہ غواہی اللہ تعالیٰ

وَمَنْ يَضِلَّ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ۝

او ہقہ ٹوک چہ بے لارے کوی وی اللہ تعالیٰ نو نیستہ ہقہ لہ ہٹوک پہ لارے روا تو ٹوکے -

انکاری دے یعنی دوی یو شان نشی کیدے۔ قَوْلُ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ دَا عِلت دَعَم مساوات د دے دوار ردلو دے اوبعض مفسرینو دلتہ روایت نقل کپیدے چہ علامت د شرح صدر درے دی اتابت جنت تہ، نفرت د دنیا تہ تیاری کول دپارہ دمرگ مخکس د راتلو دھقہ نہ۔ نو د قسوة قلب علامت د دے مقابل دی۔
عن ذکر اللہ عن اجلیہ دے یعنی د اللہ تعالیٰ ذکر دوج نہ د دوی پہ زرو نو کس قسوة پیداشی لکہ ولایزید الظالمین الارخسارا یا مراد د دے عن قبول ذکر اللہ دے۔

۲۔ داصداقت دقران دے او ترغیب دے ہقہ تہ دپارہ ذرائع کولو د قسوة دزہ کوم چہ مخکس ایت کس ذکر شویدے او پہ دے ایت کس او وہ صفتونہ دقران کریم ذکر کپے دی اول صفت احسن الحدیث پہ قران کریم باندے حدیث اطلاق نور ویتوہ ایاتونو کس شتہ حکہ چہ حدیث ویلے کیری ہرہقہ کلام تہ چہ بیانیدی او دے لفظاً ہم احسن دے حکہ چہ دیر فصیم اوبلیغ دے اولذات درکوونکے دے قاری تہ او اوریدونکی تہ اگرچہ شعر نہ دے او معنی ہم احسن دے چہ تناقض او اختلاف تہ پاک دے پہ اخبار و تیر شوڈ اوراتلونکو کس یے ہجہ دروغ نیستہ او عجائبات یے تہ ختم کیری۔ دویم صفت کتاباً یعنی جمع کوونکے دھر خیر دے۔ دریم صفت متشابہاً یعنی پہ (پاتے پہ بل مخ)

اَقْمِنِ يَشْقَىٰ بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ

ایا حق خوں چہ خان بچ کوی پہ مہ خوف سورہ ذ ناکانہ عذاب نہ پہ درخ

الْقِيَمَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ

ذ قیامت او اوہ دینے شی ظالمینو نہ چہ اوٹکے سزا ذ حقہ عیونو

حُسن اور فصاحت بلاغت کہیں بول آیا تو نہ اور سورتو نہ یو شان دی اگرچہ پہ درویش
 کلونو کہیں نازل شویدے او کہہ د مخلوق کلام وے تو پہ دومرہ زمانہ کہیں یا جورولو
 باندے پہیے دیر نفارت او اختلاف رائے وے او دے دلیل پہ سورہ تساءل
 کہیں تیر شویدے۔ خلورم صفت مَرَاتٍ یعنی ددے قہے او احکام او وعدا او وعیدو
 مایا ذکر شویدی او دارنگ ملوت ہے بار بار کیبری او زرہ تریستہ نہ مہیری۔
 مثالی جمع د مثنیٰ دہ او کتاب مفرد دے لیکن مراد کتاب نہ آیات نہ او تفصیلات
 د کتاب دی تو پہ جمع سورہ ہے صفت صحیح دے۔ پنجم صفت تَفْشِيرُ مَثَلِ الْجَلْدِ
 الَّذِي يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ اقشعار دیتہ وائی چہ د ویرے دوجے نہ د انسان پہ
 بدن باندے و بختہ نفع اوریری او داصفت دخرمن دے تو جلود ہے ذکر کرہ
 او داحالت دزرہ دخشیت نہ پیدا کیبری دوجے نہ یخشون ہے ورسرہ ذکر کرو۔
 شپورم صفت شَمْرَتَيْنِ جَلْدُوهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ یعنی دفعہ ویرہ دزرہ
 او دخرمن سبب او گرچی داطمینان او دعبت نو دھے وچ نہ نرم والے راشی پہ
 خرمین باندے و بختہ پہ خائے خائے کینی او دارنگ انداموتہ ددفعہ انسان
 داللہ تعالیٰ د ذکر اطاعت دپارہ استعالیبری او پہ زرہ کہیں ایمان محکم اوزیات شی او دا
 ترتیب پہ سورہ انفال س کہیں ذکر شویدے او داد قرآن کریم اعجاز دے چہ ویرہ
 سبب داطمینان او گرچی پہ خلاف دتورو تخویفاتو چہ حقہ د ویرے نہ نفرت
 پیدا کوی۔ ادھرکہ چہ اقشعار او نرم والے پہ خرمین باندے ظاہریری نو ددے
 وچ نہ جلود ہے مخشیں ذکر کرو۔ تفسیر قرطبی او بحرالمحیط و ابن کثیر او سراج
 المتیر کہیں پہ دے خائے کہیں سخت تردید ہے دحقہ متصوفو ذکر کرے دے چہ پہ
 وخت د ذکر کو نو کہیں پہ ہفوی باندے بے ہوشی راشی یا گدا کوی یا ہویو نہ
 دی او دیتہ جذبیہ وائی او داکمال گہری۔ نوکہ داکمال وے او بتہ صفت د
 نو اللہ تعالیٰ بہ دصحابو او دتورو مؤمنانو پہ صفت کہیں پہ دے ایت کہیں ذکر
 کرے وے۔ داسماء رضی اللہ عنہا او دسعید بن عبد الرحمان نہ نقل دہ
 چہ داجنبہ دشیطان دوجے نہ دہ او د ابن سیرین رحمۃ اللہ نہ نقل دے

تَكْسِبُونَ ﴿۲۳﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

چہ تاسو کول - تکذیب کوئے وڈ ہفہ کسانو چہ دے دوی نہ مکن وڈ

فَاتَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۲۴﴾

نہ راتے دوی تہ عذاب دے دے کائے تہ چہ دوی نہ ہو میل -

فَإِذَا قَهُمُ اللَّهُ الْخُرُوزَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

نہ وٹولہ دوی تہ اللہ تعالیٰ شرمندگی پہ ژوند دیری کیں

وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۲۵﴾

او عذاب عذاب دے آخرت دیر لوئے دے کہ چرے دوی پوھیدے -

چہ دوی یوتن دیہ پخت دے کوئے (پہ بلے) باندے یا پہ دیوال باندے کیتی یا دے کوئی پہ غارہ باندے کیتی او پہ ہفہ باندے دے ہول قرآن اولو ستلے تی کہ دے بے ہوشہ شو اور او غور خیدلو نو دے یہ رشتے وی پہ جنایہ کیں۔ اور صفت ذلک ہدی اللہ دا اشارہ قرآن تہ دہ یا اقشعرار اولین تہ چہ صفت دے قرآن والو دے ۲۳۔۔۔ دا تخویف آخری دے متکربو تہ روستو دے بیان دے حال دے مؤمنانو تہ او پہ دے ایت کیں تقابل دے لیکن دویم جانب اے حذاف کہے دے رکمن امین مرت العذاب بسبب القرآن) اودا سے سورہ جم سجده سنگ کیں دی۔ بوجہا، یعنی پہ جہم کیں یہ پرچے او غور خولے شی اولو سن بہ اے تہ لے شوئے وی نو دے بہ پہ فحے سرہ خان دے عذاب نہ۔ بچ کوی لیکن نہ بہ شی۔ بچ کیدے یعنی بلہ طریقہ دے دفع عذاب ورسرہ تیشہ او دا طریقہ قائدہ تہ ورکوی۔ او احتمال شتہ چہ مراد دے وجہ تہ وجاہت او شرافت دنیویہ شی یعنی دے دے قیامت دے عذاب نہ خان پہ دنیوی عزت او شرافت سرہ۔ بچ کول غواہی او دے قرآن سرہ دشمنی کوی لیکن پہ دے وجاہت سرہ نہ شی۔ بچ کیدے۔

۲۴۔۔۔ دا تخویف دنیوی دے پہ ذکر کو لو دے حال دے متکربو تہ شو دے۔

مِنْ قَبْلِهِمْ لَقَدْ دَمِنَ كَيْسَ اسَاطِرَ دہ تزدے والی دے زملے تہ لکہ قوم سبا او قوم ثنج وغیرہ۔ فَاِذَا قَهُمُ مَبْرَدِیْلَ دی چہ ہر اندام تہ بخا اثر رسلیدی نوہے تہ ذوق ویلے کیری کہ ہفہ۔ درد وی او کہ تریموالے او کہ خویو والے وی۔

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ

۱۰ یقیناً بیان کر دی ہوئی مخلوق تہ پہ دے قرآن کہیں

مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۱۱

۱۲ ہم و عطاوونہ دے دیارہ چہ دوی نصیحت قبول کری۔

قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ

قرآن عربی دے تہ دے کنگ لہ والہ دے دیارہ چہ دوی

يَتَّقُونَ ۱۲ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ

دیرگی بیان کر دیے اللہ تعالیٰ یو شان چہ یو سرے دی پہ حق کہیں

شُرَكَاءٌ مُتَشَكِّسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ

دیر یوے والا وی جگر مار اویو بل سرے دی پورہ دیوسری دیارہ

هَلْ يَسْتَوِينَ مَثَلًا ۱۳ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ

۱۴ دوی برابر کیہے شی پہ حالت کہیں ستائشہ خدا میتوب دیو اللہ تعالیٰ دہ ایکہ

سے ۲۸: یہ دے ایاتونو کہیں ترغیب دے قرآن تہ دیارہ دیچ کید لو د عذاب د دنیا او آخرت نہ کوم چہ مخکین ایاتونو کہیں ذکر شو۔

مِنْ كُلِّ مَثَلٍ مراد دے تہ مثالو تہ دے کل نہ مراد ہذا دی چہ ہذا تہ حاجت وی۔ یا مراد دمثیل نہ قسمونہ د بیان او د وعظونہ دی یا مراد دمثیل نہ نمونہ

دعذاب د سابقینو دی۔ قرآن حال د من القرآن نہ پہ معنی لغوی سرے یعنی لو ستلے کیدے شی ترقیامتہ پورے۔ عَرَبِيًّا ژبہ عربی فصیحہ او بلیغہ ژبہ دہ دے

پشان بل لغت واضح نیستہ یا مراد دے تہ معنی لغوی دہ یعنی واضح مقصد والا دے۔ غَيْرَ ذِي عِوَجٍ مراد دے تہ شبہات او شکوتہ او اعتراضونہ دی حکمچہ

عوج د عین پہ زیر سرہ مستعلیبری پہ معانی کہیں او پہ زور د عین سرہ پہ اجسامو کہیں۔ ہر کلاہ چہ ضرب الامثال دیارہ دیادداشت او نصیحت وی نواول

ایت کہیں یے یَتَذَكَّرُونَ ذکر کرو او غیر ذی عوج کہیں اشارہ دہ چہ شبہات او شکوتہ نہ یے کوؤیکے دے دے ویج تہ یَتَّقُونَ یے ذکر کرو۔

اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّكَ مَعِيٌّ وَّ

دیر دوی تہ تہ یو مہدی یقیناً تہ مرکب ویکے ہے او

۲۹۔ تیر شوی الیت کیں من کل مثل ذکر و نو پہ دے الیت کیں دے ہفے یو خاص مثال ذکر کوی دپارہ د فرق پہ مینے د حال د مشرک او مؤحد کیں۔
مُتَشَاكِسُونَ جگر مارا وضدیان دی پہ انصاف ہم تہ رضا کیری او یو بل سرہ اتفاق ہم تہ کوی۔ تفصیل د مثال دادے چہ دیو مریں دیر مولہ کان وی لیکن بدخویہ او وضدیان وی یو تن چہ دے مریں تہ دیو کار حکم او کپی نوبل د ہفہ پہ صد کیں د بل کار حکم او کپی او درارہ اتفاق تہ کوی او محلف ہم تہ کوی او کہ دے مریں تہ حاجت بینش شی یا پرے تہ مصیبت راشی نو د مولہ کان تہ یو کس ہم د دے سرہ امداد تہ کوی دے دے دے اخلاق د ہفوی تہ نو د امرے پہ ضرور دیر تنگ ژوند کیں وی او پریشان پہ وی او بل مریں دے چہ د ہفہ یو مولہ دے او ہفہ مولہ کیں د رجولیت یحق د سپی تو ب اخلاق ہم شتہ شریف دے محافی کوؤنکے دے سخی او کریم دے پہ خیل مریں ظلم تہ کوی پہ حاجت او مصیبت کیں ورسرہ امداد کوی نو ضروری خبر دہ چہ د امرے پہ پہ خیل ژوند کیں دیر خوشحالہ وی نو دارنگ مشرک چہ دیر الہہ ئے نیوے دی یو ہم حق دار د بندے گنری بل ہم گنری یو الہہ دیو مصیبت لرے کو لو ذمہ وار گنری او بل بل مصیبت دپارہ بیا دا الہہ د دے مشرکان پیر ان او ملایان دی چہ عنادیان او حرصناک دی نو کہ دا مشرک دیو عبادت کوی نو بل تربیتہ خفہ کیری یو تہ نذرانہ شکرانہ اوہی نو بل درتہ غصہ وی او پہ یو وخت کیں ئے دیر حاجتو تہ وی نو حیران وی چہ دے یو حاجت لہ یو دربار تہ زم نو ہفہ بل دربار د بل حاجت دپارہ زمانہ پاتے کیری نو دا مشرک دیر پہ تنگ ژوند کیں دے او مؤحد سرے خود دیو اللہ عبادت او طاعت کوی پہ یو وخت تربیتہ ہر حاجت غوختے شی نو د دے ژوند بنہ پہ آرام دے نو معلومہ شوہ چہ دوی برابر تہ دی۔ اَلْحَمْدُ لِلّٰہ د ادلیل دے چہ صفتو تہ د الوہیت بول دیو اللہ تعالیٰ دپارہ دی او دوی پہ الہو کیں د اصفوتہ نیستہ نو دا معبودان د اللہ تعالیٰ سرہ شریک نستی کیدے نو دوی عابدان ہم برابر تہ شی کیدے۔

قائلہ :- د امثال د بُتانو عبادتو تہ کوؤنکو سرہ تہ لکی د دے وچ خطیب شریفی لیکے دی چہ د امثال د ہفہ چا دے چہ دوی د علما د اد پیرانو عبادت کوی پہ دے عقیدہ چہ ہفوی پہ زمونہ دپارہ شفاعت (شرکیہ) کوی اد ہر برقعہ عیدہ لری چہ زمانہ عالم او پیر پہ حق باندا دے دے او دابل پہ باطل باندا دے دے

اِنَّهُمْ مَّيْتُونَ ﴿۳۰﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ

یقیناً دوی به هم مړه کیږی . بیا به یقیناً تاسو به ورځ

الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿۳۱﴾

د قیامت د خپل رب په محکمین . تاختونه کوئ

سټ سټ :- هر کله چه سخت رد او کړم شو په مشرکانو باندې نو هغوی دغه د وچ نه خیرم کولې چه دا نې د مرګی چه مونږ ترینه خلاص شو نو په دے ایت کښ جواب دے چه مرګ خو په ټولو باندې راځی نو د بل چا په مرګ خوشحالی کول هیڅ فائده نه لری او دارنگ په مرګ سره د جګړونو خلاصیږم بلکه روستو د مرګ نه په دویاره ژوند د قیامت کښ به جګړم وی او فیصله به وی .

تَخْتَصِمُونَ دا اختصام عام دے که په میخ د مؤمنانو کښ وی او که د کتابیانو کافرانو سره او که د مشرکانو سره .

قَائِلًا :- میت په شدا د یو سره په هغه چا باندې اطلاق کیږی چه مړ نه وی لیکن مړ کیږی په او په سکون د یا سره هغه چاته ویل کیږی چه مړ وی لیکن دا فرق اکثری دے کله د یو بل په معنی هم راځی لکه انک لا تسمع الموتی او یحیی الموتی کښ موتی جمع د میت (شدا) دے لیکن مراد ترینه مړی دی . او د دے ایت ته معلومه شوه چه په نبی صلی الله علیه وسلم باندې هم مرګ راغله دے د دے وجه دفن کړم شویدم . او قرطبی لیکل دی چه دا خبره الله تعالی د دے وجه ته ذکر کړه چه څوک د نبی صلی الله علیه وسلم په مرګ کښ خلاق او نکړی او یل دا چه معلومه شی چه پیغمبر په دے صفت کښ د نورو خلقو سره مساوی (برابر) دے .

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ

نو خوک لوئے ظالم دے دھتہ چانہ چہ دروغ وائی یہ اللہ تعالیٰ باتدے یاد دہن کتری

بِالصَّدَقِ إِذْ جَاءَهُ ط أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ

رشتیا و لورہ کلہ چہ رانے دے تہ ایلا تیشہ یہ جہنم کیں

مَتَوًى لِّلْكَافِرِينَ ۝ وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ

خائے د اوسدلو کافرانو لورہ او ہتہ خوک چہ رادے دی رشتیا

وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ۝

او تصدیق یے د ہتہ اوکرو دتہ کسان دوی متقیان دی

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۝ ذَٰلِكَ

دوی دپانہ ہتہ نعمتونو دی چہ دوی غواری پہ نیز د رب د دوی دا

جَزَاءُ الْبَحْسَيْنِ ۝ لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ

بدلہ دہ دے دپانہ چہ معاف کری اللہ تعالیٰ د دوی تہ

أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ

ناکارہ ہتہ عمل تہ چہ دوی کریدی او بدلہ دیکری دوی لورہ ثواب د دوی

۳۲۔ یہ دے کیں فیصلہ د مختصمون (اختصاص) ذکر کوی نو اول تخویف
اخروی ذکر کوی متکربوتہ۔ کذاب علی اللہ پہ نسبت کولو د ولد او د شریک
کیں او دارنگ پہ تاویل د صفاتو د ہتہ کیں چہ ہتہ د خان بوصفت ویلے
دی لکہ یدر (س) او خوک اوئی چہ دے تہ قدرت مراد دے لکہ چہ چہ یہ
موئلہ وائی۔

۳۳۔ ۳۴۔ ۳۵۔ یہ دے ایاتو نو کیں بشارت دے مؤمناتو تہ۔ جَاءَ بِالصَّدَقِ
صدق تہ مراد مسئلہ د توحید دہ او کتاب د اللہ تعالیٰ دے یعنی ہر ہتہ خوک
چہ دعوت کوی قرآن او توحید تہ۔ وَصَدَّقَ بِهِ دے تہ مراد تول مؤمنان
دی چہ دعوت د توحید او د قرآن اومنی۔ او د دوی پنچہ حالتونہ ذکر کوی اول
صفت د تقویٰ۔ دویم وسعت د نعمتونو د دوی د خواہش مطابق پہ جنت کیں۔
دریم صفت د محسنین۔ خلورم تکفیر د سیئاتو یعنی کنا ہوتہ (پاتے پہ بل غ)

بِأَحْسَنِ الْبَرِّ كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۳۵﴾

۳۵ دیر خائستہ حقہ عملونہ سرہ چہ دوی کول

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ

۳۶ ایا نہ دے اللہ تعالیٰ پورہ (بچ کوئی) خیل بندہ لہ اور ویرہ وی دوی تا

بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ

۳۷ یہ حقہ کسانو چہ داللہ تعالیٰ نہ سیوا دی اور حقہ خوک چہ بے درے کری مضللہ اللہ

فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿۳۷﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ

نو نیشہ حقہ لہ ہینوک ہدایتہ ورکوڑیکے - اور حقہ خوک چہ ہدایت ورکوی ہخہ لہ اللہ تعالیٰ

فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ

نو نیشہ حقہ لہ ہینوک بے لارے کوڑیکے ایا نہ دے اللہ تعالیٰ دور اور

ذِي انْتِقَامٍ ﴿۳۸﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ

بدلہ اخستونیکے - او کہ چرے تبوس او کہے تہ ددوی تہ چا

یہ ورتہ معاف کریشی - اسوہ چہ دیر ناکارہ معاف کوی نورسوہ (لگ ناکارہ
خوضرور معاف کیڑی - پنجم اجر او توپ چہ پہ احسن اعمالو یاندے ملا ویوی
حقہ عملونہ مراد دی چہ د کتاب اوسلت سرہ موافق وی -

۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

ذکر کوی یعنی ہر مشرک ویرہ ورکوی مؤحد تہ دخیل معبودان باطلہ تہ -
نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ یے ویل چہ تہ زمونہ الیہوتہ بدامہ وایہ رچہ
دوی ہیج نشی کولے (دوی یہ تاتہ مصیبت، مرض، جنون دراور سوی - او خالدا

بن ولید رضی اللہ عنہ یے دعزی تہ ویرہ وڈلکچہ مفسرینو ذکر کریدی اوسم
مشرکان وائی مؤحدیتو تہ چہ د توحید مسئلے مہ کرے اونداروتہ دغیر اللہ مع
کوئے جنہاے او غلا قوتہ تربیتہ مہ لہے کوئے گئی نو تکرہ یہ درکری - نو اللہ تعالیٰ

مؤحدیتو بتدکانو تہ تسلی ورکوی او مشرکانو پاندے رد کوی اَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ
عَبْدَهُ دُعْبَادُ تہ ہر مؤحد مراد کیدے شی اوبیائے ذکر د فریقہو کرے دے

پہ طریقہ د تقابل سرہ - یغزیز پہ دے کیں اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ دخیل بندہ د
بچ کولو دبارہ ددے وجہ نہ پورہ دے چہ زور اور او غالب دے اونور معبودان بے طاقتہ

دی

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لِيَقُولَنَّ اللَّهُ

قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مِمَّا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ

طَرَفِهِ أَوْ أَرَادَنِيَ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ

مُمْسِكَتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ

عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ

خَاصَّ بِهِ هُوَ بَانِدُ تَوَكَّلْ كَوْنِي تَهْ أَوَايَهْ

۳۸۔ داخلورم دلیل عقلی اعترافی دے دپارہ د تقی د خالقیت او تصرف د غیر اللہ تعالیٰ پہ اقرار د مشرکانو سرہ او د مخکنیں ایت سرہ ئے ربط دادے چہ تاسو پہ دے معبوداتو یا طلبو سرہ مؤحدینو لرہ خہ رنگہ و برہ تاسو خو پچنلہ ہم اقرار کوئے چہ خالق اللہ تعالیٰ دے او دامعبودان د نفع اوضر مالکان نہ دی د اللہ تعالیٰ پہ مقابلہ کیں، نو پہ دے ایت کیں د وہ عقیدے پہ اقرار د مشرکانو سرہ ذکر کوی اول داچہ خالق اللہ تعالیٰ دے او داپہ سورۃ عنکبوت ۱۷ لقمان ۱۲ زخرف ۱۶ کیں ہم ذکر شویدے او دویم اقرار پہ دے قول سرہ ذکر کوی قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مِمَّا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ الْآیۃ یعنی ستاسو معبوداتو سرہ اختیار او قدرت د ضرر او نفع او خبر او شر نیشتہ دے او د دے استفہام جواب ہم ابن جریر وغیرہ ذکر کرے پہ لہ مقدار سرہ یا پہ سکوت سرہ یعنی دوی، یا وائی چہ مونہ معبودان مالک د نفع اوضر نہ دی پہ مقابلہ د اللہ تعالیٰ کیں یا چپ تہشی او داچپ پاتے کیدل ہم دلیل د اقرار دے۔ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ یعنی کہ مشرک دعویٰ او کری چہ دامعبودان پچیلہ اختیار منداتہ دی رپاتے پہ بل غ)

يَقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ

اے قوم! تمہارا عمل کوئی طریقہ باندھے یہاں نہ ہو۔ میں اپنے کوڑنگیم

فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ

تو زردے چہ تاسو یہ پوچھو کہ جسے عذاب

يُخْزِيهِ وَيَجِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿۴۰﴾

چہ رسوا بہی کرے اور داکوز بہی ہو یہ عذاب باندھے عذاب ہمیشہ

اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

یقیناً۔ نازل کرے دے مونہ پہ تاباندے کتاب دے خلقو دیکار یہ حق سرہ

فَمِنْ اهْتَدَىٰ فَلْيَنْفُسِہٖ وَمَنْ ضَلَّ

تو حقہ خوک چہ ہدایت ہے اور موندلو تو چلے قائم ہے دیکار چہ بے لاری شر

خوشنما و قہریہ دی یا کہ اللہ تعالیٰ سرہ مذکور تھا کوئی بوجواب دادے چہ اللہ تعالیٰ پورے
اور کافی دے ہیچانہ حاجت تھلری۔ اَلْمُتَوَكِّلُونَ نہ مراد مؤحدین دی۔
فائدہ :- پدے ایت کہیں بے مؤنتہ صیغ ذکر کرے دی دے وچ نہ چہ
رد دے یہ خاص مشرکاتو چہ حقوی دعوئی عبادت کوڑ او حقہ مؤنتہ پیرے وہ
یا اوس زمانہ کہیں چہ خوک دزناتہ د قبر عبادت کوئی یا تائیت کہیں اشارہ دہ
کمزورے د معبودانو ددوی تہ حکمہ چہ مؤنتات پہ کمزورے سرہ مشہور دی۔
۳۹ س :- او دا بیان د توکل دے پہ ذکر د براءت سرہ۔ مَكَانَتِكُمْ عادت احوال
اور قوت تہ ویلے کیری یعنی کہ شرک او کفر کرے او کہ زما د ضرر رار سولو د پالہ خہ
قوت او مکرو تہ استعمالوے نو او کرے اِنِّي عَامِلٌ، علی مکاتفی پہ کہیں پت دے مراد
دے تہ دعوت د دین او استقامت دے او ہر کلمہ چہ د پیغمبر پہ حال تو کہیں وخت
پہ وخت ترقی کیدلہ نو دے دے وچ تہ مقید ہے تہ کرو یہ علی مکاتفی سرہ۔
يُخْزِيهِ دے تہ د دنیا عذابونہ مراد دی او عذاب مقیم تہ د آخرت عذاب
مراد دے۔

قَاتِلْهُمْ اَوْ بَازِغْ عَلَيْهِمْ وَامَّا اَنْتَ فَاَنْتَ عَلَيْهِمْ

نو یقیناً چہ بے لاریہ کیری وہاں پہ ہقہ ہاندے وی او تہ تہ بے پہ دوی ہاندے

يُؤْكِلُ ۱۱۱ اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاِنْفُسَ حَيِّن

ذمہ وار - اللہ تعالیٰ اخلی ساہونہ پہ وقت

مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا

ڈمرک ڈھٹن او ہقہ ساہونہ چہ تہ مرکیری راخلی پہ خوب ڈ ہقوی کیں

فِيْمَيْسِكُ الْتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ

نو بتا کری ڈ واپسی تہ ہقہ چہ فیصلہ کرے وی پہ ہقہ ہاندے پہ مرک سہ

وَيُرْسِلُ الْاٰخِرٰى اِلٰى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۱۱۲

او راپریری ہقہ یل لہ تر لیفہ مقدر پورے یقیناً

فِيْ ذٰلِكَ لَا يَتْلُوْنَ اِلَّا قَوْلًا ۱۱۳

پہ دے کیں پیر دلیلو تہ دی ہقہ قوم لہ چہ فکر سکوی

۱۱۲۔ یہ دے کیں ترغیب او صداقت د قرآن ذکر کوی او مقصد پہ کیں تسلی دہ
روستو د اعلان د برأت تہ۔ لئیس یہ دے کیں دلیل دے چہ قرآن ڈ بتول
دنیا والو دیارہ کتاب الہی دے۔ وَاَمَّا اَنْتَ عَلَیْہِمۡ یُؤْکِلُ یعنی تہ ددوی ڈ ہدایت
ذمہ وار تہ بے تاتہ ددوی انکار کول تہ منسوب کیری حُککہ چہ وکیل ہقہ وی
چہ ہقہ تہ ڈ مؤکل ڈ کارو نو نسبت کیدے شی او حقوق ہم ہقہ تہ راجح
کیدے شی۔

۱۱۳۔ دے ایت تہ دریم یاب دے ترسہ پورے پہ دے کیں پنجم دلیل عقلی
دے بیا مسئلہ د شفاعت دہ نقیلاً د غیر اللہ تہ او اثباتاً د اللہ تعالیٰ دیارہ اوزجر
دے پہ نفرت سرہ د توحید تہ بیا نتیجہ د دلیلو نو یہ امر د دعا د اللہ تعالیٰ سرہ
بیوقوف، آخری او تحویق دنیوی او دلیل عقلی شہیدم دے۔ یہ دے (۱۱۳) کیں
دلیل عقلی دے پہ ترقی سرہ د ماقبل تہ حُککہ محکمن دلیلو تہ د خلق او تربیت
او مالکیت د نفع او ضرر ذکر شول نو اوس تصرف د اللہ تعالیٰ پہ خوب ادب میں
سرہ ذکر کوی۔ اللہ یَتَوَفَّى توفی پہ معنی د پورہ اغستلو سرہ دے لک چہ رانی
متوفیک کیں تیر شویدے بیا ہر کلہ چہ دلالتی (پاتے پہ بل مح)

اِمَّا اتَّخَذَ وَاٰمِنْ دُوْنِ اللّٰهِ شُفَعَاءَ ط قُلْ

ایلا جو کہ پہلای دوی سوا ذ اللہ تعالیٰ نہ سفارشیان کہ اوایہ

الذ نفس لفظ ذکر کرو نومعلومہ شوقہ چہ اغستل ذ نفس مراد دی اود نفس او
 ذ روح یہ بارہ کنن ذ اہل علمو اختلاف دے یعصو ویلے دی چہ نفس جدا دے
 اور روح جدا دے یعنی نفس عام دے چہ یہ ہفہ سرہ تنفس رائج کہ تمیز
 او حیات دوارہ وی او کہ صرف حیات وی اور روح خاص دے یہ ہفہ پورے
 چہ یہ ہفہ سرہ حیات رائج او اکثر اہل علمو ویلے دی چہ دا دوارہ یوشے دے
 اودہ نومونہ یے دی اودا غورہ قول دے یو وجہ دادہ چہ یہ دے ایت کنن
 اغستل شوبیدہ بہ وخت دمرگ کنن او یہ وخت د خوب کنن دوارو تہ یے انفس ویلے
 دی بلکہ وجہ دادہ چہ یہ یوحادیث ذ وفات ذ ابوسلمہ کنن یہ وخت د مرگ کنن
 قبض ذ روح یے ذکر کرے دے او دا حدیث امام مسلم روایت کرے دے او یہ
 بل حدیث کنن چہ ابن ماجہ راوی دے آخری ایتھا النفس الطبیۃ ویلے
 دی او یہ حدیث ذلیلہ التعریس کنن رد اودہ کیدلو یہ بارہ کنن اخل بنفسی
 یارسول اللہ او بیار پسے ان اللہ قبض ارواحنا یے فرمائیے دی نومعلومہ
 شوقہ چہ دوارہ یوشے دے لیکن صفتونہ یہ کنن دودہ دی ددے وچ نہ یو
 تہ نفس الحیۃ ویلے کیری او ہفہ اغستل کیری یہ وخت دمرگ کنن بل تہ
 نفس التمییز ویلے کیری او ہفہ اغستل کیری یہ وخت د خوب کنن او تفسیر
 مدارک او روح المعانی اوسراج المنیر کنن راوی دے دی چہ اطلاق ذ اغستلو
 ذ انفس یہ وخت د خوب کنن ددے وچ نہ دے چہ دا تشبیہ ذ اودودہ ذ
 مروسرہ یعنی اودہ انسان تمیز او تصرف نشی کو لے لکھ چہ مرے ہم تمییزار
 تصرف نشی کو لے او دا قول ددے مفسرینو رد دے یہ ہفہ چاہا تہ چہ دمرگ
 دیارہ تصرفات او تمیز ثابہ وی او وائی چہ مرے د خیل قبر د پاسہ مرغے تراو
 بخہ پیڑتی دا تولے د جہل خبرے دی۔ حَیْنَ مَوْتِہَا یعنی یہ وخت دمرگ د بدنونو
 کنن لیکن اضافت یے روح تہ او کرو حکمہ روح د بدن نہ جدا شو نو دا ہم د
 روح دیارہ یو قسم مرگ دے اگر چہ ذ روح دیارہ فنا نیستہ۔
 وَاللّٰہُ لَمَّ تَمَّتْ فِی مَنَامِہَا داسے یے یہ سورۃ انعام سلا کنن توفی د خوب یہ
 بارہ کنن ذکر کرے دہ او یہ سلا کنن توفی دمرگ دیارہ ذکر کرے دہ ابن
 کثیر ویلے دی چہ اول تہ وفات صغری ویلے کیری او دویم تہ وفات کبری
 ویلے کیری او دلتہ ذکر ددے دوارو یہ عکس سرہ دے۔

فہم ۲۲ (التي قضى عليه الموت) داخلہ دلیل سے چہ دمر و ارواح ددوی بدنوتو تہ
 بیا واپس تہ داسی مکرملہ چہ واپسی پہ تھن صحیح سرہ ثابتہ شی رکھ بعث بعد الموت
 اوسورۃ البقرہ پتھ واقعات ذکر کرے دی چہ روستو دمرگ تہ بیا ژوندی کرے شوی
 اودارنگ پہ مجزہ دعیسی علیہ السلام سرہ مری ژوندی کیدل داخلہ صحیح او
 مریخ تصور سرہ ثابت دی نو ددے تھن تہ حق مستثنی دی۔
 بحث پہ بارہ دعادہ دروح بدن تہ پہ قبر برتر (کنیں، جہور علماء ددے قائل دی
 نہ سبب دحدیث دبراء بن عازب رضی اللہ عنہ چہ ابوداؤد اوامام احمد وغیرہما
 روایت کرے دے او پہ حق کنیں اعادہ اور دروح جسد دمری تہ پہ قبر کنیں ذکر
 شوی دے۔ او ابو محمد بن حزم ویلے دی چہ ہیما روایت تہ دے کہے پہ بارہ دعداب
 قبر کنیں چہ روح بدن تہ واپس کیدے شی یسوی دمتھال بن عمرو تہ اوقہ
 قوی تہ دے او داخل دایت د" وکنتم امواتا فاحیاءکم ثم یمیتکم ثم یحییکم"
 دے او بیائے ترینہ منصومی او معجزانہ مواضع مستثنی کرے دی۔ لیکن ابن
 قیم الجوزیہ پہ شرح دابوداؤد ص ۹۷ کنیں پہ تفصیل سرہ ثابت کرے دہ چہ
 روایت دروح الی الجسد کنیں کوم جرح چہ ابو حاتم یسقی او ابن حزم ذکر کریدہ
 ہفہ جرح صحیح تہ دہ او ابو موسیٰ اصیہانی ویلے دی چہ دفعہ حدیث حسن دے
 او ابو نعیم او حاکم وغیرہما ورتہ صحیح ویلے دی۔ ہر کلا چہ داروایت ثابت
 دے نو ددے ایت دسورۃ بقرہ سرہ موافقت خہ رنگ دے ؟
 پہ دے کنیں یو قول دادے چہ الوسی پہ روح المعانی کنیں غورہ کرے دے
 چہ روح زور بدن تہ تہ واپس کیدی پہ قبر کنیں بلکہ جسد مثالی تہ
 ورداخلیری او پہ دے بات دے حدیث د"حواصل طیر خضر" پہ دلیل کنیں
 ذکر کرے دے دویم قول دادے چہ ابن قیم پہ شرح دابوداؤد کنیں ذکر کرے
 دی چہ واپسی دروح بدن تہ واپسی پہ قبر کنیں عارضی وی پہ دے سرہ حیات مستقر
 پہ قبر کنیں تہ حاصلیری او دارنگ ابن عید الہادی پہ الصارم المتکی کنیں ویلے دی
 چہ پہ روح فی القبر سرہ حیات (حقیقیہ) نہ حاصلیری او دامانی تہ دے
 دمرگ سرہ یعنی دفعہ واپسی دمنتشایہاتو تہ دہ پہ حقیقت یا تئلے تہ یو ہیرو
 لیکن ایمان بہ وربان دے لرو ددے وچ تہ ملا علی قاری پہ مرقات ص ۱۹۸ کنیں ذکر
 کرے دی چہ امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ پہ اعادہ دروح کنیں (بدن تہ پہ قبر کنیں)
 توقف کرے دے۔ او دارنگ پہ ص ۲۳ کنیں ذکر کرے دی چہ تعلق دروح دبدن دمری
 سرہ پہ طریقہ دحلول سرہ تہ دے۔ نو پتا پہ دے تحقیق سرہ ددے ایت زقیہ سک
 التي قضی علیہ الموت) دروح سرہ ہیخ منافات نیستہ نو دھخ تہ انکار کول
 مناسب تہ دی۔

أُولَٰئِكَ لَا يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

الہا۔ اگرچہ دوی اختیار نہ لری دھج خیر او نہ پوہیدی ۔

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا ط لَمْ يَكُنْ لَكَ مَلَكُ السَّمٰوٰتِ

تہ اوایہ اللہ تعالیٰ لہ اختیار دتول سقارش دے مقلہ لہ بادشاہی د اسماتونو

وَالْأَرْضِ ط ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤﴾ وَإِذَا

اد ذیکہ دہ بیما مقلہ طرفی تہ پہ او نرجوے تھے ستاسو ۔ او ہرکھ چہ

ذِكْرَ اللَّهِ وَحُدَّةُ الشَّمَارَاتِ قُلُوبُ الَّذِينَ

یاد کریشی اللہ تعالیٰ پہ یو وال سرہ تنگ شی زروتنہ د مقلہ کسانو

لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ

چہ ایمان نہ لری پہ آخرت باندے او ہرکھ چہ یاد کرے شی مقلہ کسان

مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ

چہ یووا د اللہ تعالیٰ تہ بدغہ وخت دوی دیرہ خوشحالی بنکارہ کوی ۔ تہ اوایہ

۲۳۔ پہ دے الیت کس زجر دے پہ عقیدہ د شفاعت شرکیہ باندے یعنی دوی فکریہ مخکنی دلیلو نو کس نہ کوی بلکہ خان دپارہ بھانے کوری او وائی چہ مونر ددے معبودان من دون اللہ بتدکی ددے وچ نہ نہ کوو چہ دوی خدا یان دی بلکہ صرف سفارشیان ئے گنرو۔ بیارد دے پہ دوی باندے چہ دقلہ معبودان ستاسو دھج خیر اختیار او قدرت نہ لری تو بغیر اذن تہ د شفاعت کولو اختیار ئے کل۔ کیدے شی او دارنگ پوہلہ تہ لری ستاسو پہ بتدکے کولو باندے۔

۲۴۔ دابل رد دے ددوی پہ عقیدہ شرکیہ باندے یعنی اختیار صرف د اللہ تعالیٰ دے تو یھووک دھقلہ داذن تہ بغیر شفاعت نشی کولے او د شفاعت دیر قسمو تہ دی ددے وچ نہ تاکید ئے پہ جمیعاً سرہ اوکرو۔

۲۵۔ دازجر دے ددوی پہ بل خصلت قبیحہ باندے او جواب دے د سوال د دوی کہ دوی او وائی چہ مونر شفاعت بغیر اذن تہ نہ وایو بلکہ زمونر د شفاعت دپارہ بہ زمونر معبودانو تہ اللہ تعالیٰ اذن ورکوی تو د جواب حاصل دادے چہ ستاسو د اللہ تعالیٰ د ذکر د توحید سرہ دشمنی وہ توخہ رنگہ بہ ستاسو دپارہ اذن ورکوی۔ واذ ذکیر اللہ وحدہ لکہ چہ مخکنس الیت کس تیرشول

إِلَهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَلِمَ الْغُيُوبِ

اے اللہ پیدا کوؤنگے ذہ اسماؤنو او ذ زمین پورہ پہ ہر بات

وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا

بتکارہ باندے تہ پہ فیصلہ کوئے پہ میخ ذ بدلاکانو ستاکنیں پہ حقہ خبر کنیں

كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۳۹﴾ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ

چہ دڈ دوی پہ ہفتکن اختلافوئے کوڈ . اوکہ پورے شی ڈپارہ ذ

چہ قل للہ الشفاعة جمیعاً یا اویلے شی چہ ذیو اللہ تعالیٰ بتاکی کوئے صرف ہفت۔
تہ رامد شہ وائیے صرف دھفہ پہ نوم باندے نذرانے کوئے۔

أَشْمَارُكُمْ بِه دے کنیں دیرہ مبالغہ دہ حکمہ چہ اشمئزاز دیتہ ویلے کیدری چہ زہرہ ذ
غصہ او ذخفکان تہ داسے دک شی چہ خرمن ذخ او تندی کنیں چو نرو تہ پیدا
شی۔ وَاذْكُرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ يَعْبُدُونَ ددوی ذمعبودانو دپارہ قدرت او علم ذ
غیب وغیرہ ثابتہ ولے پہ دروغو قصو او دلیلونو باطلو سرہ یا دھوی ذکرامتونو
پہ دروغو سرہ ذکر کیدے شی۔ یُسْتَبْشِرُونَ پہ دے کنیں ہم دیرہ مبالغہ دہ یعنی
زہرہ لے ذخوشحالے تہ دومرہ دک شی چہ اثار ذخوشحالے پہ فح او تندی کنیں
بتکارہ شی۔ او داسے زمونہ پہ زمانہ کنیں دیر موجود دی چہ توحید بیان کوؤنگو
تہ دیر غصہ وی او وائی چہ داد اولیاؤ متکران دی لکہ چہ مفسر الوسی
ہم خیلہ قصہ ددے ایت پہ تفسیر کنیں ذکر کرے دہ ارہم داسے مضمون پہ
سورۃ اسراء سہ کنیں ذکر وڈ چہ دوی ذتوحید دبیان پہ وخت شاکانے او کوخوی
او سورۃ صافات سہ کنیں دی چہ استکبار کوی او سورۃ صہ سہ کنیں دی چہ
تعجب کوی۔ او سورۃ غافر سہ کنیں دایے سبب گر خولے دے دپارہ دہیشہ
پاتے کیدلو پہ جہنم کنیں۔

سہ۔ ہر کلمہ چہ دشکرکاتو خیانت عظیمہ بیان شو چہ نفرت دے ذتوحید تہ او
داسبب ذخفکان ذمؤحد دے نو اوس ذمؤحد ذزہرہ ذتسلی دپارہ ہفتہ تہ ذ
دعا تلقین کوی۔ او پہ دے دما کنیں وسیلہ داسماؤ او صفاتو ذ اللہ تعالیٰ سرہ
دہ صفت ذلوئے قدرت فاطر السموات والارض دے او صفت ذلوئے علم عالم
الغیب والشہادۃ دے او صفت ذلوئے اختیار او تصرف أَنْتَ تَحْكُمُ دے
او جواب ذندا حلق دے ذتعمیم دپارہ یعنی ددے (پاتے پہ بل فح)

ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ

ظالموں نے زمین میں جو کچھ ہے سب کو ہی کھنڈا کر ڈالا اور پھر دوسرے بھی

لَا تَقْتُلُوا رِيَاءَ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

خانا دوی بہ بدالہ و زکوی بہ ہفت سرہ ڈاکارہ عذاب نہ بہ درجہ د قیامت

وَيَذَلُّهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا

اور بیکارہ بہ شی دوی نہ ڈھکے ڈالے تعالیٰ نہ ہفتہ حال چہ دوی ہے

يَحْتَسِبُونَ ۝ وَيَذَلُّهُمْ سَبَابُ مَا كَسَبُوا

گمان ہم نہ کوڈ اور بیکارہ بہ شی دوی نہ ڈاکارہ عاقبتوں نہ ہفتہ عمل چہ ڈاکارہ

وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا يَسْتَهْزِءُونَ ۝

او راگیر بہ کروی دوی لڑہ ہفتہ کھینچ چہ دوی و ذیہ ہفتہ پورے چہ تو نے کولے

صفات نہ روستو کہ انسان ہر یوحنا جت خواہی تو قبلیری لکہ سعید بن جبیر
نہ روایت دے ہفتہ ویلے دی نہ پیڑنم داسے الیت چہ ٹوک ہے اولوی اود
اللہ تعالیٰ نہ سوال کوی تو اللہ تعالیٰ ہے ورکوی نودا الیت ہے اولوستلو۔ اوپہ
حدیث د صیح مسلم کیں د دے صفات نہ روستو خاص دعا ہم ذکر کرے شوے
دہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بہ ڈ شپے د موئے پہ اول کیں داسے لوستل
اللهم رب جبریل ومیکائیل واسرافیل علیہم السلام فاطر السموات والارض
عالم الغیب والشهادة انت تحكم بین عبادک فیما کانوا فیہ یختلفون راہدانی لما
اختلف فیہ من الحق باذنک انک تہدی من تشاء الے صراط مستقیم یعنی
پہ اختلافی مسئلو کیں چہ کوم حق جانب دے تو د ہفتہ خود نہ ماتہ اوکرہ
سکے۔ پہ دے ایاتو نو کیں ذکر د فیصلے اود حکم د اللہ تعالیٰ دے پہ منکرینو
د توحید باندا دے اودا تخویف اخروی دے پہ ذکر د درے وعیدو نو سرہ اول
وعید دادے چہ ددوی نہ بہ ہیچ فدیہ پہ بدال د عذاب کیں نہ قبلیری
لکہ چہ سورۃ العنبران ۸۹ رعد ۸۸ مائدہ ۸۷ کیں دی۔ دویم وعید
وَيَذَلُّهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ اودا شامل دے ہفتہ مشرک انواد
مبتدا عینو تہ چہ اعمال ہے کول او خیال ہے داوڈ چہ داحسات دی لیکن معلوم
یہ شی پہ قیامت کیں چہ داسیئات و۔ دا قول د مجاہد دے اودا مناسب

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ مِّنْهُ عَاثَرَ إِسْمَ إِذَا

نو ہو کلا چہ اور سیوی انسان تہ تکلیف نو زایی مونو لره ہیا ہو کلا

خَوَّلْنَا نِعْمَةً مِّنَّا ۖ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ

چہ و رکھہ مونہ حقہ تہ نعمت د خیلہ طرہ تہ دے وائی یقینا رکھے شویدے دا مائے

عَلَّمَ بِكَ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ

علم زما بلکہ دا امتحان دے لیکن دیر د دوی تا

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ

پوهنه ته لوی - ټیټیڼا دین ته ده دا خبره هغه کسانو ډېر

دَابْتِدا دَسُورَتِ سِرِهٖ "مَا نَعْبُدُہُمْ اِلَّا لِیُقَرِّبُوْنَا اِلٰی اللّٰہِ زَلْفٰی" اَوْہَقَّہٗ خَلْقُوْتہٗ چہ
 لَنَاہُوْتہٗ کُوٰی پَہٗ دَے خِیَالِ چہ دَ مَرگِ تہٗ لَحْکِبِنِ تَوْبَہٗ اَوْبَاسِوَاوْنَا لَہٗہٗ وِرِیَانَدَا
 مَرگِ رَاشِیِ ہَفُوٰی تہٗ ہَم شَامِلِ دَے دَا دَسَدَی رَوَایَتِ دَے۔ اَوَدَسَقِیَانِ ثَوْرِی تہٗ
 رَوَایَتِ دَے تِبَہِی دَہٗ رِیَا کَارِوَلَرِہٗ دَا دَ دَوِی اَیْتِ اَوْحَالَتِ دَے۔ اَوَدَرِمِ وَعِیْدِ
 وَبَدَا اللّٰہُمَّ سَیِّئَاتُ مَا کَسَبُوْنَا دَا اِضَافَتِ بَیَانِیہٗ دَے یَعْنِی بَدَا کَارِوَنہٗ دَ دَوِی ہَقَّہٗ
 دِی چہ دَوِی کَرِیْدِی یَا سَیِّئَاتِ تہٗ مَرَادِ عَقُوْبِیَاتِ سَیِّئَہٗ دِی یَعْنِی نَا کَارَہٗ سَزَا کَا تَہٗ
 دَ دَوِی دَ عَمَلُوْتِہٗ۔

۴۔۔۔ دا زجر دے دَ مشرکانو پہ بل خباثت باتدے او فَاذَا پہ قاء سرہ یئے ذکر کرو حُک کہ چہ دا علت دما قبل تخویف دے او تفصیل دے دَ ظلم دَر ظلموا) چہ اِحسان دَاللّٰہ تعالیٰ ہَفّا تہ نسبت تہ کوی یلکہ خیل حق او کہاں یئے گنری ۔
عَلٰی عَلِمَ یعنی اللّٰہ تعالیٰ عالم وُوچہ زہ دَدے نعمت اہل او حق داریم یا مراد دا دے چہ ہر نعمت چہ ور تہ حاصل شی تو خیل کسب او کوشش تہ یئے نسبت کوی او خیل محنت مستقل گنری لکہ چہ دا سے دھری سرے وینا کوی ۔ او سورۃ قصص کے کیں علم عتدی کیں صرف دو ہیہ معنی مراد دہ ۔

قائلاً :- اوتیتہ کیں ضمیر مذاکر راجح کرے دے نعمت تہ پہ تاویل د
شیئاً من النعمۃ یعنی کہ لگ نعمت وی تو ہم د اللہ تعالیٰ احسان تہ معنی او
بلکہ فی کیں ضمیر مؤنت راویہ دے پہ تاویل د عطیہ سرہ ٹھککہ چہ و رکول دپاٹ
د امتحان دی۔

قَبِيلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا

مخکین ددوی نہ ووتو لری تہ کړو ددوی تہ (عذاب) هغه عملو ته

يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا

چه دوی کول . نو اور سبب ددوی تہ ناکاره (عاقبت) دهغه عملو ته چه دوی کول

وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ

اد هغه کسان چه ظلم کړی دے ددے موجود کسانو ته دے اویہ رسیدی ددوی تہ

سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾

ناکاره عاقبت دهغه عملو ته چه دوی کړیدی او ددوی تہ دی عاجزی کوونکی الله تعالی لری .

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ

ایا دوی تہ پوهیدی چه یقیناً الله تعالی فراخی روزی

لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

هغه چاره چه او غواړی او تنگوي یقیناً په دے کس دیر دیونته دی

لِقَوْمٍ يَوْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ يَعْبَادِي الَّذِينَ

هغه قوم لری چه ایمان لری . تہ اویہ لے بتدکاتو زما هغه کسان

۵۰. دا تخويف دے په ذکر د حال د سابقينو سره چه دا کلمه راوړتته علی عام) سبب د عذاب دے په تیر شوے منکړينو ياندے لکه چه قارون هم داسه وپلے وو سورة قصص شے کس دی. فَمَا أَغْنَىٰ مَا نَافِيَهُ دے یا استفهامیه دے. مِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ بَيَّانِيهِ يَاتَبْعِيهِ دے. سَيُصِيبُهُمْ مَا كَسَبُوا عذاب د قحط ته اشاره ده چه په مکه والو ياندے راقله وؤ ددے وچ ته ورپسے د رزق د فوخته او تنگسۍ ذکر کوی .

۵۱. دا دليل عقلي شپږم دے مخکېن د لیلو تو کس عام تصرف ئے ذکر کړی وؤ اویہ دے ایت کس خاص په رزق کس تصرف کول ذکر کوی چه دا هم په الله پورے خاص دے لِقَوْمٍ يَوْمِنُونَ ایمان په دے خبره ياندے چه حوادث ټول د الله تعالی د طرف ته دی او یقین لری چه فراخی د رزق د چا دپاره استدراجاوی او تنگوالے د روزی د چا دپاره عزت وی .

أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ

چہ زیادتہ کریدے یہ خاٹو خیلو باندے مہ نا امیدہ کریدے د رحمت

اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّ

لَدَ اللَّهِ تَعَالَىٰ يَقِينًا اللہ تعالیٰ جی گناہوتہ تول یقیناً اللہ

هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۝ وَاتَّبِعُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ

غنے کوونکے رحم کوونکے دے۔ او اوکریے (پہ توبہ کولو سرہ) رب بیل تہ

وَأَسْلُمُو لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمْ

او تاج سے د حکمونو د ہخہ ممکن د دے تہ چہ راہہ شی تاسو تہ

۳۵۔ دے ایت تہ خلورم پاپ دے تر سک پورے پہ دے کیں ترغیب دے توبہ کولو تہ د شرک او د نور و گناہوتہ او تا بعد اسے د قرآن تہ د پارہ د دق کولو د درے عذارو نو بیا تخویف او بشارت دے بیا د وہ عقلی دلیلونہ عامہ ذکر کوی او دم او اتم۔ بیا دلیل وی پہ رد د شرک فی العبادت باندے۔

پہ دے ایت (۳۵) کیں طریقہ ذکر کوی د پارہ د بچ کید لو د عذاب تہ کوم چہ ممکن آیا تو تو کیں ذکر شویدے او ہخہ طریقہ توبہ کول دی د شرک او د نور و گناہوتہ۔ یا عبادی، دے تہ مؤمنان مراد دی تو الذنوب جمیعاً تہ مراد گناہوتہ دی بغیر د شرک او کفر تہ۔ یا مراد دے تہ تول بتدکان دی مشرکاتو تہ ہم شامل دے تو پہ الذنوب کیں شرک ہم داخل دے۔

(سوال) پہ دے احتمال باندے د "إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ الْيَشْرَكَ بِهِ" سرہ ظاہراً مخالفت را جی؟

(جواب) پہ دے ایت کیں مغفرت پہ توبہ کولو سرہ مراد دے چہ پہ توبہ سرہ شرک او کفر ہم معاف کیری او پہ دقہ ایت کیں پہ غیر د توبہ تہ مراد دے او د دے تائید حدیث د ظہیری دے چہ دا ایت نازل شو تونی صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل چہ زہ دے ایت پہ مقابلہ کیں دتیا او ما فیہا ہم تہ خو خووم نو یوسری او یل کہ چا شرک کرے وی تونی صلی اللہ علیہ وسلم یوساعت چپ شو بیا یے او فرمائیل کہ شرک یے کرے وی تو ہم او درے کرتہ یے دغسے او فرمائیل

الْعَذَابِ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿۵۴﴾ وَاتَّبِعُوا

مذاب بیا بہ مدد نشی کیدے ستاسو ۔ او تابعداری اوکریے

أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ

د خایستہ حقہ چہ نازل کرے شویدے تاسو تہ د طرق د رب ستاسو تہ

مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً

مفکین د دے تہ چہ رابقی تاسو تہ عذاب تاسو تہ او

أَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿۵۵﴾ أَنْ تَقُولَ

تاسو بہ تہ یو ہیوے ۔ (داخبرم درکرو) دیانہ د دے چہ ادنہ وائی

نَفْسٍ يَحْسِرُنِي عَلَى مَا قَرَّرْتُ فِي جَنبِ اللَّهِ

یو نفس هائے افسوس دے یہ حقہ کوتاهی باندے چہ ماکریا پہ اوخ د روی د ظلمت) د الله

۵۴۔ دا معطوف دے پہ بہت لفظ باندے چہ استغفر واللہ وانیبوا دے یعنی د شرک
تہ توبہ او یاسے اواد کرے اللہ تعالیٰ تہ پہ توحید سرہ ۔ وَاسْلُمُوا کتب انقیاد
پہ اعتبار د علو نو سرہ مراد دے۔

۵۵۔ دا ترغیب دے قرآن تہ یعنی توبہ او اتابت او اسلام پہ تابعداری دے قرآن کتب
دے۔ أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ اضافت بیانیہ دے ٹھکہ چہ تول قرآن احسن دے نکستہ کتب
تیر شویدا۔ یا مراد د احسن تہ حکم دے یعنی د حکماتو د قرآن اتباع اوکریے۔ مفکین
ایت کتب ہم من قبل ان یا تیکم العذاب دے او پہ دے ایت کتب ہم دینہ اشارہ دہ
چہ پہ توبہ کولو او پہ اتباع د قرآن کتب تادی اوکریے روستوالے مکوئے ہسے تہ
چہ مذاب راتنی توبیا بہ ہیغ نشہ کولے۔

فایں کہ بہ خوک چہ د شرک تہ توبہ تہ او یاسی نو عقیدہ لری چہ زما سرہ پہ معبود
مدد کوی نو پہ اول ایت کتب یے لَا تُنصَرُونَ ذکر کرو۔ او اتباع د قرآن چہ تہ کوی
نو معوی وائی چہ روستو بہ نیک عمل اوکرم نو دہغہ دیارہ او فرمائیل چہ د عذاب
وخت معلوم نہ دے ناگہہ راجی نوولے عمل کول روستو کوئے (روا لله اعلم)۔

وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ دا تفسیر دے د بغتہ یعنی چہ وخت او تار بے یے نہ معلوم ی

وَإِنْ كُنْتُمْ لَيْسَ السَّخِرِينَ ﴿۵۶﴾ أَوْ تَقُولُ

او یقیناً دوم نہ خطا نہ مغرے کوڑنکو نہ یہ حق پورے ۔ یا او نہ وائی

لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَىٰ بَنِي لُكَنْتُمْ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿۵۷﴾

کہ چرے اللہ تعالیٰ ہدایت کرے وے ماتہ نووے بہ زہ نہ متقیانو نہ

أَوْ تَقُولُ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةٌ

یا او نہ وائی کوم وخت چہ اویفی عذاب لرہ کہ چرے وے مالوہ دوبارہ لک دتیا

۵۶۔۔ دا ددرے عذرونو (بھانو) دفع ذکرکوی یعنی کہ چرے قرآن نہ وے نازل کرے شرے نو دوی بہ دا عذرونہ کرے وے اول عذار دا دے اَنْ تَقُولَ نَفْسُ، نکرہ دپارہ دخاص قسم دہ چہ حقہ کا فرا و مشرک دے۔
 یا حَسْرَتِي یہ اصل کہیں یا حَسْرَتِي وڈ دیا یہ جائے باندے ہے الف راڈرو دپارہ ددلالت کولو پہ استغاثہ باندے۔ جَنْبِ اللَّهِ دا دمتشابھانو نہ دے پہ کیفیت کہیں، اگرچہ معنی ہے ظاہرہ دہ چہ الہخ تہ ویلے کیری او یہ معنی ظاہری سرہ محکم دے اوڈ تَقْرِيط نہ مراد شرک او کفر او ظلمونہ کناھونہ کول دی اوڈ اللہ تعالیٰ حقونو کہیں کہے کول او مسقی کول دی۔ وَإِنْ كُنْتُمْ، ان تاقیہ دے اولام پہ لَوْنِ السَّخِرِينَ کہیں پہ معنی دا لَد دے یا ان محقق دے دَمَثَل نہ۔ اَوْ كُنْتُمْ کہیں اشارہ دہ چہ مغرے زما طبیعت کرگیٹا وڈ السَّخِرِينَ مغرے کوڑنکے پہ اہل حق پورے یعنی صرف معصیت م نہ دگرے بلکہ یہ اہل طاعت پورے م مغرے ہم کرے دی۔

۵۷۔۔ دا دویم عذار دے یعنی کہ دقرآن پہ رالیرلو سرہ اللہ تعالیٰ ہدایت دحق نہ وے کرے نو دے خلقو بہ عذار پیش کرے وے چہ یا اللہ تعالیٰ تا یہ مونہ تہ ہدایت کرے وے لیکن ہرکلا چہ قرآن دہدایت دپارہ نازل کرے شویدے نو اوس دوی دا حجت (بھانہ) تہ شی پیش کولے دلتہ مراد دہدایت نہ صرف بیان دحق دے پہ کتاب یا پہ رسول رالیرلو سرہ اوڈ دے تائید سورہ طہ ۱۳۲ کہیں تیرشویدے۔

فَاَكُوْنُ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۵۸﴾ بَلَىٰ قَدْ جَاءَ ثَلَاثُ

نوزہ پہ دے ڈاڳستہ عمل کوڳوڳو ته - مان بلکہ یقیناً رابطہ وو تاج

اٰیٰتِیْ فَاَكْذَبْتُ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتُ وَكُنْتُ

ایاتونہ نما تو تکذیب اوکړتا دھڼے او بولي د اوکړه او دے ته

مِنَ الْكَافِرِيْنَ ﴿۵۹﴾ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ

د کافرانو نه - او په ورځ د قیامت کښ

تَرٰی الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰی اللّٰهِ وَجُوْهُهُمْ

دینے به ته هغه کسان چه دروغ ئے دیلے دی په الله تعالیٰ پاتل مخونه د دوی به

سہ :- دا دریم عذار دے یعنی کہ قرآن نه وے نازل کړے شوے نو چه دوی به دوباره دنیا ته راتلل خوختلے نو حق به ئے وډ او الله تعالیٰ به دحق منلے وے لیکن هرکله چه قرآن نازل کړے شوے او دوی ته پوره عمرهم ورکړے شوے دے او قرآن نه منی نو که قیامت کښ اوایي چه ماد نیا ته واپس کړه چه هغه ایمان راوړم نو دا سوال به ئے نه قبلیری بلکه ورته به هغه جواب اوشی کوم چه سورة فاطر کښ تیر شویدے .

فَاٰیٰتِیْ :- دا قولونه به ددوی دطریق ته په قیامت کښ واقع کیږی لیکن هڅه اثر به وریاندے ته مرتب کیږی او د عذار په طور سره به مننه قبلیری ځکه د قرآن په رالیدلو الله تعالیٰ دا عذارو ته دفع کړیدی او دایو لطیفه نکه ده چه د تَقْوَلْ په اول کښ په درے واره ځایو توکښ لا مقدار دے لیکن ښکاره ئے ته د ذکر کړے یعنی قول به وی لیکن پشان د نیشته به وی - بیا عام مفسرینو ویلے دی چه دا قولونه به دهریو منکر دطریق نه وی او قتادہ ویلے دی چه ددوی درے قسمونه دی او د هر قسم دطریق ته به جدا جدا قول وی -

سہ :- دا جواب دے ددغه قولونو چه هرکله چه دوی په قیامت کښ دغه عذارو ته پیش کړی نو دوی ته به الله تعالیٰ او قرامائی چه دا عذارو ته قبول نه دی ځکه چه تاسو ته زما ایاتونه رابطہ وو لیکن تاسو انکار کړے وډ - بلی (سوال) که اوپلے شی چه دالفاظ خوختکښ په کلام کښ تقی غواری او دلته تقی نیشته جواب دادے چه ددے درے واره قولونو حاصل دادے چه موثردحق ته خبرته وو نو جواب به اوشی په بلی سره او بیا ددوی انکار ئے په درے طریقو سره ذکر کړیدے

تور دی ایسا نیشہ یہ جہنم کیں گائے د اوسیدو دلوئے کونکو دپارہ ۔
مَسْوَدَةٌ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ۙ ۴۰

وینجی اللہ الذین اتقوا بمقار تہم
 د بھ کرے اللہ تعالیٰ حقہ کساو لورہ چہ خان نے سائلے دے شریک تہ یہ سبب کا بہانے دے دی

تہ یہ رسیڑی دوی تہ شیخ تکلیف او تہ یہ دوی غمڑن وی ۔
لَا يَمَسُّهُمْ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۙ ۴۱

اللہ خالق کل شئی زوہو علی کل
 اللہ تعالیٰ پیدا کوئے دے ہر خیز دے او حقہ یہ ہر

شئی وکیل ۴۲ لہ مقالیڈ السموات
 خیز باندے دے وار دے ۔ خاص حقہ لورہ کنجیانے دے اسمانوتو

یہ فائستہ ترتیب سرہ اول تکذیب دے دویم استکبار دے چہ دے تکذیب پہ وجہ
 سرہ پیدا کیڑی دریم کفر دے چہ دے استکبار پہ سبب سرہ پیدا شویدے ۔
 سنا ۔ روستو ذکر دے دفع دے ہا نو تہ تخویف اخروی ذکر کوی یعنی جرم نے ثابت شو
 او بہانہ نے ختم شہ تو شرمندہ یہ وی اوج بہیے تور وی ۔ الذین کذبوا علی اللہ
 یہ دے کیں داخل دی مشرکان چہ اللہ تعالیٰ تہ نسبت دے شریک او دولا کوی او
 بقای ویلے دی چہ معتزلہ او حقہ خوک چہ دروغ وائی او خیال نے داوی چہ اللہ تعالیٰ
 زما دے دروغونہ خبر تہ دے نو پہ دے کیں مغوی ہم داخل دی ۔
 لِّلْمُتَكَبِّرِينَ تور والے دے مخ پہ ورخ دے قیامت کیں دیر ذلت او سپکوالے دے تودا
 مناسب دے دے حال دے متکبر سرہ ۔

۴۳ : یہ دے الیت کیں بشارت دے بمقار تہم دا ظرف مکان دے مراد تری تہ جنت دے
 یا مصدر مہمی دے یعنی متقیان تہ بہ دے عذاب تہ نجات ور کوی بسبب دے دخول دے جنت
 یا مراد دے مفار تہ ایمان او عمل صالح دے یعنی ذکر دے مسبب او مراد تری تہ سبب دے
 لَّا يَمَسُّهُمْ السُّوءُ تفسیر دے مفار تہ دے پہ اول توجیہ سرہ یا بیان دے یقینی دے ۔

۴۴ : دا اووم دلیل عقلی دے او دودہ کلی صفتو تہ دی ، پیدا اکول دے رخہ او
 حفاظت او ذمہ واری دے رخہ او داسبب دے تقویٰ دے یعنی دے اللہ تعالیٰ تہ ویرہ
 دے دے وجہ تہ کوی چہ یہ دے صفتو نو باندے عقیدہ لری ۔

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ

اد دیتے دی او حقہ کسان چہ کفر ہے کہے دے پہ آیاتونہ دے اللہ تعالیٰ

أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿۴۳﴾ قُلْ أَغْيَرُ اللَّهَ

دفعہ کسان خاص دوی پورے تاوان والا دی - تہ اولیہ الیا سوا دے اللہ تعالیٰ تہ

تَاْمُرُوْنَۢۤ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿۴۴﴾

حکم کوئے تاسوماتہ چہ بندگی دے اوکرم الے تا پوہانو -

وَلَقَدْ اَوْحٰى اِلَيْكَ وَاِلَى الْاٰمِنِيْنَ مِنْ

او یقینا دے کہے شویدہ تاتہ او حقہ کسانو تہ چہ ستا تہ

قَبْلِكَ لَیِّنْ اَشْرٰكَتَ لِيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ

مخپیں دی کہ چدے شرک دے اوکرو خا خا پر بادہ شی عمل ستا

وَلتَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۴۵﴾ یٰۤاِلٰهَ

او خا خا شی بہ تہ دے تاوان والو تہ - بلکہ خاص اللہ تعالیٰ

فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِيْنَ ﴿۴۶﴾

بندگی کوہ او یہ ہمیشہ دے شکر گزارو تہ -

۴۳۔۔ دا تم دلیل عقلی دے پہ دیکھیں دریم صفتہ کلیمہ ذکر دے یعنی اختیار تصرف
دھر گھہ دے اللہ تعالیٰ سرہ دے او چاہیائے چہ خاص دے اللہ تعالیٰ سرہ دی تو معلومہ شہوہ
چہ دے خزانہ دے و کو لو اختیار متدا ہم صرف حقہ دے۔ یا ایہ اللہ دے صفتونہ دے اللہ تعالیٰ
چہ ذکر شول دا داخل دی پہ آیات اللہ کیں دے متکر او مشرک تباہ کیدا ویکے دے۔
۴۴۔۔ دا تغریب دہ پہ تیر شوے دلیلونو باتدے یعنی روستو دے دے بنکارہ دلیلونو
پہ توحید فی العبادت باتدے بیا ہم تاسوماتہ دعوت را کوئے دے عبادت دے غیر اللہ
دا خودیر لوئے جہل دے دا دلیل دے پہ دے خبرہ باتدے چہ خوک دعوت
ورکوی شرک تہ نو حقہ پورہ جاہل دے۔

۴۵۔۔ دا علت دے ماقبل دے یعنی دے دے مشرکانو جاہلانہ دے امر او دعوت تہ
خان بچے اوساتہ حکمہ چہ اتفاق وحی دے تو لو انبیاء سرہ واقع شویدہ چہ پہ شرک کو
سرہ هر عمل بریادیری۔ لیکن اشرکت معنی دادہ چہ هر یونی تہ پہ خیل خیل وقت کیں
دا وحی کرے شویدہ اودا سے ذکر پورہ سورة انعام سے کیں ہم دے۔ دا دلیل دے

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ

او قدر نہ دے کرے دوی د اللہ تعالیٰ لائق قدر د حقہ او زمین

جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَاوَاتُ

مکملہ د حقہ بہ دوی پہ ورخ د قیامت د آسمانوں پہ

مَطْوِيَّتٌ يَمِينُهُ سُبْحَانَكَ وَتَعَالَى

الغنیہ شوی دوی پہ حق لاس د حقہ کنیں پاک دے او اوچت دے

عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٦﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ

د حقہ پہ دوی و سرہ شریک جوڑی۔ او پوکے پہ اوکپے ہی پہ شیپہ کنیں

پہ قیامت د شرک باندے چہ د پیغمبر عمل ورتہ پتینکیدے نشی نو د نورو
خالقو عمل پہ شرک تہ خہ رنگ پتینگ شی۔ او د پیغمبر تہ خوگناہ تہ کیڑی
نولین اشراکت خطاب پہ طریقہ د فرض تقدیر دے یعنی بالفرض والتقدیر
کہ پیغمبر شرک اوکرو تو عملونو بہ پتے بریاد شی۔ بَلِ اللَّهُ فَاعْبُدْهُ فَتَكُنْ آيَةً
کنیں منع کول دو د شرک تہ او پہ دے ایت کنیں امر د توحید دے۔

او الشاکرین۔ تہ مراد ظاہر و ل اودعوت کول د توحید دی۔
س۶۷۔ دے ایت تہ تراخر د سورت پورے پنجم باب دے پہ دے کنیں زجر او
تخویف اخروی دے پہ ذکر د درے حال تو سرہ اول فناء د عالم دویم بعثت او
حساب دریم جزا او بشارت تفصیلیہ دے۔ پہ دے (س۶۷) کنیں زجر دے
مشرکین ف العیادت تہ۔ او قدر پہ معنی د تعظیم دے اوحق تعظیم د اللہ تعالیٰ
دادے چہ بتدائی د حقہ پہ داسے طریقہ اوکپے شی چہ ہر قسم شرک تہ پاکہ
بتدائی وی او شرک داسے تہ کوی تو معلومہ شہوہ چہ مشرک بتدائی اللہ تعالیٰ تہ د پتینکیدے
اونہ پتے تعظیم کرے دے اونہ پتے صفت د حقہ کرے دے پہ لائق طریقہ
سرہ۔ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ پہ دے کنیں عظمت شان د اللہ تعالیٰ ذکر کوی۔
لفظ د جمیعاً دلالت کوی چہ مراد د دے تہ نولے (راو۷) زمکے دی او د قبض
تہ مراد رانیول د حق دے دی پہ لاس کنیں د دے وجہ تہ د قیامت تخصیص پتے کرے
دے صرف قدرات تربیہ مراد تہ دے حکمہ قدرت پتے پہ دنیا کنیں ہم شتہ تو تخصیص
د قیامت تہ حاجت تہ و د۔ یَمِیْنُهُ دا د متشابهاتو تہ دے پہ کیفیہ کنیں او پہ
اعتبار د معنی سرہ حکم دے یعنی حق لاس او کیفیہ د حق (پاکے پہ بل حق)

قَضَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ

تو مرہ بہ تھی ہتھ ٹوک چہ بہ اسمانوتو کین دی او ہتھ ٹوک چہ بہ زمکہ کین دی

إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ شَرُّ نَفْخٍ فِيهِ الْخَرَى

مگر ہتھ ٹوک چہ خواہی اللہ تعالیٰ بقاد منوی بیا بہ ہتھ اوکریے شی بہ ہتھ کین بن کل

فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَأَشْرَقَتِ

تو دغہ وخت بہ دوی ولا دوی گوری بہ او روشناہ بہ شی

اللہ تعالیٰ پیڑنی۔ بیا د قبضے او دیمین تہ مشبیہ او مجسمہ دلیل نیسی چہ د اللہ تعالیٰ مشابہ او جسم شتہ دے نو جواب ہے اوکرو چہ سبحانہ و تعالیٰ عما یشرکون یعنی بہ قدرت او علم کین دہتہ شریک او دارنگ شبیہ ہے نیشتنہ نو عبادت کین ہے ہم شریک نیشتنہ دے۔ او ہرکله چہ اسمانوتہ زمکہ قبض کول علو (راحت ولے) د اللہ تعالیٰ خواہی ددے وجہ تہ ہے و تعالیٰ ہم ذکر کرے دے بہ روایت د ترمذی کین دی چہ عائشہ رضی اللہ عنہا تیوس اوکرو چہ بہ داسے حالت کین انسانان بہ بہ کوم ٹلے کین وی نورسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم جواب کین او فرمائیل چہ د جہنم د پاسہ پہ پل باندا ہے بہ وی۔

۷۸۔ پہ دے کین تخویف اخروی دے او پہ دے کین سرکہ د ماقبل تہ حال د فناء د عالم ذکر کوی۔ قَضَعِقَ صَعِقَ پہ معنی دمرگ دے او یا پہ معنی د بے ہوشی سرہ دے دلہ پہ اولہ معنی سرہ غورہ دے إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ پہ دے کین دیر اقوال دی دقتادہ قول دادے چہ ددے مصداق اللہ تعالیٰ تہ معلوم دے مونہ تہ تہ دے معلوم دویم قول مشہور دادے چہ مراد ترینہ ہتھ ٹوک دی چہ اللہ تعالیٰ د فنا د پارہ تہ دی پیدا کری لکہ حورے غلمان د جنت او ماران لہمانان د جہنم دریم قول کین موٹک مراد دی چہ ہغوی بہ تہ وفات کیری۔ خاورم قول دادے چہ ددے تہ مراد ہتھ خلق دی چہ ہتکین مرہ شویدا ی او فصعق ہے ددے وجہ تہ ذکر کرو چہ پہ دغہ وخت کین ددوی دمرگ سبب بہ ہیبت د قیامت وی۔ او پہ دویمہ معنی سرہ مراد دمن شاء اللہ تہ موسیٰ علیہ السلام دے لیکن ہر کلاہ چہ پہ دغہ حدیث د صَعِقَ کین چہ لفظ فلا دری راغلے دے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ بہ ہتھ وخت ہم علم تہ وی چہ پہ موسیٰ علیہ السلام باندا ہے صَعِقَ راغلے دے او کہ تہ تو استثناء د موسیٰ علیہ السلام یقیناً داخل کنل صحیح نہ

الْأَرْضِ يَنْوَرُّ رَيْبَهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ

زمکہ رد قیامت) پہ نور د رب د ہفت سورہ او کیتو دے بہ شی عملتا ہے

وَجَاءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشَّهَدَاءِ وَقُضِيَ

اور آیا بہ د سٹے شی پیغمبران او شہیدان او فیصلہ بہ او کریشی

بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۴۹﴾

پہ مینج د دوی کتب پہ حقہ سورہ او پہ دوی باندے بہ ظلم نہ شی کیدا ہے ۔

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ

او پورہ بہ وکریشی ہر نفس تہ بدالہ د حقہ عملو تو چہ کریدی لوانلہ تعالیٰ تہ بہ حقہ د

بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿۵۰﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا

پہ حقہ کارو تو چہ دوی لے کوی ۔ او او بہ شپلے شی کا قران

اود دے ایت نہ صراحۃ معلومہ دہ چہ شپیلے پہ دودہ کرتہ وھلے کیدی اول د قنا
د پارہ او ہفت تہ قرع ہم وائی لکہ سورہ نمل سک کتب دی او صق ورتہ ہم وپلے
کیدی او دویچہ د بعث بعد الموت د پارہ دہ او دا دوارہ پہ سورہ یس کتب سورہ
سہ ہم ذکر شویدی ۔

۴۹ سک ۔ پہ دے کتب د ورخ د بعث او حساب بعض حالت ذکر کوی ۔
یَنْوَرُّ رَيْبَهَا نور صفت د اللہ تعالیٰ دے لکہ چہ سورت نور کتب تیر شویدے بغیر
د تشبیہ او تمثیل نہ ۔ الْکِتَابِ مراد تربتہ جنس دے یعنی عملتا ہے
وَالشَّهَدَاءِ دا تعیم دے روستو د تخصیص نہ یعنی انبیاء بہ د شہادت د پارہ
حاضر کریشی نو دارنگ نور شہادت و رکوونکی ملائک مومنان او اندامونہ د
مجرمانو بہ ہم حاضر کریشی ۔ وَهُوَ أَعْلَمُ تاکید دے د وفیت د پارہ یعنی پورہ بہ
تککہ وکریشی چہ د اللہ تعالیٰ نہ ہیچ تخیر نشی پتیدلے او دارنگ پہ دے جملہ
کتب دفع د وہم دہ چہ اللہ تعالیٰ حساب کوی او گواہان پیش کوی تو ایہ حقہ ناخبرہ
دے نوجواب او شوپہ وَهُوَ أَعْلَمُ سرہ یعنی حساب او پیشی د گواہانو د پارہ د
الزام د حجت دہ ۔

إِلَىٰ جَهَنَّمَ زَمْرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ وَهَّاءُ فَتَحَتْ

جہنم طرف تہ دے دے ترفیع پورے چہ راشی جہنم تہ پراپہ نیستہ شی

أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ

دروازے دھے اوادیہ والی دوی تہ شوکیداران دھے الیا تہ دورا علی تاسو تہ

رُسُلٌ مِّنكُمْ يَشْعُرُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتُ رَبِّكُمْ

رسولون ستاسو تہ چہ لوستل پے تاسو پاندے آیاتونہ د رب ستاسو

وَيُنذِرُكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۖ قَالُوا

او دیہہ درکولہ تاسو تہ د ملقات د ورے ستاسونہ چہ دا دہ دوی بہ اداہی

بَلَىٰ وَلَٰكِنَّ حَقَّ كَلِمَةُ الْعَذَابِ

ہاں روئے لیکن پورہ شریعہ فیصلہ د عذاب

عَلَى الْكَافِرِينَ ۚ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ

پہ کافرانو پاندے اوپہ دیلے شی ورنہوے دروازو

سُكٍّ ۖ يَهْدِيهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَنُفِثَ فِي السَّحَابِ الْمَاءِ الْغَلِيظِ ۚ

تہ نوپہ دے آیت کہیں تخویف اخروی دے پہ ذکرکولو د حال د متکریبوسرہ

زَمْرًا ۖ هَٰذَا جَهَنَّمُ الَّتِي يُكْفَرُونَ بِهَا ۚ وَنُفِثَ فِي السَّحَابِ الْمَاءِ الْغَلِيظِ ۚ

کفر اگرچہ ملت واحدہ دے لیکن پہ اقسامو دھے کہیں دیر فرق دے

فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا ۚ وَسُيِّرَتْ الْجِبَالُ ۚ وَوُضِعَ فِيهَا النَّارُ ۚ

دے کہیں اشارہ دہ چہ دوی تہ د مخکس تہ دروازے نہ پراتری دا د دوی

تَذَلِيلٌ لِّمَن كَانَ يَكْفُرُ ۚ وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا ۖ يَهْدِيهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ

دی داہم لوئے عذاب دے لِقَاءَ يَوْمِكُمْ يَعْنِي يَوْمَ يُعْطَىٰ الْأُولَىٰ ۚ

کَلِمَةُ الْعَذَابِ ۚ مُرَادُ تَرْيِثِهِ ۖ فَيَصْلُهُ دَهْ ۖ يَهْدِيهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ

یا حقہ کلمہ دہ چہ سورۃ صں ۷۷ کہیں ذکر شوے دہ

عَلَى الْكَافِرِينَ ۚ فَهِيَ فِيهَا أَسْمَاءُ مِمَّا ظَاهَرُوا فِي الْحَبْلِ ۚ وَنُفِثَ فِي السَّحَابِ الْمَاءِ الْغَلِيظِ ۚ

کفر دوی دے

جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِعَظْمِ مَشْوَى

جہنم تہ ہمیشہ بہ لے بہ حق کہیں تو ناکارہ دے گائے ک او سیدالو

الْمُتَكَبِّرِينَ ۝ وَسَيُقَاسُّ الَّذِينَ اتَّقَوْا

تکبر کو ڈنگو او روان یہ کپڑی رعوت سرہ) مدہ کسان چہ دیرہ کپڑیہ

رَبُّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا

د رب جہل تہ جنت تہ دے دے ترغیہ پورچہ کلاہی عطف تہ

وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا

او پرانے شوے بہ وی دروازے دھت او ادبہ وائی دوی تہ ٹوکیداران د عطف

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طَبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ۝

سلام د وی پہ تاسو باندے خوشحالہ اویے تاسو نو داخل شے رہتے ہمیشہ بہ لے تاسو۔

۳۷۔: روستو د الزام د حجت تہ پہ دوی باندے حکم د دخول جہنم دے لفظ قِيلَ د عموم د قائلانہ دپارہ دے یعنی اللہ تعالیٰ او بتول ملائک بہ داسے اوائی۔ خَالِدِينَ پہ وخت د داخلید لو کہیں خلود نشی کیدے نو مراد د دے تہ اندازہ کول او ارادہ کول د خلود دی پہ دتہ وخت کہیں۔ الْمُتَكَبِّرِينَ علت د عذاب کفر دے او علت د تدلیل چہ پہ دے ایاتو کہیں ذکر شو ہغہ تکبر د دوی دے دے وجہ تہ داصفت د دوی لے ذکر کرو۔

۳۸۔: دایشارت اخرویہ تفصیلیہ دے وَسَيُقَاسُّ فحکین ہم دالفظ وؤ لیکن ہلتہ سوق د ذلت او کاهانت وؤ او دللتہ سوق د اکرام او د عزت دے او اکثر مفسرینو ویلے دی چہ دللتہ سوق د سورولو د جنتیانو مراد دے۔

زُمَرًا دوی ہم مختلف امتونہ دی د ہر رسول جدا جدا امت دے یا مراد تربیتہ مختلف عملونو والہ دی یعنی شہیدان او علماء او دعوت و تبلیغ کوؤنکی وغیرہم پہ چاچہ کوم صفت غالب وی تو پہ ہغہ صفت کہیں بہ روان کپڑی و فُتِحَتْ وَاو عطف دے پہ مقدار (پت) باندے او جواب د اِذَا لے حُکَہ حذق کرے دے چہ دلالت او کپی پہ عموم باندے (یعنی ہر کلاہ چہ دوی راشی نو خوشحالہ یہ کرے شی پہ دیر و نعمتونو سرہ) او خاص پہ نعمت د فتح الابواب سرہ۔ او دا اشارہ دہ د دوی رپاتے پہ بل ع۔

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَعَدَاكَ

او دوی دانی ستائندہ خدا کے اللہ تعالیٰ لہرہ دہ ہتھ ذات دے چہ رشتہ کرے دہ مونہ سرہ وعدہ خپلہ

وَأَوْزَنَّا الْأَرْضَ نَتَّبِعُوا أَمِنْ الْجَنَّةِ

او میراثہ کتب راکرہ مونہ تہ زمکہ دجنت خائے نیسو مونہ د جنت تہ

حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمِلِينَ ﴿۴۳﴾

کوم خائے چہ مونہ عوارو نوبہ دے ثواب ذبیہ عمل کوونکو ۔

اکرام او عزت تہ چہ مکتب د راتلوتہ یہ دروازے کھلاؤ وی لکہ سورۃ ص سہ
کتب تیر شوی دی او بعض اہل لغت ویلے دی چہ دا وار ثنائیہ دے یعنی دعو
عادت دادے چہ داتہ عداد پہ مقام کتب واو ذکر کوی گویا کہ دیو نوہ دعداد پہ
سیحہ پاندے ختم شوہ نو نوے عداد داتو تہ شروع شو او دروازے دجنت
اتہ دی لکہ چہ احادیث صحیحہ سرہ ثابت شویدہ ۔ طِبُّمُ پاک وئے تاسو
پہ دنیا کتب د توحید او ایمان پہ عقیدے او پہ نیک اعمالو سرہ ۔ یا دا جملہ
دعائے دہ یہ شان د سلام علیکم ۔

مکہ ۔ داہم پہ بشارت کتب داخل دے او دا عطف دے پہ پت لفظ پاندے
رَدِّخُلُوْهَا وَقَالُوا) وَعَدَاكَ اودا وعدہ ذکر دہ یہ سورۃ مریم ۲۳ کتب ۔
الْأَرْضِ مراد دے تہ زمکہ دجنت دہ او میراث ورتہ پہ دے وجہ ویلے کبری
چہ حاصلیری بغیر دداسے ہنت تہ چہ دھق سرہ مناسب وی ۔ نَتَّبِعُوا أَمِنْ الْجَنَّةِ
یعنی دہ لہرہ یہ پہ جنت کتب دومرہ وسعت او فراخی ورکھے تھی چہ یہ ہق
کتب یہ پہ آزادے سرہ کرچی دا تہ چہ دبل چا حصہ تہ یہ ورچی ۔ حَيْثُ نَشَاءُ
پہ دے صیغہ د متکلم کتب اشارہ دہ چہ پہ جنت کتب یہ ہر خوک خالص د
اللہ تعالیٰ درضا تابع وی ۔ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمِلِينَ الف لام پہ دے کتب عہدی
دے یعنی عمل کوونکی پہ موافق درضا د اللہ تعالیٰ سرہ او پہ صفت ذکر
کولو کتب ترغیب دے عمل کولو تہ ۔

وَتَشْرَى الْمَلَائِكَةُ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ

او ویتہ پہ تہ ملائکہ لڑے بکیرہ چورونکی چاہیہ

الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

د عرش تہ تسبیح بہ ذاتی سرہ دستائے رب ددوی تہ

وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ

او فیصلہ بہ اوکریشی بہ میثم ددوی کنن یہ حقہ سرہ او ویلہ کیڑی بہ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٥﴾

چہ صفتونہ د خدا ایوب دیو اللہ تعالیٰ دی چہ رب د عالمینو دے ۔

۵۵۔ یہ دے کنن عظمت او ہیبت دورے د قیامت ذکر کوی من حول العرش
حرف د من کنن اشارہ دہ چہ یہ قول عرش بانکے ملائکہ احاطہ نشی کو لے
دوجہ د دیر عظمت د عرش تہ۔ وَقِيلَ یہ دے صیغہ کنن اشارہ دہ عموم د
قائلینو تہ یعنی قول مؤمنان او ملائکہ بہ حمد د اللہ تعالیٰ وائی۔ اشارہ دہ
چہ یہ جنت کنن لوے تلذذ (مزه اغستل) ذکر د اللہ تعالیٰ دے یہ تسبیح
او حمد ویلوسرہ۔ (اللهم اعنّی علی ذکرک وشکرک وحسن عبادتک)

تفسیر د سورۃ زمر یہ حمد د اللہ تعالیٰ سورہ ختم شو۔

۹

الْباقية

۸۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

المؤمن

۲۰

سورة

۲۰

حَمْدُ ۱ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ

اللہ تعالیٰ کو مراد باندے نبیہ پوہیدی۔ نازل دے کتاب د طرف د اللہ تعالیٰ تہ دی زور اور دے

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة المؤمن۔ او دے بل نوم سورة غافر او بل سورة الطول دے

دے سورت نہ تر سورة احقاف پورے او دے سورتو نہ پہ حوامیمو سورة مشهور دی۔
 او دادیم باب دے او دے پہ فضیلت کیں دیر روایات وارد دی۔ دے مستنداری
 روایت دے چہ حوامیم تہ عرائس القرآن وپے شی د انس او ابن مسعود رضی اللہ
 عنہما نہ قرطبی او خطیب وغیرہ نقل کہے دی مرقوفا چہ حوامیم دیباج د قرآن
 دے او بل روایت یے نقل کرے دے چہ دھر خیز ثمرہ وی او ثمرہ د قرآن ذوان
 حمر دی او بل روایت کیں دی دایطیج دی خائستہ شتہ یوبل سرہ نزدی پیوست
 بوخوک چہ غواری چہ دجنت پہ باغیچو کیں او سر پری نو دا سورتو نہ د لولی۔
 حازن او خطیب د ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ روایت ذکر کرے دے چہ دھر
 خیز مغز (خلاصہ) وی او د قرآن مغز حوامیم دی۔ تو کہ دا روایات مسیح ثابت شی
 نو ولت پہ اوکری پہ عظمت دے سورتو نو باندے۔

ربط دے سورت د ماقبل سرہ پہ دیرو وجوہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ
 چہ سورة زمکن ردو پہ شرک فی العبادۃ باندے نو پہ دے سورت کیں
 رد دے پہ شرک فی الدعاء باندے چہ ہفہ اہم کجز د عبادت دے دویمہ وجہ دا
 دہ چہ پہ ہفہ سورت کیں تخویف دنیوی اجمالی و د او پہ دے سورت کیں تفصیل
 دہفہ د پارہ واقعہ د قرعونیاتو ذکر کوی۔ دریمہ وجہ دادہ چہ دہفہ سورت پہ
 اول کیں تعریف او مقصد د قرآن یے ذکر کرو نو پہ دے سورت کیں د قرآن عظمت
 ذکر کوی

دعوی دے سورت۔ رد دے پہ شرک فی الدعاء باندے او اثبات د
 توحید فی الدعاء دے راو ہفہ یے او وہ کرتہ ذکر کرے پہ سکتہ سکتہ سکتہ

الْعَلِيمُ ۞ غَافِرُ الذَّنْبِ وَقَابِلُ التَّوْبِ

پہلے دے ۱۔ بخدا کوڈیکے ۲۔ گناہ دے ۳۔ قبولونکے ۴۔ توبے دے

شَدِيدُ الْعِقَابِ ۞ ذِي الطَّوْلِ ۞ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۞ إِلَهُ الْمَصِيرِ ۞ مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ

سخت عذاب ۱۔ ورکوڈیکے دے ۲۔ خاوند ۳۔ طاقت دے ۴۔ نبشتہ واکدار ۵۔ ہوا

هُوَ ۞ إِلَهُ الْمَصِيرِ ۞ مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ

دفعہ نہ ۱۔ خاص حق نہ دی کریمیدل ۲۔ جگرہ نہ کوی ۳۔ یہ ایاتونوڈ اللہ تعالیٰ کیں

۱۔ پہلے (۱) میں او دا پہلے بخدا طریقو سرہ دے۔ اول پہ رد جمیع اقساموڈ شرک سرہ
دویم پہ انہ عقلی دلیلونو سرہ دریم پہ واقعہ ڈرچل مؤمن سرہ خلورم پہ
اہلک ڈفرعونیانو سرہ پہ سبب ڈانکار ڈهغوی ڈتوحید نہ اوپہنعم پہ ذکر ڈ
عظمت ڈدے مسئلہ سرہ۔

خلاصہ ڈسورت دادہ چہ دا سورت تقسیم دے درے بابونو تہ۔ اول باب
ترسکا پورے دے۔ پہ دے کیں خلور عنوانات دی او دا تمہید دے ڈپارہ ڈدعوے
ڈسورت اوڈھے عظمت ذکر کوی اول ترغیب دے لے القرآن پہ ذکر ڈتھہ صفاتوڈ
اللہ تعالیٰ سرہ دویم عنوان زجر او تخويف دتیوی او اخروی ہفہ کسانو تہ چہ پہ
قرآن او پہ دعوی ڈدے سورت کیں جدال کوی دریم بشارت دے مؤمنانو تہ پہ
ذکر ڈعامکانوڈ ملائکو سرہ ڈپارہ ڈمؤمن خلورم تخويف اخروی متکرانو تہ او
سبب ڈعذاب ذکر کوی چہ انکار عن التوحید دے۔

(تفسیر)

۱۔ داد مقطعات نہ دے دے بحث مخکس بار بار تیر شویدے غورہ
دادہ چہ دا اشارہ دہ اعجاز ڈقرآن کریم تہ دے دے وجہ تہ ورپسے عظمت
ڈقرآن کریم ذکر کوی۔

۲۔ پہ دے کیں ترغیب دے قرآن تہ اربیان ڈعظمت ڈهفہ دے پہ
ذکر کولوڈ تھہ صفات عظیمہ ڈنازلوونکی چہ اللہ تعالیٰ دے او دا اول عنوان
دے ڈخلور عنوانات نہ چہ خلاصہ کیں ذکر شرییدی۔ العزیز کیں اشارہ دہ
صفاتوڈ قدرت تہ العلیم کیں اشارہ دہ صفاتوڈ علم تہ۔ تکریم مبتدا دہ
ارمن اللہ خیر دے غافر الذنب وقابل التوب دا دوارہ صفات ڈتوحید والوسرہ
تعلق لری۔ التوب جمع ڈتوبتہ دہ یا مصدر دے۔ (پاتے پہ بل مخ)

إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْزُرُكَ تَقْلِبُهُمْ

مہر کافران نو دھوکہ دیتے کفری تالو کپا دوں کھیل دے دوی

فِي الْبِلَادِ ۝ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ

پہ بنارو نکین ۔ تکذیب کرے دے مخین دے دوی نہ قوم

شاید الجواب فی الطول دا تعلق لری د کافر او مشرک سرہ ۔ الطول پہ معنی د غنا سرہ یعنی مستغنی دے د مشرکانو نہ او طول فضل ، انعام او قدرت تہ ویلے کیری قائلہ :۔ د غافر او قابل پہ میخ کنیں یے واؤ د جمع ذکر کرے دے اشارہ دہ چہ د مؤمن نائب د پارا یے دہ قسمہ رحمتو نہ جمع کیری د او د مشرک د پارا یے ہر یو تخویف مستقل ذکر کرے دے ۔ لا الہ الا هو دا جملہ یے پہ طور د صفت د اللہ تعالیٰ سرہ ذکر کیری دہ او پہ منزلہ د علت دہ د ماقبل د پارا دے دے وسیع تہ واؤ یے عاطفہ تہ دے ذکر کرے ۔ الیاء الموصیہ د صفت تخویف او بشارت دوارو تہ شامل دے قرطی او خطیب شریقی وغیرہ واقعہ د عمر رضی اللہ عنہ لیکل دہ چہ ہخہ یو شرابی تہ خط کنیں دا ۱۱ یاتونہ اولیکل ہخہ تہ چہ خط اور سیدانو نوڑا یے اوکرہ او توبہ یے او یستلہ او عمر رضی اللہ عنہ خلقو تہ او یل چہ یو رور مو پہ لغزش کنیں پریوتہ دی نو داسے عمل ورسرہ کوئے او دے تو یے او د معقرت د عا وریہ کوئے او شیطان تہ یے مہ پریودے ۔

۱۔ دا زجر دے جہ دلیوتہ او دادویم عنوان دے چہ پہ قرآن او دے دے پہ مقصد کنیں چہ توحید دے غوک چکرے کوی نو ہخہ کافروی ۔ او حدیث مرفوع کنیں ذکر دی چہ جدال پہ قرآن کنیں کفر دے او یل حدیث کنیں روایت دے چہ دا جدال سبب د ہلاکت د ممکنو خلقو دے ۔ او مراد د جدال تہ طعن کول پہ قرآن کنیں چہ داسر دے شعر دے کھانت دے وغیرہ او پہ دے باندے شبہات او اعتراضو تہ کول دی ۔ او دے تہ جدال بالباطل ویلے کیری او پہ دے سورت کنیں دا پہ مختلف تعبیراتو سرہ ذکر دے پہ ۳۵ ۳۶ ۳۷ کنیں ۔ او دے جدال مقصد د حق مقابلہ کول او ہخہ ختمول دی او ہر چہ جدال بالحق دے ہخہ صفت د صالحیتو دے لکہ جادلہم بالحق فی احسن او مراد د ہخہ تہ شبہات او شکوتہ د اہل یاطل دفع کول او پہ ہقوی باندے الزامی دلیوتہ قائلمول دی پہ نرمہ طریقہ سرہ او دا خو جہاد فی سبیل اللہ دے ۔

فَلَا يَغْزُرُكَ اہ پہ دے کنیں جواب د و ہم دے کہ دا جہاد لین کافرو دے تو پہ

نُوحٍ وَالْأَحْزَابِ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ

اُدوح عليه السلام او نوح مخالفو دلو دوستو ددوی نه ادیوخ قصد کرے وڈ

كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَاْخُذُوْهُ وَجَدَلُوْا

هر امت یہ بارہ د رسول خیل کنیں دپارہ ددوچہ لوتیسی مقہ (تقل کرلو دپارہ) لیکن کولہ ددی

بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ فَاْخَذَ تَنْهِيَهُمْ

یہ باطل سرہ دپارہ ددے چہ اونو ددی یہ دے سرہ حق لہ تو ادنیوں ما حقوی

فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۝ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ

نو تھہ رنگ عذاب زما - دقہ شان پورہ تھو

كَلِمَتِ رَبِّكَ عَلَى الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اَلَهُمْ

یوہ فیصلہ د رب ستا یہ کافرانو باتدے چہ دوی

دنیا کنیں ددوی مزے او مالداری ولے دہ جواب او شو چہ دامزے نہ دی بلکہ
تَقْلِبْ دے او باب تفعل کنیں معنی د تکلف دہ یعنی اگرچہ ددوی جائیداد ونہ
او تجارت ونہ اولینکرے وغیرہ دیدی لیکن داسبب دپیشانے او د تکلیفونو د
اطمینان ورلہ نیستہ ۔

۳۔ دا تخویف دنیوی دے یہ ذکر د مجادلینو تیر شو و سرہ او د عذاب د
حقوی سرہ او د حقوی درے مرضونہ یے ذکر کرے دی یوتکذیب او
دویم تکلیف ورکول رسولونو تہ دریم جدال بالباطل ۔

لِيَاْخُذُوْهُ مراد دے نہ قیدول او قتل کول او نور تکلیفونہ ورکول دی ۔
بِالْبَاطِلِ مراد ددے تہ شبہات باطلہ دی چہ هیچ حقیقت یے نیستہ ۔

لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ دامقصد دجدال ددوی دے ۔ دَحْضُ یہ اصل کنیں
خوئیدلو تہ ویلے کیبری نومراد ترینہ زائلہ کول او ختمول دحق دی ۔

صَحَابِ النَّارِ ۶ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ

اوسیدونکو دے اور دی ہمیشہ . ہفتہ ملائکہ چہ پورے کوی عرش دے اللہ تعالیٰ

وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

او ہفتہ چہ چاہیہ دے ہفتہ نہ دی تسبیح دینی سرہ دے سنائے دے رب دے دوی تہ

وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ

او ایمان راوری یہ ہفتہ باتنے او . بخندہ خواری دے پارہ دے

آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا

مومنانو راوری دوی لے رہے مومنو راگیر کرے دے تاہر شیخ پہ رحمت او علم کہیں

فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ

نہ بخندہ اوکرہ ہفتہ چاہے چہ توبہ کرے دے دے شرک تہ او تابعداری کرے دے ستاد لاریے

وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ۷ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ

او . چہ اوسانے دوی لڑے دے عذاب دے اور نہ . لے رہے مومنو او داخل کرے دوی

۶۔ یہ دے کہیں تخویف اخروی دے . وَكَذَلِكَ یعنی سترہ رنگ چہ اونیول مومنو دوی لڑے پہ عذاب سرہ . حَقَّتْ عَلَيْهِمْ لُزْمٌ دے کہے نہ مراد پہ تقدیر کہیں فیصلہ کول دی یا صدور دے فیصلے دے اللہ تعالیٰ دے پہ وخت دے کولو دے دوی کہیں . اَلْهَمَّ اَصْحَابُ النَّارِ دایمان دے کلمہ دے یا مراد دے کہے نہ بقول دے اَلْمَلَائِكَةُ جَهَنَّمَ دے اور اَلْهَمَّ کہیں بآء سببیہ مقدر دے یعنی پہ سبب دے دے چہ دوی مستحق دے اور دی .

۷۔ یہ دے ایا تو نو کہیں بشارت دے مؤحدیتو تہ روستو دے تخویف دے متکربیتو تہ او داد ریم عنوان دے او ہر کلمہ چہ یے دے کافرا تو دشمنی دے کر کبرہ دے مؤمنانو سرہ نو اوس دے کر کوی دوستانہ او شفقت دے ملائکو پہ مؤمنانو باتنے دے پارہ دے تسلی دے دوی . اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ تخصیص دے دے ملائکو یے دے دے وچ نہ اوکے پر چہ دوی دیر مقرب اولوے شان او قوت والا دی حدیث دے جابر رضی اللہ عنہ کہیں مرفوعاً را علی دی چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے حمله العرش دے ملائکو تہ دیو ملک حال ذکر کر چہ دے غور دے نہ یے تر اوکے پورے دے او دے سو دے کلو تو منزل دے . او دے دے ملائکو صبیح عداد اللہ تعالیٰ

جَدِّتِ عَدْنِ الْبَقَى وَعَدُّ تَهْمُ وَمَنْ صَلَحَ

جنتونہ دے دیرہ کپڑا لو تہ ہرقہ چہ تا و عداہ کپڑے دہ ددوی سرہ اوہق شوک چہ جو کوی (دودوی سرہ)

من ابايهم وازواجهم وذريبتهم ط

د پدرانو د دوی ته او د بیبیانو د دوی ته او د اولاد د دوی ته

إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦﴾ وَفِيهِ السَّبَّاحَاتُ

یقیناً تمہے زور اور حکمتوں والا ہے۔ - او۔ یح سے دوی لہرہ دناکار عقہ ہوتا

وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْنَاكَ ط

ادھقہ خوک چہ تاج ساتل ڳاڻاڪن عقوبتونونہ ٻہ دٺي ورڃ نو يقيناً رحم اوڪرو تايہ هڻہ باندي

تہ معلوم دے چکے ہیں کہ یہ دے کیں صحیح حدیث مرفوع نیشہ۔ یُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ذَا ذِكْرٍ عِبَادَاتِ اَوْ طَاعَتِ ذَمْلًا نَّكَو دے۔ وَ یُؤْمِنُونَ بِہِ دَاعِلَت دے
 دپارہ ذ تسبیح او حمد او یہ نہ مراد ذ اللہ تعالیٰ توحید دے وَ یَسْتَخْفِرُونَ لِلَّذِینَ اٰمَنُوا
 اشارہ دہ چہ دوی خیر خواہ د مؤمنانوی نو معلومہ شوقیہ اشتراک پہ عقیدہ د توحید
 کیں سبب د محبت اود نصیحت (خیر خواہی) دے او یہ دے کیں ترقیب دے ایمان
 راور پوتہ رَبَّنَا ذَا ذِکْرٍ دُعَا د مغفرت دے اولفظ د رَبَّنَا وسیلہ دہ دنوم ذ اللہ تعالیٰ
 پہ عامو دُعَا کا تو کیں اشارہ دہ چہ یا اللہ تہ زمونہ مَرِّقِ اَوْ عَسَن یٰ نُو یہ
 مونہ یا تہ احسان د اجابت د دُعَا او کرے وَسِعَتْ کُلَّ شَیْءٍ رَّحْمَةً وَ عِلْمًا داہم
 وسیلہ دہ پہ دہ صفتونو ذ اللہ تعالیٰ سرہ چکے چہ د اجابت د دُعَا دپارہ رحمت
 عظیمہ او علم پہ حالاتو د دُعَا کوو نکلی یا تہ ضروری دے پہ اصل کیں قاعل د
 وسعت رحمت او علم دے لیکن دلتہ کیں قاعل یٰ اللہ تعالیٰ او گر کوو اور رحمت او
 علم یٰ پہ طریقہ د تمیز سرہ ذکر کرو اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ پہ توسیع د رحمت
 اود علم کیں یٰ اختیارہ نہ دے او دارنگ اشارہ دہ پہ تمیز بعدالہ بہام کیں
 تاکید او مبالغہ د دے دوارہ صفتونو تہ۔ وَ اتَّبِعُوا سَبِيلَکَ یہ تَابُوا کیں اشارہ دہ
 عقیدے د توحید او اجتناب عن الشریک تہ او یہ وَ اتَّبِعُوا کیں اشارہ دہ
 عمل صالح تہ۔ وَ قِیْمَہ عَذَابِ الْحَرِیْمِ پہ دے کیں اشارہ دہ مغفرت کاملہ تہ
 یعنی دایہ مغفرت ورتہ او کرے چہ د عذاب ہیچ استحقاق پہ کیں پاتے تہ شی۔
 رَبَّنَا وَ اَدْخِلْنَاهُمْ ہرکلمہ چہ عکس یٰ ازالہ د عذاب ذکر کرے نو اوس دُعَا د ثواب
 کاملہ ذکر کوی۔ وَ مَن صَلَّحَ اِلَیْہِ یعنی چاچہ د مؤحد (پاتے پہ بل م)

وَذَلِكَ هُوَ الْقَوْزُ الْعَظِيمُ ۝ اِنَّ الَّذِيْنَ

او دا کامیابی لویہ دہ یقیناً ہذا کسان

كَفَرُوا وَيُنَادُوْنَ لِمَقْتِ اللهِ اَلَّذِيْنَ مَقَّتْكُمْ

چہ کفریہ کرے دے اواز یہ و رکیدیشی دوی قرۃ قیامت پر و رخ (چہ خاٹھا غصہ داللہ تعالیٰ ویرہ دہ دغصہ ستاسو تہ

اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيْمَانِ

تن یہ خاٹو پوسٹاسو باندے کلہ چہ یلے کیدلے یہ تابسو ایمان تہ

سرہ پہ توحید کہیں موافقت کریدے پلار، پنجے اولاد اگرچہ مجاہدہ ہے ددغس
پشان تہ دہ کرے لیکن دوی لرہ پہ دہقہ دپورہ خوشحالہ کولو دپارہ جنت تہ
داخل کرے شی او دارنگ سورۃ رعد ۲۳ کہیں تیر شویدی۔ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ مراد
ترینہ عذاب دگناہوتو دہقوی دے نو سوال دادے چہ داخو تکرار دے حکم
چہ مخکین ہم وقہم عذاب الجحیم ذکر شویدے جواب دادے چہ دلہ ضمیر
آباء او ازواج او ذریات تہ راجع دے او مخکین ضمیر اصل مؤحد داعی تہ راجع
وؤ۔ یا مراد وقایہ دسیئات تہ پہ دنیا کہیں۔ یح سائل دی دگناہوتو تہ۔

يَوْمَئِذٍ يَهْدِيْهِ اِلٰهٌ مَّعْقُوْلٌ ۝ اَوَّلُهُ مَعْقُوْلٌ ۝ اَوَّلُهُ مَعْقُوْلٌ ۝ اَوَّلُهُ مَعْقُوْلٌ ۝
د مطرف قول دے چہ ویر خیر خواہ پہ بتدکانو داللہ تعالیٰ کہیں دبتدکانو
دپارہ ملائک دی پہ سبب ددے ایاتونو او بدخواہ
پہ مخلوق کہیں د مخلوق دپارہ شیطان دے۔ او دارنگ پہ دے ایاتونو کہیں
د مؤمنانو دپارہ دیر لوئے بشارت دے چہ کہ یوم ملک دغا او غواری نو مستجاب
دہ توچہ ہول ملائک غواری نو ہقہ خو ضرور قبولوی۔

او خلف بن هشام ویلے دی چہ ما پہ سلیم بن عیسیٰ باندے قرآن لوستلوچہ
دے الیت تہ را اور سیدام نو ہقہ او تہیل او اوئے ویل چہ اے خلف مؤمن
داللہ تعالیٰ پہ نیز خومرہ گران دے چہ دے پہ بسترہ باندے اودہ بیروت
وی او ملائک وریلہ مغفرت غواری دا قرطبی روایت راویے دے۔

فَتَكْفُرُونَ ⑩ قَالُوا رَبُّنَا آمَنَّا شَكَنَّا

و تاسو به کفر کو دے۔ دوی به آوائی اے ربه زمونہ مرگ راد سید دے تپہ مونہ یانک دوه کرتہ

وَأَحْيَيْتَنَا الشُّكَّانِ فَأَعْتَرَفْنَا بِدُنُوبِنَا

او ژوند کړاکړیبا دے دوه کرتہ نو اقرار کو د مونہ به گنا هوتو خپلو یانک دے

فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِّنْ سَبِيلٍ ⑪

نو ایښته دے و تلو ته څه لار

سکه به دا تخویف شدید دے کافرانو مجادلینو ته روستو د عظمت شان د مؤمنانو ته او دا خلورم عنوان دے۔ یکنادون اواز به ورکیدے شی د قیامت په ورځ او دوی به په جهنم کس دی او ځان ته به ډیر غصه وی۔ لَمَقْتُ اَللّٰهَ لَامَیْ اِبْتَدَاثِیْه ددے وجه ته ذکر کړو چه یئادون کس معنی د قول پرته ده او د مقوله په سر کس لام ابتداثیه داخلیدے شی۔ مِّنْ مَّقَمِّکُمْ اَنفُسُکُمْ او دا غصه د دوی په قیامت او په جهنم کس ده اِذْ نَادَوْا اِلٰی الْاَوْیَمٰنِ دا متعلق دے په لمقت الله پورے یعنی د الله تعالی غصه په تاسو باندے په دنیا کس وه چه کله به تاسو ته دعوت او تبلیغ د ایمان کیدے شو او تاسو به انکار کوؤ او دا غصه د الله تعالی ستاسو ددے غصه نه ډیره لویه ده یعنی تاسو الله تعالی لږه ډیر غصه کړے او خفه کړے دے په انکار کولو ستاسو د توحید ته اوس په ستاسو څه غصه وی؟

قَائِلًا:۔ مقت سخت غضب او بغض ته ویلے کیږی او دا صفت د الله تعالی دے څه رنگ چه دهغه د شان سره ځانگی تاویل ته هیڅ ضرورت نیشته سکه به دا جواب دهغوی دے په طریقه د اقرار جرم سره ددے د پاره چه د جهنم نه اوځی او دنیا ته واپس لاړ شی هاں پدے ایت کس د ډیر هیبت د عذاب د وجه ته دنیا په هیږه شویده نو هغه ته د واپس کیدلو ذکر ته کوی او په بل حالت کس دوی وائی هل الی مردمن سبیل شوری سکه فارجهتا تعمل صالحا سورة السجده سکه یا لیبتنا نرد اتعام سکه اخرجتا تعمل صالحا فاطره قَائِلًا:۔ په دے ایت کس دوه مرکونه او دوه ژوندونه په ذکر کړے دی نکه چه سورة بقره سکه کس ذکر وړ۔ په دے کس اول قول دادے چه د اول مرگ نه مراد وجود د دوی وو په شکل د نطفه سره په (پاتے په بل مخ)

ذَلِكُمْ يَا نَبِيَّ إِذَا دَرَىٰ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ بِهِ

دادے دے نہ چہ کلہ یہ پلے کیدے شو اللہ تعالیٰ پہ یو والی سدہ نو تاسو پہ انکار کو

وَإِنْ يَشْرِكْ بِهِ تَأْوِيلُنَا ۖ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ

او کہ چرے شرک بہ کیدے شو دھقہ سرہ نو تاسو بہ ایمان لوہو نو اختیار دے یو اللہ تعالیٰ دے

الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ۝ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ

چہ اوچت دے اولوے دے ۝ خاص اللہ تعالیٰ حقہ ذات دے چہ بھائی تاسو تہ

ابحاموڈ مائند وکین اوڈ دویم مرگ نہ مراد مشہور مرگ دے اوڈ اول حیات نہ مراد روح اچول دی پہ بدن کین پہ ارحاموڈ مائند وکین او بیا دنیا تہ بھر او تل او دویم ژوند روح اچول دی پہ دغہ بدن کین پہ ورخ د قیامت او هق تہ بعث بعد الموت ویلے کیری او داسے ترتیب پہ سورۃ مؤمنون د سلا تہ تو سلا پورے ذکر کرے دے۔ پہ دے قول کین پہ نطقہ باندے د میت اطلاق پہ طریقہ د تشبیہ یا ہجاز سرہ شویداے او دا قول د ابن عباس او ابن مسعود او قتادہ او ضحاک تہ مفسرینو نقل کرے دے او دا غورہ دے پہ دے کین د قیامت حیات ذکر تہ دے شوے حکم چہ ہذہ حیات حقیقیہ تہ دے۔ دویم قول دادے چہ اول مرگ مشہور مراد دے او اول حیات پہ قبر نو کین مراد دے بیا دویم مرگ پہ قبر کین او دویم حیات پہ آخرت کین مراد دے لیکن پہ دے قول باندے اشکال دادے چہ اول ژوند چہ د تیوی او حقیقی ژوند دے دھقہ ذکر پر بخود او حکمی ژوند ذکر کول بعیدہ خبرہ دہ دویم دا چہ پہ دے توجیہ باندے درے حیاتہ معلومیہ دریمہ دادہ چہ پہ قبر کین د حیات نہ روستو بیا مرکب لوڈ پارہ دلیل صریح صیح نیستہ۔

۱۲۔ ذَلِكُمْ كُنْ أَشَارَهُ دہ پت عبارت تہ یعنی (لیس الے خروج من سبیل) اوڈ دے علت ذکر کوی چہ انکار عن التوحید دے۔ وَحْدَهُ مضاف مضاعفہ دے پہ موضع د حال کین دے یعنی متوحدًا و منفردًا یا منصوب دے پہ ظرفیت سرہ یعنی علی حدتہ۔ وَإِنْ يَشْرِكْ بِهِ دہ مضارع پہ معنی د ماضی دہ عطف دے پہ دے باندے یا مراد دادے چہ روستو د واپس کیدالو نہ دنیا تہ (یا غرض) کہ چرے شرک کیدے شی نو تاسو یے بیا ہم منے نو دا پستان د "لَوْ رَدُّوا عَاذُوا بِمَنْ هُوَ عَنْهُ" (انعام ۲۸) دے۔ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ دا جملہ ہم علت دے چہ بچا

الْبَيْتِ وَيُنْزِلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا

دیلو تہ او راوردی تاسو لره د آسمان تہ روزی

وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ۝۱۳

او نصیحت تہ قبولوی مگر هغه څوک چه ورکړی الله تعالی تہ -

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ

نو حاجتو ته غوړئ د الله تعالی ته خالص کوؤنکې هغه دپاره پلنه کول اگر چه بدکړی

الْكَافِرُونَ ۝۱۴ رَفِيعِ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ

کافران - (الله تعالی) اوچتوؤنکې د درجو د عرش والا دے

نېشته د دے وچ ته چه اختیار د الله تعالی دے او رد دے په مشرکا تو باندے هغوی عقیده لره چه زمونږ شفاعت ته اختیار دے مونږ به به چ کوی د تکلیف ته په دنیا او اخرت کښ -

۱۳. د دلیل عقلی د توحید دے او علت دے دپاره د دے چه فَالْحَمْدُ لِلَّهِ او د قبح د عذر د مشرکانو ده په اظهار د دلیلونو سره په دنیا کښ. آیات مراد د دے عقلی دلیلونه په محسوساتو د دنیا سره آسمانونه، زمکے، غرونه، نهر، سپوږمے، ستوری، هواکانه، ورځے، بارانونه، اونے او بونې وغیره دی. رزقا مراد ترینه سبب د ذوق دے یعنی باران. آیات کښ اصلاح او قوام د دین ته اشاره ده او رزقا کښ اصلاح او قوام د بدن ته اشاره ده. وَمَا يَتَذَكَّرُ یعنی تذکر په طریقه د توحید سره موقوف دے په طلب د حق باندے.

۱۴. د دے آیت ته ترسره پورے دویم باب دے په دے کښ دعوی د سورت ده او عظمت د هغه دعوی دے په ذکر د صفاتو د الله تعالی سره د تحویف اخروی او دنیوی نه دپاره د منکرینو د دغه دعوی ترسره پورے بیا مثال د تحویف په واقع د فرعون سره او تشبیح په تبلیغ د توحید باندے په مکالمه درج المؤمن سره او په اخر کښ تحویف اخروی په ذکر د براءت د متبعینو د اتباعو خپلو ته په شرک او کفر کښ -

په دے رسالے کښ دعوی د سورت ده یعنی امر په توحید فی الداء او رد د شرک فی الداء او قانے د دے وچ ته لاؤږد چه دا تقریب ده په تیر شومے عنواناتو باندے - مُخْلِصِينَ لَهُ اخلاص براءت دے رپاتے په بلخ

يُلَقِّى الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ

راغورخوی دق پہ حکم خیل سرہ پہ حقہ چاچہ اوغواوی

مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

د بندگانو خیلو تہ دے دپارہ چہ ویرہ ورکری ددرخ د ملاقاتو تہ

دھر قسم شرک جلی او حق اود تشبیہ تہ. الذین دلتہ مراد دعا دہ. وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ اشارہ دہ چہ خوک توحید فی الدعا بدلتی نو ہفتہ کافروں اوداریک اشارہ دہ چہ پہ دے مسئلہ کیں پہ د منکرینو د طرف تہ ہر قسم مصیبتونہ رائج چہ پہ ہفتہ باندے صبر سکول ضروری دی۔

ہا۔ پہ دے کیں دے صفات د اللہ تعالیٰ ذکر کوی دپارہ د ترغیب د توحید فی الدعاء اود اعظمت د دعویٰ دے۔ یعنی پہ اللہ تعالیٰ پورے دغا اود مدد خاص کرے ددے وچ تہ چہ د ہفتہ دپارہ صفات عالیہ دی۔

رَفِیْحُ الدَّرَجَاتِ پہ معنی د مرتفع دے یعنی حق دار د اوچتو درجہ د مدح او د ثنا دے یا پہ معنی د راقع دے یعنی اوچتو ورنک د درجات د مؤحدیتو دے پہ الخرت کیں او اوچتوی درجہ د بعض خلقو پہ بعضو باندے پہ دتیا کیں لکہ چہ فرمائیے دی "یرفع الله الذين امنوا منكم والذين او توالحکم درجات اورفع بعضکم فوق بعض درجات۔ ذوالعرش یعنی خالق اومالک د عرش دے اومحتاج تہ دے عرش تہ۔ یُلَقِّى الرُّوحَ مراد دے تہ وحی دہ حکمہ چہ پہ ہفتہ سرہ حیات اعمانی حاصلیری او علی مَنْ یَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ تہ مراد انبیاء علیہم السلام دی او قتل مضارع دپارہ د حکایت د حال ماضیہ دے یعنی وحی ئے رالیری دہ پہ انبیاء علیہم السلام اویہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے یا مراد د روح تہ قرآن دے نو مراد د عبادہ تہ پہ دے امت کیں ہفتہ خلق دی چہ ہقوی تہ اللہ تعالیٰ علوم د قرآن کریم او توفیق د عمل ورکریے وی۔

لِيُنْذِرَ د اقایہ او مقصد د القا د روح دے یعنی مراد د دے تہ دعوت او تبلیغ دے۔ یَوْمَ التَّلَاقِ پہ اصل کیں التلاقی دے (ملاقاتو تہ د یوبل سرہ) اودا نوم د ورخ د قیامت دے حکمہ چہ ملاقات (یوٹلے کیدل) د روح اوشی د بدن سرہ او ملاقات د ہرجا پہ اوشی د خیل جزاء د اعمالو سرہ او ملاقات پہ اوشی د عایدانو او معبودانو او ظالماتو او مظلوماتو او د اسمان والو او د زمین والو اود اولینو اود آخرینو د اللفظ دے تلو تہ عام او شامل دے۔

يَوْمَ هُمْ يَبْرَزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ

مہرہ درخ چہ دوی بہ بیکارہ وی تہ دے پیہ یہ اللہ تعالیٰ یانکہ د دوی تہ

شَيْءٌ يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ يَوْمَ الْمَلِكِ

مخ مخیز د چا دہ بادشاہی تن - د اللہ تعالیٰ دہ چہ یو دے

الْقَهَّارِ ۱۹) الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ

زورادر دے - تن یہ بدالہ ورکیدے شی ہر نفس تہ

بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ

دھقہ عمل چہ ہخہ کپے وی زیاتہ نیشتہ تن یقیناً اللہ تعالیٰ در

الْحِسَابِ ۱۴) وَأَنْتِ رَهُمْ يَوْمَ الْأَرْزَاقِ

حساب کوڈھک دے - او ویرہ درکہہ دوی تہ دورخ د تزدے اقت تہ

مک - پہ دے کیں ہیبت شان د ورخ د قیامت او د اللہ تعالیٰ خلور صفتونہ ذکر
کوی اول علم کلی پہ دے لفظ سرہ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ دریم پورہ بادشاہی
او اختیار پہ سوال وجواب سرہ يَوْمَ الْمَلِكِ دریم اوخلورم الْوَا حِدِ الْقَهَّارِ
بَارِزُونَ د قبرونو تہ راتل او پہ دالہ کیدل چہ ہیخ پردہ بہ تہ وی او حال تونہ بیکارہ
کیدل دے تولو تہ شامل دے - يَوْمَ الْمَلِكِ الْيَوْمَ تخصیص د الیوم یے د دے
وچ نہ اوکرو چہ پہ دغہ ورخ بہ تول بادشاہان او دھغوی بادشاہی او تول متکبرین
او دھغوی دعویٰ یہ ختم شی سوا د اللہ تعالیٰ تہ - پہ دے سوال وجواب کیں اقوال
دی اول قول دادے چہ اللہ تعالیٰ بہ یو منادی (ملک) تہ امر اوکری نو ہخہ بہ
دا اواز اوکری نو تول مؤمنان او کافران بہ دا جواب درکری او دا قول د ابن مسعود
رضی اللہ عنہ دے - دریم قول دادے چہ سوال او جواب دواہہ د اللہ تعالیٰ د طرف
نہ دی - دریم قول دادے چہ ملائکہ یہ یو بل تہ دا سوال او جواب کوی او انسانانو
تہ پہ یے اوری -

مک - دا نور احوال د ورخ د قیامت ذکر کوی - او تفریح دہ پہ ہنکیں صفتونو
د اللہ تعالیٰ یاندے - یعنی ہر کلہ چہ ثابتہ شوہ چہ عالم دے پہ ہر خہ یاندے
او بادشاہ دے د ہر خہ تو معلومہ شوہ چہ جزا سزا ورکول بغیر د ظلم نہ او
حساب کول دا ہم ثابت دی - إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ - (پاتے پہ یل مخ)

إِذَا الْقُلُوبُ لَدَى الْخُنَاجِرِ كَظَمِينَ ۝

کلمہ چہ زہوتہ بہ دَغْتُو مرو سِرہ دی دَک بہ دی غم تہ

مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَبِيرٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ۝ (۱۸)

تہ بہ دی ظالماتو لہ ہج دوست گرم او تہ سفارشی چہ دھخہ خبرہ منلہ کیدیشی

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ۝ (۱۹)

یوہہ دے اللہ تعالیٰ پرہیت نقصان دَستزگو باندے او ہخہ چہ پتوی پئے سینے

دَک وچ نہ دَاسباو دَ حساب کو لو تہ محتاج تہ دے او حدایت دَ این عباس
رضی اللہ عنہما سِرہ ثابت دہ چہ دَ وخت دَ نصف النہار (دَ نبوی ورعہ دَ نیمہ)
پورے بہ بتول حساب ختم کیری۔

سُورۃ: دا تورہ بیت شان دَ قیامت ذکر کوی پہ خلور و طریقو سِرہ اول دا چہ
أَرْقَا دہ یعنی تزدے راتلونکے حادثہ او مصیبت دے او داسے پہ سورۃ نجم کہ
کسں ہم راغلے دی دویم إِذَا الْقُلُوبُ لَدَى الْخُنَاجِرِ دا کنایہ دہ یرو غمونوں لک۔
سورۃ احزاب کسں وبلغت القلوب الخناجر یا پہ حقیقت باندے حمل دے چہ دَ
دیرہ بیت دَ وچ نہ زہوتہ بہ دَ خیل کایونو نہ زائل شی او اوجت بہ شی مرو
تہ۔ دریم کاظمین دَ رعب او غم تہ پہ دَک دی گویا کہ رگوتہ دَ ساء اغستلو
پئے بند شوے دی خلورم حال مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَبِيرٍ، حمیم ہخہ دوست تو پئے
کیری چہ دَ دوست دَ تکلیف پہ وخت کسں پہ دہ باندے گرموالے او خو تکیدل راقی
یعنی گرم دوست او مراد تربیتہ نفح و رکول دی ٹککہ حمیم یہ وبقی لکہ سورۃ
معارج سارا لیکن نفح بہ نشی و رکولے وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ دل تہ نفی دَ قید او
مقید دَ دوا پرودہ یعنی سفارشی نبشتہ نو خبرہ پہ پئے خہ رنگ او منلہ شی او دا
آیت پہ بارہ دَ مشرکانو او کافرانو کسں دے دَ تورو گناہکارانو مؤمنانو دَ پارہ
سفارش کیدے شی او فائدہ بہ رسوی۔

سُورۃ: دا متعلق دے دَ سریع الحساب سِرہ چہ حساب کو لے شی او دَ ہر عمل
حساب بہ کوی اگرچہ پتہ عملوتہ دی یا متعلق دے دَ سہ سِرہ یعنی نور و صفتوتہ
دَ اللہ تعالیٰ ذکر کوی دَ پارہ دَ اثبات دَ توحید فی الدعا۔ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ خائنتہ پہ
معنی دَ خصلت ذات خیانتہ او اضافت پئے پہ من یا پہ لام سِرہ دے یعنی ہخہ
خصلت دَ نقصان او خیانت چہ ستر گوتہ صادریری یا خائنتہ مصدر دے پہ

وَاللّٰهُ يَفْضِلُ بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ

اد الله تعالى پورہ ورکوی حق ارہ ار ہخہ کسان چہ دوی ترینہ حاجتو تہ غوی

مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ اِنَّ اللّٰهَ

سوا د الله تعالى تہ نشی پورہ کولے ہیج غیر یقینا الله تعالى

هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝ اَوْلَمْ يَسِيرُوا

ہر جہ ادوی ہر جہ دینے اپا دوی تہ کجری

فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

پہ ملک کتب تو چہ اوکوری چہ قہ رنگ دد الجام

الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ

د ہخہ کسانو چہ دد دوی تہ مخکن دد هغوی دیر

اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّاَثَارًا فِي الْاَرْضِ

سخت د دوی تہ پہ قوت کتب او دیر ونبو والود پہ ملک کتب

فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ

تو لونیول هغوی لورہ الله تعالى پہ سبب دگنا ہوتو د هغوی او نیستہ

معنی دخیانت یا اضافت دصفت دے موصوف تہ یعنی الاعین الخائنة۔ د ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ روایت دے چہ یو سرے دیو قوم سرہ پہ مجلس کتب ناست وی او پردے زناتہ ورتیری او دے ہخہ زناتہ تہ پہ داسے طریق سرہ نظر اوکری چہ ملگری وریاندے پوہہ تہ شی دے تہ خائنة الاعین ویلے کیبری خائنة الاعین پتہ عمل دے داندامونو۔ او مَا تَحْقِقِ الضُّلُوْرُ پتہ عمل دزروتو د۔ ماہم صفت د الله تعالى دے دپارہ د توحید۔ يَقْضِيْ قَضَائِهِ كَوَلِّ اَوْحَاجَاتِ پورہ کول دوارو تہ عام دے وَالَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ داید دے پہ شرک فی الدعاء باندے یعنی سوا د الله تعالى تہ تول معبودان ہیج حاجت نشی پورہ کولے تو معلومہ شوہ چہ د هغوی تہ حاجتو تہ غویشتل او حاجت روا کزل بے فائدے کار او ظلم دے۔

لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاَقِ ۞ ذَلِكْ بِأَتَهُمْ

دوی لڑے دے اللہ تعالیٰ نہ ہیچ کوڈنکے . دا پہ دے دجہ چہ یقیناً

كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكْفَرُوا

رائلن پہ دوی تہ رسولان پہ بیکان حکمو تو دوی پہ لکار کو

فَاَخَذَهُمُ اللَّهُ ط إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدٌ

نو او قبول دوی لڑے اللہ تعالیٰ یقیناً اللہ تعالیٰ قوت والہ دے سخت

الْعُقَابِ ۞ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا

عذاب و رکوڈنکے دے . او یقیناً لیرے وڈ موند موسیٰ علیہ السلام پہ معجزات و نبوت سر

وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۞ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ

او دلیل شکارہ فرعون تہ او هامان

۱۔ دا متعلق دے دے سرہ او تخویف دنیوی دے منکریت و دعوت توحیدانہ
او ذوالذین یدعون من دونہ لا یقضون بشئ" دپارہ دلیل دے چہ تیر
شوی مشرکان ہلاک کرے شویدی او دہغوی معبودانو ہغوی لڑے۔ ہیچ نہ کرل
وماکان لہم من اللہ من واک لکہ چہ دہغوی ظاہری قوتو تو ہم عذاب نہ شو
دفع کوئے۔ اَنَّا فِي الْاَرْضِ دہغوی د مکانو تو چتو تو او دیوالو نہ دروازے منارے
تراوسہ پورے موجود دی لکہ د نشودیانو کہتہ رات :-

۲۔ دا تفصیل د بنانوبہم دے یعنی لڑے گناہ د دوی پہ گناہونو کیں انکار
وڈ رسولانو تہ او دہغوی د بیٹا تو تہ پہ توحیدانہ دے۔

۳۔ تیر شوی ایت کس ذکر د عذاب اہم وڈ تو آخدا یے محکمتیں ذکر کرد
او سبب د ہفے روستو راوہو او پہ دے ایت کیں ذکر د سبب اہم وڈ نو سبب
یے محکمتیں ذکر کرد او آخدا یے روستو ذکر کرد ۔

۴۔ دا د تخویف دنیوی مثال پیش کوی او د اشد قوۃ نمونہ دہ۔ یا ایتنا
سورہ اسراء سنا کیں تھہ عداد یے ذکر کرے دے او تفصیل یے سورۃ اعراف کیں
تیر شویدے۔ و سُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ مراد تربتہ عصا دہ تو تخصیص بعد التعمیم دے یا مراد
تربتہ ہفہ رعب او ہیبت دے پہ زبرہ د فرعون باندے د موسیٰ علیہ السلام تہ
چہ سرکہ دیر قوت او ظلم تہ بیام موسیٰ علیہ السلام لڑے نشی قتل کوئے۔

وَقَارُونَ فَقَالُوا سِحْرٌ كَذَّابٌ ۝ فَلَمَّا

او قارون ته تو دوی اوپل چہ دا چادوکر ویردروغون دے ۔ تو ہر کلمہ چہ

جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا

راور دوی ته حق رمونہ نہ تو نہ تو دوی اوپل قتل کوئے

أَبْنَاءَ الْكَافِرِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا

کافران دہقہ چاہے ایمان لے لادے وہ ددہ پہ ملگرتیا کیں او حیا واخل

نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۝

دزناتو ددوی ته او نہ دے چل ول د کافرانو مگر پہ یربادی کیں دے ۔

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى

او اوپل فرعون پروردے مارہ چہ قتل کروم موسیٰ علیہ السلام لہرہ

۲۲۔ ددے دریو کساتو خاص ذکر لے اوکر وٹکھ چہ د موسیٰ علیہ السلام سرہ د
دُشمنی سبب د فرعون یاد شاہی او دہامان وزارت او د قارون سرمایہ داری وہ او
داد دے قوتوتہ اکثر دحق پہ مقابلہ کیں اودریگی۔

(سوال) قارون خوادول وخت دا قول وہ دے کرے بوٹہ رنگ لے فقالوا کیں دے
ہم داخل کرو؟ جواب دادے چہ اول سرہ ددہ دا قول باطنی وڈا کرچہ پہ ظاہر
کیں ایمان لادے وڈاویہ روستو وخت کیں لے دا قول ظاہر او عمل آشوب۔ ساجد
معجزات دہقہ لے پہ سحر باندے حمل کرل کذاب مسائل دتوحید او وحی لے
دروغون او کٹرل۔

۲۵۔ دا امر دقتل ددے دپارہ دے چہ خلق ددہ سرہ ملگرتیا اونکری پہ دگہاٹا
ایمان راتوری او ددے نہ مخکین امر دقتل ددے دپارہ وڈا چہ موسیٰ علیہ السلام
پیدا نشی او ددے قتل دکر سورۃ اعراف ۱۲۸ کیں دے او د اول قتل دکر سورۃ
بقرہ ۹۷ کیں دے وما کید الکافرین ۱۵۸ دا جواب د سوال دے چہ فرعونیانو
دقتل کو لو منصوبے جو پے کرے ایا پہ دسورہ خلق د ایمان قبولونہ بتدشول؟
جواب او شوچہ د کافرانو منصوبے او چلونہ دحق ته پہ رکاوٹ جو پو لو کیں
ہیشہ یرباد وی۔

وَلَيْدَعُ رَبِّهِ اِنِّيْ اَخَافُ اَنْ يَّبْدِلَ دِيْنَكُمْ

او مدد دے او غواړی د رب خپل ته یقیناً زه ویرېږم چه بدل به کړی ستاسو دین

اَوْ اَنْ يُّظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ۝۲۷

یا به ښکاره کړی په ملک کېن فساد کول -

۲۷: هر کله چه دغه منصوبه هېڅ قائده او نیکوله تو فرعون بله منصوبه جوړه کړه چه موسی علیه السلام قتل کړی. د زوږنې دایې د دے وېچ نه اوپیل چه د هغه په قوم کېن داسه کسان وو چه فرعون ته یې مشوره ورکوله چه موسی مه قتل کوه د هغه یو وجه داده چه بعضی کسانو په زړو توکېن محبت د موسی علیه السلام وژلکه چه بنجې د فرعون ویل وو (سورة قصص لیکن) نو شاید چه هغه ورته بیا هم ویل دی چه دے مه قتلوه دویمه وجه داده چه بعضی کسانو درته اوپیل چه دا کمزورې سره دے او که تا قتل کړو نو خلق به کمان او کړی چه فرعون دده د مقابلې ته عاجز وژ نو ځکه یې قتل کړو. دریمه وجه داده چه په ملک کېن همیشه داسه امراء وی چه هغوی یادشاه لره په یو حادثه کېن مشغولول غواړی دپاره د دے چه دوی تربینه خلاص وی نو د غصه د فرعون په امراءو کېن وو چه فرعون یې د موسی علیه السلام په مقابله کېن مشغولول غوختل چه مونږو تربینه بچ یو. یا سبب د دے هغه رعب د موسی علیه السلام دے په فرعون پاتېدے نو چا منع کړے ته دے لیکن هسے وایې چه ما پرېدے چه دے قتل کړم. وَاللّٰیذِ اَرْبَا داهم وهم د خلقو د قح کوی چه د موسی د خیر کولو ته زه نه ویرېږم او تاسو هم مه ویرېږئ. اِنِّيْ اَخَافُ ، فرعون ذکر کوی سبب د قتل د موسی علیه السلام ځکه چه یو د دودو خطرونه شته چه یا به د ستاسو عقیدې او دین خراب کړی او یا به کم از کم ډله خپله جوړه کړی نو په وطن کېن به جنگونه او فساد جوړ کړی نو اول فساد د دین دے او دویم فساد د دنیا دے او فساد د دین یې ممکن ذکر کړو ځکه چه عام خلق په خپل دین پاتې راځي (که حق وی او که باطل وی) دیر غیرت کوی په نسبت د مالونو او د دنیا، او دلیل دے چه باطل پرستو خلقو ملیانو پیرانو اقتدار والا خپل عوامولره د دین (باطل) په نوم پاتېدے د هوکه ورکوی او دارنگ معلومه شوه چه حق پرستو ته جاهلانو خلقو همیشه د اشرا او د مقسدينو نوم کیږودلے دے.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ

اد اویل موسی علیہ السلام یقیناً ما پناہی غوثتے ده په رب زما او په رب ستاسو

مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ

د هر متکبر ته چه ایمان نه لری په ورځ د حساب

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ

اد اویل یو سړی مؤمن د کورنۍ د فرعون ته دد

يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا

پتوؤ ده ایمان خپل ایا قتل کوئ تاسو سره

أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ

چه اوبه دایې رب زما الله تعالی د اد یقیناً راخله دے تاسو ته په ښکاره حکمونو

مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكْذِبْ أَفَعَلَيْهِ كَذِبُهُ

ستاسو د رب د طوق نه اوله چېرې دے دروغزن دی نو په ښکاره کول د دروغو دد

وَإِنْ يَكْذِبْ صَادِقًا يُجِبُكُمْ بَعْضُ الَّذِي

اوله چېرې دے رښتې وی دے نو اوبه رښې تاسو ته بعض د هغه عذاب ته

۲۴. موسی علیہ السلام د خپل توکل علی الله او عدم خوف په بهادرۍ سره اظهار کوی چه زه هر وخت د الله تعالی نه سوال کوم او دعاء غواړم چه مالړه دداسې ظالماو ته پناهی راکړی۔

مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ قاتل په ناحقه او ظالم هغه څوک دے چه دا دواړه صفتونه پکښ وی ځان لوی گنړی نو د چا حق خبره نه منی او طبیعت یې غواړی چه په لاندې خلقو باندې ظلم او کړی لیکن بعض طبیعت د انسان ظلم کول غواړی لیکن د قیامت د حساب نه ویره کوی او چه د حساب نه هم نه ویریږی نو دا ویر لوی ظالم وی۔

يَعِدْكُمْ اِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ

چہ وعدہ کوی تاسو سرہ دے یقیناً اللہ تعالیٰ ہدایت نہ ورکوی ہنہ چاہے چہ ہنہ

مُسْرِقٍ كَذَّابٍ ﴿۲۸﴾ يَقَوْمُكُمْ الْمَلِكُ

د حدانہ تیرو تو تکی دیر دروغت دی ۔ اے قومہ زما ستاسو دپارہ یاد شافی دہ

۲۸۔ دے دے ایت نہ دعوت د رجیل مؤمن شور و دے ہر کلاہ چہ موسیٰ علیہ السلام پہ اللہ تعالیٰ سرہ پتافی او غوختلہ تو اللہ تعالیٰ د ہنہ د امداد دپارہ دارجل مؤمن را اوچت کرو چہ فرعون یے منع کوڈ د قتل د موسیٰ علیہ السلام نہ اوپہ دے کیں تشجیح دہ پہ دعوت بانداے او ذکر د طریقہ د دعوت یے او تسلی دہ اہل حق تہ ۔ اوپہ مکالمہ د رجیل مؤمن کیں خلو رجٹے دی ۔ اولہ حصہ پہ دہہ ایا تو نو کیں دپہ دے کیں ذکر کوی یے کول د موسیٰ علیہ السلام د قتل کولو نہ پہ نرمہ نا صمانہ طریقہ سرہ او اشارہ کوی چہ د باد شافی د غرور د وچ نہ د حق مقابلہ مہ کوڈے تباہ یہ شے ۔ رجیل مؤمنی اللہ تعالیٰ نوم نہ دے ذکر کپہے بلکہ وصف د رجولیت یے ذکر کپہے دے اشارہ دہ چہ داپورہ نرا و کامل سرے وڈ ۔

وَمَنْ اِلٰی فِرْعَوْنَ مَقْرِبُوْنَ دے دی چہ د فرعون د ترہ خویے وڈ او د دے وچ نہ فرعون ورتہ دیر مہلت ورکرو او د ہنہ بیان یے ہم واؤریدا و کہ اسرائیلی وے نو فرعون داسے مہلت نہ ورکوڈ ۔ یَکْثُرُ اٰیْمَانُکَ د طریقہ د دعوت دہ چہ پہ وخت د ابتدا د دعوت کیں دا ضروری خبرہ تہ دہ چہ داعی د خیل مسلک خلقو تہ بشکارہ کپری دپارہ د دے چہ ہنہ خلق د ابتداء تہ نفرت او نہ کپری ہاں کہ ہنہ خلق مطالبہ او کپری چہ ستا مسلک او جماعت خا دے تو بیاد جواب ورکری (انفی من المسلمین) سورۃ حم سجدہ ۳۳ ۔ او دا کتمان گناہ نہ دے بلکہ رحمت دے حکم چہ یو کتمان د حق دے چہ بیان د حق نہ کوی او بل کتمان د حال دے او پہ دے سرہ د ہنہ امان تہ ہیج نقصان نہ دے رسیکا د دے وچ نہ اللہ تعالیٰ ورتہ مؤمن صفت ویلے دے او روستو ہنہ ایمان بشکارہ کپے دے ۔ او کہ پہ داسے وخت کیں اظہار د ایمان کوی نو دا غورہ او عزمت دے د دے وچ نہ پہ حدیث د ابو بکر رضی اللہ عنہ رچہ روستو ذکر کپری) کیں قول د علی رضی اللہ عنہ دادے وَ اِنَّ اللَّهَ لَیَوْمٌ اَبۡیٰ بِکُمْ خَدۡرُکُمْ مِنْ مُّؤْمِنٍ اِلٰی فِرْعَوْنَ اِنَّ لِذٰلِکَ الرَّجُلِ کَثۡمَ اٰیْمَانَکَ فَاَتٰنِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ فِ کِتَابِہِ وَ هٰذَا اَبُو بَکْرٍ اَقۡطَرُ اٰیْمَانَکَ وَ یَذٰلَ مَالُکَ وَ دَمَکَ لِلّٰہِ تَعَالٰی ۔ دلتہ دیکم

الْيَوْمَ ظَهَرْنَا فِي الْأَرْضِ نَفْسٍ يُنْصِرُنَا

نن زور اور ہے یہ دے ملک کتب نو غوک بہ مونیر سورہ مناد اور

مِنْ بَابِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا مَقَالٌ فِرْعَوْنُ

د عذاب ذ اللہ تعالیٰ تہ کہ چرے راشی مونیر تہ اویل فرعون

معنی کول چہ بخود لو ہے ایمان خیل دا دلخت او تمام مفسریتو تہ خلاف دہ ۔
 اَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ یعنی ددہ ہیج خرم نیستہ چہ دھخے یہ وجہ ہے قتل کوئے د
 اللہ تعالیٰ توحید تہ دعوت و رسکول خوگہ جرم تہ دے ۔ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
 یعنی دلیل ہے تاسو تہ راوی دے دے اویو دلیل تہ بے بلکہ پیردی ۔

مِنْ رَبِّكُمْ یعنی دلیلونہ ہے دغان تہ نہ دی جو رکری بلکہ ذرب د طرف تہ دی
 وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا داشک تہ دے بلکہ دا تلفظ رنرمہ طریقہ کول دی یعنی کہ
 کاذب او کہ صادق وی نوپہ تاسو باندے ویال نیستہ نووے قتل کوئے بلکہ کہ
 صادق وی نوپہ تاسو باندے بہ عذاب راشی ۔ بَعْضُ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ
 عذاب دد تیا دے لکھ چہ سورۃ ظہ ۳۷ کیں ذکر دی اوباقی عذاب بہ پہ آخر
 کیں وی ۔ امام بخاری او مسلم حدیث ذکر کرے دے چہ رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم د کعبے پہ خوا کیں ولا پروؤ توقعیہ راغے او دھخہ اوگے ہے د شا
 د طرف تہ اوتیوے او دست تہ ہے خادر تاؤ کرو مے ہے ورلہ خفہ کبرہ
 نو اویو کر رضی اللہ عنہ راغے او د عقیہ اوگے ہے اوتیوے او د رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم تہ ہے لرے دیکہ کرو او افرمائیل ہے التقتلون رجلاً ان يقول ربی
 اللہ وقد جاءکم بالبینات من ربکم ۔ او حکیم ترمذی او ابن حجر پہ الصواعق
 البحرۃ کیں دا حدیث اوکا ذکر کرے دے ۔

إِنَّ اللَّهَ لَهُ يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِقٌ دا جملہ مستاتقہ جواب سوال دے چہ ایا
 یہ دے بیان سرہ فرعونیا تو تہ خہ فائدہ اور سیدالہ نوجواب او شوچ مسرق
 کذاب تہ فائدہ تہ رسیروی ۔ د مسرق تہ مشرک مراد دے او کذاب پہ دھوی
 در بوہیت کیں دے اودا اوصاف د فرعون وو ۔ یاد ا پہ کلام درجل مؤمن کیں
 داخل دے یعنی بالفرض کہ موسیٰ علیہ السلام مسرق وی پہ گان زیلے کوی
 او کذاب وی یہ دعویٰ در سالت کیں تو نشی کامیاب کیدے ۔

مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ

رُوحِ رَافِعِ نَہ دُرکُوں تاسو تہ مگر حقہ چہ ما راہی دُرکُم کدہ اوتہ خاشیم رُکُ تاسوتہ مگر لار

الرَّشَادِ ۶۹ وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَأْتِيكُمُ

دَکامیاہی . او اُڑیل حقہ کس چہ ایمان یے ہاویے دُڈاے قومہ زما یقیئاً

أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْحِزَابِ ۷۰

ویرہ کوؤم پہ تاسو ہاندے پشان دَ دُرُخ دَ عنادیاتو -

۶۹۔ پہ دے ایت کہیں ترہید فی الدنیا دے سورۃ دَ تخویف تہ چہ دَ بادشاہی اودے زور اودے پہ سبب دَ عذابہ دَ اللہ تعالیٰ تہ بچ کیدلے نشہ۔ یَا قَوْمِ دَالْفُظ دَلِيل دے چہ دارجل مؤمن دَ فرعونیاں دَ نسل تہ وُ اودے دے ندا مقصود یالنداء پت دے یعنی دَ اللہ تعالیٰ شکر اوکپے پہ ایمان ہاؤرلو سورہ پہ موسیٰ علیہ السلام یاندے اودے دے قتل تہ پہ خان ساتلو سورہ (فَاثْشُكْرُوا لِلّٰهِ وَلَا تَقْتُلُوا مَوْلٰی) فَمَنْ يَنْصُرُنَا جَمْع مَعْلَم یے دَ کرکہ دَ پارہ دَ بچ کیدالو دَ تہمت تہ او ترغیب دَ نصیحت پہ قبلو ہاندے۔ قَالَ فِرْعَوْنُ ہرکلہ چہ فرعون او پریدلو چہ دے دے سری پہ بیان سورہ پہ خلقو ہاندے اثریریوچے تو پہ حقہ قوم ہاندے تلبیس اچوی چہ زہ ستاسو خیرخواہ او مرشد ایم زما رایے ہاندے عمل کوئے۔ مَا أَرَىٰ دَامْلُخُوذ دے دَ راہی تہ مراد دے تہ قتل کول دَ موسیٰ علیہ السلام دی سَبِيلَ الرَّشَادِ یعنی دَ موسیٰ علیہ السلام تہ انکار کول او زما پہ دین ہاندے مضبوط پاتے کیدال دا ہدایت اورشد دے او دُغے باطل پرستان خپلو باطلو طریقو تہ دَ رشد او ہدایت پہ نظر سورہ گوری (وَيَحْسِبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُمًّا)۔

۷۰۔ دے ایت تہ دَ مکالمے دَ رجل مؤمن دویمہ حصہ دہ ترشہ پورے پہ دے کہیں تخویف دنیوی او اخروی دَ کرکوی او دلیل نقلی دَ یوسف علیہ السلام تہ او زجر پہ صفا تو قبیلو ہاندے دَ کرکوی۔ پہ دے کہیں ترقی پہ دعوت کہیں دَ ماقبل تہ دہ حُک کہ چہ محکب دَ عذاب راتلل یے پہ طریقہ دَ شک سورہ (ان جاءنا) دَ کرکے وُ او اوس یقیئاً دَ کرکوی پہ لفظ دَ اِنِّیْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ پہ تاکید سورہ۔ مِثْلَ يَوْمِ الْحِزَابِ حقہ قومونہ چہ تحزب او دلہ یازی یے کولہ پہ مقابلہ دَ رسولانہ کہیں دَ ہغوی دَ عذابونہ پشان۔ (سوال) دَ ہغوی دَ

مِثْلَ ذَٰلِكَ قَوْمٌ تَوَّجُوا عَادِيًّا وَشَمُوْذَ

پشان د حال د قوم د نوح عليه السلام او د عاديانو او شموديانو

وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ

او د هغه کسانو چه د دوی ته روستو وو او نه غواړي الله تعالی

ظُلُمًا لِلْعِبَادِ ۝ (۳۱) وَيَقَوْمِ رَاقٍ أَخَافُ عَلَيْكُمْ

همد ظلم کول په بندګانو باندې . او اے قومه زما یقیناً زه دیریکم په تاسو باندې

يَوْمَ التَّنَادِ ۝ (۳۲) يَوْمَ تَوَلَّوْنَ مُدْبِرِينَ

د ورځ د چغود هلوته . هغه ورځ چه اویه کرز ته تاسو شا کوونکي

مَالِكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضِلِلْ

ته په وی تاسو لره د الله تعالی ته میښوک چې کوونکي او هغه څوک چه به لارې کړي

اللَّهُ فَمَالَهُ مِنْ هَادٍ ۝ (۳۳) وَلَقَدْ جَاءَكُمْ

الله تعالی هغه لره نویښته هغه لره هغه هدایت د کوونکي . او یقیناً داغه وو تاسو ته

عذابونو ورغې او واقعات خود پر دی نو یوم لفظ په مفرد وې ذکر کړې دے؟
(جواب) اشاره ده هغه ټول د الله تعالی د قدرت او غضب په رواندې په
یوه ورځ او په یو واقعې باندې حساب دی .

۳۱ . دا تفصیل دا جمال دے لفظ ذالک کس اشاره ده چه د هغوی کفر
او تکذیب او د هغه په سبب سره عذاب راتلل د ټولو یو عادت او حالت مستمره دے .
وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلُمًا لِلْعِبَادِ دا جمله مستأنفه جواب سوال دے که څوک اوائی چه دا
قومونه هلاکول ایا ظلم نه دے ؟ جواب او شو په دے جمله سره یعنی بغیر د
حجت نه او بغیر د گناه نه عذاب نه ورکوی .

۳۲ . په دے کس تخویف اخروی ذکر کوی . یوم التناد دا نوم د ورځ
د قیامت په دے وېج سره دے چه په دغه ورځ کس به دیرې ندا اچانې
وی . ندا اچانې د جنت والو جهنمیانو ته او برعکس او اوازونه د اعراف والو دواړو
طرفونو ته اوتدا د ملائکو جنتیانو ته او اوازونه هر چاته د هغوی دامام په
نوم باندې او فریادونه کول د کافرانو او ظالماتو او نداء د الله تعالی پیریانو
او انسانانو ته وغیره . مُدْبِرِينَ یعنی شا کوونکي په وی رپات په بل مخ)

يُوسُفَ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ

یوسف علیہ السلام دے دے تہ مخکین پہ بکارہ حکوتو سرہ نو ہمیشہ وئے تاسو

فِي شَكِّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ

پہ شک کنن دھق تہ چہ ناوہے وڈ تاسوتہ ترخہ پورے چہ کلہ مر شو

قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ

نو تاسو اوہل پھیرے بہ نا اوتہ لیڈی اللہ تعالیٰ دے دے تہ روستو

رَسُولًا كَذَلِكَ يَضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِقٌ

میں رسول دفعہ شان ہے لارے کوی اللہ تعالیٰ ہفہ چالہ چہ د حد نہ تیر پوری

مُرْتَابٍ ۝۳۹ ۞ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ

اوپوخ شک کوڈیکے وی۔ مفعہ کسان چہ جکرے کوی پہ ایاتونو دے اللہ تعالیٰ کنن

دے موقف دے حساب تہ روان بہ کرے شی اور تہ۔ مَالِكُمْ مِّنَ اللَّهِ مِنْ قَاصِمٍ
یعنی دے دوی معبودان باطلہ دوی لہ نشی بچے کولے او نور ہم ہیٹوک
بچے کوڈنکی نیشہ۔

۳۹۔ دادلیل تقی دے دے یوسف علیہ السلام تہ اودے بچے دے دے وچ تہ
خاص کرو چہ پہ مصر کنن دے مشہور پیغمبر الیہ شولے وڈ اودارنگ
دا دے روستے جملے مثال ذکر کوی رچہ اللہ تعالیٰ چالہ بے لارے کوی نو خوک
بچے پہ لارے کولے نشی) بِالْبَيِّنَاتِ مراد ترینہ ہفہ توحید تفصیلی دے چہ پہ
سورۃ یوسف ۳۹ ستہ کنن ذکر دے۔ دا خطاب پہ اصل کنن دے دوی مشرانو
تہ وڈ لیکن دوی (موجودہ) دے پلار اتو پہ لارے روان وڈ نو دواہہ پہ خطاب
کنن یوشان اوگر خولے شول۔ مِمَّا جَاءَكُمْ دے تہ مراد توحید دے۔

لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا یعنی کیک شولے تاسو پہ کفر بانڈے او
تاسو اوہل سنہ دہ چہ دے یوسف تہ خلاص شول پیغمبر بہ بیا تہ راجی۔
یا مراد دادے چہ ہر کلہ یوسف علیہ السلام وقات شو او نظام دے مصر گیارو
شو نو تاسو ارمان اوکر وچہ ارمان دے دے رسول بہ بیا رانسی اشارہ دہ
چہ اوس دے موسیٰ علیہ السلام تہ انکار کوئے لیکن بیا بہ ورپے ارمانو تہ کوئے
کَذَلِكَ کاف دے پارہ دے تنبیہ دے یعنی لکہ چہ مصر والہ گمراہ شول دفعہ شان

يَغْيُرُ سُلْطٰنِ اَشْهَمُ كَبْرُ مَقْتًا

یغیر دلیل نہ چہ راعی دی دوی نہ دیر غتہ دہ دا جگرہ

عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ النَّبِيِّ اَمْتَوَا ط

پہ نیک د اللہ تعالیٰ او پہ نیک د مؤمنانو

كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰی كُلِّ قَلْبٍ

دفعہ شان مہر دہی اللہ تعالیٰ پہ بول تہہ

مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ۝ وَقَالَ فِرْعَوْنُ

د تکبر کوونکی زور بتکارہ کوونکی - او اویل فرعون

يٰهٰمَنْ اَيْنَ لِيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْ اَبْلُغُ

اے ہامانہ جو پہ کربہ مالہ دنگہ بنگلہ دپارہ ددے چہ اورسم

ہر مسرف مرتاب گمراہ کیوی یا کافی پہ معنی دلام تعلیلی سرہ دے یعنی دوجہ
دشک کولونہ پہ توحید کیں گمراہی پیدا کیوی مشرق شرک کوونکے چہ ہغہ
دحدودونہ تجاوز کوی حکم مسرف دے مَرْتَابٍ پہ بیاناتود توحید کیں شک
کوونکے چہ پہ درجہ د انکار کیں او گرجی نو مرتاب شی۔

۳۲۔ دا ترقی دہ دوی پہ گمراہی کیں چہ اول شک دی بیا ارباب شی بیا گمراہی
شی نو ورپے جدال کول شی پہ حق کیں۔ یَغْيُرُ سُلْطٰنِ دامعنی د جدال
باطل دہ۔ اَنَّا هُمْ پہ دے لفظ کیں اشارہ دہ چہ دلیل ہغہ دے چہ د اللہ تعالیٰ
د طرفی تہ راعی وی نو دا سے دلیل دوی سرہ تیشہ۔ کَبْرُ مَقْتًا داقباحث د
دے جدال ہے ذکر کرے دے چہ دالوئے سبب د غضب د اللہ تعالیٰ او د مؤمنانو
دے کَذٰلِكَ کافی تشبیہی یا تعلیلی دے۔ عَلٰی كُلِّ قَلْبٍ کل ہے مقدم
ذکر کرے دے اشارہ دہ چہ د ہر متکبر پہ زہہ یاندے مہر نہ وہی لیکن
ہر کلا چہ د بعض متکبر پہ زہہ مہر لکوی نو دا مہر احاطہ او کوی د ہغہ
پہ زہہ یاندے بول زہہ ہے بتا کوی۔ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ اول پہ حقوق اللہ کیں
دے او دویم پہ حقوق العباد کیں دے۔

الْأَسْبَابُ ۱۳۹) أَسْبَابُ السَّمَوَاتِ فَأَطْلِعْ إِلَى

دروازو ته - دروازو د اسمانوتہ تو درنکارہ پہ شم

إِلَى مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ كَاذِبًا وَكَذَلِكَ نُبَيِّنُ

إِلَهُ دَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ تَه اونیقنا تہ کمان کو دَم پہ دہ یانک دروغت او دقہ شان خایستہ کرے شوید

لِفِرْعَوْنَ سُوءَ عَمَلِهِ وَصَدَّ عَنِ السَّبِيلِ

فرعون ته تا کارہ عمل د دقہ او بند کرے شور و د حق لارے ته

وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ۱۴۰

او تہ و د چل و د فرعون مکر پہ تباہی کن د د

۱۳۹۔۔۔ دا جواب دے د فرعون تہ پہ طریقہ د تبلیس سرہ د پارہ د دے چہ کخلقو پہ زپرو تو کن کلام د رجل مؤمن اثر اونہ کری یعنی خلقوتہ دانکارہ کوی چہ پہ زمکہ کن خوالہ زہ یم او د موسیٰ علیہ السلام إله کہ چرے وی نو پہ اسمانوتو کن پہ وی نو د هف د مقلب د پارہ د اسباب جوړولو حکم یے هامان ته او کړو۔ صرْحًا دنگہ بتکلہ یا منارہ چہ دلرے تہ ہم بنکار پری۔ الْأَسْبَابُ هر هغه خیز چہ بل ته پرے رسیدل کیدے شی نو هف ته سبب ویلے کیږی کہ لار وی او که دروازہ وی۔

۱۴۰۔۔۔ هر کله چہ اسباب د اسمانوتو ته رسیدل کرانه خبره ده نو د هف د اثبات د پارہ اول یے اجمال او کړو نو اوس تفصیل کوی د پارہ د تبلیس په خلقو باندے۔ فَأَطْلِعْ إِلَى إِلَهِ مُوسَى په نصب رتور د دے لفظ کن یو وجه داده دا جواب د امر دے چہ لفظ د ابن لی دے او جواب د امر کن د قاء تہ روستوان پتی وی او دا مسلک د بصریانو دے دویمه وجه داده چہ د لعل په جواب کن هم ان مقدار وی د وج د تشبیه تہ د تمنی سره او دا مسلک د کوفیانو دے او دا یر مفسرینو غوره کرے دے۔ او دا قول د فرعون په دے عقیده باندہ بناء دے چہ الله تعالیٰ یو جسم دے او په اوچت مکان باندے ناست دے لکه د دنیا د باد شاهانویشان او د هغه سره مقابلہ کیدے شی او دا عقیده هم کفر دے یا مراد داده چہ یو اوچت هل جوړ کړی چہ په هف سره د کواکب حال معلوم پری او دے ته اسباب السموات ویلے کیږی نو د هف ته په حال د اسمانوتو معلوم کړی چہ ای د موسیٰ علیہ السلام وحی د اسمانوتو نه راتی او إله

وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا يَقَوْمِ اتَّبِعُونِ

او اویل ہفہ گس چہ ایمان یے نادیدے وڈاے زما قومہ تابع تھے زما

أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ۝۳۸ يَقَوْمِ إِنَّمَا

او یہ خاتم تاسو تہ لار د کامیابی اے قوم زما یقیناً

د اسمانوتو دگا لہ رسول کرے دے واری لَظُنُّكَ كَاذِبًا دالفظہ تلبیس دپارہ دے
یعنی محل جوہر دل او اسمانوتو تہ ختل او اللہ معلومول چہ ضروری خبرہ نہ وہ
حکۃ چہ غالب گمان یا یقین دادے چہ موسیٰ علیہ السلام یہ دعویٰ د اللہ کتب او
یہ دعویٰ د رسالت کتب دروغون دے . وَكَذَلِكَ زَيْنُ لِفِرْعَوْنَ یعنی لکہ چہ
اسمانوتو تہ ختل او د اللہ تعالیٰ حالات معلومول ممکن ندی او د یو لو اہل عقلو
یہ نیز بانداے ناکارہ عمل دے لیکن دہ تہ ہفہ خاستہ عمل بنکاریدالو او پاچہ
شُرکاء او کفر بنہ کار او کنز لو تو ہفہ د توحید منلو نہ محروم وی ددے وچ نہ وصد
عن السبیل یے ذکر کرو۔

وَمَا كُنَّا فِرْعَوْنَ إِلَّا رُفِی تَبَابٍ داجملہ مستانفہ جواب سوال دے چہ ایہ دے
مکر د فرعون سرہ خہ کامیابی حاصلہ شوہ نو جواب او شو حاصل د جواب دادے چہ
دا صرح یے جوہ کرے نہ دے یائے جوہ کرد او د مال او د وخت تاوان یے او شو
لیکن اللہ تعالیٰ ہفہ محل تباہ کرو او فرعون او د ہفہ قوم یے غرق کرو۔

۳۸۔ دادریہ حصہ دہ د مکالمے د رجل مؤمن ترستہ پورے یہ دے کتب دعوت
ورکوی خیل اتباع تہ او ترمید فی الدنیا او بشارت اخرویہ ذکرکوی۔ اهدکم سبیل
الرشاد دا یہ مقابلہ د قول د فرعون کتب دے چہ یہ سفاکتیں تیرشو او یہ دے کتب
تصدیح او کرہ رجل مؤمن دخیل مسلک او د مقابلہ کولو د فرعون سرہ (سوال)
رجل مؤمن د نہیں تابعدارے د رسولانو تہ دعوت ورکریدے (اتبوا المرسلین)
او دے رجل مؤمن خیل تابعدارے تہ دعوت ورکریدے او دارنگ امتی لہ خودا
تہ دی جائیز چہ خیل تابعدارے تہ خلق را اوبلی ؟ جواب دادے . یہ واقفہ د سورۃ
کیس کتب قوم تکذیب د رسولانو کرے وڈ د ہغوی تابعداری کول یے سپرہ والے
کنز لو نو رجل مؤمن د ہغوی د تابعدارے امر ورکرو او د ہفہ سبب یے ذکر کرو
او یہ دے سورت کتب فرعون د قتل د موسیٰ علیہ السلام ارادہ کریدے او
رجل مؤمن د موسیٰ علیہ السلام د پیچ کولو کوشش کوو نو اویل یے چہ زما سرہ موافقت او کتب
د موسیٰ علیہ السلام یہ پیچ ساتلو کتب د قتلوتہ او یہ دے خبرہ کتب رشاد دے او
دائے موافقت تہ دعوت ورکول کار د امتی د نو دا اتباع یہ معنی د مکر تیا کولو دہ۔

هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ

دا دوتن دنیوی لپه مزه ده او یقیناً اخرت

هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ۝۳۹۰ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا

مغه کور د همیشه آرام ده - چاچه عمل کړی تکاره نو

يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ

بدله په نشی وکړی مگر د هغه پشاه او چاچه عمل او کړد موافق د سنت سره گډ

ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ

نارینه دی او که زنانه دی او حال داچه مؤمن دی نو دغه کسان به داخلیدی

الْجَنَّةَ يَرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝۴۰

جنت ته روزی به ورکیدی په هغه کس به حساب

وَيُقِيمُونَ مَلَكًا أَدْعَاكُمْ إِلَى النَّجْوَىٰ وَتَدْعُوْنِي

او اے زما هومه څه دجه ده مالرو (او تاسولو) چه نه رايلم تاسو نجات ته او تاسو يله مالرو

۳۹- په دے کس ترهید فی الدنيا او ترغیب الی الآخرة ذکر کوی یعنی د دنیا

د اقتدار د پاره د پیغمبر مخالفت مه کوئ متاع نظم الدرر او تفسیر سراج

المتبرکین ذکر دی چه د عربو په محاوره کس په مرداره باندے د متاع اطلاق

کړی چه هغه صرف د سخت ضرورت په وخت کس د ضرورت مطابق جائز ده

نو دارنگ دنیا هم ده . او هر کله چه په لفظ د متاع کس دلالت کول دی په زر

فتا کیدلو باندے نو د هغه په مقابلہ کس جنت ته یئ دارالقرار او یل معنی په

هغه کس فنا نیستہ بلکه همیشه ژوندون دے الآخرة په معنی د جنت دے

یا په معنی د ورځ د اخرت دے .

۴۰- په دے کس اشاره ده چه اخرت مکان د جزاء او د بدلے دے او تقوی

او بشارت یئ ذکر کرو . بِغَيْرِ حِسَابٍ (شمار) یئ نشی کیدے یا حساب کول په

هغه کس نیستہ -

إِلَى النَّارِ ۖ تَذَعُونَ نِفَىٰ لَا كُفْرَ بِاللَّهِ وَاشْرِكُوا

اور تہ تاسو اپنے مالوہ دے دیا کہ چہ کفر او کرم پہ اللہ تعالیٰ او شریک کرم

بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ

دھتھہ سرہ مہہ ٹوک چہ تیشہ مالوہ پہ شرکت دھتھہ یا تہہ مہیخ دلیل او زہہ رایلیم تاسو

إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ۖ لَا جَرَمَ أَنَّمَا

لور اور او پختہ ککوئی ذابہ تہہ - خاٹھا مہہ ٹوک

تَذَعُونَ نِفَىٰ إِلَيْهِ لَيْسَ لَكَ دَعْوَةٌ

چہ تاسو اپنے مالوہ مہہ تہہ تیشہ ذہ مہہ پہ وس کیں دُعا قبول

فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنْ مَّرَدُّنَا إِلَى اللَّهِ

پہ دنیا کیں او تہ پہ آخرت کیں او یقیناً واپسی زمونہ اللہ تعالیٰ تہہ دہ

وَأَنْ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ

او یقیناً مشرکان دی ہمیشہ اوسیدہ وکی پہ اور کیں -

سک۔ دے ایت تہ تر سک پورے د مکالمے د رجب مؤمن خلورمہ حصہ دہ او
پہ دے کیں تفصیل دے د توحید او شرک او بیان د فرق دے د دوار د دعوت
پہ مہیخ کیں او حکمہ کول دی۔ نو پہ دے ایت کیں غایۃ د توحید (نجات)
او غایۃ د شرک (اور) جے ذکر کرے دے د جنت تہ جے تعبیر پہ نجات سرہ اوکھ
اشاہ دہ چہ پہ جلّت کیں د هرغم او مصیبت او تکلیف او فنا وغیرہ چہ د دنیا اوصاف
دی نجات حاصلیدال دی۔

سک۔ د تفسیر د ماقبل دے پہ طریقہ دلف نشر غیر مرتب یعنی د النار تہ مراد کفر
او شرک دے او د النجاة تہ مراد توحید د عزیز غفار دے کذا عُونِی مدعو الیہ حذاف
دے یعنی لا الہتکم من دون اللہ۔ و اشترک د تفسیر د اکفر دے۔
الغفار پہ دے کیں اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ شرک لورہ ہم پہ تو بے سرہ بخنی
او نور گناہونہ ہم۔ بخنی۔

سک۔ د اصریح رد دے پہ شرک فی الدعاء باندے اتمال لفظ د ما عام دے
معبودان من دون اللہ تعالیٰ تہ کہ یتان وی او کہ بزرگان وغیرہ تو لو تہ شامل د
کیس لک دعوۃ زجاج معنی کرے دہ لیس لک استجابة دعوة (پائے پہ بلخ)

فَسْتَنْ كُرُونِ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأَفِضْ أَمْرِي

نو ندر ده چه یاد به کرے تاسو هغه چه ره وایم تاسو ته او سپارم خپل کار

إِلَى اللَّهِ ط إِنَّ اللَّهَ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ

الله تعالی ته یقیناً الله تعالی لیدونکې دے د بند بختو خپلو -

فَوْقَهُ اللَّهُ سَيِّئَاتٍ مَّامَكُرُوا وَحَاقَ بِاللَّ

نو ښخ اوساتلو الله تعالی هغه لږه د بدو (ناارد) چلوته دهنوی ته او راگیر کړه

فَرْعُونَ سُوءُ الْعَذَابِ ۝ النَّارُ يُعْرَضُونَ

فرعونیاو لږه ناکاره عذاب - اور پيش کيدایشي دوی

یعنی دوی د هېڅ چا حاجت او دُعا نشي قبلولې ته په دنیا او ته په اخرت کېن او د کلي ته نقل دے چه دوی لږه شفاعت تېشته (شفاعت قهریه) په دنیا او اخرت کېن یا مراد د دے نه حق د دُعا او د عبادت دے یعنی دوی په دنیا او اخرت کېن د عبادت او د دُعا حقدار نه دی وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ مراد د دے نه مشرکان دی چه د حد و دو شرعیونه یې زیاتې کړې دے هم أَهْكَاءُ النَّارِ مراد د اصحاب ته هغه کسان دی چه همیشه لازم دی د اور سره او همیشه جهنمی کیدل خاص دی په کافرانو مشرکانو پورې -

مگر دا خاتمه د بیان ده په ډیر غوره خاتمه سره ځکه چه اول تهديد دے په نه منلو سره حاصل دا چه اوس زمان دعوت ته مته لیکن بیا به ارمان او کړن په وخت د نزول عذاب کېن بیا تقویض او توکل علی الله دے او مفسرینو لیکل دی چه فرعونیاو د قتل د دے رجل اراده او کړه نو هغه داکلمه اویل او داکلمه یې ایزده کړې ده د موسی علیه السلام نه چه انی عذاب بری وریکم من کل الذیة شهید دا برکت د دعوت الی الله دے چه په هغه قوم پاندا د عذاب راغی او دے تربیه لې شو - سَيِّئَاتٍ مَّامَكُرُوا مراد هغه عذابونه دی چه وخت په وخت په فرعونیاو پاندا د نازلیدل او هغه په سورة اعراف کېن ذکر دی یا مراد تربیه غرق دے او تفسیر مدارک کلی نسفی لیکل دی چه فرعون د دة د قتل کولو د پاندا تر کسان او لیږل نو بعضه کسان درندگانو او خورل او کوم کسان چه واپس را او تختیدل نو هغه فرعون پانسی کړل - سُوءُ الْعَذَابِ مراد تربیه هغه تول عذابونه دی سره د غرق نه -

عَلَيْهَا عَذَابٌ وَأَعْيِشِيَاءَ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ

پہ ہفتے باندے صبا او بیکا او یہ ہفتہ دیکھ چہ قائم تھی قیامت (اوپر دیکھی)

أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ۝

داخل کرے قرعوتیان دیر سخت عذاب تہ ۔

۲۶۔ اَللّٰهُ بَدَل دے دَسُوْهُ الْعَذَابِ تہ یاخبر دے مبتدا محذوف دے او پہ دے
دواہ توجیہاتو باندے یُعْرَضُونَ حَال دے ذالترا یا ذال فرعون تہ ۔ یا النار مبتدا
دہ بعرضون ہے خبر دے ، عَذَابٌ وَأَعْيِشِيَاءَ مراد دے نہ صبا او بیکا دے دے
دُنیا دے درجہ پہ حساب باندے یعنی پہ اور باندے پیشی پُدا دودہ وختہ وی
او باقی اوقاتو کیں نور عذابو تہ دی یا دا کنا یہ دہ دے ہمیش والی تہ ۔ او
ابن کثیر پہ سندا ذابن ابی حاتم سرہ حدیث ذکر کریدے چہ ارواح دے قرعوتیانو
دے تور و مارغانو پہ خیمو کیں دی اوصبا بیکاہ پہ جہم باندے پیش کیبری ۔ او
دے قتادہ روایت دے چہ داحال دے روح دے کافر دے ۔ او حدیث دے بخاری او مسلم
کیں پہ روایت ذابن عمر رضی اللہ عنہما سرہ وارد دی چہ تول اہل نار باندے مقود
دے ہفتہ پیش کیبری صبا او بیکا تر قیامتہ پورے ۔

قَائِدٌ :- دے ایت نہ دیر مقسریو او محدثینو او علماء عقائدو استدلال
کرے دے پہ دے خبرہ چہ عذاب قبر حق دے او امام بخاری پہ ترجمہ الباب
دے عذاب القبر کیں دالیت کریمہ ذکر کرے دے پہ دے باب کیں اولہ
ضروری خبرہ دادہ چہ پہ احادیثو صحیحہ کثیرہ کیں خوفظ دے عذاب القبر راغلے
دے او عذاب فی القبر ہم راغلے دے (انہما لیحدبان فی قبورہما ، الحدیث)
پہ دے باندے دلیل دے نو دے تعبیر تہ انکار کول کمرافی دہاں تفصیلی
کیفیت دے زموتر دے شعور او علم نہ اوچت دے بعض ہفتہ تفصیلات چہ
صحیح احادیثو کیں راغلے دی مثلاً سوال جواب کول او دے ہفتہ دے پارہ کیتول دے مری
او دے چا دے پارہ وسعت دے قبر او دے چا دے پارہ تنگسیا دے قبر دے مرقو پہ اجواو او حواصلو
کیں دے روح اچول وغیرہ دے متل ضروری دی بیا دے اہل سنت والجماعت پہ
دے کیں دودہ قولو تہ دی اول داچہ عذاب پہ روح باندے پہ خیل مستقر کیں
او پہ بدن باندے پہ خیل مکان کیں برایرہ خبرہ دہ کہ روغ سالم وی او کہ ذرے
ذرے وی او کہ ذرے پہ خیمو دے حیواناتو کیں وی او کہ دریاب کیں وی وغیرہ
او بدن تہ اللہ تعالیٰ دومرہ حیات ورکھے دے (پاتے پہ بل مخ)

وَاذْيُتَحَاكَّجُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الصَّغْفَرُ

و کله چہ دوی یہ، ہٹو نہ کوی یہ اور کہیں تو دایٰ یہ کہندوی

لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ

مردہ کسانو تہ چہ لوئی تے کریدہ یقیناً موتہ ستامو دہارہ

تَبَعًا قَهْلُ اَنْتُمْ مَّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا

نابعدار دو نو ایہ تاسو لڑے کولے شے زہوتو نہ یوہ برخہ

مِنَ النَّارِ ۝ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا

دے اور - او بہ دایٰ حقہ کسان چہ لوئی کریدہ یقیناً موتہ

چہ دے عذاب احساس کولے شی لیکن تعلق دے روح دے بدن سرہ پہ دے باندے
صریح صحیح دلیل نیستہ او مسئلہ دے دعوہ دے روح پہ سورہ زمزکین موثر ذکر
کولے دے دویم قول دادے چہ عذاب صرف پہ روح باندے دے لیکن پہ
شرط دے جسد مثالی سرہ چہ پہ حق باندے حدیث دے طبر تعلق فے شجر الجنۃ
دلالت کوی او دے عذاب تعلق دے بدن اصلی سرہ نیستہ پہ دے کہیں اول قول
صحیح دے کہ چرے سوال او کرے شی چہ دے ایت مکہ دے او پہ حدیث دے
امام احمد رحمۃ اللہ کہیں وارد دی چہ عذاب دے قبر نیستہ ہاں حقہ وخت روستو
بیان نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ وہی او کرے شوہ پہ بارہ دے عذاب قبر کہیں او دا
حدیث وارد دے پہ مدینہ منورہ کہیں تو چہ پہ مکہ کہیں اللہ تعالیٰ دے ایت رالیہ
دے او پہ دے کہیں اثبات دے عذاب قبر و نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم انکار ولے کاوؤ دے
دے جواب ابن کثیر پہ دے طریقو سرہ کرے دے اول جواب دادے چہ پہ دے
ایت سورہ صرف پیشی دے روح پہ اور بات دے پہ برخ کہیں ثابت دے او داد دلالت
نہ کوی چہ دے بدن سرہ دے عذاب تعلق شے او کہ تہ! نو حصول دے عذاب دے بدن
دے بارہ پہ احادیثو سرہ دے ایت دے نزول تہ روستو ثابت شو۔ دویم جواب دادے
چہ ایت دلالت کوؤ پہ عذاب دے کافرانو فقط دے نہ عذاب دے مؤمن پہ قبر
کہیں تہ ثابتید لو او پہ احادیثو سرہ عذاب دے مؤمنانو کنہ کارانو ثابت شو۔ دریم
جواب دادے چہ ایت دلالت کوی پہ عذاب دے ارواحو باندے نو پہ احادیث کہیں
عذاب دے اجسادو ہم ثابت شو۔

۱۰۰۰ دا تقویٰ اخروی دے مرتب دے پہ واقعہ دے قرعونیانو لکچہ ال قیون

كُلٌّ فِيهَا اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٢٨﴾

قول پہ دے کہیں پرانہ یو یقیناً اللہ تعالیٰ فیصلہ کریدہ پہ میں دے بتا کا تو کہیں ۔

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا

او ادہہ وائی ہتھ کسان چہ پہ اور کہیں دی خوکیدرانو د جہنم تہ دے ادغواہے

رَبِّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٢٩﴾

د رب خیل تہ چہ اسان کری زمونہ نہ یو درخ د عذاب تہ ۔

قَالُوا اَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمُ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ

دوی بہ اوائی آیا تہ دو راغی تاسو تہ رسولن ستاشو پہ بتکارہ دلیلو نو سرہ

قَالُوا بَلٰى ؕ قَالُوا فَاَدْعُوا وَمَا دَعَا الْكَافِرِيْنَ

دوی بہ اوائی ہاں دے تہ او بہ وائی ملائکہ تو دعا گاہ لہ ادغواہے او تہ دہ گھا د کافرانو

د فرعون تابعداری کرے دہ پہ کفر او شرک کہیں دا سے ہر ہفہ شوک چہ د باطل پرستو ملایانو پیرانو اقتدار والو تابعداری کوی تو پہ جہنم کہیں یہ دنتہ د دوی جگرہ دی ۔ الضُّعَفَاءُ مراد تربیہ ہفہ خلق دی چہ پہ علم او عقل کہیں کمزورے دی پہ بدن کہیں کمزوری ترینہ مراد تہ دہ ۔ ثَبَاطٌ د اذ مفرد او جمع دواہو دپارہ مستعملیری یا اسم جمع د تابع دہ ۔

سے ۔ د اجواب دے د مستکبریتو پہ اظہار د عجز سرہ چہ مولرگان نہ شو خلاصو لے تو تاسو نہ بہ خٹکے عذاب دفع کرو اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ یعنی فیصلہ د اللہ تعالیٰ دہ پہ ہف کہیں دچاوس تہ چلیبری او دا فیصلہ پہ انصاف سرہ دہ تو اعتراض پرے نشی کیدلے ۔

سے ۔ ہر کلاہ چہ پہ کورنی کہیں دیوبل د مدد نہ نا امیدہ شی تو خوکیدارو (ملائکو) د جہنم تہ پہ طلب د دعا اوکری ۔ يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ دا تنزل دے پہ درخواست کولو کہیں یعنی کہ پورہ تجات تہ را کوی یعنی پہ یو غیر مغتدرخ کہیں لہ عذاب د زمونہ نہ لرے کری ۔ جَهَنَّمَ د دے لغوی معنی دہ دوتہ و بھخ والا یا سخت خیز ۔

إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۝ إِنَّا لَنَنْظُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ

مگر برآمدہ دہ یقیناً موتی مدد کرو د رسولانو خپلو سره او د

أَمْثَلُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ

مؤمنانو سره په ژوند دنیوی کس او په هغه ورځ چه پيش په شى

الْأَشْهَادُ ۝ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ

شواهان - په هغه ورځ چه تفع په ته وركوي ظالمانو ته

۱۰ دا جواب دے د ملائکو د طرفه په تائید سره په زور نه کس رُسُلُکُمْ
یعنی ستاسو د جنس نه پیغام راوړونکی د الله تعالی دو او په دلیل خبره یی
نه ده کړی بلکه بِالْبَيِّنَاتِ دیر واضح د لیلو نه یی راوړلے وو سره د دے
تاسو انکار کړے وو نو معلومه شوه چه تاسو دیر ظالمان کافران یی موتی
ستاسو د پاره سفارش ته شو کولے پخپله ځان له دُعا او غواړے -
وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مراد تریته دُعا ده په اخرت کس چه هغه
بریده ده نه قبلیری - دتیا کس ددوی بعض دُعا کالے قبلیری -

۱۱ د دے سورت دریم باب دے تر اخر د سورت پورے په دے کس
تسلی ده ایمان والو ته او امر دے په صبر او استقامت او تسبیح سره د پاره
د عوت کوونکی - او امر دے په استعاذه سره په وخت د جدال د خلقو کس -
بیا اثبات د قیامت دے په دوه دلیلو سره - بیا رد دے په شرک فی الدعا بابت
چه دعوی د سورت ده او په هغه باندے تفصیلی اووه دلیلو ته دی چه په هغه
کس تفصیل د نعمتو د الله تعالی دے چه مالک د دے نعمتو نو الله تعالی
دے نو د بیل چانه ولے حاجتو ته غواړے - بیا زجر او تخویف شدیدی دے

۱۲ هجاد لیونو ته او دلیل نقلی اجمالی دے د انبیاء علیهم السلام ته او بیا درے
عقلی دلیلو ته دی او اختتام دے په تخویف دنیوی او په عدم قبولیت د توبے
سره په وخت د عذاب کس - په دے رساله کس تسلی ده په بصرت الهیه
سره او دا نتیجه ده د ماقبل چه فرعونیان د دنیا او د اخرت په عذابونو مبتلا
شول او مؤمنان بنی اسرائیل الله تعالی د عذاب ته هج کړل او د دشمن په مقابل
کس ورسره مدد او کړو نو د احوال د توبو مؤمنانو دے فی الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ په دنیا کس امداد دے کله په غلبه وړ کولو سره کله

مَعْدَرَتَهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ

بہانے دے مغوی او دوی دپارہ لعنت دے او دوی لڑے

سُوءِ الدَّارِ ۵۲ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى

ناکارہ کور دے او یقیناً درکوتے وڈوہوہوئی علیہ السلام نہ ہدایت

وَأَوْزَنَّا بَيْنَ إِسْرَءِیْلَ الْكِتَابِ ۵۳

او پاتے کپہ مونہ پہ بنی اسرائیلو کتب کتاب (تورات)

هُدًى وَذِكْرَى لِأُولَى الْأَلْبَابِ ۵۴

چہ ہدایت او نصیحت وڈ خالص عقل والو لڑے

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ

نو صبر کویہ یقیناً وعدہ دالہ تعالیٰ رشتیادہ او بخشنہ غوارہ

دشمن پہ ہلاکولو سورہ او پہ آخرت کتب نصرت د جہنم نہ بچ کول او جنت نہ داخلول او عزت او اکرام ابدی ورکول۔ اَلشَّهَادَہ مراد دے نہ ہجہ شاہندان دی چہ پہ جُدا جُدا ایاتو تونکین ذکر کریدی۔ پیغمبران لکہ سورہ نساء س۲۷ مؤمنان لکہ سورہ بقرہ س۲۸ انداموتہ لکہ سورہ یس س۳۵ اوسورنور س۲۶ اوحم سجدہ س۲ ملائک لکہ سورہ ق س۱۔

۵۲۔ د مظلومانو د بشارت نہ روستو د ظالمانو حال ذکر کوی لہ یَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْدَرَتُهُمْ یعنی معذرت بہ نہ تہی پیش کولے او کہ بالفرض پیش کوی نوافائدہ بہ نہ ورکوی لکہ سورہ مرسلات س۳۷ او سورہ قیامت س۸۱ کتب۔

۵۳۔ ۵۴۔ داہم یونوع د نصرت الہیہ دے او دارنگ د اسبب دے دپارہ د حصول د نصرت الہیہ او دا دلیل نقلی دے د کتاب د موسی علیہ السلام نہ د اوزننا پہ دے کتب اشارہ دہ چہ د کتاب پہ بنی اسرائیلو کتب چیدلو تر نزول د انجیل پورے او دارنگ لفظ د میراث دلالت کوی چہ دوی اہل او حقدار دے کتاب وو۔

اول الہدی مفعول پہ دے او دویم ہُدًی مفعول لہ دے ہدایت ہے عام وڈ او تذکرے خاص وڈ پہ اولوالالباب پورے۔

لَا تُبْكِيكَ وَتَسْبِيحُ بِحَمْدِ رَبِّكَ يَا عَشِيَّ

دَپَرہ دَ عَطَائے خُطے او پکی وایہ سرہ دَسْتَائِنے دَ رب سَتَا تہ سِیَا

وَالْإِبْكَارُ ۝ إِنَّ الْبَازِينَ يُجَادِلُونَ

او صیا - یَقِیْنَا ہفہ کسان چہ جگرہ کوی

فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ

پہ آیاتو دَ اللہ تعالیٰ کیں بغیر دَ دلیل تہ چہ دوی تہ راقطے وی نیشتہ

فِي صُدُورِهِمْ الرَّاكِبُ رَبُّمُ بِالْغَيْبِ

پہ سینو دَ دوی کیں مگر لوے حصد لے چہ تہ دی دوی سہدائے حق پورہ کیدلوتہ

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّكَ هُوَ السَّمِيعُ

نَ پناہی غوارہ پہ اللہ تعالیٰ سرہ یَقِیْنَا ہفہ ہر شہ اوری

۵۵۔ دَا تَسْلَى دَہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لہ اَو اَدَاب ذکر کوی دَ پارہ دَدَاعی اے الحق او پہ دے ایت کیں درے اَدَاب ذکر دی۔ عاصبر پہ مصیبتو باندا۔ عَا استغفار۔ عَس تسبیح او حمد۔ إِنَّ وَعَدَ اللہُ حَقُّ مراد دَ دے تہ وعدہ دَ نصرت دہ چہ سہ کیں ذکر شوہ۔ وَاسْتَغْفِرُ لَدَا تَبْكِي لَفْظ دَ استغفار مستلزم دَ گناہ تہ دے بلکہ ہر بندہ اویا لخصوص مقرب بتدہ لہ دَ استغفار پہ طور سرہ اظہار دَ بتدے لازم دے اودارنگ لَفْظ لَدَا تَبْكِي صریح پہ گناہ کولو کیں تہ دے بلکہ کہ ذنب چہ پہ معنی دَ گناہ وی نوعام مفسرین تاویل کوی پہ ذنب امتی سرہ یا پہ تعلیق مقدار سرہ یعنی کہ "بالفرض گناہ درنہ صادر شوے وی۔"

یا ذنب تہ مراد خلاق اولی دی چہ ہفہ گناہ تہ دے لیکن انبیاء علیہم السلام دَ ہفہ پہ کولو باندا ہم حقہ کیری۔ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ مراد دَ عشی تہ دَ زوال تہ ترغروب دَ نہر پورے او مراد دَ ابکار تہ دَ صباختلو تہ تر زوال پورے یا دَ نہرختلو پورے۔ صَبْر بَدَا کی دَ زہ دہ استغفار بتدگی دَ زہ دہ او تسبیح او حمد بتدگی دَ عام بدن دہ۔

الْبَصِيرُ ۝ لَخَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ اَكْبَرَ

مَرَجَّه دینی - عامقا پیدائش دے آسمانو او دے زمین دیر لوے دے

مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنْ اَكْثَرُ النَّاسِ

دے پیدائش دے انسانو ته لیکن دیر دے انسانو ته

لَا يَعْلَمُوْنَ ۝ وَمَا يَسْتَوِی الْاَعْمٰی

ته پوہیری - او برابر ته دے پوہ

وَالْبَصِيرُ ۝ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحٰتِ

او لیدونکے او حقہ کسان چه ایمان کے دادہے دار عملونہ کے کری دی دست پر

۵۵۔ یہ دے آیت کتب خلورم ادب ذکرکوی یعنی استعاذہ باللہ یہ وقت دے جدل دے مجادلینو کتب: اور جردے حقو ته او تسلی دے چه مجادلین خیل مقصد ته ته شئی رسیدے۔

اِنَّ فِيْ صُدُوْرِهِمْ لَکَبْرٌ مراد دے کبر ته امر کبر (لوے مقصد) دے حقہ یہ سہ کتب تیر شویدے یعنی حق لہ مغلوب کول او حق پرستو لہ حقمول۔ مَا هُمْ بِاِلٰهٍ دوی دغہ مقصد ته شئی رسیدے یعنی دغہ مقصد دوی ته حاصلیری یا مراد دے کبر ته تکبر اولوی دے یعنی دوی یہ سیتو کتب تکبر دے دحق منلو ته او شئی رسیدے دوی مقتضی دے تکبر ته او مقتضی دے تکبر حق لہ حقمول دی او هر کله چه دے دوی دجدال او تکبر یہ سبب مؤمن داعی غصہ کیری نو دے غصہ دے دفع کولو دے پیارہ کے افرمائیل فاستون بالله۔

۵۶۔ یہ دے آیت کتب زجر دے یہ انکار دے بعث بعد الموت روستو دے زجر ته یہ انکار دے توحید یاندے او اثبات دے قیامت دے یہ دلیل ائی سرہ یعنی پیدائش دے آسمانو او زمکے آثارو دے قدرت دے اللہ تعالیٰ دے خود دلیل دے یہ دے باندے چه اللہ تعالیٰ دے خلقو پیمیاره ژوند باندے قدرت لری تودا استدلال دے دے آثارو ته او دے ته دلیل ائی ویلے کیری۔ او دارنگ دا استدلال دے دے قدرت ته یہ اعلیٰ غیر یاندے یہ قدرت سرہ یہ ادنیٰ خیز باندے او دا قطعی دلیل دے۔

وَلَا تُحِيطُ بِشَيْءٍ قَلِيلًا مَّا تَتَذَكَّرُونَ ﴿۵۸﴾

او نہ بد عمل دیر لڑ نصیحت اچھے تاسر -

إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنْ

یقیناً قیامت آگیا راتوں کے دے بیچ شک بیشک یہ ہے کہ لیکن

أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۵۹﴾ وَقَالَ

دیر دے خلقو نہ ایمان نہ راوری دے دی

رَبُّكُمْ أَدْعُوَنِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ

رب ستاسو حاجتو نہ غواہے زمانہ رے یہ پورہ کوڈم حاجتو نہ ستاسو یقیناً حقہ کسان

يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ

چہ لوئی کوی دے دعا زمانہ نردہ داخل یہ شی

جَهَنَّمَ دُخْرَيْنِ ﴿۶۰﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ

جہنم تہ ذلیلان یہ دی - اللہ تعالیٰ حقہ ذات دے چہ جوہ کہے دہ

۵۸۔۔ داہم استدلال دے یہ اثبات قیامت پاندے یہ طریقہ دے دلیل لئی سرہ
یعنی فرق یہ میخ دے فریقیتو یہ دنیا کیں یہ عقیدہ او عملو تو کیں دلیل
دے یہ فرق کولو سرہ یہ جزا او سزا کیں او میدان دے جزاء او سزا خو گیری
دے میدان دے عمل تہ نو معلومہ شوہ چہ قیامت حق دے - یہ دے ایت کیں اول
عدم مساوات یہ طریقہ دے تشبیہ سرہ او دویم یہ طریقہ دے اصل سرہ دے حکم
چہ مراد دے اعلیٰ تہ جاہل مقلد دے او مراد دے بصیر تہ عالم مستدلل دے او داس
یہ سراج المنیر کیں لیکے دی۔

۵۹۔۔ دا نتیجہ دے ماقبل دواہ دلیلونو دہ یہ سکھ کیں دلیل ذکر کرے وڈ اوچہ یہ
دلیل پاندے تہ پوہ گیری توہفہ تہ بے علمہ ویلے کیری دے دے وجہ تہ دے حقہ
ایت یہ الخ کیں لہ یعلمون ذکر کرے دے او یہ دے ایت کیں مقصد ذکر
کرے دے او دا مقصد چہ نہ متی توہفہ تہ بے ایمانہ ویلے کیری حکم بے
دلہ لایومنون اویل۔

۶۰۔۔ ہرکلاہ چہ یہ قیامت کیں دے نجات دپارہ عقیدہ او عمل دے توحید ضروری
دی نو اوس یہ دے ایت کیں توحید فی الدعاء تہ (چہ دعویٰ دے سورت وہ)

لَكُمْ الْيَلَّ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا

ناسورہ شبہ (تیار) چہ آرام کوئے پہ ہفت کیں او درخ رہنا دالا

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ

یقیناً اللہ تعالیٰ فضل والا دے پہ خلقو یاندے لیکن

أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٩١﴾ ذِكْرُ اللَّهِ

دیر ذ خلقو تہ شکر تہ کوی دفعہ ذات اللہ تعالیٰ دے

ترغیب و رکوی او دا دلیل وحی دے دپارہ ذاتیات د دعوی۔ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ہر کلمہ چہ مراد دُعا تہ شرعی دُعا دہ چہ حقہ مشروط دہ یہ شرطونو پہ نورو ایاتونو کیں او احادیثون کیں او دہ حقہ سرہ وعدہ ذاتیات لازمہ دہ دے وجہ تہ استجب سرہ یے قید تہ دے لکھولے یا دا چہ قید کیں ان ثبوت دلہ پتہ دے پہ قرینہ د نورو ایاتونو سرہ لکہ سورۃ اسراء مثلاً اتعام سلا لیکن اول قول صحیح دے حکم چہ دا قیودات د کافرانو پہ بارہ کیں دی۔

يُشْكِرُونَ استکبار پہ طریقہ د مجاہدے سرہ او پہ طریقہ د شرک کو سورہ د عن عبادتی مراد د عبادت تہ دُعا دہ پہ طریقہ د توحید سرہ او پہ دے یا تہ دلالت کوی حقہ حدیث صحیح چہ الدعاء هو العبادۃ۔ او حدیث پہ لفظ الدعاء فی العبادۃ سرہ ضعیف دے۔ د آخرین پہ ذلت سرہ جہنم تہ داخلیدان مختص دی پہ کافرانو پورے نو دا دلیل شو چہ استکبار دُعا د اللہ تعالیٰ تہ کفر دے او مراد د دُعا تہ پہ دے ایت کیں سوال د حاجاتو دے پہ عقیدہ د توحید سرہ۔

۹۱۔ محکمت ایت کیں دعوی د توحید ذکر شوہ نو اوس د حقہ ذاتیات د پانہ عقلی دلیلو تہ ذکر کوی او پہ دے دلیلو نو کیں غت غت نعمتو تہ ذکر کوی چہ ذکر پیدا کوونکے او مالک صرف اللہ تعالیٰ دے نو د نورو تہ حاجات مہ غواہے۔ پہ دے دلیل کیں دوعہ غت نعمتو تہ ذکر دی۔ بیا د الیل صفت یے حذف کرے دے چہ مظلماً دے او قائدہ یے ورلہ ذکر کرے دہ حکم چہ تیاریہ مقصد تہ دے او د النهار سرہ یے صفت ذکر کرے دے لیکن قائدہ یے حذف کرے دہ چہ تبتغوا من فضله دے مثلاً حکم چہ دامت مستلزم دے دیرو قائدا ولرہ۔ او الیل محکمت (پاتے پہ بل مخ)

رَبِّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ لَآ إِلَهَ إِلَّا

رب ماسو دے پیدا کوونک د هر نچر دے تیشته حقار د بنائے یوا

هُوَ قَائِلُ تَوَفُّكُونَ ۖ كَذَلِكَ يُؤْفَكُ

د مته نه تو خه رنجه اړوے شے تاسو د حق ته - دغه شان اړوے کیدل

الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ۖ

مته کسان چه دد د آیاتو د الله تعالی انکار ئے کوو -

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ قَرَارًا

الله تعالی مته ذات دے چه جوړه کړے ده تاسو لره زمکه د آرام د پاره

وَالسَّمَاءَ بَنَاءً ۖ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ

او اسمان چت او شکلونه ئے در کړیدی تاسو ته نو خایسته کړیدی شکلونه ستاسو

وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ ذَلِكُمْ اللَّهُ

او روزی در کړیده د پاک خورا کوونو نه دغه الله تعالی

ذکر کړے دے حکه چه د میاشتو په حساب کښ شپه مقدم وی په
فرخ یاند. اولفظ د الناس ئے دوه کرتبه ذکر کړو د تاکید د
زجر د پاره اول الناس کښ ټول انسانان مراد دی اودویم کښ
اکثر مراد دی.

۴۲- په دے کښ دلیل دے او نتیجه ده د مخکښ دلیل د پاره هم. توحید
د ربوبیت او توحید د الوهیت دواړه ئے په دے آیت کښ جمع کړے دی.
تو فکون په هغه اوړیدلو کښ ذکر کړیدی چه یو جانب حق وی او بل جانب
باطل وی.

۴۳- په دے آیت کښ علت د اوړیدلو ئے ذکر وکړو چه انکار د آیات
الله دے اودا مشترک علت دے د پاره د منکریتو.

رَبِّكُمْ فَتَبَرَّكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۴﴾

رب ستا سو دے نو برکتون والا اللہ تعالیٰ دے چہ رب د عالمینو دے ۔

هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ

اللہ تعالیٰ ژوندے کھیشہ، نیشہ حق دار دینے سوا د هغه نه نو پئے هغه لره چه اخلاص کونکی ئے

لَهُ الدِّينَ ط الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۵﴾

هغه لره د پلته صفتونه د خدا توب خاص اللہ تعالیٰ لره دی چه رب د عالمینو دے ۔

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ

نه اویا به یقیناً ره منع کرے شرم چه بندگی او کرم د هغه کسانو چه تاسو پئے پلته

مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي الْبَيِّنَاتُ

سوا د اللہ تعالیٰ نه هرکله چه رانغل ماته شکاره دلیلوته

۲۴. داهم دلیل دے او په دے کتب خاور لولے لولے انعامات ذکر کوی هغه مخکن انعامات زمانیه وو اودا انعامات مکانیه دی او د مکان سره یئے ذکر د مکین (انسان) هم کرے دے نو په دے آیت کتب افاقی علوی او سفلی او انفسی نعمتونه یئے دپاره د دلیلو نو یو ځائے کرے دی. فَأَحْسَنُ صُورَكُمْ داریک سورة تغابن س اوالتین سک کتب هم راغله دی. اللہ انسان سیدها قدا و قامت والا پیدا کرے دے او خوراک سکاک په لاسو باندے کوی اوسترگے او پوزه او خوله یئے په خاسته ترتیب سره په مخ باندے جوړ کرے دی او آیت دلیل دے چه په مخلوق کتب د انسان احسن صورت والا بل خیر نیشته دے. فَتَبَارَكَ دَا تَقْرِيع ده په تیر شوی نعمتونو باندے او برکت په معنی د د یرو فایده و پیدا کولو د اوفایده وخت په وخت زیاته ولوته وپل کیری او د دے تشریح مخکن تیره شویده او هرکله چه نعمتونه زمانیه دپاره د تربیت او نعمتونه مکانیه هم دپاره د تربیت دی د دے وچه په ۲۵ او په دے آیت دواړو کتب ذلکم الله ربکم ذکر کرے دے .

۲۵. داهم دلیل دے او توحید د الوهیت او توحید فی الدعاة سره د حمداته په طور د نتیج سره ذکر کړیدی.

مَنْ لَرَّيْ ذَوَامِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لَرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۴۱﴾

د طرفہ رب رمانہ او حکم کرے شوبیدے ماتہ چہ تابع اوسم رب د عالمینو لورہ ۔

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَرَابٍ شَمٍ مِنْ

خامن اللہ تعالیٰ حقہ ذات دے چہ پیدا کری یے تاسو د خادرو تہ بیا د

تُطْفِئُ شَمٍ مِنْ عِلْقَةٍ شَمٍ يُخْرِجُكُمْ

تطفئ تہ بیا د تکرے د دغفہ تہ بیا د او باسقی تاسو

طِفْلًا شَمٍ لَتَبْلُغُوا أَشَدَّ كَمٍ شَمٍ لَتَكُونُوا

دارہ دارہ بیا د پالی تاسو چہ اور سیدے حواتے خیل تہ بیا د مردکوی د پارہ د دے چہ

تَشِيْوُخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يَّتَوَفَّى مِنْ قَبْلُ

یوہ اکان شے او یغفہ ستاسو تہ حقہ دی چہ مردہ کپے شے مخکین

وَلَتَبْلُغُوا أَجَلَ مَسْمًى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۴۲﴾

اور ساقی تاسو د پارہ د دچہ اور تاسو یقین مقربہ تہ او دے د پارہ چہ د عقل تہ کار دا خلع ۔

۴۱۔ دا نتیجہ د دلیلو تو فکرتو دہ یعنی دغہ دلیلو تہ مستلزم د شرک تہ د تھی د پارہ او د توحید د امر د پارہ دی او دارتگی دا جواب دے مشرکانو تہ ہر کلاہ چہ ہغوی دعوت ورکوی بندگے د غیر اللہ تہ نو دا جواب بہ یے کیدیشی۔
۴۲۔ دا ہم دلیل دے مشتمل دے پہ مختلفو حالتونو د انسان بانداے پہ وخت د ابتدائی پیدا اُش کین نو دیتہ دلیل انقسی ویلے کیدی۔
مَنْ نَرَابٍ شَمٍ لَتَبْلُغُوا أَشَدَّ كَمٍ شَمٍ لَتَكُونُوا دھرا انسان نطقہ د زمکے د اشیاء تہ پیدا کیدی نو معلومہ شوبہ چہ تواب مادہ بعیدہ دہ او ہر کلاہ چہ د دے حالاتو پہ انقلاب کین وخت لپی تو د دے وجہ تہ توجہ یے پہ منع کین راوپے دے۔

(سوال) سورۃ حج کین ثم من مضغہ ذکر کرے دے نو دلتہ ولے ذکر نہ کرو؟
(جواب) ہر کلاہ چہ د دے ایت تہ مخکین د صورت د انسان ذکر یے کرے دے او صورت د مضغ سرہ تعلق لری دا سے شولکہ صور مضغکم تو بیا ذکر تہ ضرورت ضرورت۔
اور سورۃ حج کین دا سے ذکر نہ وڈ کرے شوے۔

وَاقْلًا جَنَسٍ دے پہ معنی د جمع سرہ او طقولہ تابعدارے تہ ویلے کیدی نو خوپورے چہ بچے مور او پلار تہ محتاج وی پہ خوراک او سکاں کین او پہ جامہ

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ فَإِذَا قُضِيَ أَمْرًا

خاص اللہ تعالیٰ ہفتہ ذات دے چہ ژوندی کول او مرہ کول کوی نو کلا چہ ارادہ اذکری دے یو کار

فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿۴۸﴾

نو یقیناً ادا یی ہفتہ تہ او شے نو ہفتہ او شے

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي

ایا تہ تہ کورے ہفتہ کسانو تہ چہ جگرے کوی پہ

آيَاتِ اللَّهِ أَنِّي يُصْرَفُونَ ﴿۴۹﴾ الَّذِينَ

ایہاتونو دے اللہ تعالیٰ کنن خہ رنگ اہولے کیدشہ دحق تہ دا ہفتہ کسان دی

كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَمَا أُرْسِلْنَا بِهِ رَسُولُنَا

چہ تکذیب کوی دے کتابونو او دے ہفتہ خبرے چہ والیہولے دی مونہر ہفتہ سورہ رسولانہ

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿۵۰﴾ إِذَا الْأَغْطَاكُ فِي

نولہ دہ چہ دوی بہ پوہہ شی بہ ہفتہ دخت چہ طوقونہ بہ پہ

اٹوستلو کنن نو دے تابع دے دے مور او بلدر۔ اَشْلُ كَوْمَ اجْتَمَاع دے قوت بدنیہ او قوت عقلیہ تہ اَشْلُ وپلے کیڑی۔ ثُمَّ لَتَبْلَغُوا تہ رواندے فعل پست دے یعنی ضمیر پر یکم لتبلغوا۔ او دے اشد اطلاق ترخلویشو کالوپورے کیڑی۔ ثُمَّ لَتَكُونُوا شَيْئًا دلتہ ہم فعل پست دے یعنی ضمیر یقیناً القوة لتکونوا شیئاً۔ وَلَتَبْلَغُوا دلتہ فعل مقدر دے ویفعل ذلك لتبلغوا اجل مستحق، مراد دے تہ اجل مقررہ دے مرگ دے۔

۴۸۔۔ داہم دلیل دے مخکن خاص دے انسانا توحیات اومہات ذکر شواو پدے کنن عام ذکر کوی او پہ فَإِذَا قُضِيَ سرہ اشارہ کوی چہ دا کاروتہ اللہ تعالیٰ تہ دیر اسان دی۔

۴۹۔۔ دا بیا زجر دے مجادلینو تہ یعنی دے دلیار تہ چہ تیرشول پہ دے کنن جگرے کوی او خیل شوک ثابتہ وی او دے مجادلینو حال یے بیان کرے دے۔ بِالْكِتَابِ جس کتابو تہ الہیہ ترینہ مراد دی یا صرف قوان مراد دے وَمَا أُرْسِلْنَا بِهِ مراد دے تہ مسئلہ دے توحید دہ چہ ہفتہ پہ سورۃ انبیاء ۲۱ او سورۃ نحل ۳۶ کنن ذکر دہ۔

أَعْنَا قِرْهِمُ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٤١﴾

ستونو ددوی کیں وی او زنجیروں پہ چپو کیں دی رانیکلے کیری پہ

فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٤٢﴾

پہ ایشیدلو ابو کیں بیا پہ پہ ادر کیں رواتہ کرے شی

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾

بیا بہ او پلے شی ددی کہ کوم خائے دی حقہ کسان چہ تاسو شریکوں د اللہ تعالیٰ سرہ

مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ

ہوا د اللہ تعالیٰ تہ دوی بہ اوائی روک شو زموں تہ بلکہ

لَمْ يَكُنْ لَكُمْ دُعَاؤُا مِنْ قَبْلُ شَيْءًا ط

تہ دے رانیکلے مولو دے تہ معنی ہجے خیر

اے نہ تر سلاک پورے پہ دے ایا تو نو کیں تخویف اخروی ذکر کوئی دپارہ د
 مجاہدینو او دا تخویف مشغل دے پہ لس امورو باندے۔ عا اِذَا الْغُلَاقُ فِي أَغْنَاتِهِمْ
 اذ پہ معنی د ادا سرہ دے دے وجہ تہ چہ دا حالات راتلونکی دی لیکن
 قرآن کیں اکثر قیامت حالات پہ الفاظ د ماضی سرہ ذکر کوئی دوجہ د
 یقین تہ عا وَالسَّلَاسِلُ، دے دوه معنی دی اول دا چہ عطف دے ال غلال
 باندے پہ طریقہ د عطف مفرد سرہ پہ مفرد یا تدے یعنی سلاسل بہ ہم
 ددوی پہ ستونو کیں وی دویمہ معنی دا دہ چہ عطف د جملے دے پہ جملہ باندہ
 او خیر ہے حذق دے یعنی سلاسل پہ ددوی پہ چپو کیں واپورے شی۔
 عا يُسْحَبُونَ د السلاسل سرہ متعلق دے نو پھا پت دے یعنی رانیکلے کیری
 پہ پہ دتہ زنجیروں سرہ یا مطلق رانیکل مراد دی۔ عا فِي الْخَمِيمِ متعلق دے
 د یسحبون سرہ او یا مستقلہ جملہ دہ پہ تقدیر سرہ چہ یدخلون فی الحمیم۔
 عا ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ یعنی پہ شان د خاشاک بہ پہ دوی سرہ اور تودہ ولے
 شی یا معنی دا چہ رو تلوی بہ شی پہ اور کیں یا پہ معنی دہ کولو سرہ دے یعنی
 د کولے بہ شی پہ دوی سرہ اور د جہنم عا ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ اہ دا تپوس دپارہ د
 سخت زجر دے حقہ چاہے چہ پہ دنیا کیں شرک فی الدعائے کرے دہ۔
 اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ یعنی کوم خائے دی چہ اوار کپے ورتہ

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٤٧﴾ ذَلِكُمْ

دفعہ شان پہ خطا کوی اللہ تعالیٰ کافرانو لہرہ دا پہ

بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ

سبب دے چہ تاسو خوشحالی کولہ پہ ملک کتب پہ غیر

الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَسْرَحُونَ ﴿٤٨﴾ ادْخُلُوا

د حق دلوئے نہ او پہ دے وجہ چہ تاسو لوی کولہ داخل شے

أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ

دروازو د جہنم تہ ہمیشہ یہ ہے پہ ہفت کتب نو ناکارہ دے

مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٤٩﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ

خلفہ د اوسیدلو د لویئے کوڈنکو نو صبر کوہ یقیناً وعدہ د اللہ تعالیٰ

چہ تاسو دے عذاب تہ پہنچ کوی نو دوی پہ اول جواب اوکری صَلُّوا عَنَّا
روک شول زمونہ تہ او دا جملہ مستلزم دہ د دوی اقرار کولو لہرہ پہ شرک د دوی
باندے نو بیا یہ ہے خیال راشی چہ داخو موتہ بیدار اوکرو چہ د خان تہ مو
اقرار اوکرو نو دویم جواب پہ اوکری بَلْ لَّمْ يَكُنْ لَّكَ حُجُومٌ قَبْلَ شَيْئًا یعنی
انکار پہ اوکری د شرک فہ الدعا تہ لکہ سورۃ انعام ۲۳ کتب تیر شویدی
عہ کَذَلِكَ يُضِلُّ مُرَاد د اضلال تہ پہ جواب ورکولو کتب کما و ذکر دی لکہ
چہ اوس کما و شول چہ کلہ اقرار کوی اوکلہ انکار، او دا د دوی شرمول دی
تَفْرَحُونَ فِرَق د فرح او د مرح دادے چہ اول د لہرہ سرہ تعلق لری او دویم
د ظاہر سرہ تعلق لری، او دویم قول د دے برعکس دے قرطبی دویم فِرَق تہ
اشارہ کرے دہ ویلے دی پہ معنی د تَفْرَحُونَ کتب مراد دادے چہ ہیکارہ کولہ تاسو
خوشحالی پہ گناہ کولو او پہ دیر مالوتہ او دیر نوکرانو او پہ صحبت او عاقبت سرہ
نویہ دے کتب عرسونہ د پیرانو ہم داخل دی چہ پہ شرک کولو سرہ خوشحالی
ہیکارہ کوی او تَفْرَحُونَ دادے چہ پہ رفتار او گر خیدلو کتب تکبر او لوی کوی لکہ
لَا تَمُشْ فِي الْأَرْضِ مُرَا عِدْ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ مراد ترینہ پہ طریقہ د تقسیم سرہ
دی نو بعض یو دروازے تہ داخل شے او بعضیہ بلے تہ عہ خَالِدِينَ فِيهَا عاقبت
مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ مَثْوًى ہفت خاکے دے چہ پہ ہفت کتب ہمیشہ اقامت دی او پہ
بے اختیارہ خاکے کتب استعجال لیری۔

حَقٌّ قَائِمًا نُرِيكَ بَعْضَ الَّذِي تَعِدُهُمْ

حقه ده تو یا به او خایو مونو تاته بعضه عذاب چه وعده کور مونو د دوی سره

أَوْ نَتُوفِّيكَ قَالَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿۴۴﴾ وَلَقَدْ

یا به وفات کړو تا تو مونو ته په دوی راگرځي - او یقیناً

أَرْسَلْنَا رَسُولًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ

لېږلی دی مونو رسولان مخکین ستا ته بعضه د دوی هغه څوک دی

قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ

چه بیان کړیدی مونو په تايانده او بعضه هغه دی چه نه دی بیان کړی مونو

عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ

په تايانده او تېشته په اختیار د رسول کين چه راوړی هېڅ معجزه

إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ

مگر په حکم د الله تعالی هغه وخت چه راشي حکم د الله تعالی فیصله به او کړی شي

سکه. هر کله چه حال د هجادي نو بيان شو نو اوس تسلي ورکوي نبي صلي الله عليه وسلم ته په پنځو طريقو سره اول امر ورکوي په صبر کولو سره په جدال او په تورو اذيتونو د هجادي نو باندې دويم اِنْ دَعَا إِلَهُكَ فَإِنْ دَعَا إِلَهُكَ د اوعده په سکه کين تير نشويده دريم جواب د سوال د دوی چه په مونو باندې په سبب د جدال کولو عذاب دله ته راځي جواب او شو په دسې قول سره چه قَائِمًا نُرِيكَ حاصل جواب دادې چه عذاب به په دوی باندې ضرور راځي يا به ستا په ژوند کين راشي نو ته به يې او وينې يا به ستا د وفات نه روستو راشي نو ته يې خو نشته ليدلې ليکن قيامت کين به او وينې ځکه چه د دوی رجوع کيږي مونو ته په قيامت کين - او د اَمَّا جواب پټ دے (فذاك) سره.

او قَالَيْنَا يُرْجَعُونَ قائم مقام دے د جواب د نتو فينک يعنى فنعد بهم عذاباً شديداً او داسې په سورة يونس سکه او سورة رعد سکه او سورة زمر سکه کين ذکر دی.

بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿۷۸﴾ اللَّهُ

یہ حق ہے اور تیکارہ شو دغہ وخت تاوان د باطل پرستوں خالقو ۔ اللہ تعالیٰ

الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا

ہقہ ذات دے چہ پیدا کریدی تاسو لہہ خاری د دے دپارہ سورلی کوئے پر بعضو دھقہ تہ

وَمِنْهَا تَكُونُونَ ﴿۷۹﴾ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا

او بعضو دھقہ تہ تاسو خورئے ۔ او تاسو لہہ یہ ہقہ کیں قائم دے دی او د دے دپارہ چہ اور سیرئے

عَلَيْهَا حَاجَةٌ فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَ

پر ہقہ پاند سوارہ ہقہ حاجت تہ چہ یہ سیتو ستاسو کیں دے او یہ ہقہ پاندے او

عَلَى الْفُلْكِ تَحْمَلُونَهُ ﴿۸۰﴾ وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ

یہ کشتو پاندے پورنہ کوئے شے تاسو ۔ او خانی تاسو تہ دلیونہ خیل

۷۸۔ دا ظورمہ تسلی دہ پہ ذکر د تکالیف و انبیاء سابقینو سورہ اشارہ او پشمہ تسلی جواب د سوال د منکرینو دے چہ تہ رسول یے نومونہ تہ ہقہ مجیزے رادرہ کوم چہ موتہ طلب کوو جواب دادے و ما کان لیرسول الہ او ہم داسے ذکر شوییدی پہ سورہ رعد ۳۸ او سورہ ابراہیم ۱۱۱۔ او یہ دے ایت کیں دلیل تقلی اجمالی دے د انبیاء علیہم السلام تہ و خسر هُنَالِكَ خسران ددوی یہ اصل کیں پہ وخت دناکارہ عملونو کیں و ولیکن یہ ہقہ وخت دوی تہ خیل خسران تہ بنکارہ کیدلو او یہ وخت د عذاب کیں خسران بنکارہ شو د دے وچے تہ د هُنَالِكَ تخصیص یے اوکرو۔

۷۹۔ پہ دے ایت کیں نور دلائل عقلیہ پہ ذکر د نعمتونو سورہ ذکر کوی پہ اول ایت کیں یے د خاروؤ تہ دوہ لوئے قایم دے ذکر کریدی چہ سورلی او خوراک دے۔ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا لفظ د منہا کیں اشارہ دہ چہ تول خاری دپارہ دسورلئے کولو تہ دی او دارنگ حلال خاری تول تہ خورلے کیدی او دویم کیں یے درے نعمتو تہ ذکر کرل۔ مَنَافِعُ د وختو او ویرے تہ دیرے قائم دے دی او دارنگ د پیو (شودو) تہ دیرے قائم دے او دھقہ دخرمنوا و ہوا کو تہ دیرے قائم دے دی۔ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةٌ فِي صُدُورِكُمْ یہ دے کیں اشارہ دہ سخت حاجت تہ چہ دھقہ د دے (پاتے پہ بل مخ)

فَإِتَّخِذُوا إِلَهًا غَيْرَ اللَّهِ تَكْفُرُونَ ﴿٨١﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا

تو کہو یوں دلیلوں کا اللہ تعالیٰ یہ تاسو احکار کوئے ۔ "ایا تو دوی نہ کیری

فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

پہ ملک کتب چہ اولوی چہ تہرگی شو انجیام

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ طَٰغَوْا كَانُوا أَكْثَرَ

٣ هغه ڪسانو ڇه ٽ دوى نه مڃين وو هغوى وو ٤ ڀير

مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَأَثَرًا فِي الْأَرْضِ

د دوی نه او زیات په قوت کین او په نورو جوړولو سره په زمکه کین

فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَالُهُمْ وَمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٧﴾

نو دفع نه کړو د دوی نه (عذاب) هغه کارونو چه دوی کول -

ستاسو سینے تنگ دی چہ دے حاجت تہ پہ خرنگہ ورسیرم نوڈ اویشانو اواسونوپہ
ذریعہ سرہ اورسیرے۔ وَ عَلٰی الْقُلُوبِ دَکْشَتِیْ سرہ لفظ دَ فی او علی دواہہ
استعمالیبری لیکن دلتہ دمتاسیت د علیہا پہ وجہ سرہ دَ علی لفظ ذکر کرے شو۔

فائدہ: بلترکیبا اولتبلغوا او تحملون کتب خوفاً وراً یوفائده ده لیکن حقیقت کتب
 فرق دے ہفہ دادے چہ رکوب تہ مراد سفر دے سور لے دے دے ہجرت اور جہاد
 او طلب دے علم دے پیارہ او دے حاجہ نہ مراد امور دنیویہ دی لکہ تجارت کول تو دادوارہ
 اختیاری امور دی او ضروری ہم دی دے وچ نہیے پہ حرق دے لام او پے صیقہ
 دے معلوم سرہ ذکر کرل او تحملون تہ مراد مجبوری سور لی دے لکہ پہ حال دے
 مرض کتب دے یو خائے تہ یل خائے تہ سفر کول تو دا غیر اختیاری دے تو پہ صیقہ دے
 مجہول سرہ یے ذکر کرہ او خوراک دے نحوینے او داسور لی چہ روستو ذکر شوہ دا
 دوارہ مقصدی امور تہ دی تو بغیر دے لام تہ یے ذکر کرل او پے روستی ایت کتب
 بے شمارے نعمتو تہ اشارہ دے پہ دے لفظ سرہ چہ ویریکم ایت تہ۔

۵۲۔ مخین ایاتون کیں ایات د نعمتونو ذکر کرل نو اوس ایات د عذاب ذکر

کوی اودا تخويف د نيوى دے۔ قَيْظَرُوا يعنى سيل اوکړئ په قصد د عيرن اغسته

سِرہ نو نظر دے فکر اوکریے۔ اَکْثَرُ مِثْهُم دیر و پوہ شمارہ کنیں اوپہ مال کنیں

وَأَسَدًا قُوَّةً يَهْدِيكُمْ إِيَّاهُ وَبَدَانُونُو سِرَهُ نِيَّاتِ قُوَّةٍ وَالِدُوهُ وَالْكَأَلُ فِي الْأَرْضِ أَوْجَتُهُ بِشَكْلِهِ

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ قَرَحُوا

دھڑکے چہ راورد دوی تہ رسولانو ددوی بیکار حکمتہ نولوئی اوکھہ

يَمَّا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا

ددوی چہ حقہ علم چہ ددوی سرہ وڈ او راگیر کھہ ددوی برہ مضغین

كَاتُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا

چہ ددوی چہ حقہ پورے توتہ کولے - تو هر کله

رَأَوْا بَاسَنَا قَالُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ

چہ ددوی اولیدر عذاب زمیڑہ اویل دوی ایمان راوردے دے موتہ یہ اللہ تعالیٰ باندہ پودالی حقہ

او آبادے کول پہ غرو تو کیں او پہ دیکیں اشارہ دہ قوم فرعون تہ چہ پہ دے سورت کیں دہ غوی حال تیر شویدے قَمَّا اَعْتَى . مانا قیہ او استفهامیہ دواہہ کیدے شی نومعلومہ شوه چہ د عذاب د اللہ تعالیٰ تہ د دنیا مال وجاہ و غیرہ نجات نشی ورکولے .

۲۳ :- پہ دے کیں سبب د عذاب ذکر کوی چہ حقہ تکذیب دی یغمراتو دے .

قَرَحُوا يَمَّا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ و ضمیر راوج دی کافرانو تہ او د علم تہ مراد دنیوی علمونہ دی لک فلسفہ ریاضی سائنس او طب و غیرہ لکہ چہ بقراط یاسقراط حکیم تہ ویلے شوے وو چہ تہ موسیٰ علیہ السلام تہ ولے تہ ورے نو هقوی اویل چہ موتہ مہذب قوم یوزمونہ د چاتہ ذیب اوہدایت تہ حاجت نیشہ اودارنگ جالینوس حکیم عیسیٰ علیہ السلام تہ ویلے وو چہ تہ موتہ تہ تہ لے رالیدلے شوے موتہ خو ستانہ بنفہ یوہیرو . یا د علم تہ مراد ددوی شبہات کھریہ او شرکیہ او بدعیہ دی چہ دوی کمان کرے وڈ چہ دا علم دے لک استدلال ددوی پہ اتباع د اباؤ خیلو سرہ یا پہ دے قول سرہ چہ لو شاء اللہ ما اشکرنا یا پہ دے قول سرہ چہ من یحیی العظام وہی رمیم و غیرہ .

بعضو مفسرینو ویلے دی چہ عندہم ضمیر انبیاءو تہ راوج دے او قرحوا ضمیر کافرانو تہ راوج دے او مراد د قرح نہ خندا او توتہ مسخرے کول دی ، او دا ایت دلیل دے پیدے چہ چاتہ قرآن او صحیح حدیث پیش کرے شی او د هغه پہ مقابلہ کیں نور کتابونہ او د لیلونہ پیش کوی یا پہ خیل تقلید باندے کلک وی نودغہ سپے د مخکنو باطل پرستو پہ طریقہ باندہ روان دے

وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿۸۴﴾

او انکار کوڈ موبہ دہقہ معبودانو نہ چہ شریکان کرے مودو د اللہ تعالیٰ سرہ۔

قَلَمُ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَنَا

نو نفع نہ وکولہ دوی تہ ایمان داوولو د دوی کوم وخت

رَاوَا بِاسْنَاءِ سُنَّتِ اللّٰهِ التَّيِّ قَدْ خَلَتْ

چہ اولیدلو دوی عذاب زمونہ پشان د طریقہ د اللہ تعالیٰ ہخہ چہ سیرہ شویدہ

فِي عِبَادَةٍ وَخَيْرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿۸۵﴾

پہ بندگانو دہخہ کنن او تاوان سکارہ شو پہ دغہ وخت د کافرانو ۔

۸۴۔ ہرکلا چہ کفار پوہہ شول پہ وخت د عذاب کنن چہ بل ہیج خیر فائدہ نشی ورکولے بلکہ معبودان د دوی ہم نجات نشی ورکولے نو دوی پہ دغہ وخت کنن ایمان پہ توحید یاندے راوړو لکہ چہ فرعون دانے کار کرے وڈ۔
وَكَفَرْنَا دا کفر پہ معنی د انکار سرہ دے کتاپہ پہ سبب د عبادت کولو د ہغوی مونہ مشرکان شوے وو۔

۸۵۔ دا ایمان اضطراری مجبوری دے دا قبول نہ دے۔ قَلَمُ يَكُ يَنْفَعُهُمْ لَفْظ د يَكُ دے تاکید د نفی د پارہ راوپے دے۔ سُنَّتِ اللّٰهِ مَفْعُول مطلق دے د پارہ د فَعْل محذوف سُنَّ اللّٰهُ تَعَالٰی سُنَّتْ یا مَفْعُول پہ دے د پارہ د فَعْل محذوف یعنی احذرو (او پرہیز) او د دے سُنَّتْ تہ مراد دا دے چہ پہ حالت د عذاب راتلو کنن ایمان تہ قبلیہی وَخَيْرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ پہ ۸۴ کنن یے المیطلون اویل او پہ دے ایت کنن الکافرون وجہ د فرق دا دہ چہ پہ ہقا ایت کنن قضی بالحق ذکر شویو او بحق پہ مقابلہ کنن ابطال ذکر کیڈی او پہ دے ایت کنن ایمان ذکر دے او د ایمان پہ مقابلہ کنن کفر ذکر کیڈی۔
تفسیر د سورۃ قافر پہ فضل د اللہ تعالیٰ سرہ
ختم شو۔

سورة حم السجدة
۴۱ مکیہ ۷۱

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ایاتھا ۵۳
۴ رکوعانھا

حم ۱ تَنْزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۲

اللہ تعالیٰ دے دے یہ مراد بات ہے بیش پوہیری۔ تازل دی د طرف دلوس مہربان رحم کوونکی تہ ۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورة حم سجدة او دے تور نومونہ دادی۔ فصلت، المصاحف،
الاقوات، سجدة المؤمن۔

ربط دے سورت د مخکن سورت سرہ پہ دیرو طریقو سرہ دے۔ اولہ طریقہ
داده چہ پہ تیر شوے سورت کنس رد د شرک فی الدعا وو نوپہ دے سورت
کنس دفع دے او هامو د متکرینودہ۔ دویمہ داچہ پہ سورة مؤمن کنس نہہ
مفتوتہ د تازلوونکی د قران دو چہ اللہ تعالیٰ دے نوپہ دے سورت کنس نہہ
احوال د منزل (قران) دی۔ دریمہ طریقہ داچہ ہلنہ د تخویف دنیوی بوہ عونہ
وہ نوپہ دے سورت کنس درہ فونے د کرکوی، خاورمہ داچہ پہ ہقہ سورت
کنس یے تفصیل د دعوت د داعی (رجل مؤمن) ذکر کرو نوپہ دے سورت کنس
طریقہ او اداہ د دعوت ذکرکوی، پنجمہ داچہ پہ ہقہ سورت کنس زجرونہ وو
پہ مجادلینو باتدے نوپہ دے سورت کنس د هغوی شہادت باطلہ ذکرکوی
چہ دادوی جدال دے، شپیمہ طریقہ داده چہ پہ ہقہ سورت کنس انکار
د مشرکیتو ذکر دے د شرک فی الدعاء نہ پہ ورخ د قیامت نوپہ دے سورت
کنس پہ هغوی باتدے شہادت د جوارحو ذکرکوی۔

دعویٰ دے سورت: اثبات د توحید دے پہ دفع دے شہادتو
سرہ۔ اوپہ اتہ عقلی دلیلونو سرہ اوپہ رد د اقسامو د شرک سرہ رشک فی العباد
او فی الدعا او فی العلم) اوپہ پنچاس اسماء الہیو سرہ، او پہ دیرو زجرونو
او تخویف دنیویو او اخرویو سرہ۔

خلاصہ د سورت داده چہ داسورت تقسیم دے دے پابونو تہ۔
اول باب تر سک پورے دے پہ دے کنس اول ترغیب دے قران تہ پہ ذکر
د نہہ حالو تو د قران او زجرو دے پہ اعراض د قران سرہ رپاتے پہ بل مخ

کِتَابِ قِصَلَتِ اَیْتِهٖ قَرَأْنَا عَرَبِیًّا لِّقَوْمٍ

کتاب دے جدا جدا بیان شوییدی آیاتو ته دده قرآن دے عربی ژبے والا دیاره د هغه قوم

یَعْلَمُونَ ﴿۳﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ فَاعْرِضْ

چه یو هیوی ژبے درکوئکے او ویره درکوئکے نو مخ اوگرکوئکے

اَكْثَرَهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿۴﴾ وَقَالُوا

دیور خلغو نو دوی نه ادوی او ددی دای

قُلُوبُنَا فِيْ اَكْثَرِ مِّمَّا تَدْعُوْنَ اِلَيْهِ وَفِيْ

زړوته زموږ په پروکښ دی د هغه ته چه ته مونږ بله هغه ته او په

بیا شیهه د منکریتو ده او جواب د هغه دے بیا خلو عقلی دلیلو ته دی بیا تخويف
دنیوی په ذکر د عاد او کثمود سره او تخويف اخروی تفصیلی دے .

(تفسیر)

سـ خبر د مبتدا محذوف دے یعنی هذا حمز . دا نوم د قرآن یا نوم د سورت دے یا
د پاره د اعجاز دے .

سـ سـ سـ دا ترغیب دے په ذکر کولو د نهه احوالو د قرآن تنزیل دا خبر د
مبتدا محذوف دے او دا مصدر په معنی د مفعول دے من الرحمن الرحيم
اشاره ده چه دا قرآن د الله تعالی د رحمتو نو دریوه ده کتاب یدل دے د تنزیل
ته او د اللفظ دلالت کوی چه جامع دے قصص آیات احکام او امثال او دلیلو ته
او تخویفات او بشارتو ته تول یکس جدا جدا په تفصیل سره دی . قرآن یعنی جامع
دے یا مجموع دے یا لوستل شوی دے عربی ژبے والا دے یعنی واضح
بیان والا دے حکه چه ع رب دلالت کوی په وضوح باندے ، لقوم یحیون
چه علم لری چه دا منزل من الله دے یا علم د توحید لری یا علم د لغت عربی
لری نو د هغوی د پاره قائده ورکوئکے دے بشیرا د تصدیق کوونکو د پاره
بشارتو ته ورکوی ، نذیرا د مخالفینو د پاره په تخویفاتو باندے مشتمل دے .
فاعرض دا زجر دے فهم لا یسمعون دا تفسیر د اعراض دے یا معنی
دا چه اعراض کوی د توحید ته نو قرآن د دے وچنه نه ادوی .

اِذَاۤ اِنَّا وَقَرْوَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ

عزیزو زبور کس درونوائے دے او یہ مینج زمونہ او یہ مینج ستا کس پرده ده

فَاعْمَلْ اِنَّا عَمِلُوْنَ ۝ قُلْ اِنَّمَا

و تہ من کار کوہ یقیناً مونہ خیل کار کوہ تہ اوایہ یقیناً

اَنَاۤ اَبَشَرٌ مِّثْلُكُمْۚ يُوحٰى اِلَىۤ اَسْمَآءِ اللّٰهِ

زہ بشریم ستاسو بشان دی کیدے تی مانہ چہ یقیناً حقدار دیتا کس ستاسو

اِلَهِۦ وَاحِدٌۭ ۚ فَاسْتَقِمْ وَاِلَيْهِۦ وَاَسْتَغْفِرُوْهُ

یہ ذات دے تو برابر شے دھقہ طری تہ او بختہ غوارے دھقہ تہ

۵۔ دا عطف دے یہ اعراض یا یہ لا ینعمون یا زں مے او داسبب د اعراض دلہ
کوی او دا اولہ شہہ دہ د متکریو حاصل شبہ دادے چہ ستادا مسئلے زمونہ
د پورے تہ او چتے دی نومونہ تہ دا بیان مکوہ . رخ آگاہہ یہ دے لفظ کس دیر
مبالغہ دہ یہ نسبت د علی قلوبہر آگاہہ سرہ یعنی دا زہونہ دتہ یہ بردر کس
انفستلے شویدی ہیج وت اورویکس نیشہ وقتر کنایہ دہ ہغہ قصود مشرکانو
او مبتدعینو تہ چہ غوگو تہ د جاہلاتوئے د حق اوریدالو تہ بند کریدی .
وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ یہ دے کس دیر تا کیدا دے یعنی حجاب زمونہ او
ستا یہ مینج کس چہ خرمرہ فاصلہ دہ ہغہ تولہ بندہ کرے دہ او دادے واپہ
راگنہ ، دقر ، حجاب) یہ طریقہ د تشبیہ سرہ دی اشارہ دہ چہ د پوہیدالو اسباب
زہونہ او غوگو تہ او سترگے دی او ہغہ دیے واپہ زمونہ تہ ستا یہ مسئلہ کس
ہیج کار تہ کوی . او حجاب تہ مراد مخالفت د دین دے یا تفاوت د جہل او د
علم دے . فَاَعْمَلْ اِنَّا عَمِلُوْنَ یعنی د خیل دین پہ مقتضی باندے کار کوہ
او مونہ پریرودہ چہ پخیلہ پخوائے طریقہ عمل کوہ یا تہ کرش کوہ
زمونہ پہ مقابلہ کس او مونہ پہ ستا پہ مقابلہ کس محنت کوہ .

وَاُولَئِكَ لِلْمُشْرِكِينَ ۴ الَّذِيْنَ لَا يُؤْتُوْنَ

اد تباہی دہ مشرکانو لہ حقہ کسان پہ تہ ورکوی

الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ۵

زکوٰۃ او دوی د آخرت تہ اسکا کوڑکی دی

س۔ دا جواب دے ددغہ شیخ۔ حاصل د جواب دادے چہ زما پہ خبرو
باندے یہ ہلہ ستاسو عقلونو او غوبرونو کار تہ کوئے اودارنگ زہ بہ تاسو
تہ ہلہ تہ بشارہ کیدلے چہ زہ ملک یا پیرے وے نوزہ خوستاسو غوندے
بشریم۔ او بشر خو د یل خیرے اوری اویول لہ ویتی اود یویل یہ خبرو بانڈ
پوہیری۔ یوئی ائی یعنی زما اوستا قرق خو صرف پہ وئی اوعدام وئی کیں
دے د بشریت پہ تقاضا کیں نیستہ۔ اَلْمَالُ لِلّٰہِ وَالْاٰجِلُ دَاخِلُہ د
توئے وئی دہ یعنی داخو داسے مسئلہ دہ چہ پہ عقل او نقل سرہ ثابتہ دہ
اوغتصرہ خبرہ دہ نو بیا پرے وے تہ پوہیرے۔ فَاسْتَقِمْ وَاٰتِیْہِ یَسْ د جواب
تہ دعوت دے توحید تہ۔ معنی داچہ کلک شے پہ توحید باندے مہ ککیرے
بیخ قسم شرک کولو تہ واستغفروہ یعنی د تیر شوئے شرک کولو تہ استغفار
او کپڑے نواللہ تعالیٰ بہ تاسو معاف کری۔ وَاُولَئِكَ لِلْمُشْرِكِیْنَ د اعلت دے د
استغفار یعنی د شرک نہ توبہ ددے وچ نہ اوباسے چہ د تباہی نہ
پچ شے۔

س۔ دا اوصاف قبیلہ د مشرکانو ذکر کوی روستو د وصف د شرک تہ الَّذِیْنَ
لَا يُؤْتُوْنَ الزَّكَاةَ یعنی داسے عل تہ کوی چہ ددوی نفس او مال پہ ہج سرہ
پاک تہی نو دلتہ زکوٰۃ پہ عامہ معنی سرہ دے لکہ چہ د ابن عباس رضی اللہ
عنہما تہ نقل دے اودا وصف یے ددے وچ تہ یہ ذکر سرہ خاص کردہ
مشرکان د غیر اللہ پہ نوم باندے نذر ونہ ورکوی او منجورانو تہ یے ورکوی
او پہ گناہونو کیں خرچ کوی لیکن د اللہ تعالیٰ پہ نوم باندے پہ مسکینانو باندے
خرچ تہ کوی۔ او پہ دے ایت کیں اشارہ دہ چہ کافرانو تہ یہ سرہ د کفر تہ
پہ نور و گناہونو باندے ہم عذاب ورکوی۔ زکوٰۃ تہ ورکول یو پہ طریقہ د
د انکار سرہ دی نو داخو کفر دے دویم پہ طریقہ د ترک العمل دے یعنی
انکار د فرضیت تہ تہ کوی لیکن تہ یے ورکوی تو پہ دے سرہ کفر تہ راخی
لیکن عمل د کافرانو دے اودھوی سرہ مشابہت دے۔

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ

یقیناً حقہ کسان چہ ایمان آئے راہے دے او علوتہ آئے کریدای د ست پرایر دوی لره

أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝ قُلْ أَيْسَرَ لَّتَكْفُرُونَ

تو اپا دے بے انتہا - تہ آویہ آیا تاسر کفر کوئے

بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ

پہ حقہ ذات باندے چہ پیدا کریدای زمکہ پہ مقدار د دوه ورخو کیں

وَتَجْعَلُونَ لَكُمُ آثَادًا ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝

او جو پدے تاسو حقہ لره شریکان دغہ ذات رب د عالمینو دے -

وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ

او جو کریدای پہ حقہ کیں پاخہ غرونہ د پاسہ د حقہ تہ او برکتو تہ پیلوئے

فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَامًا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ

پہ حقہ کیں او اندازہ کریدای پہ حقہ کیں روزہ روزہ د حقہ پہ اندازہ کیدای لود خلور ورخو کیں

۱۔ دا بشارت او ترغیب دے ایمان او عمل صالح تہ ۔

غَيْرُ مَمْنُونٍ ختمیدونکے تہ دے یعنی ہمیشہ دے او دغہ اجر جنت دے معلومہ نشوہ چہ جنت بہ تہ فنا کیری یا زیادے شوے بہ تہ وی ، یا نقصان بہ پہ کیں تہ راسخی ۔

۲۔ روستو د جواب د سوال او د ترغیب د توحید نہ اثبات د حقہ دے پہ خلورو عقلی دلیلونو سرہ دا اول دلیل دے چہ پہ دے کیں پیدا ئش د زمکہ ذکر کرے دے پہ مقدار د دوه ورخو کیں چہ ورخ د اتوار او دگل وہ یعنی حقہ وخت یودا سے مقدار دو یا نہت

وہ چہ اوس د حقہ تہ تعبیر کیدے شی پہ دوه ورخو سرہ ۔
وَتَجْعَلُونَ لَكُمُ آثَادًا ، دا تفسیر د کفر باللہ دے ۔ ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ،
اشارہ دہ چہ خالقیت مستلزم د ربوبیت دے ۔

سَوَاءٌ لِّلسَّائِلِينَ ۝ تَرْتَأْتُوْنَ إِلَى السَّمَاءِ

برابر دپارہ د محتاجو خفقو . بیا برابر شو طوق د آسمان تہ

وہی دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا

او ہخہ لوئے دؤ نو اُدیل ئے ہخہ تہ او زمکے تہ راشے

س۔ دادویم دلیل عقلی دے پہ دے کہیں درے صفات د تصرف الہی ذکر کوی
اول جَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا لِقَظ دَفِيْهَا دلالت کوی چہ غرو تہ پہ زمکہ خخ
دی لکہ میخو نو غوندے او مِنْ فَوْقِهَا یعنی د زمکے د پاسہ ئے دنگ دنگ بشکارہ
کپے دی دپارہ ددے چہ مخلوق ئے اوینی اوفائندہ تربتہ واخلی ددے و سج
فرمائیلے دی پہ سورۃ نبا مک کہیں "والجبال او تاداً" او پہ سورۃ مرسلات مک کہیں
"شاحات" دویم وَاَزَلْنَا فِيْهَا ضَمِير رَاجِع دے غرو تہ چہ پہ ہخہ کہیں او نے کتے کانونہ
د معدنیاتو وغیرہ دی یا ضمیر راجع دے زمکے تہ دریا بونو نہرونو وغیرہ تہ اشارہ دہ
دا بول دانی مناقع دی ترقیامت پورے او برکت کہیں ہم معنی د دوام او دھیرولی
د فائندودہ دریم وَقَدْ رَفَعْنَا اَقْوَامًا پہ دے سرہ ہخہ مناقع مراد دی چہ دانسانانو
د قوت (روزے) سرہ تعلق لری اودا قوت د زمکے او غرونو تہ پیدا کیری ددے
وچ نہ اضافت ئے د ہخہ ضمیر تہ کرے دے او قَدَّر لِقَظ صریح دلالت کوی
پہ مسئلہ د تقدیر باندے۔

فِيْ اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ پہ دے کہیں دودہ ورخے مخکنے شمار دی یعنی غرو تہ نہرونہ وغیرہ
ئے پہ دودہ ورخو کہیں پیدا کرے دی چہ مخکنو دودہ ورخو سرہ جمع شی نو خلور
شومے او فِيْ يَوْمَيْنِ ئے اونہ وئیل ٹککہ و ہم پیدا اکیدا لوچہ دا بعینہ مخکنے دودہ ورخے
دی او کہ اخیرین ئے ورسرہ ویل نو کلام۔ او گد ییلو او بل داچہ د سَوَاءٌ تعلق
د خلورو ورخو سرہ دے نو کہ یومین ئے ویلے دے نو بیا دا تعلق نہ معلومیدلو۔
سَوَاءٌ لِّلسَّائِلِينَ سَوَاءٌ پہ معنی د مستویہ حال دے د اربعہ ایام نہ یعنی پہ
داسے حال کہیں چہ دا خلور ورخے پورہ دی کہے پہ کہیں نیشستہ یا سَوَاءٌ مقول مطلق
دے پہ معنی د استوت سَوَاءٌ او ہخہ جملہ حال دے د اربعہ نہ یا د اقواتہانہ۔
لِّلسَّائِلِينَ متعلق دے د قَدَّر سرہ او سائیلین پہ معنی د طالبین دے یعنی محتاج
یا خبر دے د مبتدا محذوفے هٰذَا لِّلسَّائِلِينَ یعنی دا تفصیل دپارہ د ہخہ چادے
چہ تپوسوتہ کوی پہ یارہ ددے ورخو کہیں۔ یا متعلق دے پہ سَوَاءٌ پورے
یعنی پہ داسے حال کہیں چہ دا خلور ورخے برابر دی پہ شمار کہیں چہ علم د

عَوْنًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ۝

یا پوچھو سر یا پوچھو تاخو پوچھو دوازد ویل دوازد موئو یا پوچھو سره .

فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ

او پورا ۷ کړه هغه اوده اسمانو ته په اندازه د دوه ورځو کيڼ

وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا وَزَيَّنَّا

د دوی او پیرله په هر اسمان کيڼ د کار د هغه اوځایسته کړیو موئو

السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا

سمان نژدې په چراغو سره او ساتنه کړیده موئو د هغه

سائینو سره دے چه هغه اهل کتاب دی حکه چه د هغوی په علم کيڼ هم
خلور ورځے دی .

سائینو د ادریم دلیل عقلی دے . استوایی صفت د الله تعالی دے اولفظ الی السماء دیکو
د علو (اوچت والی) دے نو معنی معلومه ده چه اوچت شو اسمان ته ، لیکن کیفیت
یے موئو ته معلوم نه دے یا استوایی په معنی د قصد او د پوره ارادے کولو ده
یعنی پوره توجه یے او کړه او د اهر صفت د الله تعالی دے . وَهِيَ دُخَانٌ مَّقْشُورٌ
ویلے دی چه عرش د الله تعالی د اسمانو ته د پیدائش نه رواندے په اوبو باندا وړ
نو په هغه اوبو کيڼ الله تعالی حرکت او اضطراب پیدا کړو نو د هغه نه یو
براس پیدا شو هغه ته یے دخان اویل یعنی پشان د دخان روځی) نور تور
اجزاء وو . فَقَالَ لَهَا دَا قَوْلِ دَخَانِ ته خطاب دے او مراد دا دے چه اے
دخان زما حکم ته تابع شه چه اسمانونه درته په خپل حکم سره جوړوؤم اوره
ته یے اویل چه ستانه د مخلوق د پاره فائده پیدا کوؤم . یا دَا قَوْلِ رُوسَتُو د
جوړولو د اسمانونه دے عَوْنًا اَوْ كَرْهًا یعنی حکم به تاسو ضرور منئ که خوښه
مووی او که نه قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ او ظاهر داده چه د سوال او جواب حقیقتا
دی چه الله تعالی دوی له د گویا یے طاقت ور کړے وو . طَائِعَتَيْنِ یا طاعتوا یے
او نه ویل حکه دے دواړه چه کله خبرے کولے نو پشان د دوی العقول
شول د دے وچ نه یے صیغه د تنبیہ مذکر ذکر کړه .

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۱۳﴾ فَإِنْ

دا تقدیر د زورادر برہ دے نو کہ

أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صِيعَةً مِثْلَ

دوی منہ اذکرکوؤ نو کہ درتہ اویہ دیرہ درکوؤمہ تاسوتہ د عذاب تہ پشان

صِيعَةٍ عَادٍ وَّ شَمُودَ ﴿۱۴﴾ إِذْ جَاءَ تَهُمُ الرُّسُلُ

د عذاب د عادیانو او شمودیانو کلا چہ راضل دوی تہ رسولان

۱۳۔ داہم دلیل عقلی دے مشتمل دے پہ خاور تصرفات الہیہ باندے اول
قَضَاهُمْ سَبْعَ سَنَاتٍ ضمیر ذہن السماء تہ راجع دے اوشقہ معنی جمع دہ۔
فِي يَوْمَيْنِ دادوارہ غیرہ دہقہ خاور ورخو نہ نو تو لے شپہ ورے شوے دوم
تصرف و اذی فی کلّ سماء امرہا مراد دادے چہ ہر آسمان کیں ملائکہ دی تو
ہغوی تہ یے دہغوی مناسب احکام اولیول یا اوسی پہ معنی د القاد دے او بچلوؤ
پہ آسمان کیں انتظام مناسب دہقہ۔ دریم وَ زَيْنًا السَّمَاءِ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ اشارہ دہ
چہ ستوری د نردے آسمان سرہ تعلق لری اگرچہ د آسمان تہ کوزوی لیکن د
آسمان زینت و ریاندے جوہر دے خلوہم وَ حَقَّقًا مفعول مطلق دے د فعل ہنوق
یعنی و حفظناہا حفظا۔ ذلک تقدیر مراد د تقدیر تہ ہر خیز پہ مناسب انداز
سرہ پیدا کول دی۔

۱۴۔ روستو د دلیلو نو نہ تخویف دنیوی دے اعراض کوؤن کو تہ پہ ذکر د دہ
نمونو د مخنوقو مونو چہ عاد او شمود دی فَإِنْ أَعْرَضُوا دا متعلق دے د سہ
سرہ (سوال) اعراض خواکثرو خلقو کرے دے نو پہ دے کیں لفظ د ان
ولے ذکر کرو چہ دلالت کوی پہ شک باندے ؟

(جواب) دلالت مراد د اعرضو نہ دوام د اعراض دے یعنی کہ پہ اعراض کولو
یے ہمیش ولے او کپہ او توبہ یے او تکرلہ، او ذکر د عاد او شمود اشارہ دہ
چہ د چاقون د بداتو او د چاقون د ہر مستلے د اللہ تعالیٰ د عذاب تہ بچ کول
لشی کولے صاعقہ یعنی سخت عذاب چہ دہقہ تہ چقہ و ہل پیدا کییدی
او انسانو لہرے ہوشہ کپی یا یے مرہ کپی۔

مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا

مخپښ د دوی ته اد روستو د دوی نه چه مه کوئے

تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ط قَالَ الْوَلُوشَاءُ رَبَّنَا لَا تَزَلْ

بتدای سوا د الله تعالى نه دوی اوږل که غوځلے رب زموتو نوتلال کرے په یو د

مَلِكَةٍ قَالَا يَمَا أَرْسَلْتُمْ بِهِ كُفْرُونَ ﴿۱۷﴾

ملايک انویقیما موتو په هغه څیز باندے چه تاسو پرے رالیدلے شولے انکار کوو -

فَالَمَّا عَادُ قَا سَتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ

نو مرکه چه عادیان ود تو لوږی ئے اوکره په ملک کتن په تا حقه

الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ط أَوَلَمْ

سره او دوی اوږل څوک دے سخت زمونږ نه په قوت کتن ایا دوی نه

يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ

ګوری یقیقا هغه الله چه پیدا کړیدی دوی هغه خود پوزیان د

۱۷. دا ذکر سبب د عذاب دے په دے دواړو قومونو باندے -
 مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ یعنی د دوی نه مخپښ لیدلے شولے رسولان دوی ته راغلل
 چه د هغوی عمرو ته الله تعالى اوکده کرے وو دَوْنِ خَلْقِهِمْ او د دے قومونو
 د هلاکت ته روستو هم رسولان پاتے شو یو اشاره ده چه دوی د رسولانو
 نه خالی نوو پاتے شولے یا هیارت کتن تقدیر دے رفاتارو هم من بین
 ایدیهم یعنی ویره ئے ورکړه دوی ته د تیر شولے عذابونو ته او د
 راتلونکو عذابونو ته براتی که تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ معلومه شوه چه ټول رسولان متفق
 وو په مسئله د توحید فی العیادات باندے قَالُوا دا انکار د دوی ذکر
 کوی اودا سبب د عذاب دے او حاصل د انکاری دے چه موتو
 رسول بشر ته متو که ملائک رسولان وے نو موتو په منلے وے یَمَا أَرْسَلْتُمْ بِهِ
 اشاره ده چه اصل انکار د دوی د مسئلے د توحید نه وو چه په هغه باندے
 رسولان رالیدلے شولے وو -

مِنْهُمْ قُوَّةٌ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٤﴾

دے دوی نہ پہ قوت کیں اور دو دوی زموں دے آیتوں نہ ہے انکار کوڈ ۔

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ

نو را اولیولہ موت پہ دوی باتا ہے سبیلہ سیزہ پہ ورخو

نَحْسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ

سپیرو کیں دہارہ دے پہ او شکر دوی موت دوی تہ عذاب دے رسوا ہے

فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلِعَذَابِ الْآخِرَةِ

پہ دوس دسوی کیں او خا خا عذاب دے آخرت

آخِرَىٰ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا شُعْبَدٌ

دیور رسوا کوڈکے دے او دوی سرہ پہ مدد تھی کیا ہے ۔ اور چہ شعبدیان دو

۱۴۔ دے مشترکہ انکار ذکر کولو تہ روستو دے ہریو قوم جدا جدا طریقہ ذکر اور عذاب ذکر کوی۔ نو دے عادیاتو مرض استکیار وڈ او سبب دے استکیار غت والے دے بداتو دے دوی وڈ نو مراد دے استکیار تہ دے دے چہ دوی دے ہود علیہ السلام خبرے تہ عوگ تہ کیخود لو او پرواہ ہے تہ کولہ آو کم یز و دار دے دے دوی پہ قول باتا ہے یعنی ہرکہ چہ اللہ تعالیٰ دے دوی خالق دے نو معلومہ شوہ چہ دے ہقہ قوت دے دوی تہ زیات دے نو دوی پہ خہ رنگ پہ خیل قوت سرہ دے ہقہ عذاب دفع کرے وگا نو دا عطف دے پہ استکیار و باتا ہے یا آیتنا دے تہ مراد دلیلو تہ دے قدرت دے اللہ تعالیٰ او دے توحید دے ہقہ دی۔

۱۵۔ دا تفسیر دے صاعقے دے عادیاتو دے۔ صَرْصَرًا سختہ تیزہ او سختہ ہخہ او سختہ اواز کوڈکے وہ دالفظ دلالت کوی پہ دے تولو معانیو باتا ہے نو پہ ہقہ سبیلہ کیں دادرے وارہ صفتو تہ موجود و آیتنا نَحْسَاتٍ دے قہ ورخو شمارہ پہ سورۃ الحاقہ کیں ذکرہ۔ نَحْسَاتٍ محسن مقابل دے سعادت دے یعنی سپیرے وے پہ حق دے ہقوی کیں یا مراد پہ معنی دے پرلہ پسے یا سختہ یعنی یا دیرو دوہو والد لِنُذِيقَهُمْ دا متعلق دے پہ ارسلنا یورے عَذَابَ الْخِزْيِ ہرکہ چہ دوی تکیو کرے وڈ نو دے سرہ مناسب وہ شرمندگی او سپیکول دے دے دے وے نہ الخزی او آخری ہے دے عذاب سرہ ذکر کرو۔

فَقَدْ يَنْبَهُمْ فَاسْتَجَبُوا لِنَدَائِهِ عَلَى الْهُدَى

تو ہدایت ادا کر دے مومنوں کو تہ رسول تو تو جو غویں کو دھغوی پویند والے پہ ہدایت یاں دے

فَاَخَذَتْهُمْ صِيعَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ

نو او تیرول دھغوی چہ عذاب د ذلت

يَمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ

پہ وجہ دھتہ عملونو چہ دوی کول او بچ کرل مومنو ہتہ کسان

اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۝ وَيَوْمَ يُحْشَرُ

چہ ایمان لے راہے وڈ او وو چہ مان لے ساتلو دشرک تہ او پہ کومہ ویش چہ جیع پہ کریشی

اَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ۝

دشمنان د اللہ تعالیٰ اور تہ دوی پہ تقسیم شی پہ دلو دلو

کلاس ۱۱۔ دا ذکر د دویم نمونے د عذاب دے فَقَدْ يَنْبَهُمْ یعنی پہ واسطہ د رسول تو دوی تہ توحید او ایمانیات پہ دلیلونو سرہ بیان شول اودری داویدال لیکن فَاسْتَجَبُوا لِنَدَائِهِ حاصل دادے چہ عادیاں تو د سرہ ہدایت تہ غوک تہ وڈ کھنودے دوجے د استکبار تہ او نمودیاں تو خو غوک کھنودلو لیکن کمرانی (شرک و کفر) ورتہ خاستہ نیکاریدالہ نو دے وجہ تہ اعراض لے اوکرو دے تہ معلومہ شوہ چہ کفر کو وڈکی دودہ قسمہ دی یو قسم ضدیان عنادیان چہ حق پیڑنی لیکن تہ متی او دویم قسم چہ شرک او کفر ورتہ جائز او د ثواب کار نیکار پری نو توحید تہ متی او دوارہ قسمو تہ اوس ہم موجود دی۔ صِيعَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ اضافہ بیانیہ دے یا اضافہ د صفت دے موصوف تہ الْهُونِ، مصدر دے مضاق لے حذاق دے یعنی ذی الھون۔ وَنَجَّيْنَا ۱۱، سرہ بشارت دے مؤمنانو لوہ او دا متعلق دے د دوارو قصو سرہ یعنی پہ عادیاں او نمودیاں تو کتب چہ چا ایمان راہے وڈ نو دھغوی نجات او مندلو یا متعلق دے صرف نمودیاں تو پورے اشارہ دہ چہ عادیاں تو کتب ایمان والا دیر کم وو دے وجہ تہ دھغوی ذکر او نشو۔

۱۲۔ روستو د تخویف دیوی تہ تخویف اخروی ذکر کوی۔ اَعْدَاءُ اللَّهِ ہر مشرک او کافر او د اللہ تعالیٰ او د رسول د حکم مخالفت کو وڈکی پاتے پہ بل مخ

حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ

نوشہ پہنچے کہ وہ کلمہ راشی اور تہ سواہی بہ اوکری یہ دوی بانداے خود دوتہ دوی

وَأَبْصَارُهُمْ وَاَجْلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۰﴾

او سترے دوی او خرمنے دوی یہ حقہ عملوتو بانداے جہ دوی کول۔

وَقَالُوا الْجُلُودُ دِهْمٌ لِّمَ شَهِدْنَا ثُمَّ عَلَيْهِمُ

اد دوی بہ اوائی خرمنو خیلوتہ دے سواہی اوکرہ تاسو پہ مونو بانداے

قَالُوا أَنْتَقْنَا اللَّهَ الَّذِي أَنْتَقَى كُلَّ

دوی بہ اوائی سواہی را کرہ مونوتہ اللہ تعالیٰ حقہ ذات جہ سواہی ورکری دہ ہر

شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ

خیز تہ او حقہ پیدا کری ہے تاسو اول محل او حقہ تہ یہ

تُرْجَعُونَ ﴿۲۱﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ

ادگر خولے شے تاسو۔ او تہ وئے تاسو چہ پیدہ ہوکولہ دیکتہ جہ سواہی بہ اوکری

پہ دے لفظ کیں داخل دے لیکن حقہ خلق جہ دقران نہ اعراض کوی اونہ ہے
ادری او نور خلق تربیہ ہم منع کوی دا اول نمبر دشمنان د اللہ تعالیٰ دی پہ دے
سورت کیں داصقت والا خلق ذکر شویدی ددے وجہ نہ خاص پہ دے سورۃ
کیں اعداء اللہ ہے وصف ذکر کرے دے۔ یُوزَعُونَ یعنی روستو د جمع کولوتہ یہ
پہ مختلف دلو کیں تقسیم کرے شی او اور تہ یہ داخل کرے شی حکمہ جہ دَرَجَ
پہ اصل کیں تقسیم تہ ویلے کیڑی۔

س۔ ہر کلمہ جہ سورۃ مؤمن کیں ذکر کرے دو جہ دامشرکان بہ انکار اوکری دشرک کولوتہ
تو پہ دے سورت کیں یہ ہغری بانداے شہادت دخیلو انداموتو ذکر کوی۔ تخصیص ددے
درے اعضاؤں کرے دے ددے وجہ نہ قوت داوریدلو پہ غوکوتو کیں د اوقوت دایداو
پہ سترگو کیں دے اوقوت دبوینولواو تھکواو سکلوتولایہ خرمنو کیں داخل دی۔
اوسر کلمہ جہ تیر شول پہ دے سورت کیں جہ اکثر خلق پہ غوکوتو سورۃ قرآن نہ اوکری
اودلیلوتہ عقلیہ ہے ذکر کرہ دا اشارہ وہ جہ داخل پہ سترگو سورۃ دے کائناتوتہ نکوی
نودا دوا انداموتہ ہے خود دے وجہ نہ خاص کرل پہ شہادت کولو سورۃ اودا سے شہادت
۲۱۔ تخصیص دخرمنوئے اوکرو ددے وجہ نہ جہ د غوکوتو او د سترگو سورۃ خطاب

عَلَيْكُمْ سَمِعَكُمْ وَلَا أَبْصَارَكُمْ وَلَا

پہ تاسو بات نہ سنی اور نہ دیکھی

جَلُودَكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ

خونے تاسو لیکن گمان کوئے تاسو چہ اللہ تعالیٰ نہ دے عالم

كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۳۲﴾ وَذِكْرُكُمْ ظَنَنْتُمْ

پہ دیر دہقہ کارونہ چہ تاسو پئے کوئے ۔ او دا گمان ستاسو دے

الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ

دا بے گمان چہ کوئے تاسو پہ رب خیل باندے ملک پئے کوئے تاسو نو شوئے تاسو

مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۳۳﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا قَالَ نَارُ

د تاوانیا تو نہ ۔ کہہ دوی صبر کوی تو اور

نشی کیدے او باقی اندامو تیرہ مخاطبہ کیدے شی او بلہ وجہ داچہ جلود تولو
اندامو تیرہ شامل دے ۔ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ داهم کلام دخر متودے معنی داچہ
اللہ تعالیٰ ستاسو پہ اول خلق باندے قادر و نوز موتیر پہ ناطق کرخو لو باندے ہم
قادر دے یا داچہ اللہ تعالیٰ تاسو اول پیدا کری دے تو تاسو دہقہ ناقرمانی ولے
کوئے یا داچہ معترضہ دہ اللہ تعالیٰ د طرف نہ خطاب دے ۔

۳۲۔ داهم پہ تخویری کیں داخل دے ۔ داهم قول دخر متودے یا د اللہ تعالیٰ د
طرف نہ دے پہ آخرت کیں یا زجر دے پہ دنیا کیں لیکن گنہم پہ معنی دانتہ سرہ دے ۔
تَسْتَبْشِرُونَ بِمَعْنَى دَکَّانِ سالتودے یا پہ معنی دجیا کولو دے یا پہ معنی دویہ
کولو دے کَثِيرًا دَکَّانَ مراد دہقہ عملودی چہ دوی تبت کول نو گمان دا وڈ چہ
اللہ تعالیٰ تہ ددے علم نیشہ لکہ چہ ۔ د بعض فلسفیانو عقیدہ چہ اللہ تعالیٰ
پہ جزئیاتو باندے عالم نہ دے اور دا عقیدہ کاطردے ۔ او پہ مشرکاتو کیں د بعضو
عقیدہ داوہ چہ اللہ تعالیٰ پہ ہر حقہ باندے علم تہ لری او د بعضو عقیدہ داوہ
چہ اللہ تعالیٰ تہ هیچ خیریت نہ دے لکہ قول د یو مشرک شاعر دے وَمَهْمَا
يَكْتُمُ اللَّهُ يَكْتُمُ ۔

۳۳۔ اہل علم دانی چہ ظن دہ قسما دے یوحسن دے او بل سوء او فاسد دے
حسن دادے چہ اللہ تعالیٰ خلوت درحم او د فضل گنری (پاتے پہ بل مخ)

مَتَوَى لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا لَهُمْ

خائے کا وسیع لو ڈ دے۔ دے اور کہ دوی واپسی غواری نو دوی یہ نشی

مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿۲۳﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ

واپس کیے ۔ او جوخت بگولے دی موثر ڈ دوی سرہ ملگڑی (شیطانان)

فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا

نو خائستہ کوی دوی ۴۴ ہفہ چہ مخین دی ڈ دوی تہ ار ہفہ

خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ

چہ روستو دی ڈ دوی تہ او پورہ شویبہ یہ دوی ہائے فیصلہ (داخلی دی بہ) یہ ہفہ ہلو کتب

او استغفار غواری او طاعت کوی نو دفعہ ظن مراد دے یہ ہفہ حدیث کتب چہ
انا عتر ظن عیبی بی او یہ بل حدیث کتب چہ تہ دے مرکیزی مگر یہ دے
حال کتب چہ یہ اللہ تعالیٰ یاتدے خائستہ گمان کوی۔ او ظن فاسد دادے چہ اللہ تعالیٰ
عالم الغیب تہ کنری یا ہیج طاعت تہ کوی او گمان کوی چہ اللہ تعالیٰ بہ ماتہ بخشتہ
کوی۔ او قتادہ رحمہ اللہ علیہ روایت دے چہ ظن دوعہ قسمہ دے یومنی (نہاں در کوونک)
دویم مودی (رہلا کوونک) اول مراد دے یہ ایت انی ظننت انی ملاقی حسابیہ۔
یظنون انہم ملاقوا ربہم اے کتب او دویم مراد دے یہ دے ایت کتب او داری
یہ یظنون باللہ غیر الحق ظن الجاہلیہ کتب۔ او دے عمر رضی اللہ عنہ تہ روایت
دے چہ ہفہ خلق چہ ہمیشہ گناہ تہ کوی او توبہ تہ کوی او خیرے کوی چہ
اللہ تعالیٰ بہ ما او مئی نو تر دے چہ دکنیا تہ بہ مفلسان لادیشی او دا ایت یے
اولو ستلو۔

۲۴۔ دا ہم یہ تخویف اخروی کتب داخل دے او دان یصبروا مقابل خدای دے
یعنی اولم یصبروا یعنی کہ صبر کوی او کہ نہ کوی خو جہنم تہ بہ ضرور داخلیری لکہ
سورۃ طور ۲۴ وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا دَا عَتَبِي تہ اغستلے شویبہ دے یہ معنی ڈ رجوع
سرہ دے یعنی کہ چرے دوی دنیا تہ واپسی طلب کوی نو دا نشی منے کیڈے۔
او قرطبی اول قول دا سے ذکر کرے دے چہ دا یہ دنیا کتب مراد دے یعنی کہ دوی
یہ دنیا کتب عمل ڈ اور والو یاتدے تہیک وی نو اور تہ بہ داخلیری او کہ چرے
دوی سرہ ذکر تہ توبہ او استغفار کوی نو دا سے توبہ یے تہ قبلیری۔

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ

جہ تیرے شوییدی مخکین د دوی نہ د پیر پیر او انسانانو نہ

إِنَّهُمْ كَانُوا خَسِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ

بھین دوی تاران والہ دی . او وائی کا قران

ہے . دے ایت نہ دویم باب دے ترستہ پورے پہ دے کیں ذکر کوی سبب
د اعراض او د متع د قران بیا متع کول د قران ذکر کوی او دادریعہ شبہ د دوی
دہ او جواب د ہفت پہ تخویف اخروی سرہ دے بیا بشارت دے پہ استقامت
باندے پہ وخت د شبہاتو کیں بیا طریقہ د دعوت راہی . بیا د وہ عقلی دلیلوتہ
بیا زجر دے الحاد کو نکوتہ او صداقت د قران او تسلی رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلمتہ ذکر کوی . پہ دے (۲۵) کیں سبب د کفر د دوی ذکر کوی او د اسبب
دے د اعراض او د متع کولو د قران نہ او د اہم سبب دے د عذاب چہ مخکین
ذکر کپے شو او پہ دے کیں دویم شبہ تہ اشارہ دہ حاصل دادے چہ دوی
تہ اعمال د مشرکاتو کافرانو خائستہ بنکاری نو د ہفت دیارہ پہ شیطانی وسوسو
سرہ دلیلوتہ پیش کوی مثلاً وائی چہ د اولیاؤ کرامو قدرت شتہ ہر کلا چہ موتو
ورتنہ رامداد شہ او ابو نو د قبرونو تہ او از را کوی کلہ راتہ لاس را او یاسی مصافحہ
راسرہ کوی کلہ راتہ پہ ہمزاء کیں را بنکارہ شی چہ خستہ ممد دلہ را غلیم کلہ راتہ
پہ خوب کیں راشی او د ممد کولو وعدے راسرہ کوی او کہ چرتہ موتو د دوی تذکرہ
پر پردو نو پہ موتو باندے پہ خوب کیں کھاہوی او ویرہ را کوی نو معلومہ شوہ
چہ د دوی بندگی کول او دوی تہ رامداد شہ ویل جائز دی . حاصل د جواب
دادے چہ دا ہول شیطانی کاروتہ دی ہفتہ شیطان خان تہ د ولی نوم کییدی
او دا کاروتہ شیطان د دے وچہ نہ کوی چہ دے خلقوتہ د شرک کاروتہ
خائستہ بنکارہ شی . وَ قَيِّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ تَقِيضُ مَسْلُطَ کولو او پیوست کولو
تہ ویلے کییدی لکہ چہ د پیازو پوستکی پیوست وی یوبل سرہ ، یعنی شیطانان د دوی سرہ پہ
وختہ او خوب کیں ہر وخت لازم وی د دوی تہ جدا کیوی تہ . فَزَيَّنُوا
لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَ مَا خَلْفَهُمْ پہ دے کیں یو قول دادے چہ د اول تہ
مراد اموال د دنیا دی او د دویم تہ مراد آخرت او بیعت بعد الموت دے . او دویم
د دے پہ عکس سرہ دے . د دنیا خائستہ کول دادی چہ پہ ہفت کیں داسے مشغول
شی چہ د دین او آخرت تہ غافل شی او د آخرت خائستہ کول دادی (پاتے پہ بل خ)

كَفَرُوا وَلَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا

مہ گم نہ غوی دے قرآن تہ اور شور کوئے پہ مقابلہ

فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿۲۷﴾ فَلَنذِيقَنَّ

دے کیں دے دیارہ چہ دور اور شے نو خانہ اویہ خکوو موتہ

چہ دھقے تہیے منکر اور خوی۔ نوذ ما خلقہم فعل پہ اصل کیں پتہ دے یعنی انسوہم (ہیر کرے دے آخرت لہرہ ددوی نہ) اور دریم قول نیشاپوری ذکر کرے دے چہ مراد دما بین ایذا بہم نہ عملوتہ د مفسدانو دے زمانے دی او ما خلقہم نہ مراد عملوتہ د مفسدانو مشرانو دی چہ حقہ شریکیات کفریات او خرافات دی اور دوی تہ خاستہ اویہ کارونہ بنکاری۔ القول تہ مراد فیصلہ د عذاب دہ۔ فی آئینہ فی پہ معنی دمع سرہ دے یا حال دے یعنی وی یہ دوی پہ حقہ دلو کیں۔

۲۷۔ دازجر نتیجہ دہ د تیر شوی ایت د مضمون یعنی ہر کلا چہ شیطانا نو دوی تہ شریکیات خاستہ کریدی او قرآن کریم خوشکارہ رد کوی پہ شرک باندے نو پہ دے دے سرہ دوی د قرآن تہ خلق منع کوی۔ الذین کفروا پہ دے وصف باندے تصریح دے دیارہ او کرہ چہ معلومہ شی چہ د قرآن اوریدلو تہ مع کوؤنکے کافر دے کہ پہ ہرہ زمانہ کیں وی حکم ابن کثیر ویلے دی چہ دے ایت کیں داخل دی حقہ خوک چہ ددوی پہ مسلک باندے تلل کوی پہ وقت د اوریدلو د قرآن کیں۔ لہذا القرآن۔ پہ دے اسم اشارہ کیں مراد دادے چہ قرآن داسے لوستل پہ توحید او یہ رد د شریکیاتو باندے مشتمل دی صریق قراءت ہو مراد تہ دے۔ وَالْغَوْا قیہ شور و شغب کول او عیبونہ لکول او اعتراضوتہ کول او تہ کول ہولو تہ دالفظ شامل دے د قرآن پہ مقابلہ کیں پہ نور و علموتو کیں مشغولیدل او شعرونہ نعتوتہ وئیل اوریدوان غیدول وغیرہ داتول پہ دے لفظ کیں داخل دی لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ معلومہ شوہ چہ مقصد دے مخالفت کوؤنکو قرآن والا او د قرآن تحریک او د قرآن تعلیماتو لہرہ کمزورے کول دی کہ برائے نام مسلمانان وی او کہ کافران وی نو دما مقصد لری۔

الَّذِينَ كَفَرُوا عَنَّا أَتَيْنَهُمُ

مفقہ چاہتہ چہ کفر نے کریدے عذاب سخت او خانہ سزا بہ ورکر دوسرے

أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۷﴾ ذَلِكُمْ

دیرہ ناکارہ سزا دے دے عملوں چہ دوی کول دا

جَزَاءُ عَذَابِ النَّارِ لَهُمْ فِيهَا

سزا دے دشمنان دے اللہ تعالیٰ دے اور دے دوی لڑے یہ عذاب

دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءُ رِيْمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا

کور دہمیش والی دے بدالہ ورکیدے شی پر وجہ دے دے دوی دے آیاتون زموں

يَجْحَدُونَ ﴿۲۸﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا

انکار کوڑے او ادبہ وائی کا قرآن

۲۷۔۔ دا جواب دے ماقبل قول دے یہ تخویف ورکولو پہ پنچو طریقو سرہ۔ یہ دے ایت کتب دے طریقہ دی یو عذاب شدید پہ دنیا او آخرت کتب او دویم تاکید پہ سزا ورکولو سرہ پہ حرق دے اوتون پہ نجزینہم کتب دارنگ پہ دے ایت کتب دے قرآن متع کوڑنکو پہ بارہ کتب دے حکوتہ دی یو داچہ دا کار دے کفر دے او دویم داچہ دا دیر ناکارہ عمل دے۔ شدید اہل عذاب دے چہ پہ تلو اجزاء دے بدان باتدے وی او ہمیشہ دپارہ وی۔

۲۸۔۔ یہ دے ایت کتب تخویف دے پہ دے طریقو سرہ یو داچہ دے دوی سزا پورہ اور دے حکم چہ اللہ تعالیٰ معرقہ ذکر کرے دے دپارہ دے کمال دویم داچہ دے اور دے دوی دپارہ دارالخلد دے او دے حکوتہ دے ذکر کرے یو داچہ دا خلق دے اللہ تعالیٰ صریح دشمنان دی دویم داچہ دے دے اللہ تعالیٰ دے آیاتون تہ عتاداً انکار کوڑنکو دی۔ ذلک مبتدا دے جزاء خبر دے او النار بدل دے دے خبر تہ یاخبر دے مبتدا معذوف دے۔ لہم فیہا دارالخلد رسوال اور خو پخپلہ دارالخلد دے توفیہا دے ذکر کرو؟ (جواب) پہ حرق دے کتب معنی دے انخاس رغو پہ کید لو دے یعنی دوی باتدے اور دے جانب تہ احاطہ کرے دی او دوی پہ پکتی غویہ وہی نو دے سخت عذاب تہ اشارہ دے۔

رَبَّنَا ارِنَا الَّذِيْنَ اَضَلَّنَا مِنَ الْحَيٰتِ

اے ربہ زمونہ ادھاپہ موتہ تہ ہقہ دہ کسان چہ بے لارے کرے دہ موتہ دے پیریا نو

وَالْاٰدِسِ نَجْعَلُهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُوْنَا

د انسانو تہ چہ کیر دہ موتہ دہ دواہ لاندے دے خپو زمونہ نہ دے دہاڑ چشوی دوی

مِنَ الْاَسْفَلِيْنَ ۝۲۹ اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا

د ذلیلو تہ یقیناً ہقہ کسان چہ وائی

رَبَّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمْ

رب زمونہ اللہ تعالیٰ دے بیا پاخہ شوے دی (پدے دیا) را کو کیری پ دوی یاندے

الْمَلٰٓئِكَةُ اِلَّا تَخَافُوْا وَاَوْلٰٓءَ تَحْزَنُوْا

ملائیکی چہ مہ دیر برے او مہ حقہ کیرے

وَابَشِّرُوْا بِالْجَنَّةِ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوعَدُوْنَ ۝۳۰

او زیرے داخلے پ جنت سرہ مہ چہ تاسو سرہ ئے وعدہ کیدے شوہ

۲۹۔ یہ دے ایت کتب تحویف دے پہ یو طریقے سرہ ہقہ پہ اصل کتب ارمان کول دی پہ تقلید د مشرانو کمر اہانوسرہ اودا اشارہ دہ تیر شوی ایت ۲۵۔ تہ چہ ددوی دپارہ پہ دنیا کتب ناکارہ قرناء دی او آخرت کتب پہ ہغوی تہ کمرہ اوای اَضَلَّنَا لَوے اضلال دا ووچہ د قرآن نہ ئے منع کول او دوی ئے تقلید کوو۔ نَجْعَلُهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا یعنی دوی موتہ لہ پہ دنیا کتب د خپل حکم د لاندے کرے وو نو دہقہ پہ بدل کتب ئے موتہ نہ دے خپو لاندے کول غواہو لیکوْنَا مِنَ الْاَسْفَلِيْنَ یعنی لکھ دوی پہ دنیا کتب موتہ ذلیل کرے وو او دوی پہ اوچت زمونہ پہ اوکو باندے ناست وو نو نن موتہ غواہو چہ دوی زمونہ د لاندے او ذلیل شی۔ لیکن دا قول ددوی صرف پہ طریقہ کتب سرہ دے او حال دا چہ تہ پہ پورہ کیری۔

۳۰۔ ہر کلمہ چہ حال د مخالفیتو د قرآن ذکر کرے شو نو اوس حال د قرآن والو ذکر کوی پہ طریقہ د بشارت سرہ قَالُوْا رَبَّنَا اللّٰهُ دا قرآن د تاثیر پہ وجہ سرہ ددوی عقیدہ جوہرہ شویدہ مراد ددے پورہ ایمان او کمال توحید دے

تَحْنُ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

موتی ستاسو ملگری یو پہ ژوند دنیوی کس

یعنی خالق او مالک او حقدار د بندګۍ او د پلټنیز و نه پیدا کونک او ټول حاجتونه پوره کولو پاتې قادر د لاس رب دے ټولو صفتونو ته شامل دے **خُشَّاقُمُوا** مراد ترینه په توحید او ایمان باندې پوځ پاتې کیدل دی تر مرګه پورې او د دے پوځ والی تفسیر کس د ابوبکر رضی الله عنه نه نقل دے چه شرک ۱۱ هجری قسم نه وی کړې او د عمر رضی الله عنه نه نقل دے چه په امر او تهی باندې کلک وی او د لومړانو پشان یو خوا یل خوا ته پټیږی او د عثمان رضی الله عنه نه نقل دے چه اخلاص د هر عمل د الله تعالی د پاره کوی او د علی رضی الله عنه نه روایت دے چه ټول قرائض ادا کوی د احوال مامو مفسرینو ذکر کړیدی او په دے کس د تابعینو هم مختلف اقوال دی لیکن د ټولو خلاصه داده چه په طاعت د الله تعالی باندې عقیده ساتی او قوله او عمل تر مرګه پورې کلک وی او د استقامت معنی او مرتبه او نور تفصیل په تفسیر د سورة فاتحه (طایف القرآن) کس مونږ ذکر کړې دے - او **أَقَامُوا** نه دے ویله بلکه سین او تائیه پکس راوړې ده دے کس اشاره ده چه د الله تعالی نه هر وخت طلب کوی پوځ والی په دین باندې او دا بشارت ۱۱ په اته طریقو سره ذکر کړې دے او دے ته کرامات د اولیاء ویله کیری نو معلومه شوه چه تعریف وی هم داده چه بیا الله وایی اوصفت د استقامت پکس موجود وی - په دے ایت کس ۱۱ بشارت په څلورو طریقو سره ذکر کړې دے -

اول تنزل د ملائکو اوصیقه د تنزل دلالت کوی چه وخت په وخت همیشہ نزول کوی دانه چه صرف یو ځل نزول کوی نو دا نزول په خوب کس هم وی په رشتینو خوینو سره او په وخت د زندان کس په وی یو وخت پورته کید او د قبرونو نه او په حشر کس -

دویم زیرې ورکول په عدم خوف سره د عذاب او د مصیبتونو او د قحطانه - دریم زیرې دے په عدم حزن زیره نه ورکولو سره یعنی په اولاد او کور وال او خپل خپلوانو پس خفه کیدل په نه وی او په دنیا پس په ارمانو ته ګول نوی - څلورم بشارت دے په جنت سره موافق دهغه وعدو سره چه الله تعالی کړې دی چه هغه ۱۱ شمارة نعمتونه دی په جنت کس چه په دیرو ایاتونو کس ذکر کړې شویدی -

وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُوْنَ

او په اخرت کښ او تاسو لره په دے کښ هغه څیزونه دی چه غواړی ئی

أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشَاءُونَ ﴿۳۱﴾

نفسونه ستاسو او تاسو لره په دے کښ هغه دی چه ارمان کوئ تاسو.

ثُمَّ لَا مَنِّ فِي غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿۳۲﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ

میلستیا تیاره ده د طرق د غنجه کوونکی رحم کوونکی ته. او څوک ډیر ځایسته دے

قَوْلًا مِّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا

په وینا کوونکی د هغه چاته چه دعوت کوی الله تعالی ته او عمل کوی د سقت برابر

۳۱. په دے آیت کښ بشارت په دے طریقو سره دے اول تَخُنْ أَوْلِيَائَكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ دَا مَقَابِلَ دَ قَرْنَاءِ الشَّيَاطِينِ دے لکه چه مشرکانو دپاره شیطانان ملگری وو په دنیا کښ نو د مؤمنانو دپاره ملاتړک ملگری دی په دنیا کښ الهام د خیر ورته کوی او د مونږ دپاره ئی د خوب ته بیداره وی نور مضرات شیطانی تربیته لرے کوی لکه چه له محقیات من بین یدیہ ومن خلقه یحفظونه من امر الله (رحمہم الله) کښ تیر شوے دی. وَفِي الْآخِرَةِ قَرْنَاءِ شَیْطَانٍ خَوِیْهُ په اخرت کښ دشمنان شی او ملاتړک په اخرت کښ هم ملگری او دوستان وی شفاعت په مؤمنانو لره کوی او سلامونه په ورته کوی.

دویم بشارت وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُوْنَ أَنفُسُكُمْ اشاره ده چه دوی په دنیا کښ د شهوات نفسانیه ته ځان یچ ساتل وؤ نو اخرت کښ د هغه ازادی ورکوی. دَرِيم وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشَاءُونَ اَدْعَاءَ عام ده چه طلب په قول سره یا په تمنا د زړه سره وی اودا د اشتهاء نفس نه هم عام ده یعنی د خولے په طلب او د زړه په تمنا او د نفس په اشتهاء باندے پایندی نیشته.

۳۲. په دے کښ یو بشارت دے. ثُمَّ لَا مَنِّ فِي غَفُورٍ رَّحِيمٍ دے څیزونه غیزونه خوراک څکاک مکان وغیره چه د میلمه دپاره تیاریدی یعنی د دنیا پشان به نه وی چه د میلمه دپاره به تکلف ویرق دیرے ورځ کوی او بیا په عام خوراک خوری لیکن په جنت کښ به هر وخت اعزاز او اکرام د میلمه پشان وی ثُمَّ لَا مَنِّ دے د لفظ د ما نه یا اعداء پت دپاره د مقول به دے.

وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۳۳﴾ وَلَا تَسْتَوِي

اد دانی چہ یقیناً زہ د مسلمانانو د دے تہ ایم ۔ او برابر تثنی کیدے

الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ وَإِذْ قَعَرِ يَالْتَنِي هِيَ

بنہ او ید دخی کوہ (ربودلہ) پہ حقہ طریقہ چہ

أَحْسَنُ فَإِذَا الْإِنْدَىٰ بَيْنَكَ وَبَيْنَكَ

خایستہ دہ نو دغہ وخت حقہ څوک چہ پہ منیخ ستا او پہ منیخ د حقہ کین

عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿۳۴﴾

دُشمی وی گویا کہ د دے دوست گرم (مخلص) -

۳۳۔ دا بیان د صفت د استقامت دے چہ دعوت الی اللہ کوی اوپہ طریقہ د زور دے سرہ دے حقہ کسا تو تہ چہ د قرآن د اوریدلو نه خلق منع کوی یعنی قرآن دیر خائستہ دعوت دے نو د دے تہ وے خلق منع کوئے ؟ اوپہ دے ایاتونو کین د دعوت الی اللہ اداب ذکر کوی۔ پہ دے ایت کین درے اداب دی۔

اول ادب د عالی اللہ یعنی مقصد او منشور د دعوت د دہ (الی اللہ) دے او د دے تہ دعوت د توحید پہ ټولو اقسا موسرہ او دعوت طاعت د اللہ تعالیٰ او د رسول تہ او دعوت عمل د سنت تہ پہ ټولو حاله نو کین مراد دے۔

دویم ادب د وَعَمِلَ صَالِحًا دا ادب دپارہ د تاثیر د دعوت دے په زېړ نو د خلقو کین او د دے دپارہ چہ داخل تشی دعوت کوونکے په دے زور نه کین اتامرون الناس بالبروتشون انفسکم اولم تقولون مالا تفعلون۔ او عمل صالح شامل د پوره تابعداری کول د سنت د رسول اللہ علیہ وسلم او د صحابہ کرامو تہ۔

دریم ادب د قَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ دا په د دعوت کولو نه روستو ذکر کړو او اشاره دہ چہ دا قول په وخت د ضرورت کین دے مثلاً چہ خلق تپوس او کړی چہ اے داعی تہ د کوے په سرہ تعلق لرے نو دا جواب د او کړی یا مراد د اسلام تہ اخلاص دے یعنی کہ خلق گمان او کړی چہ د دہ به په دے دعوت کین د دنیا مال وجاه وغیرہ مقصد وی نو جواب به او کړی په اظهار د اخلاص سرہ۔

۳۴۔ په دے ایت کین دوه اداب ذکر کوی اول وَلَا تَسْتَوِي داعی له ضروری دی چہ د حسنه اوسیه فرق پوره او پیژنی (پاتے په بل مخ)

وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِيهَا

اوتھی و رکبے داخلے مگر حقہ کسانو ته چه صبرے کریدے او نشی و رکبے دا

إِلَّا ذُو حُظٍّ عَظِيمٍ ۝ وَإِنَّمَا يَرْغَبُكَ

مگر لوچے یوے والا ته ۔۔ او کہ چرے اور سیدی تارے

دپارہ ددے چه یہ حسنه باتدے امرکوی او دسیئہ نہ تھی کوی او حسنه توحید او سنت
تہ ویلے کیری اوسیمہ شرک بدعات اوفسق فجور تہ و نیلے کیری یا مراد دحسنتی خاشتنہ
اخلاق دی او دسیئہ تہ بد اخلاق دی ۔ اولاً لفظی مکرر راوہ دپارہ دتاکید فرق
یہ مینے دحسنتہ اوسیمہ کیں لکہ چه سورۃ فاطر کیں و مایستوی الاحیاء و الاموات کیں
تیرشویدی یا ددے وجہ نہ چه دحسنتا تو یہ مینے کیں ہم تفاوت دے او دسیئہ تو یہ
مینے کیں ہم تفاوت دے ۔ دویم ادب تقریر دہ یہ ماقبل جملہ پاندے اوفح یا لکھی
فی احسن یعنی یہ بیان دحسنتہ سرہ چه توحید او سنت دے دفع کوه شرک
و بدعات او گناہو تو لہ اشارہ دہ چه دمسئلے مقابلہ یہ مسئلے سرہ کوه یہ کتخلو او
جگرے کولو سرہ مکوه یا مراد دادے چه یہ صبر حلم او عفو او کرم وغیرہ د مغالینو
د غضب او کتخلو او د ظلم وغیرہ مدافعت کوه او قرطبی د ابو بکر رضی اللہ عنہ تہ روایت
راوہ دے چه یوشخص یل تہ کتل او کری توفہ بل د ورتہ اوائی کہ تازما یہ
بارہ کیں رشتیا ویلے وی نواللہ تعالیٰ د ماتہ مغفرت او کری او کہ تا دروغ ویلے وی
نواللہ تعالیٰ د تارہ مغفرت او کری ۔ قَاذِ الَّذِي يَتَنَفَّسُ عَدَاوَةً اِلٰہِ دایان د
فائدے د دفعہ طریقہ دعوت او دفعہ ثمرہ اولتیجہ ذکر کوی ۔ دلی یعنی قریب پیشی
حسینر خلاص یہ او کری (سوال) دے ادایو خو انبیاء علیہم السلام قول نبی پابند و
خاص کریا زموں نہی صلی اللہ علیہ وسلم خو یہ دے ادایو پابندے پورہ متصف و و او
حال داچه د دفعہ بعض دشمنان لکہ ابو جہل ، ابولہب وغیرہ خود دوستان تہ مشول ؟
(جواب) داچه مراد دشمن نہ یہ دے ایت کیں دشمن دے د جہل دے دے د عنادی دشمن
مراد تہ دے عداوۃ کیں تنکیر دپارہ د خاص نوع دے یہ قرینہ د سورۃ عنکبوت ۳۶ چه
دے کیں د عنادیانو استثناء لے کرے د جدال یا لہ حسن نہ ۔ او هرکله چه کتابیانو کیں
ضدیان عنادیان دیر دی یہ نسبت د نور و عوامو نو سورۃ عنکبوت کیں استثناء پابندے
تصریح او کرہ او یہ دے سورت کیں استثناء ذکر نہ کرہ (واللہ اعلم بالصواب) ۔

۳۔ یہ دے ایت کیں عظمت شان د دفعہ خصلت ذکر کوی یعنی دفاع یہ احسن
طریقہ سرہ د صبر نا کو او د جنستیانو خصلت دے ۔ ذُو حُظٍّ عَظِيمٍ ددے تہ مراد

مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ قَاسْتَعِدَّ يَا لِلّٰهِ طَارِكٌ

۳ شیطان کے طرف سے جو کہ تو پناہ خواہ یہ اللہ تعالیٰ سرہ یقیناً

هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝ وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ

مذہ ہر گھہ اوری یہ ہر گھہ پوہہ ہے۔ او بعض کے دلیلوں کے تو یہ خدا ہے شبہ

وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا

۴ او ورگھ او سیر ہے دی سجدے مہ کوئے

لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ

نسر تہ او تہ سپور ہے تہ او سجدہ خاص کوئے اللہ تعالیٰ تہ

الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ رَآئِهِ

مذہ اللہ تعالیٰ چہ پیدا کرے دی تا کہ چرے تاسو خاص مہ لہ

جنت دے۔ دے نہ معلومہ شوہ چہ دعوت کوئے تک حق تہ پہ دا سے فصلتوں
سرہ اللہ تعالیٰ پہ تیز باندے دلوئے برستے خاوند دے، او جاہلان خلق
دے برستے خاوند ہفہ چاتہ وائی چہ لیونے او جندوب وی او داناکارہ عقیدہ دے۔

۳۶ پہ دے آیت کتب بل ادب ذکر کوی دپارہ ددای۔ وَإِنَّا يَنْزِعُ عَنْكَ
مِنَ الشَّيْطَانِ یعنی ہر گھہ چہ مخالفین سب و شتم کوی تو شیطان اسی یا جی
تاتہ وسوسہ او کپی چہ تہ ہم ورتہ کنٹل او کرہ او جگہ تہ دے امادہ کوی
نزع دے نزع فاعل ہے ہم نزع کر گھولے دے دپارہ دتاکید یا نزع پہ معنی دنازع
دے۔ او مِن الشَّيْطَانِ کتب مِن بیانیہ دے۔ قَاسْتَعِدَّ يَا لِلّٰهِ دے استعاذہ یا للہ قرآن
کتب پہ دہ خالتو تو کتب امر دے اول پہ وخت دے شور و گولو دے قرأت دے قرآن
کتب لکہ سورہ فحل مٹا او دویم پہ وخت دے غضب او غصہ کیدالو کتب لکہ چہ
سورہ اعراف ست کتب دی۔ سورہ اعراف کتب اتہ سمیع علیم نکرہ ہے ذکر
کریدہ او پہ دے آیت کتب اتہ هو السميع العليم معرفہ او ضمیر فصل ہے ذکر
کریدے وجہ دادہ چہ پہ دے سورت کتب دے متکربینو دے برضا او عناد ذکر
کرے شوہ نو دے دفع کرلو دپارہ دے تاکیدی الفاظ پکار دی او سورہ اعراف
کتب دے متکربینو ضد او عناد ہے تہ دے ذکر کرے تو ہلکے تاکید تہ ضرورت
نیستہ۔

تَعْبَادُونَ ﴿۳۷﴾ فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ

سنگی کوئے نو کہ چرے دوی لوئی کوی نو حقہ کسان

عِنْدَ رَبِّكَ يُسَيِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

چہ ستا د رب سرہ دی تسیم دای حقہ لہ د شیہ او د ورے

وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿۳۸﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ

او دوی تہ ستوے کیوی - او بعض د دلیوتہ د توحیدتہ دای

۳۷۔ یہ دے ایت کیں دلیل عقلی پہ توحید باندے ذکر کوی او اشارہ دہ چہ داعی کر
چہ غصہ شی نواعوذ باللہ وٹیلو تہ روستور دلیوتہ پیش کوی وَ مِنْ آيَاتِهِ یہ دے
کیں اشارہ دہ چہ دلیوتہ د توحید بے شمارہ دی اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ داسبب دی او
الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ اسباب دی یعنی پیدا کوؤنک د آسیابو او مسبباتو اللہ تعالیٰ دے۔
لَا تُسْجَدُوا رد دے یہ حقہ مشرکین باندے چہ د نمر او سپوگئے عبادتوتہ
کوی لکہ چہ قوم د ابراہیم علیہ السلام وڈ دارنگ بلقیس او قوم د ہف وڈ
او حدیث کیں وارد دی چہ د نمر د طلوع او غروب پہ وخت کیں عبادت کوؤنکی
د شمس ہف تہ سجدے لکوی۔ او دا حقہ خلق دی چہ د رنہ عبادت کوی نو
دا پہ اصل کیں د مجوسیانویہ دلہ دہ۔ اَلَّذِي خَلَقَهُنَّ صَمِيرًا جَعَلَ دے اللیل
والنَّهَارِ وَالشَّمْسِ وَالْقَمَرِ تہ یا صرف شمس و قمر تہ (سوال) چہ پہ ما قبل مرجع
کیں مؤنث یودے چہ شمس دے او درے مذا کردی نو پکارو چہ مذا کر لہ پے
تغلیب ور کرے وے پہ مؤنث باندے؟ (جواب) پہ تائیت کیں اشارہ دہ د
دوی ضعف او کمزور تہ تہیل دا چہ اکثر مشرکین عبادت د نمر دیر کوی پہ
نسبت د سپوگئے، د ہف عبادت کوؤنکی لگ دی نو دے وچ تہ ضمیر د
مؤنث پے ذکر کرو۔ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاكَ تَعْبَادُونَ یعنی مشرکان ہم دعویٰ کوی چہ
مونر د اللہ تعالیٰ عبادت کوو نو اشارہ پے او کہہ چہ عبادت پہ شرع کیں توحید د
نو کہ بندگی د اللہ تعالیٰ پہ طریقہ د توحید سرہ کول غوارے نو غیر اللہ تہ
سجدے مہ کوئے او یہ دے ایت کیں اشارہ دہ چہ مشرکان دیر بے عقلہ دی
حککہ چہ دلیوتہ د توحید پے معبودان گرھولے دی۔

۳۸۔ دا زبردے پہ پر بخود لو د سجدے سرہ د وچ د استکبار تہ پشان د
ایلیس۔ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مراد دے تہ دوام دے وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ اشارہ دہ

اَنْتَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً كَافًا اَنْزَلْنَا

پہ تہ دینے زمکہ اوچہ نو کلمہ چہ اوردو مونہ

عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ اِنَّ الَّذِي

پہ حقہ باندے اوپہ تازہ شی لو بولہ شی یقیناً حقہ ذات

اَحْيَاهَا لَمْ يَحْيِ الْمَوْتَى اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ

چہ دائے تازہ کرہ خاھا ژوندے کوئیکہ دمرو دے یقیناً حقہ پہ ہر

شَيْءٍ قَدِيرٌ اِنَّ الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ

خبر باندے قدرت لری یقیناً حقہ کسان چہ کبر لیج کوئی

فِي الْاٰلَتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا اَفَمَنْ يَلْقٰى

پہ ایاتو نو ژموتو کیں تہ شی پتیدے ژموتو تہ ایاتو حقہ ٹوک چہ غور ٹولے کیری

چہ تسیم ویل د ملائکو دپارہ امر گر خیدے دے لکہ انسان چہ سا اخلی اوپہ حقہ باندے تہ سترے کیری نو معلومہ شوہ چہ د تسیم سرہ ملائک نور کارونہ ہم یہ امر د اللہ تعالیٰ سرہ کولے شی تسیم ویل دوی لہ د نورو کارونونہ منع کوی۔

۳۹۔ دایل دلیل عقلی دے او اشارہ دہ چہ یہ باران سرہ یہ زمکہ کیں انقلاب پیدا کیری دارنگی یہ قرآن بیا نولو سرہ یہ خلقو کیں انقلاب پیدا کیری۔
خاشعہ اوچہ او اشارہ او دور و والا چہ بوئی پکین نہ وی۔ اهتزت و ربوت داحالت مخکین د بوئی راوتلو تہ وی یعنی زمکہ یہ وخت د بوئی راوتلو کیں او خوزیگی یعنی خائے د راوتلو قراخه شی او دازمکہ او پرسیری یعنی نرمہ شی خوینا پدے معنی باندے یہ عبارت کیں تقدیم او تاخیر دے یا داروستو د بوئی راوتلو تہ صفتوتہ د بوئی دی زمکہ تہ یے نسبت جازیه دے یعنی تیخ د بوئی یہ وخت د راوتلو کیں او خوزیگی او بیا پور تہ شی برہ طرف تہ او دارنگی یہ سورۃ حج ۵۰ کیں تیر شویدی۔ اِنَّ الَّذِيْ اَحْيَاهَا دَا اَسْتَدْلِلْ دے ددے حالت تہ پہ دوبارہ ژوند ثابتولو باندے او دارنگی داتذکیر د قیامت دے یعنی هرکلمہ چہ انسان خیل فصل د زمکہ اوبی نو ہے نہ چہ د دنیا د محبت د و ج تہ بعث بعد الموت هیر کری۔

فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِيهِ إِمْنًا يَوْمَ

پہ اور کیں غورہ دے اور کہ حقہ غوک چہ راقی پہ امن والا پہ درخ

الْقِيَامَةِ اَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا

د قیامت عمل کوئے چہ حقہ ہم غوبنہ دی یقیناً اللہ تعالیٰ پہ حقہ غورہ

تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا

چہ کوئے تاسو لیداونکے دے یقیناً حقہ کسان چہ کفریے کرے دے

بِالْبَيِّنَاتِ لَمْ يَأْتِ بِهَا هُمْ وَإِلَّا لَكُنَّ

پہ قرآن باتا دے ہرکھ چہ راقی دوی تہ (ملک بستی) او یقیناً دا کتاب دے

عَزِيزٌ ۝ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ

عزیزتہ ہ شی باطلے دے تہ باطل د مکتیں

سنگ۔ دامتعلق دے د لا تسموا لهذا القرآن سرہ یعنی الحاد پہ ایاتونو کیں پہ
دلس طریقہ کوی چہ خلق یے د اورید لو تہ منع کوی او تحریف او باطل تاویلونہ
کوی او مقابلہ کوی نو دوی لہ زجر او تحریف ورکوی پہ دے طریقو سرہ
اولہ طریقہ لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا یعنی ہر وقت اللہ تعالیٰ عالم دے او قادر دے د
دوی پہ ہلاہ کولو باتا دے۔

دویمہ طریقہ اَفَمَنْ يُلْقِي ۝ یعنی الحاد کوونکی بہ پہ اور دجہم کیں پر حقہ غورہ
او مؤمنان پہ دجہم تہ پہ امن وی نو ای دوی دواہہ دے یوشان دی استقام
انکاری دے۔ او خیر یے دے وجہ تہ تقی کہو چہ پہ قرآن کیں الحاد
کوونکے خان غورہ گہری۔

دریمہ طریقہ اَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ پہ دے ایات کیں اثبات د مضیت او ارادے دے
دپارہ د انسانو کہ نیک وی یا ہد۔

سنگ۔ داہم زجر دے مخلصینو د قرآن تہ سرہ د بیان د صداقت د قرآن تہ
پہ غلور صفتونو سرہ۔ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا دے خبریت دے دپارہ د تعیم د
بہ حلیہ د حقوی یعنی تباہ دی۔ عذاب پہ ورکے کیری۔ بے عقلہ دی۔ اور کیں
پہ پر حقہ غورہ یگی۔ عذابان دی وغیرہ۔ عزیز دے دے دے حق دی او حقہ
توبہ مولاد دی۔ عزت مند دے پہ نیز د اللہ تعالیٰ۔ غالب دے پہ ہر کتاب باتا دے

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُلُقَاءَ الَّذِينَ تَزِيلُ أَيْدِيَهُمْ عَنِ الرِّسَالِ وَالْغُلُوبَةُ تَحْتَ أَيْدِيهِمْ

دَدۂ تہ او تہ د روستو د دۂ تہ نازلوں د دۂ د طرف د حکمت والا

حَبِيبٌ ۴۲ مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ

ساتھ شوی تہ تہ دے کیڑی تہ مگر ہفتہ چہ دے شوی بی

لِلرَّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَدُوٌّ

رسولانو تہ ستا تہ مخکن یقینا ستا رب خاما مالک

مَغْفِرَةٌ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٌ ۴۳ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ

د بخت دے او مالک د عذاب درد ناک دے اوکہ چرے نازل کرے د موتی

بے مثلہ ہے نظیرہ دے۔ کمران دے یعنی خوک نے مقابلہ نشی کو لے۔
 ذِی الْقَبْلِ الْبَاطِلِ باطل تہ مراد تغیر او تبدیل دے یا تکذیب دے یا شیطان دے۔
 مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ يَرَانَهُ دَمِنْ مَلَكُومِ دودہ طرفونہ نے ذکر کرے مراد تربیہ ہر طرف دے یعنی
 دھج جہت تہ پکن باطل رہہ دغہ دے معانیو سرہ) نشی راتے یا مراد ددے
 تہ تیر شوی واقعات او راتوں کے پیشگو نے دی او باطل تہ مراد تکذیب دے
 یا مراد دے تہ مخکن نازل کرے شوے کتابونہ دی اوروستو کتاب نازل کیوں
 دی یعنی تیر شوے کتابونہ دے دے قرآن تکذیب نیشنہ اوروستو ہم دے
 تہ منسوخ کوئے نشی راتے او دا دلیل دے چہ دا آخری کتاب دے چہ پہ
 آخری ہی باندے نازل شوی دے۔ (سوال) یہ اولہ معنی باندے سوال دا
 واریدائیگی چہ دیر و باطل پرستو خلقو ددے قرآن تکذیب کرے دے او
 تحریف نے پکن کریدے؟ (جواب) مراد دادے چہ تکذیب او تحریف پکن تہ
 چلیری یعنی کہ خوک او کری نو اللہ تعالیٰ دھغوی پہ مقابلہ کیں داسے اہل علم
 پیدا کری چہ دھغ تردید او کری لکچہ حدیث کیں وارد دی یَذْكُرُونَ عَنْكَ كَثِيرٌ
 الْغَالِينَ وَانْتَحَالَ الْمِيطَلِينَ وَتَاوِيلُ الْجَاهِلِينَ۔

سَلَّمَ داسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ روستو ذکر د ملحدیتو تہ
 او ذلالت دودہ تفسیرونہ دی اول داچہ مَا قَدْ قِيلَ لِلرَّسُلِ تہ مراد تسبیح د
 ساحر، کذاب، مجنون، کمراہ وغیرہ طعنونہ کول دی۔ دویم داچہ مراد ہفتہ
 دی د توحید دہ چہ مخکن رسول نو تہ رالیرے شویوہ نو پہ اولہ معنی
 کیں قیل د خلقو د طرف تہ دے او پہ دودہ معنی کیں پاتے پہ بل معنی

قُرْآنًا عَجَبًا لَقَالُوا لَوْلَا قُضِلَتْ آيَاتُكَ

دا قرآن پہ ذہبہ عجیبی کا معنی دہی یہ ویل چہ ولے نہ دی چدا چدا ایاتونہ ددہ

ءَا عَجَبٌ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ الَّذِي

اد ایہ کتاب عجیبی دے او پیغمبر عربی دے - تہ اوایہ دا د

آمَنُوا هُدًى وَبَشَاءٌ وَالَّذِينَ

مؤمنانو دپارہ ہدایت او شفاء دہ او حقہ کسان

لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقُرْهُوَ

چہ ایمان نہ راڈری پہ غورونو دہقوی کہیں درونوالے دے او دا قرآن

عَلَيْهِمْ عَمًى ۖ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ

یہ حقوی پاندے حجت دے دفعہ کسان داسے دی لکھ چہ اوڑ وریکدے شی دوئی نہ دھ

يَعِيٍّ ۚ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ

لہے تہ - او یقیناً درکریے دے موثر موسیٰ علیہ السلام تہ کتاب رتورات

قِيلَ دَاللّٰهُ تَعَالٰی دَطَرَق تہ دے - اِنَّ رَبَّكَ اَہِ مُسْتَقِلْ کلام دے تسلی او بشارت دے مؤمنانو لہے او تھویف دے متکرینو لہے یا داتفسیر دماقد قیل دپارہ دے یعنی بشارت وانذار دتولو رسولانو دہی دہ -

سکے .. ددے تہ تراخرہ پورے دریم باب دے پہ دے کہیں جواب ددریے شیخ دے بیا سبب دعذاب لے ذکرکریے چہ حقہ اختلاف فی الکتاب دے بیا دلیل عقلی دے سرہ دتھویف اخروی تہ بیا خلور زجروتہ دی اوآخر کہیں اتم دلیل عقلی دے - پہ دے رسکے کہیں جواب دشیخ دمشکانو دے ہرکدہ چہ دقرآن او درسول صداقت ذکرشو نو متکرینو بل اعتراض اوکپوچہ داقرآن پہ عجبے تہ سرہ ولے نہ راوہے خو معلومیری چہ داتا دخان تہ جوہرکریے دے نو جواب او شو حاصل جواب دادے چہ اوس خو تاسویوہ شبہہ کوئے اوکھ پہ عجبے تہ پاندے نازل شویوے نو بیا یہ تاسودوہ اعتراضو تہ کوئے یو دا لَوْلَا قُضِلَتْ آيَاتُكَ حُكْم چہ کوم تفصیل او وضاحت پہ لغت عربیہ کہیں دے ہفسے پہ نورو لغتونو کہیں نیشتہ دویم دا آعَجَبٌ وَعَرَبِيٌّ ایہ کتاب عجیبی دے او رسول عربی دے فرق پہ میتہ داعجی او عجیبی کہیں دا دے اعجیبی حقہ

فَاخْتَلَفَ فِيهِ ۖ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ

نو اختلاف کرے تو یہاں پہ ہفت کیں او کہ چرے نہ وے پہا عذاب چہ مخکین مقرر شویا ستا د

رَبِّكَ لَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ ۖ وَاللَّهُمَّ لَقِيَ شَاكِي

رب دطوق نہ تو اس پہ فیصلہ کرے شوے وے یہ میخ ددوی کیں او یقیناً دوی خامخا پہ شک کیں دی

مِنْهُ مُرِيبٌ ۝ مَنِ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ

د دے نہ یوح شک چاہہ عمل کرے وی برا برد سنت سرہ نو خپلے فائدے دپار دے

وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۖ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَالَمِينَ ۝

او چاہہ بد عمل کرے وی تو ضرر پہ لے پہ حق باندے وی اور نہ دستار پہ ظلم کوٹنے پہ بندگاتو باندے ۔

دے چہ ہفت وضاحت نشی کو لے برابر خبرہ دکہ عربی وی او کہ غیر عربی وی او عجیب
ہفتہ کچہ د عربی نسب نہ وی اگرچہ ہفتہ ہم کلہ فصیح و بلیغ وی پشان د عربو۔ کُلُّهُ
لِلَّذِينَ آمَنُوا ۖ اذ بیان د فوائد و د قرآن دے لیکن پہ شرط سرہ چہ ہفتہ انابت یعنی طلب
د ایمان د او ہر کچہ د شرط نہ وی چہ ہفتہ مراد دے یہ لایہ منون سرہ نویا دھوی دپار
نقصان دے عقی دامصدر دے او مضاف لے پپ دے یعنی دُوْعِیْ اُولَٰئِكَ یُکَاذِبُونَ دا اشارہ
یل مثال ددوی تہ یعنی دوی چہ قرآن نہ اوری نو مثال لے دھتہ سری دے چہ ہفتہ دیر لے
وی او ٹوک ورتہ اواز و نہ کوئی نو ہفتہ نہ اوری او تہ پوہیری نو عبارت کیں تقدیر دے اولیک
مثل الذین یتادون۔ بعض مفسرین ویلے دی چہ دا پہ یہ قیامت کیں وی چہ ددوی
د شرمندہ کو لو د پارہ یہ دوی تہ ذکرے نہ یہ ناکارہ نومو تو سرہ اواز و رکیدے شی نویا
تقدیر د عبارت تہ حاجت نیستہ دے ۔

۱۵۔ دا تسلی دہ ہی صلی اللہ علیہ وسلم تہ لکہ چہ ستا کتاب قرآن کیں ددے خلقو
اختلاف دے نو دارنگ یہ کتاب د موسیٰ علیہ السلام کیں اختلاف کرے شوے وو ۔

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ داجواب د سوال دے ہر کچہ چہ قرآن حق دے او داخل لے انکار
کوئی نو یہ دوی باندے عذاب وے تہ راکھی حاصل د جواب دادے چہ ددوی عذاب
اللہ تعالیٰ پہ حکم تقدیری سرہ روستو کرے دے او دا احسان د اللہ تعالیٰ دے ۔
لَقِيَ شَاكِي ۖ وَهُوَ رَاجِعٌ دے تقدیر او قضاء تہ یا راجع دے قرآن تہ ۔

۱۶۔ دا ذکر د فریقینو دے یہ وخت د اختلاف او د شک کیں او ہر یوحال لے ذکر
کرے دے ۔ یُظْلَمُ لِلْعَجَبِ داصیغہ د نسبت دہ لکہ حداد قصاب پہ دے کیں ذو مقدار
دے یعنی ذو ظلم داصیغہ د مبالغہ تہ دہ ۔

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ

خامن الله تعالى ته گر خول شی علم د قیامت او ته د لوی میخ

شَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ

میوه د خپلو کسور دته او حمل ته اخی میخ

أَنْتَ وَلَدُ تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ

وژانته او ته د یحوی حمل مگر په علم د الله تعالی سره او په کومه وخت چه اواز به وکړی دوی ته

أَيُّنَ شُرَكَاءِي قَالُوا أَلَكُمَا مِمَّا

خ شو شریکان زما رستاسو په گمان کس دوی په اواخی خبر د کوو مونو ژانته نیشته زمونږ ته

مِنْ شَهِيدٍ ۚ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا

میخ گواهی کوونک د په شریک باندی او روک په شی د دوی ته هغه (معبودان) چه

د د لیل د د په نفی د علم غیب سره د غیر الله ته په درې مثالونو سره یو ذکر د علم د قیامت دویم علم د پیدا کیدلو د میوه دریم علم د حمل د ژوانو او علم مستلزم د قدرت لره بودا د د د په مشرکانو باندی چه ستاسو شرکاء په د د کس یو علم هم ته لری نو و له د الله تعالی سره شریک گرځو ته او متاسبت د د د ایت د ماقبل سره په طریقه د علت د د و مَارَکَافَ بَطْلًا د پاره یعنی ظلم خو هغه څوک کوی چه علم او قدرت په نقصانی وی او الله تعالی په هر غیب باندی عالم او قادر د د د ایله دای د د حصر د پاره مخکس راوړید د د د عِلْمُ السَّاعَةِ یعنی د هر چانه چه تپوس او کړی شی د قیامت په پاره کس که پیغمبر وی او که جبریل وی او که ولی وی نو هغه جواب کوی چه والله اعلم نو دغه علم الله تعالی ته او گرځوی ځکه چه پخپله پر د علم ته لری . اَلْأَمَامُ فَاجَمَحَ د گم ده یعنی کسور د او پوستکی د میوه چه او سپردل شی نو میوه ترینه ښکاره شی . د یَوْمَ مَرِئَاتٍ یَوْمَ شُرَكَاءِي دا نتیجه ده د د د دلیل چه قیامت کس به مشرکانو ته معلومه شی چه زمونږ شرکاء عالم الغیب او قادر په تفع وضرر باندی نوو نو د د د وچ نه په د هغوی ته انکار او کړی . شُرَكَاءِي یعنی چه ستاسو په گمان کس زما شریکان وو . اَذَلَّكَ مَا ضَى د تاکید د پاره راوړی ده مراد ترینه اوس خبر ورکول دی شَهِيدٍ شهادت کوونک په وجود د شریک د الله تعالی .

يَدْعُونَ مِنْ قَبْلِكَ وَظَنُوا مَا لَهُمْ

بدل یہ دوی مخکین دے تہ او دوی پہ گمان اوکری چہ نیشہ دوی لہ

مِنْ مَّجِيئِينَ ﴿٢٨﴾ لَا يَسْمُرُ الْإِنْسَانُ مِنْ

د تختیا لہا تہ سترے کیری انسان (یعنی) د

دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَوْسَرْ

دعا غوثو د خیر تہ او کہ چرے اورسی حقہ تہ مصیبت نو نا امید کو دیک

قَنُوطٌ ﴿٢٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ

تندے تریو ہونگی وی۔ او کہ چرے او غور موتو انسان تہ رحمت زبونہ

ضَرَاءٍ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا إِلَىٰ وَمَا أَظُنُّ

د تکلیف تہ چہ رسیدے وی دہ تہ خطا وائی دے دا زما حق دے او گمان تہ کوؤم

۲۸۔ دایو علت دے د انکار د شرک تہ یعنی د دوی معبودان پہ د دوی نہ غائب
شی یعنی امداد لہے نیشتی رائے کہ بزرگان وی بوجدت تہ یہ لارشی او کہ تا کا
خلق وی تو ہم پہ دخیل و عابدانو تہ پہ دہہ شی او پل علت دادے چہ د تیختہ
طرف نیشتہ تو مجبوراً پہ د شرکاء تہ انکار کوئی۔ مَا لَهُمْ مَا حَرَفَ نَفِي دے
منع کوئی نیک د فعل دظنوا لہہ د عمل کو لو تہ۔

۲۹۔ دا اول زجر دے یعنی لکہ چہ یہ قیامت کیں د دے مشرک تو حال پہ بدل
شی نو دارنگ د دوی حال پہ دنیا کیں گدا و دؤ۔ یعنی انسان پہ حال د طلب د
خیر کیں ہر وخت زیاتے غواری سترے کیری او تہ مری پری اہمالو تہ اولاد ہر کس
د دنیا غواری او پہ حال د تکلیف کیں یعنی کہ چرے پودعا د خیر او تمنا د دنیا
یہ پورہ نشی نو د اللہ تعالیٰ تہ نا امیدی تیکارہ کوئی نو اللہ تعالیٰ سرہ مخالفت او دشمنی
شور و کپی۔

یوسر قنوط فرق د دے دواہر دادے چہ یوسر د زیرہ سرہ تعلق لری او
قنوط د ظاہر سرہ تعلق لری او اول حال د کافر دے لکہ یہ سورہ یوسف
سہ کیں او دویم حال د کمرہ دے لکہ یہ سورہ حجر سہ کیں۔

السَّاعَةِ قَائِمَةً ۖ وَلَئِنْ رَجَعْتَ إِلَىٰ رَبِّكَ

یہ قیامت پاندے قائمیدوئے او کہ چرے او کرجوئے شوم لہ خیل . رب تہ

إِنِّي لَإِنِّي عِنْدَهُ لَلْحُسْبَىٰ ۚ قُلْتُ رَبِّ

یقینا مالہ د فقہ سرہ خاخی خوشحالی دہ نو ضرور خیر بہ درکرو مونہ

الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا ۖ وَلَنْ يَقْنَنَهُمْ

کافرانو تہ پافقہ عملونو چہ دوی کریدی او خاخی اد بہ شکوکو مونہ دوی تہ

مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ۝ وَإِذَا أَنْعَمْنَا

د عذاب پیر سخت تہ - اد کلہ چہ نعمت اوکرو مونہ

عَلَىٰ الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ جَانِبَهُ ۚ وَإِذَا

پہ انسان پاندے نوح داپدی . او لرے کوی خیلہ دہہ او کلہ چہ

مَسَّهُ الشَّرُّ فَوَدَّ عَائٍ عَرِيضٍ ۝ قُلْ

اور سپیدی دہہ تہ مصیبت نو کاوند د دعا پنے وی - تہ اوایہ

سہ . دادویم تجردے پہ تاشکرے کولو د نعمت د الله تعالیٰ پہ درے طریقو سرہ اول
داچہ لیقولن ہذا یعنی دارماحق دے پہ الله تعالیٰ پاندے بسبب د علم او د عل
زما یعنی د الله تعالیٰ پہ ما پاندے ہیج احسان نیشہ دے یا مراد دادے چہما
ندرونہ د غیر الله دیرور کریدی او د هغوی د قبرونو م خدا متونہ کریدی نو
د هغ وچہ نہ زما نہ دا تکلیف لرے کیدال زماحق دے . دویم وَمَا أَكَلُ السَّاعَةِ
قَائِمَةً - دریم وَلَئِنْ رَجَعْتَ إِلَىٰ رَبِّكَ يَعْنِي رن خود قیامت تہ انکار کوی او بیا
وایی چہ پرواہم نیشہ چہ مالہ پہ دنیا کنن زما د حق د وچہ نعمتونہ ئے راکہ
دی نو دارنگ پہ الخرب کنن زماحق دے چہ مالہ پہ جنت او خوشحالی راکوی -
بیا دوہ جملو سرہ د دوی تخویف ذکر کوی جملہ اول کنن مطلب دادے چہ د
دوی د مشرکاتہ عملو نو حقیقت پاندے یہ ئے خیر کرم چہ دا بریاد دی او دویمہ
جملہ کنن دھتہ ناکارہ اعالو او اقوالو سخته سزایہ وی -

سہ . دادریم زجر دے پہ کلا و د کارو نو د انسان روستو د ذکر د اقوالو د دہہ تہ -
أَعْرَضَ وَنَأَىٰ جَانِبَهُ یعنی د حق متلو نہ مخ او کرجوی اولرے لرے ترینہ گرخی د
تکبر د وچہ نہ یا د دے دچہ نہ چہ د حق پرستو سرہ بدنام نشی -

أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ نَسْمٌ

خبر رکھنے مانتہ کہ چرے دی دا قرآن دے طرف دے اللہ تعالیٰ نہ بیا

كَفَرْتُمْ بِهِ مِنْ أَضَلِّ مِمَّنْ هُوَ فِي

کفر کوئے تاسو پہ دے ہاندے نو ٹوک لوئے کبراہ دے دے حقہ چاہے چہ حقہ پہ

بِشِقَاقٍ بَعِيدٍ ۵۲ سَتَرِيْهُمْ اِلَيْتِنَا فِي الْاِفَاقِ

دشمنی لڑے کیں وی ۔ نردے چہ اوہ خایہ موتی دوی تہ دیلوت خیل پہ غلو دے دنیا کیں

وَرَفِیْ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰی يَتَّبِعُوْنَ لَهْمُ اَنْتَ

او پہ نفسوتو دے دوی کیں نردے چہ شہ شکارہ پہ شہ دوی تہ چہ دا

فَاَدْعُوْا عَزْرَ رَبِّیْمْ ہر کلا چہ عرض رپتوالے پہ ذکر کرو نو معلومہ شوہ چہ طول
یہ پہ دیروئی خاکہ چہ ذکر کوم خیر عرض دی نو طول پہ دھقہ نہ دیروی او
مراد دے نہ کثرت دے ۔ عزریض کیں اشارہ دہ چہ دقہ یوحاجت بار بار ذکر
کوی نور حاجتو تہ داللہ تعالیٰ تہ نہ طلب کوی نو دیو خیر تکرار تہ عرض ویلے
کیری او دیرو حاجتو نو ذکر کولو تہ طول ویلے کیری او حاصل دے ایت
دادے چہ مشرک انسان پہ وخت دفرایخ او دتعمرو تو کیں خیل ریا تہ پیڑنی
او پہ وخت دسحق کیں اللہ تعالیٰ تہ اواز تہ کوی او دامضمون سورۃ یونس او
سورۃ نحل او سورۃ اسراء او سورۃ عنکبوت او سورۃ روم اولقمان کیں تیر شویکا۔
پہ سہ کیں دیو نوع انسان ذکر وڈ چہ حقہ مرتد دے او دلہ دبل نوع ذکر دے
چہ حقہ عام مشرک دے ۔

۵۲۔ دا خلورم زجر دے پہ انکار دقرآن سرہ ۔ اِنِّ کَانَ داپہ معنی د ادا
دے لیکن اُنّی ذکر کرے دے دیارہ دارخاء عتات یعنی چہ پہ وخت د
دعوت او د مناظرے کیں مخاطب لہ د فکر کولو موقع درکری او دانگے ورتہ
سست کری مِنْ أَضَلِّ داپہ خاکے دجزاء د ان شرطیہ کیں دے یعنی
جزاء پہ حقیقت کیں پتہ دہ حقہ دادہ السّم اضل الناس ۔
فِیْ شِقَاقٍ بَعِيدٍ انکار کول دقرآن نہ سرہ د علم تہ چہ دا حق دے
دے تہ شقاق ویلے کیری ۔

الْحَقُّ أَوْلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

حق دے ایہا تہ دے پورہ رب ستار پہ دے صفت سرہ چہ حق پہ ہر خیز باندے

شَهِيدٌ ۵۳ أَلَا إِنَّهُمْ فِي مَرِيضَةٍ مِنْ لِقَاءِ

حاضر ناظر دے - خبر شے یقیناً دوی پہ شک کیں دی د پیچھے

رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُخِيطٌ ۵۴

د رب خیل تہ خبر شے یقیناً حق ہر خیز لہہ راگبر دویکے دے -

۵۳۔ روستو د زجرو تہ ترغیب دے حق طرف تہ او مراد د آیات تہ دلیونہ عقلیہ دی او حق دہ قسم تہ دی یو دلیونہ اذاتی او دویم اتقی دے یا دا تخویف دے او مراد د آیات تہ واقعات د قومونو مخکونو دی چہ پہ مختلفو اطرافو د زمکہ کیں دھنوی کہیں بات موجود دی او فہ انفسہم تہ مراد مرضونہ او تکلیفوتہ بدئیہ دی اِنَّہ صمیر قرآن یا توحید یا رسول تہ راجع دے -

أَوْلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ دا اشارہ دہ دلیل دہی تہ چہ د الله تعالیٰ شہادت پہ حق باندے کافی دے نورو دلیونو تہ ضرورت نیستہ کہ دا خلق پوہیدے - اِنَّہ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ دا یدال دے د بریک تہ یعق د رب شہادت پہ توحید او پ صداقت د رسول او د قرآن باندے کافی شہادت دے لکہ کفی باللہ شہیدا - یا لام تعلیلہ مقدار دے یعق رب ستا کافی دے د پارہ د معبودیت او د حاجت روائی او د مصیبت تہ دے کولو حکم چہ حق پہ ہر خیز باندے حاضر ناظر دے او غیب دان دے او دا آخری دلیل عقلی دے پہ سورت کیں -

۵۴۔ روستو د اثبات د حق تہ پہ دلیونو سرہ پہ منکریتو باندے زجر دے او پہ لفظ د آلا سرہ یے ذکر کوی۔ اشارہ دہ چہ دے متکربینو شای کول بنکارہ دی او دارنگی احاطہ د الله تعالیٰ پہ ہر خیز باندے بنکارہ دہ او محیط کیں اشارہ دہ وعید او عذاب تہ د پارہ د متکربینو او احاطہ پہ قدرت او علم سرہ ہم مراد دہ -

ختم شو تفسیر د حَمْدُ السَّجْدَةِ پہ فضل د الله تعالیٰ سرہ -

سورۃ الشوری
۴۲ مکیۃ ۲۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آیاتھا ۵۳
کوتھا ۵

حَمْدٌ ۱ عَسَق ۲ كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ

اللہ تعالیٰ پوچھ دے یہ مراد کہ دے پاندے۔ دفعہ شان دہی رالیہی تاتہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورۃ شوریٰ اویل نومے سورۃ حم عسق دے

رہط دے سورۃ دما قبل سرہ پہ یرد وجوہ سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ
پہ تیر شوی سورۃ کیں تہہ صفات و د قرآن نو پہ دے سورۃ کیں تہہ صفات
دی د قرآن والو۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفہ سورۃ کیں زجر و معرضیت و
قرآن تہ او پہ دے سورۃ کیں دعوت دے فیصلہ کولو تہ پہ قرآن پاندے۔ دریمہ
وجہ دادہ چہ سورۃ مجیدہ کیں ترغیب و د دعوت الے اللہ تہ او پہ دے سورۃ کیں
د دعوت کو و تکی لٹس ذمہ وارے ذکر کو۔ خورمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفہ سورۃ
کیں بدو و پہ درے اقسام و د شرک پاندے نو پہ دے سورۃ کیں بد دے
پہ شرک فی الولایۃ والتصرف پاندے۔

دعویٰ دے سورۃ رد د شرک فی الولایۃ دے او د ولایت دہ

معنی دی تصرف او اختیار پہ کائناتو کیں دویمہ معنی اختیار د تشریح ریدی شیع
جوہول او داد دعویٰ پہ لفظ د ولایت او پہ مرادف د ہفہ سرہ نقیاً و اثباتاً
پہ دے آیاتو نو کیں دہ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰ ۱۰۰۱ ۱۰۰۲ ۱۰۰۳ ۱۰۰۴ ۱۰۰۵ ۱۰۰۶ ۱۰۰۷ ۱۰۰۸ ۱۰۰۹ ۱۰۱۰ ۱۰۱۱ ۱۰۱۲ ۱۰۱۳ ۱۰۱۴ ۱۰۱۵ ۱۰۱۶ ۱۰۱۷ ۱۰۱۸ ۱۰۱۹ ۱۰۲۰ ۱۰۲۱ ۱۰۲۲ ۱۰۲۳ ۱۰۲۴ ۱۰۲۵ ۱۰۲۶ ۱۰۲۷ ۱۰۲۸ ۱۰۲۹ ۱۰۳۰ ۱۰۳۱ ۱۰۳۲ ۱۰۳۳ ۱۰۳۴ ۱۰۳۵ ۱۰۳۶ ۱۰۳۷ ۱۰۳۸ ۱۰۳۹ ۱۰۴۰ ۱۰۴۱ ۱۰۴۲ ۱۰۴۳ ۱۰۴۴ ۱۰۴۵ ۱۰۴۶ ۱۰۴۷ ۱۰۴۸ ۱۰۴۹ ۱۰۵۰ ۱۰۵۱ ۱۰۵۲ ۱۰۵۳ ۱۰۵۴ ۱۰۵۵ ۱۰۵۶ ۱۰۵۷ ۱۰۵۸ ۱۰۵۹ ۱۰۶۰ ۱۰۶۱ ۱۰۶۲ ۱۰۶۳ ۱۰۶۴ ۱۰۶۵ ۱۰۶۶ ۱۰۶۷ ۱۰۶۸ ۱۰۶۹ ۱۰۷۰ ۱۰۷۱ ۱۰۷۲ ۱۰۷۳ ۱۰۷۴ ۱۰۷۵ ۱۰۷۶ ۱۰۷۷ ۱۰۷۸ ۱۰۷۹ ۱۰۸۰ ۱۰۸۱ ۱۰۸۲ ۱۰۸۳ ۱۰۸۴ ۱۰۸۵ ۱۰۸۶ ۱۰۸۷ ۱۰۸۸ ۱۰۸۹ ۱۰۹۰ ۱۰۹۱ ۱۰۹۲ ۱۰۹۳ ۱۰۹۴ ۱۰۹۵ ۱۰۹۶ ۱۰۹۷ ۱۰۹۸ ۱۰۹۹ ۱۱۰۰ ۱۱۰۱ ۱۱۰۲ ۱۱۰۳ ۱۱۰۴ ۱۱۰۵ ۱۱۰۶ ۱۱۰۷ ۱۱۰۸ ۱۱۰۹ ۱۱۱۰ ۱۱۱۱ ۱۱۱۲ ۱۱۱۳ ۱۱۱۴ ۱۱۱۵ ۱۱۱۶ ۱۱۱۷ ۱۱۱۸ ۱۱۱۹ ۱۱۲۰ ۱۱۲۱ ۱۱۲۲ ۱۱۲۳ ۱۱۲۴ ۱۱۲۵ ۱۱۲۶ ۱۱۲۷ ۱۱۲۸ ۱۱۲۹ ۱۱۳۰ ۱۱۳۱ ۱۱۳۲ ۱۱۳۳ ۱۱۳۴ ۱۱۳۵ ۱۱۳۶ ۱۱۳۷ ۱۱۳۸ ۱۱۳۹ ۱۱۴۰ ۱۱۴۱ ۱۱۴۲ ۱۱۴۳ ۱۱۴۴ ۱۱۴۵ ۱۱۴۶ ۱۱۴۷ ۱۱۴۸ ۱۱۴۹ ۱۱۵۰ ۱۱۵۱ ۱۱۵۲ ۱۱۵۳ ۱۱۵۴ ۱۱۵۵ ۱۱۵۶ ۱۱۵۷ ۱۱۵۸ ۱۱۵۹ ۱۱۶۰ ۱۱۶۱ ۱۱۶۲ ۱۱۶۳ ۱۱۶۴ ۱۱۶۵ ۱۱۶۶ ۱۱۶۷ ۱۱۶۸ ۱۱۶۹ ۱۱۷۰ ۱۱۷۱ ۱۱۷۲ ۱۱۷۳ ۱۱۷۴ ۱۱۷۵ ۱۱۷۶ ۱۱۷۷ ۱۱۷۸ ۱۱۷۹ ۱۱۸۰ ۱۱۸۱ ۱۱۸۲ ۱۱۸۳ ۱۱۸۴ ۱۱۸۵ ۱۱۸۶ ۱۱۸۷ ۱۱۸۸ ۱۱۸۹ ۱۱۹۰ ۱۱۹۱ ۱۱۹۲ ۱۱۹۳ ۱۱۹۴ ۱۱۹۵ ۱۱۹۶ ۱۱۹۷ ۱۱۹۸ ۱۱۹۹ ۱۲۰۰ ۱۲۰۱ ۱۲۰۲ ۱۲۰۳ ۱۲۰۴ ۱۲۰۵ ۱۲۰۶ ۱۲۰۷ ۱۲۰۸ ۱۲۰۹ ۱۲۱۰ ۱۲۱۱ ۱۲۱۲ ۱۲۱۳ ۱۲۱۴ ۱۲۱۵ ۱۲۱۶ ۱۲۱۷ ۱۲۱۸ ۱۲۱۹ ۱۲۲۰ ۱۲۲۱ ۱۲۲۲ ۱۲۲۳ ۱۲۲۴ ۱۲۲۵ ۱۲۲۶ ۱۲۲۷ ۱۲۲۸ ۱۲۲۹ ۱۲۳۰ ۱۲۳۱ ۱۲۳۲ ۱۲۳۳ ۱۲۳۴ ۱۲۳۵ ۱۲۳۶ ۱۲۳۷ ۱۲۳۸ ۱۲۳۹ ۱۲۴۰ ۱۲۴۱ ۱۲۴۲ ۱۲۴۳ ۱۲۴۴ ۱۲۴۵ ۱۲۴۶ ۱۲۴۷ ۱۲۴۸ ۱۲۴۹ ۱۲۵۰ ۱۲۵۱ ۱۲۵۲ ۱۲۵۳ ۱۲۵۴ ۱۲۵۵ ۱۲۵۶ ۱۲۵۷ ۱۲۵۸ ۱۲۵۹ ۱۲۶۰ ۱۲۶۱ ۱۲۶۲ ۱۲۶۳ ۱۲۶۴ ۱۲۶۵ ۱۲۶۶ ۱۲۶۷ ۱۲۶۸ ۱۲۶۹ ۱۲۷۰ ۱۲۷۱ ۱۲۷۲ ۱۲۷۳ ۱۲۷۴ ۱۲۷۵ ۱۲۷۶ ۱۲۷۷ ۱۲۷۸ ۱۲۷۹ ۱۲۸۰ ۱۲۸۱ ۱۲۸۲ ۱۲۸۳ ۱۲۸۴ ۱۲۸۵ ۱۲۸۶ ۱۲۸۷ ۱۲۸۸ ۱۲۸۹ ۱۲۹۰ ۱۲۹۱ ۱۲۹۲ ۱۲۹۳ ۱۲۹۴ ۱۲۹۵ ۱۲۹۶ ۱۲۹۷ ۱۲۹۸ ۱۲۹۹ ۱۳۰۰ ۱۳۰۱ ۱۳۰۲ ۱۳۰۳ ۱۳۰۴ ۱۳۰۵ ۱۳۰۶ ۱۳۰۷ ۱۳۰۸ ۱۳۰۹ ۱۳۱۰ ۱۳۱۱ ۱۳۱۲ ۱۳۱۳ ۱۳۱۴ ۱۳۱۵ ۱۳۱۶ ۱۳۱۷ ۱۳۱۸ ۱۳۱۹ ۱۳۲۰ ۱۳۲۱ ۱۳۲۲ ۱۳۲۳ ۱۳۲۴ ۱۳۲۵ ۱۳۲۶ ۱۳۲۷ ۱۳۲۸ ۱۳۲۹ ۱۳۳۰ ۱۳۳۱ ۱۳۳۲ ۱۳۳۳ ۱۳۳۴ ۱۳۳۵ ۱۳۳۶ ۱۳۳۷ ۱۳۳۸ ۱۳۳۹ ۱۳۴۰ ۱۳۴۱ ۱۳۴۲ ۱۳۴۳ ۱۳۴۴ ۱۳۴۵ ۱۳۴۶ ۱۳۴۷ ۱۳۴۸ ۱۳۴۹ ۱۳۵۰ ۱۳۵۱ ۱۳۵۲ ۱۳۵۳ ۱۳۵۴ ۱۳۵۵ ۱۳۵۶ ۱۳۵۷ ۱۳۵۸ ۱۳۵۹ ۱۳۶۰ ۱۳۶۱ ۱۳۶۲ ۱۳۶۳ ۱۳۶۴ ۱۳۶۵ ۱۳۶۶ ۱۳۶۷ ۱۳۶۸ ۱۳۶۹ ۱۳۷۰ ۱۳۷۱ ۱۳۷۲ ۱۳۷۳ ۱۳۷۴ ۱۳۷۵ ۱۳۷۶ ۱۳۷۷ ۱۳۷۸ ۱۳۷۹ ۱۳۸۰ ۱۳۸۱ ۱۳۸۲ ۱۳۸۳ ۱۳۸۴ ۱۳۸۵ ۱۳۸۶ ۱۳۸۷ ۱۳۸۸ ۱۳۸۹ ۱۳۹۰ ۱۳۹۱ ۱۳۹۲ ۱۳۹۳ ۱۳۹۴ ۱۳۹۵ ۱۳۹۶ ۱۳۹۷ ۱۳۹۸ ۱۳۹۹ ۱۴۰۰ ۱۴۰۱ ۱۴۰۲ ۱۴۰۳ ۱۴۰۴ ۱۴۰۵ ۱۴۰۶ ۱۴۰۷ ۱۴۰۸ ۱۴۰۹ ۱۴۱۰ ۱۴۱۱ ۱۴۱۲ ۱۴۱۳ ۱۴۱۴ ۱۴۱۵ ۱۴۱۶ ۱۴۱۷ ۱۴۱۸ ۱۴۱۹ ۱۴۲۰ ۱۴۲۱ ۱۴۲۲ ۱۴۲۳ ۱۴۲۴ ۱۴۲۵ ۱۴۲۶ ۱۴۲۷ ۱۴۲۸ ۱۴۲۹ ۱۴۳۰ ۱۴۳۱ ۱۴۳۲ ۱۴۳۳ ۱۴۳۴ ۱۴۳۵ ۱۴۳۶ ۱۴۳۷ ۱۴۳۸ ۱۴۳۹ ۱۴۴۰ ۱۴۴۱ ۱۴۴۲ ۱۴۴۳ ۱۴۴۴ ۱۴۴۵ ۱۴۴۶ ۱۴۴۷ ۱۴۴۸ ۱۴۴۹ ۱۴۵۰ ۱۴۵۱ ۱۴۵۲ ۱۴۵۳ ۱۴۵۴ ۱۴۵۵ ۱۴۵۶ ۱۴۵۷ ۱۴۵۸ ۱۴۵۹ ۱۴۶۰ ۱۴۶۱ ۱۴۶۲ ۱۴۶۳ ۱۴۶۴ ۱۴۶۵ ۱۴۶۶ ۱۴۶۷ ۱۴۶۸ ۱۴۶۹ ۱۴۷۰ ۱۴۷۱ ۱۴۷۲ ۱۴۷۳ ۱۴۷۴ ۱۴۷۵ ۱۴۷۶ ۱۴۷۷ ۱۴۷۸ ۱۴۷۹ ۱۴۸۰ ۱۴۸۱ ۱۴۸۲ ۱۴۸۳ ۱۴۸۴ ۱۴۸۵ ۱۴۸۶ ۱۴۸۷ ۱۴۸۸ ۱۴۸۹ ۱۴۹۰ ۱۴۹۱ ۱۴۹۲ ۱۴۹۳ ۱۴۹۴ ۱۴۹۵ ۱۴۹۶ ۱۴۹۷ ۱۴۹۸ ۱۴۹۹ ۱۵۰۰ ۱۵۰۱ ۱۵۰۲ ۱۵۰۳ ۱۵۰۴ ۱۵۰۵ ۱۵۰۶ ۱۵۰۷ ۱۵۰۸ ۱۵۰۹ ۱۵۱۰ ۱۵۱۱ ۱۵۱۲

وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ

او ہفہ کسانو۔ تہ چہ ستانہ مخین دی اللہ تعالیٰ چہ زورادر

الْحَكِيمُ ۳ لَكَ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

او حکمت والا دے۔ خاص دہفہ پہ واک کیں دی ہفہ۔ چہ یہ اسمانو کیں دی اولہف حہ چہ یہ زمکہ کیں دی

وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ۴ تَكَادُ السَّمُوتُ

او ہفہ پور تہ اولوے شان والا دے۔ نردے دی اسمانو تہ

تفسیر

۱۔ دامقطعات دی پہ شان د کھلیعص، ہفہ ہم خماسی و و او داهم۔ لیکن کھلیعص پیوست لیکے شوے دے او دا دہیرو قاریانو پہ نیز جدا جدا دے یعنی حم، عسق۔ ددے یو وجہ دادہ چہ ہفہ یوایت دے او دا دواہ ایاتونہ دی۔ دویمہ وجہ دادہ چہ ددے سورت نور امثال مخین اوروستو کیں حم دے نو پہ دے کیں یے ہم خم جدا اولیکو۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ کھلیعص کیں اتفاق دے چہ ہفہ حروق تہبی مقطعات دی او ہرچہ دادے نو بعض اہل علمو دا د حروفوتہ شمار لے تہ دی او حم یے فعل گرخو لے دے۔ او د دے مفرداتو پہ مرکب ماخذو تو مفسرینو دیر اقوال نقل کرے دی غورہ قول دے کیں ہم ہفہ دے چہ یہ نورو مقطعاتو کیں ذکر شویداے۔

۲۔ پہ دے ایت کیں ترغیب دے قرآن تہ چہ دا وحی دہ د اللہ تعالیٰ پشان دوحی د انبیاء ساقینو او پہ دے کیں جواب داو لے شیہ دے۔ شبہہ د متکونو داوہ چہ دے پیغمبر د دا سے خیز دعویٰ کرے دہ چہ ددہ تہ رواندے ہیچا نہ دہ کرے مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْيَوْمِ الْآخِرَةِ۔ اوس ہم چہ خوک دعوت توحید تہ ورکوی نو پہ ہفہ یاندے ہم دا سے اعتراض کیہی۔ حاصل جواب دادے چہ دانوے غیز او نوے خبرہ تہ دہ بلکہ مخین انبیاء علیہم السلام تہ ہم دا سے رافہ وہ کدالک اشارہ دہ ہفہ ایاتو او سورتو نو تہ چہ ددے سورت نہ مخین نازل شویدی او یوحی پہ معنی دہ ماضی دے حکمہ چہ من قبلك ورپے ذکر دے لیکن صیقہ د مضارع ذکر کرہ حکمہ چہ دہی صلی اللہ علیہ وسلم پہ ژوند کیں ہفہ تہ وحی جاری وہ بعض مفسرین د ذلک مشار الیہ حم عسق گرخو لے دے۔

۳۔ پہ دے ایت کیں اثبات د تصرف او ولایت دے د اللہ تعالیٰ د پارہ او رد

يَتَقَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِمْ ذَلَّلْتُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ يُسَبِّحُوْنَ

چہ او سے چوی ذہ طرف تہ او ملائکہ تسبیح داتی

بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِ

سورہ دحبیب ذہ رب خیل تہ او بخنہ غواری ہفتہ چالہ چہ یہ زمکہ کین دی

اَلَا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝

خبر شہ یقیناً اللہ تعالیٰ ہفتہ بخنہ کوڈیکہ رحم کوڈیکہ دے ۔

د شرک فی التصرف دے او داد ہفتہ وحی خلاصہ دہ چہ مخکن ایت کین کوہ
ذکر شہ نوڈ تہ وحی حاصل توحید دے ۔

سہ۔ یہ دے ایت کین قباحت د شرک ذکر کوی چہ ہفتہ سبب ذخرایہ د عالم
دے او عظمت شان د توحید چہ ہفتہ سبب د امن د دنیا دے۔ منی فَوْقِهِمْ مِنْ
ذِیَارَہ د ابتدا دے یعنی دانقطار یہ شوروشی د ہر ہفتہ السمان تہ چہ اوچت د
یہ بل السمان یاندے توفیر راجح دے اسمانوتہ یا ضمیر راجح دے زمکو تہ یا
راجح دے جماعتونو د مشرکینوتہ او علت د انقطار ذکر دے یہ سورہ مریم ۱۹
کین۔ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُوْنَ داجواب د سوال دے چہ ہرکلمہ سبب دانقطار موجود
دے نوولے انقطار تہ دے واقع شوے حاصل جواب دادے چہ مانع د دے
تہ تسبیح او حمد او استغفار دے یعنی ذکر د اللہ تعالیٰ پہ توحید سرہ او ہرکلمہ
چہ صرف د اسمانوتہ ذکر شویدے نوڈ ہفتہ او سیدونکی صرف ملائکہ دی نوڈ دے
وجہ تہ د ملائکہ تسبیح بے خاص ذکر کرہ نو اشارہ دہ چہ د زمکہ دانشقاق تہ د
بیج کید لوڈ پیارہ د انسانانو مؤحدینو ذکر د توحید دے او دیتہ یوحنا یث کین
اشارہ دہ چہ لَا تَقُوْمُ السَّاعَةُ حَتّٰی لَا یُقَالَ فِی الْاَرْضِ اللّٰهُ اللّٰهُ یعنی قیامت
بہ ہلہ قائم کیری چہ د زمکہ تہ توحید د اللہ تعالیٰ ختم شہ۔ لِمَنْ فِی الْاَرْضِ
د دے تہ مراد صرف مؤمنان دی لکہ یہ سورہ مؤمن سک کین تیر شویدی
لیکن ہرکلمہ چہ بقا او امن د زمکہ پہ سبب د مؤمنانو دے نو گویا کہ زمکہ والد
صرف دوی دی یعنی ذکر د عام دے او مراد تربیتہ خاص دے یا مراد استغفار
تہ تاخیر د عذاب دے۔ اَلَا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ د اشارہ دہ استجابت د
استغفار د ملائکہ تہ چہ اللہ تعالیٰ بے قیلوی پہ مغفرت سرہ د رحمت تہ۔ او
بعضو اہل لطائف ویلے دی چہ د دے ایت پہ اول کین ذکر د ہیبت او د رب د
اوپہ اخر کین ذکر د رحمت او د لطف دے ۔

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ

ار مہ کسان چہ نیولے دی یوا ذ اللہ تعالیٰ تہ مدد کاران اللہ تعالیٰ

خَفِیْطٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ

ساتھ کوونکے ددوی دے او تہ تہ ی دی باندے

يُوكِيلٍ ۝ وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

ذمہ وار اد دفعہ شان د حق کریدہ مونو تاتہ

قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّنُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ

قرآن ذ عربی ژبے دے وے دنیا چہ دیرہ مذکرے اصل دکھوتہ اد

حَوْلَهَا وَنُنذِرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ لَا رَبَّ فِيهِ

چاپیرہ ڈھختہ او اوپر وے خاقولہ ددرخ ذ جمع کیدالوتہ چہ شک نیشہ یہ ہفت کین

فَرِيقٍ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٍ فِي السَّعِيرِ ۝

یودلہ بہ یہ جنت کین دی او بلہ بلہ بہ یہ بل شوی ادر کین وی۔

۱۔ یہ دے ایت کین زچہ دے یہ شرک فی الولایتہ باندے اوتسلی دہ رسول اللہ صلی علیہ وسلم تہ چہ اللہ تعالیٰ ددوی د حال توتہ خیر دے کہ توفیق ذ توبے ورکوی او کہ نہ ورکوی لیکن یہ تاباندے ہیج ذمہ واری نیشہ۔ اُولِیَاءَ مراد دے تہ اختیار مند او والد ار ذ نفیج وضرری او دارنگ اختیار مند ذ احکامو شرعیو گزول۔

۲۔ د اہم تسلی دہ چہ تہ وکیل تہ یے لیکن انذار کوونکے یے یہ وحی سرہ اوپر ذ کین صداقت ذ قرآن دے چہ یہ دے کین احکام شرعیہ شتہ نور و اولیاؤ تہ ضرورت نیشہ۔ وَمَنْ حَوْلَهَا مراد دے تہ تولہ دنیا دہ دادلیل دے چہ آخری نبی ذ تولے دنیا دپارہ پیغمبر دے نوڈ ہفتہ تہ روستو بل پیغمبر جو پیدالوتہ ضرورت نیشہ۔ وَنُنذِرُ اول انذار نہ مراد توحید تہ دعوت دے او دویم انذار سرہ مراد ذ قیامت اقبات دے۔ فَرِيقٍ فِي الْجَنَّةِ یعنی ذ انذار تہ روستو بہ بعض خلق ایمان راوری او بعض بہ انکار کوی او دارنگ ذ جمع کولوتہ روستو بہ تقسیم تنی جنتہ او جہنم تہ یعنی ہیشہ یہ یہ یوحائے کین جمع تہ وی۔

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً

اد کہ چہ غوشتے اللہ تعالیٰ تو گرخواے بہ یے وو دوی یوہ دلہ

وَلَكِنْ يَدْخُلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ

لیکن داخلی چالوہ چہ اد غواہی بہ رحمت خیل کین

وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ دَلِيلٍ وَلَا نَصِيرٍ ۝

او ظالمان خلق نیستہ دوی لرہ ہموک۔ یج کوؤنک اد نہ مددگار۔

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۚ قُلْ

ایا نیولے دی دوی یوا ذ اللہ تعالیٰ نہ مددکاران تو ارلہ تعالیٰ خام

هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ

ہوہ مددگار دے اد ہوہ بہ ژوندی کوی مری او ہوہ

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ

ھر خیز بانداے قدرت والا دے۔ او ہوہ چہ اختلاف کوئے تاسو پہ ہوہ کین

۱۔ دا جواب د سوال دے چہ ہرکہ قرآن پورہ ہدایت دے او نبی صلی اللہ علیہ وسلم کامل انذار کوؤنک دے نو داخلی بول ولے ایمان تہ راہری حاصل جواب دادے چہ اختیار د ہدایت ذ اللہ تعالیٰ سرہ دے۔ وَالظَّالِمُونَ یہ دے کین اشارہ دہ سبب تہ چہ کوم خلق یے د ہدایت تہ ہروم گرخواے دی دے سبب ظلم او عناد د ہوہ خلقو دے۔

۲۔ دا ہم زجر دے پہ شرک فی الوریہ بانداے پہ اولہ جملہ کین او حصہ ولایت دے ذ اللہ تعالیٰ دیارہ پہ دویمہ جملہ کین او دا متعلق دے ذ مَا لَهُمْ مِنْ دَلِيلٍ ۝ سرہ چہ پہ مخکین ایت کین ذکر شویدے۔ قُلْ اللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ حَقِّ دَقَاء د لالت کوی پہ شرط مقدار بانداے کہ چرے دوی ولی برحق غواہی تو صرف اللہ تعالیٰ دے وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ دا دلیل د ما قبل دے یعنی عجیبہ لوئے تصرف چہ بعث بعد الموت دے او قدرت پہ ہر خیز بانداے دا ذ اللہ تعالیٰ صفت دے دا صفتونہ د دوی پہ اولیاؤ کین نیستہ تو ذ اللہ تعالیٰ سرہ شریک نشی کیدے۔

مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذِكْرُ اللَّهِ

چہ ہر خدہ دی تو فیصلہ دہے (اور مقرر ہوئے) اللہ تعالیٰ تہ دے ذات اللہ تعالیٰ

رَبِّیْ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ اُنِيبُ ①

ربا زما دے یہ حقہ پاندے مائیں سپا لے دے او خاص حقہ تہ در گزرم -

فَاِطِرُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ جَعَلْ لَّكُمْ مِّنْ

اول پیدا کوونے د اسفانوی او د زمیک دے جو پر کوبیدی تاسو لڑو

اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا

ستاسو د جنس تہ جو لے او د خاروؤ تہ ہم جو لے

سنا۔۔۔ یہ دے کہیں رد دے یہ شوق فی التحکیم پاندے او عطف دے یہ رد
د شرک فی الولاية پاندے چہ یہ مخکس ایت کہیں دے او دا جواب دے دے
دویمہ شبہ حقہ دادہ چہ متکربن وائی چہ دا تہ چہ کوے مسئلہ د توحید کو
دازمونہ د کتابون تہ مخالف دی زمونہ کتابون کہیں خو د شرک د جواز د پاره دی جزئیات
دی، دا اعتراض یہ یہود او نصاریٰ یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پاندے کوؤ او
مشرکین عرب تہ یہ لے خود لو او اس ہم باطل پرست خلق دا اعتراض کو
حاصل جواب دادے چہ د تمام اختلافات تو فیصلہ یہ یہ کتاب د اللہ تعالیٰ او یہ
سنت د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ کوو۔ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ نیشاپوری
یہ تفسیر کہیں لیکھ دی چہ دا حکم بقول امت تہ شامل دے ترقیامتہ پورے
یعنی (تھا کما الے اللہ ورسولہ) فیصلہ اللہ تعالیٰ او د حقہ رسول تہ پیش
کوئے او قرطبی وائی چہ امور او احکام شرعیہ اغستے کیری بقول د بیان د
اللہ تعالیٰ تہ۔ ایت کہیں اشارہ دہ رد د تقلید باطل تہ یعنی چہ خوک دیو سہری
یاد یو کتاب خبرہ کتاب د اللہ تعالیٰ او سنت د رسول تہ نہ پیش کوئی او
ہمے بے دلیلہ لے متی او چہ دلیل ورتہ یشکارہ شی نو بیا ہم حقہ خبرہ تہ پر پوری
ذِکْرُ اللَّهِ رَبِّیْ دا علت د ماقبل دے یہ درے طریقو سرہ اولہ دا چہ فیصلہ
یہ اللہ تعالیٰ د دے وچہ تہ پیش کوو چہ حقہ زمونہ رب دے دویمہ طریقہ
دا چہ توکل یہ بقول امور کہیں یہ اللہ تعالیٰ پاندے دے نو یہ احکامو کہیں
ہم د حقہ یہ فیصلہ پاندے اعتماد دے دریمہ طریقہ دا چہ یہ ہر وقت اوکار
کہیں اللہ تعالیٰ تہ زمونہ رجوع دہ نو یہ ہر حکم کہیں بہ ضرور د حقہ کتاب تہ رجوع
کوو۔

يَذَرُكُمْ فِيهِ لَئِيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۚ

خوره دى تاسو لره په دے انتظام كېن نېشته دهغه پشان هېڅ څيز

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝ ۱۱ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوٰتِ

او هغه هر څه اورى هر څه ويني - ځاښ هغه لره كمپاي ته د اسمانونو

وَالْاَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ

او د زمكه دى فراخوى رږزى چه چا لره او خواړى

وَيَقْدِرُ اِنَّكَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝ ۱۲

او ټينگو يقيتاً هغه په هر څيز باندې عالم دے .

بلا سلك - دا عقلى دليلونه دى په رد د شرك في الولاية والحكم باندې په لس جملو سره اول ايت كېن شپږ جملې دى او په دويم كېن څلور جملې دى حاصل يې دادې چه تصرف كوونكې په پيدائش د اسمانونو او زمكه او د ازواجو په انسانانو او څارو كېن صرف الله تعالى دے او بغير د حاجت نه اسبابو ته او اختيار من د څزانو او د رزق په فراخولو او تنگولو سره او په هر څيز باندې علم لرونكې صرف الله تعالى دے نو دهغه سره په ولايت او حكم كېن شريك مه جوړوئ.

يَذَرُكُمْ دا قايده د تزويج (نكاح كولو) ذكر كوي چه افزائش د نسل دے دا دليل دے چه هر هغه منصوبه چه په هغه كېن نسل كشي كېږي د حكمت د تزويج نه مخالفت كول دى او دانا جائز ده - **فِيهِ ضَمِيرُ جَعَلَ** مصدر ته راجع دے مراد تربيت د تدبير د زوجيت دے - **لَئِيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ** په دے كېن اشاره ده چه الله تعالى په دے تصرفاتو كېن اسبابو ته هتاج نه دے پشان د مخلوق او دارنگ په مخلوق كېن هڅوك د الله تعالى سره په تصرفاتو د الوهيت كېن مشابه او مماثل نشي كيداى نو په دے جمله كېن تقى ده د تشبيه د الله تعالى د مخلوق سره او تقى ده د اشراك د مخلوق د الله تعالى سره او دا پوره مقصد د توحيد دے - د دے وجه د تفرېقي د بعض علماؤ نه نقل كړيدى چه توحيد اثبات د داسې ذات دے چه ته دے مشابه د نورو ذواتو سره او نه خالى دے د صفاتو ته او د واسطې ته يې نقل كړيدى چه نېشته پشان د ذات د الله تعالى بل ذات او نېشته پشان د نومونو د هغه د بل چا نوم او نېشته پشا د فعل د هغه هېڅ فعل او نېشته پشان د صفت د هغه كېل چا صفت مگر كه وي نو صرف موافقت لفظيه به وي او پاك دے (پاتې په بل مخ)

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا

(دینکار) مقرر کریں گے تاسو لہو دین نہ ہفہ چہ پوچ حکم کے کرڈو یا ہفہ سورہ نوح علیہ السلام

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ

او ہفہ چہ دسی کرے دہ مونڈ تاتہ او ہفہ چہ پوچ حکم کرے دو مونڈو یا ہفہ سورہ

ذات د اللہ تعالیٰ د صفات حادثہ نہ لکہ چہ د حادث د پارہ صفت قدیمہ محال دے
او دا عقیدہ د اہل حق والسنۃ والجماعۃ دہ۔

معلومہ شوہ چہ دا الیت رد دے پہ مشیہو او مجیمو باندے چہ ہفوی د اللہ تعالیٰ
د پارہ صفات د لہس او سترگے او پورتنہ والے او پہ عرش باندے کیتا ستل وقبرہ
ثابتہ وی او وائی چہ دا صفتو نہ بالکل د مخلوق د صفتو نویشان دی او خوگ
ورلہ د دے تشبیہ سورہ جبیم ہم د مخلوق پشان ثابتہ وی او دا باطلہ عقیدہ دہ۔
او کہ خوگ د اللہ تعالیٰ د دے صفتو نو نہ انکار کوی پہ طریقہ د تاویل جہمپہ او
منکرین صفات نو ہفہ ہم صریح گمراہ دے۔ صحیح مذاہب د سلف صالحین دے
چہ د اللہ تعالیٰ د پارہ ہفہ صفتو نہ ثابتوی چہ اللہ تعالیٰ خان لہ پہ قرآن کریم
کین او نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ احادیث صحیحہ کین ہفہ لہ ثابت کرے دی
بغیر د تمثیل او تشبیہ نہ د مخلوق سورہ او بغیر د تاویل نہ یعنی د ہفہ ظاہر حقیقی
معانی مراد دی چہ د ید معنی لہس د عین معنی سترگہ دہ او کیفیت د ہفہ مونڈ نہ
معلوم نہ دے او تپوس د کیفیت د ہفہ بدعت دے۔ (سوال) مقصد خودا

دے چہ د اللہ تعالیٰ مثل نیشہ او د دے چلے معنی دادہ چہ د اللہ تعالیٰ د مثل مثل
نیشہ یعنی مثل یے شتہ ؟ (جواب) پہ دیرو وجوہو سورہ دے اولہ وجہ لہ
زیات د پارہ د تاکید دے یعنی د اللہ تعالیٰ مشابہ نہ پہ حرف سورہ د کرکیدے شی
او نہ پہ اسم سورہ (حرف کافی اولفظ د مثل) دویمہ وجہ دا دہ چہ مثل پہ معنی د ذات
سورہ دے دریمہ وجہ دادہ چہ مثل پہ معنی د صفت سورہ دے خلو رمہ وجہ دادہ
چہ پہ دے چلے سورہ نقی د مثل پہ طریقہ د استدلال سورہ دہ حاصل یے دا دے
کہ فرض کرے شی چہ د اللہ تعالیٰ مثل شتہ نو اللہ تعالیٰ بہ د ہفہ مثل وی او قطعی
فیصلہ دادہ رہے دے جملہ کین) چہ د اللہ د مثل مثل نیشہ نو لازماً معلومہ
شوہ چہ د ہفہ مثل خوہد و شتہ دے نہ۔ لہ مقالیئہ النمل و الدروس مقالید
کفیلانے دی لیکن ظاہرہ خبرہ دہ چہ مالک د کفیرا نو مالک د خزانو دی نو مراد تریہ
کفیلانے د خزانو دی دارنگ سورہ زمر ص ۶۳ کین تیر شویدی۔

إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا

ابراہیم اور موسیٰ اور عیسیٰ علیہم السلام تہ چہ کھک اور چلوئے

الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ

دین اور نہ ملے جو روئے پہ دے کیں کھان دے پہ مشرکوں بات

مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ

مہ دین چہ تہ پلن کوئے دوی ہف تہ اللہ تعالیٰ را کھی دین تہ ہفہ چہ لہ

مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿۱۳﴾

چہ ادغوری اور ہدایت و رکوی دے تہ ہفہ چہ لہ چہ حق تہ و رکوی ۔

۱۳۔ پہ دے کیں دلیل و ہی دے پہ رد شرک فی الولایۃ والحکم باندے یعنی اختیار دے تشریع دے احکام و صرف دے اللہ تعالیٰ سرہ دے او دامتعلق دے دے فحکمہ الے اللہ سرہ او دارنگ توحید شرع دے اللہ تعالیٰ دہ پہ پو لو امت و تو کیں نو دے ہفہ خلق مہ کوئے دا دلیل دے چہ شارع دے احکام و صرف اللہ تعالیٰ دے او انبیاء علیہم السلام دے شرع بیان کوؤنکی دی ۔ شرع لکم من الدین من بیان دے دے ما روستنی دے پارہ یعنی دین دے سابقین و انبیاء علیہم السلام و ستاسو دے پارہ اللہ تعالیٰ لہ مقرر کرے دہ پہ دے کیں اشارہ دہ چہ زمونہ پہ دین کیں پہ ذریعہ دے قرآن او حدایت سرہ وضاحت او ظہور دے مخفوت پہ نسبت سرہ دے دے دے وچ نہ زمونہ ملت تہ الملة البيضاء لیلہا کتھا رہا لیلہا ویلہ شوے دے ما وھی پہ نوکھا اشارہ دہ چہ اول تشریحی پیغمبر نوح علیہ السلام و وبعثی چہ توحید او نور احکام شرعیہ لے راوے دی سرہ دے مقابلہ کولو نہ دے مخالفین سرہ او پہ حدیث دے شفاعت کیں ہم راغلے دی چہ نوح علیہ السلام تہ یہ پہ قیامت کیں دے شفاعت طلبکاران وائی ائت اول رسول یتکلم اللہ الی الارض او ادم علیہ السلام خواول ہی دے لیکن یہ ہفہ وخت کیں مخالفین دے توحید او دے شرع موجود نہ وو ۔ والذی اوحینا الیک داعطف دے پہ لفظ دے ما باندے ۔ دین دے نوح علیہ السلام لے اول ذکر کرو اشارہ دہ چہ دا نور دین دے بیا ورسے دین دے آخری نبی صلی اللہ علیہ وسلم ذکر کرو اشارہ دادہ چہ دا آخری دین دے نواول او آخری روئے ذکر کرل او بیا لے دے مینے دیو تہ ذکر کرل تو معلومہ شوہ ر پاتے پہ یل مخ)

مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لِّقَضَىٰ بَيْنَهُمْ

دے طرف دے رب سنا تہ تر تہ تہ مقررے پورے تو فیصلہ یہ شویہ پہ مہج دے دوی کیں

وَإِنَّ الَّذِينَ أُوْرَتْهُمُ الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ

او یقینا ہفتہ گسان چہ پاتے کپے شویہ دوی تہ کتاب ر دستو دے مشرانو تہ

لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَرْيَبٌ ۖ فَلْيُزَكِّهِمْ

خانا پہ شک کیں دی دے تہ پوخ شک نو دے دپارہ تہ دعوت کوہ

۱۲۔ پہ دے ایت کیں جواب دے دے دریمے شبہ ہفتہ دادہ چہ تاسو چہ دعوت در کوئے کوم دین تہ دے تہ پیر علماء مخالفت کوی تو معلومی پری چہ دا دین صحیح تہ دے ؟ حاصل دے جواب دادے چہ مخالفت دے علماء تہ اعتبار تہشتہ ٹککہ چہ دے دوی تفرق او اختلاف دے علم او دلیل تہ مخالف ہم دے او دارنگ دے دوی مخالفت پہ ضد او عناد باندے پتا دے ۔ او پہ دے ایت کیں زجر دے تفرق پیدا کوؤ نکو تہ او ہم دارنگ پہ سورۃ بقرہ سنو العمران سلا او سورۃ بیتہ س او جاثیہ س کیں دے پہ قرینہ دے غہ ایا تو نو سرہ معلومی متفرقین تہ مراد اہل علم دی ۔

او دے عوامو دینی اختلاف تہ تفرق تہ ویلے کیسی ٹککہ چہ فرقہ جوہول دے علماء کار دے عوام خوصرف مخالفت کوی ۔ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ ۙ مِنْهُ داجواب سوال دے چہ دوی کہ چرے پہ باطلہ باندے وی تو عذاب وریاندے ولے تہ راجی اِلٰی أَجَلٍ مُّسَمًّى دلتہ لفظ دے پتا خیر ہم پتا دے ۔

وَإِنَّ الَّذِينَ أُوْرَتْهُمُ الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ مراد دے تہ ہفتہ عوام او نیمگری ملایان دی چہ دے کتاب وارتان دی یعنی پورہ علم یے تہ دے حاصل کپے لَفِي شَكٍّ مِنْهُ ضمیر دے متہ راجع دے دین دے توحید تہ چہ مخکیں ایت کیں ذکر شویہ یامین اجلیہ دے او ضمیر راجع دے تفرق دے علماء دے دوی تہ ، حاصل دادے چہ غیو ملایانو دے ضد او عناد دے وجہ تہ دے توحید او دے حق دین مخالفت او کړ او دے ہفتہ پہ مقابلہ کیں یے دے شرک کتابونہ اولیکل روستونیمگری ملایانو او امیانو دے غیو علماء موافقت یے او کړ او دے کتابونو دے شرک تقلید یے او کړ او دے توحید تہ یے انکار او کړو ۔

وَسَتَقِمُّوكُمَا أُهْرَتٌ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ ۚ

او تینک سے لگہ چہ حکم کرے شویدا تانہ او تابعداری مکہ د خواہشاتو د دوی

وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتٰبٍ ۚ

او وایہ چہ ایمان لادریے دےمایہ حقہ چہ نازل کرے د اللہ تعالیٰ چہ ہر کتاب دی

وَاُمرُؤٌ لَا عُدْلَ بَيْنَكُمْ ۚ اَللّٰهُ رَءِیْنَا

او حکم کرے شویدا مائتہ چہ انصاف اوکرم ستاسو پہ میخ کیں اللہ تعالیٰ رب زمونہ

وَرَبُّكُمْ ۚ لَنَّا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ

او رب ستاسو دے مونہ لڑہ عملونہ زمونہ دی او تاسو لڑہ عملونہ ستاسو دی

لَا حُجَّةَ بَيْنُنَا وَبَيْنَكُمْ ۚ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا

نیشہ میخ جگرہ پہ میخ زمونہ او پہ میخ ستاسو کیں اللہ تعالیٰ پہ جمع کوی پہ میخ زمونہ

وَالِیْهِ الْمَصِیْرُ ۝ وَالَّذِیْنَ یُحَاجُّوْنَ

او خاص حقہ تہ گر خیدل دی او حقہ کسان چہ جگرہ کوی

۱۔ دے ایت نہ ترے پورے دویم باب دے پہ دے کیں ترغیب د دعوت
تہ پہ لس جملوسرہ بیا زجر دے مقابلہ کو و نکوتہ او هغوی تہ دعوت د
قرآن دے سرے د تخویف تہ بیادریم دلیل عقلی دے سرے د ترهید
الدنیا تہ بیا یوزجر دے پہ شرک فی التحکیم سرے او تخویف او بشارت دے
او دویم زجر دے پہ انکار د رسول سرے د ترغیب الے التوبہ۔ بیا در عقلی
دلیلونہ دی او بیا تخویف د نیوی دے او دلیل عقلی دے۔

پہ دے (۱۵) کیں ترغیب دے دعوت تہ او دا علاج دے دپارہ د دفع کولو
د تفرق چہ مخکین ایت کیں تیرشو او پہ دے کیں د داعی دپارہ لس جملے ذکر
کوی او دا آداب د دعوت دی۔ فَلَنَالِكَ قَادِعٌ لَّامِ اجلیہ دے او ذلک کیں اشارہ
تہ تفرق او اختلاف تہ او مراد تربتہ دفع کول د هغ دی معنی دادہ، د دوج
د دفع کولو د تفرق او اختلاف تہ دعوت د حق کوہ یا لام پہ معنی د الے دے
او ذلک اشارہ دہ دین د توحید تہ چہ پہ سکت کیں ذکر شوے وؤ یا اشارہ دہ
قرآن تہ او فاء ی دوه کرتہ ذکر کرہ دپارہ د تاکید چہ پہ اصل کیں دوه
جملے دی (ادع لذلك۔ لذلك ادع)۔ اھو آءھم مراد تربتہ بے دلیلہ مسئلہ دی

فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتَجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ

یہ توحید دائلہ تعالیٰ کیں دوستو دھتے تہ چہ قبولیت کرے شوبہ دے دھتے تو دلیل ددوی

دَاحِضَةً عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ

باطل دے یہ تیز د رب ددوی او یہ دوی ہاندے غضب دے او دوی لڑے

عَذَابٌ شَدِيدٌ ۱۴ اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ

عذاب سخت دے - اللہ تعالیٰ حقہ ذات دے چہ نازل کرے دے

الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۱۵ وَمَا يُدْرِيكَ

کتاب د حق د پارہ او تلبہ او حقہ خیر تالسخیر ددوی یہ ہا د قیامت کیں

لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ۱۶ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ

یقیناً قیامت ہو نزد دے دے - یہ تلوارے غواری دے لڑے حقہ کسان

چہ ملا دیاتو د خان تہ جو پے کرے دی وُقُلَ اٰمَنُتُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ یعنی ہر کلمہ چہ مخالفین استدلال کوی یہ نور و کتابو تو د پارہ د اثبات د شرک او بدعت تو تہ جواب کیں اوایہ چہ زہ صرف منزل کتاب ہاندے ایمان لرم - لَا عُدُولَ بَيْنَكُمْ یعنی عدل طرف تہ دعوت در کووم لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ چہ یہ معنی دخصو او جگرہ کولو دے یعنی یہ ابتدا د دعوت کیں جگرہ کول نیشہ صرف دعوت کول دی توحید تہ یہ دلیلو نو سرہ -

۱۴۔ داتسلی دہ دعوت کوونکی تہ چہ ستا د مخالفینو دلیلو تہ باطل او بے کارہ دی دھتے پرواہ مکوہ - اسْتَجِيبَ لَكَ یعنی دیرو ہو بیبار و خلقو د اللہ تعالیٰ دعوت د توحید قبول کرے دے، تو دا ہم یو الزامی حجت دے یہ منکرینو ہاندے - حُجَّتُهُمْ داحجت دے یہ کمان ددوی کیں - وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ اہ داتخویف د عذاب د دنیا او د آخرت دے -

۱۵۔ یہ دے کیں ترغیب دے حجت د اللہ تعالیٰ تہ دوستو د ابطال د حجت د مخالفینو تہ - الْكِتَابُ مراد ترینہ جنس کتابو تہ مخفی دی وَالْمِيزَانَ مراد دے تہ قرآن کریم دے یا مراد د دوارو تہ قرآن دے او عطف د صفت دے یہ صفت ہاندے یا مراد د المیزان تحقیق د دلیلو نو دے د پارہ د فرق د حق او باطل د دے د پارہ چہ طریقہ د اہل جہل او تقلید نہ ہیج شیء "سراج النبیر" (پاتے پہ بل معج)

لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ

چہ ایمان نہ راوری پہ دے یا ندے او حقہ کسان چہ ایمان راوری او یریری

مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۝۱۸

دقیامت نہ او یقین کوی چہ یقیناً دا (قیامت) حق دے خبر تھے یقیناً حقہ کسان

يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَقِيَ صَالٍ بَعِيدٍ ۝۱۹

چہ جگہ کوی یہ بارہ دقیامت کیں خالہ پہ صبر حق لڑے کیں دی۔

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ

اللہ تعالیٰ پورہ مہربانی کوی دیندگانو خیلو سرہ روزی درکوی چالہ چہ ادغوازی

وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ۝۲۰

او اللہ تعالیٰ قوت والا دے زور اور دے : حق چہ

اودارنگ سورۃ حدید ۲۷ کیں هم شتہ، وَمَا يُدْرِيكَ دے کیں اشارہ دہ تیزی در کولو تہ پہ عمل کولو دقران یا ندے مخکیں د راتلو د قیامت نہ چہ ناگہانہ بہ راجی وَمَا يُدْرِيكَ دے دویم مفعول حناق دے (وقت الساعۃ) اوما استفهام انکاری دے اودالفظ چہ کوم کائے ذکر وی نو پہ ہفہ کائے کیں ی علم نبی تہ نہ وی ور کپے نو د قیامت د قیام معین تاریخ یے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ نہ دے خودے. لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ دا مستقل کلام دے ساعۃ پہ معنی د یحی دے یا وقت الساعۃ یا ہی الساعۃ دے وچے یے قریب مذاکر راوړو۔ او یا قریب پہ معنی د ذوقرب سرہ دے۔

۱۸۔ یہ دے کیں ذکر د حال قیامت دے اوزجر دے منکرینو تہ پہ استعجال اومراء (جگہ کولو) سرہ اومدح د مؤمنانو دہ اشفاق اوبقین کولو یا ندے۔ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا پہ دے لفظ کیں اشارہ دہ چہ ددوی دا استعجال د وچ د محبت تہ نہ دے بلکہ د وچ د استہزاء تہ دے مُشْفِقُونَ اشفاق حقہ خوف د زہ دے چہ اثری پہ اندامونو یا ندے بشکارہ شی۔ او اشفاق مستلزم دے عدم استعجال لہ نو د صفت مقابل دے د صفت د استعجالون سرہ۔

۱۹۔ د ادلیل عقلی دے پہ رد د شرک فی الولایۃ والحکم یا ندے او لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ کیں اشارہ دہ چہ لوئے لطف اومہربانی انزال دقران دے۔

يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزَدَكَ فِي حَرْثِهِ

ارادہ کوی رہا عمل خیل سرہ کنہ ذہن آخرت ثبات ورکوڑ مونو ذہن لہہ پہ کنہ ذہن کنہ

وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ

اد شوک چہ ارادہ کوی پہ عمل خیل سرہ کنہ ذہن دنیا ورکوڑ مونو ذہن تہ

مِنْهَا وَمَالَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ تُصِيبُ

ذہن تہ اونہ پہ دی ذہن لہہ پہ آخرت کنہ ہن برختہ -

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ

ایا شتہ دے ددوی شریکان (لہہ تعالیٰ سرہ) چہ جو کرے وی ددی لہہ ذہن دین تہ

تفسیر قرطبی کنہ دلطیف نزل معانی ذکر کرے دی اوامام رازی ویلہ دی چہ دالفظ
مشغل دے پہ دے اوصاف و علم باتلے پہ یاریکوا مورو سرہ او رحمت خاصہ
دے اور فی (مہربانی) دہ۔

يُرِزُّ مَنْ يُشَاءُ دَرَزَقْ مُخْتَلَفْ حَالَتُونُو تہ اشارہ دہ کہ بسط سرہ وی یاپہ تنگیا
سرہ وی۔

بنت۔ روستو ذکر کو لو درزق د دنیا تہ تہید فی الدنیا او ترخیب آخرت ذکر کوی۔
حَرْثِ کووندہ کول دی مراد دے تہ جزاء دہ او پغنیہ پتہ دے یعنی یہ نیک عمل
کنہ ارادہ د جزاء ذہن آخرت کوی یا پرزق پتہ دے یعنی کوم مال چہ اللہ تعالیٰ ورکا
دے نو پہ ہن سرہ آخرت کنہ۔ نَزَدَكَ فِي حَرْثِهِ پہ دنیا کنہ زیادت دادے چہ مال
کنہ ورلہ برکت اچوی او دتیک اعمالو توفیق ورکوی۔ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا
یعنی مال ذریعہ او گرھوی د دنیا ذہن رقت او عزت حاصلو د پارہ یا پہ نیک عمل کنہ
ارادہ د دنیا کوی یعنی عبادت او ددین کار قرآن لوستل وغیرہ د دنیا پہ نیت یا نیک کوی
او دارنک پہ سورۃ اسراء شمس کنہ تبرشوی دی۔ وَمَالَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ تُصِيبُ
پہ دے کنہ اشارہ دہ چہ چاہا پہ یونیک عمل سرہ د دنیا اقتدار یا اجرت ارادہ
کرے وی نو ہن اجرت اغستل پہ یا جائز دی یا ناجائز لیکن آخرت کنہ پہ جے ثواب
برباد وی او ددے ایت مطلب پہ حدیث صحیح کنہ راقع دے چہ انما الاعمال بالنیات
وانما لکل امرئ ما نوى "رہ عمل شرعی پہ نیت شرعی باندے موقوف دے او دھرجا
د پارہ ہن فائدہ کوی چہ تہ نیت شرعی جے کرے وی) نو حاصل ذہن ایت دادے چہ
خیل عملوتہ او مالوتہ ذہن آخرت پہ نیت سرہ خرچ کرے۔

مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاَقْرَبُ بِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا

۱۰ ہفتہ عملونہ چہ دوی کرے دی اور سزا ۱۱ ہفتہ یہ راہ پر چلی یہ دوی باندہ او ہفتہ کسان چہ ایمان را دوی

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ

۱۲ او عملونہ نے کرے دی برابر دست سرہ یہ یا عجیب ۱۳ کچھ تو کتب یہ دی دوی لہ

مَّا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ

۱۴ یہ ہفتہ خہ وی چہ دوی غواہی یہ نیز د رب د دوی ۱۵ قفل دا

الْكَبِيرُ ۱۶ ۱۷ ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهَ عِبَادَهُ

۱۸ دیر لوے دے - ۱۹ ہفتہ خیز دے چہ زیدے ورکوی اللہ تعالیٰ بشارت بخیلو تہ

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا

۲۰ نا ہفتہ کسان دی چہ ایمان نے راہ پرے دے او عملونہ نے کریدی یہ برابر دست سرہ ۲۱ تہ اوایہ زودن تہ

تقدیر الہی کتب د دوی عذاب روستو دے۔ وَالَّذِينَ الظَّالِمِينَ دا اجمالی فیصلہ دہ ظالم دلتہ ہفتہ خوک دے چہ شرع الہی نے پرینے وی او یہ مالم یاڈن بہ اللہ سے روان وی حکمہ دا شرک دے او شرک ظلم عظیم دے لکہ یہ سورۃ لقمان ۳۱ کتب چہ دی۔

۲۲۔ یہ دے ایت کتب دودہ دے ذکرکوی یو شرک فی التشریح کوؤتکی نو ہقوی تہ تخویف اخروی ورکوی او دوریہ دلہ مؤحدین چہ یہ دلیل شرعی سے روان وی نو ہقوی تہ بشارت اخرویہ ورکوی وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ صالح عملونہ ہفتہ دی چہ د دلیل شرعی سرہ موافق وی فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ روضۃ ہفتہ تہ وائی چہ یہ ہفتہ کتب دیر شینوالے او دیر لذتونہ وی نو معلومہ شوہ چہ د جنت یہ درجات کتب دیر فرق دے او ہرکلا چہ د اعلیٰ خلقو د پارہ اعلیٰ درجات دی نو ہفتہ مؤمنان چہ یہ اعمال کتب نے قصور دے نو ہقوی بہ ہم یہ جنت کتب وی اگرچہ یہ لذت دے درجات کتب بہ وی۔ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ قفل دلالت کوی چہ دا جزا صرف بہ فضل د اللہ تعالیٰ سرہ دہ تہ یہ طریقہ د وجوب او د استحقاق سرہ بہ اللہ تعالیٰ باندے لکہ چہ معتزلہ وائی۔ الْكَبِيرُ ہفتہ دے چہ د ہفتہ حقیقت او وصف تہ د مخلوق تصور تہ ودر سیری۔

أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا التَّوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

غواہم ستاسونہ پہ دے یا نہ دے ہیچ بدلہ مگر چہ میںہ اوکریئے پہ نزدیکیہ ذالہ تعالیٰ کہیں

وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ط

اد چاہہ اوکریہ نیکی زیاتر و تودہ لہ پہ حق کہیں خاہست

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝۲۳ أَمْ يَقُولُونَ

یقینہ اللہ تعالیٰ غفہ کوڈنک قبولنک دہلوتودے ۔ الہا دوی واپی

۲۳۔ ذالیت پہ اول کہیں تاکید دے ذہن نشوی بشارت، او تاکید پہ پتھہ طریقہ سورہ
دے ۱۔ لفظ ذلک چہ پہ اوچت والی ذ مرتبہ د مشارالیه باندے دلالت کوی
۲۔ پہ بشارت سرہ مسٹی کول ۳۔ اللہ تعالیٰ بشارت ور کوڈنک دے ۴۔ نوم ذ
مبشر لہم یہ عباد اللہ سورہ ۵۔ صفت ذ ہقوی پہ ایمان او پہ عمل صالح سورہ
قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ہر گلہ چہ پہ بشارت ور کولو کہیں عادتاً خلق عوض
غواہی او ہقہ ذ اخلاص نہ خلاق ذواؤیلہ شو چہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم
پہ دے یا نہ دے ہیچ عوض نہ غواہی نہ سوال حقیقتاً او نہ سوال حکماً یعنی
طبع لرل ہم نہ کوی۔ إِلَّا التَّوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ، (سوال) دینٹہ انبیاء علیہم السلام
نہ پہ سورہ شعراء کہیں نقل کرے دی چہ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ سَلٰ
۱۴۵ ۱۴۶۔ او دارنگ زموتوبنی صلی اللہ علیہ وسلم نہ ہم تصریح نقل کرے
دہ پہ سورہ انعام ۱۶۷۔ سورہ صں ۱۶۸۔ او سورہ سیا ۱۶۹ کہیں نو پہ دے آیت کہیں
پہ اجر کہیں التَّوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ولے مستثنیٰ کرو یعنی دا اجر غواہم ؟

(جواب) اول داچہ دا استثناء منقطع دہ یعنی اجرا باندے جملہ ختم شہہ او عباد
کہیں تقدیر دے لکن اذ کر کم واسألکم۔ دویم جواب استثناء متصلہ دہ پہ طریقہ
ذ ادعا او فرض کولو یعنی نہ ہیچ قسم اجر نہ غواہم او فرض کرے کہ چرے
مودۃ فی القربی اجروی نو ہقہ غواہم لیکن ہقہ خواجر نہ دے حکمہ اجر دنیوی
ہقہ خیرتہ ویلے کیری چہ پہ ہقہ سورہ دنیوی ترقی اجیرتہ حاصلیری او پہ مودۃ
فی القربی سرہ خوقائدہ پیغمبر تہ نہ رسیدی او نہ پہ ہقہ سورہ دنیوی ترقی د
ہقہ حاصلیری۔

قَائِلًا ۱۔ المودۃ فی القربی کہیں دے قولوتہ ذ مفسرینو دی اول قول
ذ مجاہد او ذ حسن بصری دے او قول ذ مجاہد لہ قرطبی پہ سند مرفوع سورہ

اَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًاۤ اِنْ يَشَاءَ اللَّهُ

چہ جو کہ پڑی دے یہ اللہ تعالیٰ باندے دروغ تو کہ ادغوری اللہ تعالیٰ

يَخْتِمُ عَلَىٰ قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ

مہر بہ اولگوئی رکھ دروغ جو کہ کوئی ستانہ زہر باندے او وداوی اللہ تعالیٰ باطل لرہ

نقل کرے دے ہفتہ دادے چہ غوارم ستاسونہ داخبرہ چہ مؤدت دے
 اللہ تعالیٰ سرہ اوکپے اوہفتہ تہ تقرب حاصل کرے یہ طاعت سرہ نو
 قرنی یہ معنی دے تقرب الے اللہ دے او داسیہ ظرف دے مؤدت گرخولے دہارہ
 دے تاکید او دے میلے دویم قول دے شعبی دے ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ نقل
 دے چہ قرنی یہ معنی دے قرابت تسی دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے
 چہ دے قریشو دے تلو خاندا بنو سرہ دے خیلوی وہ تو معنی دادہ چہ زہ خو
 ستاسونہ ہیچ اجر تہ غوارم لیکن غوارم چہ تاسو لحاظ اوکپے زما دے
 قرابت او دے خیلوی یعنی تو رختی چہ پردی دی یہ ما باندے ایمان تہ
 راوری لیکن تاسو لرہ خو ضرور پکار دی چہ یہ ما باندے ایمان راوپے دے
 خیلوی دے وجہ تہ دریم قول دے کلی اوسدی نہ نقل دے چہ مراد دے قرنی
 نہ ذوی القربات دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دی چہ ہفتہ اہل بیت دے ہفتہ دی
 یعنی زہ ستاسونہ ہیچ تہ غوارم لیکن داغوارم چہ زما دے اہل بیتو سرہ
 مؤدت او محبت کوئے ہفتوی تہ اذیت مہ ورکوئے اوہفتہ دے ہفتہ ازواج
 مطہرات او آل دی۔ تو احترام او محبت دے ال دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 او دے بیبیا نو دے ہفتہ سرہ لازم دے یہ امت باندے لیکن بغیر دے اقراط او تقریطہ
 دے مَنْ یَفْتَرِیْ دے اعطف دے یہ پت لفظ باندے یعنی وَمَنْ یَفْتَرِیْ سِیْئًا
 فعلیہ و زہا یعنی چاہہ بدی اوکپہ (یعنی مودۃ فی القرنی) یے
 او نکرو نو یہ ہفتہ باندے دے ہفتہ گناہ دے۔ حَسَنۃ مراد دے دے تہ
 اولاً مودۃ فی القرنی دے او تورے حستے یہ کین ہم داخل دی۔ تَزِدُّکَ
 فِیْهَا حَسَنًا یو معنی دادہ چہ دے ہفتہ یہ زہہ کین دے ہفتہ تیکے حسن او محبت
 یہ دے ہفتہ سرہ زیات کپرو دویمہ داچہ دیر ثواب بہ ورکوئے۔ شُکْرًا
 شکارہ کوئی تیکے لرہ یہ دیر اجر و ثواب ورکولو سرہ حُکْمہ چہ شکر یہ لغت
 کین شکارہ کو لو تہ ویلے کیڑی۔

وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ

اد یشکانہ کوی حق لورہ پہ خپلو کلمو سرہ یقیناً اللہ تعالیٰ پوہہ دے پہ حق خپو د

الْصُّدُورِ ۱۳۳ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ

چہ پہ سینو کین دی - اد اللہ تعالیٰ حقہ ذات دے چہ قبولی توبہ

عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْقُوبُ أَعْنَ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ

د بندگانو خپلو تہ او معاف کوی د بدو تہ او پوہہ دے

مَا تَفْعَلُونَ ۱۳۵ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا

پہ حقہ کارو تہ چہ تاسو کوئے او قبولی اللہ تعالیٰ (عملو تہ او دعا) د حقہ کساتو چہ ایمان لے راوے دے

۱۳۳۔ دا زجر دے پہ انکار د رسول یعنی حقہ ځوک چہ مودہ فی القربى نه کوی بلکه الہہ حقہ تہ نسبت د افتراء کوی۔ قَدْ يَشَاءُ اللَّهُ يَخْتِمُ عَلَى قَلْبِكَ فَتَلَّاهَ بِهِ نِزْمًا مَعْقُودًا کہ او غواہی اللہ تعالیٰ رپہ حقہ وخت چہ پہ زہ ستا کین ارادہ د افتراء راشی) نو ستا پہ زہ یاندے مہر او لکوی بیابہ هیچ یاندے تہ پوہیوے لیکن د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زہ یاندے مہر نیشته حقہ اقصم، ابلخ، اعقل دے د قول مخلوق تہ معلومہ شوہ چہ افتراء لے تہ دہ کرے داسرا مختص وی پہ رسول برحق پورے یعنی رسول برحق کہ پہ اللہ تعالیٰ یاندے بالغرض افتراء او کوی تویہ زہ یاندے پہ لے مہر راجی دا د دروغ زن تی پہ بارہ کین ملازمہ نیشته نو د مرزا غلام محمد کذاب د دے نہ استدلال کول د کان د رسالت د پارہ غلط دے۔ او د مجاہد پہ تیز د یختم معنی یربط او یصبر دے او ان پہ معنی ادا سرہ دے یعنی اللہ تعالیٰ یہ ستا زہ کین ربط او صبر پیدا کوی پہ وخت د انکار د دوی کین۔ وَيَنْجِي اللَّهُ الْبَاطِلَ د مجاہد د معنی پہ لحاظ د اعطاف دے پہ یختم یاندے او د قتادہ د معنی پہ لحاظ سرہ دا د سر نہ کلام دے رد دے پہ منکرینو یاندے الباطل تہ مراد شبہات د متکربو دی چہ یوہ شبہ د هیچ تہ نسبت د افتراء کول دی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ۔

۱۳۵۔ دا حال د من یقترب حسنة ذکر کوی او ترغیب دے تویہ کولو تہ د انکار د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ۔ صحیح توبہ دا دہ چہ پہ تیز شوی گناہ یاندے پہ زہ کین پشیمان تہ او خطہ شی او فی الحال حقہ گناہ پرید دی او ایئدہ د پارہ عزم او کوی چہ دا گناہ بہ بیا تہ کوؤم۔ وَيَعْقُوبُ أَعْنَ السَّيِّئَاتِ، هر کله چہ

وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ وَيزِيدُ هُمْ مِنْ فَضْلِهِ ط

او عملونہ کرے دی موافق دست سوا و زیاق و رکوی دوی تہ د فضل خیل تہ

وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۴۶

او کافران چہ دی دوی لہ عذاب سخت دے ۔

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا

او کہ قراخہ کرے دے اللہ تعالیٰ روزی بندگانو خیلو لہ خافتا سرکش بہ کرے دے

فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ ط

پہ ملک کہیں لیکن رالیری اللہ تعالیٰ پہ اندازے سرہ خومرہ چہ او غواری

إِنَّكَ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ۴۷ وَهُوَ الَّذِي

یقینا اللہ تعالیٰ پہ بتدکانو خیلو پانداے خیردار لہدو تہ دے ۔ او اللہ تعالیٰ حقہ ذات دے

قبولیت دے تو بے کلاہ د راتلونک زمانے متعلق لری تو د تیر شوی گناہونو ویدہ
باقی وہ نودا جملہ یے دے دیارہ راوہہ چہ پہ تیر شوے گناہونو پاندے
نیول تہ کوی و یَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ہفہ کارونہ کہ د خیروی او کہ د شروی
کہ تیر شوے دی او کہ روستو زمانہ کہیں وی ۔

۴۶۔ دانور اکرام او بشارت د مؤمنانو ذکر کوی و یَسْتَجِيبُ دَاعِیَ دے
دعا کاتے قبولول او عبادتو نہ قبولول او سفارشوتہ د نورو رونرو دیارہ تہو نہ
شامل دے او د زیات تاکید دیارہ یے یستجیب متعدی بالذات او کرخوؤ۔
و یَزِيدُ هُمْ مِنْ فَضْلِهِ یعنی زیات د ہفہ تہ چاہ دوی طلب کرے وی پہ
خیل فضل سرہ ورکوی۔

۴۷۔ دا جواب د سوال دے چہ ہر کلاہ اللہ تعالیٰ د مؤمنانو دعا کاتے قبولوی
نو کلاہ چہ دوی فراخی د مال غواری نوولے تہ ورکوی حاصل جواب داہے چہ
فراخی د رزق سبب دیقاوت دے تو دا دعا د دوی دیارہ سبب د خیرہ دے
دے دے وچ تہ یے تہ قبولوی (سوال) دیر انبیاء، صحابہ کرام، اولیاء شتہ
چہ دھوی رزق فراخ وڈ لیکن بقی یے خوتہ دہ کپے (جواب) اول داک
چہ مراد د فراخ تہ د تہو دیارہ یوشان فراخی دہ یعنی کہ تول بتدکان مالدار
شی نویول تہ بہ یے حاجت پاتے تہ شی تو دھریان بہ شی (پاتے پہ بل مع)

يُتَزَّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ

راوری باران دوستو لا امیدہ کیدلو دخلقو نہ او خورہ وی

رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ

رحمت خیل او ہفہ اختیار مند ستائید شویدے - او بعض ددیلوود توجیہ تہ

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا

پیدائش د اسمانون او د زمکے دے او ہفہ چہ خوارہ کیری پاددوارو کین

مِنْ ذَاتِ بَرٍّ وَهُوَ عَلَى جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ

ذرتہ سرو تہ - او اللہ تعالیٰ ددوی پہ جمع کوو باتدے کلہ چہ او غواری

قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ

قدرت لرونکے دے - او ہفہ چہ اورسیری تاسوتہ

مصیبت

خہ

تہ

نظام عالم بہ خراب شی عبادات مالیہ بہ ددتیا نہ ختم شی نو ددے وجہ اللہ تعالیٰ بعض مالدار کپل او بعض فقیران۔ دویم جواب دادے چہ مراد ددے نہ بعض خاص مؤمنان مراد دی چہ اللہ تعالیٰ دہغوی دحال تہ خبر دے کہ چرے ہغوی لہ مالدار وری ورکری نو فسادونہ او گناہونہ بہ شور و کپی یا بہ زیاتی غواری او بہ دنیا یاتدے بہ تہ مہیری۔

۲۸۔ دادلیل عقلی دے پہ توحید باتدے او تفصیل دے یُتَزَّلُ الْغَيْثَ دے یعنی سبب دَرَق باران دے ہفہ اللہ تعالیٰ پہ خیل حکمت سرہ نازلوی۔ الْغَيْثَ ذائِر مند باران تہ ویلے کیری مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا مراد ددے تہ مشرکان دی جککہ چہ قنوط درحمت داللہ تعالیٰ تہ دکافرانو صفت دے۔ یاقنوط تہ مراد ناامیدہ کیدل دی د نورو اسبابو تہ سوا داللہ تعالیٰ تہ نویا مؤمنانو تہ ہم شامل دے۔ رَحْمَتُهُ ددے تہ مراد یوقی او فصلوتہ دی۔

۲۹۔ دابل دلیل عقلی دے پہ رد دشرک فی الولایۃ باتدے او دادلیل پدیرو دلیلونو یاتدے مشتمل دے جککہ چہ علوی اوسفلی اوسطی نظام یے پکین ذکر کرے دے او دتوحید سرہ دقیامت اثبات یے ہم پکین ذکر کرے دے۔ وَمِنْ ذَاتِ بَرٍّ (رسول) ذَاتِ بَرٍّ ہفہ تہ وائی چہ پہ زمکہ کرچی او ہفہ پہ عرف کین خاوری دی بلکہ اسونو تہ ویلے کیری نویا ملائکو یاتدے تہ رنگ اطلاق

فِي مَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾

و یہ وجہ ذمہ عمل سرہ دے چہ کریڈے لاسونو ستاسو او معافے کوی ذ دیدو تہ ۔

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ

او تہ یے تاسو عاجزی کوؤتکی اللہ تعالیٰ لہہ یہ بول ملک کیں او نبیشتہ تاسولہ

مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

سوا ذ اللہ تعالیٰ نہ هیچ کچ کوؤتک او تہ مددگار ۔

صحیح کیڑی اول جواب دادے چہ مراد ذ دایہ نہ ہر ذی روح حرکت کوؤتکے دے
نوملا ٹکو تہم ویلے کیدے تھی دویم جواب دادے چہ فیہما نہ مراد یو دے یعنی
زمکہ او ذ نتیجے ضمیر کلہ دیو دپارہ استعصالیڑی لکہ یخرج منها اللؤلؤ والمرجان
لیکن دایہ ہفہ خیر کیں ذکر کیڑی چہ دوؤ خیزو تہ یوشے پیدا شوے وی نو
ددا یے یہ پیدا کیدالو کیں اسمانی اراضی اسیاب ددوارو شرکت دے لکہ چہ ذلؤلؤ
مرجان یہ پیدا کیدلو کیں ذ دوارہ قسمہ او بواختلاط دے ۔ دریم جواب دادے
چہ اسمانی بعض ملا ٹکو باتدے ذ او عال رصعرائی پیانو (اطلاق پر یوحادیث
کیں کرے شویدے چہ ذ ہغوی دزنگانو تہ تر سوؤ پورے دومرہ
فاصلہ دہ لکہ یہ مینج ذ اسمان اوزمکے کیں ۔

۳۰۔ ۳۱۔ دا تخویف دنیوی دے یعنی گناہونہ سبب ذ مصیبت او ذ عذاب دنیوی
دی دا خطاب دے مؤمنانو تہ چہ ذ ہغوی ذ بعض گناہونو عقوبت پر دنیا کیں
ورکوی یہ ذریعہ ذ مرضونو، غمونو، قرضونو وغیرہ سرہ او دیر گناہوتہ
ورثہ بغیر ذ عقوبت تہ معاف کری او دا متعلق دے ذ سہ سرہ ۔ یا دا خطاب
دے کافرانو تہ یعنی ہر کلہ چہ دوی ذ توحید ذ دلہ ٹکو تہ انکار کوی او یہ
شرکیانو کیں مشغول وی نواللہ تعالیٰ بہ ذ بعض گناہونو سزا یہ دنیا کیں
ورکوی لکہ سورۃ روم سہ کیں ذکر دی او مراد یعفو ذ تہ روستو کول ذ
عذاب دی ۔ وَاَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ذ عذاب تہ دے کیدالو دپارہ درے طریقہ دی
یو د انسان خیل قوت اوزور ذ ہفہ یے تقی کرو یہ دے جملے سرہ او دویمہ
طریقہ یہ ذریعہ ذ دوست سرہ اودریمہ طریقہ نفیس مددگار اگرچہ دوست
تہ دوی نو ہفہ یے رد کرو یہ روستو جملے سرہ ۔

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿۳۲﴾

اور بعض تدلیلوں کو توحید ذہنہ نہ بولنے کشتی دی پہ دریاں کنیں پستان کے غروب

إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ

کہ چرے اور شوری اللہ تعالیٰ نو او یہ دروی ہوا نو ہمیشہ بہ دی کشتی دلیرے

عَلَى ظَهْرِهِ إِنْ يَشَأْ يُدْرِكْ ذَلِكَ لَدَلِيلٍ لِّكُلِّ

پہ شاہ دریاں باندے یقیناً پہ دے کنیں دیر دلیلوں دی ہر

صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿۳۳﴾ أَوْ يُوقِنُ أَنَّ بِمَا كَسَبُوا

دیر صبر تک دیر شکر مند ار دپارہ یا بہ ہلاکے کری کشتی پہ وجہ کے علوتو

وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ ﴿۳۴﴾ وَيَعْلَمَ الَّذِينَ

او معافے کری کے دیر نہ اوچہ یقین او کری ہفہ کسان

۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵۔ دابل دلیل عقلی دے پہ توحید باندے چہ تعلق لری کے تصرف

سرہ پہ دریائوں کنیں اور سرہ تخویف کے عذاب دے پہ دریاں کنیں کالاً علام

جمع کے علم دہ مراد تریہ غر دے یا الویہ مانرے إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ اہ یعنی

کشتی جہاز ونہ بغیر دہوا نہ نہ شی چلیدے خو ہفہ ہوا معتدالہ روانہ وی

لیکن کلہ چہ کے اعتدال نہ بہرشی نویاہ او دریوی نو کشتی پہ ہم پہ دریاں باندے

اودریوی نویا دہفہ کے چلیدلو دپارہ ہیج ذریعہ نشی کیدے یا بہ دیرہ تیرہ شی

نو د کشتی کے دو بیدلو سبب بہ او کرئی صَبَّارٍ شَكُورٍ صیغہ کے مبالغہ ہے دے وجہ نہ

ذکر کرے دی چہ لبر صبر او شکر خویہ کا فرانوں کنیں ہم شتہ دے نو مراد کے صبار

و شکور نہ مؤمن دے او ہر کلہ چہ پہ سفر دے دریاں کنیں دیر خطرات وی نو

دہفہ دپارہ دیر صبر پکار دے او دہفہ نہ پہ تجاہت موندلو کنیں دیر نعمتوںہ

دی نویہ ہفہ باندے دیر شکر پکار دے دے وجہ نہ پہ سورۃ لقمان کے

کنیں ہم کے سفر دے دریاں سرہ داصفت ذکر کرے دے۔ أَوْ يُوقِنُ أَنَّ بِمَا كَسَبُوا

ذکر دے یسکن الریح کے لاتندے صحیح نہ دے حکمہ چہ ایہاں (اہلاک او غرق)

پہ ہوا او وریدلو سرہ نہ رائج نو معلومہ شوہ چہ دلنہ عبارت پتا دے

وَإِنْ يَشَأْ يُجْعِلِ الرِّيحَ عَوَاصِفٍ۔ یعنی چہ ہوا کے اعتدال نہ کلہ بہرشی او تیرہ شی

نو موجودہ را اوچت شی او کشتی غرقہ شی۔ اودریدل د کشتو پہ دریاں کنیں لبرہ

يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَّجِيصٍ ﴿٣٥﴾

چہ جگہ کوی یہ آیات کو زونہ کیں چہ نشتہ دوی لہ میخ جائے د تختیدلو ۔

فَمَا أَوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

نوعہ چہ در کوی شویدے تاسو تہ ہر خیر چہ دے نوسامان د مزہ د ژوند دنیوی دے

وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا

او ہقہ چہ داللہ تعالیٰ سرہ دے خورہ دے او ہمیشہ دے دپارہ دہقہ چہ ایمان لری

وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ وَالَّذِينَ

او یہ چیل رب باتدے توکل کوی ۔ او ہقہ کسان

ویرہ دہ او غرقیدل ویرہ ویرہ دہ او عذاب دے۔ وَيَقِفُ عَنْ كَثِيرٍ د دیر گناہونو یا د دیر خلقونہ معافے کوی ہر کلمہ چہ مؤمنان وی یا د عذاب نہ مہلت ور کوی کلمہ چہ مشرکان وی۔ وَيَقِفُ عَطْف دے یہ یوبقہن باندے یعنی چہ سیلے تیزہ شی تو بعض خلقولرہ پہ لامبو وھلو یا د خہ تختے د پاسہ اللہ تعالیٰ پہ خیل قدرت سرہ نجات ور کوی یا یقف د سرہ کلام دے او وَاو تَرْيَنَ خَلْقَ الْقِيَّاسِ حَذَفَ شَوِيدَے۔ وَيَعْلَمُ د اعطف دے پہ پست عبارت یاندے یعنی يُغْرِقَهُمْ لِيَتَنَقَّمُوا مِنْهُمْ وَلِيَعْلَمَ توبہ دے کیں ان پست دے اودا متعلق دے ددوارہ جالتو نوسرہ یعنی ہر کلمہ چہ کشتی او دروی یا غرقہ یے کری نو دغہ وخت کافران مشرکان پوہہ شی چہ زونہرہ معبودان مونولہ نجات نشی را کولے بلکہ صرف اللہ تعالیٰ تہ چخے وہی لکہ داسورت یونس عنکبوت، لقمان کیں تیر شویدی۔

۳۵۔ ددے جائے نہ دریم باب دے تر اخر دسورت یورے پہ دے کیں تزہید فی الدنیا او ترغیب دے آخرت تہ پہ ذکر دتہہ صفتو تو د مؤمنانوسرہ بیا تخويف اخروی بیا ترغیب دے حکم داللہ تعالیٰ تہ سرہ د زجر تہ منکریتو تہ بیا عقلی دلیل دے بیا پہ اخر کیں صداقت د قرآن او تاکید دوی دے۔ پہ دے ۳۶ کیں تزہید فی الدنیا دے یعنی چالہ چہ اللہ تعالیٰ کشتی ور کوی وی او پمقتدالہ ہواکانو کیں گر خوی او د غرق تہ پیج وی داخو د دنیا لہرہ قائدہ دہ توبہ دے سرہ تکبر کول او شرک کول او توحید داللہ تعالیٰ ہیر دل جائزہ دی۔ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ داترغیب دے آخرت تہ لِلَّذِينَ آمَنُوا د آخرت د نعمتونو ر پاتے پہ یل مخ)

يَجْتَنِبُونَ كَبِيرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ وَإِذَا

چہ دہہ کوی نہ غیبت گناہونو او نہ بیکارہ بدکارہ تہ او کلاہ چہ

مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَالَّذِينَ

دوی غصہ شہ نو ددی ہفتہ کوی - او ہفتہ کسان

اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ

چہ قبولی حکومتہ ذرب خیل او پابندی کوی نہ موخ او کار نہ دوی

شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٥﴾

مشورہ کول دی یہ مینہ نہ دوی کین او نہ ہفتہ مال تہ چہ موثر و رکبے دے دوی نہ خرچ کوی۔

د حصول دپارہ ذریعہ نہہ صفتونہ ذکر کوی او پہ دے ایت کین دودہ ذکر کبے دی، ایمان، توکل کول پہ اللہ تعالیٰ پاندا ہے۔ پہ اول صفت کین اشارہ دہ نہہ جلی نہہ بیچ کیدالوتہ او پہ دویم کین اشارہ دہ خان۔ بیچ کول نہہ شرک حقی نہہ حکم چہ پہ توکل کین دامعنی دہ چہ نہہ اللہ تعالیٰ نہہ سوا بل ہیجہ خیرتہ التفات نہہ کوی۔

۳۴۔ پہ دے کین دریم او غلورم صفت ذکر کوی۔ ہفتہ دواہہ ایجابی صفتونہ وو او دا دواہہ سلبی صفتونہ دی کیا پیر الہ شہ ہر ہفتہ گناہ چہ نہہ عقوقیت دیر او سخت وی شرک، قتل، زنا، غلا، دموں پلار تا فرمانی، جادو، پہ دروغہ قسم کول، بہتان وغیرہ داکبیرہ دی وَالْفَوَاحِشِ دا خاص دے پس نہہ عام تہ یعنی گناہونو کین ہفتہ چہ عقل او طبع تربیتہ ہم نفرت کوی او نہہ عقوقیت ہر عقل والا تہ بیکارہ وی لکہ زنا، دروغ دھوکہ خیانت وغیرہ پہ کین داخل دی۔ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ متکین حقوق اللہ ذکر و او پہ دے کین حقوق العباد ذکر کوی او دا صفت نہہ اعتدال دے یعنی کہ غوک ددہ بے عزتی کوی نو غصہ کبیری نہہ غیرت نہہ دوجے نہہ لیکن بیا بدالہ نہہ اخلی بلکہ۔ بخشش کوی۔ او پہ دے کین اشارہ دہ چہ تکبر پہ کین نیشہ حکم چہ صرف پہ غضب کیدالو سرہ خلق رانیول بغیر نہہ معاملہ کولو نہہ نہہ تکبر دے۔

۳۵۔ پہ دے کین یحکم، شہیدم، اووم او اتم صفت ذکر کوی۔ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ پہ دے کین پس نہہ ایمان تہ پورہ انقیاد مراد دے۔ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ پہ دے کین اشارہ دہ اتفاق او اتحاد تہ چہ سبب نہہ ہفتہ

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿۳۹﴾

او ہفہ کسان چہ کلہ اور سپیدی ہفوی تہ زیاتہ دچانہ نو دوی بدلہ اخلی ۔

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۚ فَمَنْ

او بدلہ دے بدے بدی وی پشان دے ہف نو چا چہ

عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۗ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ

معاذہ او کپرو او شہ عمل ہے او کپرو نو ثواب ددہ دے یہ اللہ تعالیٰ یاندے یقینا اللہ تعالیٰ تہ خوبیوی

الظَّالِمِينَ ﴿۴۰﴾ وَلَمَنْ أَنْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ

ظالمان ۔ او خامخا چا چہ بدلہ داغستلہ روستو دظلم کیوں نہ دہ پائٹا

مشورہ کول دی دیو پل سرہ ۔ او مشورہ دیارہ د احکامو جو رولو تہ دہ ہلکہ دیارہ د چلوو د احکامو دہ او دے تہ اسلامی شوری ویلے کیڑی او ہرچہ مغربی شوری او جمہوریت دے نو ہفہ د احکامو جو رولو دیارہ وی او ہفہ شرک دے او پے دے سورت کین داصقت ہے دے وچ تہ ذکر کرو چہ دعویٰ دے سورت توحید یہ الحکم وڈ نو دے ہفہ د جاری کولو دیارہ شوری پکار دہ بیا ہرکلہ چہ تیر شوی صفتو مشورے تہ محتاج تہ دی ہلکہ روستو اعمالو کین مشورے تہ حاجت دے نو دے وچ نہ داصقت ہے یہ میخ کین ذکر کرو ۔ او امر د شوری سورۃ العمران ۹۵ کین ذکر دے ۔ ۳۹ ۔ یہ دے کین تہ صفت ذکر دے (سوال) د خلورم صفت او دے صفت یہ میخ کین منافات دے (جواب) اول جواب دادے چہ جنایت کوڈ تکی دودہ قسم دی اول ہفہ دے چہ یہ خیل جنایت کولو بات دے تادم (پینیمانہ) وی تو ہفہ تہ معافی کول پکار دی او دویم ہفہ دے چہ یہ جنایت بات دے کلک دے او ظلم تہ پیر بردی نو دے ہفہ تہ انتقام اغستل دی ۔ دویم جواب دادے چہ اول یہ یارہ د غضب کولو یہ وقت د دعوت کین دے یعنی یہ وقت د دعوت او تبلیغ کین چہ شوک زیاتے او کری او کٹھل او کری او داعی غصہ شی لیکن مغفرت کوی او دویم یہ یارہ د دنیوی امور و کین دے او دویم جواب دادے چہ یہ دے جملو کین صیغہ د امر نیشتنہ ہلکہ اول ہے عزیمت ذکر کرے دے چہ ہفہ دیر غورہ دے او دویم ہے رخصت ذکر کرے چہ یہ دے بات دے ہم عمل کول جائز دی لیکن شرط ورسرہ دے ۔

۳۹ ۔ یہ دے کین طریقہ د انتصار او شرط د بدل اغستلو ذکر کوی چہ برابر ولے دے او بیلیئے ترغیب ذکر کرے دے اعلیٰ وصف تہ (پاتے پہ پل مخ) ۔

قَاوَلَيْكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٢٦﴾ اِنَّمَا

تو دقت کسان یہ نیتہ یہ دوی باندے ہیج ملامتیا یہیٹا

السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ

ملامتیا یہ حقہ کسانو باندے دہ چہ ظلم کوی یہ خلقو باندے

وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ اُولَٰئِكَ

او سرکتی کوی یہ ملک کیں یہ تا حقہ سرہ دقت کسان

لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٧﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ

دوی لڑہ عذاب درد ناک دے او خانقا چاہ صبر اوکرو

وَحَقَّرَ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿٢٨﴾

او خفہ ای اوکرو یقینا دا د فرض کرے شوے کاروتہ دی

چہ عفو کول دی۔ او پدے د پدے تہ یے یدای او یلہ اگرچہ حقہ بدای تہ دہ
دوچ د مشاکلت یعنی اگرچہ دایدالہ اغستل د پدے جائز دی دوچ درخصت
تہ لیکن یہ اصل کیں خو پدای دہ۔ وَأَصْلُهُ يَهْدِي دے کیں اشارہ دہ چہ د معاف
کولو تہ بعد افساد او تہ کری یعنی عفو یہ طریقہ د متافقت سرہ تہ وی ہلکہ
د پاره د اصلاح کولو وی۔

سَلَامٌ ۚ۔ یہ دے کیں دفع د وہم دہ چہ ہر کلا یوم مظلوم بدالہ د ظالم
تہ واخلی تو بعض تاپوہہ خلق یہ دے مظلوم باندے ملامتیا وائی تو یہ دے
ایت کیں یہ ہغوی باندے رد دے۔ او دا بدالہ اغستل عام دی کہ پیہ دان
کیں وی یا مال کیں یا یہ عزت کیں۔ او یہ دویم ایت کیں حقدار د ملامتیا
یے د کرکول او حقہ دودہ قسمہ دی اول حقہ دی چہ یہ خلقو باندے
ظلموتہ کوی یعنی حقوق العیاد بریاد وی او دویم حقہ دی چہ حقوق
اللہ بریاد وی۔

سَلَامٌ ۚ۔ دا عطف دے یہ وَلَمَّيْ اَنْتَصَرَ باندے یعنی بدالہ تہ اخلی دوچ
د صیرتہ او بخشش ورتہ اوکری یعنی حقکان ہم زائلہ کری۔ عَزْمِ الْأُمُورِ
حقہ کارونہ چہ یہ شرع کیں یہ طریقہ د عزمت سرہ مطلوب دی اگرچہ
مقابل کیں رخصت باندے عمل جائز دے۔

وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ دَرَجَةٍ

او ہفہ غوک چہ اللہ تعالیٰ نے بے لاری کرے تو نیشہ ہفہ لڑہ ہیفوک بچ کوڑیک

بَعْدَهُ ۚ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ

روستو دے لڑے کو لوتہ او دینے بہتہ ظالمانو لڑہ ہر کلہ چہ اویقی دوی عذاب لڑہ

يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلِ اللَّهِ

دایق یہ دوی الیا شتہ دے واپسی تہ تہ لڑہ

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَشِيعَاتٍ

او دینے بہ تہ دوی لڑہ چہ پیش کولے یہ تہی یہ اورد یاتدے سرکوئی بہ وی

مِنَ الدَّلِ يَنْظُرُونَ مِنْ كُلِّ حَقٍّ

د وچ د ذلت تہ کوری بہ یہ ستگو کمزور سہ

وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ

او دایق یہ مؤمنان یقیئاً یورہ تادانیان

الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ

ہفہ کسان دی چہ تادان کنیں نے اچولے دی خانوتہ او یال بچ خیل

يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ

یہ ورخ د قیامت کنیں خبر تہ یقیئاً ظالمان یہ ہ عذاب

۴۷۹۔ یہ دے کنیں تخویف اخروی دے ہفہ چالرہ چہ دے مخکن صفتونو تہ محروم وی۔ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ یعنی سورہ د صبر او د مغفرت کول د مظلوم تہ بیا ہم دغہ ظالم خیل صدا و عناد تہ پروردی۔ وَتَرَى الظَّالِمِينَ دویم مفعول د تری پتا دے یعنی او یہ دینے تہ بدحال د ظالمانو او یقولون بیان د بدحال د دوی دے هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلِ اللَّهِ جواب پتا دے چہ نیشہ اوداسے یہ سورہ غافر ۳۱ او سورہ انعام ۳۷ او سورہ سجدہ ۳۱ او سورہ فاطر ۳۱ کنیں ہم ذکر شویدی۔

مَقِيلٌ ۴۵ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ آذِلَاءٍ

میشہ کنیں وی۔ او نہ بہ وی دوی لہرہ ہیٹوکل مداد کاران

يَنْظُرُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَنْ يُضِلِلِ

چہ مداد اذکری د دوی سرہ یس د اللہ تعالیٰ نہ او حقہ ٹوک چہ لہرہ کر حقہ لہرہ

اللَّهُ قَمَالَهُ مِنْ سَبِيلٍ ۴۶ اِسْتَجِيبُوا لِلرِّسَالِ

اللہ تعالیٰ نہ نیشتمہ دہ لہرہ ہیٹ لہر د ہدایت قبول کرے حکموتہ د اللہ تعالیٰ

۴۵۔ د اہم تخویف اخروی دے یہ شیوہ طریقو سرہ من الدل متعلق دے خاشعین پورے یعنی داخلشوع د وچ د عبادت نہ نہ دہ بلکہ د ذلت د وچ نہ دہ یا متعلق دے یہ ینظرون پورے من طریق حقی من د ابتداء دیارہ دے یا یہ معنی د یادے ضعیف نظر د ا دے چہ ستر کے یہ نشی اوچتہ ولے د شرم د وچ نہ (سوال) یل ایت سرہ ثابت دی چہ د دوی حشر یہ یہ حال د پروتہ والی کنیں کیڑی؟ (جواب) اول دادے چہ د مختلف وخت نہ دی بعض وخت کنیں یہ پاندہ او بعض وخت کنیں یہ یے نظرتیروی قَبْرُكَ الْيَوْمِ مُحَمَّدٌ اَوْ بَعْضُ وَخْتِ بَعْضُ بَلْ كَمْزُورِے نظر وی۔ دویم جواب دادے چہ دلتہ طرق حقی نہ مراد یہ زہرہ سرہ نظر کول دی نہ یہ سترگو یاندے وَقَالَ الْكَافِرُونَ اَمْ نُوَدِّعُ دَاوِیْنَ دِیَارِہ د ملائمہ کولو د کافرانو دہ نودا ہم یو قسم عذاب دے وَ اَهْلِيهِمْ خسران د اہل دادے چہ ہغوی یے یہ حان پسے تاج کر کے یہ شرک او کفر کنیں اَوْ یَوْمِ الْقِيَامَةِ یے د دے وچ نہ اویل چہ خسران یہ دغہ ورخ یاندے بنکارہ شو اگرچہ ہغہ یہ دنیا کنیں و دیا اہلیہم یہ معنی دے اہلیہم دے او مراد دادے چہ اہل د دوی نہ جدا شول دوی نہ ہیٹ تفع نشی ورکولے یا خو ہغوی جنت نہ لہل یہ سبب د خیل عمل سرہ یا یہ اُور کنیں دی یہ نور و طہقاو کنیں د دوی د حال نہ بحر نہ دی۔

۴۶۔ د اہم تخویف اخروی کنیں داخل دے او رد دے یہ شرک فی الودایتہ پاندے قَمَالَهُ مِنْ سَبِيلٍ لہر د حق یہ دنیا کنیں اولاد د جنت یہ آخرت کنیں او یا جواب دے د حقہ قول ہل لے مڑدین سبیل بھر حال د سبیل نہ خاص سبیل مراد دے د کرد عام مراد تربیتہ خاص۔

مَنْ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمَ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ

مخبر دے دے تہ چہ رابٹی بو ورخ تہ بہ وی دایہ دھتہ دطرقہ داللہ تعالیٰ

مَالَكُمْ مِنْ مَلْجَأٍ يَوْمَ مِيزٍ وَمَالَكُمْ مِنْ تَكْيُرٍ ۝۴۷

تہ بہ وی تاسو لہہ ڈالے دینا پہ دفعہ درخ کنیں اوتہ بہ وی تاسولہہ ہیخ نکار قایدہ مندہ

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا

نو کہ چرے دری مخ وارہ وڈ نو تہ ہے لیولے موتہ تہ پہ دوی بانڈے حفاظت کوڈنک

إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ

نیشہ پہ تابانڈے مگر رسول دی او یقیناً مونہ کلاہ چہ اوخکوڈ موتہ انسان تہ

مِنَّا رَحْمَةً فَرَحَ بِهَا وَإِنْ نَصَبْنَاهُمْ سِجْنَةً يَمَّا

دخیل طرق تہ رحمت لوٹی کوی یہ ہے یاتن او کہ چرے ادرسیری دوی تہ مصیبت یہ وجہ دھتہ علونو چہ

قَدَّامَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ۝۴۸

مخبر لیولے دی لاسونو ددوی نو یقیناً انسان نا شکرہ دے

۴۷۔ پہ دے الیت کنیں دعوت دے ہقہ خیر تہ چہ پہ ہقہ سرہ نجات حاصلیری دے ہقہ عذابو نو تہ چہ پہ مخبریں ایاتو تو کنیں ذکر شو۔ اِشْتَجَبُوا مراد دے دے نہ استجابت ددعوے دسورت دے اوپورہ انقیاد احکامو داللہ تعالیٰ۔ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ یعنی چہ اللہ تعالیٰ نے نہ واپس کوی تو بل خوگ ہے ہیخ چرے نشی واپس کولے، تکیہ انکار کول دگناہونو تہ یعنی انکارخویہ کوی لیکن ہقہ انکارورتہ قید نشی ورکولے حکم چہ پہ شہادتو نو یہ ثابتیری او دمجاہد پہ تیز مراد دتکبر تہ مددگار دے یعنی دفع کوڈنک دعداب۔

۴۸۔ دامقابل داستجیبو دے اوجر دے اعراض کوڈ نکوتہ او تسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ۔ فَإِنْ أَعْرَضُوا جزایے پہ دہ یعنی نیشہ پہ تابانڈے ہیخ حساب) فَمَا أَرْسَلْنَاكَ دَاعِلًا دجزاء دے۔ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ داجر دے اویان دحالت داعراض کولو دے یعنی پہ حال دنعمت کنیں اعراض پہ طریقہ دتکبر سرہ کوی او پہ حالت دمصیبت کنیں اعراض پہ طریقہ دکفران سرہ کوی۔ قَائِدًا۔ درحمت سرہ ہے اذقنا ذکر کرے دے اوسیتہ سرہ تصبہم، اشارہ دہ چہ دے انسان تہ لہ غوتدے نعمت اوریسی (پاتے پہ بل مخ)

بَلَدٌ مِّثْلُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط يَخْلُقُ

پیدا کردی

او دے زمین دہ

خاص اللہ تعالیٰ لہ بادشاہی د آسمانوں

مَا يَشَاءُ ط يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَّا ثَا

موتہ چہ او غواہی بخشش د کردی چاہہ او غواہی بخشش د کردی

لِمَنْ يَشَاءُ الذِّكُورَ ﴿٥٩﴾ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ

چاہہ چہ او غواہی بخشش د کردی

یا دہ

خاص

چاہہ چہ او غواہی

ذَكَرًا وَإِنَّا ثَا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ

بھوتہ خاص او لڑکہ چاہہ او غواہی

او خودی

چاہہ چہ او غواہی

عَقِيبًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَمَا كَانَتْ

شہد

یقیناً اللہ تعالیٰ پوچھ دے قدرت والا دے

او نشی

کیدا

او نشی

کیدا

کیدا

نو تکبر کوی یا دا چہ د دنیا نعمتوں پہ مقابلہ د جنت کیں لہ دی دے وچ نہی پہ
ذوق سرہ تعمیر او کرد او پہ سیئہ کیں پہ لہ باندا غلے وی لیکن چہ مصیبت
ہیر شی نو کفران تیکارہ کردی او اصابہ پہ ہیر والی باندا
دلالت کوی -

پہ قائلہ: د اولے چلے پہ سر کیں یے ادا او د دوپہ پہ سر کیں آن راہو
اشارہ دہ چہ نعمتوں د اللہ تعالیٰ د طرف نہ اصل خیر دے او مصیبتوں عارف
خیر دے -

بل قائلہ: پہ حال د نعمت کیں یے مفرد ذکر کرد او پہ حال د مصیبت کیں
جمع ضمیر اگر چہ انسان اسم جنس دے خویہ دے کیں اشارہ دہ چہ پہ حال
د تکبر کیں انسان لہ د تورو خلقو نہ مستحق ہے پرداہ او کتری او پہ حال د
مصیبت کیں تورو خلقو سرہ یو خاکے کیری او هغوی تہ فریادو تہ کوی
او د اللہ تعالیٰ ناشکری کوی -

سہ: د دلیل عقلی دے پہ توحید فی الولایۃ باندا لگی بادشاہی او
پیدائش او تقسیم د اولاد دا قول اللہ تعالیٰ لہ خاص دی ایت یے پہ اثبات د
ملک سرہ شورو کرد اشارہ دہ چہ داروستو نظام د بادشاہی نظام دے
بیا یخلق ما یشاء او یهب دواہ یے ذکر کرد اشارہ دہ چہ پیدا کول

لَبَشِيرَ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَائِي

چہ خبرے اوکری حقہ سرہ اللہ تعالیٰ مگر پہ وحی سرہ زرہ ذہقہ تہ یا روستو

حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِلَاذَتِهِ

ذہر دے تہ یا اولیوی ملک نو وحی کوی پہ حکم ذ اللہ تعالیٰ سرہ

دوہ قمہ دی اول دا چہ عدم تہ وجود تہ راوی یغیر ذہ مادے تہ دویم دا چہ
ذہو خیر تہ بل خیر پیدا کری۔ بیائے دانسانا تو ذ اولاد پہ لحاظ سرہ درے
قسمونہ ذکر کرل او آخری بیے اولادہ ذکر کرو بیاد دے تقسیم علت بیے
ذکر کرو علیم قدیر دا دیر اقصا ابلغ بہترین ترتیب دے۔ (قوانا)
اولہ قیاس :- دا چہ اناٹا بیے مخکین ذکر کرو اشارہ دہ کثرت ذ زنا تہ چہ ذ قیامت
ذ علاما تو تہ دہ او قرطی ذ وائلہ تہ نقل کرے دی چہ برکت ذ زنا تہ دادے چہ اول
ترتیبہ لور پیدا شی بیار پے خوئے۔

دویمہ قیاس :- اناٹا نکرہ او الذکور بیے معرقہ راوی دہ اشارہ دہ چہ زنا تہ حالت
ذ نا اشنا بیے ہکار دہ یعنی پردہ نشینہ چہ تہ پیژندے کیبری او تاریتہ خوبکارہ وی
پیژندے کیبری۔

دریمہ قیاس :- یزوجہم لفظ عام دے چہ یہ یو کثرت تاریتہ او زنا تہ دواہ ور کری
چہ فحوی تہ تو آمین ویلے کیبری یا یہ جدا جدا وخت کثرت کیبری بیاصل پہ تزویج
کثرت تاریتہ دے دے وجہ تہ ذکر اناٹا بیے مخکین کرو پہ اناٹا پاندے۔

خلورمہ قیاس :- مفسرینو ذ تقسیم پہ انبیاء علیہم السلام کثرت ذکر کرے دے
لوط علیہ السلام ذ اول قسم مصداق ابراہیم علیہ السلام ذ دویم قسم اخری تی صلی اللہ
علیہ وسلم ذ دریم قسم اویحیٰ وعیسیٰ علیہما السلام ذ خلورم قسم۔ لیکن دا پہ طریقہ ذ
تخصیص سرہ تہ دے بلکہ پہ طریقہ ذ مثال سرہ دے او اشارہ دہ چہ انبیاء علیہم السلام
ہم پہ خیل اولاد کثرت اختیار تہ لری بلکہ اللہ تعالیٰ تہ محتاج دی نو اولیاء یزرگان
بہ خہ رنگہ چاتہ اولاد ور کری لکہ چہ مشرکان خلق اولاد ذ یزرگانو او ذ فحوی
ذ قبرونو تہ غواری نو داصرہ شرک دے۔

پنجمہ قیاس :- نا قسمونہ یہ اعتبار ذ غالب او اکثر سرہ دی نو پہ دے سرہ انکار
ذ ختنی تہ تہ شی کیدا چہ لفظ ذ یخلق مایشاء او قدیر ختنی پیدا کولو تہ
شامل دے۔

مَا يَشَاءُ رَبُّكَ عَلَىٰ حَكِيمٍ ۝ وَكَذَلِكَ

خہ چہ اوغوری یقیناً ہخہ پور تہ دے حکمتوں والا دے - اد دغہ شان

أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنْتَ

وہی کریدہ موتو تاتہ (روح رخوان) د دے حکم رموتو تہ تہ دے تہ

تَذَرَىٰ مَا الْكِتَابُ وَلَا إِلَٰهَ إِلَّا يَمَانُ ۚ وَلَٰكِن

چہ پوچھدے چہ خہ دے کتاب او تہ یہ تفصیل دایمان کیں لیکن

۱۔ محکمیں ایت کیں تقسیم د نعمت ظاہریہ و د اوس یہ دے ایت کیں تقسیم
د نعمت باطنیہ دے چہ وحی دہ اوپہ دے ایت کیں اثبات د عجز د انبیاء علیہم السلام
دے دمرتے د الوہیت تہ۔ کلام د اللہ تعالیٰ د بشر سرہ، د دے دے طریقہ دی
یہ طریقہ د حصر سرہ اول طریقہ وحی د دلالتہ خاص معنی مراد دہ یعنی یہ زہرہ د
نبی کیں و اچوی بغیر د واسطے د ملک تہ کہ یہ پیدا کئے کیں وی اوکہ یہ خوب کیں
وی لکہ یہ حدیث صحیح کیں وارد دی آلی اللہ فی روحی ان نفسا لن تموت حتیٰ
تستكمل رزقہا ر اللہ تعالیٰ زما یہ زہرہ کیں و اچولہ چہ ہیچ نفس یہ نہ مریکیری
تر دے پورے چہ خپلہ روزی پورہ کری) اوہم دا سے خوب د ابراہیم علیہ السلام
یہ ذبح د ولد سرہ۔ دویمہ طریقہ آو منی و راء حجاب یعنی خبرے حقیقتاً دے
بغیر کلید لو د اللہ نہ تک یہ معراج کیں دریمہ طریقہ آو یوسل رسول د اعطف دے
یہ معنی د و حیا باندے ہخہ یہ تاویل د ایوحی الیہ وان یرسل رسول مراد د رسول تہ
جبرئیل علیہ السلام دے او دارو بستے طریقہ بیا یہ دوہ قسمہ دہ لکہ یہ دویم
حدیث د بخاری کیں د کر شویدی یوہ داچہ د جبرئیل اواز پشان کصلصلہ
الجرس وی او دا یہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم باندے دیر چکران و لیکن ہخہ
بہ ترینہ ضروری وحی یادہ کرہ۔ دویمہ طریقہ چہ جبرئیل یہ متشکل شو یہ
شکل د یو سری باندے او تی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ یہ یے شکار خبرے
کو لے اودا اساتہ طریقہ وہ۔

فَإِنَّ ۝ د دے ایت تہ دلیل نیولے شوے چہ انبیاء علیہم السلام پہ دنیا
کیں د اللہ تعالیٰ ملاقات تھی کے لے صرف کلام اللہ اوریدل دی نو دا
یو دلیل دے چہ کلام صفت د اللہ تعالیٰ دے۔

جَعَلْنَاهُ نُورًا تَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ

اور جو جو مقرر داتا چہ ہدایت کو موثر یہ دے سرہ حقہ چاہے اور قوارر مقرر د

عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

(۵۲)

ہندکارو خیلو نہ او یقیناً تہ خاٹا ہدایت کو لے

لے دے

لیف

تہ

۵۲:۔ ادا ترغیب دے قرآن کریم تہ او صداقت د قرآن دے متعلق دے دابتداء د سورت سرہ او اشارہ دہ چہ قرآن کریم یہ حق طریقہ سرہ نازل شویدے کو م چہ یہ مخکس ایت کیں ذکر شویدے۔ رُوخا مراد تریہ قرآن دے حکم قرآن د حیات روحانیہ دے لکہ چہ روح حیوانی سبب د حیات بدنیہ دے او د دے وجہ تہ قرآن تہ ربیع القلوب ہم دانی ر سیرے د زہرو (مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ) مراد تریہ قرآن کریم دے یعنی مخکس د نزول د قرآن تہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د قرآن تہ ناخبرہ وو لکہ یہ سورۃ یوسف س۔ او سورۃ یونس س۔ کیں یا مراد د کتاب تہ جس نازل کتابونہ دی یعنی تورات، انجیل، زبور یا مراد د کتاب تہ لیکل دی۔ وَلَا إِلَهَ إِلَّا يَمَانُ مراد دے تہ ایمان تفصیلی د یعنی تفصیلات او شرائع د ایمان مخکس د نبوت تہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم معلوم تہ وو یا مراد تریہ طریقہ د دعوت دہ ایمان تہ یا مراد تریہ اہل ایمان دی۔ اودا توجیہات د دے وجہ تہ لازم دی چہ ایمان اجمالی یہ تمام انبیاء علیہم السلام کیں قبل النبوت موجود وی قاضی عیاض یہ شفاء کیں ویلے دی چہ انبیاء علیہم السلام معصوم دی قبل النبوت د جہل یا اللہ او صفات اللہ او د شک کولو نہ یہ حق کیں۔ او خطیب شریعتی ویلے دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم مخکس د نبوت تہ اقرار کوڑنکے وو یہ وحدانیت د اللہ تعالیٰ او د حقہ یہ عظمت باندے موئے او حج او عمرہ یے کولہ اولات و منات یہ یے بدگنہل او مذیوح۔ د نوم د غیر اللہ یے تہ خورلہ او دارنگ لیکلیدی چہ صفات اللہ دہ قسمونہ دی بو قسم حقہ دے چہ یہ عقل سرہ معلومیری او دویم حقہ چہ یہ صرف تقویٰ دلیلو تو سرہ معلومیری تو قبل د نبوت تہ نبی یہ اول قسم باندے عقیدہ لری۔ او کوم روایت چہ دلالت کوی چہ انبیاء علیہم السلام او مقرر الخری نبی قبل د نبوت تہ شرک کوڑ نو حقہ موستوی احادیث او روایات دی۔

فَإِنَّهٗ:۔ دے ایت تہ معلومہ شو چہ ایمان تفصیلی (پاتے پہ بل متح)

سورة

الزخرف
مكية ۲۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آياتها

۸۹

وَوَعَدْنَاهَا

حَمْدٌ ۱ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۲ إِنَّا جَعَلْنَاهُ

مَدَنِي ۳ وَهُوَ الَّذِي مَرَّدَ بَاطِلًا ۴ لِقَوْمٍ دَعَىٰ بِهِ كِتَابَ ۵ دَاخِ بَيَانٍ كَوْنُكَ بِالنَّارِ ۶ مَوَاضِي كَوْنُ ۷ جِهَةٍ ۸ يَتَقَاتِلُ فِيهَا ۹ دَعَىٰ مَوْتُهَا ۱۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة زخرف

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ۱. دے سورۃ زہری سرہ پہ دیرو وجوہ سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ پہ
 ۲. ہفہ سورۃ کیں امر وڈ پہ تحکیم د قرآن کریم چہ ہفہ حجت د مؤحدیت و دے نو پہ
 ۳. دے سورۃ کیں تردید دے پہ جتو نو د مشرکانو باندے . دویمہ وجہ دادہ چہ مخفی
 ۴. رد وڈ پہ بعض شبہات و مشرکیو باندے نو پہ دے سورۃ کیں رد دے پہ مشہور
 ۵. شبہہ د ہغوی باندے چہ ہفہ عقیدہ د شفاعت شرکیہ تہریہ دہ . دریمہ وجہ
 ۶. دادہ چہ پہ ہفہ سورۃ کیں زجرونہ و و پہ مشرکانو باندے نو پہ دے سورۃ
 ۷. کیں رد او زجرونہ پہ اقسام و شرک باندے دی خورمہ وجہ دادہ چہ پہ سورۃ
 ۸. شوری کیں صداقت د قرآن او دعوت و فیصلہ د قرآن تہ نو پہ دے سورۃ کیں
 ۹. زجر دے پہ اعراض د قرآن کریم باندے .

دعویٰ دے سورۃ رد کول دی پہ جتو نو د مشرکانو باندے یو
 حجت د ہغوی مشیت د اللہ تعالیٰ دے پہ شرک باندے او دویم حجت عقیدہ د شفاعت
 شرکیہ او دریم حجت اتباع د ابا و دہ پہ ۲۳ ۲۴ ۲۵ کیں او دے سرہ رد دے
 پہ اقسام و شرک باندے شرک فی العبادۃ و فی الدعا و فی التصرف او پہ عقیدہ د
 اتخاذ الولد باندے پہ درے دلیلو نو تقلید او اتہ دلیلو نو عقلی و سرہ .

خلاصہ د سورۃ دادہ چہ د تقسیم دے درے بایونو تہ اول باب ۳۴
 پورے دے پہ دے کیں ذکر د صداقت د قرآن دے پہ تہہ طریقو سرہ .
 بیا زجر او تخویف د نبوی دے . بیا خور عقلی دلیلو تہ دی بیا زجر دے پہ مشرکین
 بالملک باندے او د ہغوی پہ دہ دلیلو نو باندے او دلیل نقلی دے د ابراہیم
 علیہ السلام تہ بیا دہ زجرونہ دی او تہید فی الدنیا ذکر کوی .

تفسیر

۱. دے کیں قسم ذکر کوی پہ قرآن باندے ر پاتے پہ بل مخ (

قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝ وَإِنَّكُم

دا قرآن د عربی ژبې د دے د پاره چه د عقل نه کارواځي او يقيناً

د پاره د قائد د شهادت پيش کولو او تفصيل د دے په ابتدا د سورة يس کيس تير شويدے۔ الثَّيْنِي دامتعدای دے يعنی نیکاکوړونکي لار د توحيد او د حق لره د لار د مشرکانو نه نو په دے کيس اشاره ده چه دے سورت کيس وضاحت دے په دفع کولو د شبهاتو سره او په دليلونو تقليد سره يا لفظ مبين لازمي دے يعنی واضح اوصاف مضمون والا دے۔

۱۔ دا جواب قسم دے حاصل دادے چه د قرآن وضاحت چه اعلى مرتبه کيس دے شاهد دے چه دا د الله تعالى کتاب دے د بنده کتاب نه دے او دارنگ د هر عقل والا د پوهيدلو کتاب دے (سوال) د جعلنا ظاهري معنی خو پيدا کول دي نو د دے نه معلومه شوه چه قرآن کریم مخلوق دے او مال دا چه قرآن غير مخلوق صفت د الله تعالى دے او د حق مذهب دے؟ (جواب) اول دا دے چه دلته مقصد توصيف د قرآن دے په عربيت سره د پاره د ترغيب مخاطبيتو عربوته او جعل معنی تصوير دے يعنی قرآن په لغت عربيه کيس راليدو دے او مشرکينو د قرآن په خلق او عدم خلق کيس بحث نه دے کړے نو په هغه کيس يو جانب ثابتولو ته ضرورت نه وؤ او هغه په نورو دليلونو سره ثابت شوي دے چه مخلوق نه دے۔ دويم جواب قرطبي ويل دي چه جعلنا په معنی د سَمَّيْنَاهُ (نوم هم اچي دے) او وصفناه (صفت هم ورکړي دے) او انزلناه او بينناه (نازل کړيدے او بيان کړي دے مونږ) او په معنی د انزلناه غوره دے ځکه چه قرآن کيس په دے لفظ سره دير ذکر دے لکه سورة يوسف ۱۰ او ابن كثير هم دا معنی غوره کړي ده۔ دريم جواب جعل په معنی د تقدير او د کتاب سره دے يعنی ليکي دے مونږ په تقدير کيس قرآن عربي او هغه تقدير لوح محفوظ دے او د د تائيد په روح المعاني کيس د طائوس نه نقل کړي دے چه يوسړي د حضر موت مقام ترانځي او د ابن عباس رضي الله عنهما دے تپوس او کړو چه ماله خبر را کړه چه قرآن کلام الله دے او که خلق دے د مخلوق د الله تعالى نه هغه جواب ورکړي چه کلام الله دوايت يے اولوستلو ځي يسم کلام الله (توبه) تو بيا هغه سړي دوايت ذکر کړو انا جعلناه قرآنًا عَرَبِيًّا نو ابن عباس رضي الله عنهما ورته ويل چه د دے مطلب دادے چه الله تعالى ليکي دے په لوح محفوظ کيس په عربي سره دوايت يے اولوستلو بل هو قرآن مجيد په لوح محفوظ (بروج) او هغه جواب

فِي أَمْرِ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَّيْكُمْ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

یہ اصل ذکر ایوں کہیں دے زموں تو سرہ دے خافیا اوچت دے حکمتوں والہ ۔

أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمْ إِلَاسًا كَرِهُنَّ إِن كُنْتُمْ

ایا نو دایود مونو ستاسو تہ نصحت پہ ایلو سرہ دے دے نہ چہ تاسو چہ

قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ﴿٧﴾ وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيِّ

قوم مشرکان ۔ او دیر لیلو دی مونو پیغمبران

چہ امام رازی او شریقی وغیرہما ذکر کرے دے چہ مراد دے نہ کلام لفظی
دے او حقہ مخلوق دے دا قول غلط دے حکم چہ تقسیم ذکر کلام لفظی او
نفسی تہ بداعت دے او قرآن کریم بیکارہ دلیلو تہ دی چہ سمرع مقروء متلو
کلام اللہ دے او ما مذہب دامام ابوحنیفہ رحمۃ اللہ ذکر کرے دے حقہ
اکبریں او شوق عقیدۃ الطحاویہ پہ مشاکیں پہ تفصیل سرہ او امام ذہبی پہ
کتاب العلو للعلی العفاریں دامام ابویوسف مناظرۃ دامام ابوحنیفہ رحمہما اللہ تلو
سرہ ذکر کرے دے چہ امام صاحب رجوع اوکرہ قول دامام ابویوسف تلو اوایل
یے چہ خوک وائی چہ قرآن مخلوق دے نو حقہ کافر دے ۔ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ
یہ دے کہیں اشارہ دے چہ قرآن کریم کائنات احکامو او معانی او مقاصد او حکمتوں
حاصلو دیارہ تعقل تدبیر کول ضروری دی حکم چہ دایے مقصد دے انزال
گرخولے دے ۔

س۔ دا ہم ذکر قرآن صفات دی دیارہ دے تصدیق او ترغیب وکولو وایا لَعَلَّكُمْ
الْكِتَابِ داریک سورۃ بروج سطر او سورۃ واقعہ سکتیں دی او دا دلیل دے چہ
دا قرآن پہ دے خاص ترتیب سرہ پہ لوح محفوظ کہیں پہ اصل ترتیب سرہ دے
ہاں پہ نازلولو کہیں ترتیب پہ سبب دے واقعات سرہ پہ بلہ طریقہ سرہ دے ۔
حکیم خاوند حکمتوں دے یا حکم دے ۔

ہ۔ باز جردے پہ امراض سرہ دے قرآن تہ پہ طریقہ دے استفہام انکاری سرہ
یعنی کہ چرے مشرکان وائی چہ مونو خو توحید تہ مونو مونو تہ دا قرآن ولے بیاتو
او مونو وریات دے تنگوئے نو دے حقوی جواب دادے چہ ستاسو دے شرک او دکار
دے تہ قرآن نازلول او قرآن بیانول تہ پریگدو ۔ صَفْحًا دے مقول مطلق دے
بغیر دلفظ دے فعل تہ لیکن معنی یوہ ثبات کثرت پہ تقدیر (پاتے پہ یل مخ)

فِي الْأَوَّلِينَ ④ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ

یہ میگوئے خلقو کیں - او تہ راتلو مگوی تہ هیچ پیغمبر

لَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ⑤ فَأَهْلَكْنَا

مگر دوی بہ بہ حقہ پورے توتہ کوئے - نو ہلاک کول مونو

أَسَدًا مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضَى مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ⑥

دیر سخت ددی تہ پہ بولوکیں او تیرے شوییدی نمونے ذرہو خلقو -

وَلَكِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ

او کہ چرے تہ تیرے اوکے ددی تہ چا پیدا کرییدی اسمانونہ

وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ

او زمکہ خالفا دوی بہ دینی پیدا کرییدی دا زور اور

الْعَلِيمُ ⑦ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ

دیر علم والا حقہ ذات دے چہ جورہ کرے دہ تاسو لہہ زمکہ

کلام سرہ علت دے دے اقتضاب دیارہ یا علت دے انکار دیارہ یعنی لانتضاب عظم
مونر قرآن حکمہ ستاسو تہ اہود چہ تاسو مشرکان ورتہ محتاج ہے -
سے سے پہ دے ایا تو نو کیں تسلی دہ رسول اللہ صلی علیہ وسلم تہ او
تخویف دنیوی دے منکریتو تہ روستو دزجر و رکولو تہ - کم خبریہ دے پہ
معنی دہیر والی دے - پہ اول ایت کیں ارسال درسولاتو ذکر دے او پہ دریم
ایت کیں استہزاء متکریتو ذکر دہ چہ سبب د عذاب دے او پہ دریم ایت کیں
مسبب ذکر دے چہ عذاب دے مُتَّهَمُونَ ضمیر حقہ مشرکینو تہ راجع دے چہ مگوی
مخاطب وو پہ تیر شوی ایت کیں - أَسَدًا مِنْهُمْ بٹشہ طاقت پہ سبب د دیر مالونو
او غیو بدانونو او دکترو لبس کرو د مگوی - مَثَلُ صفت او حالاتو او خبر تہ
ویلے کییدی -

۹۔ دا دلیل عقلی اعتزاق دے پہ مسئلہ د توحید باندے او دا اقرار ددی پر سورۃ
عنکبوت سلا لقمان سَلِّمْ کیں ذکر دے - او پہ دے ایت کیں پہ جواب کیں لفظ
د خلقن د تاکید د اقرار دیارہ ذکر کرے دے -

مَهْدًا وَجَعَلْ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ

بسترہ دارام او جوہے کریدی تاسو لہو پہ ہق کیں لارے دے دیارہ چہ تاسو

تَهْتَدُونَ ۱۰ وَالَّذِي تَلَّ مِنَ السَّمَاءِ

مدايت او موئے - او ہقہ ذات دے چہ لاروی دی ذ اسمان کھرقہ

مَاءً يُقَدِّرُ فَانْشُرْنَا بِهِ يَلْدَةً مَّيِّتًا

اویہ پہ اندازہ نو تازہ کریدہ موتو پہ ہقہ سدہ زمکہ دچہ

كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ۱۱ وَالَّذِي خَلَقَ

دغہ نشان پہ تاسو لارویٹے کیڑے - او ہقہ ذات دے چہ پیدا کریدی

الْأَرْوَاحَ كُلَّهَا وَجَعَلْ لَكُمْ مِنْ الْقُلُوبِ

جوہے نوے او جوہے کریدی ستاسو دیارہ ذ کشتو

سطہ دادویم دلیل دے پہ دے کیں اقرار نیشته ٹککہ چہ کم پے ویلے دے بغایے
نہ دے ویلے نو داد تیرشوی سرہ پہ طریقہ کتنویر ردیر وضاحت) سرہ ذکر
کپے دے یعنی ہرککہ چہ خالق اسمان نو او زمکولہ مے نو داروستو
قدارتوتہ دھقہ یہ ضرور متاویہ دے الیت کیں دوه نمونے قدارت الہیہ ذکر
کپے دی۔ مہدا او مہاد زانگو او غیگہ دمور دیارہ دیچی خلے دارام وی
نودارنگ زمکہ کیں د اوسیدلو دیارہ بے شمارہ نعمتوتہ او اسباب دارام شتہ دے
سُیِّلَ لَارے د سفر کولو یا اسباب دوزے ڈروند۔ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ رسیدل
مقصد تہ مراد دی کہ مقصد دتیاوی او کہ ددین وی۔

سک۔ دادویم دلیل دے پہ دے کیں ہم دوه عظیم قدارتوتہ ذکر کوئی
یارا تونہ ورول او یوقی او فصلونہ پیدا کول۔ یَقْدِرُ پہ دے کیں اشارہ دہ چہ کوم
باران دقدرتہ بھرشی توہقہ د عذاب یاران وی لکہ دقوم نوح علیہ السلام۔
يَلْدَةً مَّيِّتًا یلدہ پہ معنی دھقہ مکان دے چہ خلق پکتن جمع او دیرہ دی دتوتد تیرولو
دیارہ۔ او مکان مذاکودے نو میٹائی دے وچ تہ مذاکرا ورو۔ كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ اشارہ دہ
چہ ہقہ رنگہ دادلیل دتوحید داللہ تعالیٰ دے نو دارنگ دلیل دبعث بعد الموت ہم دے
اوداسے دے چلے پہ ذکر کولو سرہ یاراشت دآخرت دے دیارہ دے چہ پہ
وقت دلیدلو د فصلونو او باغونو ددنیا کیں دآخرت تہ عقلت لایشتی۔

وَالْأَنْعَامَ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٧﴾ لِتَسْتَوُوا عَلَى

اد خار دؤ ته هغه چه تاسو پرڼه سورتي کوئې ډپاره ډ د دے چه برابر شئې په

ظُهُورِهِ شَرْتَنَ كِرْوَانِعْمَةٍ رَبِّكُمْ

شاهانو ډ هغه پاندا بيا به ياد کوئې نعمت ډ رب ستاسو

إِذَا السُّوَيُّتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي

کله چه برابر کيئې په هغه پاندا او اوبه وليئې پاکي ده هغه ذات لره

سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٨﴾

چه تابع سرخولې ده موږ ډپاره دا او ننو موږ دے لره قابو کوونکي -

۱۷. دا څلورم دليل عقلی دے په دے کېن دوه انعامات عامه ذکر کړي دي. الْأَنْعَامَ ۱۷. ډاډا ځای د لفظ شامل دے حیواناتو او نباتاتو او اوصافو او اطرافو او زمانیاتو او مکاناتو ټولو ته مذاکره مؤنث، څوک ترې، سپین تور، بړه ټيکنه، څه طریق کس طریق، اسمان زمکه، ماضی او مستقبل، اوبه اوږه، سپرې او خزان، شپه او وږ، رنځ او تیاره، جنت او دوزخ، خیر او شر، فقر او غنا، ایمان او کفر وغیره - وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي ۱۸. په اصل کېن هغه شے دے چه ډیل سره په یو وجه سره مناسبت لري ډپاره ډ تکمیل نو د دے وج ته الله تعالی ډ زوجیت نه منزه دے او هم داسه په سُورَةٍ ۱۹ او ذاریات ۲۰ کېن شته. مِنْ الْفُلِيِّ وَالْأَنْعَامِ ۱۹. بعضی دے ځکه بعضی کشتی او څاروی ډ سورې ډپاره لاریق نه وی یا من بیانیه دے ډ ما روستی ډپاره -

۱۸. په دے کېن ادب ډ سورې دے ډپاره ډ د دے چه انسان په هېڅ وخت کېن او خاص ډ سورې په وخت رچه هغه اکثر د هلاکت وخت وی یا سبب ډ تکبر او د لوی (وی) الله تعالی لره هیر ته کړی او د هغه توحید او د هغه نعمتونه او قدرتونه هر وخت یاد اوساتی او حالت ډ مرگ لره هم یاد لري. او دا ادب په ژبه سره هم په حدیث سره ثابت دے او په زړه کېن هم دا عقیده ساتل فرض دی. سکت طریقه داده چه په رکاب کېن خپه کیدی نو اول به بسم الله اوایي بیا به الله اکبر اوایي اوچه سورې پاندا کيئې تَوَالِحِدُ به اوایي دینته اشاره ده په دے قول کېن شَرْتَنَ كِرْوَانِعْمَةٍ رَبِّكُمْ ۱۷. او بیا به سبحان الذي اه اوایي. ضمیر په ظهوره کېن راجع دے ما ترکبون ته او هغه جنس دے او علیک ضمیر هم

وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٣﴾ وَجَعَلُوا آلَهُ

او یقیناً مونہ پر خیل رب طرف تہ خانہ پہ واپس درگرو - او گنہاری دوی اللہ تعالیٰ لہ

مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا اِنْ يَسْأَلِ الْإِنْسَانَ لَكُفُورٌ

دے بندگانو دے حقہ نہ تکرے یقیناً دا انسان خانہ ناشکرہ

مِثْلَيْنِ ﴿١٤﴾ أَمْ أُنِخَذَ مِنْهَا يَخْلُقُ بَدَنٍ وَ

بیکارہ دے - ایا نیولے دی اللہ تعالیٰ دے حقہ چاہے پیدا اگوبدی لونہ او

أَصْفَكُمْ بِالْبَيِّنِينَ ﴿١٥﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ

خبرہ لے کرے تاسو پہ - خامو سرہ - او کلام چہ زبردہ درگوشی پوسن ددوی

ماترکون تہ راجع دے یا ظہر تہ راجع دے چہ یہ ضمن دے ظہور کیں دے -
الَّذِي سَخَّرَ لَهَا يَدَ اللَّهِ عِظَمَ دَالِ اللَّهِ دَعَىٰ وَمَا كُنَّا لَهُ مُقَرِّبِينَ يَدَ اللَّهِ كَيْسَ
ذَكَرَ عَجْرَةَ انْشَاءً دَعَىٰ وَإِنَّا لَمُنْقَلِبُونَ يَدَ اللَّهِ جَمْلَةً كَيْسَ يَدَ اللَّهِ يَدَ اللَّهِ دَعَىٰ
دَعَىٰ يَدَ اللَّهِ دَعَىٰ سَرَّ سَرَّ يَدَ اللَّهِ يَدَ اللَّهِ يَدَ اللَّهِ يَدَ اللَّهِ يَدَ اللَّهِ يَدَ اللَّهِ يَدَ اللَّهِ
انسان پہ سورے یاندے سورے او یو طرف تہ روان دے نودا سے یہ یو وخت
دے خلقو پہ او گویا ندے سوروی او دے مقبرے پہ طرف یہ روان وی -
سہ - دامتعلق دے دے لکن سألتم سرہ او زبردے پہ شرک یاندے یعنی چہ
اومتی چہ اللہ تعالیٰ خالق او قادر دے نوبیا دے حقہ اولاد تہ او شریک تہ حقہ
حاجت دے چہ مشرکان عقیدہ ساقی چہ فلان بزرگ دے اللہ تعالیٰ ولد دے
اوملاک دے اللہ تعالیٰ بنات دی او فلاں ولی دے اللہ تعالیٰ نازولے او دے نبرخ
خاوند دے - جُزْءًا اولاد ہم تکرہ دے او شریک ہم یو قسم تکرہ وی دے دے
وجہ تہ دے قتادہ تہ نقل دے چہ جزء ہر معبود من دون اللہ تہ شامل دے
او اکثر مفسرین دے بنات (لونہ) مراد کرے دی -

سہ - دارد پہ مشرکین بالملائکہ یاندے دے چہ دوی عقیدہ لری چہ - داملک
دے اللہ تعالیٰ لونہ دی یعنی دا خبرہ پہ عقل او عرف کیں دے یہ عجیبہ دے چہ اللہ تعالیٰ
قادر دے پہ اولاد دور کو لو تو تاسو تہ دے کوی او اللہ تعالیٰ دے خان لہ لونہ
تیسری او معلومہ دے چہ جس دے تاریتہ اشرف دے دے جس دے زنا تہ - او ہم
دعسہ پہ سورہ نجم ۳۱ - ۳۲ کیں دی -

بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ

پہ ہقعہ خیز چہ بیاوی د رحمان دپارہ یہ صفت کین نوشی مخ د ہقعہ

مُسَوِّدًا وَهُوَ كَظِيمٌ ۱۷ أَوْ مَنْ يَنْشَوٰ

تک تور اد دے د غم تہ دک وی ایاردی نسبت کوی اللہ تعالیٰ تہ د ہقعہ چہ پالنہ کی نشو

فِي الْجَلِيلَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ۱۸

یہ کالو کین او حال دا چہ ہقعہ یہ حالت د جگرہ کین صفا خبرہ نشی کولے

۱۷۔ پہ دے کین رد او زجر دے یہ بلہ طریقہ سرہ چہ ہقعہ مخلوق چہ تا سو
یے طبعاً دکان دپارہ بند کرتے تو د ہقعہ اللہ تعالیٰ نسبت کوئے تو دا خو
یے عزتی د اللہ تعالیٰ دہ یہ دیرہ بے عزتے سرہ او داسے سورۃ نحل شہ کین
تیر شویدی۔ مثلاً یہ معنی دوصف دے یعنی لور کیدل یا یہ معنی د مشاہد
دے جک کہ چہ ولد شبہ د والداوی۔ کَلَّام د استعمالی د درخ دپارہ یعنی تو
د دہ مخ توروی او دا تخصیص یے پہ دے وجہ سرہ او کپوچہ د شے خو تور رنگ
تہ بیکارہ کیڑی، کَظِيمٌ چہ د غم تہ دک وی او د ہقعہ وجہ نہ خبرے ہم نشی کولے۔
۱۸۔ پہ دے کین زجر دے یہ بلہ طریقہ سرہ یعنی زناتہ ضعیف جنس دے پہ
نسبت د تاریتہ نوخار رنگ ہقعہ ضعیف جنس ہقعہ ذات تہ نسبت کوئے چہ علیم او
قدیر دے۔ او ضعف یے پہ دہ طریقہ سرہ د ککر دے یو ضعف د زیت
د زناتہ دے جک کہ چہ زناتہ بغیر د کالو تہ بے دولہ بیکار کیڑی او تاریتہ خیل
زیت کین کالو تہ محتاج تہ دے دویم ضعف د کلام او د مقابلہ کولو پہ خبر و کین
چہ د جیاد وجہ تہ خیل مقصد او دلیل پورہ تہ نشی بیکارہ کولے۔ اَوْ مَنْ يَنْشَوٰ
فِي الْجَلِيلَةِ دا دلیل دے چہ د زناتہ دپارہ کالی د سپینا او سرو جائز دی او احادیث
پہ دے کین دیر وارد دی او کوم احادیث چہ د سرو زرو د استعمال د منع پہ بارہ کین
راغلے دی ہقعہ د بعض حد تیسو پہ تیز پہ ہقعہ حالت حمل دی چہ زکوٰۃ یے تہ ادا
کوی او د بعض پہ تیز حمل دی پہ خلاف اولے او پہ حالت د اسراف یا ندے۔
اَوْ مَنْ دالفظ یا منصوب دے پہ فعل پت سرہ یعنی تسبوا لے اللہ او عبادا
من ینشأ۔ یا مرفوع مبتدا دہ او خبر یے پہ دغہ عیار اتو سرہ پت دے۔

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

او انہی دوی ملائکہ ہفتہ چہ بند کات د رحمان دی

إِنَّا كُنَّا أَشْهَادًا وَأَخْلَقْنَاهُمْ سَنَكْتُبُ شَهَادَتَهُمُ

زنانہ ایا دوی لیدلے دے پیدائش د ہغوی خاخالیکے کیری بیان د دوی

وَيُسْأَلُونَ ۱۹ وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ

او تپوس ترینہ کیداشی - او دوی وائی کہ چرے غویشے رحمان

مَا عَبَدُ لَهُمْ مَالَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ

موتو یہ بندگی نہ وہ کولے ددوی نیشہ دوی لہو پہ دے باتدے ہیج دلیل

إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ۲۰ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا

نہ دی دوی مگر پہ توک خبرے کوی - ایا وکریدے موتو دوی تہ کتاب

۱۹۔ مخکین زجروؤ پہ دے خبرہ چہ ملائکہ تہ نے بنات د اللہ تعالیٰ ویل اوس زجر دے چہ ملائکہ تہ مؤنت وائی او د ہغوی صفتو تہ پہ تائیت سرہ کوی لکہ یہ سورۃ نجم ۲۷ اوصافات تھا کین دالذین هم عباد الرحمن واصحیح عقیدہ دہ پہ یارہ د ملائکہ کین پہ جواب د ہفتہ چاہے تپوس او کری چہ ملائکہ مناکردی او کہ مؤنت دی اودارد دے پہ ہفتہ کسانو چہ ملائکہ معبود گتری۔ انا کنا لکہ چہ فارسی کین یوملک تہ قرشتہ وائی او پہ پینتو کین ورتہ فریشتہ یا ملائکہ وائی تودالفاظ م موع د دی د لفظو استعمال جائزہ دے۔ ہیج دادہ چہ ہغوی بند کات اللہ تعالیٰ

دی۔ اشہاد واخلقہم یعنی تائیت زنانہ صفت خوب لیدلو سٹو معلومیری نو دوی خو ملائکہ تہ دی لیدلے۔ سَنَكْتُبُ شَهَادَتَهُمُ یعنی دوی یہ ویل چہ موتو خو لیدلے نہ دی لیکن موتو د مشرانو تہ اوریدلے دی چہ دارزانہ دی اومشران خو دروخ تہ وائی نو موتو د دے وچہ نہ شہادت کوو چہ دوی زنانہ دی تو د ہفتہ تردید ہے او کرو پہ زجر سرہ چہ شہادت ددوی پہ عملتانو کین لیکلے کیری و یُسْأَلُونَ یعنی ددوی نہ دے د دلیل تپوس کیدے شی چہ تاسو پہ خہ وجہ ہے دلیلہ خبرے پسے روان وے۔ شریقی ویلے دی دادلیل دے چہ قول ہے دلیلہ متکرار دے او تقلید حرام دے سبب ددیرے بدے دے۔

نظ :۔ دابل زجر دے ددوی پہ عمل د شرک باتدے چہ د ملائکہ پاتے پہ بل مخ

مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّبِيِّرَالَا قَالَ

ستانہ مخکن پہ ہجے کلی کنں دیرہ درکوڑنکے مگر وکیل یہ

مُتَرْفَوْهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أَهْلٍ وَإِنَّا

بے حدہ مالداردکھے یقیناً مرنڈے دی موتیو مشران خیل پہ یو طریقہ باندے او یقیناً موتیو

عَلَىٰ الشِّرْهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿۲۳﴾ قُلْ أُولَٰئِكَ

پہ قداموتیو دھغوی باندے اقتداء کوڈنکی یو۔ او یہ ویل پیغیر ابیالرحمہ راویہ کما تاسوتہ

بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدُ شَرُّ عَلَيْهِ آبَاءُكُمْ

بہتہ ہدایت دھغے تہ چہ موتیو دی تاسو پہ ہجے باندے مشران ستاسو (خیل)

قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿۲۴﴾

دوی یہ اویل یقیناً موتیو پہ ہجہ خیز چہ تاسو پرے رالیوے شوی نے کفر کوڈ۔

۲۳۔۔ دا تردید دے پہ دلیل دھغوی باندے چہ اتیاج ابیادہ چہ دا استدلال خو د تیر شوڈو قومونو (مشرکاتو) ہم وڈو نو ہغوی باندے عذابوتہ راقے وونو معلومہ شوہ چہ دا دلیل باطل دے اِلَا قَالَ مُتَرْفَوْهَا حقہ کسان چہ دتیا پہ نعمتونو کنں او مزو کنں دحد تہ ورتیر شویدی۔ اوصیغہ دمفعول کنں اشارہ دہ چہ دویہ مستی دوج تہ بے اختیارہ شوے دی۔ مُقْتَدُونَ پہ اقتداء کنں معنی دلزوم او دوام دہ اداقرار دخیلے تابوہ دے۔

۲۴۔۔ دا تردید دے دطریق دمحکنو رسولانوتہ پہ دغہ دلیل باندے چہ تاسوبہ یا تابعداری دہدایت کوئے یا تہ کہ دہدایت تابعداریئے نوماتاسوتہ دیورہ ہدایت خبرے راویہ دی نو حقہ ولے تہ عتہ آہڈی داصیغہ نے صرف الزامی طور سرہ ویلے دہ یعنی بالفرض کہ ستاسو د مشرانو پہ لہر کنں ہدایت شتہ لیکن ماچہ کوم غیز داللہ تعالیٰ دطریق تہ راویہ نو پہ ہجے کنں خودیر ہدایت دے تو کہ ددنیا پہ کارونو کنں تاسوتہ معلومہ شی چہ زموتیو پہ طریقہ کنں د مشرانو د طریقہ پہ نسبت دیرہ فائدہ وہ نو بیاخو تاسو د مشرانو طریقہ پر یگڈے نو ددین پہ بارہ کنں ہم داسے اذکرے کافرُون معلومہ شوہ چہ دوی خدا او عناد کنں پریوتل۔

فَاَنْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ

نو بدالہ واغسلہ موتی ددوی تہ نو اولورہ چہ خہ رنگ شو

عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿۲۵﴾ وَاذْكَرَ اِبْرَاهِيْمَ

الہام د تکذیب کوونکو او کلمہ چہ اویل ابراہیم علیہ السلام

لَارِيْبِهِ وَقَوْمًا اَتَتْهُم مَّا تَعْبُدُوْنَ ﴿۲۶﴾

پلار خیل او قوم خیل تہ یقیناً زہ ویزارہ یم دھخہ چانہ چہ تاسوئے بندگی کوئے

اِلَّا الَّذِي فَطَرَنِيْ فَاِنَّهُ سَيِّدُ الْاٰلٰدِ ﴿۲۷﴾

مگر ہخہ ذات چہ زہ پیداکوئے یم نو ہخہ یہ مانہ لار بٹائی -

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَّاقِيَةً فِيْ عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ

او پاتے کردہ اللہ تعالیٰ دا کلمہ باقی یہ اولاد دھخہ کتب دے دیارہ چہ دوی

۲۵۔۔ دا تخویف دے منکریتو تہ او تسلی دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ او قاء فاَنْتَقَمْنَا کتب دیارہ ددے دہ چہ ددوی ہیج دلیل او عذر پاتے تہ شو سوا د خدا او عناد تہ نو دا سبب شو د عذاب د دتیا۔

۲۶۔۲۷۔۔ دا دلیل نقلی دے د ابراہیم علیہ السلام تہ پہ رد د شرک کتب او پہ رد کو لو د دلیل د مشرکانو کتب پہ اتباع د الیا و سرہ حاصل دا دے چہ اتباع د مشرانو کہ شرعی دلیل وے نو ابراہیم علیہ السلام د خیل پلار او د مشرانو د قوم تہ پہ خہ وجہ مخالفت کووے او دارنگ ستاسو مشرا ابراہیم علیہ السلام ہم دے نو چہ تاسو د مشرانو پہ اتباع بات دے دلیل نیسے نو د ابراہیم علیہ السلام د اتباع تہ وے انکار کوئے۔

اَلَّذِيْ بَرَّآءُ دالفظ د واحد او د جمع د وارو دیارہ استعمال پیری ٹککہ چہ دا مصدر دے او د وصف دیارہ راجی پہ معنی د ذر براءت دے۔ اِلَّا الَّذِيْ فَطَرَنِيْ دا استثناء متعلقہ دے ٹککہ چہ دوی د اللہ تعالیٰ عبادت ہم کاوڑ دوی پہ ویل اللہ تعالیٰ زمو تیرپ دے اودا نور معبودان زمو تیر شفعاء دی یا اِلَّا صَفَقَ دے پہ معنی د غیر سرہ دے اودا کلمہ پشان د کلمے د لا الہ الا اللہ دہ۔ سَيِّدُ الْاٰلٰدِ مراد تریبہ استقامت دے ٹککہ چہ پہ سبب د اعلان د دے کلمے سرہ دیر مصیبتو تہ راجی او پہ ہخہ کتب استقامت تہ ضرورت دے۔

يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلَاءِ وَاٰبَاءَهُمْ

او کوشی رد کمرافق تہ - بلکہ مری د دنیا و کپی بی مادی تہ او مشراب د دوی تہ

حَتّٰی جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾

تو دے یو دے چہ رلیغ دوی تہ حق او رسول ہنگارہ بیان کوؤنکے -

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ وَّ اِنَّا

اد ہر کلہ چہ رلیغ دوی تہ حق او یل دوی دا جادو دے او یقینا موتی

بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوْا لَوْلَا نَزَّلَ هٰذَا

پہ دے پائندے کفر کوؤنکی یو - او او یل دوی دے نازل تہ کہنے شو دا

۲۸۔ یہ دے کیں وضاحت دے چہ دا کلمہ یہ ابراہیم علیہ السلام پورے خاص تہ دہ دپارہ ددے چہ مشرکین مکہ اونہ وائی چہ دا کلمہ زمونہ دپارہ نہ دہ۔ وَجَعَلَهَا هَمِيْرًا لِّقَاعِلِ اللّٰهِ تَعَالٰی تہ راجع دے او ضمیر دہا راجع دے ماقبل کلمہ تہ چہ کلمہ د توحید دہ۔ یعنی دا کلمہ د توحید او د براءۃ عن الشریک اللہ تعالیٰ پہ بتول اولاد د ابراہیم علیہ السلام کیں جاری اوساتلہ پہ سبب د دے چہ روستو د ابراہیم علیہ السلام تہ بتول انبیاء علیہم السلام یے ددہ پہ اولاد کیں پیدا کرل او هغوی توحید تہ دعوت ورکریڈے۔ عقبہ بتول اولاد تہ ویلے کیری تو یہودیان، نصاریٰ، او مشرکین عرب پکیں بتول داخل دی اودا اجراء د تیوت او د توحید ددہ پہ اولاد کیں یہ سبب ددہ عا ددہ سرہ وہ چہ هغه پہ سورۃ یقرہ ۱۲۹ س۲۹ کیں ذکر دہ او قبولیت ددے دعا پہ سورۃ عتکبوت ۵۲ کیں ہم ذکر دے۔

۲۹۔ یہ دے ایا تو تو کیں زجر دے پہ انکار د رسول او د قران پہ ذکر د اول سبب د انکار کولو او یہ دے کیں جواب د یوسوال دے هغه دا دے چہ ہر کلہ حجتونہ ددوی خو باطل دی او د ابراہیم علیہ السلام کلمہ د براءت دوی تہ معلومہ شویڈہ نو بیبا پہ هغه وجہ سرہ انکار کوی تو یہ جواب کیں هغه سبب ذکر کوی چہ هغه مَتَّعْتُ هَؤُلَاءِ وَاٰبَاءَهُمْ دے یعنی سرہ د شرک کولو تہ اللہ تعالیٰ دوی تہ مالوتہ اوصحت و عافیت او د دنیا ترقی ورکریڈے دی نو ذوی دا خیال او کورو چہ مونہ اول موتیرہ طریقہ اللہ تعالیٰ تہ خویشہ دہ تو چہ رسول او قران رلیغ او توحید یے ورتہ واضح کورو نو ذوی انکار او کورو اودا سۃ سورۃ قرقان ۵۱ کیں تیر شویدی

الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقُرَيْتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿۳۶﴾

قرآن پہ یو سړی باندے دے دود کلو ته چه یوے دے۔

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ط نَحْنُ

ایا دوی تقسیموی رحمت د رب ستا مونږ

قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

تقسیم کړیدی د دوی په مینځ کس سمات د ژوند د دوی په ژوند د نیوی کس

وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ

او پورته کړے دے مونږ بعض د دوی ته د بعضو د پاسه په درجو کس

لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ

د پاره د دے چه اونیسې بعض د دوی بعضو لره خدا متکبران او رحمت

رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿۳۷﴾ وَلَوْلَا أَن يَكُونَ

د رب ستا غوره دے د هغه نه چه دوی جمع کوی۔ او که چرے ته جوړیدلے

اول الحق نه مراد قرآن دے او دویم الحق نه مراد توحید دے چه په قرآن کس بیان شوی دے۔

۳۶۔ د ابل زجر دے او دویم سبب د انکار ذکر کوی هغه دا دے چه سبب د عظمت په تیز د متکربو مالداري ده او تبتوت ئے حق د مالدار کتلے دے لکه چه دا عقیده د سرمایه دارو دوی نو دوی او بل چه په مکه او طائف کس لوئے لوتے مالداران شته نو دا وحی هغوی ته وے ته نازلیدي۔ مِّنَ الْقُرَيْتَيْنِ یوسړے خو د دود کلو نشی کیدلے نو عبارت کس تقدیر دے یعق من احدی القریتین۔ ۳۷۔ په دے کس رد دے د هغوی په باطله نظریه باندے چه حاصل د هغه دا وؤ چه تقسیم د تبتوت دوی په خیل اختیار او د خیل رائی موافق کتلو هر کله چه د دوی د رائی نه خلاف او شو نو دوی انکار کوی حاصل د رد دا دے چه تبتوت او رسالت خو د الله تعالی خاص رحمت دے چه په هغه کس د هیچا اختیار نه سی نو دوی په خه وچ سره د هغه تقسیم په خیل رائی سره کوی نغری قسمنما ا ه دا تاکید د رد د هغوی دے یعق هغه دنیا چه یو ذلیل خیز دے د هغه تقسیم هم په اختیار د دوی کس نیشته نو د عظیم نعمت چه تبتوت دے هغه به څنگه د دوی په اختیار کس شی۔

النَّاسُ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ جَعَلْنَا لِنَاسٍ يَكْفُرُ

خلق (یہ کفر باندے) خلق جو کرے بہ وہو یوحہ چا لہ چہ کفر کوی

مَعِيشَتَهُمْ مَرَادٌ دَدے نہ اسباب ڈٹوند ڈ دنیا دی اوھر کلہ چہ دا تقسیم پہ اختیار ڈ
اللہ تعالیٰ کن دے دے وجہ نہ یوے عقلہ سادہ انسان بہ وی اوھر کلہ پہ مالدار
وی اوہل ہو بیار بہ وی لیکن فقیر بہ وی دارنگ کلہ یو انسان ڈ مال کتو ڈ پارہ
دیرے طریقے او حیلے استعمال کری لیکن مال ورتہ حاصل تھی او کلہ یو انسان
تہ بغیر ڈ تکلیف تہ دیر مال حاصل تھی نو معلومہ شوہ چہ دا اختیار او تصرف ڈ
اللہ تعالیٰ دے۔ او دلیل ڈ تقسیم دادے چہ وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ
یعنی خوگ غنی او خوگ فقیر (خوگ حرر آزاد) او خوگ مرے او خوگ بادشاہ
او خوگ رعیت او خوگ ہو بیار او خوگ کم عقل دا تول پہ اختیار ڈ اللہ تعالیٰ کن دی
بَعْضُهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ دا حکمت ڈ تفاوت ڈ درجائو دے ہخہ دادے چہ بعض
خادم او نوکر او مزدور تھی بعض تور و دیارہ نو نظام ڈ دنیا بہ چلیبری پہ دے معنی
سُخْرٍ لِّا د مسخر کولو تہ ماخوذ دے۔ دویمہ معنی دادہ چہ لام د عاقبت دے او سخر یا
معنی داچہ وریورے مسخرے کیڈے تھی یعنی ددقہ تفاوت نتیجہ او اثر دادے چہ
مالدار پہ غریب پورے مسخرے کوی۔

فَابْقِیْہِ دے ایت کن رد پہ نظریہ د مساوات (سوشلزم) باندے دے چہ
بعض خلق وائی چہ تول خلق د پہ مال کن برابر وی د غنی او فقیر مرتبہ د یکتیں
نوی او دابقہ نظام دے۔ او خوگ وائی چہ دا مالدار غریبی دا ڈ ظالمانو نظام
دے دا تقسیم خوا اللہ تعالیٰ تہ دے کرے نو پہ دے ایت کن اللہ تعالیٰ واضح کرہ
چہ دا تقسیم پہ تفاوت سرہ زمانہ نظام دے او دہ حکمت ہے ہم ذکر کرو۔
کہ چرے تول خلق پہ مال کن مساوی تھی نو بیا ہیخوگ د یل خدمت نو کری
تھی کوے او کورئی کن پہ الفت او محبت او ہمدردی وغیرہ اخلاق ختم تھی
نو دنیا نظام بہ خراب تھی۔ او پہ کو مو ملکو نو کن چہ د مساوات دعویٰ کوی
ہخہ بالکل دھوکہ دہ حکمہ چہ پہ ہخہ کن خوگ ڈ دنیا د عزت پہ کار باندے
مشغول دے لکہ بادشاہ او افسردے مخدوم دے او خوگ د ذلت پہ کار
کن مشغول دے نو دعویٰ د مساوات ہے باطلہ دہ۔ وَرَحْمَةً رَّبِّكَ كَيْفَ اِشَارَہ
دہ چہ نبوت اعلیٰ او اشرف دے د دنیا د خیر و بونہ نو دہخہ اختیار ہم ڈ
اللہ تعالیٰ سرہ دے۔

بِالزَّحَلِّ لِيُؤْتِيَهُمْ سُقْفًا مِّنْ فِصَّةٍ

یہ رحمت ہائے دیارہ دے کو تو دھوی چتوہ د سیتو، لند

وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِيُؤْتِيَهُمْ

او پائوئے چہ پہ ہف ہائے دوی درخیزی - اد دیارہ د کو تو د دوی

أَبْوَابًا وَسُرًّا عَلَيْهَا يَتَكُونُونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُقًا

دروازے اد کتوہ چہ پہ ہف ہائے آرام کوی راو و رکے یہ دوم سدرہ زر

۳۳ ۳۴ ۳۵۔ یہ دے ایاتونو کس ذلت د دنیا ذکر کوی متعلق دے د خیر مٹا
 یجمعون سرہ او دارنگ متعلق دے د سطر سرہ یعنی بل رد دھوی یہ قول ہائے
 چہ ہوی سبب د عظمت مالدار کی گنری تو اللہ تعالیٰ د ہف ذلت ذکر کوی حاصل
 دادے چہ د دنیا مالونہ د اللہ تعالیٰ پہ تیز دومرہ ذلیل دی چہ د مؤمن د شان سرہ
 ہیج متاسبت نہ لری بلکہ د کافرانو سرہ پورہ متاسبت دے نو پکار خود اوہ چہ اللہ تعالیٰ
 دا قول مالونہ کافرانو لہ ورکے دے او مؤمنانو تہ پہ کس ہیج نہ ورکے لیکن
 یو حکمت الہیہ دے تہ مانع دے ہفہ دادے چہ بیایہ قول خلق کافر شی
 مؤمن پہ پکس ہیج نک نہ وی نو معلومہ شوہ چہ کلہ یوشے فی نفسہ قبیح وی خو
 دیو سبب پہ وجہ سرہ ہفہ حسن لغیرہ او گرجی او تائید دے ہفہ حدیث د
 کہ د دنیا وزن (عزت) د اللہ تعالیٰ پہ نیز د ماسی د وز پہ مقدار دے نو کافر تہ
 پہ یے ترینہ یو گوٹ ہم تہ دے ورکے، وَتَوَلَّى أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَّوْلَا
 شرطیہ دے پہ ہفہ ٹائے کس استعمال پری چہ وجود د شرط سبب د نفی د جزا وی
 اولکہ وجود حقیقی وی یا نفی د جزا سبب وی دیارہ د نفی د شرط کلہ چہ وجود فرقی وی
 دلہ رستہ معنی دہ او مراد د امہ واحدا تہ د تولو خلقو کافر کیدل دی یا اگر کیدل
 د تولو طلب کارے د دنیا تہ دی معنی دادہ کہ چرے تہ دے د تولو خلقو کافر کیدل
 د اللہ تعالیٰ خویش تہ دی نو دے وچ تہ کافرانو تہ یے قول مالونہ تہ دی ورکے
 او برعکس مطلب یے دادے چہ قول مالونہ اللہ تعالیٰ کافرانو لہ تہ دی ورکری دیارہ
 دے چہ قول خلق کافران یا دنیا پرست تہ شی۔ لَمِنْ يَكْفُرُ بِالزَّحَلِّ یعنی صفت د
 رحمانیت خو تقاضا کوی چہ قول نعمتوہ لوئے او واریہ د اللہ تعالیٰ د طرق تہ دی
 او دوی د کھوہ سرہ شریک یا ولد جوہوی سُقْفًا مِّنْ فِصَّةٍ چھتوہ او پائوئے او
 دروازے او کتوہ داخلورے دے دے وچ تہ خاص ذکر کرل چہ عادت دادے

وَأَنَّ كُلَّ ذِيكَ لَمَّا مَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

او تہ دی دا بقول مگر لپے مزے ڈروند دنیوی دی

وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿۲۵﴾ وَمَنْ

او آخرت پہ سیز د رب ستا دپارہ د تقوی والو دے۔ او چاہے

يَعْتَسِفْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ تُقْبِضْ لَهُ

لہے سترے پتے کرے د ذکر د رحمن تہ جوخت پہ ادھوڈ یہ دہ ہے

شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿۲۶﴾ وَإِنَّهُمْ

شیطان نو ہفہ یہ ددہ مگرے وی۔ او یقیناً دوی

چہ دا جو پیری د لرگو تہ یا د او سپنہ تہ او نوہ ابادی سیمتو خستو کتو تہ کیری توچہ کم
د او سپنہ یا لرگو تہ جو پیری تو ہفہ یہ ہے د سپینو زرو تہ جو رکپے وے او سپین ز
یے ددے وچ تہ خاص کپل چہ دھے سرہ پہ مکان کین رانپا ہم وی۔ اول خود
کمرے چہت ضروری وی تو بیا چہت تہ دختلو ذریعہ چہ معارج دی تو بیا دروازے
پکاروی نورو ستو کتو تہ د کیتا ستلو او آرام کولو دپارہ پکاروی ددے وچ تہ پہ دے
ترتیب سرہ یے ذکر کرل۔ وَزَخْرَفًا عَطْفَ دے پہ ہل دمن فضة نو معنی دا چہ
چہتو تہ یہ د سپینو او سرو زرو وے یا مفعول دے د فعل پت دپارہ یعنی
و یجعل لہم زخرفًا او زخرف سرو زرو تہ ویلے کیری لکہ او یکنون لک بیت
من زخرف (اسراء) او دارنگ زینت او خاست تہ ہم ویلے کیری لکہ حتی اذا اخذت
الارض زخرفها (یونس)۔ (سوال) ہر کلا چہ دیر مالونہ کافرانو تہ ورکول
سبب گر خید لے شی دپارہ د کفر د عامو خلقو نو مؤمنانو لہ یہ ہے دیر مالونہ ورکپ
وے نو بقول خلق بہ مؤمنان گر خید لے وے؟ (جواب) دغہ ایمان چہ د دنیا
دپارہ وی نو ہفہ ایمان پہ شرع کین اعتبار تہ لری ددے وچ تہ د ہفہ جانب
ذکرے او نکرو۔

۳۷۔ ددے الیت تہ ترسک پورے دویم باب دے پہ دے کین زجر او تخویف
دے معرضینو د قرآن تہ بیا تسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ او صداقت
د قرآن دے بیا دلیل نقلی اجمالی دے بیا دلیل نقلی تفصیلی دے د موسیٰ علیہ السلام
نہ بیا زجر دے متکربینو تہ او دلیل نقلی تفصیلی دے د عیسیٰ علیہ السلام تہ۔
پہ دے (۳۸) کین ذکر دے پہ اعراض کولو سرہ (پلے پہ بل مع)

لَيَصُدُّوْنَ عَنْ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ

خافا اوردی دوی لڑے (دحق) نہ او دوی گمان کوی چہ دوی

مُهْتَدُوْنَ ۳۷۲ حَتَّىٰ اِذَا جَاءَنَا قَالَ يَلَيْتَ

ہدایت والا دی - تزدے پورے چہ کلاہ راشی موتوتہ دای یہ ہائے ارمان دے

د قرآن نہ چہ داییدا کیری یہ سبب د محبت د دنیا سرہ چہ مخکین ایت کین د حق
 ذلت بیان شو۔ وَ مَنْ يَخْتَلِ دَا دَ عَشَا يَعْشُو تَه اغتسلے شوے دے اغتسلے کمزوری
 نظر والا تہ ویلے کیری او حقہ خوک چہ د شیعہ نے نظر نہ لگی او د ورعے لگی او
 د چاہہ نظر صحیح وی لیکن قصداً حان روند کوی نو د حقہ د پارہ عشی
 بعثی استحالیری او دلنہ اکثر قراءۃ پہ پینیں د شین سرہ دے یعنی اولہ معنی
 مراد دہ او پہ دے کین لطیفہ اشارہ دہ چہ د قرآن تہ معمولی رلہ اعراض او کری
 نو سبب د عذاب دے توجہ پورہ اعراض یے کرے وی نو حقہ پہ طریقہ اولے
 سرہ ہلاک او تباہ دے۔ لَقِيْمٌ لِّكَ شَيْطَانًا۔ تقیص پہ اصل کین پیوست کیدل د
 پوستکی د اگی دی پہ اگی پورے او د پاترو د بیاز دی پہ یویل پورے نو دا کنایہ دہ
 د پورہ مسلط کیدلو تہ۔ شیطان عام دے کہ انسی وی او کہ جی وی قَهْوَلُہ قَرِيْنٌ
 یعنی ہیچ وخت تربتہ تہ جدا کیری یعنی باطلہ عقیدے عملوتہ اخلاق معاملات
 وغیرہ ورتہ خاستہ کری او د حلال یے منع کوی او د طاعت نہ منع کوی او
 حرام او معصیت ورتہ خاستہ کری۔ پہ دے ایت کین دلیل دے چہ چا قرآن
 پر بخود لو او د حق نہ یے معمولی خفقت او کرو نو شیطانا تو تہ د داسے سری کمرہ کول
 انسان شی نو قرآن مضبوطہ قلہ دہ د شیطان نہ د بچ کیدلو د پارہ بخود دے وجہ
 نہ چہ پہ قرآن کین د شیطانی شبہاتو پورہ جوابوتہ دی او بل د چہ پہ قرآن کین اللہ تعالیٰ بت
 سکے۔ وَ اَنَّهُمْ لَيَصُدُّوْنَ عَنْهُمْ صُمِرٌ وَنَه د جمع یے حکمہ را دل چہ من او شیطان پہ معنی
 د جمع کین دی السَّبِيلِ مراد تربتہ سبیل اللہ دہ چہ حقہ قرآن دے او ذکر الرحمن
 دے وَ يَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ اشارہ دہ چہ کمرافی دودہ قسمہ دہ یو دا چہ گناہ ورتہ
 گناہ بیکاری لیکن دے پرواھے دوجے یے کوی نو دا خور مرتبہ د فسق دہ او دویم قسم دا
 چہ گناہ ورتہ ثواب بیکاری او پہ حق کین فائدے کثری نو دا مرتبہ د بدعت دہ کہ
 پہ عقیدہ کین وی او کہ یہ عمل کین وی او دا درجہ دیرہ خطرناک دہ حکمہ انسان
 د دے نہ تو یہ تہ او باسی پہ دے دجہ چہ بتہ کار یے کثری نو دلنہ دا دویم مرتبہ
 مراد دہ لکہ پہ سورۃ کہف سکنا او فاطر سکنا کین دی او پہ دے کین اشارہ دہ چہ

بَيِّنِي وَبَيِّنَكَ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَيُتَسَّ

پہ بیج زما او ستا کیں لوسے والے دے مشرق مغرب دے نوتہ ناکارہ

الْقَرَيْنِ ۝ وَلَنْ يَنْفَعَكُمْ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ

ملکے دے - او پیچھے بہ نفع در زکری تا سو تہ لن دے کلچہ تا سو ظلم شرک کرے دے

اَنْتُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ۝ اَفَاَنْتُمْ

دا خبرہ چہ تا سو بہ عذاب کیں شریک ہے - ایا تو تہ

تَسْمِعُ الصَّمَّ اَوْ تَهْدِي الْعُمْى وَمَنْ كَانَ

اوروں کو لے تھے کو نہ تہ یا ہدایت و رکولے تھے ہوتا تہ او فقا چاہہ چہ دی

دہنہ او ہدایت یہ قرآن سرہ کیہی او دے انسان خود ہف نہ اعراض کہے دے
دے وچ نہ بدکار تہ نہ کاروائی۔

۳۸۔ یہ دے کہیں تخویف اخروی دے۔ اِذَا جَاءَ تَاْخِيْرُ يَوْمٍ مِّنْ بَعْثٍ تَه راجع دے
او عبادت کیں پتہ والے دے یعنی قلعہ ضلالہ ر پخبلہ گمراہی باندے عالم
شی (تو ارمان بہ او کری۔ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ یعنی چہ ستا تہ دومرہ لے
وے لکہ چہ مشرق دے مغرب نہ لے دے یا مشرق دے ڈی او دے اوہی چہ دیو
بل نہ لے دی۔

۳۹۔ داہم تخویف کیں داخل دے او جواب دے سوال دے ہفہ دادے چہ کلہ
بلاء عامہ وی تو اساتہ وی نوچہ یہ عذاب کیں پیر خلق شریک وی تو اسان
بہ وی ؟ جواب او شوچہ عذاب دے جہنم دے خلقو یہ پیر والی سرہ نہ اسات پیری
یا دا سوال دے چہ افسوسونہ او امانوتہ پیر شی نوخہ غم بہ سپک شی تو
جواب او شوچہ داہم نفع نہ ورکوی وَلَنْ يَنْفَعَكُمْ ضَمِيرٌ رَّاجِعٌ مِّنْكُمْ
قول تہ چہ یالیت بیہی و بینک اہ او اَنْتُمْ کیں لہم اجلیہ پتہ دے یا
فاعل دے لن ینفعکم اَنْتُمْ دے۔ اِذْ ظَلَمْتُمْ اِذْ دَیَّارَہ دے علت دے او مراد ترینہ
شرک دے۔ دے ظرق دے پارہ نہ دے حکمہ دے ظلم زمانہ ہم دنیا دہ او الیوم تہ مراد
آخرت دے نو ظرفیت نہ مہج کیہی۔

فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۴۰﴾ فَإِمَّا تَرَىٰ هَبْبًا يَكْ

پہ کمرائے تیکارہ کیں . نوکہ چرے یوگو مونر تا

فَرَأَيْنَاهُمْ سَاهُونَ ﴿۴۱﴾ أَوْ تَرِيكَ

نویقیا مونر د دوی تہ بدالہ اغستونکی یو یا بہ اوخایو تاتہ

الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُّقْتَدِرُونَ ﴿۴۲﴾

ہقہ عذاب چہ وعدہ کریدہ مونر د دوی سرہ نویقیا مونر د دوی پہ عذاب پاندے شہ قدریت لرو۔

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ فَإِنَّكَ

نو کلک اونیسہ ہقہ چہ وحی کپے شویدہ تاتہ یقینا تہ

منہ : پہ دے ایاتو نو کیں تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ مختلفو طریقو سرہ پہ دے ایت کیں اولہ طریقہ دہ چہ کہ چرے داخل د قرآن تہ اعراض کی او ایمان نہ راوری تو پہ تا پاندے ہیج ویل تیشہ حکہ چہ مانع د دوی د طرف تہ دے چہ د قرآن نہ کانہ او پاندہ دی فی ضلال مبین فی د انغماس (دوبیدلو) دپارہ راجی یعنی چہ پہ کمرائی کیں د ہر طرف تہ دوب اورا گیروی لارے د ہدایت ورتہ بندے وی۔

۴۰ : پہ دے کیں دویمہ طریقہ د تسلی دہ یعنی مونر پہ دے متکربوتہ ضرور عذاب ورکوو یا پہ ستاد ہجرت یا وفات روستو عذاب ورکوو یا پہ ستا پہ حضور کیں عذاب راولو تو تہ ہیج پرواہ مکوہ او دارنگی پہ سورہ یونس ۱۰۱ او سورہ رد ستا او سورہ غافر ۷۷ کیں تیر شویدی۔ قُرْآنًا تَذَكَّرُ اذہاب نہ مراد یا ہجرت کول دی د مکہ تہ یا وفات کیدل دی۔ اَوْ تَرِيكَ اذہاب نہ مراد کیں دلیل دے چہ ارادہ لیدل مقابل د وفات دے یعنی روستو د وفات تہ د دنیا والو حالات تشی لیدلے او د حسن او قتادہ پہ روایت کیں د دے ایاتو نو مصداق واقع کیدل د فتو دی پہ مسلمانانو کیں روستو د وفات د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ نو اللہ تعالیٰ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ ژوند کیں ہتہ تہ ہتہ حالات او خوند پہ امت کیں چہ ہقہ پرے خوشحالہ شو او روستو د وفات تہ فتنہ شور و شوے اودا اکرام دے زمو تو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم حکہ چہ د نور انبیاء علیہم السلام پہ ژوند کیں د ہغوی پہ امتو تو پہ عذابو تہ راتلل۔

عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۳۳﴾ وَإِلَيْكَ لَنَرْجِعَنَّ

پہ لار تیغہ یاندے یے - او یقیناً داقران ذکر ستا دے

وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿۳۴﴾ وَسْئَلُ مَنْ

او ستا د قوم دے او نردہ چہ تاسونہ یہ تیوس اوکریشی - او تیوس اوکرہ دہم چاہ

أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ

چہ لیسے دی مونہ ستانہ محکب رسولان د مونہ چہ ایاجو کیری دی مونہ

دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ ﴿۳۵﴾ وَلَقَدْ

سوا د رحمان تہ تور واکداران د تقے او ضرر چہ د مغوی عبادت کیریشی - او یقیناً

۳۳۔ یہ دے کس تشبیح دہ نی صلی اللہ علیہ وسلم تہ روستو د تسلی نہ یعنی کہ دا خلق مئی اوکے تہ مئی خوتہ یہ کتاب د اللہ تعالیٰ باتدے ملک شہ یہ بیان کولو او عمل کولو او دلیل نیولو کیں اِنکے دا اول علت دے دے دے ماقبل یعنی ٹوک چہ یہ صراط المستقیم یاندے وی تو یہ حقہ یاندے تمسک یہ کتاب اللہ سورہ لازم دے او دلائل دے چہ لار د نی صلی اللہ علیہ وسلم صراط مستقیم دہ۔

۳۴۔ دادویم علت دے دے دے فاستمسک د پارہ۔ کز کز یہ معنی د شرافت او عزت دے او قوم تہ مراد قریش او عرب دی یعنی د دوی یہ لغت کیں نازلیدال د قران د دوی شرافت دے یا ذکر یہ معنی د وعظ او تدکرہ دے او د قوم تہ مراد قول امت دے وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ تیوس یہ کیریشی یہ بارہ د نعت د قران کیں د لوستلو او د عمل کولو او د بیان کولو یہ بارہ کیں یہ آیت کیں اشارہ دہ چہ قران د نعمتو نو د اللہ تعالیٰ تہ یو دیر لوئے نعمت دے۔

۳۵۔ دادلیل نقلی اجمالی دے دے دے اولو انبیاء علیہم السلام تہ لکھ چہ یہ سورہ نحل ۳۵ او سورہ انبیاء ۲۱ کیں دے او مخکیں سورہ ربط یے دادے لکھ چہ یہ قران کریم کیں ذکر د توحید دے نو داسے د انبیاء دعوت ہم د توحید د پارہ وؤ نو دعوت د قران موافق دے دے دعوت دے دے اولو رسولانو سورہ۔ وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا (سوال) زمونہ د رسول صلی اللہ علیہ وسلم زمانہ تہ پیدائش او د ژوند کیں خو نور پیغمبران تہ وؤ نو حقہ تہ خہ رنگ امر او شوچہ د حقو تیوس اوکرہ ۹ (جواب) اول جواب دادے چہ دا حکایت د شہ د اسراء دے چہ یہ دہ شہ د بعض انبیاء سورہ ملاقات او شو نو ورتہ امر اوکرہ شوچہ اوس د دوی تہ تیوس اوکرہ لکھ چہ دا روایت (یا تے یہ بل مت)

أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ

لیرے دے موئی موسیٰ علیہ السلام پہ معجزاتو زموئو سرہ فرعون تہ

وَمَلَأْ بِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۶﴾

اوغٹھانو دے قوم دے حق تہ نو اوئل حقہ یقیناً دے رسوں دے رب دے عالمینو یم۔

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا

نو ہر گاہ چہ رانے دے دے تہ پہ معجزاتو زموئو سرہ دے حق وخت دے دے پہ حقہ یورے

قرطبی ابن کثیر وغیرہ نقل کرے دے بیا پکتن دوہ روایتو تہ دی اول دلچہ حقہ ترے تیوس اوکرو نو حقو ورتہ جواب اوکرو چہ موئو پہ توحید باندے رالیرے شوے یودویم روایت دادے چہ حقہ تیوس نہ دے کرے اوئل یے چہ زما یقین دے نو تیوس تہ حاجت نیشتمہ اوامرد و اسائن دے پارہ دے وجوب نہ وڈ یلکہ دے پارہ دے الزام وڈ پہ مشرکانو باندے۔ دویم جواب دادے چہ پہ عبارت کتب حذاق دے یعنی امم من ارسلنا یا من ارسلنا الیہم او مراد تریتمہ یہود او نصاریٰ و دچہ موجود و د پہ زمانہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم کتب او مقصود پہ دے کتب الزام وڈ پہ مشرکین عرب باندے۔ دریم جواب دادے چہ عبارت کتب حذاق دے یعنی کتب من ارسلنا او د سوال نہ مراد نظر کول دے حقو پہ کتابونو او دیتونو کتب لکہ تورات او انجیل او د دے وجہ تہ دے تہ روستو ایاتونو کتب حال دے موسیٰ او عیسیٰ علیہما السلام یے ذکر کرے دے۔ اَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ الْإِلَٰهَ یے دے لفظ جعلنا کتب اشارہ چہ دے مشرکانو سرہ اختلاف دے مؤحدینو پہ بحول الہو کتب دے لکہ چہ اوس بعض خلق حقو تہ عطائی وائی او عوام تعبیر کوی چہ اولیا و بزرگانو تہ اللہ تعالیٰ برے ورکے دی چاہے اختیار ورکے دے دے اولاد و رکولو چاہے اختیار ورکے دے مالدار کولو چاہے دے گوزن لکولو چاہے دے باد و لکولو چاہے دے دان و جوړولو او چاہے دے مطلق واک ورکے دے او چاہے دے علم غیب عطائی ورکے دے۔ یعنی دے دے دے اللہ تعالیٰ تہ سوا مستقل الہہ نہ دی گزلی او د حقیقت دے شرک دے یُعْبَدُونَ دے عقیدے دے الوہیت سرہ عبادت کول لازم دی او اَجَعَلْنَا کتب ہمزہ دے استفہام انکاری دے لکہ چہ سورۃ تہل ۳۶ او انبیاء ۲۱ پرے گواہ دی۔

۳۷۔ دادلیل تعلق تفصیلی دے دے موسیٰ علیہ السلام تہ او عاقبت دے تکذیب کوؤ نکو ذکر کوی پہ واقعہ دے فرعونیا نو سرہ او دے سرہ ہم تعلق لری یعنی لکہ

يَصْحَكُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَاتِنَا

خندا كوله - او ته خودله مونو دوى ته هېڅ معجزه مگر

هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعُنَابِ

هغه په غټه وه د منكره دهغه ته او تيو له دو مونو دوى لره په عذاب سره

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَا يَهُدَىٰ الشُّعْرَاءُ

دے دپاره چه اډگرځي دگمراځي ته - او دوى اويل له چادوگره دُعا اډغواڼه مونو لره

چه اخري رسول پانده مشرکين مکه طعن کوډ چه دے مسکين او غريب دتودا په
فرعون هم د موسى عليه السلام په باره کين اعتراض کرے وړيعی د فرعون په
مقابله کين موسى عليه السلام فقير مسکين وړ يا يارتا مراد دے ته نهه معجزات دی
چه سورة اعراف ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ او سورة اسراء ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ذکر شوي دی
رَسُول رَبِّ الْعَالَمِينَ په دے کين اثبات د رسالت او ذکر د مرسل دے او اشاره ده مرسل
په ته چه هغه مسئله د توحيد د ربوبيت ده چه فرعون دهغه ته منکر وړ يَصْحَكُونَ
مراد د خندا کولو ته استهزاء او مسخرے کول دی په دے وصف راوړلو کين اشاره ده
دهغوی پيرے سرکشئ کولو ته ځکه چه خندا کوونکي سوچ او فکر ته کوي -
۱۷۴ اشاره ده چه د دوى خندا کول په ځايه ووځکه چه دنه آيات واره او معمولي
ته وو. (سوال) مِنْ آيَاتِنَا وَفِي آيَاتِنَا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (سورة اعراف ۱۷۱)
د بل ته لويه وه نواوله د دوي ته لويه وه نودويه د اول ته لويه وه او دا خو
د حقيقت ته مخالفه خبره ده چه اکبريت په تفصيل سره په دواړه جانتو کين تشي
کيدلے (اول جواب) دادے چه دا اکبريت د هريو په زعم د ليدنکي کين دے د
دے دے چه هغه ټول آيات په لوه والي کين شريک وو، (دويم جواب) دادے
چه په آيت کين تخصيص دے يعنی ما نريهم من آية (متاخرة) الا هي اکبر من
اخذها (السابقة) هره يو روستن د مخکين ته لويه وه - ځکه په اول آيت سره
يو علم حاصل شو نو په دويم آيت کين د مخکي علم ته علاوه بل علم حاصل شو
نودوه علمو ته شول علی هذا القياس تودے چه په نهم آيت کين نهه علمو ته
حاصل شول. وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعُنَابِ په دے کين اشاره وه چه بعض آيات په
شکل د عذابونو کين وه -

رَبِّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّا لَمُهْتَدُونَ ﴿۴۹﴾

درب خیل تہ پہ دے وجہ چہ وعدہ کیے کریدہ ستاسرہ یقیناً مرتبہ یہ ہدایت قبول کرو ۔

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿۵۰﴾

نو ہرگاہ چہ لرے کرو موتیر ددوی تہ عذاب دفعہ وخت ددی وعدہ پہ ماتولہ ۔

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يُقَوْمُ

او آواز اوکرو فرعون پہ قوم خیل کہیں اویل کیے اے قومہ

الْيُسَّىٰ إِلَىٰ مَلِكٍ مُّصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ

ایا تیشہ مالرہ بادشاہی مصر او دا دلے ہم

تَجْرِي مِنْ تَحْتِ أَفْلا تُبْصِرُونَ ﴿۵۱﴾

بیوری لاتدے د حکم زمانہ آیا نو تاسو نہ دیکھتے ۔

۴۹ سہ :۔ دا دشترکانو عادت دے چہ پہ سختے کہیں دخیلو معبودان باطلہ نہ نامیدہ
شی او داللہ تعالیٰ تہ مدد غواری نو داسے فرعونیا توہم پہ دُعا د موسیٰ علیہ السلام
سرہ وسیلہ او نیولہ اللہ تعالیٰ تہ او دادلیل و دچہ ددوی کفر عناداً و د۔
يَا أَيُّهَا الشُّجُرُ (سوال) ہرگاہ چہ دوی مجبورہ شورے دعاتہ نو د موسیٰ علیہ السلام
بے عزتی پہ وصف د ساحر سرہ ولے کولہ ؟ اول جواب چہ ددوی پہ اصطلاح
کہیں عالم تہ یہ ساحر ویلے کیدلو دویم دادے چہ دا د نہایت جھل دوج نہ چہ دوی
خیل عادت خیرہ تہ پریردی ۔ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ عہداتہ مراد امن ورکول دی د
عذاب تہ پہ سبب دایمان لاوړلو او دا ذکر دہ پہ ظہ سک کہیں او ہرگاہ چہ پنا
د سورة اعراف پہ تفصیلی واقعاتو ذکر کوولو باتدے وہ نو ہلتہ بعض کلمات
کے پہ نسبت ددے سورت سرہ زیات ذکر کپے دی ۔ او پہ دے سورت کہیں
اختصار مقصد دے ۔

۵۰ سہ :۔ ہرگاہ چہ فرعون سرہ دایانو د موسیٰ علیہ السلام او د استجابت د دُعا د
ہفتہ تہ ویرہ پیدا شوہ چہ زما قوم بہ زمانہ مخالفت اوکری او د موسیٰ علیہ السلام سرہ
بہ ملگری شی نو دخیل قوت مظاہرہ کوی او تکیہ کوی پہ دیوی بادشاہی پاندے
او د موسیٰ علیہ السلام توفین او تذلیل کوی او پہ دے کہیں اشارہ دہ عذار د
نقض عہداتہ ہم چہ زہ د موسیٰ علیہ السلام سرہ لوط دے وچ نہ پورہ کوئم

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ ۖ

ایا زہ غورہ یم دے سری تہ چہ دے ذلیل دے

وَلَا يَكَاذِبِينَ ﴿٥٧﴾ فَلَوْلَا الْبَقَىٰ عَلَيْهِ

او تہ دے نزد دے چہ بکارہ خبرہ اوکری۔ تو ولے تہ شی راغور خیدلے یہ دہ پاندے

چہ زہ خاوند د قوت یم۔ و نادی قرعون اعلان د حکومت پہ طریقہ د منادی سرہ وی دے دے وچ تہ تعبیر ہے یہ نادی سرہ اوکرو آئیں لیٰ ملکہ یضّر لفظ دے ہے محکم کپرو اشارہ دہ حصر او تخصیص تہ یعنی بادشاہی د مصر خاص زما دہ ماسرہ یکین ہیئتوک شریک نیشہ باقی خلق خو زما رعیت دے۔ و ہذا و الہ تہا تجری من تہ حق اول جملہ کہیں نظام قانون تہ اشارہ وہ او پہ دے جملہ کہیں معاشی نظام تہ اشارہ دہ چہ دا دواہ زما پہ اختیار کہیں دی۔ د رود نیل تہ ہے دیر تھرو نہ جدا کرے وو چہ دفع تہ خلور غت غت تھرو نہ وو او پہ کورو نو، محلہ تو او باغاتو کہیں چلوے وو۔ د ہخہ خلورو نوموتہ دادی ع تھرا الملک، ع تھرا طولون تھرتلیس، ع تھرد میاط۔ او بعض مفسرینو ویلے دی چہ مراد د اتھارتہ د ملک مشران سرمایہ داران وغیرہ دی او بعضو ویلے دی چہ مراد تربیتہ مطلق مالوتہ دی۔

۵۷۔ یہ دے کہیں د موسیٰ علیہ السلام تحقیر او سیکوالے کوئی۔ ہُو مہین یعنی قوت د ملکیت او بادشاہی ہے او مال ہے نیشہ تھرو تہ ہے نیشہ کارونہ پخیلہ کوئی وَلَا يَكَاذِبِينَ یعنی فصاحت بلاغت ہے نیشہ خیل مقصد صاف نشی بیا نولے۔ او دا دواہہ خبرے د دہ بکارہ دروغ و حکم موسیٰ علیہ السلام خو دیر عزت متدا شریف اخلاق و الا خائستہ صورت والا و حدیث د پکاری او مسلم کہیں راغلے دی نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرمائے دی چہ ما د اسراء پہ شپہ کہیں موسیٰ علیہ السلام لہ اولید و چہ سپے سور رنگ تہ مائل غم رنگی دنک قد والا گنگوچر و بختو والا و گویا کہ دے د سرو د شتوے قبیلے تہ وؤ۔

او د موسیٰ علیہ السلام رعب وؤ پہ قرعون پاندے او دارنگی موسیٰ علیہ السلام دیر فصیح او بلیغ وؤ کہ چرے د ہخہ پہ ژبہ کہیں غوتہ وہ ورو کوالی کہیں نو پہ دعا رواحل عقدہ من لسانی سرہ ختم شویوہ۔ لیکن دا د متکبرینو عادات دی چہ پہ دروغ و اوصافو سرہ حق پرست خلق موصوف کوئی۔

سُورَةُ مِّنْ ذَهَبٍ اَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلِكُ

کرتے دے سرد زر یا نہ راہی دے دہ سرہ ملائیک

مُقْتَرَبِينَ ﴿۵۳﴾ فَاسْتَحَقَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ ط

چہ مقربہ بے تیرے دی ۔ نو دھوکہ بے کرد قوم چہل نو ہغوی ددہ تابعداری دکرہ

اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِقِينَ ﴿۵۴﴾ فَلَمَّا

بقینا ہغوی د د قوم نا فرمان ۔ نو ہرکلا چہ دوی

سہ ۔ دا ہم تحقیق او تکذیب د موسیٰ علیہ السلام کوی پہ طریقہ د قیاس د رسولانو
د اللہ تعالیٰ پہ قاصدانو د بادشاہانو د دنیا پہ ہغہ زمانہ کتب چہ ہغوی پہ قاصد خیل
تہ چہ ہغہ پہ دیر مقرب و د پہ لاسو تو کتب د سرور زربنگری او کنگن اچول او د
ہغہ پہ ملگریا کتب بہ بے دیو خدمتگاران روانول ددے وچ تہ فرعون پہ
موسیٰ علیہ السلام باندے دا دواہ اعتراضونہ او کپل او ثابتول بے چہ د رسول
نہ دے بلکہ دا قیاس د دوی باطل دے بلکہ رسولان د اللہ تعالیٰ چہ دی تو پہ
غیبی قوتونو سرہ د ہغوی امداد گیری او دنیوی زیب و زینت تہ د ہغوی حاجت تہ دی ۔
قائدان : فرعون پہ اوو سرہ خان لہ عزت حاصلو نو اللہ تعالیٰ دہ لہ پہ اوو سرہ
ہرک کرد اشارہ دہ چہ چاہیر د اللہ تعالیٰ تہ پہ یل خیر سرہ تعززا و مدد حاصلو د
نو اللہ تعالیٰ پہ دہ لہ ہغہ سبب د ہلاکت او گرہوی ۔ او دارنگ فرعون موسیٰ علیہ السلام
تہ سپک کل او د فقیرے او د عدم فصاحت عیونہ پہ ہغہ پاندے ویل نو اللہ تعالیٰ
ہغہ لہ پہ فرعون پاندے مسلط کرد ۔

۵۳۔ فَاسْتَحَقَّ قَوْمَهُ دامخکین دعویٰ د فرعون او سپکوالے د موسیٰ علیہ السلام سبب
او گر خیدا جہل د قوم فرعون د پارہ او دغہ جہل سبب شو د اطاعت د ہغوی فرعون
لہ فَاَطَاعُوهُ او دغہ خبرے د فرعون سبب د جہل د قوم پہ دے وجہ سرہ او گر خیدا
چہ دوی پورہ فاسق او نا فرمان و د اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِقِينَ ۔

قائدان : طریقہ د پیرانو او عالمانو باطل پرستوہم د فرعون پشان دہ چہ دوی خیل
مریدان شاگردان د علم د قرآن او سنت او د تحقیق تہ متع کوی د پارہ ددے چہ
جاہلان پلے شی نو د دوی اطاعت پہ کوی ۔

اَسْفُوْنَا اَنْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاعْرِقْنَاهُمْ مَجْمُوعِينَ ﴿٥٥﴾

خفہ کرد ہویدہ بدلہ مؤ و افسلہ ددوی تہ نو غرق کرل موتی دا بول

فَجَعَلْنَاهُمْ سُلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾

اوگرخول موتی دوی تیر شولے نموتہ او عبرت د پاره د روستو

وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا اِذَا قَوْمُكَ

او مرکہ چہ ذکر کرے ہی خویئے د مریم د مثال یہ طور باندے دفعہ وقت سنا قوم

۵۵۔ یہ ہے ایت کہیں د فرعونیا نو عذاب د کرکوی د پاره د تحویف د نور منکوتہ۔
فَلَمَّا اَسْفَوْْنَا اِسْفَ یہ معنی د غضب دے او دا ہم صفت د اللہ تعالیٰ دے خو مشاہدہ
د مخلوق سرہ تہ دے او اشارہ دہ غضب غیر دے د انتقام تہ حکمہ چہ انتقام ہے روستو
د کرکے دے۔ د عمر بن ذر تہ قرطبی نقل کریدی ہفہ یہ ویل لے لے تہ
کوڑ نکو خلقو د اللہ تعالیٰ یہ دیر حلم باندے مہ معرور کیڑے بلکہ دہفہ د غضب
تہ دیرہ کوئے او دا ایت ہے اولوستلو۔ او ابن جریر یو کرتہ غصہ شو توجا ورتہ
اویل چہ لے ابو خالدہ تہ ہم غصہ کوئے نو ہفہ اویل چہ خالق د احلام ورجع د حام
دہ صیرتہ ویلے کیڑی) ہم غصہ کیڑی او دا ایت ہے اولوستلو۔

۵۶۔ سُلَفًا دا جمع د سلف دہ لکھ خدم جمع د خادم دہ یاد ا مصدر دے اطلاق ہے یہ
جماعت باندے ہم کیڑی او سلف مطلق متقدمینو تہ ویلے کیڑی کہ خیروی او کہ
شروی دے ویج نہ د مدح یہ وخت کہیں دے سرہ قید د صالح او صالحین لگیدے
شی۔ او فرق یہ مینج د سلف او مثل کہیں یو خو وجوہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ
چہ سلف تیر شولے نموتہ د عذاب او مثل واقعہ د عبرت حاصلو د پاره دویمہ
وجہ سلف مقتدا د ہفہ چا د پاره دہ چہ علو او فساد کوونکی دی او مثل خبرہ عجیبہ
شان والا دریمہ وجہ سلف دہفہ چا د پاره چہ ددوی پشان عمل ہے کرے د
یہ زمانہ ددوی کہیں او مثل دہفہ چا د پاره چہ روستو دہفوی پشان عمل کوی۔
خلورمہ وجہ سلف مخکین تلونکی اور تہ او مثل وعظ د پاره د روستو خلقو۔
پنجمہ وجہ بنی اسرائیل سلف شو یہ تجات موتی لو کہیں د صالحان د پاره او قرہوتیان
مثل شول د ناکارہ خلقو د پاره۔ فَجَعَلْنَاهُمْ ضَمِيرًا لِّدَوَارِهِمْ تہ یہ جمع سرہ راجع دے۔

مِنْهُ يُصَدِّدُونَ ﴿۵۷﴾ وَقَالُوا آلِ الْيَقِينِ خَيْرٌ

دے دے دے دے شور کوی ۔ او دای ایا زمونہ معبودان غورہ دی

أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ

یا دے نہ ذکر کوی دوی تاتہ داخیر مگر دضا دیارہ بلکہ دوی

قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿۵۸﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا

قوم دے جگر مار ۔ نہ دے دے مگر یو بتناہ چہ نعمت کرے دے دے

۵۷۔۔ دازجر دے او تمہید دے واقعہ عیسیٰ علیہ السلام دیارہ دے پہ
ربط کنیں دما قبل سرہ دوہ احتمالوتہ دی اول داچہ مخکنیں جدال او عناد د
فرعونیا نو د موسیٰ علیہ السلام پہ مقابلہ کنیں ذکر کرے شو نو اوس صند او
عناد د مشرکین مکہ ذکر کوی پہ مقابلہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم کنیں حاصل
یے دادے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ذکر د احوال د عیسیٰ علیہ السلام
بہ وخت پہ وخت کاوؤ د اثبات د توحید او درد د مشرکینو دیارہ نو مشرکینو بہ شور
کاوؤ چہ دے ہر وخت د عیسیٰ علیہ السلام ذکر مونہ تہ کوی نو ددہ مقصد
دادے چہ زمانہ الہ جور کرے لکہ چہ نصاریٰ د عیسیٰ علیہ السلام تہ الہ جور
کرے وؤ نو معنی د الیقینا خیر اُم ہو چہ زمونہ الہ غورہ دی او کہ د محمد
صلی اللہ علیہ وسلم! بلکہ زمونہ الہ غورہ دی۔ دویم احتمال دادے چہ دے
ربط دے ایت د سرہ حاصل یے دادے چہ ہر کلاہ اویلے چہ دھج رسول پہ دین
کنیں د مجعول الہ اجازت نیشتبہ۔ نو ہر کلاہ چہ دوی پہ قرآن کنیں د عیسیٰ علیہ السلام
ذکر وادریلو نو دوی شور او کرو چہ وے عیسیٰ علیہ السلام تہ الوہیت نہ وؤ
ور کرے شرے ؟ او ہر کلاہ چہ عیسیٰ علیہ السلام مجعول الہ دے نو زمونہ الہ
دے ددہ تہ غورہ دی نو ہجری ہم مجعول الہ دی نو معنی د الیقینا خیر اُم ہو زمونہ
الہ غورہ دی او کہ عیسیٰ علیہ السلام! بلکہ زمونہ الہ غورہ دی۔ دریم قول پہ
دے ایت کنیں دادے چہ سورۃ انبیاء کنیں ذکر شہ چہ یقیناً تاسوا وستاسو معبودان
ماسوی اللہ پہ د جہم خاشاک دی نو ہر کلاہ چہ د عیسیٰ علیہ السلام پہ قرآن کنیں ذکر
راغے اورد او کرے شو پہ نصاریٰ بانداے نو مشرکینو دفعہ وخت کنیں شور او کرو
چہ پہ معبودان من دون اللہ کنیں عیسیٰ علیہ السلام داخل دے نو چہ ہقہ
جہم تہ داخیری نو زمونہ الہ د ورتہ ہم داخل شی ہیچ پرواہ نیشتبہ او مقصد

عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٥٩﴾

یہ ہفہ بات دے او گر کولہ درہ در ہفہ تہوتہ دپارہ د - بنی اسرائیل -

د دوی اعتراض کول وو یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بات دے چہ دے عیسیٰ علیہ السلام تہ جہنمی واپی تو معنی دَ الْيَمْتُنَا خَيْرًا اَمْ هُوَ دَادہ چہ زمونہ الہہ غورہ دی او کہ عیسیٰ علیہ السلام لیکن عیسیٰ علیہ السلام خو غورہ دے نو چہ ہفہ اور تہ داخلہ بنی تو زمونہ الہہ دہم داخل شی - لیکن د دے قول د ماقبل سرہ یشکارہ ربط نیشتہ سواد دے تہ چہ داہم زجر دے د مشرکینو پہ لے عیایہ اعتراض او شور کولو تہ کہ چہ سورہ انبیاء کیں د بزرگانو (چہ خلقو ترینہ معبودان جو د کرے دی) ذکر پہ ورپے ایت کیں کرے شوے دے (ان الذین سبقنا لہم مننا الحسنی) نو د دوی اعتراض باطل دے بل دادہ چہ سورہ انبیاء او د دے سورت پہ نزول کیں ہیرہ زمانہ فاصلہ دہ نو د ہفوی د سوال جواب لے وے دومرہ زمانہ روستو کرے وڈ - وَكَلَّمَا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا یعنی ہرکلا پہ قرآن کیں د مشرکانو پہ رکبن عجز او عبدیت د عیسیٰ علیہ السلام پہ طریقہ د مثال سرہ ذکر کرے شی -

مَا صَرَّبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدًّا لَا یعنی دے مشرکانو چہ د معبود من دون اللہ دپارہ پہ طور د مثال سرہ د عیسیٰ علیہ السلام نوم ذکر کرے دے نو د اصرق د صدا او د عتاد پہ طریقہ دے تہ کہ چہ دوی بنہ یو ہیدی چہ ہفہ الہ تہ وڈ او یہ حدیث د ترمذی کیں وارد دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم او قرمائیل ہرکلا چہ یو قوم سرہ د علم تہ لے لڑے شی نو ہفوی تہ جدل ورکھے شی (یعنی یہ ضد او عتاد کیں اختہ شی) او دایت لے تلاوت کرو -

۵۹ - روستو د زجر تہ جواب دے د دوی جدال تہ یہ ذکر د حقیقت حال د عیسیٰ سرہ او یہ تلقی د الوہیت سرہ د ہفہ تہ - اِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ داید دے یہ نصاریٰ او یہ ہفہ چاہہ عیسیٰ علیہ السلام لہوہ الوہیت عقیدہ لری اَلْعَمَلُ عَلَيْنَا داید دے یہ یہودیانو او یہ ہفہ چاہہ د عیسیٰ علیہ السلام د نبوت تہ انکار کوی تہ کہ چہ مراد د اندام تہ نعمت د نبوت دے وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ داید دے د وہم د ہفہ چاہہ دلیل نیسی د ہفہ د الوہیت دپارہ یہ پیدا نش د ہفہ بغیر د تاریہ تہ! حاصل داچہ داے پیدا نش د عیسیٰ د بنی اسرائیلو دلیل او عبرت د قدرت د اللہ تعالیٰ دے - او ہرکلا چہ بنی اسرائیل د ہفہ پہ وخت کیں موجود وو او د ہفہ د حال تہ بنہ خبر وو د دے دچ تہ د ہفوی تخصیص لے او کرد یا د مثال تہ مراد دے قُدْوۃ (ہوہ خوک چہ د ہفہ اقتداء لازم دی) -

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ

اوتہ چہرے اوتھو ہوتو نہ پیدا بہ کچھ ستاسو پہ بدالہ کین ملدیکن پہ زمکہ کین

يَخْلُقُونَ ④ وَإِنَّكُمْ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ

چہ ستاسو پہ کائنات پہ اوسیلوی ۔ او یقیناً عیسیٰ علیہ السلام نفعہ د قیامت دہ

فَلَا تَبْتَغُوا بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ

نہ شک مہ کوئے پہ قیامت کین او تابعداری اوکری زما دا لار

مُسْتَقِيمٌ ⑤ وَلَا يَصُدُّكُمْ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ

نیغہ دہ ۔ او واتہ روی تاسولرہ شیطان یقیناً دے

نہ ۔ دادویم رد دے پہ ہفتہ چاچہ د عیسیٰ علیہ السلام د عجیب پیدائش نہ دلیل
نیسی د ہفتہ پہ الوہیت باندے حاصل دادے چہ حال د عیسیٰ علیہ السلام اگر
چہ عجیبہ دے لیکن اللہ تعالیٰ د دینہ پہ زیات عجیبہ باندے قدرت لری ہفتہ داچہ
ستاسو نہ ملائک پیدا کری یا ستاسو پہ بدالہ کین ملائک پہ زمکہ کین اباد کری
لیکن دامستلزم نہ دے چہ ملائک د الہہ شی ٹکک پہ دے عجیبہ طریقہ سرہ ٹک
د مخلوقیت او د عبدیت نہ تاوی ۔ مِنْكُمْ مِنْ پہ معنی د بدلیت دے یا پختلہ معنی دے
یعنی پہ طریقہ د تولید سرہ ۔

۶۲۔ پہ متعلق د عیسیٰ علیہ السلام پہ قائدہ ذکر کوئی چہ دلالت کوی د عیسیٰ
علیہ السلام پہ عظمت باندے اِنَّکُمْ ضَمِیرُ ابْنِ مَرْیَمَ تہ راجع دے او مراد ترینہ نزول د
ہفتہ دے پہ وخت د خروج د دجال کین نزد قیامت تہ چہ تفصیل د ہفتہ پہ احادیث
عجیبہ کین راقے دے لَوْ لَمَّا لَسَّاعَةً یعنی نزول د عیسیٰ علیہ السلام سبب د
علم د قیامت دے یا علم پہ معنی د علامہ دے ۔ او د اِنَّکُمْ پہ ضمیر کین دویم احتمال
دادے چہ قرآن تہ راجع دے یعنی نصوص د قرآن سبب د علم د قیامت دے
لیکن پہ دے احتمال سرہ د کلام ربط تہ راجح د ماقبل سرہ ۔ وَاتَّبِعُونِ رُوسُو
د تفصیل د حال د عیسیٰ علیہ السلام او د دفع کو لو د شبہاتو تہ امر دے پہ
اتباع د رسول اللہ صلی علیہ وسلم پہ تقدیر د (قل) سرہ او د دے مناسب
لطیفہ دادے چہ عیسیٰ علیہ السلام رُوسُو د نزول تہ مکلف پہ وی پہ اتباع د
محمد رسول اللہ صلی علیہ وسلم سرہ ۔ او ہر کلا چہ پہ بارہ د عیسیٰ علیہ السلام
او د اتباع د سنت د رسول اللہ صلی علیہ وسلم کین شیطان دیر شہات اچوی

لَكُمْ عَذَابٌ مُبِينٌ ﴿۴۳﴾ وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ

تاسولہ دشمن نیکارہ دے - 'او مرکلہ چہ زلف عیسیٰ علیہ السلام پہنکارہ دیونو سورہ

قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ

ادیل حقہ یقیناً روپے دی ماسوتہ دیونو خبرے او دے دیارہ چہ وضاحت اوکر ماسوتہ

بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ۖ فَاتَّقُوا

د بعض حقہ خبرو چہ تاسو اختلاف کوئے پہ حقے کن نو ویر دیوے

اللَّهِ وَأَطِيعُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي

د اللہ تعالیٰ تہ او تابعداری کوئے زما - یقیناً اللہ تعالیٰ حقہ رب زما

نو تنبیہ ئے ذکر کرہ پہ دے قول سورہ وَلَیُّصَدِّقُكُمْ الشَّيْطَانُ کہ شیطان جی او کہ انسی وی لکہ چہ پہ دے زمانہ کنس قادیا نان (شیطانان اتسیہ) پہ بارہ د حیات عیسیٰ او نزول عیسیٰ کنس شبہات پیدا کوی لیکن د حقہ شبہاتو د ازالے دیارہ د قرآن علم ضروری دے او پہ اتباعون باندے عمل پکار دے۔ سورہ ۴۳:۔ مرکلہ چہ د عیسیٰ علیہ السلام عظمت د شان او صداقت بیان شو نو اوس د حقہ د طرف نہ دعوت د توحید ذکر کوی پہ طریقہ د دلیل نقلی سورہ اور د پہ یہودیانو نصاریٰ او مشرکین عرب باندے بِالْبَيِّنَاتِ مراد ترینہ معجزات او انجیل دے۔ بِالْحِكْمَةِ مراد ترینہ نبوت دے یا عنم د رسالت چہ حقہ احادیث د عیسیٰ علیہ السلام دی یا مصداق د حکمت د حقہ بیانات دی چہ حقے کن ئے ذکر کرل چہ حقہ حکم او مضبوط دی چہ ہشوک ہم د حقہ مقابلہ شکی کوئے۔ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ د ا عطف دے پہ معنی د بالحکمہ باندے چہ حقہ لفظ الحکمہ دے بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ د ایشان د لاجل لکم بعض الذی حرم علیکم (سورۃ العبران ۷) دے مراد دے چہ تورات کنس بعض احکام او بعض محرمان وڈ نو د انجیل پہ راتلو سورہ حقہ منسوخ شول او پہ حقے کنس تحقیق واسطی وہ پہ بقی اسرائیلو باندے۔ یا دے مراد نہ تحریفات د تورات دی او بعض پہ معنی د کل سورہ دے یا مراد ترینہ حقہ مسائل دی چہ احبار و دیہودو د خان نہ جوڑ کرے وڈ نو بیا ہم بعض پہ معنی د کل سورہ دے یا مراد ترینہ حقہ مسائل د دین دی چہ احبار و پہ حقے کنس اختلاف جوڑ کرے وڈ د حقہ وضاحت عیسیٰ علیہ السلام او کرد او اختلافات دنیویہ ئے نہ دی بیان کوی (پاتے پہ بل مع)

وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿۴۳﴾

او رب ستاسو دے نو بندگی دھنہ خاص کرکے دا صراط مستقیم دے ۔

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ

نو مختلف شولے دے پہ میںج خپل کیں نو تباہی دے

ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمِ إِلْيَمٍ ﴿۴۴﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ

ظالمانو لہہ عذاب دے درجے دردناکے ہنہ ۔ انتظار نہ کوی دوی

تو بعض پہ چیلہ معنی پاتدے دے ۔ اولویہ مسئلہ اختلافیہ پہ دوی کیں توحید
دے دے وجہ نہ دھنہ وضاحت یے اوکرو پہ فاتقوا اللہ ، وان اللہ ربی اہ

سورہ ۔ او دا جملہ تیرہ شویدہ پہ سورۃ العنبران سکے او سورۃ مریم سکے کیں ۔

فَإِذْ يَدْعُو ۝۱- سورۃ العنبران او پہ دے سورت کیں فاتقوا اللہ ذکر و ستر

ان اللہ دھنہ علت دے دے وجہ داؤ یے پہ اول کیں ذکر نہ ککرو

او پہ سورۃ مریم کیں پہ ماقبل کلام پاتدے عطف و دے وجہ نہ حرف

واو یے ذکر ککریے دے ۔ بیا پہ دے ایات نو کیں دے عیسیٰ علیہ السلام پہ بارہ

کیں دیر شبہات دفع کول مقصد و نو دارنگ ددفع دے شیخ دپارہ ان اللہ

ہو رقی پہ لفظ دھنہ چہ دحصر او د تاکید دپارہ دے ذکر ککرو ۔

سکے ۔ دا جواب د سوال دے سوال دادے چہ دے عیسیٰ علیہ السلام دین کہ چرے

توحید وے توروستو خلق وے دھنہ مخالفت اوکرو حامل د جواب دادے چہ

روستو د رفیع دے عیسیٰ علیہ السلام نہ پہ دوی کیں ہلے پیدا شولے او تحزب اونہم

کیں را غل نو داسیم د اختلاف شولکہ چہ سورۃ مریم سکے کیں دیر شبہاتی او

بیا دے اختلاف جو روؤ نکو دپارہ یے تحویف ذکر ککریے دے ۔ ہر کلا چہ پہ دے

ایات نو مخکینو کیں دے شیخانو ازالہ ککریے دے اوسرہ دے نہ دے خلق

اختلاف چرکرو نو دا ظلم دے او پہ سورۃ مریم کیں صرف دعوی دے

عیسیٰ علیہ السلام ذکر ککرو او مخالفینو دھنہ استکار ککریے دے

نہ دھنہ ککریے پہ دے وجہ پہ دے سورت کیں الذین ظلموا او پہ

سورۃ مریم کیں الذین کفروا ذکر ککریے دے ۔

إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝

مگر نہ قیامت پہ رابھی دوی تہ ناہیہ او دوی بہ۔

لَا يَشْعُرُونَ ۝ ۶۷ ۝ إِلَّا خِلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ

تہ یوہیری - دوستان بہ یہ دفعہ ورخ بعض د دوی

لِبَعْضٍ عَدُوٍّ ۝ ۶۸ ۝ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ۝ ۶۹ ۝ لِيُعَذِّبَ

د بعضو د پورہ دشمنان شی مگر متقیان - (راویہ دیکھ شی دوی تہ) اے ہندکانوزما

لَاخَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ۝ ۷۰ ۝

نہیںستہ ویرہ بہ ناسہ باندے تن ورخ او نہ یہ تاسو شمن کن کیرے۔

۶۷۔۔ اہم تخویف اخروی دے اختلاف کوونکو دپارہ۔ بَغْتَةً مراد دے تہ دادے چہ وخت او تاریخ دے ہج یہ معلوم نہ وی وہم لايشعرون عطف دے پہ معنی دے ہل بینظرون باندے۔ یا تاکید دے بَغْتَةً دے یعنی دوی بہ غافل وی یہ وخت دے راتلو دے قیامت کیں۔

۶۸۔۔ دے ایت تہ تو آخر دے سورت پورے دریم باب دے۔ پہ دے کیں بشارت تفصیلیہ بیا تخویف تفصیلی سرے دے سبب عذاب تہ ذکر کوی۔ بیا زجرونہ دی او تفصیل دے توحید دے سرے دے دلیلو تہ۔ تقی دولا، تقی دشرک فی الاولیٰ ہیت، تقی دشرک فی البرکات، تقی دشفاعت قہریہ دہ او پہ الخربیں تسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ او امر دے پہ براءۃ سرے دے مشرکانو تہ۔ پہ دے (۶۹) کیں دے مشرکانو او دے مؤحدینو دے دوستانے دتیوی عاقبت ذکر کوی چہ دے مشرکانو دے دوستانے عاقبت بہ پہ الخربیں کیں دشمنی وی او دیویل تہ پہ براءت کوی چہ ہجہ یہ مختلف سورتونو کیں ذکر کپے شویدہ لکہ سورۃ اعراف، یقرہ، ابراہم، سبا، ص، قصص (براءت دے تابعینو او متبعینو) او دے ایت تہ ترے پورے بشارت مشتمل دے پہ دوس امور و یاندے او ورسرے سبب دے بشارت ہم ذکر دے تو پہ دے ایت کیں دے متقینو دے دوستانے دوام ذکر کوی او دا اول بشارت دے۔

۶۹۔۔ پہ دے کیں دویم او دریم بشارت ذکر دے عدم خوف او عدم حزن، دے عباد تہ مخکس یَقُولُ اللہ پتا دے یعنی اللہ تعالیٰ پہ اواز او کوی پہ ورخ دے قیامت تو خلق یہ سرو تہ اوچت کوی چہ مونہ عباد اللہ یونو اللہ تعالیٰ پہ اوائی الدانین امنوا۔

الَّذِينَ آمَنُوا بِالْآيَاتِ وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾

وہ کسان جو ایمان لے کر آئے ہوں اور وہ مسلمانان

أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَآزْوَاجُكُمْ

داخل ہونے جنت تہ تاسر او جوڑے ستاسو

تُخَبَّرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصَحَافٍ مِنْ

نعتونہ پہ درکندے شی۔ مکرخولہ پہ شی پہ دوی پاندے کاسے

ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ

سرد زرر او کلاسوتہ او پہ ہفت کتب ہفت خوردنہ دی چہ خواری د دوی

الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا

نفسونہ او مزہ پڑے اخلی سترکے او تاسو پہ پہ ہفت کتب

خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا

ہیشہ لے۔ او دا ہذہ جنت دے چہ درکڑے شو تاسوتہ

سک۔ پہ دے آیت کتب دوہ سببوتہ د بشارت ذکر کوی اول ایمان بالآیات اودوم اسلام یعنی پورہ انقیاد ظاہری او باطنی۔ سک۔ دا جواب د تداء دے (یا عباد) او پہ دے کتب توردرے بشارتوتہ ذکر کوی دخول جنت سرور د ازواجوتہ او تمیز۔ مراد د ازواجوتہ ہفتہ بیبیانے دی چہ د خاوندانوسرہ لے پہ توحید اوستت کتب موافقت کرے دے۔ حبرہ پہ اصل کتب مبالغہ دہ پہ اکرام پہ دیرخاستہ طریقہ سرہ نوپہ معنی د کرامت او د قرح (خوشحالی) او دیر نعمتوتہ او مزہ اقصتل پہ غنا سرہ پہ جنت کتب، دے تولوتہ تحبرون شامل دے۔

سک۔ پہ دے آیت کتب نورپنچہ بشارتوتہ دی۔ یطاف علیہم د خوراک او خکاک دپارہ دالونی دی صحاف د خوراک دپارہ او اکواب د خکاک دپارہ دی۔ صحاف جمع د صفت دہ او صحف ہفتہ لوبے دے چہ پہ اصطلاح د عربو کتب ہفت کتب بختہ کسان مریری۔ واکواب جمع د کوپ دہ ہفتہ کلاسوتہ دی چہ کرئی د نیولو اوستت لے نہ وی او د دے سرور من دہب مراد دے یعنی دا دوارہ قسمہ لوبی بہ د سرد زرر وی۔ اہل جنت کتب ہفتہ قسمونہ دی د چالوبی بہ د سرد زرر وی او د چاہہ د سپینو زرر وی لکھ

بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۴۲﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ

۴۲۔ وہ جہ دھقہ عملوں پر جو تاسو کول - تاسو پرہ - یہ حق کیں - میوے

كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿۴۳﴾ إِنَّ الْمَجْرِمِينَ

دیرے دی بعض دھقہ تہ تاسو خورے - یقیناً مجرمین بہ

فِي عَذَابٍ عَنَآبٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿۴۴﴾ لَا يَفْتَرُونَ

۴۴۔ عذاب د جہنم کیں ہمیشہ دی - نہ بہ تہی کمیدے

سورۃ دھر سنہ کیں۔ دَقِيقًا داضمیر جنت تہ راجع دے نو عام نعمتوں تہ ترے مراد دی یاد دہ لو بنو تہ راجع دے نو خوراک خفاک اقسام تری تہ مراد دی۔

مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ مَشْتَهِيَاتٍ د نفس عام دی کہ د جس د مسمو ساتوں تہ وی او کہ د مذوقا تہ وی او کہ د مسموعا تہ وی او کہ د مشموماتوں تہ وی او کہ د معقولاتوں تہ وی، وَتِلْكَ الْاَعْيُنُ د اصراف مبصراتوں تہ شامل دے او دا ہر کلمہ چہ د سیل او تغیر سرہ تعلق لری او پہ دے کیں لوئے خیر دیدار د اللہ تعالیٰ دے نو دایے دے وچ نہ جدا ذکر کرو۔ تیشاپوری د قفال تہ روایت کرے دے چہ پہ دے دواہرہ جملو کیں اللہ تعالیٰ ہقہ نعمتوں تہ جمع کرے دی کہ ہول مخلوق د ہقہ پہ تفصیلاتو باتیں شوروشی نو پورہ کو لے شی۔

۴۳۔ پہ دے ایت کیں ہے سبب د حصول د جنت ذکر کرے دے لکہ چہ سورۃ اعراف ۳۷ کیں تیر شویدے۔ اَوْرَتَقَرُّوْهَا مِیْرَاتٍ ہے پہ دے وجہ سرہ اولیں چہ میراث ہے تکلیفہ حاصلیری نو داسے د جنت د پارہ چہ کم عمل مؤمنان کو کرے دے ہقہ یہ حقیقت کیں د جنت د نعمتوں تہ دیر کم دے گویا چہ جنت ہم بے تکلیفہ حاصل شویدے۔ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ استحقاق د جنت پہ رحم د اللہ تعالیٰ سرہ دے لکہ چہ حدیث کیں راغلے دی او درجات د جنت پہ عمل سرہ حاصلیری نو دلالت ہے عمل سبب او گر خو و یا دا چہ لوئے عمل ایمان او توحید دے او حدیث کیں چہ رحمت ذکر دے ہقہ ہم پہ معنی د استقامت علی التوحید دے نو ایت او حدیث موافق دی۔

۴۴۔ پہ دے کیں آخری بشارت ذکر کوی چہ د خوراک خفاک تہ روستو قوا کہ (میوے) دی۔ کَثِیْرَةٌ دیر اقسام او دیر افراد ہے دی چہ تہ ختمیری۔ مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ مُّبْتَدِیْہِ دہم ۴۴۔ دا تخویف آخری دے او پہ مقابل د بشارت کیں گے۔ (پاتے پہ بل مخ)

عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ

دے دی تہ او دوی بہ پہ ہفت کیں نا امیدہ دی - اور ظلم نہ دے کرے مرنو پہ دوی بشارت

وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَادُوا يٰمَلِكُ

لیکن وہ دوی ظالمان - اور آواز بہ اوکری دوی اے مالک

لِيَقْضِيَ عَلَيْنَا رَبِّكَ قَالَ اِنَّكُمْ

فیصلہ دمرگ دے اوکری پہ مونو پاندے ستارپ - او پہ وائی یقینا تاسو بہ

مَكْثُونَ ﴿٤٧﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ بِالْحَقِّ وَلَكِنْ

ایسار بیٹے - یقینا رادے دے مونو تاسو تہ حق لیکن

اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾ اَمْ اَبْرَمُوا

دیر ستاسو نہ حق لہ بہ گہری - لہا ہلکے کرے موڈ

خو تخویف ہے پہ نصف د بشارت ذکر کرے دے یعنی پہ شہر طریقو سرہ۔
اول ایت کیں دودہ تخویفوتہ دویم ایت کیں ہم دودہ دی او پہ دریم ایت کیں سب
د عذاب ذکر کرو چہ ہفتہ ظلم (شُرک و کفر) دے۔ لَا يَفْتَرِعْنَاهُمْ تَفْتَرِدِيْتَهُ وَيْلَ كَيْدِي

چہ ارادہ اوکری شی ذکر دے کولو او فتور عام کمزور ہے تہ ویلے کیدی یعنی کمزور
عذاب خونہ دے لیکن اللہ تعالیٰ بہ ارادہ ہم نہ کوی دے کمزورے کولو۔ او بیضاوی
ویلے دی چہ تفتو او فتور لہ ضعف تہ ویلے کیدی یعنی دا عذاب بہ لہ ہم نہ
کمزورے کیدی۔

۴۵۔ پہ دے کیں دودہ تخویفوتہ ذکر کوی۔ قریادوتہ کول مالک تہ دپارہ دمرگ عوبستلو
اوجواب پہ ماکثون سرہ، مَا لَكُم مِّنْ جَهَنَّمَ خَالِدًا مَّلِكًا دپارہ نوم دے۔ د محمد بن کعب
قرظی نہ نقل دے چہ دوی یہ اول آواز ہو لو خازانو د جہنم ملا نکوتہ اوکری
لکہ چہ سورۃ غافر کیں تیر شویدی نوچہ دھقوی تہ نا امیدہ تہی تو بیا بہ مالک
تہ آواز اوکری۔ او یہ حدیث د ترمذی کیں راعے دی چہ زکالہ روستو بہ جواب
ورکری اِنَّكُمْ مَّكْثُونَ او مراد د میکث نہمیشہ اوسیدال دی لکہ چہ پہ یارہ د
جنت کیں سورۃ کہف سطر کیں تیر شوے دی۔

۴۶۔ پہ دے کیں ذکر دے سبب د عذاب۔ او پہ دے خطاب کیں دودہ احتمالوتہ
دی اول داچہ دا مالک د طرف نہ خطاب دے دویم داچہ دا اللہ تعالیٰ د طرف تہ

أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا

یوہ خبرہ نہ یقیناً موبرم کل کوڈنکے پر۔ ایسا گمان کوی دوی چہ مونہ

لَا تَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا

تہ اورد پنے خبرے ددوی و جرگے د دوی ہاں (ملنے) اور ملائک زونہ

لَدَيْهِمْ يَكْتُوبُونَ ﴿٧٠﴾ قُلْ إِن كَانَ

د دوی سرہ دی چہ لیکل کوی۔ تہ ادایہ کہہ چرے وی

لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ ۖ فَإِنَّا أَوَّلُ الْعَبِيدِ ﴿٧١﴾

د رحمان د پیرہ ولد نو زہ یہ دوم اول نبیائی کوڈنکے د حقہ۔

خطاب دے۔ اَلْکَرَامَ (سوال) دُوْخُو تُولُوْ دَحَق نہ نفرت کریدے نو اکثریے ولے
اویل؟ جواب دادے چہ مراد د اکثر نہ د دوی مشران دی هغوی دَحَق نہ نفرت
کادو او نورود هغوی تقلید کادو او د حقیقت نہ خبر نہ ور۔

سورہ ۱۱۔ یہ دے ایاتو تو کین زجر دے۔ اَمْ اَبْرَؤْمًا متعلق دے کارھون سرہ بعض
صرف دَحَق یہ بد اکثریو باندے اکتفاء نہ کوی بلکہ دَحَق یہ مقابلہ کین تدابیر و تہ
او چلو نہ جو روی د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د قتل او د توحید د ختلولو د پارہ۔ اَبْرَام
کہ کہ او قطع فیصلہ کولو تہ ویلے کیری نو هغه داسے تدابیر وی چہ یہ کثرہ
سرہ یے او کری۔ فَإِنَّا مُبْرِمُونَ داسے یہ سورۃ طور سک کین راجی۔ او هرکہ چہ
دوی دشمنی دَحَق سرہ یہ زہ کین پتہ ساقی بیا د هغه د پارہ د ملگرو سرہ جرگے
کوی نو یہ هغه باندے زجر ور کوی یہ دے لفظ اَمْ يَحْسَبُونَ اَنَّا لَهٗ شَمْعٌ
سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ سُنُوْد دے گمان تردید یے او کړو یہ بَلَىٰ سرہ بیا د زیات
تاکید د پارہ یے لیکل د ملا لکو ذکر کرل د دے د پارچہ داخل بیا انکار تہ شی کوے
د یحییٰ بن معاذ رضی اللہ عنہ نہ نقل دے چہ خوک د خلقونہ کنا ہونہ پتہ ساقی او هغه ذات
تہ یے بنکارہ کوی چہ د هغه نہ هغے خیز یہ اسمانو تو کین پتہ تہ دے نو دایے د
اللہ تعالیٰ د پیرہ بے عرق او کرہ او دا د علاماتو د منافقت تہ دے۔

سورہ ۱۱۔ یہ دے ایت کین رد د عقیدے د ولدا دے د اللہ تعالیٰ د پارہ د سورۃ
داؤل مہا سرہ تعلق لری یا د هغه سرہ متعلق دے یعنی کہ مشرکان اوائی چہ
مجبور الہ نیشہ لیکن ولدا د اللہ تعالیٰ شتہ تو عبادت د هغه جائز شو نو پتہ د
ایت کین د هغه رد دے۔ یہ دے ایت کین دیر احتمالات دی رپاتے پہ پل مخ

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ

پاک دے رب دے آسمانوں او دے زمکے رب دے عرش

عَمَّا يَصِفُونَ ﴿۸۷﴾ قَدْ رُهِمَ بِخَوْضِهِمْ وَيَلْعَبُونَ

دھوکہ خبروتہ چہ دوی بیاتوی (دھوکہ پہ بارکتیں) - تو پر بندہ دوی چھوڑوئی پہ باطلو خبروتیں اولو پہ کوی

اول دا چہ ان شرطیہ دے دویم دا چہ ان نافیہ دے پہ اول احتمال باتدے قَاتَا اول جزا دہ او پہ دویم باتدے تفریح دہ پہ نقی دے ولد باتدے - او دارنگی قاپریہ کنیں اول احتمال دادے چہ پہ معنی دے عبادت کوؤنکے دے بیا پہ دے کنیں دودہ احتمالوتہ دی بودا چہ عبادت کوؤنکے دے ولد او دویم دا چہ عبادت کوؤنکے دے اللہ تعالیٰ دویم احتمال دادے چہ عابد دے عید تہ ماخوذ دے پہ معنی دے لغت کولو او انکار کوؤلو - او هرکله چہ ان شرطیہ شی او شرط او جزاوی تو پر معنی دادہ کہ چرے بالفرض دے رحمان دے بارہ ولد وی نوزہ پہ اول عبادت کوؤنکے دے دغہ ولد دے وجہ دے ملازمے دادہ چہ تعظیم دے ولد دے رحمان فرض دے شان دے تعظیم دے رحمان - او دے فرض پہ ادا کولو کنیں خوزہ ستاسو نہ مخکنیں یم شککہ دے اللہ تعالیٰ مقرب رسول یم - لیکن تالی یا طل دے یعنی تہ خو دے اللہ تعالیٰ تہ سوا دے دل چاہ عبادت نہ کووم تو معلومہ شوہ چہ مقدم باطل دے یعنی ولد دے اللہ تعالیٰ تہ شتہ - نو حقہ قضیہ شرطیہ دہ چہ جزاوتان محال وی لیکن ملازمہ پکنیں بیکارہ دہ لکہ چہ یو کتے تہ اشارہ او کرے شی او او پہ شی کہ چرے دا انسان وی تو تاطق بہ وی لیکن ناطق تہ دے تو انسان ہم تہ دے لیکن ملازمہ خو ریشتنے دہ چہ انسان وی تو تاطق یہ ضروری وی - او دوعہ معنی دادہ کہ چرے دے رحمان ولد وی نوزہ یہ ہم دے رحمان عبادت کوؤم او دے ولد دے نہ کووم وجہ دے ملازمے دادہ چہ تہ عبادت پہ امر دے اللہ تعالیٰ سرہ کوؤم او اللہ تعالیٰ مونو تہ دلے امر تہ دے کہے چہ دلے زما ولد دے او دے عبادت بہ کوئے -

۸۸۔ داهم تردید دے پہ اتخاذا ولد باتدے پہ بلہ طریقہ سرہ حقہ دا دے چہ دے صفت دے ربوبیت دے عالمینو او اتخاذا ولد پہ مینے کنیں تضاد دے شکہ ولد کہ حقیقتاً شی تو مستلزم دے احتیاج لہرہ اورب العالمین محتاج نشی کیدے او درے اطراف دے عالم دے ذکر کرے دی عرش چہ اوچت دے او زمکہ چہ کونہ دہ او آسمانوتہ چہ پہ مینے کنیں دی یعنی اللہ تعالیٰ پہ ہیچ جزء دے دنیا کنیں ولد (نائب تہ) محتاج نہ دے -

حَتَّىٰ يَلْقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ ﴿۴۳﴾

ترجمہ پورے چہ مخامخ یہ تھی وہ دروغ دہی سورہ چہ دوی سورہ ہے وعدہ کینا یسی ۔

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ

او اللہ تعالیٰ حقہ دے چہ یہ اسمان کین واکدار کے او یہ زمکہ کین

إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿۴۴﴾ وَتَبَارَكَ الَّذِي

دکدار دے او حقہ حکمت و والا دے پوہ دے یہ ہرگز ۔ او برکت و دلا دے حقہ ذات

لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

چہ دھقہ اختیار کین بادشاہی د اسمان و او د زمکہ او د بیخ د دے دوزدہ

وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۴۵﴾

او خاص دھقہ سورہ علم د قیامت دے او خاص حقہ تہ یہ او کرجو لے تے تاسو ۔

۴۳۔ روستو د ذکر د دلیلو نو تہ زجر دے اعراض کو و نکو تہ چہ ہغوی مشغول دی یہ شبہاتو کین او دے تہ خوض و بے کیری یا مشغول دی یہ شہواتو کین چہ حق تہ لعب و بے کیری ۔

۴۴۔ د اہم رد دے یہ عقیدہ د اتحاد الولد یا تہ او رد د وہم دے وہم دا و و اگرچہ اللہ تعالیٰ رب د عالم دے لیکن امکان شتہ چہ یہ الوہیت کین جمل چالہ حصہ و رکریوی تو حقہ ولدا یا شریک د اللہ تعالیٰ بہ وی نوجواب او شو یہ طریقہ درد د شرک فی اللہ الوہیہ سورہ یعنی لکہ چہ شریک فی الربوبیہ تہ لری نو شریک فی اللہ الوہیہ ہم تہ لری ۔ اللہ یہ معنی د حق دار د بتد کے او حقہ ذات چہ د حقہ بتد کی یہ حقہ سورہ کینے شی ہم یہ اسمان تو کین او ہم یہ زمکہ کین ۔

۴۵۔ دارد دے یہ شرک فی البرکات یا تہ او دفع ذیل وہم دہ وہم دادے چہ واقعی اللہ تعالیٰ رب دے اللہ دے لیکن کیدے شی چہ بعض برکاتو او منافقین یا کولو اختیار او قدرت لے یل چاتہ سہارے وی تو حقہ بہ ولدا یا شریک شی حاصل د جواب دے چہ بادشاہی د اسمان تو او زمکہ او علم د فنا دے چہ یہ قیامت کین یہ وی اور رجوع د یولو فیصلو اللہ تعالیٰ تہ دا بتول د اللہ د پارہ دی نو معلومہ شہہ چہ برکات پیدا کو و تہ او و رکو و تہ ہم اللہ تعالیٰ دے ۔ تفصیل د تبارک یہ سورہ اعراف سکھ او مومنین سکھ او فرقان سکھ ملا غافر سکھ کین تیر شویکا (یا تہ یہ بل مخ)

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ

اور دس تہ لری ہفہ کسان چہ دوی ورتہ نامندشہ دایئ یسوا ذ اللہ تعالیٰ نہ

الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۸۷﴾

د سقارش کولو مگر ہفہ قوک چہ اقرارئ کرے دوی دحق اور هغوی علم لری ۔

وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ هر کله چہ علم پہ ہفہ پورے خاص دے تولازمہ خبر دچہ قللا
پہ هفہ باتدے ہم پہ اللہ تعالیٰ پورے خاص دے ۔

۸۷۔ داجواب دے د مشهورے شہے هفہ دادہ چہ مشرکان وائی چہ مونبر خپلو
معبوداتو تہ الہہ تہ وایورب او خالقان ورتہ تہ وایوصرف داجہ زمونہ د دنیا
حاجتو تہ پہ اللہ تعالیٰ باتدے پورہ کوی او آخرت کنس یہ ہم مونبرہ ذ اللہ تعالیٰ
د عذاب نہ بچ کوی حکمہ چہ دوی ذ اللہ تعالیٰ محبوبان او خوریز خلق دی اللہ تعالیٰ
مجبوراً دوی خبرہ مئی جواب او شوپہ رد دے عقیدے سرہ لیکن یہ دے ایت
کنس رد د شفاعت د آخرت دے مشرکانو لورہ یارد د شفاعت دے پہ آخرت کنس
د هفہ معبوداتو تہ چہ عقیدہ د توحید پکنس تہ وی یعنی مشرکان پیران وی ۔

بیآ یہ دے ایت کنس احتمالات دی پہ الَّذِينَ يَدْعُونَ کنس دوه احتمالات داول
دادے چہ مراد ددے تہ معبودان من دون اللہ دی تومیر دیدعون مشرکانو
تہ راجح دے او هم ضمیر پکنس پتا دے الذین تہ راجح دے ۔ دویم احتمال
دادے چہ مراد ددوی تہ مشرکان دی او مفعول دیدعون پتا دے یعنی یدعون
الہہ من دون اللہ ۔ پہ اول احتمال باتدے ذلایمملک معنی وس او اختیار نہ لری
معبودان د شفاعت کولو او یہ دویم احتمال باتدے معنی ذلایمملک وس نہ لری
مشرکان د حصول د شفاعت د خیل کانونو دپارہ ۔ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ پہ إِلَّا کنس
هم دوه احتمالات دی اول داجہ استثناء متصلہ دہ کلہ چہ الذین یدعون

کنس ملائک او عیسیٰ او عزیر علیہم السلام او اولیاء داخل دی نو پہ إِلَّا سرہ
یہ هغوی تربیثہ مستثنیٰ شو ۔ دویم داجہ إِلَّا الاستثناء منقطع دہ کلہ چہ ذ
الذین یدعون تہ مراد صرف ناکارہ معبودان دی یعنی مشرکان پیران ۔ او
پہ مَنْ شَهِدَ کنس هم دوه احتمالات دی اول داجہ مراد یہ دے سرہ شفیع دے
اوروستو دواہ صفتو نہ د شفیع دی دویم داجہ مراد ددے تہ مشفوع لہ دے
پہ تقدیر د مستثنیٰ منہ مفرغ سرہ اولام دحرف مَنْ سرہ مقدار دے یعنی الشفاعہ
لاحد الا لمن شهدا اوروستو دواہ صفتو نہ د مشفوع لہ دی ۔ وَهُمْ يَعْلَمُونَ کنس

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ

اد کہ چرے تپوس اکرے تہ ددوی نہ چہ چا پید اکریدی (د اشقواء) خا خداوی پہ ادائی

اللَّهُ قَالُوا يَوْمَئِذٍ كُونَ ﴿٨٤﴾ وَقِيلَ لَهُ يَرْبِّ إِنَّا

انہ تعالیٰ تو خہ رنگ او پیدائے کیوی دوی د توحید نہ او قسم دے پہ وینا ددہ چہ اے ربہ یقیناً

هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يَوْمِنُونَ ﴿٨٥﴾ فَاصْفَعْ

دا دلس قوم دے چہ ایمان نہ لادری - نو یخ دائوہ

ہم دوہ احتمالونہ دی اول دا چہ د شہادت بالحق دثرے سرہ عقیدہ قلبیہ ہم شرطہ یعنی یجلمون الحق۔ دویم احتمال دادے چہ علم لری پہ حال د مشفوع لہ چہ دے مؤمن دے او کہ نہ دے یعنی شقیع مؤحد یہ ہلہ شفاعت کوی بل چالہ چہ ورتہ معلومہ ثنی چہ دغہ اسان مؤحد دے اودا علم پہ دنیا کین نہ حاصلیدی او آخرت کین ہم ہلہ حاصلیدی چہ د مؤمنانوں مقررشی (سپین اتدا مونہ او مخوتہ) او یا اللہ تعالیٰ ورتہ خیر ورکری چہ دامؤحد دے ددہ دیارہ شفاعت او کہہ۔ دا ہول لس احتمالات دی او مفسرینو نقل کریدی لیکن پہ ہولو کین راجح معنی دادہ چہ اختیار تہ لری ہیج معبود من دون اللہ د شفاعت کولو مکرہقہ۔ جود (من دون اللہ) چہ شہادت د توحید اے یہ دنیا کین کرے دے سرہ د علم د توحید نہ یا سرہ د علم تہ یہ حال د مؤحد یا ندے۔ وَهُمْ يَعْلَمُونَ قرطبی دے پہ تفسیر کین لیکلی دی چہ شہادت بالحق فائدہ نہ ورکوی مگر سرہ د علم تہ او تقلید فائدہ نہ ورکوی کلہ چہ سرے علم تہ لری پہ دلیل د خیرے یا ندے۔

۸۴۔ دا دلیل عقلی دے او پہ دے کین ہم رد دے پہ شفاعت قہریہ یا ندے یعنی ستاسو شفعاء خوستاسو پہ اقرار سرہ ہم مخلوق دی تو مخلوق خہ رنگہ شفیج قہری گنرے؟ مَنْ خَلَقَهُمْ ضمیر دہم معبودانو تہ راجح دے یا عابداتو او معبودانو دواہو تہ راجح دے۔

۸۵۔ پہ دے ایت کین زجر دے۔ وَقِيلَ لَهُمْ وَاقْسِمِہ دے او قیل پہ معنی د قول سرہ دے اوضہ راجح دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او یَرْبِّ دا مقولہ د قول دہ تراخر پورے او جواب قسم پتہ دے (ان ہولاء لمعاندون) حاصل دا دے چہ دانی وخت پہ وخت پہ دربار د اللہ تعالیٰ کین ددے متکرمینو تہ شکایت پیش کوی پہ داسے الفاظو سرہ چہ یارب ان ہورءا ہ نو پہ دے قول (پاتے پہ یلخ)

عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

دے دوی نہ او اوایہ سلام دے چکا ہے تو زردہ چہ دوی بہ پوہہ شی ۔

باندے قسم دے یہ طور دے شہادت سرہ چہ یقیناً دوی عنادیان دی یا ذلیلہ دے پارہ مقولہ صرف یارب دے یعنی دایمہ چہ وائی یارب ران قوی اتخذوا هذا القرآن مہجوراً فرقان سے) او جواب قسم ان هؤلاء قوم لا یؤمنون دے ۔ اولیت کتب دریمہ توجیہ دادہ چہ وقیلہ عطف دے یہ علم الساعۃ باندے یعنی وَعِندَهُ عِلْمُ الْغُیُوبِ او مقولہ دے قولہ یارب اے دے لیکن دے معطوف علیہ او دے معطوف پہ میخ کن دیرہ فاصلہ دے تو دا توجیہ مناسب نہ دے ۔

۸۹۔۔ دا تفریح دے یہ عناد دے منکریتو باندے او حکم دے معاندیتو دے چہ حق براوت او قطع تعلق دے ۔ فاضل مراد دے مع نہ اعراض کول دی دے دوی دے محبت او دوستانہ نہ یا دوی دے سب وشم نہ او دامعنی متسوخ نہ دے بلکہ دا اخلاق دے مبلغ پہ وخت دے دعوت کتب ضروری دی ۔ وَقُلْ سَلَامٌ دے تہ سلام تو دیح او متارکہ و یلے کیری سلام تحیہ نہ دے حکم چہ مشرکانو باندے سلام تحیہ جائز نہ دے نو معنی دادہ یعنی زما او ستا سوچدائی دے یہ سلامتیا سرہ چہ زہ تاسوتہ کنحل تکوم او بد اخلاق نہ کووم او ہم داسے سلام دے ابراہیم علیہ السلام و و خیل پلار تہ لکہ سورۃ مریم سے ۔ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ کتب عذاب تہ اشارہ دے کہ دیوی عذاب وی او کہ اخروی عذاب وی ۔

تفسیر دے سورۃ زخرف ختم شو پہ فصل وکرم دے اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الدُّخَانِ مَكِّيَّةٌ ۴۴
 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اٰیَاتُهَا ۲۹
 اَوَّلُهَا ۱۳

حَمْدٌ ۱ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۲ اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ

نَسْخًا تَقَاتِي بَوَاحِشَ دُودٍ مُّطَهَّرًا قَسَمٌ بِمَا يَكْتُابُ تَنْكَارُهُ بَيْنَ كَوْكَبَاتٍ بَانِدَةٍ (چہ گواہ دیا کہ خبر) چہ نازل کرے سو تو داقران

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ الدُّخَانِ

رَبِّط دے سورت دے ماقبل سورت سرہ پہ دیرو وجوہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ
 چہ پہ ہفہ سورت کیں ردوؤ پہ دلیلو تو دے مشرکانو باندے تو پہ دے سورت کیں دیرہ
 دے عذاب دنیوی ذکر کوی۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفہ سورت کیں ذکر دے کباحث
 دے معرضینو دے قرآن وؤ نو پہ دے سورت کیں عظمت دے قرآن او مقصد دے قرآن ذکر
 کوی۔ دریمہ وجہ دادہ پہ ہفہ سورت کیں تکبر دے فرعون پہ موسیٰ علیہ السلام بانگ
 ذکر کرے وؤ اوس پہ دے سورت کیں کرامت دے موسیٰ علیہ السلام او دینی اسرائیلو
 ذکر کوی۔ خلورمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفہ سورت کیں اثبات دے توحید وؤ پہ عقلی
 دلیلو تو سرہ تو پہ دے سورت کیں اثبات دے توحید دے پہ ذکر دے اسماء او صفاتو دے
 اللہ تعالیٰ سرہ او ہفہ پہ نہہ ذکر کرے دی۔

دعویٰ دے سورت دادہ، تخویف دنیوی منکرینو او معرضینو دے قرآن تہ دے
 پہ ست او صف کیں او ذکر دے عظمت دے قرآن او ذکر دے عظمت دے اللہ تعالیٰ پہ اسماء
 او صفاتو دے ہفہ سرہ۔

خلاصہ دے سورت۔ پہ دے سورت کیں دودہ بایوتہ دی اولی باب ترستہ پورہ
 دے پہ دے کیں صداقت دے قرآن او ذکر دے مقصد دے قرآن چہ توحید دے اسماء او صفاتو
 دے۔ بیا تخویف دنیوی دے پہ ذکر دے دُخان او دے بطشہ الکبریٰ سرہ بیا واقعہ
 دے فرعون تموتہ دے دیارہ دے دعویٰ دے سورت او ذکر دے نعمتو تو پہ بقی اسرائیلو بانگ
 بیا زجر او تخویف پہ سبب دے انکار دے بعث بعد الموت سرہ۔

تفسیر

۱۔ پہ دے کیں ہفہ تفسیر دے چہ سورۃ زحرف پہ اول کیں ذکر
 شویدے۔ الْمُبِين پہ دے سورت کیں ابانت پہ ذکر (پاتے پہ یل مخ)

فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةِ إِيَّاكَ تَامُّ زَيْنٌ ③

پہ شیعہ بوکتونو والہ کیں یقیناً مونہ ویرہ ورکوؤنکی یو .

دَعَا بُونُو سِرہ دے او سورۃ زحرفی کیں ایانت پہ دلیلو نو او پہ جواب دَ شَبہاتو سرہ دُو
او ما قسم دے پہ طریقہ دَ شہادت سرہ پہ اثبات دَ روستو دَ کُشتوی مقصود یانتگ
سے ۔ دا جواب قسم دے یعنی ایانت او وضاحت دَ قرآن شاہد دے چہ دامنزل من
اللہ دے او وخت دَ نزول یے ہم مبارک دے او دانتار دَ پارہ پورہ کتاب دے ۔
لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ مَراد دے تہ لیلۃ القدر دہ پہ دلیل دَ سورۃ قدر سرہ اولیلۃ القدر
پہ رمضان کیں دہ پہ دلیل دَ سورۃ بقدرہ سرہ ۔ او دارنگی سورۃ قدر چہ دَلیلۃ القدر
پہ بارہ کیں من کل امر او سلام ذکر کرے تو دلتہ یے فیہا یفرق کل امر حکیم
اور حمۃ ذکر کرے دے ۔ بل داچہ پہ بارہ دَ فضیلت دَ لیلۃ القدر کیں دیر
صحیح احادیث نقل کرے شویدی او دَ فضیلت دَ ہجے شیعہ پہ سبب دَ نزول دَ قرآن کریم
سرہ دے ۔ بعض مفسرینو مراد دَ لیلۃ مبارکہ تہ پنکسمہ شیعہ دَ شعبان اچتے دہ او
دَ ہجے دَ فضیلت پہ بارہ کیں تہ احادیث یے نقل کرے دی لیکن ہجہ قول صحیح تہ
دے اہل تحقیق مفسرینو دَ ہجے رد کرے دے ۔ قرطبی دَ ابن عربی تہ نقل کرے
دی چہ دا قول باطل دے او ٹوک چہ ابتداء دَ نزول دَ قرآن دَ لیلۃ القدر تہ علاوہ
پہ بلہ شیعہ کیں وائی فَقَدْ اَعْظَمَ الْفَرِیْقَةُ عَلَی اللہ نو یقیناً پہ اللہ تعالیٰ یاتندے
لویہ افتراء کرے دہ دارنگی ابن کثیر ویلے دی چہ چارویلے دی چہ دلتیہ لیلۃ النصف
دَ شعبان دہ لکھ چہ دَ عکرمہ تہ نقل شویدی فَقَدْ اَبْعَدَ الْجَعَلَةَ رَیْقِیْنًا دَ قائمے
تہ لرے لاہور) ۔ او کوم احادیث چہ پہ بارہ دَ فضیلت دَ دَ شیعہ کیں ذکر کرے
شویدی نو پہ ہجے کیں حجت صحیح مرفوع متصل نیستہ ۔ قرطبی ویلے دی چہ نیستہ پہ
بارہ دَ لیلۃ النصف من شعبان کیں حدیث چہ اعتبار او کرے شی پہ ہجہ یاتندے
تہ پہ بارہ دَ فضیلت دَ ہجے کیں او تہ نسخ دَ نیتو کیں تو ہجے تہ التفات مکوئے
ابن کثیر ویلے دی چہ حدیث عکرمہ حدیث مرسل دے دَ نورو تصوص و مقایلہ
تشی کوئے ۔ ملا علی قاری پہ مرقات کیں ویلے دی چہ ذیلی وغیرہ پہ لیلۃ نصف
من شعبان کیں شل رکعتو تہ موع دَ ذکر کرے دے او ہجے تہ صلوة الفیہ
وائی تو ہجہ حدیث موضوعی دے او دا موع اول پہ بیت المقدس کیں پہ ۴۴۸ سنہ
کیں پیدا کرے شوئے دے دارنگی پہ دے شیعہ کیں یاد دے تہ پہ ہجے شیعہ
کیں خلق اورو تہ یلوی او دَ ہجے سرہ لوئے کوی دا برا مکہ قوم پہ اقصا صدے
کیں دارسم ایجاد کرے وُو او دارسم دَ مجوسیانو (او دَ ہندوانو) دے ۔ او حدیث

فِيهَا يُفَرَّقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝ أَمْرًا

یہ دے شیعہ کتب فیصلہ کیلئے (یہ کتاب دلائل کو کتب) ذکر کر چہ حکمت والا وی یہ حکم کو بوسہ

مَنْ عِنْدَنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ۝ رَحْمَةً

زمنہ و طرف نہ یقیناً موثر لیبرونکی د رسول یو - دے دے دے

د ترمذی پہ فضیلت دے شیعہ کتب راقع دے او مشکوٰۃ کتب ہم ذکر کرے کہ
نو دے شیعہ پہ سند کتب دہہ انقطاع دی او امام بخاری ہفت تہ ضعیف ویلے دی او حدیث
د معاذ بن جبل ابن ماجہ وغیرہ راوی دے دے شیعہ پہ سند کتب ابن ابی شیبہ ضعیف راوی
دے او حدیث د علی چہ ابن ماجہ راوی دے دے شیعہ پہ سند کتب ابوبکر بن عبد اللہ
العامری دے۔ محدثین ویلے دی چہ دہہ یہ احادیث وضع کول او متروک دے اول
حدیث د عائشہ بیہقی راوی ہفت ہم مرسل حدیث دے۔ اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ
داعلت دے دپارہ د انا انزلناہ یعنی مقصد انزال قرآن اندازہ کول دی۔

سک د داعلت دے د فی لیلۃ دپارہ یعنی انزال قرآن یے پہ دے شیعہ یورے دے دے
وچ نہ خاص کرے دے چہ پہ دے شیعہ کتب د محکم کارونو فیصلہ کیلئے
نو انزال د قرآن ہم محکم کاروؤ نو پہ دے شیعہ کتب شور و شو یفرق تقدیر
تولو اشیاء د آسمانوں د پیدائش نہ بنفوس زرہ کالہ مغکس شوے دے اودا پہ
صحیح حدیث سرہ ثابت دہ لیکن دے شیعہ نہ دیو کال دپارہ مقرر شوے بخیر و نہ اوکارو
جدا کری او ملائکہ تہ یے اوسپاری او داجدا کول پہ لیلۃ القدر کتب وی د
دے وچ نہ یفرق یے اول چہ دلالت کوی پہ جدا کولوباندا دے۔

کُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝ اللہ تعالیٰ پہ ہر کار کتب حکمت دے دے وچ نہ قید د حکیم
اخترازی نہ دے۔ اودا الوہبی پیدا کول او مرہ کول، ذریق مقدار او مدد او شکست
کہہ اوتاوان، عبادتو نہ کول او گناہوتہ کول ج کول سفر کول وغیرہ دے
تولو تہ لفظ د کل امر حکیم شامل دے۔

سہ۔۔۔ اَمْرًا تعلق لری د یفرق سرہ یعنی دغہ فیصلہ دے دے د امر د اللہ تعالیٰ تہ
دہ یا مقول دے د فعل محذوف دپارہ (انزلنا امرًا)۔ اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ علت دے
دپارہ یعنی د انزلناہ سرہ لے التبیٰ مراد وؤ نو داعلت دے دے چہ انزال د
قرآن یے محمد صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے وچ نہ او کرو چہ مونردہ لری
رسول جو روؤ یکے یو۔ بلہ توجیہ دادہ چہ درے جواب قسم دی اول انا انزلنا۔
دویم انا کنا منذرین دریم انا کنا مرسلین۔

مَنْ رَبُّكَ إِنَّكَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ④

ستاد رب ذہوق نہ یقیناً فقہ مرگہ اور یہ مرگہ پاندے پوہہ دے

رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

رب ذ آسمانوں او ذ زمک او ذ مینخ ذ دے دوارو دے

اِنْ كُنْتُمْ مُّوقِنِينَ ⑤ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يَحْيِ

کہ چرے تاسو یقین کوئے نیشہ حق دار ذ بند کے سیراد مخہ ہر ذ بند کو

وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ الْاَوَّلِينَ ⑧

اور مہ کوں کوی رب ستاسو او رب ذ مشائو ستاسو مخکو دے -

۱۔۔ دا مفعول لہ متعلق دے ذ انا کنا مرسلین سرہ یا ددے وارو جوابو سرہ او ترغیب دے چہ نازلول ذ قرآن او انداز ورکول او رسول رالیدل دا تول ذ رب ذ طرق نہ خاص رحمت دے۔ او ہر کہ چہ طلبکار ذ رحمت کلہ طلب کوی یہ زبہ سرہ نو ذہقہ دپارہ یے السمع ذ کر کرد او کلہ طلب کوی یہ زبہ سرہ نو ذہقہ دپارہ یے العليم اولی او دارنگ دا جملہ خلاصہ ذ قرآن او ذ انداز او ذ رسالت دہ چہ چہ دا توحید دے۔ ذ دے ویج نہ یہ روستو دہ ایا تو نو کیں ذ تاکید ذ دے مسئلے دپارہ نور صفتو نہ یہ طریقہ ذ استدلال سرہ ذ کر کوی او دا اسماء و صفات یے نہہ ذ کر کرے دی۔

۲۔۔ مخکین یے درے صفتو نہ ذ کر کرے دی او یہ دے دوارو ایا تو کیں شیخ نور ذ کر کوی۔ او مقصود یہ دے کیں اثبات ذ توحید دے او اظہار ذ عظمت ذ اللہ تعالیٰ دپارہ ذ اثبات ذ عظمت ذ قرآن ذ ان کُنْتُمْ مُّوقِنِينَ یہ دے شرط کیں خطاب دے ہخہ خلقو لہ چہ یقین کوی چہ اللہ تعالیٰ خالق دے، اورب دے او جزاء ذ شرط پتہ دہ معنی دا دہ کہ چرے تاسو یقین لرے چہ اللہ تعالیٰ خالق اورب دے تو یقین اولرے چہ دا قرآن او رسول حق دے وجہ ذ ملازے دادہ چہ دا قرآن او رسول ہم ذ اثبات ذ خالقیت او ذ ربوبیت او الوہیت ذ اللہ تعالیٰ دپارہ رالیدلے شوے دی۔ یا دا خطاب عام دے نو معنی دادہ کہ ارادہ لرے ذ یقین کو لو یہ توحید ذ اللہ تعالیٰ پاندے تو ایمان راوپے یہ قرآن او یہ رسول پاندے۔

بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ⑨ فَارْتَقِبْ

بلکہ دوی پہ شک کنیں دی پہ لوبو کنیں مشغولہ دی۔ نو انتظار اوکریہ

يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ⑩

زماں ورے چہ ہنکارہ بہ کری آسمان آوے ہنکارہ

يَغْثَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ⑪

پھنسی بہ خلقہ لہ دا عذاب درد ناک دے۔

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ⑫

رہاڑ، یہ دی اے ربہ زموں لوے کریہ زموں نہ عذاب یقیناً موتو ایمان راہرو۔

أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ

خبر، کس دے شی دوی دپارہ نصیحت اغسل او حال دا چہ راغے دے دوی تہ رسول

۹۔ دازجر دے یعنی ددوی یقین پہ خالقیت اوربیت داللہ تعالیٰ باندے حقیقی یقین تہ دے بلکہ پہ طریقہ د تقید د مشرانو دے نو معلومہ شوہ چہ دوی پہ شک کنیں دی او ددے سرہ چہ دوی پہ جوم فعل شریکہ او کفریہ کنیں مشغول دی نو ہذا بول لعب دی چہ دھے ہجہ قائمہ نیشہ او دے عمر ضائع کیدل پکین شتہ۔

۱۰۔ تہ پہ پورے۔ دا تحویف دنیوی دے پہ واقعہ د دُخان سرہ۔ او پہ دیکن دہ قولونہ د مفسرینو دی اول قول امام بخاری پہ ستدا سرہ د عید اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ تہ نقل کرے دے مضمون یے دادے چہ قریشو ہر کلاہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ سخت مخالفت اوکرو نو ہذا ورتہ دُعاء شر (خیرے) اوکریہ چہ یا اللہ پہ دوی باندے کالونہ د قحط راوے پشان د کالونو د قحط پہ زمانہ د یوسف علیہ السلام کنیں نو پہ دوی باندے قحط شوروشو تردے پورے چہ دوی بہ ہمدکی خول او یوتن پہ اسمان تہ کتل نو داسے پہ ورتہ ہنکارہ کیدل لکہ چہ دُخان دی نو دا ایاتو تہ نازل شول بیا ہغوی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ راغلل چہ یارسول اللہ د قبیلے مضر (چہ ستا خیوان وی) دپارہ دُعا او غواہ حکمہ چہ ہغوی ہلاک شول نو ہذا دُعا د ہاران او غوختلہ نو ہاران او شو او نازل شوچہ انکم عائدون۔ د دے حدیث پہ بنا مراد د دُخان تہ قحط دے (پاتے پہ بل مخ)

مِیْنِ ۱۳ شَرُّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلِّمٌ

بشارت پیغمبر سے والد دوی میخ کرکھوے دے دھتھتہ او دری وائی چہ دہ تہ چا خودتہ کرکھیا

مَجْنُونٌ ۱۴ اِنَّا كَاثِبُوا الْعَذَابَ قَلِيلًا

لیونے دے یقیناً موہ بہ لہے کرد عذاب لہوہ مودہ

اِنكُمْ عَايِدُونَ ۱۵ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ

یقیناً تاسو میا راگزے رکھرتہ - نو پہ ہخہ دھ چہ نیول او کرد موتو نیول

چہ پہ ہخہ وخت ددخان پہ مثل باندے د زمکے نہ براس او غبار اوچت شو یوڈ او بشارت
کیدلو او دالتاس نہ مراد صرف ہکے والد دی . دویم قول د علی او ابن عباس رضی اللہ
عنہم نہ نقل دے او د ابو سعید خدری رضی اللہ عنہ تہ مرفوعاً نقل دے چہ ددخان
بہ را اوچت شی پہ تولو خلقو یاتندے نو پہ مؤمن یاتندے بہ پشان د زکام وی او
د کافر نیول بدن بہ پرے او پر سیری او پہ دے روایت کیں د یوم القیامت نہ مراد
قریب د و خ د قیامت دہ حکم پہ حدیث صحیح د مسلم کیں راغلے دی چہ د قیامت تہ
ہواندے لس لوٹے علامت دی اول یے پہ ہکے کیں ددخان شمارے دے او پنا پہ
دے قول دخان پہ حقیقتاً وی او خو ورٹے پس بہ لرے شی او بل علامت پہ
شور و شی . (زہ وایم) چہ الفاظ د قرآن د دواہر سرہ موافقت لری لیکن اول قول
زیات مناسب دے یعنی دا ددخان پہ مکہ والو باندے واقع شو ییدے او یل ددخان
بہ پہ علامت قیامت کیں پہ تولو خلقو یاتندے راخی ، ثانی السَّمَاءُ سَمَان تہ نسبت
پہ دے وجہ سرہ دے چہ د زمکے تہ پہ ہیچ سبب نہ معلومیری یا مراد د اسماء
جور قضا د اسمان دہ . وَقَالُوا مُعَلِّمٌ یَعْقٰی دوی ویل چہ یو بشر دہ تہ تعلیم ورکوی
لکہ سورۃ انعام شنا او سورۃ لیل شاکیں دی یا شیطان دہ تہ تعلیم ورکوی او دے
کاہن دے . د اِنِّ لَہِمُ الدَّکْرٰی تہ تردے پورے حاصل دادے چہ ہر کلاہ
دوی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم توہین او تکذیب او کبر و نو داسبب دے
دھروم کیدلو د ذکر تہ اسبب د عذاب دے . اِنَّا کَاثِبُوا الْعَذَابَ قَلِیْلًا بناویہ اول قول
باندے وعدہ د لکولو د عذاب دہ پہ سبب د دھا دئی صلی اللہ علیہ وسلم او پہ درم قول
باندے د علامت قیامت پہ میخ کیں چہ لہر لہر وخت فاصلہ راخی ہخہ مراد دہ . اِنكُمْ
عَايِدُونَ واپس کیداونکی یے کفر تہ د و ج د خدا او عناد تہ پہ طبیعتو کیں نو
معلومہ شوہ چہ وعدہ ایمان راہلو ستاسو (انا مؤمنون) دروغ دہ .

الْكِبْرَىٰ إِنَّكَ مُنْتَقِمُونَ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ

غنی یقیناً موت پر بدلہ اغستوتکی ہو۔ او یقیناً آزمائشیت کہے کہ موتیوں کی ددوی

قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

ی قوم ذ فرعون یاںسے او راعے وڈ ہغوی تہ رسول عورت والد

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ

ر دے دو چہ راکرے مانہ بتاگان ذ اللہ تعالیٰ رقیانہ تاسو لہ رسول

أَمِينٌ ﴿١٩﴾ وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ

امانت داریم او لوی مہ کہے یہ اللہ تعالیٰ باتن یقیناً ماراوپے دتاسوت

۱۷۔ اہم تخویف دنیوی دے او مراد دے نہ ہلاکول ذ مشرکانو وڈ پہ ورغ ذ بدرکین۔ یاد اتخویف اخروی دے او مراد ذ بطشہ نہ پہ ورغ ذ قیامت کیں رائیول ذ مشرکانو دی پہ سخت عذاب کیں۔ اِنَّا مُنْتَقِمُونَ مراد ذ انتقام نہ سزا ورکول دی او انتقام پہ ہخہ خائے کیں استعمالیری چہ خدا او اندازے ذ کرتہ دی۔

۱۸۔ دا ذ تخویف دنیوی مثال دے پہ واقعہ ذ اہلاک فرعون سرہ۔ اشارہ دہ لکہ چہ فرعونیاو ذ عذابو پہ وخت کیں ذ موسیٰ علیہ السلام سرہ وعدے ذ ایمان کرے وے پہ دے شرط سرہ چہ زموت نہ عذاب لرے ککہ لکہ سورۃ زحرف کیں ذکر شول لیکن ییائے ہخہ وعدے ملتے کرے تو اللہ تعالیٰ پہ ہغوی باتن لوئے عذاب ذ غرق راوستلونو د غسہ حال ذ مکہ ذ مشرکانو دے وَلَقَدْ فَتَنَّا مراد ذ فتنے تہ امتحان کول دی پہ رالیولو ذ رسول او پہ امر بالطاعۃ سرہ یا مراد ذ فتنے نہ عذاب دے۔ کَرِيمٌ دا پہ مقابلہ ذ قول فرعون کیں دے (مہین) چہ پہ سورۃ زحرف کیں تیرشو۔ یعنی اللہ تعالیٰ کرامت او عزت او شرافت ورکے وڈ پہ مختلفو طریقو سرہ پہ خاستہ اخلاقو او پہ اشراق نسب او پہ نبوت او رسالت سرہ۔

۱۹۔ دے دے دوحہ توجیہ دی اولہ توجیہ دادہ ذ اَلَا اِنَّا مَفْعُولٌ حَذَقٌ ذ طاعۃ اللہ او عباد اللہ منادی دہ او حرق تدایہ دے او مراد ذ اَدَانہ اطاعت او تابعداری کول دی دومیہ دا چہ عباد اللہ مفعول دے ذ اَدُّوا یعنی الزاد کرے ماسرہ یعنی اسرائیلو لہ او دا دوارہ مقصدونہ ذ ہخہ پہ کلام کیں پہ سورۃ اعراف منتہا کیں موجود دی۔ اَمِينٌ امانت دار ذ وی ذ اللہ تعالیٰ داصقت ذ (پاتے پہ یل مخ)

يَسْلُطُنَ مُبِينٌ ۝ وَإِنِّي عَذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ

دلیل - تیکارہ - او یقیناً - پناہی خواہم یہ رب خیل او پر رب ستاسوس

أَنْ تَرْجُمُونِ ۝ وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي

دے دے تہ چہ تاسو ماسنگسار کرے۔ او کہ - خبرہ تہ مے - زما

فَاعْتَرِلُونِ ۝ فَدَا عَارِبًا أَنَّهُ هُوَ لَكُمْ قَوْمٌ

تو یہ دہہ مے زما تہ - تو دعا ہے او غوختلہ دے رب خیل تہ چہ یقیناً داخل قوم دے

خیل خان انبیاء علیہم السلام دے خلقو دے ترغیب دے پارہ کولے شی لکے سورۃ اعراف
۱۹۔ لکھیں تیر شویدی لیکن ذکریم صفت ذکر کول پخیلہ دے خان دے پارہ
مناسب نہ دی تو اللہ تعالیٰ ہفہ صفت ورلہ دے خیل طرف تہ ذکر کرو۔
۱۹۔ مخکس امریا المعروف ذکر شو اودا تہی عن المنکر دہ او علو شامل دے
تکبر کول دے طاعت تہ او افتراء او بقاوت کول او هرکله چہ دے بادشاہانو یہ
اخلاق کیں لوئی او تکبروی دے دے دے ہفوی تہ یہ دعوت ورکھو کیں تہی
دے علونہ ذکر کیدی لکے سورۃ نمل لکھیں او یہ دے دواہہ ایاتونو کیں جامع
دعوت ذکر دے توحید رسالت رد دے شرک او کفر، معجزات پیش کول، دے
مؤحدینو حق ادا کول۔

۲۰۔ هرکله چہ فرعون ارادہ دے ہفہ دے قتل کرے وہ لکے سورۃ غافر لکھیں
دے کردی تو مولیٰ علیہ السلام دے نہ دے کچ کیدلو دے پارہ تعوذ ذکر کرو لکے سورۃ
غافر لکھیں دی او فعل ماضی (عذات) یہ معنی دے مضارع دے۔ اِنِّی تَرْجُمُونِ
رجم یہ کانرو سرہ دیشتل دی یا یہ کنظلو او طعنو سرہ بدنامول دی۔
۲۱۔ دے تہ مخکس عبارت کیں تقدیر دے یعنی قلن امنتم لی اقلحتم وان لم
تؤمنوا لی رکہ تاسو ایمان راوہو تو کامیاب بہ شہ او کہ ایمان تہ راویے۔ لَیْ اِیْمَانٍ
تہ مراد معنی لغوی دہ تو یہ صلہ کیں لام راجی یا ایمان شرعی دے اولام اجلیہ
دے دے دے بیان او دے دلیل زمانہ فَاغْتَرِلُونِ مراد دادے چہ یہ دے دہ شہ زمانہ
یعنی مانہ دے تکلیف را کولو تہ یا مراد دادے جدا شہ زمانہ یعنی زما قوم بنی اسرائیل
مانہ راجدا کرے۔

مَجْرُمُونَ ﴿۲۲﴾ فَاسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ

مجرمان نو تہ یوځہ بندگان زما د شپہ یقیناً تاسو ځای په

مَتَّبِعُونَ ﴿۲۳﴾ وَاتْرِكِ الْبَحْرَ هَؤُلَاءِ إِنَّهُمْ

درتلل کیدایشی او پرېږده دریاب اولار یقیناً دوی

جَنْدًا مَغْرُقُونَ ﴿۲۴﴾ كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَلْدٍ

لنځو دے غرق کړے شولے ډیر پرېځودل دوی د باغونو نه

۲۲. دا تفریح ده په پټ عبارت باندې یعنې فکرو او کذبوال دوی کفر او تکذیب
او کړو (نو هغه دعاو شر او کړه او تفصیل د هغه دعا په سورة یوس سده کین
تیر شویدلې او سبب د دے دعا دادے اَن هَؤُلَاءِ کَوْمٌ مَجْرُمُونَ جرم ښکاره
گناهونه او فسق و فجور او ظلم ته ویل کیدی او دا تعدی ده په کفر کین او دا تعدی
په اصل کین سبب د عذاب د نیوی دے د دے وچ ته کافرانو ته یې مجیمان اویل.
۲۳. دا استجاب د دعا دے نو عبارت کین تقدیر دے یعنې قلنا له بعد از حاجت
(اویل موږ هغه ته روستو د قبولولو د دعا د هغه نه) او د نجات د پاره سیر فی الیل
بهتره ذریعه ده یو د دے وچ ته چه فاسقان فاجران په هغه وخت کین غافل او
اودۀ وی دویم په منزل د شپه کین خیر او برکت وی دریم د کړم د لارے نه. ۲۴.
کیدل دی. نو دارنگ سیر فی الیل یعنې د شپه ته جدا کول هم سبب د نجات د
د عذاب د الله تعالی ته اگر چه دلته اوله معنی مراد ده. اِنَّكُمْ لَمَتَّبِعُونَ په دے کین
هغوی ته تنبییه ده چه په منزل کولو او په ذکر د الله تعالی کین سستی او نکرته ځکه چه
دشمنان در پسه در روان دی.

۲۵. په دے کین اشاره ده ذریعه د نجات د بنی اسرائیل او طریقه د عذاب د فرعونیانو
ته. او اختصار دے په عبارت کین یعنې امر یې ورته او کړو چه دریاب په عصا
سره اوهه نو په هغه کین دولس لارے کولاد کولاد جوړے شولے او او په پخپل
ځایونو باندے او دریدلے. هرکله چه بنی اسرائیل پورے لارل نو موسی علیه السلام
اراده او کړه دا دریاب د اوس په خپله روان شی دے د پاره چه فرعونیان په موږ
په راننځی نو الله تعالی حکم او کړو و اترله البحر رَهْؤًا په ځای ولار یا فرات لارے
او علت د هغه یې ذکر کړو په دے قول سره انهم جندًا مغرقون.

وَعِيُونَ ۳۵ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ۳۶

او. د چينو نه. - او فصلونه او خايه ته عزت والي

وَنِعْمَةً كَانُوا فِيهَا فَرَهِمِينَ ۳۷ كَذَلِكَ

او د خوشحالي سامان چه دوی په هغ کيښ مزي کوونکي وو دغه شان او شو

وَأَوْرَثْنَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ۳۸ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ

اوپاتې کړد مورتې دغه (پاڼو وځي) قوم بل ته - و ژړا او تکره په دوی باندې

السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ۳۹

السمان او زمکه او ته دو دوی مهلت درکړې شوی -

۳۵. ۳۶. ۳۷. ۳۸. ۳۹. روښتو د غرق کيدلو نه د هغوی د مالو توحال ذکر کوی او په دې کيښ اشاره ده چه هغوی ټول غرق شول او دارنگ اشاره ده چه غرق د دوی په معنی حقی سره وؤ په معنی مجازی سره (تاوان) نه دے وَنَعْمَةً دالفظ شامل دے ټول د دنیا هغه مالونو ته چه سبب وی د خوشحالي او د مستي او د تکر. قاييچي خوشحالي او تکر او مزي اغستونکی وو. او دارنگ سورة شعراء کيښ تير شویدی.

فایده ۱. سورة شعراء کيښ ئې کنوز ذکر کړے وؤ اشاره ده چه فرعونيانو په دغه خزانو سره د موسی علیه السلام مقابله کوله ساحرانو ته ئې ویل وو چه تاسوله به ډیر اجرت درکړم او په دے سورت کيښ دغه واقعہ نه ده ذکر کړے دارنگ په د سورت کيښ نَعْمَةً ذکر دے او په سورة شعراء کيښ ته وؤ ذکر کړے د دے وجه ته چه په دے سورت کيښ د فرعونيانو ملو او اراده د قتل د موسی علیه السلام ذکر ده او دا دواړه کارونه د وجه د نعمة ته وؤ. کَذَلِكَ په حالت د رفع کيښ دے یعنی الامر کَذَلِكَ. یا په حالت د نصب کيښ دے افعول کَذَلِكَ بمن عصافی، کوؤم دایه کار د هغه چا سره چه نافرمانی کوی. قَوْمًا آخَرِينَ مراد هغه کمزوري خلق دی چه د لیکر د فرعون نه په مصر کيښ روښتو پاتے شوے وؤ. یا مراد تربته بنی اسرائیل دی چه بنی اسرائیل په زمانه د داؤد علیه السلام کيښ دغه ملک ته واپس راغلل او د هغه مالونو وارثان شول لکه سورة اعراف کيښ دیته اشاره ده.

۳۹. په دے کيښ مقصد سپکول د شان د فرعونيانو دے. ژړا د السمان او زمکه په حقیقت باندے حمل ده لکه روایت دے د انس رضی الله عنه ته مرفوعاً "چه مؤمن د پاره په السمان کيښ دوه دروازے دی دیوے دروازے ته رزق نازلیری

وَلَقَدْ تَجَنَّبْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ

او یقیناً نجات دیکرہو مونہو بنی اسرائیلو تہ عذاب

الْمُهِنِينَ ۳۰) مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّكَ كَانَ عَلِيًّا

ذلیلو ذنکی تہ ذ فرعون تہ یقیناً مخہ لوی کولہ

مِنَ الْمُسْرِفِينَ ۳۱) وَلَقَدْ اخْتَرْتَهُمْ عَلَى

ذ حد تہ ذریاق کوڈنکو تہ دؤ۔ او یقیناً غورہ کرے وو مونہو دوی سرہ

عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ۳۲) وَاتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ

ذ علم تہ یہ تورد عالمو یاندے۔ او دکرے دی مونہو دوی تہ ذ نعمتونہ تہ

او پہلے دروازے تہ عمل ور خیزی نوکھ چہ دے مرشی تو دا دوارہ دروازے ذ اسمان
پہ دے پے ژاری او بیائے دا ایت اولوستو۔ او دارنگ ذابن عباس رضی اللہ عنہما
روایت دے چہ خوک پہ زمکہ باندے رکوع او سجدة او نور اعمال ذ خیرکوی تو
روستو ذ مرگ ذ دے نہ حقہ زمکہ ہم پہ دے مؤمن پے ژاری تو مطلب ذ ایت دادے
چہ ذ فرعونیا تو ہیچ نیک عمل تہ وو چہ اسمان تہ خیلے داو تہ پہ زمکہ باندے ذ
هغوی نیک عمل وو توروستو ذ مرگ ذ دوی تہ اسمان او زمکہ پہ دوی پے ژرا
ونکرہ۔ یا مراد ذ دے تہ اهل السماء و اهل الارض دی یعنی ملائکو ذ اسمان او
مؤمنانو ذ زمکہ پہ دوی پے ہیچ ژرا ونکرہ۔

۳۱۔ روستو ذ عذاب ذ فرعونیا تو نہ چہ ذکر دے پہ طریقہ ذ تخويف دتبیوی
مشرکیتو ذ پاره اوس انعامات پہ بنی اسرائیلو ذکرکوی پہ طریقہ ذ بشارت سرہ ذ
مؤحدیتو ذ پاره۔ الْعَذَابِ الْمُهِينِ چہ هغه سورة بقرہ سؤکین ذکر دی۔
مِنْ فِرْعَوْنَ دابدل دے ذ من العذاب تہ پہ دے کیں مبالغہ دہ چہ وجود ذ فرعون
نفس عذاب وو۔ یا حال دے ذ العذاب تہ یعنی دا عذاب صادر او واقع وو ذ طرق
ذ فرعون تہ۔ عَلِيًّا سرکش چہ ذ چا قانون پہ خان یاندے تہ منی داسے پہ سونہ
قصص سؤکین ہم دی۔

۳۲۔ دا ذکر ذ دویم انعام دے پہ بنی اسرائیلو باندے دا فضیلت پہ تلو
خلقو باندے فضیلت جزئیہ دے چہ دیر اتبعائے پہ بنی اسرائیلو کیں بالیک
دی یا مراد تریہ ذ هغه زمکہ خلق دی او پہ دے امت باندے ذ هغوی فضیلت
نیشہ پہ دلیل ذ دے ایت سرہ کتبم خیرا ماؤ اخرجت للناس۔ (پاتے پہ بل مخ)

مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾

ہم چاہے پہنچیں ازیمیت ہمارے دے - یقیناً دا خلق خانہ واپس

إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ

تہ دے دا مگر مرگ زموونہ - دے دے او تہ یو مونہ

بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأَتُوا بِآيَاتِنَا أَنْ كُنْتُمْ

دوبارہ پورے کئے شوی - نو بلدے تاسو پلارن زموونہ کہ چوے تاسو

عَلَىٰ عِلْمٍ يَعْنِي اللَّهُ تَعَالَىٰ عَالَمٌ دے چہ دوی پہ دفعہ وقت حق دار دے فضیلت و ویا سرتہ دے علم
دے اللہ تعالیٰ تہ دے دوی پہ نقصانات و باندے۔

۳۳۔ دا ذکر دے اتمام دے او مراد دے ایات تہ ہفتہ معجزات او نا اشنا انعامات دی چہ
بعض دے نہ ذکر شویدی پہ سورۃ بقرہ کہیں۔ بلکہ تہ مراد امتحان دے یا پہ معنی
دے نعمت سرہ لکھ پہ سورۃ انفال کا کہیں۔

۳۴۔ ۳۵۔ ۳۶۔ دا متعلق دے سرہ دے یعنی غہ رنگ چہ دوی پہ شک کہیں دی دے
توحید اور رسالت نو دارنگ دوی منکر دی دے بعث بعد الموت تہ او پہ دے کہیں زجر
دے دے دوی پہ انکار من البعث بات دے، اِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ اِقْوَال دے انکار
دے دوی دے و دے وچ نہ پہ لیکھوں باندے وقف او شولیکن غی قول
یے دادے۔ پہ دے جملہ کہیں اشکال دے پہ دے وجہ سرہ اول دا چہ ضمیر دے
ہی ژوند تہ راجع دے او کہ مرگ تہ راجع دے کہ ژوند تہ راجع وی نو دے موت
استثناء تربیہ تہ صحیح کیڑی، او کہ مرگ تہ راجع وی نو پہ مرگ کہیں خو کلام
نیشہ دویم دا چہ اولیٰ یے اول تو معلومہ شوہ چہ دویم مرگ خوشہ او دویم
مرگ خوشہ کیدے شے چہ پہ مینے کہیں ژوند وی نو معلومہ شوہ چہ دوی دویم
ژوند منی نو یا خوشہ تناقض راجی دے روستو قول سرہ چہ ومانہن بمنشرین ؟
جواب دادے چہ ضمیر دے ہی حالت او صفت عاقبت تہ راجع دے نو معنی دادہ
چہ نہ دے زموونہ حال او صفت یا عاقبت مگر روپے مرگ دے او بیا ورسے ژوند
نیشہ اولفظ دے اولیٰ مستلزم تہ دے چہ دویم موت دے وی استوی پہ تمہید
کہیں ویلے دی چہ اول لغت کہیں ابتداء دے خیز او کار تہ ویلے کیڑی کہ ورسے دویم
وی او کہ تہ وی لکھ ویلے کیڑی چہ قلاتی اول حج او کپرو او بیا مرشدانگر
کریڈے نیشاپوری او الوسی پہ تفسیر و توحید کہیں۔ دویم جواب دادے چہ دوی

صِدِّیقِیْنَ ۳۶ اَھْمُ خَیْرٌ اَمَ قَوْمٌ تَبِعَ وَالْکَذٰبِیْنَ

رشتنی ہے ۔ ایا دوی غورہ دی یا قوم د تبیع او ہفہ کسان

مِنْ قَبْلِهِمْ اَھْلَکْنٰهُمْ اِنَّہُمْ کَانُوْا مُجْرِمِیْنَ ۳۷

چہ ددوی تہ مخکن وو ہلک کپل مونہ ہتوی یقیناً ہغوی دد مجرمان

تہ اولی شول چہ تاسو پہ مرہ کیری ہے پہ داسے مرگ سرچہ ہے ژوندی وی لکہ چہ
 پہ تاسو تیر شویدے داسے مرگ چہ پہ ہفہ ہے ژوندی شوی ہے لکہ یہ سورہ
 بقرہ ۲۸ کنن نو دوی پہ جواب کنن اول چہ تہ دے ہفہ مرگ چہ پہ ہفہ ہے ژوندی
 رائج مکر اولتے مرگ دے، بنا پہ دے توجیہ ضرور دمرگ تہ راجع دے لیکن مقید پہ
 دے قید چہ ور پہے ژوندی یعنی مَا الشُّوْکَةُ اِلَّا تَتَعَقَّبُهَا الْخِلَیْوةُ اِلَّا لَمَوْتٍ
 الْاَوَّلٰی۔ اول توجیہ تہ قصرافراد ویلے کیری او دویم تہ قصر قلب ویلے کیری فَا تَوَّ
 اٰیًا اٰتٰنَا داجت د منکرینو دے او ددے دود توجیہ دی یودا چہ زونہ مرہ شوی پلہان
 ژا ژوندی کرے لکہ سورہ جاثیہ ۳۵ کنن رائج دویم توجیہ دادہ چہ د مشرانو تہ
 قول او دلیل پیش کرے پہ دوبارہ ژوندی باندے مونہ د مشرانو قول پہ دلیل
 سکا دارد دے ددوی پہ انکار باندے پہ طریقہ د تخویف سورہ۔ او مثال د تخویف ہے
 شور و کرے دے د قوم تبیع تہ اشارہ دہ چہ اخری قوم چہ ہلاک شویدے ہفہ قوم
 تبیع و۔ یاد دے وج نہ چہ دوی مشرکین عرب تہ ہیر نزدے وو۔ اَھْمُ خَیْرٌ
 اَمَ قَوْمٌ تَبِعَ خیریت پہ ہیر والی د مال او د قوم او د نور و نعمتو نو او عزتو نو د نیو
 دے۔ یعنی ہغوی ددے موجودہ مشرکانو نہ پہ دتہ صفاتو کنن غورہ وو لیکن
 پہ سبب دجر مونہ سورہ ہلاک کرے شوے دی نو ذا موجودہ بہ خنگہ بچ شی؟
 د تبیع پہ بارہ کنن د مفسریتو دود قولو تہ دی اول داجہ بقول بادشاہان دیمین
 مراد دی ہریو تہ بہ تبیع ویلے کیدلو لکہ چہ اسلامی بادشاہ تہ خلیفہ ویلے کیری
 او دویم قول دادے چہ داپہ ہغوی کنن یو خاص بادشاہ وڈ چہ ہفہ تہ اسعد ابو
 کریب الحمیری ویلے کیدلو دقتلادہ تہ نقل دے چہ ددہ پہ د اور عیادت کاوڈ اودا
 رنک قوم ددہ ہم۔ لیکن ددہ اسلام راوہلو او خیل قوم ہے اسلام تہ راویل
 لیکن ہغوی مخالفت او کپرو تہ ہغوی باندے عذاب رائج او دے بچ شو او د
 ددہ دودہ لونہ ہم دے چہ توحید ہے قبول کرے وڈ ہغوی ہم۔ بچ شوے او
 یو روایت کنن دی چہ ددہ وخت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ اودہ سورہ کالہ
 ہواندے وڈ۔ قراء پہ معالم التنزیل کنن ددہ پہ مدینہ باندے دھلے ارادہ کول

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا

او نہ دی پیدا کری موثر السماوتہ او زمکہ او حقہ چہ پہ میخہ دکن دی

لَعِبَيْنِ ۳۸ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنْ

چہ لوبہ کوڈنکی یو . نہ دی پیدا کری موثر دا مگر دحق نہکانہ کولو دیارہ لیکن

أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۳۹ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ

دیر د دوی تہ تہ یوہیری - یقیئاً درخ د فیصلے

مِيقَاتِهِمْ أَجْمَعِينَ ۴۰ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلَى

مقر دخت د دے تلو دے داسے درخ چہ نہ بہشی دفع کولے یو دوست

او بیاد حق نہ روستو کیدل او اوس وخرج تہ دنی اخرالزمان پہ بارہ کنس خط
ورکول او هغوی تہ وصیت کول چہ زما سلام ورتہ اورسوئے دا توله واقعہ
ذکر کرے دہ۔

۳۸۔ ۳۹۔ ۴۰۔ داهم رد دے پہ انکار د بعث بعد الموت باندے پہ طریقہ د استدلال
سرہ۔ یعنی کہ چرے داسے وی چہ خلق پہ یو بل ظلموتہ کوی او د اللہ تعالیٰ سرہ
شرك کوی او د حقہ د نعمتو تو ناشکری کو او د دوی د سزا ورکولو دیارہ غہ مستقلہ
درخ نہ وی دارنگی خوک مصلحان وی او خوک مفسدان وی او د دوی د قرق د
جزا اوسزا یو ورخ او جنت او جہنم تہ وی نو معلومہ بہشی چہ د عالم خاکہ برہ
او میخہ اللہ تعالیٰ بے فائدے پیدا کرے دے لیکن اللہ تعالیٰ دعبث او د لعب
کولو نہ پاک دے نو دویم ایت کنس د حق نتیجہ ذکر کرے دہ چہ دا عالم
دحق دیارہ پیدا شویدے بالحق حال دے د فاعل تہ یعنی محققین فی خلقہما
یا تہ پہ معنی د لام دہ یعنی لا ظہار الحق اولقامہ الحق او حق تہ مراد توحید د
یا دحق نہ مراد حکمت دے چہ جزا اوسزا ورکول دی۔ پہ دے دویم ایت کنس
ضمیر تشبیہ راوہر او ما بینہما ئے تابع کہو د دواہر طرفیتو د اختصار د کلام دیارہ
پہ نتیجہ کنس او پہ دلیل کنس خو تفصیل پکار وی نو دے دے وچ تہ پہ اول کنس
ئے ما بینہما مستقل ذکر کرے وؤ۔

۳۸۔ ۳۹۔ ۴۰۔ دے ایت تہ تر اخر د سورت یورے دویم باب دے پہ دے یاب کنس
تخویف اخروی تفصیلی مشتمل دے پہ دیارلس امور باندے او بیا بشارت اخرویہ
تفصیلہ غہ ہم مشتمل دے پہ دیارلس امور باندے اختتام د سورت دے پہ

عَنْ مَوْتِي شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣١﴾

ذیل دوست نہ هیچ مصیبت اور نہ یہ دوی سرور مدد کی دہشتی مگر

مَنْ رَحِمَ اللَّهَ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٣٢﴾

ہفتہ شوک چہ رحم کرے وی پہ حقہ یاندے اللہ تعالیٰ یقیناً اللہ تعالیٰ زود اور

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقْوِمِ طَعَامٌ لِّالْأَشِيمِ ﴿٣٣﴾

یقیناً وہ د زقوم خوراک د کتا مگر دے

كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٣٤﴾ كَغَلْيِ

پشان د ویلے کرے شولے تانچہ خو تکیڑی پہ یہ خدیو کین پشان د خو تکیڑا

الْحَمِيمِ ﴿٣٥﴾ خَذُوهُ قَاعِثُلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٣٦﴾

دیشیدلو ادب - اور نیسے دے نو راکو دے دے میخ د دوزخ تہ

ترغیب الے القرآن او تخویف دنیوی یاندے۔ یہ دے (سنت) کیں د قیامت نوم یوم القفل ذکر کرے دے لکھ پہ سورۃ مرسلات سٹا کیں او تبا سٹا کیں چہ ذکر دے یعنی جدائی بہ راولی پہ میخ د مؤمن او کافر کیں اشارہ دہ چہ یہ دنیا کی عذاب کیں کلا کلا مؤمنان او کافران شریک وی لیکن د قیامت پہ ورخ کیں بہ بالکل جدا جدا وی۔

سٹا پہ اول ایت کیں د یوم الفصل ہیبت کے ذکر کرے دے یہ دہ طریقہ سورۃ بقرہ د دوست پہ دوست پکار تہ راسخ او دوی سرور بہ د اللہ تعالیٰ د طرف تہ مدد نہ کی د دویم ایت کیں استثناء دہ۔ اَلَا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ مَرَاد دے تہ مؤمنان دی دوی دیویل د پارہ شفاعت کو لے شی یہ اذن د اللہ تعالیٰ او اللہ تعالیٰ بہ پختلہ ہم بغیر د شفاعت د شافعیون تہ د بعض سورۃ امداد کو۔ سٹا پہ دے ایاتونو کیں ذکر د یوم قسم عذاب دے پہ جہنم کیں چہ ہفتہ د خوراک پہ صورت کیں دے او دے او نے ذکر پہ سورۃ اسراء سٹا او سورۃ صافات سٹا کیں

تیر شویدے الے تیرم مبا لغہ کو ٹکے پہ گناہ کیں یعنی غیبت کتھکار لو ہفتہ مشرک او کافر دے دے دے کالٹھل ہفتہ خیر و نہ چہ پہ اور کیں ویلے کیڑی سورۃ سبین، اوسپنہ، تانبہ وغیرہ یا مراد تیرینہ خیر دے دے تیلو ایشولو شو دے او پہ یوحی کیں راسخ دی چہ د شجرۃ الزقوم یوحی قطرہ پہ دنیا کیں را او سسیکی نو تیلے د تیا والو یاندے یہ دہغوی تروند بر یاد کری نو غمورہ بدحال پہ دی د ہفتہ چاہے دے خوراک وی۔ اللہ تبارک و تعالیٰ د تیریتہ مؤمنان لو سٹا پہ اول ایت کیں یوہ طریقہ د عذاب دہ یعنی د کٹے د ر پاتے پہ یل میخ

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾

پس اوپر سے سر کیاسہ سے عذاب ڈال دیا اور وہ

ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَذَا

اوستہ یقیناً تہ زوردار سپین رو سے دے یقیناً دا

مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي

ہفتہ خیر دے چہ تاسو پہ دے کیں شک کوڑ - یقیناً متقیان یہ

مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَدَّتِ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾

گاہے امن والا کیں دی یہ باغوں او چیتو کیں یہ دی

خوراک نہ مینجے اور تہ یہ سے یہ دیرو سختو راخکو سرہ بوجی او پہ دویم البتہ کیں بلہ طریقہ عذاب دہ داسے یہ سورۃ حج سوا کیں ہم تیر شوی دی او فوق راسہ کیں زیاتہ مبالغہ دہ یہ نسبت دمن فوق راسہ۔ سورۃ حج کیں ثیاب سے ذکر کرے وڈ چہ دلالت کوی پہ احاطہ عذاب پہ تول بدن باندے نوہلتہ من کافی وڈ او دے سورت کیں د احاطہ دپارہ بل لفظ نہ وڈ نو فوق سے بغیر دمن وڈ او پوچہ دلالت اوکری پہ احاطہ دتول بدن باندے۔

سہ ۴۹۔ العزیز الکرم یہ گمان د کافر کیں مراد دے یعنی کافر گمان کوی چہ زما پشان عزت مند او شریف پہ دنیا کیں بل خوک نیشتنہ نوہفہ تہ بہ استہزاء پہ ورجہ د قیامت کیں دا او پہ شی اشارہ دہ کہ چرے تہ عزیز او کریم وے نو تاتہ بہ وے د ذق خطاب د ذلت کیدیغی۔ تَمْتَرُونَ باب افتعال دلالت کوی پہ مبالغہ باتدے پہ مریہ (شک) کیں یعنی ہفہ مسئلہ چہ پہ عقلی نقلی دلیلو نو سرہ ثابت وی او یواسان پہ ہفہ کیں شک کوی نو دا دیر جہل والا دے۔

یہ تہ ترکہ پورے پہ دے ایا تو نو کیں بشارت اخرویہ دے پہ تفصیل سرہ مقام ہفہ گاہے د اقامت چہ بل طرف تہ تربتہ تبدیلی نہ غواری۔ مقام یہ زور او پینس دیم سرہ کلہ پہ یوم معنی سرہ مستعملیری او کلہ پکین فرق دی دلالتہ یوم معنی دہ۔ گَدَالِكْ خَيْرٌ مِّمَّا مَتَدَا مَحْذُوقٌ کیعنی الامر کڈالک دا جملہ دپارہ دتاکید دہ یا منصوب دہ پہ فعل مقدار سرہ اَكْرَمْنَا هُمْ وَثَلَّ ذُلُّ لَقِيُوْرًا وَجَنَّا هُمْ مراد دے تہ یو گاہے کول او جو پے کول دی پشان دبتغہ او خاوند یا مراد دے نہ عقد د نکاح دے د الله تعالیٰ د طرق تہ اِلَّا لَمَوْتُهُ الْاُولٰی (سوال) دتیر شوی

يَلْبِسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَاسْتَبْرَقٍ مُتَقَبِّلِينَ ﴿٥٣﴾

اغوندى به د نرو ريشتمو او غنٽو ريښونه يوبل ته به مخامخ وي .

كَذَلِكَ وَرَوْنَهُمْ بَحُورٍ عَيْنٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ

دغه ښه وي او په نكاح سره به وركړو مونږ دوى ته حورلے خاښته سترگو والا . راخواري به دوى

فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ

به څه كين هر قسم ميوه به داسه حال چه په امن په دوى دهر مصيبت ته . نه به ځكي دوى

فِيهَا الْمَوْتِ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَّعَهُمْ عَذَابَ

به څه كين مرگ بلكه مرگ مخكښ (خو دوى څكله دے) او بچ ساق به الله تعالى دوى د عذاب

الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضَلًا مِّن رَّبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ

د دوزخ ته دوج د فضل ستا د رب د طرف ته دا كاميابي

الْعَظِيمِ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرُنَا رَبَّنَا بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ

لويه ده . نو يقيناً اسان كړيدے مونږ د اقزان ستا په ژبه باندے د دے د پاره

موت استثناء د راتلونكي حالت ته ته صحيح كيږي ؟ جواب په ډيرو طريقو سره دے اوله طريقه داده چه استثناء منقطع ده يعنى لکن الموتة الاولى قد اقولها راول مرگ خو دوى څكله دے) دويمه طريقه الا په معنې د بعد سره دے يعنى روستو د مرگ مخكښي نه . درېيمه طريقه ديتہ تعلیق بالمحال ويله كيږي د پاره د تاكيد يعنى كه چرته تير شوے مرگ دوى په راتلونكي وخت كين څكله شوے نو څكله به يے وے نو معلومه شوه چه هېڅ مرگ به ته ځكي .

سوال : په جهنم كين خو هم مرگ نيشته نو د جنت په دے كين څه فضيلت دے ؟ جواب : مقصد دا دے چه په جنت كين حيات كامله دے او په جهنم كين ژوند هم په ژوند باندے حساب ته دے سورة اعلیٰ كين فرمائيلے دي لا يموت فيها ولا يحيى . فَضَلًا مِّن رَّبِّكَ دا دليل دے چه ثواب د عملونو په الله تعالى باندے واجب ته دے بلكه د هغه فضل دے .

يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَإِنَّ تَقَبُّلَ إِلَهُكُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

چه دوی تعجبت داخلی - نو انتظار او کړه یقیناً دوی انتظار کوونکی دی -

۵۸: دا متعلق دے د ابتدا د سورت سره. ترغیب دے قرآن ته او تشبیح ده پیغمبر ته په بیانولو د قرآن د پاره د دے چه دا خلق په تذکره قرآن سره د عذاب د دنیا او د آخرت ته. یح شی. یساقیلک په لغت ستا چه عربی ده او ژبه عربی د ټولو ژبو نه اسانه ده یا مراد دا دے چه ستا په ژبه یا نده په اسانه طریق سره قرآن چلوؤم په تایید لوستل او بیانول کړان نه دی.

۵۹: دا هم متعلق دے د سورت د دعوې سره چه په سلاکتی وه. او مطلب یې دا دے که چرې دے خلقو د قرآن د بیان نه تذکر او عبرت حاصل نه کړو نو بیا د دوی د عذاب انتظار او کړه. یا مراد دا چه انتظار کوه د نصرت د الله تعالی ستا سره او دوی انتظار کوی په تایید دے د تکلیفونو د راټولو او د مرگ. ختم شو تفسیر د دے سورت په فضل د الله تعالی.

سورۃ الجاثیہ
۴۵ مکیہ ۶۵

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آیاتھا
۳۷۲
ذکر عاتھا

حَمْدٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۝

اللہ تعالیٰ ذکر پروردگار پروردگار۔ نازل دے کتاب و طرق و اللہ تعالیٰ نہ دی زور اور حکمتوں والہ دے۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورۃ الجاثیہ او دے بل نوم سورۃ الشریعہ دے

ربط دے دے مخکن سورت سرہ پہ خوجوہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ تیرشوی
سورت کیں تخویق و پے عذاب سرہ نو پے دے سورت کیں ذکر و طریقہ و نجات دے
دے عذاب نہ۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پے ہفہ سورت کیں ذکر و نعمتوں و پے بقی
اسرائیلو پاندے نو پے دے سورت کیں ذکر و ناشکرئی و ہغوی دے دریمہ وجہ
دادہ چہ پے سورۃ دخان کیں ذکر و عظمت و قرآن و نو پے دے سورت کیں
سخت و جبر دے دے پارہ و مخالفت کو و نکو و قرآن نہ او دے ہغوی قیام ذکر کوی۔
دعویٰ دے سورت۔ آمردے پے اتباع و شریعت سرہ او تھی دے دے
تا بعد اے دے ہغوی نہ پے سکت کیں او و سرہ اثبات و توحید دے پے ایات عقلیہ او
وحییہ سرہ او پے ذکر دے پنے اسماء حسنی سرہ او دعویٰ و توحید ذکر دے پے
۳۷ سکت کیں او دارنگ جواب و شیعہ و مشرکینو دے ہفہ دادہ چہ دوی وائی غیر اللہ
تہ رآمد و شہ وایو دے ہغوی بندگی کو و حکم چہ زمونہ مشرانو دے سے کول جواب او شہ
خلاصہ دے سورت دادہ۔ دا سورت تقسیم دے دے دوہ ہایو تہ اول باب تربط
پورے دے پے دے کیں ترغیب دے قرآن تہ او ہفہ تہ ایات و حییہ ویلے کیری چہ
۳۷ سکت دے دی او ایات عقلیہ ۳۷ سکت دے دی او تہجر او تخویق و منکرینو
دے دے ایاتو تہ او متبعینو و خواہشاتو تہ پے ۳۷ سکت دے دی او تہ کیں او تمثیل
دے پے ذکر و حال و بقی اسرائیلو سرہ او خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم
تہ پے ۳۷ سکت کیں او دعویٰ دے سورت دے ۳۷ سکت کیں۔

تفسیر

۳۷۔ پے دے کیں بحث مخکن تیرشوی دے۔

۳۷۔ دا ترغیب دے قرآن تہ یعنی پے قرآن کیں ایات و حییہ دی و تعلیم او و اثبات دے

توحید او شریعت

إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ۝

یقیناً یہ آسمانوں میں اور زمین کے کتب پر دلیلوں کی دیکھو ایمان والو۔

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُتُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ

اوستاسو یہ پیدا کیں اور حقہ چہ خواہ کریدی زندہ سر دلیلوں کی دیکھو ذہن قوم

يُوقِنُونَ ۝ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

چہ یقین کریں اور یہ تلواروں کی شبہ اور ذکر کریں

وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ

اور یہ حقہ کریں (اور) دے دی اللہ تعالیٰ نہ آسمان نہ غنہ (سبب) نہ رزق نہ

فَآحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ

نہ تازہ کریدہ یہ حقہ سرہ زمین دوستو دیکھو الیٰ دیکھو نہ اور یہ کریدلو دیکھو ہوا کی

آيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۝ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ

دلیلوں کی دیکھو ذہن قوم چہ عقل نہ کار آئی۔ دا آیاتوں کی اللہ تعالیٰ کی

۱۔ داد دلیلوں عقیدہ نہ اول دے دے کہیں آیات افاقہ عویہ اوسفلیہ ذکر کریں
فی السَّمَوَاتِ لفظ کے خلق کے نہ دے ذکر کر کے دیکھو دے چہ عموم فائدہ کریں
یعنی یہ ذات کے آسمانوں میں چہ نمبر سپورٹے اوستوری وغیرہ دی او یہ ذات کے زمین کے
چہ معدنیات نباتات اور نور اسباب کے معاش دی یہ دے یوں کہیں جدا جدا ہم دلالت
دے یہ توحید بانداے او حقہ بے شمارہ دی کے دے وچ نہ آیات کے جمع ذکر کریدے۔
لِلْمُؤْمِنِينَ اشارہ دے چہ ایمان یہ حقیقت کہیں سبب کے عبرت اور استدلال دے۔ ہدی
منکر نہ خو ہیچ فائدہ نہ ورکوی۔

۲۔ یہ دے کہیں دویم دلیل عقلی یہ ذکر کے آیات انفسیہ سرہ ذکر کریں
وَمَا يَبُتُّ کے یہ صیغہ کے مضارع سرہ ذکر کرو دیکھو دلالت کو لو یہ نوے نوے
دلیلوں بانداے او چہ خورمہ دلیلوں دیرگی نو دومرہ شک او کماونہ زائلہ کی پری
اور درجہ کے یقین حاصل پری نو دے الیٰ پہ آخر کہیں یُوقِنُونَ ذکر کر کے دے۔
۳۔ یہ دے کہیں دریم دلیل عقلی دے یہ ذکر کے آیات متوسطہ سرہ مِنْ رِزْقٍ
ذکر کے سبب اور مراد تربتہ سبب دے یعنی باران۔ او ہر کلمہ چہ یہ دے سورت
کہیں یہ دلیلوں سرہ کے نعمتوں تذکیر ہم مقصد دے او بتکارہ نعمت خود رزق دے

نَتْلُوَهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ

نولو موٹو دا پہ تا پاندے د بارہ د حق بشکارہ کولو نو پہ کوما خبرہ بہ دوستو کتاب د اللہ تعالیٰ

وَالْيَتَاءِ يُؤْمِنُونَ ۝ وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ۝

او دیونو د حقہ تہ دوی ایمان راوری - تباہی دہ ہر دیر دروغون سخت گنہگارہ

يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا

چہ ادوی آیاتونہ د اللہ تعالیٰ لوستے کیدشی پہ حقہ پاندے بیا کک شے پکفریات وئی کو وکودی

كَانَ لَمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝

گویا چہ تہ وی اوریدالی حقہ نو زیرے وکرہ دہ لہ پہ عذاب دردناک سرہ

نزد دے وجہ نہ پہ دے پاندے تصریح اوکری اوہرکلیہ چہ داد لیلونہ دیر واضح دی ہر عقل والا پرے پوہیری د دے وجہ نہ پہ یعقلون سرہ ختم کرو۔ قایدہ ۱۰ پہ دے ترتیب کنس یوحکمت دے حقہ دادے چہ فرمائی کہ چرے تاسو مؤمنان یے نو پہ دے دلیونو پاندے پوہہ شے اوکے چرے طلب کار د حق او دینین یے نو فکر اوکپٹے پہ دے دلیونو کنس اوکے چرے تہ مؤمنان او تہ یقین والے نو کم از کم د عاقلانہ خو یے نو کوشش اوکپٹے پہ معرفت د دے دلیونو کنس دویم حکمت دادے چہ پہ سکتیں ذکر د احوالو فلیکو دے او حقہ لرے دی پہ ہخ کنس صرف تصدیق کافی دے او پہ سکتیں انفسی دلیونہ دی چہ حقہ دیر نزد دی نو پہ ہخ کنس یقین استحصال کرے دے او پہ سکتیں اتار دی برہ او کوز او انقلابات دی نو د ہخ د بارہ صرف عقل ہم پورہ دے۔

۱۰۔ دا ترغیب دے دغہ آیاتو عقلیو او قرآن تہ بَعْدَ اللَّهِ لفظ د حدیث پہ دے یعنی بعد حدیث اللہ تعالیٰ او حقہ قرآن دے لکے چہ پہ سورۃ مرسلات سہ کنس ذکر دی او آیات تہ مراد عقلی دلیونہ دی چہ کوم مخکنس تیرشول۔

۱۱۔ پہ دے کنس زجر او تحویف دے متکریو د آیاتونہ پہ ذکر د پنجہ صفات قیمہ د حقہ سرہ آفائے حقہ شوک چہ خبرہ د حق تہ پہ اربو کنس مبالغہ او کوشش کوی پہ دروغ ویلو دھوکہ کولو تحریف کولو سرہ۔ آیت لیم غیبت گنہگار کافراو مشرک تہ ویلے کیری یَسْمَعُ آیات اللہ آیات وحیہ او عقلیہ دواپرتہ شامل دے او پہ دے کنس اشارہ دہ چہ دے ناخبرہ او بے علمہ تہ دے بے خبر دے بیا ہم خلاف کوی شمر یوسر، اصرار تہ مراد کلکیدل ر پانے پہ بل متہ)۔

وَإِذَا عَلِمَ مِنْ الْإِِتِنَاشِئَا اتَّخَذَهَا هُرُوَا

او کلا چہ پوہہ شی د ایانو زمو نو تہ پوہہ یو شیز اونیسو ہف لہ توت

أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝۹ مِنْ ذُرِّيَّتِهِمْ

دغہ کسان دوی لہ عذاب ذلیوڈ کے دے - یخ د دوی تہ

جَهَنَّمَ وَلَا يَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا

جہنم دے او نشی اڑوے ددوی تہ ہف ہوتیہ دوی کریبی ہی عذاب او

لَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ وَلَهُمْ

تہ ہفہ معبودان چہ دوی بیولے دی یسا د اللہ تعالیٰ تہ مددکاران او دوی لہ

عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝۱۰ هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا

عذاب دے لوے شان والا - دا ہدایت دے او ہفہ کسان چہ کفریہ کریبے

یہ گناہ باتناے یہ دودہ طریقہ سرہ اولہ داچہ گناہ تہ گناہ تہ وائی یعنی مبتدع وی دویم داچہ ضدی عتادی وی گناہ کتری لیکن دضداد وچ تہ یے کوی او داسے ایت یہ سورۃ لقمان س کتب ذکر کرے شوے دے۔

س۔ یہ دے ایت کتب زجر او تخویف او شہیم وصف قبیحہ دے۔ اِذَا عَلِمَ د دے دودہ توجیہ دی اول داچہ کل پوہہ شی چہ داد قران ایت دے نو پوہ ہف پورے توتے کوی دضداد وعتاد او دجہل د وچ تہ۔ دویم داچہ کل چہ دے یو ایت یہ مقصد بیان پوہہ شی مثلاً ایت کتب رد دشرک دے نو پوہ ہف پورے توتے کوی اُولَئِكَ لَهُمْ دایے جمع ذکر کرو اشارہ دہ چہ کل اقالہ کتب یو شخص مراد تہ دے بلکہ دیر کسان دی۔

س۔ یہ دے ایت کتب پورہ تخویف دے دغہ شخص تہ چہ یہ ہتکس داشیر قبیح صفتو تہ دی۔ مِنْ ذُرِّيَّتِهِمْ وراء لفظ دضدادونہ دے یعنی ددے معنی ہتکس اوروستو دوارہ راجی۔ دلہ (مخکی) معنی مراد دہ یعنی اوس پہ دتیا کتب دوی یہ عزت او تکبر کتب دی لیکن مخ تہ (قیامت کتب) دوی لہ جہنم دے وَلَا يَغْنَى عَنْهُمْ ہرکلا چہ مخالفت کوڈنکی دحق دودہ قسمو تہ دی یو دتیا پرست سرمایہ داران، نوڈ ہفوی خیال دادے چہ یہ مالونو گتہلو سرہ د عذاب تہ۔ پچاڑ حاصلیگی او دویم پیر پرست، قبر پرست، بت پرست د ہفوی عقیدہ داوی چہ زمو نو پیران

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي كُنْتُمْ تَتَّبِعُونَ ۚ فَذَرْهَا وَاتَّبِعُوا أَمْرَ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي كُنْتُمْ تَتَّبِعُونَ ۚ

یہ آیات تو دے رب چل دوئی لہ عذاب دے نہ سخت عذاب نہ دردناک ۔

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لَتَجْرِي الْفُلُ فِيهِ ۚ فَمِنْ دُونِ ذَلِكَ تُدَبِّرُونَ الْغَيْبَ ۚ

اللہ تعالیٰ جسے ستاسو پہ خدمت کیں لگوئے دے دریاں دپارہ دے دے چہ رولے دی کشتی

فِيهِ يَأْمُرُهَا وَيَتَّبِعُهَا مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۚ

یہ ہفت کیں یہ حکم دے صغہ سرہ او دے دپارہ چہ او سونے د فضل د اللہ تعالیٰ او دے دپارہ

تَشْكُرُونَ ۚ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ ۚ

چہ شکر او کپڑے تاسو ۔ او خدمت کیں لگوئے دے ستاسو لہ ہفت صغہ چہ یہ اسماء تو کیں دی

بزرگان یہ مونبرہ بیج کوی تو یہ دے جملہ کیں د اول قسم خلق تو دیدائے او کپڑے
او یہ دویم جملہ کیں رول ماتخذوا من دونہ اولیاء کیں د دویم قسم تو دیدائے
او کپڑے ۔

فَإِنَّ هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي كُنْتُمْ تَتَّبِعُونَ ۚ فَذَرْهَا وَاتَّبِعُوا أَمْرَ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي كُنْتُمْ تَتَّبِعُونَ ۚ
او د عذاب یہ صفت کیں اول اَلَيْمٌ ذکر کرو حکم چہ دغہ سری یہ دتیا کیں یہ اصراط
او تکبر کولو سرہ پہ وخت د اوریدلو کیں د قرآن بیا نوونکی زیرہ تہ دیر درد رسولے دے ۔
او دویم د عذاب یہ صفت کیں یے مُهِنٌ ذکر کرو حکم چہ پہ استہزاء کولو
سرہ د قرآن او د قرآن والا اہانت یے کریدے نو د دہ سزا یہ اہانت دی
او دریم صفت یے عَظِيمٌ ذکر کریدے اشارہ دہ چہ دا عذاب یہ دوی باندہ دھر
جہت نہ پہ ہرہ زمانہ کیں پہ ہر اتمام د دوی باندہ احاطہ کوونکے دے ۔
س۔ یہ دے کیں ترغیب دے قرآن تہ او تخویف دے متکریو تہ ۔ ہذا اشارہ
دہ قرآن تہ چہ مشتمل دے پہ آیات و حییو او عقلیو باندہ ہڈی تنکیر دپارہ د
تعظیم دے ۔ من رَجَزٍ دایہ اصل کیں کتدہ عذاب تہ ویلے کیوی چہ د ہفتہ
نقرت کیدے شی لکہ پہ دتیا کیں طاعون دیا او پہ اخرت کیں ماء صدید او غلین
س۔ ۱۳۔ یہ دے آیات تو کیں بیا عقلی دلیلونہ دی ۔ تیرشوی دلیلونہ صرق
یہ طریقہ د آیات باندے وو او دادلیلونہ یہ طریقہ د انعاماتو باندے دی د دے
وچ تہ سخر لفظ یے پہ کیں ذکر کرے دے او د تسخیر د بحر تہ مراد دادے
چہ پہ ہفت کیں یے داسے صفات پیدا کرے دی چہ تاسو پکین کشتی چلوے
شے لکہ نرم والے او ہمواری ، درمیانہ ہوا کانی ، موجو تہ پہ (پاتے یہ بل مخ)

وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّثْلَهُ ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ

اور صفہ خاصہ پہ زمکہ کیں دی دایول ذالہ تعالیٰ دطرق نہ دی یقیناً پہ دے کیں

لَا يَتَّبِعُ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ۝ قُلْ لِلَّهِ

ذکر دیلو نہ دی صفہ قوم لہر چہ فکر کوی . نہ ادایہ صفہ کسانو نہ

أَمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

چہ ایمان جے راویہ دے بخندہ وکوی ردخل حق صفہ کسانو نہ چہ عقیدہ نہ لری ددرجو ذالہ تعالیٰ

لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝ مَنْ

دے دیانہ چہ جزا درکوی قوم نہ یہ سبب صفہ عملونو چہ دوی کول . چاہے

عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۚ

عمل اوکرو برابر د سنت نہ صفہ د فائدے دپارہ دو چاہے بد عمل اوکرو نودبال نہ صفہ بد

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ۝ وَلَقَدْ آتَيْنَا

بیا ستاسو رب نہ بہ وراؤ لکھو لے شے . او یقیناً وراکریہ مونی

اندازے سرہ او د کشتو جہاز و تو خان نہ نہ جذب کول وغیرہ حالات او دایول پہ قدرت ذالہ تعالیٰ سرہ دی د ہیچ مخلوق پہ ہف کیں ہیچ دخل نیستہ۔ دارنگ تسخیر د مافی السموات و مافی الارض نہ مراد دادے چہ یہ آسمانو نو کیں ملائک او پہ دغہ طرق کیں نمر، سپورہے، ستوری او پہ زمکہ کیں زندہ سراوے یوقی نہرو نہ غرو نہ وغیرہ ہول د انسان د فائدو ار د خدمت دپارہ پیدا کریدی او د ہف نہ د فائدے اغستلو دپارہ اللہ تعالیٰ اسان اسباب پیدا کریدی۔ او جویہ دایول کیں تصریح دہ چہ یہ دے کیں د ہیچ مخلوق دخل او اختیار نیستہ صرف احسان ذالہ تعالیٰ دطرق نہ دے او جویہ کا حال دے د مافی السموات اہ نہ یا فعل پتہ دے اعتقاد و جمیعاً متہ او من پہ متہ کیں دپارہ د ابتدا دے نہ دپارہ د تبویض۔

۱۴۵۔ روستو د دعوت نہ پہ دلیونو سرہ تعلیم د ادب او د حسن اخلاق د دعوت (تبلیغ) کوونکو تہ یَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ یعنی کوم خلق (منکرین) چہ مؤحدینو تہ نکالیق ورکوی او بے عزتی او کھل کوی ہقوی پہ حقیقت کیں د عذابونو ذالہ تعالیٰ (چہ یہ منکرینو بائدے نازل شویدی) او تہمتونو ذالہ تعالیٰ (چہ مؤحدینو تہ ورکے شوے دی) عقیدہ نہ لری د دے وچ نہ دوی دایہ

بَقِيَ إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالسُّبُوَّةَ

بقی اسرائیلو ته کتاب او پوڄه ڏدین او پیغمبری

وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَقَضَيْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ۝

او ورکړه دوی ته د پاک خوراکیو ته او غوره دالو ورکړه دوی ته په ټولو خلکو باندې۔

وَاتَّيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا

او ورکړه دوی ته بېکاره حکمو ته ددین نو اختلاف اونه کړد دوی مگر

مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۝

روستو د هغ ټه ټه رات دوی ته علم دوی ته د کولو ته په مېخ خپل کیں

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا

یقین ستا رب به فیصله اوکړی په مېخ دوی کیں په ورځ د قیامت په مهله څیږ کیں

كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۝ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ

چه دوی پکیں اختلاف کوی۔ بیا ئی اوگر کول ته په

بداخلاقی کوی۔ یَغْفِرُونَ ددے نه مراد د هغوی نه بے پروای کول او د کتلو وځیرنه
د جواب نه چپ کیدل او صبر کول دی۔ او دا اخلاق حسنه که د قتال د فرضیت
نه مخکین وی او که روستو وی نو منسوخ نه دی بلکه داعی له په دے باندے هروخت
عمل پکار دے لیتجزی قَوْمًا دا عام دے مؤمنانو او کافرانو ته او بیا په دویم آیت کیں
تفصیل د دغه جزا ذکر شویدے۔

۱۱۱۔ د امتیال دے د ماقبل د پاره یعنی لکه چه مخاطبینو د قرآن ته آیات بیانات
ئے ورکړل او اخری نبی ئے ورته را اولیږلو لیکن دوی مخالفت او کړو و تال الله
په دوی له دوی مناسب جزاء ورکوی نو داریک ئے بقی اسرائیلو ته آیات او تیون او
نعمتونه ورکړے دی او هغوی هم سره موافق دی ددے وچ نه حرف د عطف (واو) ئے
د دواړو مقمونو ته یو بل سره موافق دی ددے وچ نه حرف د عطف (واو) ئے
د ذکر کړے دے۔ بیا په دے آیتونو کیں شپږ نعمتونه ئے په هغوی باندے ذکر
کړل پنځه په اول آیت کیں او یو په دویم آیت کیں۔ وَالْحُكْمَ عِلْمَ اَوْ فِهْمَ د کتاب الله
چه هغه په اصل کیں سلت (حدیث) د انبیاء دے۔ یَتَنَاطَلْنَ الْأَمْرَ مراد د
دے نه احکام د حلال او حرام او شرائع دوی وو۔ یا پدید کیں (پاتے په بل مېخ)

شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ

بنکارہ لارہ یاندے دے دین تو تابعداری کوہ دفعہ او تابعداری مہ کوہ دخواستو

الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۝۱۸ إِنَّهُمْ لَكَن يُّغْنُوا

دفعہ کسانو چہ تہ پوہری - یقیناً دوی نشی لڑے کولے

عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ

ستانہ د (عداب) د اللہ تعالیٰ تہ ہیتر خیر او یقیناً ظالمان بعض د دوی

اشارہ دہ بنکارہ صفتو او حالاتو د خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم تہ چہ د دوی
یہ کتاب کیں ذکر شویو . یَعْبَأُ بَيْنَهُمْ یعنی کورق کیں بعضو د دوی د بعضو سرہ
ضد او عناد او حسد شورو کرو یہ طلب د ریاست او د مشرعتی سرہ . او یہ دے کیں
اشارہ دہ چہ د اختلاف منشا علماء دی او سبب دفعہ بغی (ضد او عناد دے) او
دفعہ اختلاف بیا متعدی شی عوامو خلقو تہ او دارنگ تیر شویدی یہ سورۃ بقرہ
۲۱۳ العمران مہ شوری مہ کیں .

۱۵ :- یہ دے ایت کیں دعویٰ د سورت دہ . او ہر کلا چہ مخکیں ذکر شو چہ
بنی اسرائیل و خیل دین دوج د بغی او د اختلاف تہ یرباد کرے دے او د عوامو
مشرکانو حال ہم ذکر کرے شو چہ ہغوی افاک او ایشیم وغیرہ دی نومعلومہ شوہ
چہ د دفعہ دوارہ دلو تابع داری کول تہ دی جائز نو دے دے وچ نہ تالہ مستقل
شریعت در کپے شے دے (چہ دفعہ قرآن او سنت دے) نو دے تابعداری
کول فرض دی . شریعتیہ یہ عام اصطلاح کیں ہقہ لارے تہ ویلے کیبری چہ قراخہ
نیفہ اسانہ مقصد تہ رسوونک دی او یہ اصطلاح د شرع کیں ہقہ احکام او امر
وای حدود قراض وغیرہانویہ شی چہ اللہ تعالیٰ بتدکانو تہ د رسول پہ واسطہ رالیرے وی .
مِنَ الْأَمْرِ مراد دے تہ مطلق دین دے او لفظ د جَعَلْنَا کیں یوقائداہ دادہ چہ
شریعت پہ وحی سرہ ثابتگی دویمہ قائداہ داچہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د
نبوت ثبوتہ تول شریعت دے الذین کہ یَعْلَمُونَ دامخکیں تیر شے دوارو دلو
تہ شامل دے کہ امیان جاہلان دی او کہ اہل کتاب دی خوچہ پہ علم یاندے عمل
پر بخود دے . او یہ دے کیں اشارہ دہ چہ مخالف د شریعت (وحی) تہ د ہیچا
قول منل جائز تہ دی حکم چہ بے علمہ بے دلیلہ تہ ویلے کیبری .

أُولِيَاءَ بَعْضٍ ۚ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ۝ هَذَا

منکوی د بعضو دی او الله تعالیٰ منکرے د متقیانو دے دا قرآن

بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ

دلیلونہ د رتیا دی ترویق د خلق لورہ او ہدایت اور رحمت دے حقہ قوم لورہ

يُوقِنُونَ ۝ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا

چہ یقین لوی۔ آیا گمان کوی حقہ کسان چہ کوی

السَّيِّئَاتِ أَنْ تَجْعَلَهُمُ كَالَّذِينَ آمَنُوا

بدکارے داچہ منکر خود مونہ دوی لورہ پشان د حقہ کسانو چہ ایمان یے رادے دے

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءٌ لَّهُمْ مِمَّا تَعْمَلُونَ ۝

او عملونہ یے کوی دی د سنت موافق چہ یولادی ژوند د دوی او مرگ د دوی

سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ۝ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ

بدہ دہ حقہ فیصلہ چہ دوی کوی۔ او پیدا کوی دی الله تعالیٰ اسمانونہ

۱۹۔ دا علت د لا متیح احواء اہ دے لکن یُخْتَوُا عَذَابَ دے دوه مطلبہ دی یو داچہ کہ
د دوی تابعداری کوئے نہ دے حقہ یہ وجہ سرہ د عذاب د الله تعالیٰ تہ یہ دنیا او آخرت
کین نشے بچ کیدے۔ دویم داچہ د دوی تابعداری د حق د ثابتولو یہ بارہ کین تاتہ
ہیج فائدہ نشی در کوئے یعنی د دوی احواء دلیل د اثبات د حق نشی کیدے۔

بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ مراد د ولایت تہ تابعداری د کسانو دہ مشرانو لورہ او مشابہت دے
دیویل سرہ یہ شرک او خرافاتو کین او دیویل سرہ یہ باطل کین مدد کول۔ مراد د
دے نہ دوستانہ کول نہ دی حکمہ چہ د دوی یہ مینہ کین کلہ دشمنی ہموی تکہ
سورة مائدہ سلا کین تیر شوی دی۔

سنت۔ دا ترغیب دے قرآن تہ او علت دے د قاتبعھا د پارہ یعنی د شریعت تابعداری
دے وجہ نہ واجب دہ چہ یہ حقہ کین دادے اوصاف عالیہ دی۔ بصائر، ہدی،
رحمت، اول کین قرآنی دلیلونو تہ اشارہ دہ یہ دویم کین د قرآن د عاوی او مقاصد او
تہ اشارہ دہ او یہ دریم کین د دے فائدے او ثمرے تہ اشارہ دہ۔

سلا۔ یہ دے آیت کین زجر او رد دے یہ منکرینو د شریعت پاندے او وائی چہ
شریعت او غیر شریعت یوشے دے۔ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ یعنی (پاکے پہ پل مع)

وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ

او زمکہ د حق د پورہ او پے د پانہ چہ جزا و کپشی مریو تن تہ

بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۳۱﴾ أَفَرَأَيْتَ

د حقہ عمل چہ کرے وی او پے دوی باندے پے ظلم نشی کیدے ۔ الیا پوہہ پے تہ پے حال د حق

مِنْ اتَّخَذَ إِلَهًا هُوَ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ

چاچہ جو کرے دے دے معبود خواہش چہل لورہ او پے لارے کرے دے دے دے اللہ تعالیٰ پے علم باندے

وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ

و مہر پے دھے دے پے غور ددے او زبہ ددے او اچولے دی پے ستر ددے دھے باندے

شُرک او کفر بدعات او تور گناہوتہ کوی او د شریعت تہ خلاف کوی سَوَآل پے د باندے زور پنادے پے دے چہ دا حال دے دے کَالَّذِينَ تہ او سبیاہر و مہاتہر ضمیر دواہر دلو تہ راجع دے او استفہام پے ام حسب کتب استفہام انکاری دے۔ حاصل دادے چہ کافران د آگمان کوی چہ زموتہ او د مؤمنانو پے ژوند او پے مرگ کتب ہیچ فرق نیشتہ نو د آگمان یے غلط دے بلکہ ژوند د مؤمنانو پے طاعت د اللہ او د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باندے دے او ژوند د مشرکانو پے معصیت او پے گناہوتہ کتب دے د مؤمنانو پے زہر تو کتب اطمینان او تسلی دہ او کافران ہمیشہ پریشان دی او مرگ د مؤمنانو پے بشارت سرہ دے ملائک و رلہ زیری و رکوی او مرگ د کافرانو پے ذلت او پے رسوائی او پے سختی سرہ دے او د ایت پے تیز د مفریتو مسلمی دے پے میکاۃ العابدین سرہ ٹکک چہ دیرو صالحینو نہ نقل دے چہ د قیام پے مانجہ کتب دے ایت لہ را اور سیدل نو بار بار یہ یے لوستلو او ژہل پے یے۔

۳۱۔ دے ایت تہ تر آخرہ پورے دویم باب دے پے دے کتب نور ایات عقلیہ ذکر کوی او زجر دے پے اتباع د کھوی او پے انکار د قیامت سرہ ۔ بیا بشارت دے تابعدا لور د شریعت تہ او تحویف دے تابعدا رانو د کھوی تہ۔ پے دے (۳۲) کتب دلیل عقلی دے او دارنگ دارد دے پے مخکین آگمان د کافرانو باندے چہ مساوات دے دے دے دے حاصل درد دادے یعنی ایجاد دے دے عالم دلالت کوی پے عدل او پے انصاف باندے او حقہ فرق کول دی پے جزا د فریقیتو کتب بِالْحَقِّ مراد د حق تہ توحید دے یا عدل دے او یاء سبیبہ دہ نو وَلِتُجْزَىٰ پے دے باندے عطف دے۔

عِشْوَةٌ طَفَسَتْ يَسْفِيًا يَه مِنْ بَعْرِ اللَّهِ

پودے تو خشک نہ ہدایت و کبری دہ تہ دوستو دے لہے کولو د اللہ تعالیٰ تہ

أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا

ایا تو نصیحت نہ اخلی دوی ۔ او دوی وائی تہ دے داژوند مگر ژوند زمونډ

الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ

نزدے مړه کیږد او ژوندی کیږو او تہ مړه کوی مونږ لږه مگر زمانه

۲۳۔ دا زجر دے او رد دے په مخکېن گمان د کافرانو باندے چه د کافرانو حال
خه رنگ د مؤمنانو سره برابر کیږد یشتی او حال داچه دوی د هوئی نه الہ جوړ کړے
دی او مہر زده کمر اہان دی۔ الہ ہواہ په دے کین دوه توجیہ دی اولہ دادہ چه
الہ مفعول اول دے او ہواہ مفعول ثانی دے یعنی الہ پے د خپل خواہش په
تقاضا جوړ کړے دے د چا خواہش دے چه پت الہ دے او د چا خواہش دے چه
قبر الہ دے او د چا پیر الہ دے او د چا شیخ الہ دے وغیرہ او دلیل ورسره
نیشتہ او حال داچه الہ صرف اللہ تعالیٰ دے چه د حقہ په الوہیت باندے بکلو
ایات او دلیلونہ شتہ دے۔ دویمہ توجیہ دادہ چه الہ مفعول ثانی دے مقدم
کړے دے د اہتمام د وجہ تہ او ہواہ مفعول اول دے یعنی د هوئی خواہش
د نفس داسے تابعداری کوی لکہ د الہ چه تابعداری کیږی یعنی په خپل
خواہش باندے حلال او حرام جوړوی جائز او ناجائز جوړوی او په هغه پے روان
وی او تفسیر قرطبی کین د اتباع هوئی په قیاحت دیر احادیث او اقوال د صالحینو
نقل کړیدی۔

فایده۔ داسے ایت په سورۃ فرقان ۳۳ کین ہم تیر شویداے نو فرق دادے
چه په حقہ سورت کین اولہ توجیہ راجح دہ او په دے سورت کین بحث دے په
اتباع الہوئی باندے نو دلته دویمہ توجیہ راجح دہ۔ واضلہ اللہ علی علمہ داعطف
د مسیب دے په سبب باندے او علی علمہ حال دے د مفعول تہ یعنی دا کمر اہ
پوہہ دے په کمر اہی خپلہ باندے یا حال دے چه دے لایق د کمر اہی
دے ددہ په کمر اہی باندے یا ددہ په حال باندے چه دے لایق د کمر اہی
دے و ختم علی سمعہ دا ہم عطف د مسیب دے په سبب باندے۔ هر گله
چه په دے سورت کین ایات و حییہ او عقلیہ بیان شول (پاتے په بل مخ)

وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿۳۷﴾

او نیشتم دوی لڑہ پہ دے پاندے هیچ دلیل دوی نہ دی مگر سمانونہ کوی۔

وَإِذَا نَسَلْنَا عَلَيْهِمُ آيَاتُنَا بِبَيِّنَاتٍ مَّا كَانِ

اد کہہ چہ لو سننے کیری پہ دوی پاندے آیاتونہ زمونہ بیکارہ تہ دی

حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتُّوَابَا بَابِنَا إِنْ كُنْتُمْ

دلیل د دوی مگر داہہ وائی راولے مشران زمونہ کہ یے تاسو

صَادِقِينَ ﴿۳۸﴾ قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ

رشتہ تہ او ایہ اللہ تعالیٰ تاسو ژوندی کوی بیابہ مو مړہ کوی

او د آیات، وحیہ دپارہ سمع ضروری ده او د آیات عقلیہ دپارہ عقل اولیدل پکار دی
نودرے وارہ یے پہ ترتیب سرہ ذکر کړل۔

۳۷ د ازجر دے پہ انکار د قیامت سرہ او عطف د مسیب دے پہ سبب پاندے دے
نموت و نَحْيَا (سوال) د مخکښ جملے تہ معلومہ شوہ چہ د مرگ تہ پس د دوبارہ ژوند تہ
دوی منکر دی او په دے جملہ کښ روستو د مرگ تہ ژوند ذکر کړے دے نو دا

په تاه کښ تعارض دے دے دے جوابات دی اول جواب زجاج ویلے دی چہ مړه کیږو بعض او
ژوندی (پیدا) کیږو بعض۔ دویم جواب موت تہ مراد نطفه کیدل په ارحامو د مائند کښ
او د حیات تہ مراد د تیوی ژوند دے دریم جواب مړه کیږو موت او ژوندی یوپه بقا

د اولاد سره خلورم جواب نموت په معنی د ماضی دے مړه شوی دی بعض زمونږ او
بعض ژوندی پاتے یو رترو وخت پورے پنځم جواب د حیات تہ مراد حیاة د روح د
په عقیدہ د تناسخ سره چہ روح د بدن نه اوځی نو منتقل شوی بل انسان یا حیوان تہ۔

وَمَا يُهْلِكُهُ إِلَّا الدَّهْرُ دارد دے په عقیدہ د بعض عربا جاهلانو چہ د هغوی عقیدہ دا وه
چہ حوادث، تکالیف، او مرگ د دے فاعل دهر دے او د دے دچ تہ دوی په د مصیبت په
وخت کښ دهر تہ ناکارہ الفاظ ویل (یا خبیثه الدهر) او حدیث صحیح کښ وارد دی چہ لا تسبون

الدهر (نسبت د مصیبتونو راوستلو دهر ته مکوئ) فان الله هو الدهر او قرطبی ویلے دی چہ
صحیح داده چہ دهر د الله تعالیٰ نوم تہ دے بلکه په دے حدیث کښ معنی وصفی مراد ده یعنی
الفاعل والمتصرف۔ د دے تہ معنی مو چہ خوک د بعض حوادثو نسبت زمانے ته کوی یا د تولو

حوادثو نو دا عقل کافر دی او دوی ته دهر یان هم ویلے کیږی۔ او داقتنه په دے وخت کښ دهر
۳۸ د ازجر دے په انکار د آیاتونو د بحث بعد الموت سره او طلب د داسے دلیل دے چہ هـ

ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ

بیا بہ جمع کوی تاسو دیرج د قیامت تہ چہ شک نیستہ پہ ہفت کیں

وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۲۶﴾ وَلِلَّهِ

لین دیر حلق پوہہ نہ لری ۔ او خاص اللہ تعالیٰ

مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ

دہ بادشاہی د آسمانو او د زمک او پہ ہفتہ دیرج چہ قائم شی قیامت

يَوْمَئِذٍ يَخْسِرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿۲۷﴾ وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ

نوپہ دغہ دیرج بہ تادان ہکارہ شی د باطل پرستو خلقو ۔ او تہ بہ دیتے مر امت

پہ حقیقت کیں دلیل نہ دے ہفتہ دادے اٹو یا پنا یعنی زمونہ پلارن ژوندی کرے
نومونہ تہ پہ پہ مشاہدے سرہ ثابت شی چہ دوبارہ ژوند شتہ یا مراد دادے چہ زمونہ
مشران د مونہ تہ اوئی چہ بعث بعد الموت حق دے مونہ صرف دخیلو مشرانو خبرہ منو
داخو ہیج حجت نہ دے نو معلومہ شوہ چہ دیتہ ئے حجت ہاژا ویلے دے یا حجت پہ معنی
د بھالے دے لکہ سورۃ نسا ۱۲۷ کیں ۔

۲۶۔۔ دا جواب دے دھقوی د شبہ او اشارہ دہ چہ کوم ذات چہ ستاسویہ اول حیات باندے
قادر دے نو پہ دوبارہ ژوند خوضرور قادر دے ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ د دوبارہ ژوند تہ ئے تعبیر
پہ جمع سرہ دے وچ تہ ادکر دچہ دوی پہ اصل کیں د جمع کولو دھبا وکوا وغیرہ
دھریویدن تہ تعجب کاڈو لکہ سورۃ القیامت ۲۷ کیں دی ۔

۲۷۔۔ دا ہم دلیل عقلی دے د توحید او د بعث بعد الموت دپارہ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ دا
یومئذ دے تاکید دے او د دے نہ تو لے مقصد شوروشو چہ ہفتہ تخویف اخروی دے
یا دا عطف دے پہ ماقبل باندے پہ تقدیر سرہ یعنی وَلِلَّهِ مَلِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْيَوْمِ
وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ ۔ يَخْسِرُ خسران پہ اصل کیں پہ دنیا کیں دے لیکن ہکارہ کیدل
ئے پہ آخرت کیں دی ۔ او وجہ د خسران دادہ چہ دوی خول حیات او عقل او صحت او
فراغ چہ پہ شان د راس المال وو خرچ کربیدی او خان ئے سترے کرے دے
پہ دے ارادے سرہ چہ مونہ تہ کتہ حاصلہ شی لیکن د قیامت پہ دیرج پہ دوی
تہ شرمندگی ذلت او عذابونہ حاصل شی او دے نہایت خسران او تادان ویلے
کیدی ۔

جَانِيَةً تَقَفْ كُلُّ أُمَّةٍ نَدَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا ط الْيَوْمَ

جمع کرے شوے ہر اُمت پہ داد پلے شی کتاب خیل تہ شہ درخ

تَجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ

بدلہ در کیدے شی تاسو نہ ہفہ عملون چہ تاسو کول دا کتاب زمو نو دہجہرے یہ کوی

عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنْتُمْ

یہ تاسو باندے پہ حق سرہ یقیناً موند لیکل پہ ملا ٹکو بانڈا ہفہ عملون چہ تاسو

تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

کھن ۔ نو ہفہ کسان چہ ایمان آئے راویہ دہ عملون نیچے د سنت برابر کھے د

فِي دُخَانٍ خِلْهُمُ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَةٍ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ

نودخل بہ کوی رب د دوی پہ خاص رحمت خیل کھن دا کامیابی

السَّابِقِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ

شکارہ دہ ۔ اد ہفہ کسان چہ کفریہ کریڈا راویہ دے شی آیاتہ دے تاسو

۲۸۔ دا ہم تخو یف اخروی دے ۔ جَزَائِيَّةٌ جَزَاءُ جَمْع کیدلوتہ ویلے کیدی نوکل امانہ عام دے مؤمنانو او کافرانو تہ یعنی یہ قیامت کس یہ ہول خلق را جمع وی او ہر چاہتہ بہ دھوی عملنامہ ور کیدلے شی او بیا روستو قَامَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اہ تفصیل دے ۔ یا جانیۃ پہ معنی د (جلوس علی الركب) دے پہ رنگنانو باندے کیناستل دوج د رعب تہ، نو ظا ہر دادہ چہ دکل امانہ تہ مراد کافران مشرکان دی ہقوی بہ پہ داسے حالت کس دی ۔ اِلٰی کِتَابِہَا مراد دے تہ ہفہ عملنامہ دہ چہ ملا ٹکو لیکل دہ لکہ سورۃ اسراء کس یا مراد دے تہ ہفہ کتاب نازل کرے شویدے چہ دوی او گوری چہ دوی پہ ہفہ باندے پہ کوم جائے باندے عمل کرے دے ۔ اولہ توجیہ غورہ دہ حکمہ چہ دہ ہفہ پہ تائید کس نور آیاتو تہ ہم دی ۔

۲۹۔ دا قول د ملا ٹکو یا داللہ تعالیٰ دے اِدِیَنْطِقُ یعنی ہفہ کتاب پہ خیلہ شہادت ورکری پہ دلیل دَحْمِ سجدہ ملا سرہ یا دا چہ دوی یے او گوری اد د دوی عملونہ پکس لیکل شوے وی نو داسے شوہ گویا کہ ہفہ کتاب ناطق شو لکہ سورۃ مؤمنون کلا او سورۃ کہف سورۃ کس ۔ نَسْتَنسِخُ پہ صیغہ د استفعال سرہ ذکر شو یعنی اللہ تعالیٰ امر کو ملا ٹکو تہ د لیکلوی سن ملا ۔ پہ اول آیت کس بشارت دے او مراد د رحمت نہ جنت دے ۔ ہر کلا چہ د

سورۃ النور
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰

اَلَيْقِيْ نُنَالِيْ عَلَيْكُمۡ فَاَسْتَكْبِرْتُمۡ وَكُنْتُمۡ

لہوۃ زما چہ لو تے کیدل پہ تاسو ہاندے تو لوئی کولہ تاسو او دے تاسو

قَوْمًا مَّجْرِمِيْنَ ۝۳۱ وَاِذَا قِيْلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ

قوم جرم کوؤنکی ۔ او کلاہ بہ چہ او یلے شول یقینا وعدہ دے اللہ تبارک

حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيْهَا قُلْتُمۡ مَا نَنْدُرِيْ

حقہ دے او قیامت چہ یقین شک نہیشتہ پہ ہفتے کیں تاسو بہ ویل موتہ نہ پوہیدو

مَا السَّاعَةُ اِنْ لَّا ظَنُّنَا اِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ

قیامت شہ دے گمان تہ کوز موتہ مگر معمولی گمان اونہ یو موتہ

بِمُسْتَقِيْنِيْنَ ۝۳۲ وَيَدَّالْهُمۡ سَيِّئَاتِ مَا عَمِلُوْا

یقین کوؤنکی ۔ اد بیکارہ بہ شی دوی تہ تاکارہ (عقوبتوںہ) دے عملونو کدی

مبطلینو خسران ہے ذکر کرے وو نو دے ہفتے مقابلہ کیں ہے دے مؤمنانو فوز میں ذکر کرو
اور یہ دویم الیت کیں تخویف دے او ذکر دے اسباب دے عذاب دے اول استکبار دے ایاتونہ
مذہ ایات وحیہ او عقلیہ چہ پہ دے سورت کیں ذکر شویدی دے ہفتے نہ دوی لوئی کولہ
لکہ چہ دے سورت ابتداء کیں شریصر مستکبر ذکر شویدا دویم سبب دے عذاب جرمونہ
کول یعنی دے کفراد دے شرک عملونہ کول۔

۳۱۔ دادریم سبب دے عذاب دے یعنی انکار کول دے یکت بعد الموت تہ۔ قُلْتُمۡ مَا نَنْدُرِيْ
دا اقرار دے پہ لوے جہل چل سرہ حکمہ چہ نفی دے درایت پہ ہفتے کلاہ کیں اسماء الہی
چہ دے علم حاصلولو دے پارہ ہفتے ذریعہ تہ وی۔ اِنْ لَّا ظَنُّنَا اِلَّا ظَنًّا۔

سوال۔ پہ دے کیں استثناء دظن دے دظن تہ ادلسے استثناء خوہمیع تہ وی ؟
جواب۔ اولہ توجیہ دادہ چہ مصدر نکرہ (ظنا) کیں تحقیر او تقلیل مراد دے یعنی الظنا
حقیرا او قلیل (مگر گمان سیک اولی) دویمہ توجیہ دادہ چہ پہ امل کیں ان نحن الظن
ظنا دامبرد ویلے دی (نہ یو موتہ مگر گمان کوو گمان)۔ دریمہ توجیہ دادہ ان ظن
(علیکم) الا تظنون ظنا (گمان نہ کوو موتہ پہ تاسو پاندے اے مؤمنانو مگر دا چہ
گمان کوئے تاسو گمان پہ بارہ دے قیامت) خورمہ توجیہ شریبی ویلے دی چہ ظن
پہ معنی دے اعتقد دے ان اعتقد ما تخبروننا بہ الا ظنا (موتہ عقیدہ تہ لولہ دے ہفتے
خبر چہ تاسو موتہ تہ را کوو مگر گمانی خیر)۔ وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَقِيْنِيْنَ (پاتے بہل مخ)

وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۳۳﴾

او راگیر یہ کوی دوی لڑہ ہفتہ خیز چہ دوی پہ ہفتہ پورے ہوتے کوئے ۔

وَقِيلَ الْيَوْمَ نُنَسِّكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ

اد اوبہ دیلے تھی چہ تن پر پر دو موتو تاسو لڑہ لکھ چہ پر بخود لے دو تاسو ملاقات

يَوْمِكُمْ هَذَا وَمَا أُولَکُمُ النَّارُ وَمَا لَکُمْ

د ورے ستاسو چہ دادہ او ٹاٹے د اوسیدلو ستاسو اورد دے او نیشتہ تاسو لڑہ

مَنْ يُصِرُّ ۝ ﴿۳۴﴾ ذَلِكُمْ بِأَنِّكُمْ اتَّخَذْتُمْ

میں مددگاران دا دے دے دے نہ چہ تبولے وو تاسو

آيَاتِ اللَّهِ هُرُورًا وَغَرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

ایاتونہ د اللہ تعالیٰ ہوتے او دھوکہ کوی دے تاسو ژوند دنیوی

فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿۳۵﴾

تو تن بہ نشی دے کیدے دوی د اوردہ او تہ بہ ددوی تو بہ قبولہ کرے تھی ۔

دا تاکید د مخکن د پاره دے ۔

فائدہ ۱ :- منکرین د قیامت د وہ دے دے یو دلہ ہفتہ وہ چہ ہفتی د قیامت نہ صریح انکار کوؤ د ہفتی ذکر یہ منکرین تیر شو او دویمہ دلہ ہفتہ وو چہ ہرکھ دلیوتہ یے واوریدل د بحث بعد الموت تو یہ شک کیں پر پوتل پہ دے ایت کیں داخل مرادی ۳۳ :- داہم تخویف کیں داخل دے او دا عطف دے پہ پت باتدے یعنی واما الذین کفروا فيقال لهم اه ويدا لهم يستهزءون معلومہ شوہ چہ دوی ویل ان تظن الاظناه دادشک پہ طور باتدے نہ وڈ بلکہ د استهزاء پہ طریقہ باتدے وڈ دے وچہ تہ دوی د عامو متکربو تہ دیر ناکارہ دی ۔

۳۴ :- داہم داخل دے پہ تخویف کیں او دا عطف دے پہ بدأ او حاق باتدے او نساکم اشارہ دہ ہمیشہ والی د عذاب تہ یعنی لکھ ٹنگ چہ منکرینو ایمان پہ بحث باتدے بالکل ہیر کپے وڈ او کہ ددوی ژوند بالقرض ہمیشہ دے نو ددوی دا انکار ادھیر دل پہ ہم ہمیشہ دے نو دے دے وچہ تہ عذاب پہ یے ہم ہمیشہ وی ۔

۳۵ :- داسیونہ ذکر کوی د پاره د ماقبل یعنی مآلکم من تا صریح یوسبب استهزاء پہ ایا تو نو وحیہ او عقلیہ پورے کوم چہ پہ دے سورت کیں ذکر شول او دویم

قَدَّ لِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ

تو خاص اللہ تعالیٰ پر ستائشہ خدا کی تعریف دہ رب کے اسمائوتہ او رب کے ذمے دے

رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۶﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ

رب کے مَولو عالمیتو دے۔ او خاص حقہ پرہ لوتی دہ یہ اسمائوتہ

وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۳۷﴾

او زمکہ کتب او خاص حقہ زور اور حکمتوتہ والہ دے۔

غفلت یہ سبب کے جرح او محبت کے دنیا چہ دھخ کے رج نہ قیامت کے ہیر کرو
لَا يُخْرِجُونَ یعنی اللہ تعالیٰ کے ہم نہ او باسی او نور شفعاء شرکاء کے ہم نشی ویستلے
وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ کے عتاب نہ ماخوذ دے مراد تریبہ ازالہ کے عتاب دہ کے اللہ تعالیٰ سرہ یہ
عذر قبولو سرہ یا دعتبی نہ ماخوذ دے رجوع کول یعنی طلب کے توبے یہ تریبہ نشی کیدے
۳۶ مکہ ۳۷ داہم دلیلوتہ عقلیہ دی سرہ کے دعوے کے توحید نہ۔ او دارنگ دا تفریح
دہ یہ مضمون کے قول سورت باندے یعنی اللہ تعالیٰ پہ آیات وحییہ او عقلیہ سرہ
شریعت واضح کرے دے تو کے اللہ تعالیٰ حمد واجب دے یہ مخلوق باندے۔
رَبِّ السَّمَوَاتِ اہ اشارہ دہ چہ اسمائوتہ زمکہ او قول مخلوق باندے کے ربوبیت انعام دے
اللہ تعالیٰ کے طرف نہ نو یہ مولو باندے حمد کے اللہ تعالیٰ واجب دے۔ وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ
یہ دے سرہ وہم کے شرکت دفع کوی چہ کے اللہ تعالیٰ پہ حمد کتب شوک شریک نشی
کیدے حکمہ چہ کبریاء یہ اللہ تعالیٰ پورے خاص دہ یعنی عظمت جلال، یقواء،
سلطان، قدرت قول یہ اللہ تعالیٰ پورے خاص دی نوبل شوک دھقہ سرہ یہ حمد
اوصفاتو کتب شریک نشی کیدے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی چہ اللہ تعالیٰ
فرمائیے دی۔ الْكِبْرِيَاءُ رَدَائِي وَالْعِظْمَةُ اَزَارِي فَمَنْ تَارَعَنِي وَاجِدَا فِيهِمَا اَدْخَلْتُهُ النَّارَ
وَفِي رَوَايَتِهِ عَذَابُهُ وَفِي رَوَايَةٍ قَهْمُهُ رَلُوْنِي زَمَا خَادِر دے او عظمت نشان زمانگ کے
نو چاہہ ماسرہ پہ دے یو کتب جگرہ او ککرہ یعنی خان تہ کے را کا کبری نوزہ یہ کے
اور تہ داخل کرم بل روایت کتب دی عذاب یہ ور کرم بل روایت کتب دی سہ یہ
کے مات کرم۔ (والحمد لله حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه)

ختم شو تفسیر کے سورت چائشہ بحدادہ تعالیٰ و توفیقاً۔

او غلورم جلد اختتام تہ اور سیدو۔ ۱۵/ صفر ۱۴۱۶ھ